

ЧИТАЊЕ ДОКУМЕНАТА ПРИЛОЖЕНИХ УЗ ОПТУЖНИЦУ

После одмора у 11,55.

Претседник: Наставља се претрес, наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене). Читају се **документа** приложена уз оптужницу као доказна сретства.

„Министарство унутрашњих послова - Одељења за државну заштиту, I, бр. 13599 од 2 јуна 1942 године... Траже се подаци за Зеленовић Ратка, земљорадника из Прањана. Историјат кривице, односно сумњичења и друге околности потребно за картонирање. За време трајања партизанске акције пришао је њиховим редовима и од стране четника као такав заробљен и спроведен за Ваљево." Извештај Предрага Раковића: „После одржане седнице на Равној Гори новембра 1941 и према добијеним инструкцијама ноћу између 30 и 31 кренуо сам са одредом. Углавном истог дана увече по завршеном претресу терена Марисав ме позвао да идем у Чачак и уредимо односе са Немцима пошто је он био легализован. Отишо сам 1 децембра увече са Марисавом. У његовој канцеларији био је пуковник Мушицки. То вече смо разговарали да останем на терену са својим одредом да чистим терен од комуниста што ми је био задатак. Још у почетку децембра видео сам јасно ово: љотићевци наслањајући се на Немце, имају за циљ да најпре с нама сарађују, док се не униште комунисти. Уништење комуниста било је потребно и мени и Немцима и љотићевцима, те смо се сложили и поставили савезници..." итд.

На полеђини етоји рукописом оптуженог Михаиловића: „Одличан рад. Дати чика Васи."

Чита се акт штаба Прибојског четничког одреда: „Команданту четничких одреда југословенске војске Дражи Михаиловићу, генералштабном пуковнику, Равна Гора. Данас, 26 новембра 1941 године у 4 часа по подне напали су нас комунисти. После 2 часа борбе, уз помоћ Италијана одбили смо их. Сваког часа се надамо да нас нападну. Имају за циљ да заузму штаб. Бранићемо се колико можемо. Официре које сте обећали пошаљите. Драгиша Јовановић, с.р."

Преглед борби које је одред поручника Вучковића водио са комунистима 4 новембра 1941 године у 16 часова „... кад сам се налазио на састанку са командантом комунистичког одреда Ракићем, по-

зван сам телефонски из Брајића од начелника штаба потпуковника Лалатовића који ми је наредио да одмах нападнем комунистичке одреде. Капетан Рељић и капетан Стојановић, који су стигли у Милановац, решили су да ја пођем у Брајиће и лично обавестим потпуковника Павловића да је немогуће извршити његово наређење, јер код војника није расположење за то. Потпуковник Павловић одбио је све моје разлоге и наредио ми је да одмах поступим по наређењу. По повратку у Милановац нашао сам капетане Рељића и Стојановића, као и остале офицере, који су се повукли у село Брусницу. Они су ми објаснили да су тако урадили да би се што боље припремили за напад. Нико се није хтео вратити у Милановац. Продужио сам пут и нашао разоружане 40 наших војника. *Комунисти су били похваљени и осудили на смрт.* У касарни сам нашао мој одред спреман за борбу. На улазу у Милановац комунисти су покушали да ме разоружају, што сам најенергичније одбио. Дао сам часну реч да нећу напасти комунисте *који је од мене тражио њихов капетан Ракић.* Хтео сам да се склоним да бих одржао часну реч у коју су комунисти чврсто веровали. Таковски одред био је у здравственом дому, а Стојановићев одред био је у Крсмановића кафани и околним кућама, а мој одред у касарни. Поделили смо улоге тако да мој одред нападне болницу, а Стојановићев здравствени дом. Предао сам одред нареднику Кљајићу, рекавши му да избегава жртве. Већи део земљорадника комуниста превели смо у наше редове. Кљајић је напао комунисте у болници и пуних 6 часова приморавао на предају. Најзад су се скоро сви комунисти предали, 125 људи. Из мога одреда погинуло је два редова. Заробљени комунисти су спроведени у Брајиће. Стојановићев одред истерао је комунисте из здравственог дома и они су се повукли у правцу села Врбање. Заробио је 10 комуниста. Наши одреди су чврсто завладали Горњим Милановцем. Мој одред и остали одреди добили су задатак да крену за Таково. 7 новембра 1941 године у 12 часова наредник Кљајић је упао у Таково. - Командант, поручник Звонимир Вучковић."

Акт војно-четничког штаба бр. сл. 5 јуна 1942 године: „Заповеднику Мркоњић Града. - Позивам на закључени записник у Бањој Луци, у смислу заједничке сарадње наши болесници и рањеници имају се хранити на државни трошак. О извршењу свега и одовољењу ове молбе молимо известити писмено ради равнања. - Командант Дреновић."

Даље стоји: Примљено на знање и потребно предузети. - Заповедник Сатник Кажинец.

Акт 718, пешадијске дивизије одела 1а бр. 1.937 - тајно, Сарајево. Девог липња 1942 године Сарајево. Предмет: поступак са четницима источно до Сарајева.

1) За поступак на целом оперативном подручју 718 пешадијске дивизије, у погледу четничких одреда који су поменути у запис-

нику склопљеном између опуномоћеника хрватске владе и четничких одреда, важи као и до сада.

„... Проглас генерала Бадера... поступак са побуњеницима... за заповедништво дивизије И А... Гајтнер ... хрватски генерал под бр. 718 Немачкој дивизији О.ф.бр.188 11 липња 1942 године заповедници II и III домобранског збора, 3 и 5 немачкој дивизији, 3-ћој пуковнији, 7-ој бојни - предмет достављен на тачну provedбу... да намерава преговоре у Немачкој окупационој зони између реке Босне... и немачких линија пријави овоме заповедништву које ће тражити одобрење од немачке 717 дивизије

Пропуснице за заповедника четничког поручника Марчетића и заповедника I четничког батаљона Мишића који иду у Котар-Добој ради бирања заједничке управе која ће имати задатак да сарађује са хрватском владом... Свима успутним властима наређује се да именованима не чине никакве сметње већ по потреби помоћ укажу. Пуковник Брозовић.

Претседник: Шта је ово, оптужени Радићу, ваши команданти батаљона путују са усташким пропусницама?

Оптужени Раде Радић: То није било са мојим знањем.

Претседник: Чита даље: ... „штаб мајевачке четничке групе акт. бр. 30 од 18 јула 1942 године. Команданту дринских четника - Положај.... На дан 18 ов.м. одређени делегати ове групе одазвали су се команданту немачке војске у Тузли и он им је, том приликом, изјавио да немачка војска има наређење од својих претпостављених старешина да помогне хрватску државу и да је свим сретствима одржи, такође да у хрватској држави одржи ред и мир, што ће немачка војска спровести уз помоћ хрватског домобранства... После тога питао је претставник немачке војске изасланике четника да ли су четници вољни, и под којим условима, да сарађују са немачком војском и домобранством, на шта су четници после дугог већања поднели ове услове: прво, да четници остају код оних услова које су поднели претставницима хрватске владе у преговорима у Лопарима 15 јуна 1942 године додајући следећу резолуцију која гласи: „Признајемо Немачку окупацију Југославије, и изјављујемо да смо спремни лојално сарађивати са немачким властима под следећим условима, да се на овој територији укину све усташке постројбе те да хрватски домобранци буду подвргнути немачкој команди..." *да се пусте сви Срби који су лишени слободе... констатујемо да је већина Срба само због своје националности прогањана.*

„Допуштам испитивање извесних сумњивих случајева али то испитивање имају да врше немачке власти. Тражим да се у свој унутрашњој управи као и у државним и у самоуправним предузећима упосле Срби, не према својој бројној заступљености, јер је та у последње време силом поремећена, него према културном и економском положају. Под таквим условима пристајем на лојалну и коректну сарадњу са немачким властима и хрватским домобран-

ством и гарантујем да ћу на територији коју сматрам својом завести потпун ред и мир и да ћу сваки покушај стварања нереда, ма од кога он долазио, оружјем спречити. Надам се да ће немачке власти увидети оправданост ових наших захтева и да неће дозволити сувишно проливање крви него да ће нам омогућити да наставимо миран и радни живот у свима гранама у корист народа и државе и читаве европске заједнице. Командант, војвода мајевачки...."

Тужилац: Нека оптужени Михаиловић каже ко је у то време био командант мајевачки.

Претседник: Ко је био јула месеца у штабу мајевачке четничке групе?

Оптужени Михаиловић: Керовић.

Тужилац: Је ли Радивоје Керовић.

Оптужени Михаиловић: Радивоје Керовић.

Тужилац: Ја мислим да је то потпис Керовићев.

Претседник: Командант, војвода мајевачки Рад. Керовић, 1002, је ли то оптужени Михаиловићу, Остојић?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Депенша је заведена у Врховној команди ДМ примљена од 1002 мајора Захарија Остојића 1 маја 1942 године и гласи: „Јуче су долазила три Немца са генералом Ивковићем. Овде је један ваш познаник из Диваца. У току разговора, чуло се о паду Недића и доласку ЈВотића. Ови легални готови су да постану илегални. После прве реорганизације четника написао сам писмо Недићу по упутству. Српске трупе ушле су у Нови Пазар и Митровицу, и тако даље."

Тужилац: Ја бих оптуженоме поставио неколико питања.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, приђите Суду.

Тужилац: Ко је генерал Ивковић?

Оптужени Михаиловић: То је санитетски генерал Ивковић.

Тужилац: Да ли се сећате која су то три Немца?

Оптужени: Казао сам у ислеђењу да то мора да је Матл.

Тужилац: А за другу двојицу Немаца не знате како се зову?

Оптужени: Не знам, нисам ја то ни примио. Молим да ми се прочита све. Остојић је био у Колашину и одмах сутрадан је отишао.

Тужилац: Овде се каже: „Један ваш познаник из Диваца. Ток разговора види се из прилога" - значи да је неки прилог био?

Оптужени: Не знам.

Тужилац: Ја бих Глишићу поставио питање.

Претседник: Нека оптужени Михаиловић остане овде. Можете се-сти оптужени Михаиловићу, а Глишић нека приђе Суду.

Оптужени Михаиловић: Могу и да стојим, лакше ми је.

Тужилац: (Обраћа се оптуженом Глишићу) Какво је то писмо које сте писали Звиздићу?

Оптужени Глишић: Нема никакво писмо.

Тужилац: Остојић каже да сте ви писали писмо за састанак.

Оптужени Михаиловић: Које године?

Претседник: 1 маја 1942 године.

Оптужени Глишић: Остојић је био код мене. Радило се о питању напада на Сјеницу који сам ја спремао. Остојић је рекао да то не треба чинити тада и онда је он у мом присуству написао писмо Хасану Звиздићу.

Тужилац: А он каже да сте ви написали.

Оптужени Глишић: Нисам.

Претседник: Глишићу, ви можете да седнете. Депеша од Јозефа. То је Младен Жујовић?

Оптужени Михаиловић: Мислим да није, то може да буде мајор Милутинац.

Тужилац: Где је он на раду?

Оптужени Михаиловић: На Космају.

Претседник: Кеј бр. 5, шта то значи?

Оптужени Михаиловић: То је шифра.

Претседник: То значи: Отворити по кључу бр. 5.

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Значи мајор Милутинац је на Косову?

Оптужени Михаиловић: Он је на Космају.

Претседник: Депеша од јуна 1942 гласи: „Имамо могућности да од Немаца купимо муницију на вагоне. 240.000 пушчаних метака и 600 бомби, цена 240.000 динара. Молим одобрите куповину док од вас добијем новац. Хитно, рок 15 јуни."

Депеша бр. 2641 од Феликса - послато 5 новембра 1942 године под 386. - Феликс је Звонко Вучковић?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: (Чита) „На терену који је за нас најважнији Калабић прави неозбиљности и навукао Немце. Потпоручник Ђурић, уби-Ца Игњатовића, побегао са тога терена... Молим реците Калабићу да није Абдул Хамид него је и он као остали. На освећење гардискe заставе хитно ће послати свога делегата. - Вучковић".

Депеша бр. 3434 од Иштвана, послата 5 децембра 1942 године бр. 211. Иштван је Баћовић?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: (Чита) „Према извештају команданта бригаде од 26 новембра већ пет дана воде се огорчене борбе између четника и партизана на Мајевици. Четнике помажу Немци, домобрани и усташе. Један део четника прикључио се партизанима. Рачић напустио Мајевицу и пошао у Србију. Бројно стање партизана 8 до 10.000. Партизани заузеле Бијељину, Лопаре и продрли до Горње Тузле."

„Депеша број 3972 (То су бројеви под којима су депеше заведене у Врховној команди а после долазе бројеви под којима су послате) - Депеша 3972 од 222. - Је ли 222 Захарије Остојић?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: (Наставља да чита): „ 23 децембра послата под бр. 49 ситуација у Источној Босни секција Зворник - Кладањ. Митрановић и Момчиловић јављају да је трећа комунистичка бригада на Мајевици претрпела неуспех.

Депеша бр. 3972 од 222 - Остојића - 23 децембра број 49, ситуација у Источној Босни секција Зворник - Кладањ Митрановић и Момчиловић јављају да је трећа и шеста комунистичка бригада претрпела на Мајевици неуспех. Напали су их Немци и четници. Комунисти су се раздвојили у две групе: јача од 2.000 људи дошла на Вељу Главу, западно од Талијана, и слабија од 1.000 остала код села северно од пута Тузла - Зворник и Милана - је ли Шо Кукљан Милан?

Оптужени Михаиловић: Милан Планина.

Тужилац: „Не зна се да ли ће их Немци гонити. Наредио сам да Момчиловић оспособи своју станицу и ступи у везу."

Акт Команде четничких трупа за Црну Гору бр. службено Никшић положај, 5 фебруара 1942. Команданту народне војске за Црну Гору и Херцеговину.

На основу вашег усменог наређења од данас подносим следећи извештај о заузећу брда Уздомије. Према вашем усменом наређењу од 4 маја т. г. јавио сам се команданту оперативних талијанских трупа Никшић - Кочане - Уздомир и ставио се на расположење са мојим четничким одредом. Данас у 4,30 са мојим одредом подељеним на четири четничка одреда јавио се команданту талијанских оперативних трупа. Од поменутог команданта добио сам наређење да са четницима обезбедим десно крило талијанских трупа које су оперисале против Уздомира. Пошто је командант италијанских трупа захтевао да ја останем с њим до завршетка операција то сам наредио команданту Никшићког батаљона да ме заступи. У 4 и 50 почела је артиљериска припрема за напад. Италијанска артиљерија је савршено дејствовала на врх Уздомира. Упоредо су дејствовали и бацачи и у 5,15 часова четници и италијанска војска су извршили напад. Прва фаза борбе протекла је у борби наших трупа и Италијана у средини јужне падине. У овом моменту четници су обишли Камениту Чуку и пушкомитраљезима омогућили да италијанске чете подиђу под сам врх Уздомира. Тад су комунисти напали ручним бомбама и пушчаном митраљеском паљбом лево крило четника од стране Глибаца. Ту су четници били налетом заузели положај Чуке Топоване која је доминирала Мокром Њивом. Ту је било око 60 комуниста не узимајући у обзир број комуниста који је њима дошао у помоћ. Тиме су четници омогућили италијанским трупам да једним јуришем овладају врхом Уздомира. Ту се углавном борба довршила. Завршетак борбе био је данас у 7 часова. Снаге партизана, по прикупљеним подацима, од мештана имале су 300 до 350 тзв. ударника и неколико митраљеза и пушкомитраљеза. Од побијених партизана нађено је 6 лешева међу којима и леш политичког комесара Недића Милана. *Даље*

чиШа извешШај у коме се каже да је међу погинулим комунистички-ма нађена и једна жена. По крвавим падинама које воде низ падину Уздомира може се утврдити да је велики број погинулих и рањених комуниста извучен у позадину. Приликом одступања низ северну падину Уздомира, после борби прса у прса погинуо је велики број комуниста али се Шерен не може преиспитати. Италијани су утврдили врх Уздомира и на њега извукли топове и бацаче. Потпис нечитак."

Тужилац: То је потписао Бошко Аграм.

Претседник: Да видимо. (Показује му акт) А доле је примедба Баја Станишића да је команда Народне војске Црне Горе примила горњи акт на знање, и да се предмет доставља у архиву. Потпис командант-пуковник Бајо Станишић.

Затим претседник чита докуменат у коме се каже: министру југословенске војске у отаџбини, господину генералу Дражи Михаиловићу. (Ово пише Баховић). Чита даље: Част ми је господине министре поднети следећи извештај: Одреди који стоје под мојом командом чим су стигли у Пријеполје стављени су у покрет ради одржања положаја Камена Гора-Повљен... и хватања везе са мајором Глишићем (Обраћајући се Глишићу): Кад је то било?

Оптужени Глишић: Мислим око 10 или 15 маја.

Претседник: Питао сам да би знао од када је овај акт пошто је без датума. У акту се говори да су одреди у саставу Павла Ђуришића имали тешке борбе са партизанима око Мојковца и Колашина. Та борба је потпуно успешно завршена и капетан Ђуришић налази се у гоњењу разбијених партизана у правцу Шавника и Жабљака. По последњим обавештењима Шавник је заузет. Исто тако говори да се долазак четника са десне обале Лима на леву обалу сматра значајним. Даље се у извештају каже да, према обавештењу од поузданих људи, капетан Павле Ђуришић располаже са 2.000 сталних четника и два пута толико резервних трупа. Његови стални четници добро су наоружани и добро снабдевени. Располажу са великим бројем аутоматског оружја, имају већи број бацача и четири брдска топа. Наоружање добијају од италијанских војних власти. Поред наоружања, његови стални четнички одреди добијају од италијанских војних власти храну у натури и сталну новчану награду. О условима под којима је Ђуришић добио све ово од италијанских војних власти, каже се у томе извештају, не могу ништа позитивно рећи. Сматрам да би било, господине министре, ради уређења тога и свих других питања на територији Црне Горе и Санцака, потребно упутити што пре Остојића да испита ситуацију.

Претседник: (Обраћајући се Михаиловићу) Јесте ли примили ово писмо?

Оптужени Михаиловић: Ја не знам.

Претседник затим чита акт команде санчачких четничких одреда од 2 маја 1942 године, - писмо „Претседнику српске владе народ-

ног спаса". У овом писму каже се, поред осталог, да је наоружање партизана у Црној Гори од месеца марта знатно повећано. Укупно партизани могу да употребе око 20.000 наоружаних људи. Од месеца јануара почела је борба између четника и партизана у Црној Гори. Први су борбу почели Васојевићи. Команда над четницима поверена је Павлу Ђуришићу. Упућен је један официр код црногорских четника да закључи детаље заједничке акције преко Лима, у заједници са црногорским снагама, наравно ако Италијани дозволе прелаз преко Лима. Потпис мајора нечитак.

Претседник: Ово ће бити да је Глишић писао?

Оптужени Глишић: Не господине претседниче. Ја мислим да је то писао Макс из Пљеваља.

Оптужени Михаиловић: (разгледа акт) Ја мислим да је то од Макса, односно од Павла Ђуришића.

Претседник: Драги, господине мајоре, Баћовићу (писмо са потписом „чика Бранко", то је за Остојића, од 6 јуна 1942 године у 5 часова). У писму се поред осталог, каже: „Упознат сам са ситуацијом у Санџаку закључно са 4 јуном 1942 године. Потпуно вас разумем и знам шта сте морали да трпите, али морам, на жалост, констатовати да се више слуша Београд него ми. Зато се дешавају све ове ужасне војничке грешке, као незавршавање операција, напуштање положаја, необавештавање других итд. Пошто морамо реално гледати, то ћете ви бити командант свих снага које ће даље водити акцију до завршетка у Санџаку. Капетан Перхинека биће ваш начелник штаба у том периоду. Преко Перхинека прикупите што више људи. Од Талијана треба тражити само оружје, муницију и храну, а не трупе. Настојаћу преко Вучка и Глишића да би вам помогли у снабдевању, али предузмите све као да ништа нећете добити. Поздрав свим пријатељима и пуно успеха у раду уз поштовање чика Бранко".

Тужилац: Шта је био он оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Начелник штаба.

Тужилац: Видите, он тражи од Италијана муницију, оружје и храну.

„Драги Руди, - поздрав чика Бранка - писмо од 6 јуна 1942 год." У писму се поред осталог каже: „Добио сам све твоје извештаје. Радио си врло добро према садашњем стању, води акцију и заврши је, коју је Глишић напола урадио. Прочитај моје писмо Баћовићу. Са Павлом се споразуми у погледу завршетка акције. Остварите опкољавање комуниста, ако пре не кидну у Херцеговину. Божовић има остати до свршетка операције у Санџаку. Кажи Павлу да не ослобађа комунисте и да не трчкара толико Италијанима. Он је храбар и добар али ту греша. Воја Лукачевић је одличан за све. Немојте се појављивати код Италијана, за ту сврху користите друга лица. Снабдевање решите на најпогоднији начин. *Пљачку онемогућите. Можете узети неопходно за исхрану. У Косовици направите зборну станицу.*"

Ово је обавештење у току 1942 године. Ко је то Руди?

Оптужени Михаиловић: То је Перхинец.

Претседник: А ко је чика-Бранко?

Оптужени Михаиловић: Остојић.

Претседник: (Чита) „Писмо Захарија Остојића 6 јуна 1942 Павлу Ђуришићу. У писму се каже између осталог: „Драги Павле, био сам упутио Рудолфа и Куклића са писмом. Требали су да стигну преко Станишића. Због изненадног напуштања акције Глишића ради Нове Вароши ситуација се изменила на десној обали Таре. Да би се партизани тукли и акција завршила одредио сам мајора Баћовића за команданта а Перхинека за начелника штаба да руководе операцијама... Заобилажење и избијање на Црквицу. Врло је важно да се од Италијана издејствује добијање Нове Вароши, Пријепоља, а ако можете Сјенице и Бродарева, јер је то важно за добијање помоћи из Србије, а та је на путу као и за везу са Србијом. Употребите све снаге да успете, али лично не долазите Талијанима, већ пишите и радите преко посредника. Чим избијете на Пиву, упутите одред у Херцеговину. Ако партизани умакну са Баћовићем и Перхинеком, уредите светлосне сигнале. Уредите питање везе са пуковником Бајом. Шта је с Ђоком? Чуо сам да је на фронту.”

Претседник: *То је с вама? (Обраћа се на оптуженог Михаиловића).*

Оптужени Михаиловић: *Не с Ђоком Лашићем.*

Претседник: *Тада нисте имали поуздање четника у Ђоку?*

Оптужени: *Нисам чуо.*

Претседник: *Уреду, питао сам у вези с пуковником Војом. Шта је с Ђоком који је ту био?*

Оптужени: *То је Лашић.*

Претседник: Чита друго писмо које је писано 3 јуна 1942 године у 12 часова од мајора Петра Баћовић упутио је команданту талијанске силе у Фочи. У писму, поред осталог, Баћовић истиче да се национални четнички одреди налазе већ месец дана у борби против партизана у Санцаку. 9 јуна, четници су сазнали да Талијани напуштају Фочу и да ће је предати хрватским усташама, међутим, тај акт, истиче се у писму, изазвао је код четника оправдани револт и Баћовић неће бити у стању да се том револту „народа“ супротстави, јер би тај чин могао изазвати нежељене последице и нежељене сукобе уколико талијанске власти не препусте Фочу четницима, *ови ће Гарантирати ред и имовинску безбедност свим Грађанима без обзира на веру или националну припадност. У писму се ставља и рок до којеГ талијански командант треба да да одговор и то до 16 сати истоГа дана.*

Претседник: *БоГами Баћовић поставља и захтев за одГовор команданту талијанске војне силе у Фочи.*

Затим чита други докуменат. Изјава 13-торике заробљених усташа, које су четници заробили око Фоче, а у коме усташе истичу, под својим потписом, да су четници лепо с њима поступали, да их

нису малтретирани, нису их батинали нити им одузели што од њихове приватне својине. И на концу их пустили на слободу.

Претседник: Па добро, како ви то са усташама лепо, кажу да нису чак ни малтретирани а они кољу, српско невинно становништво а четници их пуштају, још и потписују да се с њима лепо поступало.

Претседник даље чита писмо штаба Санџачког четничког одреда бр. 137 од 14 јуна 1942 године. Писмо је написао Петар Баћовић. Баћовић у писму каже да би заузимање Фоче од комуниста значило неометан њихов рад, па је зато са претставницима усташа постигао споразум да се под команду усташког „надпоручника“ Шкимеца стави 100 четника ради спречавања упада партизана који су са оне стране имали осам батаљона, а један партизански командант упутио је народу позив да се бори против окупатора.

Претседник: Ви сте били око Фоче, Глишићу?

Оптужени Глишић: Ја сам упутио Баћовића у Фочу, а шта је радио мени није било познато. Та линија је одређена од Италијана. Мени детаљи овога нису познати.

Претседник: Само вас питам. Знам да сте били на том сектору. Је ли долазио овај извештај вама, Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Не знам. Мени изгледа да је овде говорено са претставницима власти.

Претседник: Не, него са претставницима усташа.

Оптужени Михаиловић: Власти, јер трупа унутра уопште није било.

Претседник: (даље чита Баћовићево писмо упућено команданту италијанске дивизије.) Ваша организација није имала дивизије?

Оптужени Михаиловић: Ја уопште нисам имао дивизије.

Претседник: Значи ово је упућено команданту усташке дивизије или команданту италијанске дивизије.

Претседник затим чита Баћовићево писмо упућено Захарију Остојићу од 15 јуна 1942 у 10,30 часова. Писано у Челебићу, а почиње са „Драги чика Бранко“. У њему јавља о поседању линије Дрина - Пива са својим одредима.

У писму стоји да је Глишић отпутовао за Београд да би „уредио ствар“, јер је стигла Недићева депеша да се прекину операције код Фоче.

Тужилац: Кад је Глишић ишао у Београд?

Претседник: Оптужени Глишићу, јесте ли разговарали са Павлом да идете код Недића?

Оптужени Глишић: Кад сам се састајао са Ђуришићем онда ми је саопштено да се не прелази линија која је одређена, а која је у истини пређена. Овај извештај није сасвим тачан. Ђуришић је то примио на себе да сврши да се то питање реши мирним путем. Мене је молио да то јавим Недићу, али ја то нисам учинио, него сам радио по питању Нове Вароши.

Претседник: Јесте ли говорили са Павлом да по питању Фоче разговарате са Недићем?

Оптужени Глишић: Он је то примио на себе, да сврши, а мене је молио да то изјавим генералу Недићу, али ја то нисам учинио.

Претседник: (чита): „Ми се налазимо на линији село Викоч-Хум. Недић је преко Глишића молио Баћовића да дође у Београд, или му напише писмо, а желио бих разговарати с њиме о приликама у Босни". Је ли Недић нешто поручио Баћовићу преко вас, Глишићу?

Оптужени Глишић: Ја се не сећам.

Претседник: (чита) „Усташе су се задржале у Фочи. Претпостављам да се неће кретати напред. Позвао сам на конференцију Григорија Божовића и Воју Ненадића. Конференција је трајала 6 часова. Придобио сам их. Они ће помагати наше људе. Износим мишљење Григорија Божовића: „Југославија, монархија, династија Карађорђевића, конфедерација, у Србији само православни и Словенци. Арнаути се искључују из државне заједнице. Са Бугарском уједињена црква са заједничким патријархом, и то прво Србин па Бугарин, па опет Србин и тако даље. Уз краља тајни крунски савет од пет чланова који би бринуо да се сви државни послови воде у правцу општег државног добра. У националном одбору су још и Павле Ђуришић и Авдо Карамехмедовић, као помоћни орган окупаторске власти у сређивању прилика у срезу и ликвидацији комуниста."

Дакле, овај одбор који је основао Баћовић има за улогу да буде помоћни орган окупаторске власти за сређивање прилика у срезу и ликвидацију комуниста. „Економско оздрављење, просветна и национална пропаганда, постављање среских власти, не забрањивати пропаганду за њ.в. краља Петра Другог. Са вером у бога, за краља и отаџбину. Поздрав - Раде."

Ко је то Раде, чика Раде?

Оптужени Михаиловић: То је Перхинек.

Претседник: Дакле, овај извештај су писали Перхинек и Баћовић.

Оптужени Михаиловић: Ко ме пишу?

Претседник: Пишу чика Бранку. То је Захарије Остојић.

Претседник чита акт штаба команде босанских четничких одреда команданту 383 батаљона „Венеција" у Сјеници, у коме се, између осталог, каже:

„У вези мога писма од 30 јуна 1942 године, а да би неометано могли да уредимо и обавимо све послове, част ми је упутити ово писмо и истаћи вам да сав народ мога одреда са нестрпљењем очекују ваш долазак у Штаваљ, како би том приликом изразили радост поводом вашег доласка у Сјеницу. Ових дана ми је долазило много људи и говорило ми да вас позовем да у Штаваљ дођете са што више официра и војника, као што сам написао у прошлом писму, пошто сав мој народ и ја желимо да успоставимо односе пријатељства са војском као што су били у Сјеници. Сем те жеље народа да вас види у својој средини, напомињем да је потребно да се састанемо и ради тога јер имамо доста важних ствари да кажемо, али то усмено не могу саопштити. На основу свега реченог поново молим да изволите што пре доћи у Штаваљ. Командант Селимир Поповић."

Је ли то онај глуп?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Видите како је он интиман са командантом италијанског батаљона. Моли га да му дође у госте.

Још једно писмо, које пише опет Селимир Поповић 25 јуна 1942 године команданту 343 италијанског батаљона „Венеција“ у Сјеници, у коме се, између осталог, каже:

„И овом приликом сматрам за особиту част да вам се захвалим на онако лепом и пријатељском и срдачном пријему и разговорима. Мој народ уверен је у правду коју носи италијански народ и његова војска. Уколико је моје уверење јаче утолико ће моја сарадња бити свесрднија. Ви сте својим ставом то допринели више него ико. Не само због овог разлога него постоји и још један други. Ја сам јуче вас замолио да примите и наоружате 30 Италијана општине Штаваљ у томе списку који вам је вероватно достављен, требало би проверити људе водећи рачуна о моралним и физичким особинама. Ја ћу саставити други списак и предложити људе за које ћу бити потпуно одговоран. С тога молим да ми поврате тај списак како бих могао ја направити други. У исто време молим вас да изволите доћи нама у посету 28 јуна.“

Претседник: Видите зове Италијане на Видовдан да га посете. „Акт команде народне војске Црне Горе и Херцеговине. Главни штаб бр. 1005 од 9 јула 1942 године - Команданту дивизије „Ферари“ Никшић - Молим вас да се за офицере по, приложеном списку, издају потребни артикли из ваших магацина по одређеној цени... Мајор Гојнић. Списак официра: Пуковник Бајо Станишић, капетан Јово Мартиновић, поручник Богдан Павићевић, поручник Бошко Војводић, капетан Владимир Ђурић, Ђорђе Калезић итд. - по заповести команданта мајор Гојнић.“

„Команда народне војске Црне Гор^е и Херцеговине бр. 417 од 16 јула 1942 Страшевина - у циљу боље организације и бржег свршавања послова и одржавања реда постигнут је споразум да се не врше никаква хапшења по варошима без претходног споразума са надлежним командантом карабињера - Командант пуковник Бајо Станишић.“

„Извештај - писмо од 16 јула 1942 године - Слободне српске планине - почиње са „Драги Чича (- то је, дакле, писмо упућено вама оптужени Михаиловићу.)

Оптужени Михаиловић: Молим.

Претседник: Писмо гласи: „Господине министре и драги брате, срећан сам што нисам далеко од вас и што ћу се са вама ускоро видети. Ваш изасланик а мој пријатељ Петар Баћовић извршио је поверену му мисију на веома срећан и савестан начин - ... Заиста нисте могли наћи погоднију личност... Баћовић је обишао већи број четничких формација по Херцеговини да би добио тачну слику. О свему он ће вас ближе обавестити, јер је он човек који уме да осети... до скорог виђења: Илија Трифуновић - Бирчанин.“

„Драги Брате после састанка са попом Милорадом Поповићем, у Пивском манастиру, о чему сам вас известио, ухватио сам везу са

Јевђевићем и Стаишићем и успео да четнички одреди у Херцеговини буду легализовани и да од Италијана добијају оружје и муницију... Плату не примају само по неки пут додељују им се мање суме новаца у виду помоћи."

Значи, оптужени Михаиловићу, да је вама било то потпуно познато, јер ово отворено пише Баћовић (Оптужени Михаиловић ћути). „По жељи војводе Бирчанина обишао сам Калиновик и Билеће. Бирчанин је сваки пут војнике поздрављао са патриотским говором а неколико пута споменуо је и ваше име. По жељи Бирчанина говорио сам и ја, али увек као Тваш изасланик. Четници који су се налазили у Калиновику под командом капетана Нешића, могли су напасти партизане и имати успеха. Партизани су се повукли у Ћурево једанаестог овог месеца тако да нисмо могли стићи на време да их нападнемо. Пребацили смо гарнизонске страже четника с тим да су оне могле напасти комунисте у Ћурево. Комунисти су отступили у правцу Босне. Они намеравају да иду преко Купе, за Динару. Комунисти су заузели Коњиц и покварили пругу на шест места као и тунел код Иван Планине, тако да по изјави стручњака ова пруга може бити оправљена за 3 месеца дана. Према свима изгледима и информацијама које смо добили комунисти се повлаче у правцу Динаре, наводно за Иван Планину. Командант италијанске армије Далмацо позвао је Јевђевића, ради важног разговора, и приликом тога разговора саопштио да Фоча припада Црној Гори. Надаље је рекао да су обавештени да се Чича „ - то јест Михаиловић - " налази у Црној Гори у близини Жабљака. Хрватски министри Артуковић и Кошак састали су се данас са Добросавом Јевђевићем и саопштили му да ће хрватска војска да заузме Херцеговину поред самог Гацка где се налази Фазлагиха Кула. Рампини болестан и остао у Невесињу.

Поздрав, са вером у Бога, Петар Баћовић."

18 јула 1.942 Године акт штаба херцеговачке групе војно-четничког одреда за напад на Ћурево који ће се извршити на дан 22 јула у 4 часа по подне. Наређујем: Јахорински батаљон правац Јахорина, Фочански одред правац тај и тај, Гатачки одред мајора брата Баћовића правац тај и тај, одред капетана брата Ружичића правац тај и тај. Да би се избегла узајамна туча ухватити чврсту везу. Овим операцијама руководиће командант четничког одреда капетан друге класе. Знаци распознавања биће Дража - Дрина. - Командант Петар Баћовић."

Оптужени Михаиловићу можете сести на ваше место. Узмите оригинале, друже тужиоче. Данашњи претрес се прекида и наставља сутрадан у 7 часова изјутра. (Пљескање у дворани).

Претрес је прекинут у 13,30 часова.

29 јун

Суђење је почело у 7,25 часова

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Драгољуба-Драже Михаиловића и осталих. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене). **Наставља се читање исправа, докумената, приложених уз оптужницу.**

Писмо капетана друге класе Ивана А. Ружића, Владимира Мијовића (Докуменат бр. 34 од 17 јула 1942, 12 часова, село Пишче):

„Драги чика-Бранко. У Пивском манастиру састао сам се с мајором Баћовићем, поручником Поповићем и попом Перишићем и том приликом је установљено да се може извршити заједнички удар на партизане у Ћурево, с обзиром на став Хрвата у Херцеговини. Баћовић поручује да час и дан напада јавити вама преко мене три дана пре почетка напада, а за то време да он изврши све потребне припреме за покрет. Ове податке износи командант фочанског одреда. Код нас ништа друго ново нема. С вером у бога, за краља и отаџбину! Чика Ђоку и вас, Бранко, поздрављају...”

Чита се писмо Иштвана (Баћовића) упућено чика Бранку (Захарију Остојићу) од 18 јула 1942 године:

„Драги чика Бранко, досад сам вам послао два извештаја. Стално сам на терену. Дан и ноћ трчим да би ваше наређење у целости извршио. Израдио сам заповест за напад на Ћурево. Прва и света дужност била ми је да сваког обавестим да је једини надлежан Чича да издаје сва наређења и упутства. Излишно је да вам пишем да су ти људи дошли гхо одобрењу Ботића. Ви то најбоље знате, а и Чича кад сте говорили с људима. Уосталом, чика Бранко, ја сам ово урадио дошавши с људима по вашем наређењу. Моје држање и рад остављам вама да цените.

Комунисти, који су код Коњица и Прозора, још се тамо налазе. На мој изричити захтев тражио сам да одмах буду нападнути. То сам учинио јер ме по овом питању занима ваше мишљење. Невесињски, столачки и други потребни одреди одмах су се упутили у правцу Коњица. Јуче сам био у Невесињу и добио сам вест да су се наши четнички одреди приближили Коњицу и да се очекује пад Коњица у току данашњег дана. Ово сам урадио и у ваше име, јер

не смемо дозволити да комунисти и даље остану у Коњицу. С вером у бога, за краља и отаџбину - Иштван".

Чита писмо војводе, инжењера Стевана Ботић од 10 јула 1942 године:

„Господине Баћовићу, примио сам ваше писмо и потпуно сам га разумео. Кад сте дошли ми смо вас братски примили. ЈБудство које сте одвели, одвели сте га уз нашу сагласност, одвели сте га под изговором да га наоружате и одмах упутите у правцу Рогатице и на тај начин спречите продирање партизана у Источну Босну. Међутим, ви сте их одвели на сасвим другу страну, па како нам Чича јавља гоните партизана отуда са нашим људима, а треба да их ми овако голоруки одбијамо. Ако је требало за једну општу ствар и по налогу Врховног штаба тако да буде, ми би имали разумевања, али зашто се то од нас крило. Ово је у најмању руку и не лепо и не пријатељски, јер ви сви тамо знате да се на овом терену морамо носити са много непријатеља. С вером у бога, за краља и отаџбину... Командант - начелник оперативног штаба мајор Стево Д. Враћешевић."

Претседник: Враћешевићу, читам ово писмо што сте га ви писали, је ли то док сте били тамо?

Оптужени Враћешевић: Био сам у Источној Босни.

Бранилац: Који је број документа?

Претседник: 36. Је ли било по одобрењу Врховне команде да Баћовић узме ваше људе и одведе их собом?

Оптужени Враћешевић: Јесте.

Претседник: (Чита писмо „Иштвана", то јест Баћовића од 3 августа 1943 године из „слободних српских планина" упућено оптуженом Михаиловић Драгољубу-Дражи):

„Драги чика Ђоко од нашег последњег растанка код нас су сталне трзавице. По Воји сам послао опширни извештај. Скренуо сам пажњу Јевђевићу и Воји, да нико у ваше име не разговара с Италијанима, јер на то нема права. Ви знате да сте идеал нашег народа и то он не би примио добро. Немојте мислити да је ово неки савет с моје стране, само знам расположење народа који жели да ви и ваши сарадници останете у слободним српским планинама без икакве интимне сарадње с окупаторима.

Јевђевић ме известио кад је сазнао да је онај Словенац покушао бекство, да Италијани знају за падобранце и тражио да се овај стреља, а његов леш преда Италијанима. Пошто сам одлучио да ћу га свакако стрељати, увиђам потребу да га оставим мртва поред пута Јевђевићу, да га покаже Италијанима мртва и тиме да се извуче..."

Претседник: Је ли то онај Словенац радиотелеграфиста?

Оптужени Михаиловић: Не Словенац, је био италијански заробљеник.

Претседник: Па то питам, је ли то био Словенац?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: (Чита даље горе наведено писмо): „...Наши одреди на тражење Италијана заузели су од комуниста Коњиц, али су га морали предати Италијанима. Тражио сам да Италијани окупирају тај крај где се налазе комунисти, а ми да истерамо Хрвате и комунисте. Мој одред, по свршетку борби у Ћурову, морао сам довести до близу Невесиња. Са истим смо прошли све терене који су били сумњиви, а нарочито село куда су почели да прелазе неки комунистички агенти.

Применио сам мало терора. Извештен сам од капетана Момчиловића да је у Ћуреви погинуо командант Пете пролетерске бригаде Саво Ковачевић. Све заробљенике, међу којима је било и неколико политичких комесара, стрељао сам. Забранио сам досадашњу праксу да се Италијанима предају сви комунистички заробљеници. Предавање заробљеника Италијанима наш народ не прима добро. Иако су неки против тога негодовали, ја сам то најстрожије забранио, јер је наш народ против тога. Овамо се много сервилно понаша према Италијанима а нарочито штаб војводин, који се налази на плажи...

Претседник: То је ваљда Бирчанин?

У споразуму сам са Јевђевићем. С вером у бога за краља и отаџбину, Иштван"

И руком оптуженог Михаиловића стављено: „Остојићу да се упозна".

Команда оперативних јединица Источне Босне и Херцеговине, бр. 8 од 8 августа 1942 године. Команданту четничке бригаде ...

„Приметио сам и сазнао сам да се врло велики број официра и четника налази по варошима мање више беспослен и без икакве потребе. Ово се нарочито дешава у оним местима где су се четничке јединице легализовале од стране окупатора, као што је то случај скоро у целој Херцеговини. Да би се ово спречило наређујем: прво, у варошима где четници нису легализовани не сме бити ниједан четнички старешина а нарочито командант бригаде. У варошима где су се четници легализовали може остати само по један официр или лице које ће одржавати контакт са окупатором, испитивати његове жеље и намере и потребан број четника за курирску службу.

Командант мајор Петар Баћовић."

Ово је достављено скоро свима четничким командантима Источне Босне и целе Херцеговине.

Лично ст. пов. бр. 29 од 2 септембра 1942 године ЈБубомир. Акт Иштвана Баћовића Министру војске и морнарице:

„Према указаној потреби због појаве комуниста, обилазећи целу Херцеговину, констатовао сам следеће: Скоро све команде четничке налазе се по варошима. Старешине, а нарочито официри, врло слабо обилазе терен. Услед овога четници су принуђени и упућени на то да у већем броју обилазе вароши те услед тога долази стално до пијанчења, картања, свађе и свега онога што иде на штету наше организације. Овакво четничко држање Италијани, путем сво-

јих агеиата, вешто искоришћавају и о свим стварима су на време обавештени. Италијански генерал Лузана сматра себе за команданта херцеговачких четника које он назива својом милицијом. С обзиром на то што четници добијају од Италијана храну и могу се возити италијанским камионима, заборављају за моменат и у више махова извршили су наређења генерала Лузана. Да би овоме стали на пут потребно је обавестити све наше организоване четнике да код нас постоји једна јединствена команда и да се ничија наређења не смеју слушати него ваша. Генерал Лузана, да би очувао свој престиж, без ичијег знања наређује билећкој и требињској бригади и ставља им на расположење превозна сретства да иду у акцију противу комуниста у правцу Имотског. Требињска и билећка бригада нису извршиле наређење генерала Лузана под изговором да немају наређења од својих претпостављених старешина за тај покрет. Војвода Бирчанин поставио је, то јест наредио да се постави за команданта требињске бригаде Крсто Ковачевић, артиљериски капетан који је дошао из Дубровника пре три недеље. Одредио сам Мирка Ковачевића да са 150 четника прокрстари целу Херцеговину и казни комунисте који до сада нису кажњени. Дао сам му упутства и наређења да према свима комунистима, који су заслужили, примени слово „3“.

С вером у бога за краља и отацбину
Иштван“.

Претседник: Вама је, оптужени Михаиловићу, долазио до руку овај извештај?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: Како не знате кад сте примили детаљан извештај о обиласку Херцеговине и о примењивању слова „3“ на комунисте.

Оптужени Михаиловић: Не знам, не знам.

Претседник: Ко вам је слао, оптужени Михаиловићу, тај извештај и за кога?

Оптужени Михаиловић: То је за друге, за квислиншке елементе.

Претседник: Али овај Ковачевић каже да према комунистима примењује слово „3“, прима од Италијана храну, да неке људе батина итд.“

Писмо Раше Иванишевића упућено Захарији Остојићу 29 октобра 1942 године.

„Драги Заре, резултати војводиног пута у Сушак су огромни. (Примедба претседника: то је ваљда војвода Јевђевић или Бирчанин). Дате 2.000 пушака за Динару и 1.000 за Лику. Натурен план за одлучну битку у Босни и његово остварење почело 1 октобра.“

Тужилац: Је ли то натурен план Италијанима?

Претседник: Да, јер каже: натурен план за одлучну битку у Босни и његово остварење почело с великим операцијама, о чему сте већ извештени.

...Дубоко сам уверен ...

Поздрав Раша

Тужилац: Јесте ли ирешли преко овог писма, друже претседниче? Ја бих желео да се прочита тачка 3, затим 4 и 5 из тога писма.

Претседник: Чита: „На основу докумената издатих од војвода потчињених Италијанима може да се креће по целој територији, окупираној од Италијана, то јест по Херцеговини, Далмацији и Лици. 4) Из Рима одобрено 5.000 пушака за Лубљану и за ваше људе. Ово по наређењу војводе свршио капетан Костић. 5) У току октобра стиже 5.000 пушака за Далмацију и 3.000 за Лику.

Високи интереси опште ствари налажу да не кидамо сада односе, када толико очекујемо од њих.

Твој Раша”.

Извештај Баћовића господину министру војске, морнарице и ваздухопловства, - седмог октобра 1942 године:

„Према вашем одобрењу извршио сам мобилизацију за предвиђени напад против партизана у правцу Прозора. За ову акцију одазвало се 5.500 бораца. На тражење Италијана због самих операција морао сам се састати са командантом 6 армиског корпуса. Овај састанак обављен је на путу између Билећа и Требиња. Приликом састанка разговарало се само о операцијама. Категорички сам тражио да овим операцијама са нашим трупима командујем ја, што су пристали без даљег. За ову операцију дао је пристанак војвода Бирчанин и командант Јевђевић команданту корпуса приликом разговора у Дубровнику и команданту армије у Фијуми. Наше трупе су у покрету и до сада још није дошло до контакта са партизанима. Према мом мишљењу може бити мањих окршаја око Прозора.

Ви врло добро знате да ја ништа не урадим а да вас претходно не питам. Са вером у бога, за краља и отаџбину итд.”

Претседник: Ово је вама извештај о намеравањим акцијама око Прозора, је ли тако Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: На полеђини стоји ваша примедба: „Одговорити”.

Тужилац: Ја бих молио да Михаиловић приђе ближе Суду и да се ди овде.

Претседник: Михаиловићу приђите Суду и заузмите место, пошто се читају ваша документа.

Тужилац: Оптужени Михаиловићу, из ових докумената се види да сте ви извршили операције око Прозора, где је извршен онај покољ.

Оптужени Михаиловић: Ја не знам.

Тужилац: Сада је прочитано.

Оптужени Михаиловић: Чуо сам.

Тужилац: Према вашем одобрењу и на овај извештај ви одговарате.

Оптужени Михаиловић: Наређено је : „одговорити”.

Тужилац: Према томе јесте ли ви наредили ту операцију око Прозора?

Оптужени Михаиловић: Ја се не сећам. То је било одавно.

Претседник: Ево једног другог писма: „Драги војвода - писмо од 8 октобра 1942 године. Примио сам ваша два опширна писма и у вези тога примите следеће: одлично сте поступили у вези смене Лузана. Сада је најважнији задатак да се дефинитивно пречисти са комунистима, и то како на вашој зони тако и са онима ван ваше зоне. Треба радити у договору са Бирчанином кога што боље подржавати у раду. Окупатора користити до максимума и извлачити од њега што више."

Претседник: Је ли то Михаиловићево писмо у оригиналу?

Тужилац: У копији.

Претседник: (чита даље): „Што се тиче ваше примедбе на стање и рад у Црној Гори ја вам одговарам да се целокупан рад и од легалних и од илегалних води тачно у духу и према директивама које сам ја дао. Ја сам тим радом потпуно задовољан."

Ето видите, оптужени Михаиловићу, ваше писмо од октобра месеца, да се окупатор искористи до максимума и извлачи од њега што више. Рад у Црној Гори развија се тачно по вашим директивама. Шта на то кажете?

Оптужени Михаиловић: То је тако затечено стање.

Претседник: (Чита даље): „8 октобра 1942... Драги Иштване, примио сам писмо које је донео Тркља као и остало... *што је донео потпоручник Јауковић...* Прегледао сам наређења и могу да кажем да сте ви добро радили уз следеће напомене: ... Што се тиче вашег рада, поред раније датих упутстава, треба да се држите и следећег. Пошто сте формирали суд, то приступите најенергичнијем рашчишћавању комуниста који су се увукли у наше редове и теже да разоре нашу организацију.... Немојте имати никаквих обзира, јер је ухваћен један летак у коме се они хвале да ће се очувати благодарећи нашој великодушности... Оружје од партизана одузимати и предати га у сигурне руке. Ово мора извршити сваки командант бригаде, а ви као командант корпуса контролишите њихов рад.... Из писма Јевђевићевог види се као да су Црногорци спремали напад на Фазлагиха Кулу. Ово је најобичнија лаж измишљена од наших непријатеља и на њу се није требало ни обазирати. Ви треба да знате да се никаква акција не сме предузети без мога наређења, те није било разлога да се диже толика бука око рада Црногораца у Херцеговини. Зато такве гласове сузбијајте... Везу са Италијанима да одржава и даље Јевђевић, а ви да останете илегални. То је интерес опште ствари.... О раду од вашег одласка у Херцеговину до данас ви сте постигли велике успехе и уверен сам да ћете и даље тако радити...."

Је ли ово оригинал

Тужилац: Копија.

Претседник: Шта је ово оптужени Михаиловићу? Ви кажете Иштвану, то јест Баћовићу: „ви знате добро да се никаква акција ни у једном делу наше територије не сме предузети без мога наређења."

Оптужени Михаиловић: То су могли да буду само покушаји од стране мога штаба.

Претседник: Добро, покушаји. А како ви ово разумете: „да везу са Италијанима одржава само Јевђевић, а ви да останете илегални.“

Оптужени Михаиловић: Ја то не знам, ми смо гледали да од њих што више извучемо.

Претседник: Ви кажете даље: „Потчињеним органима ставити на расположење довољне суме новца за издржавање бригада.... у вези ранијих наређења одмах формирајте довољан број јаких летећих одреда за чишћење терена од комуниста“.... и тако даље.

Писмо Илије Трифуновића-Бирчанина од 20 октобра 1942 године упућено оптуженом Михаиловићу Драгољубу гласи:

„Господине министре и драги брате, мој специјални курир, капетан г. Младен Костић, од великих пошиљки донео је већ изванредан део а остало ће се, како сте наредили, постепено преносити“... - то су паре.“ Пошиљке су стигле у прави час тако да ће ту и тамо постати као мелем на рану. И сам разумем тешкоће око преноса станице, па у том погледу не бих имао да учиним никакву напомену. Вероватно ће се и то једнога дана остварити. Капетан г. Костић предао ми је и текст телеграма који сте лично мени упутили, а из кога се види да одобравате мој став по извесним важним питањима о којима сам вам реферисао у ранијим писмима. То ми чини велико задовољство, јер је признање главног команданта, нарочито онога који је на челу народне револуције, најбоља награда једном старом борцу.

Старају се господине министре и драги брате да то ваше лепо мишљење не дезавуишем у будућности,

Јевђевић ми се пожалио да има обавештење да су Хрвати спречили реализовање предлога о његовом одликовању. Захтевао је од мене да вас о томе обавестим и да вас умолим, да се он задовољи, мада ми није пријатно да по овој ствари инсистирам, ипак морам скренути вашу пажњу на тај случај, а ви ћете најбоље знати шта се по тој ствари може учинити.

Добио сам од г. Шантића једно писмо које садржи опште прекоре и замерке и Јевђевићу и Баћовићу и вашем начелнику штаба мајору Костићу. Ви се можете упитати: Па шта хоће овај човек? Једним писмом оптужује Јевђевића, а другим изражава жељу да се одликује. Да објасним: за дела која је извршио у операцијама у Херцеговини против комуниста он заиста заслужује одликовање и ја сам га предложио. За погрешке које је после тога учинио, а које немају везе са његовим радом, ја сам се према њему неповољно изразио. У односу на њега не постоји никаква моја контрадикторност.

Ја сам вас, господине министре и драги брате, у једном од ранијих писама обавестио о своме путу за Сушак. Обавестио сам вас о италијанској намери. Ја сам, у немогућности да то лично учиним, пошто сам тих дана био тешко болестан, упутуио сам свога начел-

ника штаба команданту 18 италијанског корпуса са налогом да у моје име саопшти да прима."

Ово је сигурно у вези разговора са генералом Роатом да прима његове захтеве. - Командант Сушака упутио је преко осамнаестог корпуса телеграм ове садржине: „Број 18410 молим да се даде на знање војводи Трифуновићу да ако одмах не престану са стране четника насиља према Хрватима и муслиманском пучанству биће обустављена прехрана и плаћање овим формацијама. Ако би та илегална ситуација и надаље трајала предузеће се строге мере. Генерал Роата."

На овај телеграм, истим путем, ја сам послао одговор. Телеграм његовој екселенцији не садржи конкретне оптужбе против четника. За случај у околини Омиша и Херцеговини, војвода је скренуо пажњу да то не одобрава. Према томе нека се нова оптужба поткрепи извесним фактима па ће се предузети нове мере. Ако би став који буде заузет пореметио колаборацију неће то бити кривица војводина. Војвода у том случају може само да жали што је читаву годину дана радио на једној страни која је Србе коштала великих жртава без особите користи. Уосталом, војвода је погрешно што је у почетку сарадње предвидео обавезе Италије према Хрватској, јер та чињеница омета колаборацију. Шта ће даље бити ја, разуме се, не знам, спреман сам иначе на све. У циљу да се покрету, коме сте ви на челу, прикључе и национални Хрвати, чинио сам напоре више од годину дана па ипак нисам отишао далеко. У три маха разговарао сам и са претставницима др. Мачека сугеришући им потребу да формирају посебне хрватске националне чете, а само да изјаве да ће бити у саставу југословенске војске којој сте ви командант. Ставио сам им на знање да поред југословенске могу да носе и хрватску заставу. Били су одушевлени и сва три пута дали су своју сагласност али је на томе и остало. Међутим са више страна добијам обавештења да су мачековци у неким крајевима формирали јединице, да их називају хрватска национална заштита, негде „војска Матије Гупца" а негде ускоци. Прилив у комунистичке редове из ХСС све је већи. Велики део лица, која су важила као националисти, потајно симпатишу комунистима па их ту и тамо помажу. Ја мислим да имам право и дужност, с обзиром на целу моју прошлост и данашњу моју улогу, да ово питање овако формулишем и да одговор доставим онима који се боре против хрватске шовинистичке и комунистичке идеологије. Изволите примити изразе мога поштовања и моје најсрдачније поздраве. И. Ж. Трифуновић-Бирчанин."

Дакле, једно дугачко писмо.

Писмо генералштабног капетана Иванишевића, писано 1942 године из Сплита. То писмо је писано оптуженом Михаиловићу и гласи: „Господине министре, мој командант Трифуновић, чије се здравље у толикој мери погоршало да се сваког часа може очекивати најгоре, у вези са догађајем у току 22 о.м., наредио ми је да вас

о томе обавестим, пошто он није из здравствених разлога у могућности да то учини. Прелазим на ствар.

Командант овдашњег осамнаестог италијанског корпуса г. Спиго, по наређењу претпостављеног команданта армије генерала Роате, после депеше коју је војвода послао и чији вам је препис већ достављен, замолио је господина војводу да га посети како би изгладили настале инциденте. Војвода, мада тешко болестан без знања и одобрења лекара, прихватио је позив, чиме је погоршао стање свога здравља. Господин војвода је одлучио да им отворено каже, као што ћете видети из приложеног описа разговора. Уздржао се ипак да прекине досадашњу колаборацију док ви не наредите, а да би добио времена док добије одговор од вае о ликвидацији. По савету лекара, који му је наредио мир, војвода је наредио да дођем па ми је лежећи слабир и једва чујним гласом рекао: „Обавестите господина министра о састанку и замолиите га у име моје да ми објасни да ли да прекинем или да продужим колаборацију." Доставама препис разговора и молим вас, господине министре, да примите изразе итд. „Са вером у бога, за краља и отаџбину."

Видите, оптужени Михаиловићу, Бирчанин тражи од вас одговор да ли да прекине колаборацију са Италијанима?

Оптужени Михаиловић: Нисам ја наредио ни да се успостави.

Претседник: А ви сте знали, па је сигурно да сте добили овај извештај. Да видимо шта каже овај извештај: „Један значајан договор између војводе Трифуновића и команданта осамнаестог италијанског корпуса, његове екселенције Спига."

Забележио све да сачува за историју.

„Увод, разговор са генералом Спигом. Састанак који је трајао од 19 до 20,30 часова и могао би се поделити у три фазе: а) конвенционални део на почетку и завршетку разговора уобичајен између политичара или официра, *зараћених сирана, вођен по међународном ратном праву*; б) драматични тренуци; и в) примедбе војводе". Да видимо драматичне тренутке. Говоре преко тумача:

„Војвода саопштава његовој екселенцији да швори потпуно искрено и без устручавања, пошто сматра да ће само на тај начин да отклоне препреке које за сада етоје. Сматра да му је слобода говора зчјемчена.

Тада његова екселенција одговара господину војводи да ће му бити благодаран ако му укаже на све оно што треба да се отклони те да се односи продубе у интересу италијанског и српског народа.

Генерал Спиго моли војводу да се не узрујава, у питању је један неспоразум. У Ливну је требало сва власт да буде у нашим рукама. Због протеста који је уложио Берлин и Загреб и навели да су четници правили покољ Хрвата над Омишом и због бојазни да се садашње операције не претворе у казнену експедицију, не против усташа него против Хрвата. Молим господина војводу да схвати положај Италијана у односу према њиховим пријатељима Немцима и Хрватима...

Војвода: Мада ми је врло незгодно да ставим примедбу на званичну политику, коју води Рим, ја ипак морам отворено да изјавим да је највећа погрешка Италије што је омогућила стварање Павелићеве Хрватске. Верујем да је то убитачно за наше односе и чудим се толеранцији која се има према садашњој Хрватској. Позната је ствар да Хрвати имају аспирације на Далмацију и због тога је и ово урођена мржња према Италијанима, да не могу бити искрени пријатељи. Нека ми допусти екселенција да га упитам зашто дозвољава да се ти Хрвати појављују као камен спотицања, као главна сметња за наше односе? Не могу да разумем ваш положај, сем ако ви хоћете да радите против нас Срба.

Генерал Спиго: Војвода има потпуно право. Обрачун са Хрватима биће остављен за доцније.

Војвода: Желим да скренем пажњу његовој екселенцији још на једну ствар. Ми смо успели да ликвидирамо комунисте у Србији, Босни и где год живимо, док у Хрватској не само да комунизам није ликвидиран, већ су се партизани одомаћили. Они слободно раде у својој совјетској републици, коју су основали пре више месеци. Молим да ми објасни због чега је тако.

Генерал Спиго коме је преведена свака реч, обраћа се мени саопштавајући да ништа од свега није разумео и да се чуди, зашто војвода тако ултимативно говори о поверењу кад му оно није ничим ускраћено. *Кад сам ово превео видео сам по лицу да је збиља наредио да се свака реч понови. Генерал је одговорио ово:* Уверите војводу да ни мој претпостављени командант, генерал Роата, а ни наши команданти, нису давали повода да би се могло истицати питање поверења. Војвода ужива поверење код нас Италијана. Напротив, жеља моја и мојих претпостављених је да продубимо односе који постоје. Ја сматрам за част што војвода станује на мојој територији и стараћу се да дам доказе о моме поштовању. *Моли војводу да укаже на чињенице да му се поверење ускраћује и само Шако ми ћемо моћи да их оШклонимо.* То се више неће догодити. Ја молим господина војводу да и убудуће, кад иду курири, стави до знања нашој команди и ми ћемо предузети мере код полиције да их не узнемиравају... Штавише, да би господин војвода био уверен да се није сумњало у њих и мисију, ја ћу наредити да се у свима случајевима његовим куририма да пратња од наше стране. То ће бити редовно један подофицир карабињер.

Одмах затим, док се ове речи преводе, генерал Спиго се обраћа мени и моли господина војводу па се због стања здравља даље не револтира за те ствари, већ пошто је дуго говорио да остави за други пут кад ће наставити.

Генерал Спиго: Господин војвода зна врло добро да је генерал Берарди дозволио неколико пута до сада да се по свим селима у околини Книна вију српске заставе, да није правио сметње националним манифестацијама, да није реагирао на усклике коју су четници гласно пред Хрватима и нама упућивали, краљу и великој Србији. Ваши четници се возе нашим камионима и редовно, поред

своје четничке заставе, носе и српску добро развијену да је сви виде. Овај пут, због интервенције Хрвата и њихове власти, он је хтео да избегне нове нападе. Његов положај у Книну је врло тежак и деликатан. Молим господина војводу да преко тога пређе и да не замери генералу Берардиу који је, поново тврдим, заиста велики пријатељ Срба.

Војвода: Примам и сматрам тај инцидент ликвидираним.

Напомена: На крају цео овај разговор је несумњиво од историског значаја због односа који имамо са италијанском војском и начина на који је војвода Трифуновић Бирчанин са појединим истакнутим генералима те војске разговарао... Жалим бесконачно што нисам могао стенографисати војводине речи јер су биле, у сваком погледу, снажније од мојих овде. Оне су биле тешке као олово и пржиле су као жеравица. Тај велики син развијао је своје идеје без страха и уздржавања разговарајући са командантом једне војске као да је иза себе имао армију од неколико стотина хиљада војника. Претседник: (обраћајући се оптуженом Михаиловићу): Јесте ли примили овај извештај?

Оптужени Михаиловић: Вероватно сам примио. Бирчанин се умео сналазити у супротности између Независне Државе Хрватске и Италијана.

Тужилац: Али сви пуцају по партизанима.

Оптужени: Ово је чисто питање Хрвата и Италијана. Италијани су желели да се прошире у окупационој зони, а Независна Држава Хрватска хтела је супротно.

Тужилац: А што нисте ратовали против те Независне Државе Хрватске, него Италијани, усташе и ваши четници, сви заједно, против партизана, а сви остављају спорове на страни. Како то објашњавате?

Затим претседник чита писмо Јевђевића Дражи Михаиловићу, без датума.

Претседник: Овај Јевђевић много воли да пише без датума:

„У прилогу достављам досије докумената, нимало симпатичних, о спору војводе Илије Бирчанина са Радмилом Грђићем и групом југословенских националиста у Сплиту... Ја ћу, с обзиром на ситуацију, да ставим Италијане пред готов чин и да их натерам да пусте Црногорце преко Мостара. Овај пут је повољнији и ближи од пута преко Коњица и Прозора... Динарци су примили оружје: 20 лаких бацача; 4 тешка, 16 тешких митраљеза, 2 топа од 65 милиметара. Муниције су послали милион метака из Фијуме и она ће доћи од данас па за три дана... Ваша наређења доставите ми преко Бранка. Понављам вам да немамо новаца. Исто тако нисам могао добити злато. Храном сам Херцеговину обезбедио довољно. Добио сам 4.000 оброка за новолегализоване, а сем тога издаје се храна и за оне који су дошли у Далмацију. Коначно је хрватска влада послала 30 вагона хране. Калиновик сам обезбедио као базу са хиљаду оброка дневно. Ваш одани Јевђевић." - „Допустите јед-

ну дигресију личне природе. Сви, који се овамо враћају од вас, говоре како се тамо код вас прича да се ја много забављам са женским светом. Ја ћу вам одговарати оном Макијавелијевом: да су само свец и магарци цео дан озбиљни. Ја нисам светац, а ово друго, то јест магарац, не желим да будем. Савршено је тачно да у слободним својим часовима желим да видим жене. Само, нажалост, немам довољно слободних часова. Никад та моја пасија није ишла на штету мојих дужности. Стојим вам на расположењу ако сматрате да се то коси са мојим дужностима."

На полеђини овог писма стоји забелешка Драже Михаиловића: „Опет Јевђевић прави неки план за акцију. Нека ради шта му се нареди."

Претседник: (чита један акт команде четничких одреда у Санџаку. То су два извештаја о стању у Црној Гори. У првом извештају о политичкој ситуацији каже се да национални покрет против комуниста узима све већег маха): „У Црној Гори постоје три струје: националистичка, коју претстављају присталице јединства Црне Горе и Србије, - сепаратистичко-зеленашка, најјачи претставник адвокат Вучинић из Подгорице, - и комунистичка. Важније личности у комунистичком покрету јесу Милован Ђилас из Београда, Радоња Голубовић, адвокат из Берана, активни капетан прве класе Арса Јовановић, Блажо Јовановић, адвокат из Београда, Моша Пијаде, Животић, Бурдовић. Од важнијих личности погинули су: Бајо Секулић, резервни официр, који је био месни командант Боке Которске из Црне Горе, адвокат Војин Крушчић из Колашина и муслиман *Неделовић*. Комунисти држе срез Шавнички и Жабљак преко којих њихова веза са комунистима на простору Фоча-Чајниче-Горажде иде до Колашинског среза који ће бити ускоро очишћен. Поред тога ови држе Црмницу а њихови мали делови налазе се у Подгоричком и Цетињском срезу. У акцији против комуниста главни вође акције јесу: генералштабни мајор Лашић, пешадиски капетан Павле Ђуришић, обојица су учествовали у народном устанку 1941 године. Ђуришић се лично састао са претставницима италијанске војске. Од оружја, за које сам јавио да ће Ђуришић добити, добио је до сада 1.500 пушака, 60 пушкомитраљеза, 40 митраљеза, 20 минобацача, и 2 брдска топа. Оружје није добивено из Тиране, као што сам јавио, већ су га дали Италијани под условом да се врати после ликвидације комуниста. Пуковник Бајо Станишић у тешњој је вези са Италијанима. Има споразум да његови држе села а Италијани градове. У акцији против комуниста одреди пуковника Станишића иду напред а италијанска војска иде позади и помаже артиљеријом. Међутим Лашић и Ђуришић све акције против комуниста изводе само са својим одредима... Запажања - примедбе - нарочито моје даљње намере. -"

И на овом извештају, оптужени Михаиловићу исписано је вашом руком „за архиву".

Оптужени Михаиловић: Ја не знам кад сам добио.

Претседник: 1942 из Нове Вароши вам је писано.

Претседник: (Глишићу): Овај извештај изгледа да је ваш, Глишићу.

Оптужени Глишић: Треба да видим.

(Глишић прилази Суду и гледа оригинал који му показује помоћник тужиоца): Вероватно да јесте када је из Нове Вароши.

Претседник: Кад сте били у Новој Вароши 1942, кад сте писали?

Оптужени Глишић: Концем марта, не знам сигурно.

Претседник: Па, ето, оптужени Михаиловићу, јесте ли много раније знали за сарадњу?

Оптужени Михаиловић: Апсолутно не. Ја сам био на Голији, а Глишић је јавио да долази на Голију, но није дошао. Ја сам отишао у Драгачево и нисам помишљао на тај план.

Претседник: (Чита) Глишићу, ово је за вас лично инструкција за ваш даљи рад: „Сматрам да убудуће писма овакве садржине и извештаје о стању морам достављати једино вама." Је ли то ваше Глишићу?

Оптужени Глишић: Вероватно да јесте.

Оптужени Михаиловић: Он са мном није имао везе. (Глишићу): Казали сте у истрази да сте били, али ја вас нисам видео... Морао сам због гоњења Немаца да дођем до Пожеге...

Претседник: Да ли се можете сетити кад сте отприлике имали овај извештај?

Оптужени Михаиловић: Могао сам добити кад сам дошао у Црну Гору, али никако раније.

Претседник: Ви сте стигли око 10 јула, а писмо је писано половином марта.

Оптужени Михаиловић: *Ја сам бележио и бележим његове исказе јер он Говори супротности.* Кад је он то писао ја не знам.

Тужилац: Глишићу, да ли сте се ви тада састали са Шериф Липом?

Оптужени Глишић: Са Албанцем?

Тужилац: Је ли долазио код вас?

Оптужени Глишић: Долазио је.

Тужилац: Онда је ваш извештај.

Претседник: Чита даље писмо... јер каже да је расправљао са Шериф Липом који иначе говори врло добро српски, био је врло опрезан. Он је отворено објаснио да је присталица балканске уније - нисам могао да се детаљно упустим у разговор о томе како он замишља ту балканску унију. Главно је било да он за сада помогне ту нашу ствар...

У другом писму за овог истог Шерифа Липија каже се да је из Тиране упућен у Беране активни албански официр Шериф Липо да извиди да ли национални покрет Црне Горе има какве везе са покретом ДМ. *После 6 месеци исти албански официр известио је Албанију да овај покрет нема везе са Михаиловићем.*

Тужилац: Је ли разјашњено чији је ово извештај, је ли тачно да је ово ваш извештај? (обраћа се Глишићу).

Оптужени Глишић: Јесте.

Тужилац: Је ли тачно Михаиловићу, да сте ви ставили примедбу на овај извештај? (показује му извештај)

Оптужени Михаиловић: Ово је моје.

Претседник: (Обраћа се Михаиловићу): Ви рекосте да сте писали у марту?

Оптужени Михаиловић: Тако изгледа, јер сам био на вези.

Претседник: Изгледа мало невероватно да писмо путује 3 месеца у Нову Варош док сте ви били у околини Златара да *Шамо* путује 3 месеца?

Оптужени Михаиловић: *О томе ја мислим да дам у завршној речи, да је постојао један комплот који је био поведен од Остојића, Баховића и Павла Ђуришића у целокупној Трећој офанзиви. Глишић је постављао тезу Недићевог проширења Србије до Лима и целокупан је његов такав рад...*

Претседник: *Па добро видећемо. Имате ли још питања? (Обраћа се тужжоцу)*

Тужилац: Немам више.

Претседник: (чита писмо Воје Лукачевића од 22 октобра 1942 године команданту среза Сјеничког). У писму се истиче да ће се ускоро у целом Санцаку, уз помоћ Талијана, променити ситуација набоље за цели српски живаљ. Осим овога да се воде преговори и са Цетињем и да има изгледа да четници успоставе своју жандармерију и своју власт по варошима.

Претседник: „Признаница на 472.500 лира и словима „исто толико“, коју сам суму новца примио из касе главног штаба зетског летећег одреда на име плате људству другог четничког батаљона зетског летећег одреда за месец септембар 1942 године. Примио Зарија П. Вуковић, командант другог четничког батаљона 29 октобра 1942 године манастир Острог.”

„Чика Ђоко, ноћас у 2 часа по поноћи вратио сам се са Цетиња. Циљ мога путовања на Цетиње био је искључиво да дам уверења да се на овом терену не припрема други фронт и да се задовољи сујета гувернерова, управо да покажем народу да морам доћи. Гувернер долази у недељу у посету овде и каже да ћемо сва питања овде рашчистити. Каже да мора доћи да би разбио фаму код свих и код Рима и код Берлина да овде постоји република. Ја сам добро дочекан и у Подгорицу и на Цетињу са свима почастима а добро ме је дочекао и народ на Цетињу. Код гувернера био сам ја и нико више. О току догађаја причаћу вам опширно кад дођем.”

Претседник: Је ли то извештај када је Павле ишао да уговара за прелаз трупа?

Оптужени Михаиловић: Није, на Павла се сумњало да ће извршити моје наређење, да ће ударити у леђа, а осећао се и други фронт тамо.

Претседник: Ево једног вашег писма Бирчанину.

„Драги брате војводо, примио сам ваше писмо од 20 октобра као и извештај вашег начелника штаба од 23 октобра. Мале су речи да изразим дивљење вашем држању и вашем раду. Ово писмо претставља драгоцен документ за идућа покољења која ће нас надживети високом свешћу и националним поносом... Овај документ брижљиво ћемо сачувати итд. Био сам слободан да оцртам вашу личност председнику владе али истовремено нагласио сам вашу жељу у погледу одрицања свега и свачега у погледу ваше личности. Будите уверени да стари господин Слободан Јовановић има пуно разумевања за све оно што се у земљи одиграва. Од ових који су дошли добио сам усмену поруку која би се углавном резимирала у следећем: Одобравају потпуно све оно што је досада урађено, препоручују да се не предузимају авантуре *које би изложиле народ погибелји*. Према усташама одобравају борбу до краја. Према комунистима став потпуно разумеју, и бране нас са пуно воље од дипломатских напада Совјета, а за њихов терор добили су од мене много доказа. Траже да пошаљем одавде способних наших људи за одбрану наших тежњи и да би се тиме Слободан ојачао. Дају нам знатне кредите у земљи да бисмо одржали трупе, помогли породице погинулих *и спасли сиротињу од пропасти*. Признају све дугове које чинимо у земљи, отварају нам неограничене кредите у иностранству. А сада, драги брате, да вам одговорим даље на ваше писмо. Јевђевић је одликован орденом Карађорђевог звезде с мачевима IV реда. Хрвати нису спречили реализовање предлога. Било је интервенције поводом борбе са комунистима те Јевђевић није могао бити јавно објављен преко радија. Указ о његовом одликовању дошао ми је шифром. Кад се узме да је Русија примила главну тежину борбе на Истоку и уз то пуна зависност наших од Енглеске, која опет не сме да увреди Русе, онда је све јасно. Главно је да сам ја Јевђевићу о његовом одликовању издао писмени документ и он га може свима показати. У стању сам да вам одговорим на директна ваша питања: 1) боримо се за Југославију, али и за Србију; 2) споразум Цветковић - Мачек никако не може бити база за будуће уређење Југославије. Сада ћемо ми одредити границе Србије, али ћемо их обележити оружјем. Нико нас неће спречити да од тога одустанемо; 3) Слободан Јовановић и српски део владе помаже само нас против комуниста. Хрватски део владе је нужно зло које се трпи због иностранства. Хрвати у влади су исто што и Павелић и Мачек; 4) Уколико има неких грешака, које се запажају, то није кривица до председника владе већ је то ситница. Морамо признати да он ради под тешким приликама... 5) ... Ви ћете то лакше разумети, ви нисте жељни ни почасти ни звања и што смо у стању да одбацимо све ако устреба и да се опет дохватимо оружја и да се боримо за оно што народ жели и зашта су гинули најбољи синови ...

Председник: Шта кажете на ово писмо, оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Тачно.

Председник: Видите да потпуно одобравате рад.

Оптужени Михаиловић: *Апсолутно не одобравам, ништа то не одобравам. Ја њему само дајем ситуацију, али не одобравам. Ошом његовом састанку никада не Говорим. Не Говорим ни о његовим везама. Ја му дајем политичку ситуацију.*

Претседник: Је ли тачно да сте његову личност оцртали претседнику владе Слободану Јовановићу?

Оптужени Михаиловић: Он је молио да се не одликује и то из разлога што је био раније увређен када је био претседник народне одбране.

Претседник: Јевђевић је ипак одликован.

Оптужени Михаиловић: На његово инсистирање.

Претседник: Добро, али ви сте му издали писмено да је одликован Карађорђевог звездом четвртог реда са мачевима.

Ево једног другог **писма** Иштвана (Баћовића) оптуженом Михаиловићу из Калиновика, од 9 децембра 1942 године:

„Драги и врло поштовани господине министре,
Најпре да вас поздравим. У Острогу сам видео и разговарао са генералом Ђукановићем Блажом и пуковником Станишићем Бајом. Они нису задовољни ни са постојећом ситуацијом у Црној Гори ни са начином на који се спроводи и врши наша организација. Што се тиче пуковника г. Станишића сматрам да ни стање на његовом терену није задовољавајуће. После успеха Руса партизани су постали активни и почели поново да дижу главе. И код њега и код Ђукановића наишао сам на негодовање што се мајор Радуловић узима за извесне акције без њиховог консултовања. Они не могу да схвате његове честе одласке и везе са Врховном командом. Дисциплина код наших војника је сјајна и ја очекујем да ће наша акција успети и донети користи српском народу. Са вером у бога, за краља и отаџбину..." И на полеђини тога, оригинални рукопис Драже Михаиловића, стоји: „Питање Блажа Ђукановића и Баје Станишића расправљено и Блажо и Баја су сувише благи. Ми радимо свој посао, а они како хоће. Д. Мих." То је ваш рукопис на овом писму?

Ево једног **писма** Јевђевића: „Уважени господине министре. После повратка из Книна и Сплита први транспорт стигао срећно. Све трупе ће биваковати док не дође Бранко. Хрвати нам шкоде, нарочито министар Анђелиновић са својом партизанском пропагандом. Распитивао сам се за расположење Италијана и у разговору са Роатом командантом италијанским за Балкан рекао сам му да ће, ако изгубимо рат, њихова полиција вршити службу. Он се на ово није увредио и известио је Рим. Ако победимо ликвидирани су партизани заувек. Али, ако би изгубили тада би наши потучени одреди били бољшевизирани. Поштује вас Јевђа."

Ево једног акта Павла Ђуришића од 26 децембра 1942 године команданту италијанске дивизије „Венеција", у коме се говори о координираној акцији четника и Италијана.

„Пристигли карабинијери са Матошева отели су девојку и заједно са њима повратила за Матошево. Овакав поступак карабинијера, који су били у напиту стању, изазвао је огорчење у четничким одредима као и у народу тако да је могло доћи до немилих догађаја. Такође овај поступак, којим се штите комунистички агенти, а штете четници, нема оправдања. Такође захтевам да се са кривцима карабинијерима поступи по закону, како би се дало задовољење народу и четницима. У противном овај случај могао би повући тешке последице. Одговор по овоме што скорији. Командант капетан Павле Ђуришић."

15 минута одмора.

После одмора у 9,20 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Друзе заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уведени су сви оптужени.)

Прелази се на даље читање докумената.

Бранилац оптуженог Глишића Блажа Радовић: У изјави оптуженог Михаиловића речено је да је Глишић био на Голији код њега. Ја молим да се прочита тај записник из кога ће се видети да то није тачно.

Претседник: Ми смо ту ствар већ испитали.

Бранилац Радовић: *Ја сам само Шолико сматрао за дужност да демантујем оно што тврди Михаиловић.*

Претседник: Мени се чини да је Михаиловић казао да је Глишић тврдио да је код Михаиловића долазио на Голију али да то није тачно. Је ли тако?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Уосталом то није релевантно.

„Депеша бр. 21 од оптуженог Михаиловића Павлу Ђуришићу послата 18 априла 1942: „Чуо сам за ваш рад. Веома сам срећан што тако јуначки радите... Циљ ми је да вас што пре... услов је сигурна веза... шаљем поручника Лазаревића са карактеристикама и упутствима за рад. Надам се да ћу ускоро упутити једног официра у вези са акцијом у Црној Гори. Важно је да останете и даље на националној линији. Комунисте чистите. Посебно искористите Италијане и што више извлачите од њих. Јавите о ситуацији. Важно је да буде обезбеђена линија Мојковац-Колашин. У првој широј акцији очистити од комуниста и сигурно ослободити простор Сињевице. Према томе подесите ваш рад. Поздрав Михаиловић."

Претседник: Оптужени Михаиловићу, ово је ваше писмо од априла месеца, шта кажете на то?

Оптужени Михаиловић: То није тачно јер се ту употребљавају изрази „јуначки рад", „јуначка крајина". Ја те изразе не употребљавам, *Шако* говоре само Црногорци.

Претседник: Тога нема. Није потребно да карикирате ствари.

Чита се депеша примљена у Врховном штабу бр. 11421 од Иштвана од 27 септембра 1942 године.

„Конференција са командантом италијанске балканске армије прошла добро. Добили смо велике пошилке аутомобила. Хитан писмени извештај следи. Војвода Бирчанин тешко оболео. Италијани дали 3.000 пушака за Лику.

Депеша у Врховној команди заведена под бројем 1143 од Јевђевића од 27 септембра 1943 године гласи:

„Видео сам у армији оригиналан уговор Корошчеве клерикалне странке са Италијанима ради сузбијања комуниста у Словенији. Јевђевић”.

Депеша Остојића заведена код Михаиловића под бројем 3739 коју је послао Остојић 17 децембра 1942 године под бр. 12.

„Да се сачека са упућивањем морем даљег транспорта док не дођу Црногорци у Билеће и да командант уништи текстове директива, а архиву закопа на сигурно место. Даљи рад подешавати према приликама. Молим ваше даље мишљење по овоме. Чика Бранко”.

Број 2084 до 2086. Јевђевићу. Ово су **депеше** командантима 301, 327, 330. Јевђевић нека предузме све да издејствује код Италијана превоз возом до Јабланице, Ливно, Гламоч за 1.500 Црногораца. Ово нека правда војничким разлозима и нека да гаранцију да четници неће ништа дирати на овоме путу. Издејствујте код гувернера Црне Горе да се пребаце аутомобилима до Никшића. Ово нека тражи Јевђевић од Италијана. Ради добијања везе пребацили радиостаницу и одмах ухватити везу са нашом станицом. Акцијом руководиће мајор Остојић. Полазим на пут 12 овога месеца преко Шавника на Автовац, где да га сачека Баћовић, капетан Богуновић и наредник. Поздрав Чича.”

То је ваша депеша оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: Јесте.

Депеша Жарка Тодоровића заведена у штабу Михаиловићу 2371 од Валтера. 29 октобра 1942 године под ред. бр. 213. „Јавио сам вам да пошаљете Петронића. Ја питам: имате ли везе са Сплитом. Потребно је кориговати рад Јевђевића и Бирчанина. У више места убија се невино становништво и прешли су сваку допуштену границу са Италијанима.”

(Претседник чита и углавном је овај садржај) „Познато вам је да на тој територији има сарадње и са усташама. Ово све даје право комунистима и сепаратистима.”

Депеша Иштвана 2383 од 19 октобра 1942 године. - „Италијани уплашени новом ситуацијом, траже да поставе офицере за везу код сваког батаљона. Јавите да усвојимо или да кидамо. - Баћовић-Јевђевић.”

Опет **депеша** Иштвана бр. 2433 послата од Баћовића 3 октобра 1942 године. - „Италијани хоће да плаћају наше четнике и старешине

и то сваком четнику 8 лира дневно. Молим, наредите како да поступимо. Они кажу да тако исто раде у Црној Гори. Мишљења сам да војници примају а официри не примају. Молим за хитан одговор - Баћовић".

Депеша Баћовића 2385. - „Италијани одбили захтев хрватске владе да се разоружају четници. Видео сам текст одговора. - Јевђа".

Депеша Иштвана послата 5 новембра 1942 године под бр. 110. - „Италијани престали да транспортују нашу храну... - Јевђа".

Депеша Јевђевића 2937 од 16 новембра 1942 године. - „Динарске наше трупе у страшној ситуацији. Партизани из целе државе концентришу се против њих. Пробаћу последњи пут да нам Италијани одобре покрет. Молим, јавите пристајете ли. У најгорем случају да нас пребаце преко Сплита на фронт. - Јевђевић".

Депеша Јевђевића од 30 новембра 1942 бр. 194. „Добио 30.000 obroка хране за Босну. Путујем данас за Италију. Одобрена начелно легализација још 4.000, али ако наши недисциплиновани не покваре све. - Јевђевић".

Депеша Јевђевића од 2 децембра 1942 године бр. 203. - „Наши самовољно убили неколико усташа у Бишчини... Добио сам начелно одобрење за легализацију нових 5.000 људи и храну за њих. Сутра продужујем из Дубровника за Фијуму."

Депеша Јевђевића бр. 221 од 6 децембра 1942 године. - „Ослободио сам Свилкосу и Ковачевића. Добио храну за још 10 батаљона, затим оружје и муницију... Јевђевић."

Депеша Иштвана од 8 XII 1942 године. - „Јевђевић са Италијанима све уредио за пребацивање наших трупа у Динару. ЈБудство ће добити храну, шињеле и ципеле. Црногорци нека одмах крену, Бајо за Билеће, Павловић за Калиновик. А долазак његових и других јавите тачан број ради обезбеђења возова и хране. Ваш официр нека дође одмах. Известите два дана раније кад ће стићи у Никшић да пошаљем аутомобил."

Претседник: Од 222, од Захарија Остојића под бројем 11 и 13, 17 децембра 1942 године, а у штабу Михаиловића заведено под бројем 3746-3748.

„Павлови и Бајови треба да дођу аутомобилима до Билећа, ту ћу их сачекати и дати упутство за рад. Нека јаве којим путем долазе. Пут морем уз обалу потпуно обезбеђен. Нека Јевђа настане да утврди реакцију код Италијана у вези акције на Динару. Да се предузму мере обазривости ако би Италијани покушали разоружање. Јевђа стигао из Дубровника и јавља да су комунисти заузели Ливно после четири дана напада. Немци и усташе имали 400 мртвих. После заузећа надиру према Бугојну, где има преко 60 вагона усташке хране."

Затим долази **депеша** под другим бројевима и каже „Јевђевић стигао и јавља“ итд. „Данас сам ухватио везу са станицом. Италијани замолили да наши приме Невесиње, јер они шаљу своје на Широки Бријег против комуниста. Комунисти јављају да су заузели Удбину и продужују ка Прозору и Широком Бријегу. Ово је одлично, јер ће се тако дозволити пролаз. Иштван креће. Укупно ће имати 3.000 бораца, четврти батаљон стигао на четири сата од Билећа и ту чека. Добро би било да буде 3.000 Црногораца, јер ћемо тамо сигурније и брже свршити посао... Чика Бранко.“

Писмо Петра Баћовића и Добросав Јевђевића Бирчанину у Сплит.

„Достављамо извештај о ситуацији у повереним нам зонама. До данас се не запажа нарочита реперкусија од Италијана поводом догађаја у Пустопољу. Италијани наговештавају да имају намеру да заведу за четнике исти статус као и за Црну Гору.

Ваш налог није могао бити извршен, јер је командант 6 корпуса одбио да да сагласност да не би дошло до сукоба са усташама и Немцима. Пошто је ту заинтересован и командант 17 армије у Сплиту потребно је успоставити сарадњу са 6 армијом. Верујем да ће те издејствовати ту сагласност да би оптеретили ваше јединице. Командант је у сиоразуму са Јевђевићем наредио да се наше јединице крену против комуниста код Прозора док имамо слободну акцију. У ову зону се вратила пролетерска бригада из Бугојна у Босни. Постављени су срески команданти и команданти бригаде а потврђени су нам постављени нови команданти за зону Херцеговине. Приступите организацији, набавци и смештају хране за зиму за потребу војске и становништва. Молим вас побрините се да се узму разне конзерве и туњевине у Сплиту. Јевђевић је купио 18.000 килограма мармеладе. Молим вас да платите 7.000 динара и да се то пошаље у Мостар за ваше четнике. Распитајте се за набавку штофа за војничке униформе који ћете послати. Комунистичких чета нема. Има у Источној Босни дисидената и незадовољника, али ће они бити ликвидирани. 6 новембра 1942 године, Петар Баћовић и Добросав Јевђевић.“

Писмо Иштвана чика Ђоки, то јест оптуженом Дражи Михаиловићу: „Са Италијанима смо разговарали у присуству Јевђевића...“

Писмо Илије Бирчаина оптуженом Михаиловићу:

„Господине министре и драги друже, у намери да наставим теренску везу са вама и сходно вашем наређењу у погледу Херцеговине и Западне Босне...“

Заменик тужиоца: Молим да се изјасни оптужени Михаиловић у погледу документа број 70, да ли је оптужени Михаиловић поставио Бодирогу за официра за везу са Италијанима?

Претседник: У писму које вам је Баћовић упутио стоји овако: „Неког Бодирогу који вам се претставио као командант постави-

ли сте за официра за везу код италијанске команде у Пљевљима и предложили за унапређење у чин потпоручника."

Оптужени Михаиловић: *Он је оборио два немачка авиона. Иначе нема никакве везе, међусобна свађа.*

Претседник (Чита): „У намери да остварим теренску везу са вама и сходно вашем наређењу да реализујем колаборацију између Херцеговине и Западне Босне, наредио сам да један одред јачине око 3.000 четника предузме операцију у правцу Невесиње-Коњиц-Прозор-Ливно-Гламоч-Босанско Грахово, с тим да овај одред диригујем сходно ситуацији. Моје наређење није могло бити извршено из разлога што команданти 6 армиског корпуса италијанске војске нису дозволили одредима четника из Херцеговине да оду вероватно из бојазни од евентуалних нових нереда које би изазвали комунисти чим би сазнали за отсућност четника. Сва моја настојања код 6 и 18 армиског корпуса италијанске војске да се дозволи намеравани покрет четника остала су без успеха. Примивши, међутим, са терена најаутентичније вести да су комунисти груписали око 14.000 партизана на простору Јајце-Гламоч-Ливно-Горњи Вакуф и да се у Ливну налази вођство Комунистичке партије Југославије на челу са Титом и увидевши опасност за четничке јединице, предузео сам пут на Сушак са намером да у штабу друге италијанске армије измеђуосталог за акцију најширих размера у којима ће учествовати не само наше јединице, већ и италијанска војска, а нарочито артилерија, бацачи и авијација. У току десетог, једанаестог и 12 септембра изложио сам свој план за акцију команданту друге италијанске армије генералу Роати, који је очигледно загрејан планом, отпутовао авионом у Рим да у главном штабу измеђуосталог одобрење за рад. Основна идеја плана састоји се у следећем: Искористити повољну околност да су комунисти главне снаге груписали на релативно суженом простору и треба их напасти највећим снагама концентрисаном акцијом на свима расположивим правцима, ангажујући четничке снаге и две до три италијанске дивизије са циљем да се комунисти приморају на отсућну битку...

Генерал Роата по повратку из Рима, где је добио потребна одобрења, отпутовао је за Загреб да би тамо постигао потребни споразум за намераване операције. Вративши се из Загреба генерал Роата променио је дотадашње расположење и ранији део плана, акције изменио утолико што би се операција поделила временски и теренски на две акције: једну, мању, која би почела првог октобра и другу, већу, која би се предузела тек онда кад Хрвати буду били у могућности да концентришу потребне снаге за рад на додељеном сектору.

Пошто сам видео да се тамо ради под веома тешким условима и пошто сам стекао утисак као да од велике операције неће бити ништа, ја сам се решио да прекинем даљу колаборацију са италијанском војском и то путем писма које сам спремио за генерала Роату чију копију достављам. Али на молбу Јевђевића, Грђића и

Иванишевића одлучио сам да прекид не извршим пре него што вас известим. Ипак сам им ставио до знања да морају продужити даљу колаборацију само ако од стране италијанске војске буде респектована следећа три услова: Слободна пропаганда у националном смислу у четничким редовима; потпуна аутономија унутрашње организације наших јединица и покрета уопште; апсолутно поверење од стране италијанске војске, а нарочито њених официра како виших тако и нижих.

Уколико напред означени услови не би били респектовани и испуњени, ја онда нећу бити у могућности да будем на челу поверене ми територије и бићу приморан да за свагда прекинем колаборацију са Италијанима, због чега вас, господине министре, молим да одобрите овакав мој корак који има за циљ да по сваку цену сачува нашу ствар." (Обраћајући се оптуженом Михаиловићу):

Претседник: Јесте ли му дали одобрење за ово?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Тужилац: Да ли му је уважена оставка?

Оптужени Михаиловић: Није.

Претседник (наставља да чита): „После мога одлучног корака по питању сарадње са Италијанима, они су ми пружили нове доказе своје готовости да омогућим предузимање велике операције против комуниста, па су ми том приликом потчинили Митића са његовим личним одредима."

Чита се **писмо** војводе Добросав Јевђевића. У заглављу писма стоји: „Војвода Добросав Јевђевић, делегат министра војске и морнарице за Источну Босну и Херцеговину." У писму се каже:

„Уважени господине министре, ради хитности достављам вам по куриру следећи извештај. Нисам извештен ни о каквом вашем телеграму о коме говорите у своме писму у погледу наређења да вратим трупе из Лике. Уместо тога добио сам од чика Бранка телеграм у коме каже да ви наређујете да код Италијана омогућим да црногорске трупе дођу до Прозора и да их снабдем муницијом и храном. Успео сам да убедим Италијане да једну нашу дивизију од 3.500 бораца пребаце са Романије у Коњиц и да их они снабдеју муницијом и храном. У Коњиц сам већ пребацио 6 топова са италијанском послугом. Ноћас смо добили прилично тешке вести које откривају намере комуниста према нама. Једним крилом партизани су заузели Груду са Имотског, а другим крилом Прозор. Ноћас смо послали прву хиљаду бораца до Коњица да спречавају партизанима приступ мостовима на Неретви. Италијани су одвукли много својих трупа, па ће много партизанских снага бити бачено на нас. Надам се да ћемо Италијане присилити да нас пуште у Мостар. У садашњој ситуацији мене много брине што су оне елитне трупе изван зоне, а код ових код куће има доста несигурних елемената. Нарочито на југу, у Столачком срезу, ако би са те стране комунисти форсирали прелаз преко Неретве. У Столачком срезу нема довољно Италијана, а наши су идеолошки слаби. Ако

ћете Бирчанинову зону делити, лепо вас молим да командантима издате наређење да ће једно лице претстављати наш покрет код Италијана. Уколико би мени поверили ту мисију ја бих могао да сносим одговорност за њу само ако бих тај посао сам радио и ради континуитета и ради тога што би два лица могла да дају Италијанима опречне декларације. Ово не значи да ја претендујем да тамо будем политички повереник код Италијана у односу на наш народ. Молим да ми се јави да ли вам је уручио Ракочевић мој и Свилокосов извештај.

Хоћу да вас известим, ради оријентације генерала Ђукановића и осталих који имају контакта са Италијанима, о следећем:

Тражили су ми Италијани наше гледиште у случају да они изгубе рат путем шефа обавештајног отсека II армате у Фиуми. Ја сам одговорио: - „Немачка и Хрватска су сто посто ангажоване у рату, и кад наступи слом, једини спас ће тражити у болшевизму. Италија нема разлога да се болшевизира. Ако нас наставе помагати оружјем у часу слома имаће између себе и болшевичког вала побеђених држава 200.000 српских војника одлучно решених да не допусте болшевизацију те територије. Узео на знање ... Поштује вас најоданији Јевђевић."

Чита се **писмо** команданта среза Сјеничког Селимира Поповића од 22 децембра 1942 године: „Команданту југословенске војске у отаџбини, министру војске, морнарице и ваздухопловства, армиском ђенералу Драгољубу М. Михаиловићу - положај ... Овом приликом желим да вам саопштим још извесне важне ствари, које сам пропустио прошли пут, наиме, вама је познато да у мојој општини има партизана, црноберзијанаца и других непожељних елемената. Вама је такође чудно зашто ја против њих до сада нисам ништа предузео. Међутим, кад се цела ствар правилно размотри и доведе у везу са свим околностима, увидеће се да сам правилно радио и да нисам друкчије могао нити смео. Прво, стога што никада никаква овлашћења од окупатора нисам добио да бих могао слободно судити и пресуде извршити, друго, што сам морао водити рачуна што ће муслимани рећи, како ће одјекнути сваки мој поступак и како ће га искористити у своје сврхе и треће, што је имало неколико власти које су признатије од Италијана него ја, и које су у ствари радили против мене. То је био председник са општинским часништвом, затим командир милиције са милиционерима. Под таквим околностима да сам ма шта предузео против било кога не само да би се замерио као свештеник него би створио предуслов да се умешају Немци, Италијани па и Турци... Лукачевић је потпуно упознат са радом њиховим уколико још није био упознат, па ће имати могућности да све казни само водећи рачуна о томе да то њихово кажњавање не изазове теже последице за остале".

Депеша оптуженог Михаиловића упућена Захарију Остојићу и заведена под бројем 2428 од 31 XII 1942 године. „Бајо је прикупио

већ 1.200 људи, Павле је прикупио 3.000. Бајини су у Острогу а Павлови у Колашину. Теткићи кажу да 2 јануара пада одлука. Дозвољавају за сада покрет до Никшића." ...
То је прочитано нећемо даље читати.

Претседник: (Чита писмо Баћовића и Јевђевића упућено оптуженом Михаиловићу од 8 августа 1942 године):

„Драги Чика Ђоко, достављамо вам следећи извештај:
Питање Фоче: очекујемо ваше наређење по питању напада на Фочу. У околини има довољан број домаћих батаљона, учествовале би јединице из Загоја, један део мога одреда који није отишао за Босну, али би било неопходно да нам Павле пошаље бацаче. Италијане припремамо за те нападе. Они му у души нису противни, али се боје компликација. За психолошке припреме и за Италијане добро је што су усташе последњих дана опет поклали неколико жена и деце у околини града.

Питање Ботићеве акције: Односи са Италијанима. Наши односи су се после словеначког случаја много побољшали. Италијани из непознатих разлога спремају се да повећају ефикасност у Херцеговини и Источној Босни за даљих 5.000 легализованих четника и да их систематизују по црногорском начину и да плате војнике 10 лира дневно, командирима чете 1.800 лира, а командирима батаљона 2.500 на месец... *Ово је нож са две оштрице. Ако одбијемо долази до отвореног сукоба с њима, ако примимо може се десити да неки опортунисти и малодушници у угодном животу забораве обавезе према отаџбини и постану заиста њихова милиција. У сваком случају молимо да о томе известите и донесете обавезну одлуку.*

Армија италијанска је пристала да упутити оне Словенце у ЈБубљану, па их одмах упутите на правац Калиновик.

С вером у бога... Петар и војвода Добросав", а испод тога текста написано је: „Од чика Бранка", ваљда Захарија Остојића.

„Драги чика Ђоко, ова двојица војводе су почели да веслају. Теже да узму целу Источну Босну. Не треба заборавити да су обојица политичари, само другог типа него Лаза Трклић и Ботић. Баш зато је добро да остане за решење са Момчиловићем и Рачићем непосредно под вама *на рачун Бирчанинове станице хоће да заграбе Енглеze.*

За Фочу нису добро обавештени јер... *да су Италијани један батаљон од прије 6 дана. У Фочу послао сам курира чим сам стигао овамо. Ја сам остао да регулишем потребне ствари са Павлом, а сутрадан зором крећем на терен да видим Баћовића и извидим питање решења Фоче на лицу места. Све ћу уредити како смо се договорили. Задржаћу се по потреби а питање Фоче уредићу према могућностима. Врло ми је жао што нам Италијани пореметише план односно одложише извршење. Моја књижица за шифре остала је тамо па ћу се служити Павловим шифрама. Вратићу се*

преко Санцака. Баја је јуче ујутро стигао на терен. Поздрав Чика Бранко. 8 августа 1942 године."

Претседник: Докуменат команде Зеничког четничког одреда бр. 432 у Бијелој Води 5 VII 1942 године. Ово је једно уверење које је издато на молбу четника Душана Никчевића, а којим се потврђује да је именовани учествовао као борац у неком окршају. На уверењу је утиснут натпис „Стожер Зеничког четничког одреда". Приђите, оптужени Михаиловићу, и видите какав је то печат. Ту стоји стожер а не команда. Читав грб је као хрватски - усташки без онога „у" на врху.

Оптужени Михаиловић: То је август месец.

Тужилац: Боље да покажете то оптуженом Раду Радићу.

Оптужени Радић: Није ми познат такав печат.

Претседник: Чита се писмо мајора Поповића:

„Драги чика Бранко, сада се налазим код Пивског манастира. Разговоре које сам водио са попом Перишићем и поручником Поповићем доста су повољни. Главна веза са Италијанима јесте господин Јевђевић који је, према њиховом причању, у врло добрим односима са Италијанима. Комуниста има у Коњицу и Прозору. За сада Хрвати не предузимају никакву акцију противу њих. Пре него што их нападнемо потребно је да се споразумемо са капетаном Лалатовићем и Јевђевићем како ћемо тај напад најбоље извести са успехом. Јевђевић треба да преговара са неким хрватским министром, према извештају италијанских листова. Воја и ја употребимо све како би Чичино поверење оправдали. Воја је мало слаб али хвала богу, надамо се, да ће све бити добро. Мајор Поповић".

Тужилац: Ја мислим да је то грешка јер треба да стоји мајор Баћовић. Оптужени Михаиловићу да ли вас је Остојић известио о томе и ко је тај хрватски министар са којим је требало Јевђевић да разговара?

Претседник чита наслов писма Радмила Грђића у коме Грђић захваљује министру на топлим речима и сматра за хитну и националну дужност да изложи како ствари сада стоје.

Даље у писму Грђић каже да је једини пут за спасавање народа пут колаборације са Италијанима. Захваљујући чињеници, каже даље у писму, да Италијани нису били обавештени о очајничком стању наших одреда, а с друге стране, и вештим политичким аранжманом ми смо могли преговоре са Италијанима да водимо у пуној части и за наш народ и за четничке одреде преговарајући као држава са државом иако у ствари тако јадни. Све је то било јасно и покојном Тодоровићу који је ипак пао као жртва таквог стања.

Даље каже да је дошла партизанска акција да потврди све бојазни и предвиђања. Четнички покрет скрхао се преко ноћи. Дотерало се дотле да од свих тих 10.000 четника остало је десетак

четника под Италијанима, док су се официри распршили на све стране.

У писму Грђић даље каже да су Италијани пристали да помогну поновно организовање четника.

На крају каже: Остаће историска чињеница да је италијанска политика учинила страшан злочин према српском народу оснивајући заједно са Немцима Павелићеву Хрватску, али да је и италијанска војска зауставила клање Срба од усташа а потом Србима дала одлучну помоћ да се ослободе партизана. После годину дана ове колаборације ми имамо обновљену четничку организацију, боље наоружану него икада до сада. Остаје да се ослободе ост-али српски крајеви од партизана.

На крају писма захваљује и поздравља министра.

Претседник: Јесте ли примили ово писмо, Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: **Писмо** Бирчаниново бр. 66, 20 септембра 1942 године Министру војске, морнарице и ваздухопловства, команданту оружаних снага у отаџбини. „Молим господина министра за дејство да се одликују доле означена лица заслужна за отаџбину, и да се њихова одликовања објаве преко Лондонске радиостанице: Кућа пок. Шоле, Веселин Шола, Вукан Ружић познати патриота. Ружић да се одликује орденом белог орла V степена са мачевима. - Илија Трифуновић". На полеђини написано руком: „Предлог г. Бирчанина за одликовање биће достављен. Поповић."

Писмо Трифуновића од 26 септембра 1942 године из Абације. „Поводом разговора вођених са његовом екселенцијом Роатом, командантом II италијанске армије и вишим официрима његовог штаба, принуђен сам да свој лични став, у односу на сарадњу четника и Италијана, прецизирам на овај начин. Ја сам дошао у Фијуму да затражим одобрење и сретства од његове екселенције за даљу борбу четника против главних комунистичких снага на простору Гламоч-Ливно-Доњи Вакуф и допринесем продужење колаборације између Италијана и четника. Тежња је његове екселенције да се четничке организације потпуно потчине италијанској војсци, и да чак ни против комуниста не смеју предузимати никакву акцију без одобрења италијанске команде. То је спутавање рада четничког вођства, које неће бити у стању да такав начин сарадње с Италијанима објасни пред народом, јер ако би се овај захтев потпуно усвојио, четници би у ствари били добровољна италијанска антикомунистичка милиција. Италијани су на територији свога 5 корпуса од четничких организација образовали извесне групе којима непосредно командују." *Овај мој став ниуколико не везује моје млађе пријатеље. 20 септембра 1942 године Абација.*

Одговор гласи: „Драги брате војводи, примио сам ваше писмо од 20 септембра..."

Чије је ово писмо?

Оптужени Михаиловић: То је Врховна команда, од 75 до 99.

Претседник: То је, дакле, писмо из Врховне команде. То је одговор на писмо од 20 септембра и оне разговоре. Ту С6 к&ж6: „Слажем се са вашим планом. Предлог за одликовање Шоле и Ружића усвојио сам."

То је одговор из вашег штаба, или од вас лично, Михаиловићу.

Ево одговора на Грђићево **писмо**:

„Драги господине Грђићу. Примео сам ваше писмо и разумем потпуно ситуацију *српског народа у НДХ*. На зони, на којој се налазите, дао сам упутства Бирчанину. Ваш положај нема одговорности, али сам уверен да ћете послове обављати на опште задовољство нашег народа, краља и отаџбине. Упутио сам потребна финансијска сретства, а надам се да ћу у будућности бити у стању да вам још више помогнем. У погледу набавке животних сретстава дао сам упутства Јевђевићу и ставио му у дужност да вам их пренесе на ову зону. - 8 октобра 1942 године - Поповић."

Оптужени Михаиловић: Јевђевић је узимао паре за куповину.

Претседник: Јесте, али тражио је и злато од вас за пиринач.

Оптужени Михаиловић: Јесте, тако је било и ја сам му давао али после не, јер је проневеравао.

Претседник: Он се снабдевао од Италијана?

Чита се споразум између пуковника Баја Станишића и италијанских оружаних снага у Црној Гори од 6 марта 1942 године, у коме се између осталог каже: 1) Одбор подгоричких националиста из Подгорице и долине Зете обавезује се, да ће водити бескомпромисну борбу против комуниста које сматра за највећег међународног непријатеља. 2) Вођа одреда црногорских националиста из долине Зете, пуковник Бајо Станишић биће у сталном контакту са италијанском командом трупа у Црној Гори у циљу извођења једне акције борбе против комуниста. 3) Да ћемо покрет и своју политику управити у духу борбе против комуниста у Црној Гори. Без обзира на исход рата националисти неће употребљавати оружје против италијанских трупа. - Потписали: пуковник Бајо Станишић и италијански командант."

Сад имамо једно **писмо** претседништва министарског савета, кабинета Београд од 22 априла 1942 године.

„Драги Ђуришићу,

Ваш извештај од првог априла ове године примљен је десетог априла и реферисано коме треба. Обавештавам вас: 1) потребно је да на сваки начин дођете у везу са српским националистима у Црној Гори, нарочито са генералом Блажом Ђукановићем и пуковником Бајом Станишићем, који су обојица пријатељи нашег заједничког старешине. Они ће заједно радити са нашим старешином за ствар јединства. Препоручујем да енергично требите комунисте и лојално сарађујете са италијанским властима. Потребно је да сарађујете тесно са мајором Глишићем, који је изванредан Србин. 2) Италијани немају агресивне намере већ једино да бране прелаз кому-

ниста из Црне Горе и Санцака на територију Србије. 3) Са муслиманским живљем треба успоставити везе нарочито са Хоџом Пачаризом који је за сарадњу са Србима.

Што се тиче потпуковника Пантића наређено је потребно због његовог рада, али вам се саветује да у овим тешким данима не уносите личне моменте у опште ствари... О злоупотребама капетана Бојовића наређена је истрага... Обавештавајте ме о вашем раду... Желим вам свако добро Пуковник Масаловић."

Ово је писмо из владе народнога спаса. Оптужени Глишићу, коме је Ђуровићу упућено ово писмо?

Оптужени Глишић: Машану Ђуровићу.

Претседник: На полеђини стоји Лукачевићевим рукописом: „Ово је то писмо о коме сам ти говорио."

Оптужени Михаиловић: Ђуровића смо ми убили, и Масаловића.

Претседник: Па ево, видите, то се све поклапа. Бајо Станишић прави писмен уговор са Италијанима о заједничкој сарадњи, а овамо из Београда то исто ради Масаловић.

Претседник: Знате ли ко је Хоџа Пачариз?

Оптужени Михаиловић: Знам, он је још једини преостао од тих муслиманских вођа јер је Хасан Пришић погинуо.

Претседник: Овај је најраније почео да сарађује.

Оптужени Михаиловић: *Басарић уопште није са нама.*

Претседник: Команда четничких одреда Кбр. службено од 24 априла 1942: „У току данашњег дана није било никаквих новости. Синоћ сам одлучио да пушкара Шнудрића и потпоручника Нинковића упутим у Обреновац са 22.000 динара да ми донесу две пушке. Упутио сам га команданту страже у Обреновцу, који ће нас сигурно помоћи, пошто се и он носи мишљу да дође у босанску акцију... Малопре сам говорио телефоном са капетаном Ђуришићем..."

Оптужени Михаиловићу, има ли неки други Ђуришић осим Павла Ђуришића?

Оптужени Михаиловић: Нема.

Претседник: А ко је тај Пејић који пише ово писмо.

Оптужени Михаиловић: То је Манојло Пејић.

Претседник: Је ли он био код вас у штабу?

Оптужени Михаиловић: Није, он је био Остојићев делегат.

Претседник: Па видите да он каже у писму од 24 априла 1942 године: „Малопре сам говорио са капетаном Ђуришићем који је у Ужицу... Ја први пут чујем за све то... Капетан Дакић такође нема појма о свему томе... Поручник Петровић, идући за Ужице, срео је Ђуришића који је ишао за бензин у Пожегу..."

Који је овај Ђуришић? Ви у Источној Босни немате ни једнога Ђуришића?

Оптужени Михаиловић: У Источној Босни постоји фамилија Ђуришића.

Претседник: А има ли неки капетан Ђуришић.

Оптужени Михаиловић: Нема. Можда би то могло бити да је Павле долазио овамо да би превезао Батрића *али Батрић је ишао пешке. Он је прешао 1942 године у Источну Босну и задржао се у Жљебу...*

Претседник: Од куда наједанпут Павле Ђуришић у Ужицу?

Оптужени Глишић: То није Павле Ђуришић, то мора бити неки други.

Претседник: Па није ваљда овај Пејић луд да овако пише!

Божовића послао у Лозницу. Вратио се са Вуканом и директором фабрике који је Вукану пријатељ а иначе моћан у сваком погледу. Са овим директором разговарају и поднећу о томе извештај. Божовић реферише углавном о томе Ђуришићу што сам већ унапред описао. Послано око 40.000 пушчаних метака *али су Немци запленили*. Паул је на отсуству, а крајем месеца долази и тада се може од њега очекивати помоћ. Мајор командант граничног сектора примио од др. Цигановића новац за пушкомитраљезе узете од добровољаца. Пошто су добровољци дали пушкомитраљезе за нас бесплатно, мајор Цигановић вратио 3.000 динара а 7.000 задржао за себе. Са вером у бога, *смрт издајницима српског народа*, заступа команданта ослобођеног дела Босне капетан прве класе Манојло Пејић.

„Господину министру војске и ваздухопловства ђенералу Драг. Михаиловићу - пише командант штаба XII мајор Маринковић. Начелник штаба генералштабни капетан I класе Машан Ђурковић 19 маја 1942 године подноси **извештај** о раду: У вези упутства број 5 од 22 фебруара 1942 године извештавам: Рад на организацији војске срез Рашињског. За заштиту рада у овоме срезу постоје два покретна легална одреда за срез Рашињски, срез Алексиначки, срез Сокобањски, срез Косовски, срез Ражањски, срез Добрички. Штаб је успео да у овим срезовима организује један наоружани батаљон четника за заштиту краја од партизана. Ради се на придобијању оружаних одреда који су под командом Пећанца. Стављени су под команду овога штаба следећи одреди: Рашињски, војводе Дрљевића, Јошанички, војводе Петковића, Трнавски, војводе Димитрија Трнавског, Лесковачки, војводе Бованског. Омладинска организација припрема аеродром. Прелазак штаба у Топлицу. Тешкоће у раду, материјалном снабдевању...”

Одред извештава о раду.

Оптужени Дража Михаиловића: *Овај цео штаб ухваћен је од Немаца и одведен.*

Претседник: Ко је то Луле, оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Ја мислим да је то из Пожеге Глишић.

Претседник: Глишићу, ко је то?

Оптужени Глишић: Сигурно не знам, али мислим да је наредник Срдановић.

Претседник: Не знате му име?

Оптужени Глишић: Не знам.

Претседник: Онда значи да је ово **писмо** вама упућено. Сада ћемо да видимо. (Чита) „Јуче сам стигао из Београда, где сам био са Глишићем и Игњатовићем" - Јесте ли ви у јучу били у Београду?

Оптужени Глишић: Јесам.

Претседник: Па даље: „По Бакићу шаљем пошту и материјал који је стигао из Београда. У Београду сам сазнао - *ово сигурно није тачно* - да је Чичина породица пуштена из затвора и то на интервенцију Турнера. Била је Чичина госпођа код Недића и том приликом се много жалила на Аћимовића. Сви су здрави осим ћерке која је болесна..."

Па даље: „Јавио се потпуковник Павловић и тражио Станиславу да му се упуту као курир... Преко једног човека у Београду примио сам писмо од госпође Ракић, супруге Миодрага Ракића краљевог ађутанта у Лондону..." - Ово је Остојићу упућено?

Оптужени Михаиловић: Вероватно.

Претседник: (Чита даље) „Разговарао са Недићем. Немци хтели да ме огласе као одметника зато што нисам хтео да се повучем са леве обале Лима. У Србији влада ред и мир те би Немци требали да се повуку, али они то неће и сада сами изазивају немире да не би ишли на фронт... Бугари у околини Ниша спалили три села зато што је један њихов шофер извезао свога команданта и овај побегао." - Из Нове Вароши пише.

Ово је пропратно писмо Остојића, чије?

Оптужени Глишић: Јесте, то је моје.

Претседник: То значи овај Срдановић пише Остојићу?

Оптужени Глишић: Јесте.

Претседник: Ви сте се у међувремену вратили из Београда и онда сте на његово писмо ову допуну направили. - Онда: „Глишићу шаљем пуномоћије за срезове Пожешки, Ариљски, Црногорски, од којих ће се формирати корпус. Потребно је извршити организацију по упутству 5. Поднеси извештаје о ранијим тражењима док си још био у Новој Вароши. Манићу помажи што више. - Чика Бранко 5 VIII 1942." Видите, да је Глишић под вашом командом?

Оптужени Михаиловић: Он није ни командовао.

Претседник: Он није ни престајао да буде?

Оптужени Михаиловић: Ја мислим да није било.

Претседник: Он није ни престајао, он је стално био под вашом командом?

Оптужени Михаиловић: Не, наређења није извршавао.

Претседник: Па ево 5 августа шаљете му писмо и даје му се упутство, каже се, Манић да остане илегалан а ти се сналази према приликама.

„Независна Држава Хрватска бр. 2159 Сарајево 15 студена 1942 године. Предмет: Извештај о раду и кретању четника. Вишеград јавља дана 11 студена 1942. Приликом прославе рођендана талијанског краља примећен је већи број четника из Рудога, Добруна итд. који су шетали по Вишеграду без оружја. Тако је тамо приме-

ћена и Недићева војска. Тај је одел Недићеве војске ишао са троје кола на жељезничку станицу ради примитка жита које им је наводно стигло и тако даље.

Депеша бр. 4 од 27 марта 1942 године пише Остојић: „Жарко треба да поднесе извештај о Босни и друго. Шта је са официром који је обећан... Моја шифра убудуће 222”.

Од Јохана 4 априла 1942 „Дангић није дошао из Београда. Партизани су напустили Сребреницу. Помоћ потребна у људима, оружју и муницији. Дангић у Београду ради. Помоћ се спрема. Лаза отпутовао јуче”.

Ко је овај Јохан?

Оптужени Михаиловић: Јохан је Неготинац, мајор.

Претседник: Па, видите ви, у априлу 1942 знате да Дангић ради у Београду?

Оптужени Михаиловић: Не, он је тражио одобрење, ја сам одговорио да не може ићи *а он је отишао и при повратку ухваћен. Он је могао илегално да иде и да ради у Београд.*

Претседник: *Тачно да може илегално да ради, али сте ви за то знали?*

Оптужени Михаиловић: *Ја сам прво слао мајора Ђурића. Кад је и Дангић био ухваћен онда су почели да раде на стварању земљорадничког покрета, онда сам тај штаб растурио.*

Претседник: Депеша од 506. Ко је то?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: То је омладински штаб.

Оптужени **Михаиловић:** Омладински штабови су имали јединицу на крају: 201. 401. 501.

Претседник: Је ли једно време ваш Остојић био 505 или 506.

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: (чита у изводу) 9 IV 1942 године Дангић тражи помоћ и добијају 2 милиона. Немци су ставили до знања да ће очишћени терен од партизана имати у потпуној власти.

Оптужени Михаиловић: Ко ме је та депеша упућена?

Претседник: У вашој архиви, у књизи стоји: Врховни штаб примио од штаба 506.

Оптужени Михаиловић: Не знам. То ћу моћи да видим ако има више депеша, по смислу.

Претседник: Чита у изводу: Опасност од Немаца за људство не постоји за сада. Даље учинити припреме за спуштање оружја и материјала.

Од Хермана: „Адвокат Душан Милић из Београда дошао и тражио састанак преко Чеде Марјановића... Има да се спречи свака акција комуниста.”

Од Феликса, то је од Звонка Вучковића. Оптужени Михаиловић (Да.) Од 18 фебруара 1942 године. Комунисте траже летком везе са нама. Ја сам дао инструкције и податке органима жандармерије. Значи Звонко Вучковић сарађује са жандармеријом?

Од Валтера, то је Жарко Тодоровић, 5 VII 1942 године. Радојковић је казао пред два сведока да је Калабић рекао да између Михаиловића и Недића постоји споразум, и ако Енглеска победи, онда ће Недић остати председник владе, а Дража остати министар војске. Прво има да се створи Србија са крајевима где су Срби, а после, евентуално Југославија. У земљу се спушта само краљ..."

Оптужени Михаиловић: *Будалаштине.*

Претседник: Ваша депеша из штаба за Родрига. Ко је то?

Оптужени Михаиловић: Може бити пуковник Павловић?

Претседник: Где је био онда?

Оптужени Михаиловић: Онда је био на разним местима, у Хомољу.

Претседник: Августа 1942 године?

Михаиловић: Можда, не знам тачно.

Претседник: (Чита у изводу): „Не дозволите да се комунисти устале у тим срезovima. Пренесите наређење да се са комунистима рашчисти у Расинском и Крушевачком срезу помоћу легализованих одреда. Шта је са Љутицом?"

Оптужени Михаиловић: Не. Тамо су били Пећанчеви одреди који су пришли нама.

Претседник (наставља да чита): „Не дозволите да се комунисти устале у ма ком срезу. Пренесите наређење помоћу легализованих одреда који су наши." Ко је то Љутица?

Оптужени Михаиловић: Дача Симовић.

Претседник: *Је ли у вези са вама Грбац.*

Распис: „Свима легализованим одредима саопштити следеће: Многи легализовани одреди заборављају да је рат и да је њихоба легализација маска за њиховрад..." то смо већ читали.

Чита се депеша број 411 од Валтера од 28 августа 1942 године: „Драги Јовановић се нуди преко Божиновића под условом апсолутне дискреције и привидно и даље непријатељског става."

Јесте ли видели, Јовановић се нуди преко Божиновића организацији ДМ у августу 1942 године. Оптужени Јовановићу, ко је тај Божиновић?

Оптужени Јовановић: Божиновић је био мој чиновник. Био је у вези са организацијом ДМ.

Претседник: Ето, видите, 28 августа 1942 године примљено од Жарка Тодоровића, од Валтера, и Жарко извештава да се Драги Јовановић нуди преко Божиновића. Је ли Божиновић био чиновник специјалне полиције?

Оптужени Јовановић: Не, то је био мој лични секретар. Анђелко Божиновић је умро.

Претседник: Је ли он био лични секретар или шеф кабинета?

Оптужени Јовановић: Лични секретар.

Претседник: (Чита) „... под условима апсолутне дискреције и привидно и даље непријатељског става. Хтео бих везу само преко једног лица. Мишљења сам да се искористи. Молим одговор и потпуну тајност. Употребите псеудоним „Адолф" за њега..."

Чита се депеша од Хермана број 872 од 17 августа 1942 године: „Владини одреди чисте терен у нишком рејону... Похватао 300 партизана... Истрагу води наш човек...”

Депеша број 886 од Саше, 20 септембра 1942 године. Душку Тодоровићу. Познајете ли Душка Тодоровића, оптужени Јовановићу?

Оптужени Јовановић: Душко Тодоровић ми није познат, не знам ко је.

Претседник: Је ли то била веза између вас и Саше? 886 од 20 септембра 1942 (чита): „Душку Тодоровићу рекао је Драги Јовановић да Немци неће за мене више да чују. Драги ме зове код њега у стан да разговарамо... Најхитније јавите да ли да одем на састанак и како да поступим. Капетан Сић...”

Оптужени Михаиловић: „Саша” није Саша Михаиловић.

Претседник: Преко кога сте одржавали везу из близине штаба Саше Михаиловића у 1942 години?

Оптужени Јовановић: Имао сам две везе, мој потпретседник Паранос и друга веза преко команде страже.

Претседник: Ви сте у 1942 тражили Сашу Михаиловића или неког другог да дође на разговор?

Оптужени Јовановић: Ми смо се први пут састали 1942 године новембра месеца на Авали.

Претседник: Чита се депеша број 2157 од „506”. Чија је ово шифра „506”? Ово може бити само београдски штаб.

Оптужени Михаиловић: Може бити.

Претседник: Ево шта се каже у тој депеши: „Састао сам се са Лазом у близини седмог кварта, где ми је упутио поруке за породице наших официра... При претресу стана нашао сам Томићево писмо и 10 златника. При саслушању су били присутни агент Томић, Паранос, Бећаревић, Грујичић...”

Чита се документ број 107. Чији је то потпис на документу, друже тужиоче?

Тужилац: Глишићев.

Претседник: Глишићу, хоћете ли да проверите ваш потпис?

Оптужени Глишић (прилази столу и разгледа писмо): Јесте, то је мој потпис.

Претседник: (Чита): „Драги чика Бранко, као што ти је познато избили смо на линију Фоча-Дрина-Пива. Комунисти су се повукли, а њихове слабе снаге налазе се на левој обали Дрине у Трбушчу. Код Фоче дошао сам у додир са усташама. Сматрао сам да се не сме изазивати сукоб. Услед тога Фоча је остала опкољена од наших трупа. Са усташама склопљен споразум којим је постављена демаркациона линија.” (обраћа се оптуженом Глишићу). Је ли то онај споразум око Фоче?

Оптужени Глишић: Јесте, то је закључио Баћовић.

Претседник: (Чита): „Недић је слао неколико телеграма да се наше трупе врате, јер су у току врло значајни преговори за нашу, српску ствар... Одлазим 15 ов.м. у Београд са Вучком, на позив Не-

дића." (обраћа се оптуженом Глишићу): Дакле, ипак сте после састанка са Ђуришићем ишли у Београд?

Оптужени Глишић: Јесте али не по питању Фоче него по питању Нове Вароши.

Претседник: (чита): „Министру војске, ваздухопловства и морнарице генералу Михаиловићу", пише командант војвода мајевички Радивоје П. Керовић са потписом Петровић Љубомир: „На крају вас извештавамо и молимо да примите к знању да сви преговори, уколико их четници у Босни воде са претставницима Хрвата, имају једини циљ добити у времену, прикупљањем података... Ми чекамо само моменат да би предузели акцију."

Затим претседник чита један акт из Загреба од 3 јуна 1943 године са извештајем о држању четника после закљученог споразума са претставницима НДХ.

У међувремену, то јест од дана борбе у Грачацу до данас склопили су четникци с нашим цивилним и војним властима споразум, како чујемо на начин да они признају НДХ, да признају нашег поглавника, као и све постојеће законе, уз услов и обавезу с њихове стране да ће они, четници, у заједници с нашом војском суделовати у чишћењу комунистичких банди, па зато да им се остави оружје и признају сва грађанска права наших ратника и да се сматрају равноправним борцима наше оружане силе. Они добијају право слободног кретања по селима и градовима под оружјем... На подручју велике жупе Дубрава-Дубровник... За дом спремни..."

„Котарска област Прњавор, тајни 468 од 15 јуна 1942 године котар Прњавор - јавна сигурност - извештај. Дана 14 јуна најавила је четничка група у Вијачану свој долазак нашој војсци на преговоре. Око пет сати после подне дошла је група од 9 четника на челу са вођом Радом Радићем..." и тако даље. Је ли дошло до тог састанка 15 јуна, оптужени Радићу?

Оптужени Радић: (Објашњава да није дошло до овог састанка).

Претседник: Колико има од Вијачана до Прњавора?

Оптужени Радић: Три сата.

Претседник: Нема три сата. (Глас из публике: „9 километара") Седите, оптужени Радићу.

„Србима Босне и Херцеговине - слободне српске планине... Српски национални комитет...

Браћо Хрвати, домобрани... Штаб босанских четника, Буква број 9... У листу „Хрватски народ" спомиње се, пошто све није истина, браћа са Озрена нису склопила под тим условом споразум... Живео хрватски народ, живео др. Мачек..."

Помоћник тужиоца: Молим да се ово прочита.

Претседник: *То није нарочиШо важно.*

(Чита): „У усташкој влади недостају квалитети и предуслови да се може разговарати, а камоли преговарати са Србима. Ко се огрешио о ово основно начело уопште не сматра се Србином. Тачно је да четнички одреди сарађују са италијанском окупаторском вој-

ском у борби против српских усташа, комуниста, који су се спремали да превазиђу и саме Павелићеве усташе у уништењу остатака српског народа. Та сарадња дошла је као последица наведеног пакта између свих непријатеља српског народа. Њу је одобрио цео народ у свим крајевима где радимо..."

„Проглас целокупном народу у Босни. Штаб босанских четника Буква број 9... До преговора је заиста дошло... Свим крилима и водовима пете оружничке пуковније... НДХ - заповедништво 5 оружничке пуковније, тајно ЈС 12/23 - Сарајево 25 јуна 1942, поступак са четницима који сарађују са Италијанима... Дато објашњење... Сада се може рећи да ће Италијани предати четнике који сарађују, колико буду вољни и не повуку се са Италијанима."

Чита **писмо** „заповедништву оружничке пуковније од стране заповедника надпоручника Штимца" датирано у Фочи од 21. јула о сарадњи четника и усташа у борбама око Јелача. У извештају се *пored осталогa* каже да је Штимац на дан 16 јула позвао четнике на заједничку борбу против партизана, али нису се сви одазвали јер су се налазили на положајима. Ипак истогa дана у 18 часова из правца Калиновика било је упућено 400-500 четника у правцу Јелаче. Овде су сарађивали на чишћењу терена и нападали партизане. После борбе четници су бацили једну бомбу и испалили један метак из пушке и послали једног сељака да обавести народ у Јелачи о исходу борбе у Јелачи... Партизани су били под вођством бившег капетана Хамовића у јачини једног батаљона.

Чита друго **писмо** од 27. јуна 1942 године. У име „жупан Велике жупе Сана и Лика" тражи да штаб 6 четничког одреда одреди лице које би било надлежно за расправљање свих питања у вези са постигнутим споразумом, и да се одреди тачно место и време када би могао да дође претставник Велике жупе да преговара с њиме... Велики жупан Степан Хадровић.

Тужилац: Има ли одговор главног штаба на ово писмо.

Претседник: Има *које је поменуто напред.*

(Чита нови докуменат под насловом „Покрет у Хрватској војсци.") ово је нечији реферат. „У Хрватској војсци ствара се организација официра југословенски оријентисаних... да се испита програмски став са капетаном Доминисом, а исто тако и са потпуковником Пирцом..." Примедба Михаиловића на ово: „Искористите их само под условом, војнички, друкчије не!"

Ради везе треба да се успостави с њима нека домобранска станица...

Оптужени Михаиловић: Молим да добијем оригинал.

Тужилац: (Показује оптуженом Михаиловићу оригинал).

Претседник: (Чита) *даље из рефераШа* „Покрет у хрватској војсци" ... „Пирц тврди да никада није југословенски дух међу офи-

цирима Хрватима био јачи него сада, сматра да је 95% официра југословенски расположено и спремно за сарадњу."

ОпШужени Михаиловић поново разгледава докуменШа код тужиоца). (Показујући извештај оптуженом Михаиловићу): Је ли то ваша примедба оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: А чији је то извештај?

Оптужени Михаиловић: Не знам од кога сам га добио. Ја сам имао и много других извештаја.

Претседник чита неколико овлашћења оптуженога Михаиловића којима он даје пуномоћја мајору Борисаву Радуловићу и капетану Иветићу да изврше организацију јединица југословенске војске у отаџбини.

Оптужени Михаиловић: Та је овлашћења морао давати Остојић јер је он имао бланко овлашћења са мојим потписом.

Помоћник тужиоца Јовановић: Ви сте, оптужени Михаиловићу, на питање тужиоца Минића признали да су то ваша документа.

Оптужени Михаиловић: Ја сам казао да је било много мојих бланко потписа.

Претседник: Извештај Иштвана (Баћовића) под бр. 2065, Михаиловићев бр. 314 од 6 новембра 1942 године у коме Баћовић каже да су у Невесиње стигли хрватски жандарми, пуковници Ракочевић и Агановић у циљу понуде сарадње. Баћовић извештава да ће чекати инструкције из Врховне команде. Затим обавештава о спуштању четника на државни пут.

Извештај оптуженог Михаиловића упућен Јевђевићу (аеро) у коме оптужени Михаиловић каже да је примио све извештаје као и пропагандни материјал који је врло добар. Што се тиче државних сретстава за помагање избеглица упућује Јевђевића на друге изворе. Михаиловић каже да му се свиђа Грујићево држање као и споразум са мачековцима за одбрану од комунизма. Што се тиче питања унутрашње политике упућује на резолуцију конгреса. Истиче да је врло важно стварање хрватских одреда југословенске војске у Далмацији.

Претседник: Дајем одмор.

Настаје одмор у 11,20.

Почетак после одмора у 12,55.

Претседник: Уведите оптужене... Делеша број 903 упућена Остојићу 28 фебруара 1943 године. „Распоред цео потпуно разумео. Добар је Јевђин уговор да заустави Немце, само да буде истина. Ако се комунисти спремају на напад утолико боље, јер неће моћи да се спреме за одбрану."

Чита се акт команде другог равногорског корпуса од 3 марта 1943 године, упућен Михаиловићу Драгољубу од стране команданта

Предрага Раковића. На полеђини акта стоји: „Одговорено“. „У смислу депеше коју сам поднео господину министру састао сам се 2 марта у једној шуми са немачким командантом поручником Кригером.“

Акт министарства унутрашњих послова НДХ Вт. Бр. 1902 од 22 марта 1943 године предмет: Уређен улазак четника у Бању Луку. Од 1 марта четници ће добити исказнице које ће бити потврђене од немачке команде.

Депеша бр. 2250 од Фрикеа, то јест Предрага Раковића предата под бројем 110, а у којој извештава Михаиловића да више неће бити палења кућа од реда ако погине окупаторов војник, већ само по списку, и то куће партизана, и само ће се партизани и убијати. Даље се у извештају каже да је одржан састанак на коме је уговорено да се уништи комунистичка група Лабуда Лабудовића који оперише у срезovima Таковском и Качерском. Немци ће се искористити за уништење ове групе. Вучковић ће да оперише самостално, али неће бити узнемираван од Немаца.

Депеша бр. 90861 од Сава Вукадиновића од 22 априла 1943 за убиство Баја и Блажа. „Тражио сам да се интервенише преко Аце Петровића да се стреља 300 комуниста из Бара.“

„Министарство унутрашњих послова НДХ, акт Вт. 3843 од 26 маја 1943. Предмет: преговори Немаца са четницима. У депеши се каже да је примљен од поузданика из Тузле телеграм да је тамошњи Гестапо завршио преговоре са четницима. Јутрос у 5 часова отишао је са мном шеф Гестапоа из Тузле Унтерштурмфирер Рајзер са четничким штабом да изврше преговоре са др. Бранком који води озренски четнички одред.“

„Депеша бр. 809 за Бернарда“, то је поп Ђујић „од 7 јула 1943 године“ коју је упутио Михаиловић попу Ђујићу. „Објашњење: Бр. 22 су Италијани, бр. 11 Немци, бр. 33 су усташе, а бр. 44 домобрани.“

„Депеша бр. 527 од Драже Михаиловића упућена Воји Лукачевићу 8 XI 1943 године. Примљене ваше депеше бр. 206 до 222. Издао сам потребна наређења за општи устанак против комуниста. Мислим да сте их добили. Издао сам директиве за рад против комуниста који упадају из Санцака у Србију. Дао сам вам податке о општој ситуацији и конференцији у Москви. Предузмите све према издатим директивама. Бугара има у Ужицу доста и још придолазе. Биће их једна дивизија.“

Акт четничког сјеничког штаба немачком команданту у Сјеници. „Захваљујући вам за вашу наклоност према Србима, а обавештен да ме лично познајете и да се желите са мном састати, извештавам вас да је и моја жеља да се с вама састанем и о свему поразговарам. Молим вас за извештај да ли желите да се са мном састанете и када. Моја је жеља да то буде што пре. Место састанка мо-

гло би бити Стуб. На неко ближе место не бих могао доћи. Молим да о састанку будем на време обавештен. Командант среза Селимир Поповић."

Депеша 577 и 578 од 10 новембра 1943 године упућена од Михаиловића Лукачевићу и Бранку - то је Захарија Остојић. „Сву пажњу морате обратити на уништење комуниста. Због тога, све погодности које нам нуде остали непријатељи вешто и тајно користите, држећи се начела да непријатеља имамо много и да их не можемо све одједанпут тући. Не допуштати упућивања наших рањеника у њихове болнице, али оружје и муницију тајно примати. Обратите нарочиту пажњу према Немцима, јер су лукави."

Командант Селимир Поповић 12 новембра пише немачком команданту у Сјеници: „О нашем јучерашњем разговору известио сам мајора Лукачевића и остале команданте. Примљени су у свему ваши услови. Бићемо према вама лојални док се ви и муслимани будете држали споразумно. Шаље вам се ради везе потпоручник Радовић. Положаје које сте означили данас су поселе наше јединице."

Депеша 483 од 8 децембра 1943 године за Рас-Раса - то је Калабића и за Стипе - то је Јеша Симић. „Обавештен сам о разговорима са Немцима. Немци су у Тополи јавно водили разговоре са Костом Кошутићем тако да о томе зна цео народ од Крагујевца до Београда."

Депеша бр. 12614 од Хуга, капетана МиШрановића, послата Врховној команди, заведена под бр. 38 10 децембра 1943 Године. Упућена Чичи: „Вашом депешом бр. 424 од 8 ов. м. изрично се наређује да се са окупатором не одржава никакав контакт док је у ранијим наређењима дозвољавано тактизирање са окупатором и наглашавано да се искористи до максимума. Како се и код тактизирања има контакта са окупатором то молим за објашњење и тачан упуШ да ли се мора прекинути сваки додир са окупатором, па било то и код ШакШизирања, и заузети отворен став."

Депеша бр. 12655 од Хуга: „Ако се мора прекинути сваки додир са окупатором, а пошто су јединице Источне Босне под великим притиском партизана Шо да би се могло одговорити томе притиску молим пошаљиШе 20.000 пушака.

20 децембра Чика Ђоки - примио сам на знање.

„Што се тиче упада у Источну Босну ја нисам ни предлагао да се иде испред неГо позади Немаца ... КорисШећи се акцијом окупа-Шора проШиву комуниста ми ћемо вероватно имати ситуацију у Црној Гори, Херцеговини и Саниаку у нашим рукама иШо."

Чика Ђоки пише Бранку 8 децембра 1943 у 8,15. „Шаљем Здравковићев **извештај**. Видим да је прота Божић изабран за члана Централног националног комитета. По овоме није тражено мишљење од мене и ако још увек претстављам делегата за ове крајеве. То је ваше право, али је и моје право да се с тим не сложим. Поп Сава

има неоспорно великих заслуга за очување овога краја, али је и сувише компромитован због одржавања веза са Немцима и усташама, да би могао остати у тако великом телу као што ја сматрам да је Централни национални комитет."

Депеша бр. 547 од Рада Михаиловића послата Хугу 13 децембра: *„Наша борба мора бити без компромитовања. Предузмите све да компромитације не буде, а ако се тактизира с њима то мора бити тајно. Понављам тактизирати тајно али без компромитације."*

Акт команде Горског штаба бр. 220, иначе службено, поверљиво у тактичком делу Врховне команде за чика Бранка. Пише Борота: *„Према прикушвеним подацима 1 децембра Немци су стигли у Калиновик и стално пристижу. Целе дивизије крећу се правцем Калиновик-Фоча. Операције су предузимане где год се налазе комунисти... Говори се да ће Источна Босна бити предана на управу Недићу кад се изврши чишћење од комуниста, а исто тако говори се и за Херцеговину. Сарадњу са Немцима отпочео је Андрић и Говедарица који су отишли у дивизију у вези са испитивањем директива за ову сарадњу... Ову сарадњу предузети по упутству команде гход бр. 222 -1."*

Претседник: *„Добили смо 220.000 метака на рачун борбе против комуниста. Контакт са Немцима нисмо могли извести због броја комуниста. Немачке снаге ће вршити операције у овоме крају. Лукачевић са својим снагама и са вођом муслиманских снага Пачаризом напали бољшевице." Видите, оптужени Михаиловићу, како Пачариз и ваш командант Лукачевић заједно сарађују, Комунисти не успевају са мобилизацијом нашег народа. Борбених снага нису добили никаквих јер је код ових новајлија борбени дух врло слаб. Иово Боротино писмо спроводи вама Захарије Остојић.*

Проглас православнима среза Сјеничког. Овога пута саопштите свима претседницима општине, кметовима и народу православне вере да немачка команда одобрава мобилизацију националних снага и да се одмах предузму мере у циљу прогона комуниста. Свима породицама мобилисаних загарантована је лична имовинска безбедност од стране немачке команде. У исто време одобравам четничким снагама да изврше мобилизацију српских снага. СС Хауптштурмфирер.

Видите, хауптштурмфирер упућује проглас православнима и одобрава четницима да изврше мобилизацију у циљу борбе против комуниста.

Депеша бр. 12636 - Нав нав. Ко је „Нав-нав"?

Оптужени Михаиловић: То може бити Баћовић.

Претседник: Где је био на служби капетан Иветић?

Оптужени: Не, он није имао везе. „Нав-нав" је могло бити више. То је шифра.

Претседник: Његова депеша од 20 децембра 1943 гласи: „Ситуација у Црмници врло добро. Има мртвих и заробљених. *ОстаШак партизана разбијен и одбачен у правцу Љоботине и Цеклина.* Ову акцију изводио бр. 11. По наређењу извршена акција. Пошто су Немци преухитрили у акцији, ми смо извршили акцију чишћења са 6 мањих колона.

Од „Напа-напа“ 23 децембра 1943, у штабу Михаиловића заведена по бр. 12792 „Др. Перовић који држи везе са Немцима известио тајно да су га Немци хитно позвали у Сарајево.

28-ог извештава под бројем 13017, заведено код Михаиловића у штабу, Перовић се вратио из Сарајева. Он је био код генерала Фрома, команданта позадине целог Балкана, који му је између осталог рекао: „*Срби су истински борци против партизана. Ми Немци ценимо Ше људе.* У томе нарочито је истицао сарадњу Лукачевића. Кроз кратко време присајединиће се српски крајеви Србији и у томе случају српски народ добиће пуну економску помоћ“.

Претседник: Депеша бр. 12994 од 29 децембра 1943 године од Вука. (*Обраћајући се оптуженом Михаиловићу*) - Ко је тај Вук?

Оптужени Михаиловић: Може да буде Калајитовић.

Претседник: „Банде су прсле на све стране. Четници и народ са секирама гоне, разоружавају и убијају све. Четници су сви у покрету и гоњењу. Велики плен пристиже свакога дана. Немачке трупе, које су биле на терену одлазе, а остављају четнике за чишћење терена. Четници их за време њихове акције нису дирли. Делили су нам Немци муницију. *Мајевица је за сада чиста од комунистичких банди.* Врши се чишћење Семберије“.

Оптужени Михаиловић: Онда то није Калаитовић...

Претседник: Како сада није?

Оптужени Михаиловић: На тако што он никада није био у Семберији.

Претседник: Али овде се каже: „*Мајевица је за сада чиста од комунистичких банди*“.

Оптужени Михаиловић: Калаитовић не може да зна ни за Мајевицу.

Претседник: Добро, а сада да видимо ово. (*ЧиШа*) „Командо супериоре ФФ АА... друга армата... **Предмет:** Тражење муниције и материјала за милиционе волонтере антикомунисти (- То су четници!)... Одобрава се издавање 7.000 комада метака за пушкомитраље за „брета“. 5.200 комада бомби за бацаче“... и тако даље (- За добровољачку антикомунистичку милицију, односно за четнике. И то све по наређењу бригадног генерала потписује шеф штаба Примиери.)

(*Претседник прелази на читање другог акта*) Опет команда супериоре, акт обавештајног одељења, предмет: тражење муниције и материјала за четнике. Каже се да је хитно.

Прелазимо даље. Војводи Јевђевићу шаље, чика Бранко Остојић, 29 I 1943 у 21,30 часова телефонску депешу у којој се каже да је Чича, тј. Михаиловић, наредио да Баћовић и даље остане на Царевуј Води, да продужи досадашњу политику према „теткићима“ (тј. Италијанима), а да са Хрватима нема никаквих преговора. Ако желе, - каже се, - нека приђу, а нема шта да преговарамо. Затим се каже: „Од Немаца за сада нема бојазни од напада.“ Затим Остојић пита да ли може муниција да се обезбеди и за друге крајеве. За совјетску динарску републику каже се да ће је Италијани са четницима у том крају сами ликвидирати.

Акт Баја Станишића стр. пов. бр. службено од 21 II 1943 године упућено господину министру војске и морнарице, у коме се каже да је наређено најхитније окупљање снага у вези са опасношћу која прети од комуниста. Ту се између осталог каже: „Данас, 21 о.м. упућена је једна партија од 350 људи возом од Никшића за Билеће. Известан део опреме добијен је од Италијана, а такође је осигурана и исхрана за људство које иде у Херцеговину.“ Акт је потписао Бајо Станишић.

Акт команданта Павла Ђуришића из команде лимско-санчачких четничких одреда, упућен команданту дивизије „Венеција“, Берање. „Последњом акцијом убијен је један комуниста. Мартиновић Владимир, и у његовој торби нађен је извесан материјал... *па захтева да му се стави најхитније на расположење.*

Вишој војној команди Словенија - Далмација, обавештајно одељење доставља поводом четничке активности **извештај** и у томе извештају доставља писмо Радмила Грђића од 14 марта 1943 године. „Као што је већ познато овој команди према обавештењима од ваше команде у Врховини, наши четнички одреди у овој зони налазе се од минуле недеље у огорченим борбама против партизанских снага бројно јачих. Наши одреди су до сада одолевали партизанима, међутим они су наступили са 4 топа. Са жаљењем морамо констатовати да је наша команда у Врховини обавештена о скором повлачењу италијанских трупа из сектора Врховине. Наши руководиоци у име читавог становништва ставили су нам у дужност да предузмемо кораке да до овога не дође, с обзиром на то да наши одреди нису у стању да се носе са партизанима без подршке Италијана. Ми преклињемо вашу команду да нас у овом критичном моменту помогне тиме што ће оставити бар три италијанска батаљона у гарнизонима Врховине, Оточац, Плашки. Уверени смо да ће тиме бити обезбеђено не само овдашње становништво и дат потстрек четницима већ ће тако бити брањени и животи италијански интереси, јер ће се држати на удаљености и сада и убудуће рушиоци хришћанске културе и солидарности људске. Према томе помоћ коју молимо од италијанске војске више је него потребна, да се настави борба против комуниста“.

Је ли видите с ким Грђић брани територију ради омогућења оног великог плана: обезбеђења Далмације ради искрцавања? Видите ли да брани са Италијанима.

Оптужени Михаиловић: Он није имао никакав положај.

Претседник: Опет један допис Грђића: „Желим нарочито да истакнем да би повлачење италијанске војске у овом часу створило једну катастрофалну ситуацију, јер су на сектору партизанске снаге и то... 15 марта 1943 године." То је у току Четврте офанзиве.

Депеша 1173 од Лудвига, то јест Новака Карла, од 16. фебруара 1942. године: „Под фирмом сеоских стража Италијани су наоружали 4.000 људи који се с њима боре против партизана. Све ово људство је наше. Са Италијанима сарађујемо само да се дође до оружја, а ако дође наређење сви ће одмах наступити против оккупатора".

Депеша бр. 2308 од оптуженог Михаиловића Лудвику, Карлу Новаку, Словенија: „Што се тиче разговора са италијанским командантом, то није пожељно, али ако можете да их израдите на погодан начин, то учините не компромитујући ни покрет ни себе. У борби треба искористити једног непријатеља против другоГ..."

Писмо генерала Блаже Ђукановића са насловом: „Много уважени господине министре, примио сам ваше писмо и на исто сам одговорио. Ситуација је тешка... Плење Куча је било приправно..." и тако даље.

Депеша бр. 1975 од оптуженог Михаиловића Ђукановићу, маја 1943. „Захваљујем броју 808 на ускршњој честитци. Саопштите Рашићу и Баји Станишићу да предузму општи напад. Нека Баја покуша у правцу Шавника..."

Видите, ова је депеша из Пете офанзиве, јер се каже: „Обзиром на општу ситуацију да предузме општи напад у правцу Шавника, Боана и Пиве".

Депеша бр. 1902 од 2 маја, где се говори о погрешном избацивању новца из авиона... То смо читали.

Депеша бр. 2004 од Драже Саши Михаиловићу од маја 1943. „Што се тиче одговора Италијана кажите им да прецизирају предмет свога тражења".

Претседник: Да ли је то упућено Саши кад се каже што се тиче одговора Италијана?

Оптужени Михаиловић: То су заробљеници.

Претседник: Значи да се односи ипак на Сашу.

Депеша бр. 2023 за Ђузепе, Павла Ђуришића, 7 маја 1943 године. „Предузмите да се ситуација према Шаховићу одржи. Тражите од броја 222 да помогне са свих страна ..."

Претседник: И ово је период Пете офанзиве.

Заменику друге армате доставља Баћовић писмо 16 маја 1943 и почиње: „Поштовани генерале, по вестима које сам примио долазак ваших трупа...” то Баћовић пише италијанском генералу. „Долазак *ваши и италијанских фашистичких окупаторских трупа* у ове крајеве народ је поздравио као долазак претставника реда, мира и правде. Тај долазак оружаних снага најкултурнијег, народа на свету је оправдао оно што је становништво очекивало од њих. То што се догађа на територији где је у очима света за мир, ред и правду одговорна италијанска војска, може да нас стави у незгодан положај, јер не знамо како народу да одговоримо како је могућна ова борба. Надам се да ћу у будућности имати част да вас поздравим испред јединица Босне и Херцеговине. Баћовић врши постројавање јединица у част италијанског генерала.”

Депеша бр. 2223 за Бруна и Иштвана, 23 маја 1943 године. По добијеним подацима главни део мошиноваца повукли се на линију Мојковац - Шаховић. Велике су снаге Немаца. Један део мошиноваца побијен је...” Видите, ово је колаборација са Немцима.

Депеша 2707 за Бернарда од Михаиловића. То је од попа Ђујића. „Веома је важно да залеђе Сплита буде у нашим рукама, нарочито Мосор и Козјак. Немојте дозволити да се наши људи виђају по вароши, јер то може шкодити много и то вам је до сад шкодило много... Очистите околину Сплита...”

Бр. 5823 од Иштвана послата под бр. 481 13 јула 1943. „Сазнао сам за погибију партизана... Била је страховита. У овом простору Миљевина-Ђуревина било је страховито много партизанских лешева, има их око 400. Тачно је да је имало преко 10.000 партизана. Заробили смо Симу Милошевића...” То смо већ читали, ту су заплењена 4 топа, 10 тешких бацача и другог оружја, 120 пушкомитраљеза...

Извештај о истрази, 23 фебруара 1943 године 8/59 чика Бранко... Можете ли да се сетите ко је то 8/59?

Оптужени Михаиловић: То мора да буде нека јединица.

Претседник: То је у Четвртој офанзиви.

Оптужени Михаиловић: То су штамбиљи, један је штамбиљ број 8, а други 59.

Претседник: Како сам јавио било је врло много и вршена су посебно. Многи су Срби позатварани и ја сам их извукао из затвора и превео код нас. Пошто неће бити скоро ни једног хапшења ми ћемо многе пустити на слободу, нешто ће се очистити, словом „3”, а остали ће бити одведени и сконцентрисани у логор.

Претседник: (чита) „Данас је прошао кроз Требиње пуковник Бајо Станишић. Дочек на станици био је величанствен, премда су грађани сазнали пар минута пре доласка воза. Једино што се грађанима није свидело је што су четници носили југословенску за-

ставу. Дочеку пуковника Баја Станишића присуствовали су и италијански официри. Понашали су се као подређени."

Чита се депеша 2.261 од Драже Михаиловића маја месеца: „Искористите љотићевце... Потребно је бушити љотићевске редове што више. У том смислу радите..."

„Војно-поморски ваздухопловни изасланик Краљевине Југославије у САД, пов. бр. 438 од 7 октобра 1943 у Вашингтону. Министру војном војни изасланик мајор Живан Кнежевић: Достављам податке о српским јединицама у Србији под Недићевом командом које сам предао надлежним америчким војним властима по њиховом тражењу."

Даље се говори да је превео на енглески ед мемоар, па каже: „Српска државна стража по преузимању власти ставља се под команду народног издајника Драгог Јовановића који је министар код Недића..."

Видите, оптужени Драги Јовановићу, шта Живан Кнежевић каже за вас? (чита даље): „Међутим, ово неће имати утицаја на држање Српске државне страже у тренутку искрцавања савезника. Српска државна стража никада није напала јединице Михаиловића. Команданти Српске државне страже на терену кад се срећу са одредима Михаиловића мимоиђу се као да се нису видели. Има се утисак да постоји потајна узајамна сарадња..."

Затим С6 К&Ж6: „Све садашње снаге Недићеве у Србији, сем малог броја Љотићевих елемената, треба сматрати као трупе које ће се не само придружити генералу Дражи Михаиловићу, већ ће бити најборбенија претходница."

Чита се депеша од 29 IX 1943 Девис, виа Јо-јо, Зу-зу. „Извештен сам да је капетан Душан Јанић дошао у Београд... Био је у Недићевом кабинету... Обећано му оружје и муниција против машиноваца..."

За Феликса, веза 240: „Искористите Илију Параноса. Он не сме много да зна, а треба много да да. Питајте како да се уклони Губарев. Све што нам је потребно учинио сам..."

Чита се распис свима у Србији, број 657 од Михаиловићх, 13 новембра 1943. Дају се упутства да се обави мобилизација да они претходно положе заклетву и да ће онда узети оружје.

Претседник: 11.040 од Кондора од 22 новембра 1943 године. „У Ужицу већ две ноћи хапсе комунисте по списку који је штаб доставио претседнику градске полиције који је у нашој служби. Овде је помагао шеф немачке обавештајне службе Кукић, који је на индиректан начин упознат са подацима. Извештен сам да је ноћу између 21 и 22 извршено неколико стрељања. Комунисти су јавно дигли главу и гледају на нас говорећи на сва уста називајући нас петоколонашима... Али се доскочило..."

Лепо је доскочио Кондор. Петоколониши, списак, полиција, Гестапо...

11.095 од Кондора 23 XI 1943 године. Раковић извештава да је капетан Куклић стигао и прича о споразуму ДМ и Недића...

11.136 од Хуга... „У Београду се говори да је Чича направио споразум са Љотићем..."

11.159 од Калабића: „...Имали смо борбу са мошинима. Резултат наших губитака немамо, а мошини су два ухваћена жива, а 9 су имали мртвих. Продужено је гоњење у заједници са СДС која се ставила под моју команду у борби против мошинаца."

Депеша 12.265 од Стипе, Јеше Симића, од 4 децембра 1943, под бројем 221... „Сву ову мешавину ставио сам под своју команду и ради се по мом плану и наређењу. Мајор Станковић је под Расовом командом са целим одредом... Ако имаш још кога да пошаљеш у лутајући азил. Дршка."

Министарство унутрашњих послова НДХ. В.т. бр. 1942 од 23 III 1943 године. „Босански четници желе успоставити дивизију под именом „Грмечко-четничка дивизија".

Министарство унутрашњих послова НДХ в.т. бр. 39388 од 25 V 1943 године, предмет: „акт четничког уговора са нашим властима остаје и даље на снази..."

28 марта 1943, Миле Милетић пише Ђури Видаковићу, четничком команданту: „Вратио сам се данас из Загреба и овде сам био сазнао да си ти био овде. У Загребу сам решавао сва питања која се односе на општине и четнике и решили смо..."

Депеша 11.747 од Хуга, Бора Митрановића, од 26 XI 1943 године послата под бројем 95. „У Лици су остале следеће старешине из 583 корпуса: поручници Вујановић и Сокић, професор Јакшић и студент Белић и Петровић потпуно су се сложили са Немцима. капетан Кислић и поручници Грабић, Јовић и Шукњар склонили су се у Прозор... Поручници Теслић, Југовић, Петровић и Иванчевић склонили су се у Госпић који држе Немци и усташе. Капетан Видаковић отишао је са Немцима."

Претседник: (Чита депеше из периода Четврте офанзиве). Депеша од Драже Михаиловића од 16 XII 1942 бр. 2171 упућена је на Иштвана. У депеши се, поред осталог, каже да ће стићи чика Бранко који познаје ситуацију на терену. Михаиловић каже да гшзнаје оне које треба искористити за пуну победу, а за остало да ће обавестити Бране. Михаиловић не жели да трпи пораз и стога треба чинити оно што ће рећи Брана.

Депеша од Драже Михаиловића од 17 XII 1942 за Остојића преко Баћовића, 222 виа Иштван. У депеши се каже да је Павле био код

Михаиловића и да никаква сметња не постоји на путу за Јабланицу и за везу са Никшићем. На терену пут не контролишу ни усташе ни Немци, већ само Италијани.

Депеша од Драже Михаиловића од 18 XII 1943 за Остојића преко Баћовића. У депеши се истиче да је Павле био на Цетињу. „Постигнут је споразум за прелаз код Прозора, само је потребно да се добије зато одобрење из Сушака.”

Депеша од 19 XII директива бр. 1 Врховне команде југословенске војске бр. 1 од 2 јануара 1941. Директиви су приложена упутства и карте са ситуацијама и са распоредом снага партизана и четника и с ознаком њиховог циља. У циљу напада, каже се поред осталог, „нама је намера да у обухватном положају које имају наше снаге извршимо концентрични напад на комунисте на означеним просторима; Комунисте уништити и тако ослободити сву српску територију од комунистичког терора.”

4) *Начин извршења акција првог, другог, трећег, четвртог корпуса, правац кретања, организација командовања...*

5) *Да се све припреме што пре заврше. Ночетак акција биће накнадно објављен итд.*

Писмо Раша Иванишевића упућено 12 јануара 1943 године из Сплита Захарију Остојићу: „Користим прилику да ти се јавим. Најзад, после годину дана, образовао сам у Сплиту канцеларију у којој ће да се ради са персоналом...”

План операција за чишћење подинарске области од комуниста од 11 јануара 1943 године. У овоме плану спомињу се правци четничких и италијанских напада као и примање оружја и осталог за све операције...

Претседник: Оптужени Михаиловићу, ово је план о пуној заједничкој сарадњи.

Оптужени Михаиловић: У мојој директиви број 1 не стоји тако. Ово је неки други план који нисам ја саставио.

Претседник: Саставили су га поп Ђујић и Иванишевић за операције чишћења подинарске области од комуниста. У плану је предвиђен правац снабдевања и све остало. То се у вашем и Глишићевом случају подразумева као сарадња.

Тужилац: То смо чули и из Иванишевићевог писма.

Претседник: Видите, оптужени Михаиловићу, снаге које учествују су четничке и усташке. Предвиђен је план почетак акције, прва фаза. И по вашем схватању то је потпуно комплетно. Све унапред предвиђени правци.

Оптужени Михаиловић: Ова директива број 1 није њима то дала. Када сам правио директиву број 1 ја сам имао податке о правцима.

Претседник: Па то су ти правци.

Оптужени Михаиловић: Они су је мењали.

Претседник: Депеша бр. 423 од Иштвана Јевђевића, одобрено је из Рима да Црногорци иду преко Херцеговине. Италијани дају храну и санитарски материјал. Немци и Италијани затварају правце.

Депеша бр. 795 од Гамбета, Павла Ђуришића. „Полазак за Босну одређен. Први ешалон полази 26, а други 28." У депеши се износе наређења која су издата за покрет појединим јединицама. „Наредите мајору Остојићу да не издаје наређење за напад."

Видите, оптужени Михаиловићу, Павле познаје боље ситуацију и извршио је покољ у Бијелом Пољу.

Оптужени Михаиловић: Не само то, него је стигао до Дрине и вратио се назад.

Претседник: Он се сматра као специјалиста за уништење муслимана.

Депеша бр. 875 од Иштвана, Баћовића. „Вратио сам се са сахране војводе Бирчанина. Дреновац иде са Немцима. Лорковић га зове јединим Србином који помаже хрватску политику."

Депеша бр. 876 од Иштвана: „Сутра предузимам следеће операције са 2.000 људи и то нападам правац Стрмница, Тишковац, Срба. По заузећу Срба окрећем правац Босанско Грахово..."

Депеша бр. 1406 од Иштвана под бр. 75 послата јула 1943 године: „У последњим борбама утрошили смо сву муницију. Теткићи не дају муницију. Тражите дозволу да кренемо. Упозорити на последице ако не допусте да бранимо своје куће. Ђујић учествује заједно са Италијанима у борбама. Иванишевић хитно отпутовао за Сплит да од армије тражи за мене муницију."

Депеша 686 од Иштвана за 222 - Остојића, бр. 198, 24 марта 1943 године. *Комунисти ће бити сигурно тучени, али су партизани заклали и последње бравче и однели сву храну...* Исхрана биће страховито тешка. Бр. 22 - то јест Италијани, после неуспеха, постали безобразни, али смо то регулисали. Бр. 11 - Немци - држе се врло коректно и сваки наш покрет дуж Неретве авизирају раније."

Депеша 689 од Остојића, послата 30 јануара 1943 године под бр. 69, и њен наставак бр. 70, заведено код Михаиловића под бр. 680. „Ухваћена веза са Динаром. Шаљем војводину депешу за Црну Гору. У депеши Иванишевић говори о великој италијанско-немачко-хрватској офанзиви. Јевђевић и Вучковић врбују офицере са Динаре а критикују Бирчанина. Један италијански пуковник, који је прегледао неке наше јединице, одржао је говор, у коме је рекао: „Браћо Срби и четници, ми ћемо сви бити четници. Заједно ћемо се борити за велику Србију и велику Италију. Живела велика Србија? Живела велика Италија!"

Претседник: Ово боље него да је из Чумића, код Крагујевца. Наставља читање: „Бр. 230 од Остојића 3 марта 1944 године Немци заустављени код Раме. Теткићи прихватили мој план. Извршене

све припреме и сутра почиње напад. Сад ми се јавио Иштван, али још нисам дешифрирао. Послао сам му задатак. Победа је наша. Бранко"

Под бр. 380 Остојић 22 фебруара бр. 248 јавља: „Јавио сам Лукачевићу да хитно поседне на левој обали Неретве одређену линију. Јављено да се ухвати веза са Радуловићем. Резерва је код Бунар Села. Наређено да од Теткића узме батерију и бацаче и пласира их код резерве."

Бр. 249: Вуксановићу из Бјелашнице да упути 500 људи у село Бјелају, а он да пази да комунисти не изврше напад.

Бр. 902: „Италијани се држе пристojно. Наше рањенике примају у њихове болнице." Имам наде да ће нам дати храну и муницију, кад будемо стигли код Прозора."

Бр. 249: „Чајнице јуче заузето. Плен велики. Губитке не знам. Хрвати побегли у Сарајево."

„Наши посели њихове бункере на Јахорини... Пасарић јавља да је ситуација врло тешка, јел да Немци спремају напад на њега... Наредио сам да се склони и да пропусти Немце без борбе... Наредићу и писмено Јевђевићу... Иштван јавља да је ситуација код њега врло тешка јер су војници категорички тражили да се врате... Ово што ради Јевђевић злочин је према општој ствари... Одредићу му једину дужност да одржава везе са Италијанима, а ако продужи по старом, намеравам да га уклоним са сваке дужности.

Пасарићева депеша бр. 1002 опет од Остојића...

Депеша од Остојића: „Хуго, Врањешевећ и Пејић на Требави... Озренски одред растројен... Очекују помоћ од Хуга... Тражио сам помоћ од Црногораца... Иштван јавља да су Црногорци повратили Црмницу... Данас тражи 1.000 људи из Херцеговине за акцију на Широки Брег и Посушје... Јевђевић није стигао... Кад стигне настојаћу да изради код Италијана прелаз код Прозора...

Претседник: Наређујем одмор од 10 минута.

Настаје одмор од 13,05 часова.

После одмора наставак у 13,15 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Нека се уведу оптужени (Уведени су сви оптужени).

Наставља се читање.

„Акт штаба личног четничког одреда бр. 125 о ситуацији у Личком Пољу упућен министру војске и морнарице тј. Дражи Михаиловићу. Описује ситуацију у Личком Пољу... По непровереним подацима сазнаје се да су четници упућени у правцу Слуње. Исто тако у томе правцу упућена је и једна италијанска дивизија из Карловца. Територије које су до сада држали четници појачане су са 5 артиљериских оруђа, са једном четом бацача... Партизанске

снаге су доста велике... Шантићев одред је немоћан да изврши ма какво чишћење у овој зони, тим пре и само људство слабо... Било би неопходно потребно да се ова зона појача како би се смањио број противника... *Командант Парафраза.*"

Телеграм пов. бр. 85 од 9 фебруара 1943 године Краљевско посланство у Каиру спроводи следећи извештај делегата Ђоновића упућен господину председнику министарског савета: „Јуче ме је обавестио енглески сервис о извештају пуковника Бејлија, да је војвода Илија Бирчанин један од највећих организатора и бораца, помоћник ђенерала Михаиловића преминуо од срчаног удара. Ово јављам ради знања. Мишљења сам да би ђенерал Михаиловић требало да причека са објављивањем вести. Претседништво владе Краљевине Југославије бр. 447 1943 године - У досије. - Дража.

11 II 1943 Јевђевић јавља телефоном:

„Прво, Немци, Италијани, Хрвати и четници надиру на правац Ловина- Удбина-Кореница.

Друго, Талијани и 800 четника на правац Кореница.

Треће, Талијани правац Плитвичка језера-Кореница.

Четврто, људи хрватске дивизије са Немцима правац Карловац-Слуњ-Бихаћ.

Пето, Немци и Хрвати правац Петриња-Книн-Бихаћ.

Шесто, талијанска дивизија и 500 четника правац Грачац-Лапац."

Седмо, код комуниста расуло.

Даље Јевђевић је израдио дозволу да 4.000 четника са Италијанима иде у Прозор у сусрет Иштвану и Италијанима. Имају топове и бацаче."

Телефонски извештај војводе брата Добросава Јевђевића од 13 фебруара 1943 у 19,15 часова. Извештај примио капетан Ковачевић. За 3.000 бораца босанско-личких трупа послата храна у Коњиц. Послата и батерија са италијанском услугом као и 800 бацача са пола милиона метака. Поред те три хиљаде Италијани су тражили још две хиљаде да буду упућени у Невесиње и спремни за покрет. Покрет ће се авизирати 20 часова раније. Кад се концентришу у Коњицу, Италијани не желе да одмах крену, јер по извештајима главне партизанске снаге су у јачини 8.000 бораца. Не зна се који ће правац заузети. Поступите према хипотези итд.

Капетану Никићу, врло хитно. Поверљиво шифрован телеграм од Остојића 14 II 1943 у 8 часова. Најхитније. По сигурном куриру пренесено мајору Весковићу следеће наређење: *комунисти у Лици тучени*. Моменат је да се туку по правцу Прозор-Ливно-Гламоч. Одред из Грахова надире према Херцеговини. А Италијани ка Прозору. Од Прозора ићи Херцеговини са Италијанима. Неопходно је, због ове ситуације, да Црногорци стигну у року од 5 дана у Коњиц, где их чека храна, пола милиона метака и 8 тешких ба-

чача са једном батеријом." На крају се каже да је Чича одобрио полазак.

Претседник: Писмо Остојића, мајору Пантићу, положај, врло хитно, 16 фебруара 1943 у 8,30. У писму се даје налог за прикупљање бар хиљаду људи за први мај и за покрет према Неретви где треба спречити прелаз партизана на леву обалу реке.

Писмо чика Бранка, Остојића, команданту улошког батаљона, поручнику Павловићу, од 16 фебруара 1943 у 9 часова. Остојић у писму извештава Павловића да су се комунисти појавили код Прозора, дајући му наређење за отпор заједно са Италијанима.

Шифрована, поверљива, телефоном упућена **депеша** Захарија Остојића војводи Јевђевићу, са ознаком „хитно". У депеши се каже да комунисти дејствују правцем ушће Лима-Горажде-Јахорина. За сада им не треба дозволити прелазак на десну обалу. Затим се каже да све резерве треба да буду спремне, предвиђа се сигуран успех и даје налог да се уреди добијање камиона, хране и муниције за све четнике. Све новости треба редовно јављати.

Хитна, шифрована, телефонска поверљива **депеша** Бранка Остојића, упућена војводи Јевђевићу 19 II 1943 у 21 час. У депеши се каже да Пантић и Радуловић напрегну све снаге да зауставе надирење комуниста, ка Зимљу, затим да се од Италијана захтева да појачају снаге ка Мостару и да предузму напад према Дрежници, а уз то да храну и муницију шаљу што пре. На крају депеше каже се да је Чича наредио да Баховић крене преко Ливна хитно, да би припремио удар у позадину.

(Обраћајући се оптуженом Михаиловићу:

Ето, видите, оптужени Михаиловићу јесте ли издали овакво наређење да Баховић што пре крене?

Оптужени: Не.

Претседник: А овде се каже да је Чича наредио.

Оптужени: То је он говорио у моје име.

Претседник: Идемо даље... **Остојић** пише војводи Јевђевићу 20 II 1943 године у 11,30 часова. „Воју Лукачевића пријави као потпуковника Јовановића", каже се у писму, а затим се каже да је он јутрос стигао у Главатицево и дају друга обавештења о његовом ступању у везу.

„Развите бесомучну пропаганду за подизање морала наших и убијање црвених. Покрени теткиће на офанзиву према новом плану. Победа је наша".

„Војводи Јевђевићу, поверљиво, Бранко, то је Остојић - 20 фебруара 1943 године у 21 час. Јављено све што си тражио. Мислим да цифру 40.000 треба поделити бар са два. За нас је најважније спречити улазак партизана у Херцеговину. Тражи да Баховић хитно предузме операције са Италијанима правцем Грахово-Гламоч-Ливно-Јабланица у сусрет нама. Док он не крене нећемо пре-

лазити на десну обалу Неретве. Дрско тражи оружје, муницију, храну, све потребе и предају комуниста из Мостара и Дубровника. Тражи бомбардовање комуниста под Градином, Острошцем и Дрежницом. Победа је наша. - Бранко".

„Пожури да не крене илегално, јер је Чича наредио да крене одмах на било легално или илегално“.

„Драги Војо, почиње писмо које пише Остојић Лукачевићу 22 II 1943 године у 10 часова. Јевђевић јутрос јавља: Једна немачка колоне јачине 2.500 људи заузела јуче Горњи Вакуф и надире ка Прозору... Сва Титова војска кренула од Прозора и заузела синоћ Јабланицу, док је Рама пала. Ово је нов моменат у ситуацији и зато предлагем: Поседање те линије... прикупи све снаге, охрабри доласком појачања, дигни све теткиће и учини све напоре да доласком Бојовића ... С вером у бога, Дража нас води победи...“

„Драги Војо, Остојићево писмо од 23 II 1943, сада добих твоје писмо од 21 фебруара. Надам се да си привукао фочански и још један батаљон и да ти је дошао Полексић,...“ - Ко је Полексић? Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник (Наставља да чита): „Јевђевић јавља да си изгубио Ливно и да су данас у 11 часова комунисти напали Коњиц. Најважније је да се одржимо на поменутој линији, а кад дођу појачања ударићемо и натерати у Неретву. Тражио сам бомбардовање и оних 20 авиона, мислим да их је данас бомбардовало. Ово је опасна игра и за њих, а за нас је главно да дубље не продру. Одржи морал бораца и све ће добро бити. С вером у бога, за краља и отаџбину - Бранко“.

Писмо Воје Лукачевића Остојићу од 22 II 1943 године у 14 часова Село Цепи. Почиње насловом: „Драги чика Бранко. Данас послао писмо из Дубровника... Комунисти надиру... Издао наређење Вукосављевићу да свим снагама крене за Цепи.“ Затим даје правце. „Ноћас стиже капетан Балетић у Бијелу и ако немаш да му ставиш сретства нека гурне возом. Желео бих да у Коњиц стигнем још ноћас премда сам уморан као пашче.“

Друго писмо од Воје Лукачевића капетану Захарију Остојићу 23 фебруара 1943 године у 4,45 часова. „Тек што сам почео да пишем добио сам позив од Вучковића, јер су партизани заузели Бијелу и пресекли везу између Главатичева и Коњица. У Јабланици је ситуација италијанског гарнизона критична. Јуче у 10 часова 22 фебруара стигла је немачка колоне која је кренула на линију Седло-Коњиц. Команданта немачке колоне видео сам уочи поласка за ноћни напад и из њега извукао следеће: Правац колоне Рама-Јабланица-Мостар. Појава Немаца са правца Брадине учинила је да сам одустао од намеравањег покрета Вукосављевићевог крила, али још нисам донео одлуку, јер сам добио извештај из села Цепи где се партизани пребацују преко Јелашнице. Овог тренутка примио сам твоје наређење и видим да си обавештен о покрету Немаца,

али пошто смо са малим снагама морамо прво мислити на избацивање комуниста из Коњица и Бијелог."

Видите пуна сарадња у Четвртој офанзиви Лукачевића, Остојића, Немаца и Италијана.

Депеша 1492 од Иванишевића 24 фебруара 1943 под бр. 37 „Немци и Хрвати спречили покрет преко Ливна, јер нападају на Ливно и Гламоч. Од Теткића - Италијана - захтевано да дозволи сувим ..."

Писмо Воје Лукачевића Остојићу из штаба коњичке групе четника у Доњој Бијелој 24 II 1943 године у 13 часова. „Драги чича Бранко".

Заменик тужиоца: Бр. 200. - Лукачевић?

Претседник: Да, јуче сам ти упутио један **извештај**. Данас је одређено једно мало затишје. Ноћас је било напада. Комунисти су топовима напали Коњиц а синоћ бомбама моје положаје. Италијани и Немци ништа не раде. Јуче сам издао наређење за поседање положаја. Немачке две колоне, које су требале да стигну у Коњиц, нису стигле. Гледаћу да Немци поседну жељезничку пругу и друм, а ја мислим да командујем на левој страни."

Депеша бр. 1998 од Иванишевића од 26 II 1942 године. Дружина црвених *иако је прегажена* није уништена. Комунисти су се извукли из кљешта. Око 6 до 7.000 је остављено са задатком да обнове републику.

Депеша бр. 1859 од истог датума: „Ерцеговци долазе сутра преко Макарске и Сплита. Добили смо 500 пари ципела. Италијанска дивизија врши припреме за напад према Ливну. Напад на Грахово ће бити по плану Остојићевом."

Депеша 1900 и група депеша од Иванишевића о којима се говори о Теткићима и састанку Ђурином.

Писмо Воје Лукића мајору Захарију Остојићу од 24 фебруара 1943 године у 12 часова. „Драги Брано, схватио сам твоју идеју за маневар и план за *почесно Шучење комунистичких снага*. Највећи ми је проблем муниције. Ако се не успе са продором, Немци ће дати а Италијани немају. Не знам шта да радим за храну. Нека се авионом баци муниција. Ја ћу код школе поставити знак са белим платном.

Писмо Остојића војводи Јевђевићу, као хитно од 26 II 1943 године. - „Јавио сам Баћовићу и Чичи шта радиш. Чича наредио да одеш на један до два дана, али сам те задржао. Ти тако одговори Баћовићу и остани до почетка напада а после иди. Одговорност сносим ја. Бранко"

Депеша 1492 од Иванишевића 21 фебруара 1943 под бр. 37. *Немци и Хрвати спречили покрет преко Ливна, јер нападају на Ливно и Гламоч. Од Теткића - Италијани - захт.*

Депеша број 1914, 1915 и 1932 послате од мајора Остојића Врховној команди 28 фебруара 1943 године под бројем 287, 288 и 292 у којима се каже: „Ако се потврди да је Буљан кренуо према Прозору онда ћу Андреју послати код Воје ... По добивеним подацима болшевици претрпели губитке од Војиних јединица и бомбардовања из ваздуха и артилерије. Војини губици прилични..." *На бојишту Црвени оставили преко 300 мртвих и рањених...*

Писмо Остојића пуковнику Станишићу најхитније од 28 фебруара 1943 у 8,30 часова: „Господине пуковниче, идеја употребљена за уништење комуниста у „цепу" Неретве базира на муњевитој и одлучној сарадњи са левом колоном која мора избити на Јабланицу пре десне колоне и пресећи отступницу комуниста ка Прозору и долини Дојанке. Обавештавам вас, да сам о свему обавестио господина министра, и да ћу, ако ваше колоне данас не постигну своје циљеве, бити приморан да сменим све ваше команданте и да их ставим под суд за неспособност и за неизвршење наређења Врховне команде. Наређење је министра војног, старешине у стрељачки строј, задаци се имају постићи без икаквог изговора. Неспособне под суд. Нека свима у храбрости и умешности вођења буде пример херој капетан Воја Лукачевић."

Тужилац: Да ли се изјаснио по овоме?

Оптужени Михаиловић: Ја сам рекао на записнику да је он командовао и увек је употребљавао моје име. Њему је било то дато. Тако је било по директиви број 1.

Претседник: Исто тако рашчишћено је да сте у току Четврте офанзиве имали директну везу са појединим командантима...

Оптужени Михаиловић: *Не могу двојица руководити операцијама. То је сигурно. То може само један. Ја могу да дајем савете...*

Претседник: (Чита): **Писмо** Остојића војводи Јевђевићу. Најхитније. Писмо Остојића је од 28 фебруара 1943 у 11,40: „Драги Јевђо, сад од тебе тражим следеће да се број 11 (тј. Немци) и број 22 (тј. Италијани) споразумеју да се четницима даде за чишћење од болшевика зона Рама-Прозор Шујица, Ливно, Макарска до ушћа Неретве, десна обала Неретве с тим да број 11 на ову зону не прелази већ очисти остале зоне северно. Друго, да број 22 даде муницију, храну и аутоматска оружја за 20.000 четника... Имаће око 15.000 људи, а оних 5.000 право је да дигнемо, да обезбеди давање топова и бацача и помоћ авијације за бомбардовање и извиђање. Да број 22 да својих 5.000 људи и обезбеди превозна сретства за пребацивање наших снага према оперативним потребама, да свакој колони да радиостаницу и тако даље. Победа је наша ако будемО храбри и способни. Поздрав Бранко."

Писмо Остојића мајору Радуловићу, најхитније, од 28 II 1943 године у 17 часова „Гузин ме је усмено известио да су болшевичке слабе снаге на подручју Јабланице, Раме и Прозора а главне снаге иду ка Ивану. Најхитније извести ко држи предње линије, где се

налазе бољшевици, шта је предузето према Ивану. Авионским извиђањем тачно установити све покрете бољшевика на централном фронту".

Претседник: Јесу ли четници имали авионе или су то били италијански?

Оптужени Михаиловић: Италијански.

Претседник: (Чита даље) „То морам знати до сутра у 7 сати. Ђујићу треба бацити храну, муницију и санитетски материјал. Бомбардовање и издизање из ваздуха непрекидно вршити а податке хитно јављати... Захтевајте од свих старешина и бораца највеће залагање и жртве. О свему ће бити објективно извештен господин министар. Са неспособнима пречистите дефинитивно. Сваки мора доћи на своје место. То је задатак који се поставља... Јављајте се чешће... Победа је наша..."

Писмо Воје Лукачевића упућено Захарију Остојићу, без датума.

„Драги Бранко, примио сам твоје наређење. Данас је мој радиотелеграфиста, са великом муком, успео да стави депешу... Данас сам ти послао идеју противнапада. Замисао је, да се са Немцима спречи отступање према Фојници. Весковићева колона има да их одвоји и дође у бок, а у позадину колона у које би био Рајић, док би Касаловић одбио снаге према Имотском. Имају 12 топова и 8 тенкова. Код Коњица их је 6, 2 код Раме а 4 код Прозора... Муниција која се добија авионима је недовољна. Пошто је пут за Сарајево слободан и могу се упутити камиони нека Јевђевић тражи од 22 тј. од Италијана да Немци дају 300 до 500.000 летака на зајам. Потпуно сам без муниције... Немци су предусретљиви јер виде нашу снагу и борбеност. Победа је наша са вером у Бога, за краља и отаџбину. Дража нас води победи и слободи."

Писмо Лукачевића од 22 марта 1943 године 8 сати, упућено Захарију Остојићу. „Драги Бранко примио сам твоје писмо... Моја радиостаница слабо ради... Још јучер Касаловић је отишао у правцу Јабланице... Немци су хитно предузели мере за затварање правца на линији Фојнице на моју сагласност. Са вером у Бога, за краља и отаџбину - Воја Лукачевић". Чита акт Коњичке групе О бр. 49 од 2 марта 1943, 18 часова. Докуменат је потписао заменик команданта, за начелника штаба, потпоручник Ј. Димитријевић, тј. из штаба Воје Лукачевића. У акту се јавља ситуација истог дана до 18 часова *и положај којег држе „комунистички*". Затим се истиче да су у току дана митраљирани и бомбардирани сви циљеви које је овај штаб тражио од Немаца. Неки циљеви нису бомбардирани због тога што поједини команданти нису доставили извештаје на којим тачкама је јак непријатељски отпор. Ургирано је код Немаца да се достави муниција."

Акт штаба коњичке групе О. бр. 70 од 10 III 1943. Издан у Коњицу са потписом команданта капетана I кл. Николе Ђурића, тј. Воје Лукачевића.

Претседник овде пита оптуженог Михаиловића: Је ли тако Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: То сам дознао *овде у истрази*.

Претседник: Чита даље акт. У акту се означају послови четничког команданта места Коњица те се као такви означаје следеће: 1) колаборација са месним властима и талијанском оружаном силом, одржање реда и безбедности у месту са потчињеним јединицама као и сарадња са окупаторским трупима. Овакав акт достављен је од четника команди у Коњицу талијанској сили, немачкој оружаној сили, команданту десне, команданту леве колоне и команданту места Коњица.

Писмо Лукачевића Остојићу од 4 III 1943 у 9 часова.

У писму се износи замисао напада на партизанске снаге у заједници с Немцима из правца Коњица-Крешево. Исто тако Лукачевић истиче да ће због слабога рада стрељати тј. смакнути неке своје команданте и на крају истиче да се учини све да се избегну сукоби између четника, Немаца и усташа.

Писмо Лукачевића Остојићу од 5 III 1943 у 9 часова.

У писму се позива да је примио депешу од Остојића бр. 235 и то један део, док остатак неће примити јер су му цркле батерије. Даље се у писму истиче да су Немци осигурали наступање четницима Весковићу, Кесеровићу и Пантићу, тиме што су им осигурали положаје код Иван Планине као и друге тачке. *Писмо завршава са следећим речима: „Ја мислим да је нама најбитније, за сада, да уништимо комунисте што брже. Не сме нас затећи искрцавање у борби са комунистима. Чврсто сам убеђен да нас Немци неће напасти све дотле док водимо борбу са комунистима.* Немци су првобитно имали намеру да нападају Коњиц-Рама-Јабланица. Међутим, кад су видели да смо добри борци, склони су да избију на линију Прозор - Рама. Добио сам синоћ, преко Немаца, 30.000 метака и осталог оружја.

Претседник: Ето, видите оптужени Михаиловићу, Лукачевић у Четвртој офанзиви прима оружје од Немаца.

Оптужени Михаиловић: Ћути.

Претседник: Извештај команданта Воје Лукачевића о ситуацији 6 марта 1943 године у 22 часа о положају партизана и о кретању немачких колона, које су у току дана овладале долином реке Неретве. Од Немаца још није примио муницију, изгледа да Хрвати утичу на то.

Депеша број 2230 од Јевђевића, упућена Врховној команди 10 марта 1943 године под бр. 127. У депеши се каже да Јевђевић храни 6.000 своје војске, 4.000 Лукачевићевих, 2.000 Станишићевих и 1.200 Весковићевих. До сада уштедео милион и сто хиљада метака.

Депеша 2486 од Иштвана и Јевђевића од 16 марта 1943 године број 173. „С великим офанзивним снагама и одлучношћу комунисти се приближују Србији. Партизанске снаге духом јаче, а наше узмичу.“

Депеша број 2298 од Остојића упућена Врховној команди ДМ 10 марта 1943 године под бр. 340 у којој се јавља да се врши мобилизација и пребацивање снага. Тражи се хитно 2.000 људи. Тешкоћа је у томе што Италијани не дају више хране, а имају само грчку муницију.

Претседник: **Писмо** Остојића Јевђевићу, као врло хитно, 13 марта 1943 у 10,40. „Наредио сам пребацивање снага и, надам се у бога, да ћемо спречити дубљи продор комуниста и спасити Херцеговину. Ти предузми да број 22 тј. Италијани појачају наше трупе у артиљерији, аутоматском оружју и муницији. Бр. 11 тј. Немци нека поседну и бране десну обалу Неретве.“

Писмо Остојића 17 маја 1943 године. „У вези Чичиног наређења, преко Весковића, наредио сам продужење напада.“ Даље, у писму се набраја распоред колона. „Број 11 тј. Немци нека држе десну обалу и врше притисак од Раме и Коњица. Победа је наша. Смрт бољшевицима. Поздрав Бранко.“

Затим претседник чита **наредбу** мајора Баћовића упућену као хитну и поверљиву од стране Остојића у којој се каже да ће 15 марта пуковник Станишић да предузме напад са 5.000 људи са циљем дефинитивног уништавања партизана у цепу Неретве.

Писмо мајору Баћовићу од стране Остојића 5 марта 1943, у 17 часова. „Бољшевици ноћас напали на Чичево и Липоту. Наши нису извршили напад. Садашњи положај предати 22 тј. Италијанима, а ви под заштитницом у току ноћи, пребаците све снаге.“ Затим се у писму наводи распоред трупа. „Употребите камионе за пребацивање. Јављај се редовно.“

Пуковнику Станишићу, најхитније, строго поверљиво, **писмо** Остојића са потписом Брана. Чичино наређење гласи: „Продор се мора спречити по сваку цену до доласка Павловог. Једини начин за то је напад, напад и опет напад на бокове и позадину.“ То је писмо од 14 марта 1943 године у 15 часова.

Видите ли, оптужени Михаиловићу, овде се каже: „Чичино наређење гласи!“

Оптужени Михаиловић: Он је морао то да каже.

Претседник: Ово ми и личи на ваш стил. Нарочито ово: „Једини начин је напад, напад и опет напад.“

Депеша 20475 од Иштвана - Јевђевића, 20476 и 20477 све од Јевђевића, упућене Врховној команди под Јевђевићевим бројевима 175, 176 и 177 у 1943 години: „Гувернер Црне Горе Бироли дошао овде и иде на фронт да говори са пуковником Станишићем. Дознају разлог томе. Мањи продор извршен према Невесињу.“

Бранко јавља да тражи сарадњу Немаца. *То не могу учинити из политичких разлога, јер ћемо изгубити сав војнички престиж. Чинићу све што могу и јавићу резултат.*"

Претседник: Ви сте, оптужени Михаиловићу, 21 већ били код Калиновика, а он вам јавља 27 марта: „Молим, путујте сигурном зконом." То се на вас односи. Даље се каже: „Јевђевићу сам послао још један батаљон у Невесиње. 21 марта 1943 године пише са насловом „строго поверљиво" и са завршетком: „Много поздрава 570 и Бранку". То значи вама и Бранку.

Оптужени Михаиловић: 570 није моја шифра.

Претседник: То је ваша шифра у депешама.

Оптужени Михаиловић: Није, није.

Претседник: Ви сте били 570. Има доказа из једне ваше депеше где ви кажете: „Мој будући број је 570, уместо 1001. Па ко је онда 570?"

Оптужени Михаиловић: Не знам. Ви имате кодекс.

Претседник: Немамо. То је дошло из материјала са терена на коме се радило. Можда сте ви то заборавили?

Оптужени Михаиловић: Никада нисам био 570.

Претседник: Даље чита: „Момчиловића сам одмах упутио на фронт ка Пандурици. У вези нашег разговора летеће бригаде би најбоље извршиле задатак. Обе бригаде да се неопажено привуку по ноћи и изврше напад." 21 марта ви сте, Михаиловићу, били у Калиновику.

Оптужени Михаиловић: Ја не знам тачно датум. Ја сам био свега три дана.

Претседник: Ви сте били тамо 20, 21 и 22.

Оптужени Михаиловић: Ја сам стигао увече, а сутрадан је вршен напад.

Претседник: Ви сте командовали са Павлом.

Оптужени Михаиловић: Ја сам ишао са Павлом.

Претседник: Наставља читање: „Обе ваше бригаде ослониле би се на Височу а после на Трескавицу и Бјелашницу. Дивизија 22 су Италијана пресељава се из Плевља у Фочу ради бољег снабдевања муницијом. Послали нам нешто муниције. Ургирано да пошаљу бомбе и муницију. Победа је наша. С вером у бога, за краља и отаџбину".

Сада депеша 2576 и 2577, од броја 222, односно од Остојића под бројем 368 од 21 марта 1943 године.

А сада, поводом овога 222, то сте ви?

Оптужени Михаиловић: Нисам ја *то*. *Никада нисам био*.

Претседник: Јесте ли имали број 1001?

Оптужени Михаиловић: Они су некада тако потписали кад су хтели да ја потпишем са бројем 1001. *Иначе штаб Врховне команде имао је бројеве од 75 до 99.*

Претседник: Добро, али станица је ваша имала 222? Јесте ли ви у Калиновику, са Захаријем Остојићем, тада били заједно?

Оптужени Михаиловић: Он је био у штабу, а ја на терену.

Претседник: После оних седам јуриша?

Оптужени Михаиловић: Кад сам видео да је фронт пробијен оставио сам то место и отишао *према Уроку*, а Остојић је био у Калиновику.

Претседник: После тога сукоба Калиновик је испражњен и четници су побегли главачке.

Оптужени: Ја сам отишао *преко Урока* и наредио повлачење према Сарајеву.

Помоћник тужиоца: Ја молим да се оптужени Михаиловић изјасни о томе, да ли је мајор Остојић, као руководица тих операција, био овлашћен да рукује само операцијама јединица под њим или да издаје наређења и четничким јединицама које нису учествовале у Четвртој офанзиви?

Оптужени Михаиловић: Он има права да издаје наређење свима, односно онима на свом терену.

Помоћник тужиоца: Значи у читавој Југославији?

Оптужени Михаиловић: Он издаје наређење командантима под њим у Источној и Западној Босни према Далмацији.

Претседник: (Чита): „Морамо гонити комунисте као ловачки пси не дајући им никаквог одмора док не клону. Пренесите даље ово наређење. Мој број 570 уместо 1001. Нека Мирко прими новац од пуковника и са благајником нека организује чување. *Никакав састанак са окупатором ја не примам.*”

Ово је ваша депеша?

Оптужени: Није моја. Ја могу да претпоставим да је Остојићева.

Претседник: Видите, ова депеша помиње мајора Тозу и вели да он остане пошто Дроњи није потребан.

Оптужени Михаиловић: Ја нисам састављао дегхеше. Ја сам само рекао шта има да се јави.

Претседник: Да, али број 570 сте ви.

Оптужени Михаиловић: Ја кажем да нисам могао да руководим операцијама из првих линија. Операцијама се руководи из задњих линија.

Претседник: Данашњи претрес се прекида а сутрашњи почиње у 7,30 часова.

Претрес се закључује у 14,20 часова.

30 јун

Почетак у 8,05 часова

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловић Драгољуба-Драже и осталих. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уведени су оптужени).

Наставља се са читањем докумената приложених уз оптужницу. Ово је период Четврте непријатељске офанзиве. Претседник чита:

Докуменат број 224, прилог 224 па даље. Писмо мајору Павлу Ђуришићу, хитно предати на положај 25 III 1943 године у 12,15 часова са потписом 570, то јест оптуженог Михаиловића.

„У вези датих нам инструкција наређујем:

1) У току данашњег дана завршити формирање ваше три летеће бригаде и упутити их вечерас у операциону зону Фоча - Калиновик - Волујак, река Пива, река Дрина, с тим да две бригаде иду на Калиновик, а једна на Доњи Борач. Циљ је да се у најкраћем року створи забуна у редовима Друге пролетерске дивизије. У току дана снабдети летеће бригаде храном, муницијом и бомбама. Са остатком снага организујте затварање свих праваца ка Санцаку и Црној Гори и на линији река Дрина до ушћа реке Бистрице, до ушћа реке Сутјеске, Волујка и Голије. Издајте најхитније сва потребна наређења мајору Јоксимовићу да по сваку цену спречи напад комуниста на нашу територију.

2) Предузмите најхитније мере да одржите целу зону у рукама а у смислу датих упутстава. Преко 22 - (преко Италијана) - остварите у најкраћем року дотурање потребне хране, муниције и аутоматског оруђа, како би се омогућио што успешнији рад летећих бригада и трупа за одржавање фронта.

С вером у бога - победа је наша.

Потпис 570."

Писмо оптуженог Михаиловића упућено мајору Остојићу с потписом: „Поздрав чика Ђока", од 28 марта 1943 године у 9,10 часова.

„Драги Бранко, боље линије него што је Дрина у вези са Пивом нећемо имати за одбрану. Морамо је бранити јаким снагама са добрим моралом. Због тога задржимо летеће бригаде с мањим њиховим бројем. Комунисти, у овом моменту, припремају нешто после

удара који су добили од нас и од 22 (Италијана). Предузмите све за пропаганду код људства, а нарочито да су комунисти у вези са Турцима, да међу њима има мало Срба, да су са усташама. Удари-те и на њихову везу са Немцима. Добро је што сте издали наређење не отступање на садашње положаје. Морал треба да буде јак. За оружје и храну обратите се Италијанима. Јуче су добро помогли. Поздрав чика Ђока."

Докуменат 2603, послат од 222, број 369 од 22 марта 1943 године
„С обзиром на садашњу ситуацију наређујем нека Милутин Јанковић, Божа Јаворац и Урош Катанић пођу са по 500 људи наоружаних са аутоматским оружјем и бомбама, без коморе, пошто комунисти јуришају са свих страна. Потребно је да их задржимо да се добије у времену. Јуримо их као ловачки пси дивљу звер. Од брзог доласка зависи да ли ћемо брзо уништити све комунисте, иначе ће се пребацили у Србију".

Претседник: Оптужени Михаиловићу, је ли тачно да сте се у то време јављали са станице 222.

Оптужени Михаиловић: Није.

Претседник: Ви сте рекли да сте ви издавали наређења за померање Милутина Јанковића, Боже Јаворца и Уроша Катанића.

Оптужени Михаиловић: То је Остојић кренуо.

Претседник: Јесте ли ви били тада у близини Фоче?

Оптужени: То је било 22 марта, ја не знам тачно.

Претседник: То је сутрадан пошто сте напустили Калиновик. У то време ви сте били стално са Остојићем.

Оптужени: Не, он је био одвојен. У то време он је руководио операцијама против Народноослободилачке војске.

Претседник: Али ви сте били у близини Остојића.

Оптужени: Не знам тачно по датуму.

Претседник: Ви се у то време јављате са Остојићеве радиостанице.

Претседник: Писмо Остојића оптуженом Михаиловићу: „Чика Ђоко, шаљем вам извештај од пуковника Станишића и Воје Лукачевића од јуче. Број 22 пребацио два топа на Коријен и од јутрос било је гађање Устиколине која је скоро уништена." - Дакле, Италијани су пребацили два топа на Коријен.

Писмо Воје Лукачевића из села Цвилина од 29 марта 1943 године у 24 часа: „Павле, ја сам био нападнут, али и поред свега сам одржао положај. Тражи да авијација бомбардује Устиколину која је пуна партизана. Воја."

Претседник: Ово италијанска авијација да бомбардује?

Оптужени Михаиловић: Да.

Претседник чита: Писмо Ђуришића оптужени Михаиловићу од 31 марта 1943 године: „Чика Ђоко, са свих страна јављају да влада мир. Лалић сада јавља да у селима Белина и Предун има два батаљона партизана јачине око 300 људи. Добио сам податке да се у Врбници налази 120 четника. Наређено Сави Савићу да одмах

нападне комунисте. Момчиловић отишао на положај. Италијански официр за везу налази се већ код Устиколине."

Писмо Павла Ђуришића упућено Остојићу које гласи. „Драги Бранко, Машановић 50 са 3 аутоматска оруђа одмах упућен као појачање. За пола сата биће на месту. Батаљон с батеријом занеоћио на Капку и ступио у везу са Момчиловићем. Сада ме Сава обавести да црвени крећу под заштитом јаке ватре. Тражи бомбардовање. Већ сам упутио два бацача и два митраљеза. Тражите од Теткића да пласирају два топа на Црни Врх, а ја дајем заштиту. Италијански командант, на своју одговорност, шаље један топ на Црни Врх, а кад дође одобрење послаће и други. Кроз један сат отвориће ватру."

Депеша број 2904 - то је број Врховне команде ДМ. - отпослата са радиостанице из штаба 222 под бр. 395, 1 априла 1943 године: „Пуковник Бајо Станишић почео да скида снаге од Крстаца и Горанског и да их убрзо претвара у руљу паничара. У моје име наредите најхитније да Ђока Лашић што пре прими под команду Бајове снаге око Брезне, Голије и Крстаца. Известите ме најхитније јер ће Баја упропастити све снаге. Нека Ђока стреља све растурне снаге Бајине. Једино тако ћемо натерати Бају да ради како треба. На првом месту треба стрељати старешине. У име моје наредите - Бр. 570."

Заменик тужиоца: Да ли би могао оптужени Михаиловић да објасни то?

Оптужени Михаиловић: Остојић је наређивао у моје име.

Претседник: Ова је депеша заведена у Врховној команди.

Оптужени Михаиловић: Остојић одбацује такве депеше на центар, а Врховна команда их пребацује. То се каже овако: „222 виа центар за тога и тога." Врховна команда не преводи него их пребацује даље.

Претседник: Јесте, то је транзитна депеша, она се пребацује. Али, овде нема „виа", него иде као директна.

Оптужени Михаиловић: Можда су је они превели, али она је у сваком случају транзитна.

Претседник: Па добро у име кога наређује 570 и коме? Не наређујете ви ваљда у име Остојића?

Оптужени Михаиловић: Ја мислим да је он то наређивао Лалатовићу.

Претседник: Број 570 то је Дража Михаиловић, то сте ви. То смо утврдили јуче из депеша које смо читали.

Оптужени Михаиловић: *Не ја то нисам* Не знам.

Претседник: У депеши коју смо јуче читали каже се да ће број 570 да се јавља уместо 1001. Знамо да сте 1001 били ви.

Оптужени Михаиловић: Ја сам имао број 1001, али Остојић је регулисао целу службу.

Чита се **депеша** од 1 априла 1943 године са потписом 570: „Чести-тајте 25-годишњицу британског ваздухопловства.“ Затим се гово-ри о распореду снага.

Чита се **депеша** број 2907 са станице 222 од 2 априла 1943 под бр. 398 са потписом 570: „Наредио сам поново и инсистирам на томе да се снаге прикупе на линији Борањско... и ставе под команду Ђорђа Лашића или Реље Пилетића. Све бегунце Бајових трупа стрељати, а на првом месту старешине. Ангажујте генерала Блажу.“

Читају се **депеше** број 2963, 2964 и 2705 упућене од 222 под бро-јевима 399, 400 и 392 од 3 априла 1943 године у 24 часа.

Тужилац: Опет са потписом 570.

Претседник: (Чита) „Јавите ми за француска одликовања која су додељена и коме од нас, као и за унапређење официра. Треба сачу-вати територију и народ од насилног одвођења у комунистичке јединице на зони коју браните. - број 570.“

Чита се **депеша** бр. 2090 од оптуженог Михаиловића Ђузепу, Па-влу Ђуришићу, од 31 марта 1943 године: „Извештавајте нас стал-но о пристизању немачких снага и о њиховом положају. Сада ви-дим да број 22 мрзи број 11 као и обратно.“

Чита се **депеша** бр. 2907 упућена првог априла 1943 године од Ми-хаиловића попу Ђујућу: „Веома је важно да залеђе Сплита буде у нашим рукама, нарочито Мосора и Козјака. Не дозволите бавље-ње по варошима ниједној четничкој јединици, нарочито стареши-нама. То нам много шкоди. Околину Сплита очистите“.

Чита се **писмо** Остојића оптуженом Михаиловићу од 4 априла 1943 године у коме се каже да су црвени требали ноћас да пређу код Брода са неколико чамаца, али су одбијени.

Писмо Павла Ђуришића, мајора, упућено оптуженом Михаилови-ћу 3 априла 1943 у 11 часова, положај: „Чика Ђоко, шаљем вам извештај. Мајор Јоксимовић у покрету на Ђурево; топови Павло-ви на Жабљаку, наређено да пређу у Спуж... Италијани су приста-ли да пребаце два топа на Црни Врх.“

Писмо Павла Ђуришића оптуженом Михаиловићу од 4 априла из Фоче у 7,20: „Господине министре, ноћас је било борбе на Момчи-ловића фронту, а такође и код Калаића.... Ђукановић из Никшића јавља да ће ноћас поћи за Брезу један одред Италијана на камио-нима, али то је све слабо, јер нису алпинци, а питање је и како су наоружани... Такође јављено да ће ноћас бомбардовати авијаци-јом црвене, тамо је Ђукановић, да се обележе наши... Поздравља вас и поштује Павле.“

Писмо Остојића оптуженом Михаиловићу од 5 априла 1943 годи-не из Фоче: „Драги чика Ђоко, према подацима које имам црвени су покушали прелаз код Устиколине и код Брода, али су одбије-

ни. Данас ћу тражити да италијанска авијација врши бомбардовање. Молим да мени поверите руковођење операцијом."

Заменик тужиоца: Ту има једна реченица по којој је Михаиловић наредио, извршити груписање према новом наређењу.

Оптужени Михаиловић: Не мора да буде.

Претседник: Која је то акција којом је руководио Остојић, Неретва... Јабланица? Од куда он на Дрини да тражи да он руководи овом операцијом?

Оптужени Михаиловић: То је нека мања операција коју он хоће да води, да напусти штаб.

Претседник: То ће бити она операција у Сутјески, да се удари у бок...

Писмо Вукадиновића оптуженом Михаиловићу од 5 априла 1943 године: „Господине министре, шаљем извештај од капетана Момчиловића о распореду трупа од Ослонице до Брода... Питање исхране регулисано - храну примају од Италијана. На Крчином Брду налазе се Италијани." Овде командант одбране Вукадиновић доставља вам Момчиловићев извештај, а Момчиловић пише: „Команданту одбране Дрине, на основу наређења поднети извештај о распореду: први отсек командант поручник тај и тај, други отсек поручник Вукановић... Четврти отсек Калаитовић итд. Тачно бројно стање доставићу... Италијани по једна десетина са пушкомитраљезима... Једна чета на Крчином Брду... Молим да се хитно регулише питање исхране, да ли ће се храна добијати од Фоче или из Чајнича." Значи опет од Италијана.

Оптужени **Михаиловић:** *Није, јер је у Фочи било и четничких магацина.*

Претседник: *Како то, тада су Италијани били у Фочи, држали су Крчино Брдо, Равне Њиве и тако даље.*

„Италијанској артилерији: Туците ватром све прилазе на левој обали Дрине. Ватра да буде уперена на аутоматска оружја" - Лукачевић, Лукачевић наређује италијанској артилерији.

Писмо Остојића поручнику Калаитовићу, хитно од 6 априла 1943 године у 12 часова. „Пошаљи хитно два бацача у помоћ мајору Весковићу. Пренеси наређење Весковићу. Авијација тражена и дејствоваће артилерија на Црни Врх. Десна обала се мора задржати до последњег човека. Сваки кукавичлук казнити смрћу. Бранко. Мајору Весковићу писмо упућено 6 априла 1943 године у 12 часова и 5 минута. „Извештен сам да су неке комунистичке тројке прешле јутрос на десну обалу код Копилова. Њима не дозволити прелаз, односно уништити партизанске тројке. Снаге имате довољно, а обезбеђена вам је сарадња артилерије, авијације броја 22". То јест Италијана.

„Понављам да се десна обала Дрине мора држати по сваку цену до последњег човека." Потпис 570.

Ово је ваше наређење мајору Весковићу?

Оптужени Михаиловић: Нисам ја наређивао.

Претседник: Добро.

Писмо Остојића оптуженом Михаиловићу од 6 априла 1943 године у 15 сати и 10 минута: „Драги чика Ђоко, шаљем вам извештај Весковићев. Види се да се колашинска и плеваљска нису бориле него бежале. Са Калаитовићем ступио у везу. Лазаревићу сам наредио. Лукачевић је на Равним Њивама. Капетану Станбуловићу наредио сам да изврши напад. Павлу сам послао депешу да је извршен препад. Од броја 22" - то јест од Италијана. „Преко Вукадиновића тражио да упути једну чету у Фочу, а једну у Равне Њиве. Даље да артилерија од Црног Врха и Иговог Брда гађа Копилово и део где су прешли црвени, а авијација да бомбардује делове Црног Врха на левој обали. Такође тражио да се један батаљон упути из Чајничка ка Драгочеву. Ја остајем овде. Молим да се ви не излажете и да ми јавите ваше даље намере и наређења. Поздрав Бранко. На знање: Весковић је на Крушчићком брду." Капетан Зечевић јавља да су Италијани повукли топове са Равних Њива.

Писмо поручника Лазаревића упућено Остојићу 6 априла 1943 године у 17 и 5 часова: „Чика Бранко, чика Ђоко на положају. Калаитовић кренуо у напад према Копилову". Ви сте тада обилазили положај 6 априла?

Оптужени Михаиловић: Ја сам био свакога дана на положају.

Претседник: Јесте ли излазили на положај Брод-Устиколина?

Оптужени Михаиловић: Не, ја сам ишао на југ од Брода.

Претседник: Докле?

Оптужени Михаиловић: Ишао сам до Брода на југ.

Претседник: Према Бастасима?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: **Писмо** Остојића оптуженом Михаиловићу од 6 априла 1943 године у 19,15 часова. „Чика Ђоко, наредио сам артилерији да са Црног Врха туче Копилово и село Мјешаве. Један део Италијана са 3 пушкомитраљеза, једним тешким митраљезом, једним топом од 37 мм и официром за коректуру артилериске ватре отишли су већ на Брод. Једна чета Италијана отишла је на Црни Врх и има задатак да се јави Лукачевићу и нападне у правцу Букова. Два батаљона са 3 батерије италијанске као дивизиска резерва налазе се на Ипсару. Преко Вукадиновића тражено да један батаљон Италијана у току ноћи дође у Драгочево за дејство ка Копиловини. Новости ћу јавити. Молим вас да се ви вратите на своје место. - Бранко".

Писмо упућено од броја 570 капетану Лукачевићу 7. априла 1943 у 2,30 часова. - „Лично сам данас посматрао ваш и Калаитовићев рад. Кривокапића сам кренуо са Врха. Ухватио сам поручника Шаховића да бежи са својом јединицом. Једна чета Италијана са 12 пушкомитраљеза стигла на Црни Врх. Дат јој задатак да веже Шаховића са Бродом... Хватајте бегунце, а нарочито старешине

који се рђаво држе смењујте; употребите сва сретства да се подигне елан трупа. Тражио сам да артилерија туче испод Брода и леву обалу Дрине... С вером у бога" и тако даље....Потпис: 570".

Ово је ваш докуменат и ви сте у току претреса признали да је ваш?

Оптужени Михаиловић: Никада ја нисам писао ни један мој акт „С вером у бога..."

Претседник: А је ли овакав акт написан са вашим наређењем?

Оптужени Михаиловић: Ја не знам, али ни *један акт који сам ја написао није написан са речима „С вером у бога..."*

Писмо Лукачевићу. „Драги Војо, Чича је лично вратио летећу на Брод... Ону чету Италијана са Равних Поља употреби што пре." - Потпис нечитак.

7 априла 1943 Године у 6 часова, а после 7 априла више није било ни дописивања?

Оптужени Михаиловић: *Не знам.*

Претседник: *7 априла је форсирана Дрина и снаге Народноослободилачке војске потпуно су је преишле.*

Писмо војводе Јевђовића упућено оптуженом Михаиловићу, и, као и свако Јевђевићево писмо, без датума. - „Уважени, господи-не министре, наглашавам да поново имам импресију да моји извештаји не долазе код вас. Динарска дивизија, односно Северна Далмација, стоји најслабије. Српске масе дубоко инфилтриране комунизмом. Несигурни добрим делом и наоружани четници. Најпоузданија снага избеглице."

Претседник: Опширно **писмо** о узајамном трвењу које је постојало између Бјелајца, Иванишевића, Ђујића, Палошевића, њега и Бирчанина.

„Војвођа Ђујић дошао у сукоб са Италијанима, истакао српску заставу, а они су скинули."

То се дешава кад се Баћовић налази око Книна у Штабу.

„Ми смо тек добили топове и бацаче који су требали да стигну кроз неколико дана, кад још нисмо примили муницију за покрет. У односу на Италијане ствар се изменила утолико. Нисам никад ни поменуо у своме раду његово име него само ваше, да се дружим са Италијанима, а сад има пред вратима карабињере и аутомобил. Уједно вас извештавам да ми је даље саопштила Врховна италијанска команда да је довршен план за напад на партизане, у коме ће учествовати усташе, Немци и наше снаге у сарадњи са Италијанима. На моје питање потврђено ми је да има изгледа да у овој операцији узму учешћа и црногорске трупе."

Претседник: Ово је из доба Четврте офанзиве?

Оптужени Михаиловић: Да сам то веровао не бих издао директиве.

Претседник: Па, ево извештаја.

(наставља да чита): „А ми да будемо један део трупа у општем плану за уништење партизана. Ја сам нагласио војводи Бирчанину да се не може остварити наш план, а то сам поменуо у своме

извештају, тим пре, што се правац наступања немачко-италијански подудара са правцем наших трупа.

Ја бих лично волео да они униште партизане без наше помоћи, како изледа да ће их и уништити с обзиром на снаге којима располажу. А ми би се сачували од тога одиума да не учествујемо.

Претседник: Онда његов однос и Остојића: „Он издаје мени наређења да му набавим неке ствари и да му доводим неке људе, третирајући ме као курира а не претставника народа и вашег делегата”.

Претседник: Јевђевић је ваш делегат?

Оптужени Михаиловић: Има моја депеша где сам му казао: „Нисте ви мој делегат.”

Претседник: Можда.

Оптужени Михаиловић: Он је добио санитетску службу по директиви број 1.

Претседник: Јесте, између осталог имао је и то.

Оптужени Михаиловић: Не, између осталог, *једина служба*.

Претседник: Писмо оптуженог Михаиловића упућено мајору Остојићу 7 априла 1943 године у 23 часа:

„Драги чика Бранко, вратио се Рељић. Потврђује се оно како смо сматрали. Умиристе Воју и кажите ко је сачињавао ону колону и предузмите на сваки начин да Италијани пошаљу на десну обалу Драгочевске Реке бар једну чету.”

Претседник: То је оно ваше писмо да се предузму кораци да се оне италијанске чете пошаљу.

Писмо мајора Остојића оптуженом Михаиловићу од 7 априла 1943 године у 23,40 „Драги Чича Ђоко, Италијани извештавају да је један батаљон упућен ка Драгочевској Реци.” - То је одговор броја 22 а он извештава да је у сумрак отишао позади патрола... Даље извештава да иду комунисти, али да им је прелаз осујећен. Борба је почела у 20,45 часова. Наредио сам да ме извештава преко Италијана. Поздрав Бранко.”

Претседник: На том писму стоји лично вашом руком. „Примљено к знању. Хвала. - Треба се уверити да ли је италијански батаљон заиста отишао на Драгочевску Реку. 8 априла у 0,5 часова.” - Значи, после 20 минута имали сте писмо у рукама.

Писмо Лукачевића мајору Остојићу. Крушичко Брдо 7 априла 1943 године у 4 часа. „Драги Бранко, ја сам ти се јавио. Шеста летећа бригада није се вратила. Ја бих иначе био на Вастасима ноћас, овако сам морао да се повучем. Италијани, видим из писма задржали су се на Црном Врху. Писао сам да их крену унапред. Патроле сам послао, али се нису још вратиле. Победа је наша, Воја.”

Писмо Воје Лукачевића броју 570.

„Примио сам ваше наређење. Сад сам дошао до Италијана како би их покренули мало унапред да ми осигурају десни бок, а ја да кренем унапред десно ка Кумберцима. Потиснута је бригада пошто су Калаитови изгубили јучерањи елан. 7 априла 1943 у 6,30 часова.”

Писмо Павла Ђуришића оптуженом Михаиловићу:

„Драги чика Ђоко, гувернер са целом свитом, и два команданта са својом свитом, извршили су посету. Све је успело и посете ће имати преокрет у политици Црне Горе што се тиче италијанске стране.“

Ово смо читали. То је дочек гувернера италијанског у Колашину.

„Гувернер ми је лично рекао да неће ићи без мога знања на терен и тражио да му дам чету за пратњу. Још ми је лично нагласио да ће прва веза бити до у Доње Липово.“

Видите, јасно се види шта хоће да каже са овим.

Оптужени Михаиловић: Ја сам био наредио да се премести штаб. Код нас није било маневара. Ја сам требао да идем у Горњу Морачу.

Претседник: Па ипак се остало.

Оптужени Михаиловић: Није нико дошао. *Није ни могао доћи а да га не види нико.*

Претседник: Чини ми се да је читан и овај говор Павла Ђуришића упућен гувернеру.

Помоћник тужиоца: Јесте, читан је.

Претседник: Читају се документи из периода од почетка до краја 1944 године.

Депеша заведена у команди оптуженог Михаиловића под бројем 786 од Рас-Рас (то јест Калабића) упућена 16 јануара 1944 године под бројем 711 гласи. „На Јавору код Кушића и Катића још се води борба између комуниста с једне и четника, пољске страже, Немаца и Бугара с друге стране. Комуниста има око 3.500, опкољени су и сада би их требало дотући.“

Депеше од Хе-Хе, бројеви 1294, 2559, 1306, 1307, 1344 и 1345 упућене од Хе-Хе под бројевима 82, 83, 84, 85, 86 и 87 дана 16 јануара 1944 године.

„Дошли смо до оригиналног акта који у изводу садржи: „Командиру пољске страже, Косовска Митровица. Команданту краљевачке области под бројем 941 од 19 децембра 1943 достављено је. Господину претседнику министарског савета, кабинет пов. број 1259 од 4 децембра 1943 године од СС вишег вође и генерала полиције Мајеиера под бројем 1824 од 3 децембра 1943 достављено је саопштење.

„Војни заповедник Г. И. закључио је са извесним бројем четничких вођа Драже Михаиловића споразум у циљу заједничке борбе против комуниста. Због тога, у појединим просторијама, више неће доћи до акције од стране окупаторских трупа као и од стране СДС против четника а исто *Шако у овом простору престале хапшења и стрељања и слично проШив припадника покрета Драже Михаиловића. Предуслов за овај споразум је пристанак СДС и престанак сваког акта напада и саботаже од стране четника према окупашорским Шрупама и њиховим службеним местима и рејонима.* Једина је установа државна одбрана. Слобода покрета

СДС овим се ниуколико не ограничава. Међутим, у борби против комуниста требало би спровести обострано помагање.

Досадашњи споразуми склопљени са четничким вођама Калабићем и Лукачевићем ограничени су на простору како следи: Умка, срез Врачарски, Гроцка, Подунавски, Опленачки, Аранђеловачки, Космајски, Краљевачки, Лепенички, Гружански, Качерски и Колубарски. Споразум траје од 31 децембра 1943 од 12 часова и према потреби може се продужити. Простор Бајина Башта-Дрина узводно до ушћа Таре, потом до Краљева, Чачка, Ужица, Бајине Баште... други споразуми доставиће се убудуће до знања уз саопштење просторија.

Молим за саопштење по овом, јер је продрло у народ, да би се парирало."

Депеша 881 од Вука упућена 17 јануара 1944 под бр. 17.

„Стигли смо у Симин Хан, у штаб капетана Дамјановића. Он је са професором Срђаном Бајкалићем отпутовао за Сарајево по позиву Немаца, пре добијања ваше депеше.

О томе исто говори и депеша бр. 882.

Депеша 1169 послата 23 јануара 1944 од мајора Остојића под бр. 133 а под шифром 100-100.

„Данас долази Павле са бројем 11 (то јест с Немцима). Ја ћу се рокирати за акцију северно од њих. Из заробљене архиве утврђено је, да су у питању Друга србијанска пролетерска бригада, Друга далматинска пролетерска бригада и болница. Бригаде су од по толико и толико људи. Потпуковник Остојић."

Депеша Остојића, заведена у Врховној команди под бр. 1170, а послата 24 јануара 1944 под бр. 34.

„Ситуација 22 јануара. Павле и Немци су 21/22 ноћу стигли у Штрпце и кренули ноћу на Бела Брда. На Белим Брдима било је 50 људи бр. 11 (то јест Немаца). Распоред наших снага био је ту и ту."

Претседник: Ово су отворене операције Немаца и четника.

Од Ханса, **депеша** бр. 774 од 26. јануара 1944, то јест од генерала Трифуновића.

„Комунисти из Доње Јабланице напали у правцу Брезовице, одакле су се повукли. Комунисти потом предузели напад на десно крило, а Остојић се повукао у току ноћи од Белог Брда. Павле стигао у Штрпце са деловима Немаца."

Депеша 1272 и 1273 од Бене од 22 јануара 1944.

„Сви команданти у Црној Гори примили су сарадњу са Немцима, потписали обавезе и са остацима Немаца налазе се у жици или у њеној непосредној близини, (то јест или у гарнизону или у његовој непосредној близини). *Нема ниједне Групе која би претстављала нашу борбу и око које би се окупљали.* Вукадиновић се исто тако тамо налази. Наговештени долазак србијанске војске поздра-

вљен је бурно овуда, али је долазак љотићеваца учинио да су љотићевци постали врло активни и да траже да се ставимо под њихову команду. По варошима веома ће се тешко ко одржати. Оваква сарадња са њима је немогућна, јер они траже прилазак њима, а не сарадњу... По свима селима Црне Горе господаре комунисти. Наше акције се врше само у циљу осигурања или одбране немачких колона. Немачке снаге на овом сектору су неспособне за неку ширу акцију. До сада нема изгледа за неку акцију. Свако даље чекање погоршава ситуацију."

Депеша 1152 од Вука упућена 18 јануара 1944 године под бројем 20 - добијање оружја, тајно, и то 30 „Зорки", 15 митраљеза, 5 тешких бацача, 2 лака бацача... Позвани од стране немачког генерала Фрома и капетана Келера. Келер је био југословенски официр и добар друг капетана Дамјановића. Били су претставници од Момчиловића и Баћовића. Ви сигурно знате о томе.

Књига **депеше**, 23, оптуженог Михаиловића упућена за 100-100 (то јест упућена Остојићу) под бројем 855 од 30 јануара 1944 године „Веза број 3744, водите рачуна о Немцима и Бугарима и искористите њихове акције против црвених до крајњих могућности. Напад на Пљевља искористите за напад с леђа на комунисте. Нама се Хуго не јавља одавно." Ово је ваша депеша?

Оптужени Михаиловић: Од ког је датума?

Претседник: То је 855 од 30. јануара 1944.

Оптужени Михаиловић: Тада сам био у Ба, *па нисам могао упућити* III.

Претседник: Ко је онда могао упутити?

Оптужени: Лалатовић. Цео штаб остао је на Медведнику.

Претседник: **Депеша** за Павла Ђуришића од оптуженог Михаиловића број 973 од 3. фебруара 1944 године за Берту (Павла Ђуришића): „Веза ваш број 14119, да ли знате због чега су одустали недићевци да иду у Црну Гору. Мислим да не би много сметали. Нама се ретко јављају Лашић и Вукадиновић. Добро је што сте упутили Саву курира за борбу против комуниста. Искористите оне команданте који сарађују са Немцима у Црној Гори за борбу против комуниста. Врло добро што је Вукчевић тамо."

Депеша број 1851 од Ком-Кома (то јест од Комарчевића) упућена Михаиловићу 7 II 1944 године под бр. 54. На дан 4. фебруара потпуковник Палеш одржао је збор у близини Моштанице 10 километара од Београда поред главног друма и пруге за Ваљево где Немци непрекидно пролазе. На збору је било 7.500 грађана оба пола, 500 војника под оружјем, а 300 из летеће бригаде вршило је обезбеђење. На збору је било грађанство Умке и Остружнице."

„Команда босанско-крајишких четничких корпуса пов. бр. 2/П од 12 фебруара 1944, положај команди Западне Босне.... Извештај команданта четничког војводе Уроша Дреновића... Пошто сам са начелником штаба..."

Претседник: Ко је начелник штаба? Капетан Милић Раде да ли је био код Дреновића?

Оптужени Врањешевих: Он је био код Дреновића.

Претседник: Пише да је обишао где се налазе партизани, чуо је ватру, петорка је убила у Бијелцу једног команданта, политичког комесара и једну докторку, освојила две парабеле са 1.000 метак... Дреновић напада болнице... „Задњи пут кад сам био у Бањалуци поставили смо Немцима увјете за даљи рад. Одговор очекујемо сваког часа... С вером у бога, за краља и отаџбину... командант Дреновић”.

Депеша од Комарчевића Врховној команди, заведена у Врховној команди 3160, а послата од Ком. 28 III 1944 под бројем 127.

„У Авалском корпусу има 2319 Немаца распоређених по нашим бригадама, у Грочанском 239, Врачарском 884, Липовачком 868, Посавском 330, наоружаних с лаким оружјем, имају топова и тенкова. Број Немаца стално се повећава и очекују се нове јединице љотићеваца. За сада нема дислокације по селима...”

Претседник: Михаиловићу, објасните ову депешу?

Оптужени Михаиловић: Ја нисам могао добро да је разумем.

Претседник: У депеши се каже да има 2319 Немаца распоређених по вашим бригадама, да ли то не треба да значи дислокацију Немаца на територији Авалског корпуса?

Оптужени Михаиловић: Тако може да се рачуна, ја рачунам да је то било после неког бомбардовања, да су Немци морали изићи.

Претседник: Депеша бр 3549 од 100-100 (то јест Остојића), упућена 11 марта 1944 године под бр. 186. „Линија одбрањена. Комунисти су натерани на повлачење. Наше трупе су прешле јутрос у зору у напад и ту стигле... који брани Лим на правцу Рудо-Шехов Гроб... Ми се боримо тамо. Према последњим акцијама Павле избио на линију... Он има 500 својих и 500 љотићеваца.

Претседник: Павле командује љотићевцима.

Оптужени Михаиловић: Не, он је после био стварно љотићевац.

Претседник: Пљеваљска бригада са бр. 11 (то јест са Немцима) продужила је јуче акцију код Пљеваља к Руду, детаље не знам...”

Депеша бр. 3598 од Берте (то јест од Павла Ђуришића) упућена 12 III 1944. „Партизани сам разбио, после три дана борбе повукли су се преко Шеховог Гроба у правцу Забоха... Продужујемо гоњење, Немци учествују и љотићевци такође. Касније опширнији извештај.”

Претседник: Дакле Павле овде са својима, Немцима и љотићевцима?

Депеша мајора Цветића Врховној команди: Депеша бр. 3642 и 3643 од Биби (то јест мајора Цветића) упућена 13 III 1944 године.

„Ваш број: 202 и 203 примио. За довоз хране наредио сам... да нам оставе на положају које нисмо имали намеру да напустимо, само сам био изнео стварно стање. Јуче ујутро кренула је натраг Карлова бригада са 550... Једна колона Цемаца у правцу Чемерно...

Друга колона број 11 (то јест Немци) правац 3,45... Ралић и Немци нападају, резултат непознат. Данас сам чуо непотврђено да су црвени напустили Бијело Поље... "

Депеша бр. 3634 од 100-100 (то јест од Остојића) упућена Врховној команди 30 III 1943.

„Због повлачења Ралића и Немаца за Пљевља Павле је обуставио напад и враћа своје на десну обалу Лима...”

Депеша бр. 883 од Ханса (то јест од генерала Трифуновића) упућена Врховној команди 1IV 1944.

„Остојић јавља Павлу: Немци предузимају између 3 и 4 акцију за чишћење Санџака и Црне Горе." И командант Србије зна за то.

Упутство за рад гатачког батаљона приликом извођења операција. Из штаба команде гатачке бригаде 20 априла 1944 године у Гацком. Потписан командант потпуковник Рад. Ковачевић.

„Све старе партизане, који су ухваћени, одмах стрељати на лицу места. Њихове фамилије кажњавати материјално са пола живе имовине као половином жита и осталих животних намирница. Ово упутство ступа на снагу од момента када се изда наређење за покрет и операције.

Наредба команданту јуришног батаљона: 1) Све оне који се не одазову позиву кажњавати; 2) Који немају ништа материјалног онда батинама; 3) Друге кривце као партизанске борце и слично кажњавати за веће кривице смрћу, а за мање стављање пред преки суд; 4) Све реквирирано доставити у бригаду; 5) Радити строго и пожртвовано јер од вашег почетка зависи све. Ово саопштити старешинама и војницима.

21 априла 1944

Капетан Поповић Милорад

Писмо Милорада Поповића упућено Поповићу Владој у четничком команданту.

„Драги Благоје, све ће бити у реду за оно што сте ти и Владо писали. Чуо сам да сте заробили коња партизанског команданта. Пошаљите га мени да могу да вас обиђем. Све што је за убити убите. Ту Вуковић Нату кољите, јер треба штедети муницију, а никако је слати овамо. Поздравља вас Милорад."

Команда 214 пов. бр. 84 од 25 априла 1944 године.

„Командант бригаде са целокупном бригадом, сем јуришних батаљона, под личној непосредној командом има на дан 26, 27 овог месеца изићи на линију село Казанци - Дулић Село - Степен. За ову акцију обавештени су Немци, а добићете и бацаче. Муслиманска милиција биће десно од пута Гацко-Билеће. Бригада се има у свему придржавати строго мојих наређења. Према партизанима и њиховим симпатизерима бити немилосрдан. Одобравам да се поједине куће и чисто партизанска насеља уништавају и пале, да се партизани немају где сакупљати и становати.

С вером у бога, за краља и отаџбину. Командант капетан М. Поповић".

Команда 214, команданту јуришног батаљона, 26 априла 1944 године Гацко.

„С обзиром на временске неприлике кишу и хладноћу наређујем команданту гатачке бригаде да се са свим батаљонима повуче на линију... Уколико вам се укаже прилика извршите препад'на село Горњу Бадештину са задатком да оне бандите похвате и покољете, а сву стоку упутите нама. Овај задатак извршити према увиђавности, то јест уколико вам се укаже прилика."

Команда 214 од 26 априла 1944 године Гацко. „Команданту јуришног батаљона. У вези ситуације издати наређења свима командантима... Командант гатачке бригаде тачно ће поступити према извештају који је достављен, то јест са другим или четвртим батаљоном напустиће Орловац, а остале снаге западно ка Дубици и даље. Ово мора бити врло брзо и енергично изведено да се све партизанске снаге униште у духу већ издатих наређења. Немци ће стално бити наслоњени на лево крило трећег батаљона.. С вером у бога, за краља и отаџбину. Командант капетан".

Команда 210 од 20 априла 1944 године линија Гацко-Невесинје-Трбиње, карта размер 1 : 100. „Наређујем команданту бригаде 214 и команданту бригаде 211 да крећу тим правцем. Попуњавање муниције вршиће сами команданти. Према партизанским симпатизерима бити немилосрдан. На дан 3 маја све јединице добиће нове задатке."

Штаб јаворско-мајевичке бригаде 6 маја 1944 године у 7 часова команданту Азбуковачког среза. „Наређујем да се нико не сме мешати ни у какве разговоре са окупатором без знања и одобрења овога штаба. Државна стража од 60 људи треба да има оружје. Имамо податке да ће у најкраће време окупаторске власти тражити већи број људи за рад у рудницима. Команданти срезова стараће се да на ове радове иду људи који су познати као *беспосличари, коцкари, неваљалци, мангути* и они који су наклоњени комунистима."

Претседник: Рачић се стара да окупатор има довољно радне снаге у рудницима, поред осталог.

Чита се **депеша** 6898 од Нар-Нара то јест од Баћовића - упућена Врховној команди 29 маја 1944 године под бр. 914.: „Офанзива на Титову републику успешно се наставља. Немци су је предузели изненадно. Ми смо је предвидели према неким подацима. Пре њих прешли смо преко Динаре и загазили у републику. Имамо све правце и све положаје. Наша главнина се креће од Грахова према Тичеву, Старетини, Ливањском Пољу и Грахову. Овладали смо граховском долином преко које се крећу немачке аутоколоне."

„Штаб церско-мајевичке групе, 28 јуна 1944 године, команданту среза Азбуковачког. Немци траже да се изврши поправка пута Крупањ - ради концентрације трупа, преноса муниције и осталих потреба, због предузимања акције против комуниста у Босни. У исто време моле за радну снагу. Немци се стварно припремају за предузимање акције против комуниста у Босни, па стога наређујем да команданти срезава Азбуковачког и Рађевског допусте поправку поменутог пута, а потребну радну снагу ставити им на расположење за тај рад.
Капетан Б. М. Васић."

Штаб команде среза Параћинског, 30 августа 1944 године. Команданту места Параћин. По куриру шаљу вам се два Немца које су наше трупе одробиле од партизана, с тим да их предате немачким властима у Параћину. Командант."

Декеша бр. 974 за Берту - то је за Ђуришића - од Драже Михаиловића, упућена 3 фебруара 1944 године. „Гојнић, Јовић Сава и Лашић немају везе са Немцима. Је ли сигурно да не долазе ни Љотићевци, ни недићевци. Ако дођу, искористите их и предузмите потребно за бушење њихових редова."

Депеша бр. 2471 и 2472 од Кнапа, упућена 16 фебруара 1944 године. Ко беше овај Кнап, Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: То бих можда могао сазнати из садржине депеше.

Претседник: (чита) „По његовој жељи имао сам у стану инжењера Симића... састанак са оцем Србије" са Недићем. Он је за јединство Срба и тајну сарадњу са вама. Давао би обавештења и сугестије. Тражи сталну везу са Чичом. Симића смо искључили. Жика..."

Претседник: Ко је тај Жика?

Оптужени Михаиловић: Жика је био курир за Београд.

Претседник: (чита) Депеша бр. 2982 од Дум-Дума. То је Комарчевић - упућена 27 фебруара 1944 године под бр. 105: „По једном човеку ЈБотић нам поручује да неће с нама примирје, него сталан мир, а то значи да му признамо његов рад *са окупатором* као исправан. По овоме би требало да овлашћени делегат од Чиче говори. - Комарчевић."

Претседник: Ова је депеша чини ми се читана.

Оптужени Михаиловић: Није.

Претседник: Ви сте тада казали, колико се сећам: „То је глупост."

Депеша од Комарчевића заведена у Врховној команди под 2321 од 5 марта 1944 године, веза број 105, то јест претходна депеша: „Љотић поручује да је 15 фебруара упутио Врховној команди писмо и да очекује одговор. Он жели да разговара само са Врховном командом. Док не добије одговор уздржава се од свега. - Мајор Комарчевић."

Депеша број 17 од Ханса (генерала Трнфуновића) од 6 марта 1944 године, у којој се каже да Павле води разговоре са неким Пајевићем. Пајевић лепо прича, али му се не може веровати. У депеши се затим каже: „Јавите Павлу да што више искористи Недића за жито, а и Љотићевце да искоришћава што више.”

Видите, да је ово у сагласности са водећим људима Љотићевог покрета.

Акт горског штаба од 11 марта 1944 године са потписом Драг. С. Рачић, упућен министру војске и морнарице - оптуженом Михаиловићу - у коме се каже: „У вези ваше депеше број 750, која се односи на генерала Симовића, а с обзиром на задњи став, извештавам господина министра да је овај текст достављен шефу пропаганде владе генерала Недића и да се употреби у дневној штампи. Тако исто треба протурити и преко љотићеваца у њиховим билтенама. Лице које је примило изјављује да ће гледати да убаци у Недићеву и Љотићеву штампу. Даља интервенција ове команде је неуспешна. Ово се мора учинити ради пропаганде спољно-политичке политике.”

Претседник: О чему се ово ради оптужени Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Сваки води своју политику. Он је имао човека од неограниченог поверења.

Претседник: Како то може да ради како хоће и да води своју политику у једној организацији?

Оптужени Михаиловић: Казао сам да сам имао сметње. *Да тога није било организација би била добра.*

Претседник: Ни у једној организацији не иде савршено.

Оптужени Михаиловић: Постојале су тешкоће.

Претседник: Ево једне депеше од Луцка. То је вероватно Саша Михаиловић.

Оптужени Михаиловић: Не знам тачно. Може бити. То је маса шифара.

Претседник: Шта то значи Луцк?

Оптужени Михаиловић: То је место Луцк. Узима се што се стигне.

Претседник: У овој депеши говори се да Немци имају ваш распис који се односи на сарадњу националне службе са Немцима и каже се да треба издати летак како би се то демантовало.

Оптужени Михаиловић: То је тачно. Ја сам покушао да националну службу преведем себи.

Претседник: Акт команде Западне Босне, од 28 III 1944 године, упућен Богољубу Кујунџићу.

Претседник: То је оно писмо оптужени Врањешеву, које сте ви упутили.

Оптужени Врањешевић: Може бити.

Председник чита: Депеша бр. 427 од Шиме (Јеше Симића) од 28 априла 1944.

„Јуче у зору црвени упали у станицу у Ужице и изгледа да су ухватили капетана Симића са радиостаницом. Ја сам примио борбу и из Севојне тукао. Стигла је СДС и Немци, пред мрак је стигла Кондорова бригада, снабдео сам их муницијом из Ужица.“

Делегати Павла Ђуришића - Команди Српског добровољачког корпуса. Ово је **писмо** из јула 1943 којим се делегати Павла Ђуришића обраћају СДК и траже да се извести претседништво српске владе. „о нашем доласку и раду, ради знања и отправљања послова везаних за претседништво владе; да се о овоме обавесте сви потчињени органи у штабу СДК, да се у послу не ометају већ да их помажу; да се најхитније свршавају послови и да се енергично изврше припреме за новоформирани корпус; да се регулишу односи делегата и изврши све остало што је потребно.“

Команда југословенске војске у отаџбини - Горски штаб бр. 12 пов. бр. 236 10 августа 1943 - Врховној команди југословенске војске у отаџбини.

„Данас је код мене био делегат СДС Мартиновић и донео предлог Недића којим се предлаже формирање једнога пука од 5.000 људи, да буде маскиран као добровољачки, али у ствари биће под вашом командом. Формирање тога пука образлаже се да би се дошло до оружја и муниције са којом би могли ступити у борбу ма са којом непријатељском снагом, а нарочито са комунистима из Бугарске.“ Ово се односи на допунски корпус.

Оптужени Михаиловић: Јесте, то се радило.

Претседник: Министарству унутрашњих дела - Команда СДС стр. пов. 13 октобра 1944 године Јагодина. - Предмет: преформирање СДС у СДК југословенске војске у отаџбини.

„У вези наређења ове команде бр... од 3 октобра, на дан 6 октобра посетио сам команданта Србије југословенске војске у отаџбини дивизијског ђенерала Трифуновића, и у вези издатог наређења, јавио сам му се на дужност и целу СДС предао под његову команду. Тим поводом командант Србије издао је наређење бр... од 6 октобра које гласи: „На дан 6 октобра јавио ми се командант генерал Боривоје Јонић којим ми је ставио под моју команду целу СДС. У вези тога постављам за команданте те и те... и на крају под тач. 8 каже: јунаци српски стражари, извештавајући вас о предњем наређујем да под данашњим даном цела СДС уђе у састав југословенске војске у отаџбини под називом Српски ударни корпус југословенске војске у отаџбини... Живео краљ Петар - Командант Јонић.“

Депеша бр. 617 од 12 јануара 1944 године за „Пија“ до Врховне команде: „Настаните да се црвени што енергичније туку без обзира на све. Хватајте што чвршћу везу са муслиманима за борбу против црвених.“

Депеша бр. 2705 од 100-100 (то јест од потпуковника Остојића) упућена 21 фебруара 1944 године:

„Драшковић јуче јавља: комунисти држе Горажде и Кољевке. Наши воде борбу и не дају црвенима да изађу из Горажда у околна села. Мост на Дрини срушен. У Чајничком срезу, на десној обали Дрине, одржан је збор за равногорске одборе. Снег 160 сантиметара. Кретање ван пртине немогуће. Хране нема. Немогуће држати веће јединице на окупу. По неким подацима црвени врше покрете од Мејака и Челебића ка Фочи. Ово проверавам преко Павла.”

Претседник: 15 минута одмора.

(После одмора)

Претседник: Наставља се претрес, уведите оптужене. (У дворану улазе оптужени и заузимају места на оптуженичкој клупи). Наставља се са читањем **докумената приложених уз оптужницу** - период: акција операција против II и V дивизије Народноослободилачке војске у пролеће 1944 године.

Извештај жандармериског поручника Јанковића ЈБ. Милутина од 17 IV 1944 године упућен начелнику штаба Врховне команде и господину министру војске, морнарице и ваздухопловства то јест оптуженом Михаиловићу. -

„Дана 7. ов. месеца, од када сам упућен на положај, учествовао сам у борбама све док се црвена банда није повукла из среза Драгачевског. У Гучи срео сам се са Немцима и мислио сам да своје право име прикријем, али је то офирано с друге стране. Ово ми није пријатно, знајући шта се све догодило. На дан 10-ог априла пошла је једна чета Немаца десном колоном а ја левом колоном у напад на комунисте, где смо се срили са Немцима на ЈБутуј Крушци... Борба је трајала 5 часова. Таква није вођена на овом сектору. Јака комунистичка банда, тачно је била информисана где се налази наш штаб, и напала је то место. Нико им није дао отпора. Код мештана распитивали су се о свему, и знали су где се ко од нас налази. У овој борби, која је заиста била паклена, са својом групом постигао сам добре резултате тако да су се и Немци дивили. После овога Немци наредили те сам се повукао. Припремљен је план за напад 12 ов. месеца, али тога дана нисмо наишли на њихове банде, јер су се на 13 извукли у правцу Луке-Осовица. Господин капетан Вучковић обавестио ме да он мора да иде заједно са Немцима у правцу Златибора, јер Немци сматрају да комунисти имају намеру да се врате правцем Чачак-Пожега-Ужице-Златибор. Жандармериски потпоручник Милутин Јанковић.”

Претседник: Јесте ли примили овај извештај?

Оптужени Михаиловић: Не знам да ли сам га примио.

Претседник: Не сећате се или не знате?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: Како не знате ни за један извештај који је упућен вама, као да вам је неко скривао?

Оптужени Михаиловић: Можда је примљен у штабу, али га ја нисам видео.

Претседник: Каиетан Марковић пише писмо 18 априла „господину потпуковнику, то је или Лалатовићу или Остојићу: „Командант капетан Вучковић извештава да су комунисти кренули из Кушића ка западу“, и тако даље.

Претседник: Писмо Јеше Симића са потписом „Дршка“ упућено оптуженом Михаиловићу са насловом: „Драги мој главни докторе, 18 априла 1944 године у 12 сати. Шаљем ти стање на целом простору на дан 17 априла. Црвени држе Катиће - Кушиће са доста jakim снагама у односу на мене. А крцалије,...

Претседник: Кога сте називали крцалије?

Оптужени Михаиловић: Љотићевце.

Претседник: (чита): „Немци 4.000 са лаким топовима... Бугари утврђени на Боровој Глави... Српска државна стража њих 230... Цветић са њиме везе нема. Звонко је заједно са Немцима у Негбини."

Претседник: Видите, јесте ли ви тачно упознати са распоредом, ви лично?

Оптужени Михаиловић: Дршка и његов извештај, нисам рачунао као тачне.

Претседник: Ово је распоред сателитских снага. Ту се наводи где је ко?

Оптужени Михаиловић: То не значи да је заједно са њима.

Претседник: Ви сте војник, ако погледате карту видећете да је не само то садејство него пуна, комплетна сарадња. Он тражи да би добро било да ви Нешка пребаците у Крушчицу. А ви сте подвукли на вашем писму реч „Нешко“ и рекли: „Не може“, то јест не дате да се Нешко са терена око Ваљева пребаци доле ка Кушићима.

Претседник: (чита): „**Извештај** горског штаба 53 од 21 априла 1944 године. Начелник штаба на личност то јест оптуженом Михаиловићу. Опширан извештај са свима детаљима. „Према усменом извештају који сам примио концентрисан је цео корпус код Триглава у студеничком крају...“ и тако даље. Извлачење трупа... „Без наређења отишао сам према Студеници у циљу извиђања и прикупљања података о групама партизана. Затим да извучем нешто муниције од Немаца, јер је нису дали док не виде да смо у борби са партизанима. Сугерирано ми је да је потребно, што се утврдило за време разговора између чика Марка и његовог познаника из Београда... *ШШо нисмо покушали сШутиШи у борбу разлог је Шај што смо обавештени и стекли уверење да је искључено поћи у борбу док се ми успешно Шучемо против партизана.* Кад сам ја измакао онда су они полетели и ангажовали још јаче у борби. Бројно стање корпуса је 1.560. Немци су нападали село једно у Студеници где су се налазили партизани."

Писмо команданта гардиског корпуса дворске гарде његовог величанства краља у отаџбини, команданту отсека немачке војске Рогатица-Сарајево. Дворска гарда њ. в. краља у борби са комуни-

стима од Ивањице па западно до Деветаче утрошила је сву муницију тако да је остало на једнога стрелца просечно 10 метака, а на аутоматска оруђа 100-150 метака. Услед оваквога стања је немогућно предузети веће акције против комуниста јер би иначе комунисти могли повратити се и узети положаје које ви (то јест Немци) користите како Горска гарда... њ. в. краља у отаџбини ни једном приликом није нападала немачку војску из бусије, из заседе, него се борила против највећег непријатеља света, комунизма, то би било у заједничком интересу (то јест немачком и вашем) да нам помогнете у пушкама, митраљезима и бацачима као и муницији да продужимо борбу, да унишимо комунизам. У овом циљу шаљем официра Марковића који ће вам усмено изложити данашње најнужније потребе. Сматрам да ћете ме као војник разумети и схватити ситуацију у којој се налазимо те да ћете нас утолико пре помоћи. Командант Горске гарде инжењерски мајор Никола Калабић."

Претседник: Ево како лепо писмо пише Немцима, а страшно коље по Вранићу.

Оптужени Михаиловић: Лазовићеви људи.

Претседник: А, ево, Калабић командант краљеве гарде.

Извештај бр. 325 од 100/100 од 5 IV 1944 године упућено Врховној команди. „Лично сам се састао са Кондором који врши чишћење десне обале Лима. У вези сам са Војом који напада са југа у заједници са Немцима."

Претседник: Депеше број 958 и 959 преко станице Ханс од 2 фебруара 1944 године. „Јуче ми је Грилис саопштио следећу депешу од мајора Армстронга: Молим вас известите господина министра следеће: Следио сам мајора Цветића до Негбине, али Цветић је био више на запад. Нисам видео да су комунисти нападали четнике" и тако даље.

Депеша 4860 од Би-Би (то јест од мајора Цветића) упућена Врховној команди под бројем 215 од 11 априла 1944 године. У депеши се говори о прикупљању бригада према Ивањици. Исто тако се каже да Немци дају храну и муницију. „Летећа колашинска бригада у борби са 150 људи."

Претседник: Депеша број 400 од Стипе (то јест Јеше Симића) упућена 14 априла 1944: „Црвени потиснути из Дубице према Ивањици. Мајор Цветић рањен у ногу и пренет у болницу... Јуче у 8 часова прошло је 18 камиона љотићеваца за Ивањицу..."

Помоћник тужиоца: Та је депеша читана.

Претседник: Депеша 5.111 и 5.112 од Би-Би (то јест мајора Цветића) упућена Врховној команди 15 априла 1944 под бројем 334 и 335: „Од Драгачева Немци, добровољци и наши нападају у пет колона. *Прва колона... друга колона... трећа колона... итд.*

Четврта колона је јачине 1 батаљона Немаца и један батаљон добровољаца... Акције почеле 13-тог априла у 5 часова."

Команда среза Ариљског саопштава: Саопштава се да се комунисти спремају да 21 априла по сваку цену поремете ред, мир и поредак у овој земљи.

Депеша од Стипе (то јест Симовића) број 413 од 19 априла 1944 упућена Врховној команди: Кесеровић и Миса извештавају да се 150 четника Звонкових (то јест Звонка Вучковића) јавно превозили камионом са Немцима. Немци прошле ноћи превозили трупе за Бијелу Реку... И то смо читали.

Депеша 426 - Стипе - Јеша Симић од 26 априла 1944 године - Милош јавља: Црвени у три колоне нападају у правцу... Једна колона, друга колона, треће колона. Под надмоћношћу отступио је корпус у реду. Детаље не јавља. Губитака има. Пробити се не могу ни за Санџак ни за Дрину. Воде се огорчене борбе. Немци кажу да је ту Тито... Где наши попусте, они брзо камионима преносе снаге и врше напада.

Депеша Гар-Гара (то јест капетана Нешка Недића) послана Врховној команди 5 маја под бр. 8586. У депеши се даје распоред снага. Каже се да су јуче одбијени сви напади комуниста. „Ваљевски корпус са делом Немаца држи леву обалу Граце. На положају код Косјерића је један батаљон Немаца." У депеши се даље каже: „Моја је тежња да се ослоним на Немце и да створим чврсту одбрамбену линију, док не прикупим снаге и док се не створе предуслови за уништавајући удар, а тада уништити I, II и V дивизију"... На крају депеше се каже: „Са запада нападају: један батаљон Немаца и три батаљона љотићеваца, а ми дочекујемо."

Депеша Гар-Гара 98 од 6 V. У депеши се каже поред осталог: „Са офанзивом продужујемо. На западу десно крило остаје у одбрани. Према Радовници потиснуо је партизане један добровољачки пук са батаљоном Немаца. Изгледа да су II и III дивизија потпуно преморени, јер су ужасно тучени и желе према Босни". Два немачка моторизована батаљона чекају да се пробију у области Јелове Горе. Немци чекају на развој ситуације.

Депеша 648/649 од 5 V од Ханса (генерала Трифуновића), упућена оптуженом Михаиловићу (Врховној команди). У депеши се каже поред осталог: „Примљене су депеше 368 и 369. Подаци обавештајне службе четвртог о ситуацији. Затим се даје приказ распореда трупа, међу којима се налази један батаљон Немаца, један батаљон добровољаца и љотићеваца. Каже се, да се Раковић налази под командом Немаца.

Депеша 796 за Георгија (потпуковника Радовића) од Врховне команде 11 V 1944 године. У депеши се каже да треба искористити акцију Немаца против комуниста и истовремено напасти на кому-

нисте. Каже се „Морамо настојати да комунисте уништимо што пре, а немачка акција ће доћи добро. Морамо оставити све по страни и само комунисте тући“.

Депеша бр 5113 од Бибија (Мајор Цветић) послата Врховној команди 17 IV 1944 под бр. 336.

У депеши се означају положаји које држе комунисти око Ивања, Врања, према Трнову испод Бисер Воде. Око Рашке до Боготовића налази се око 1.000 окупационих војника.

Читање докумената приложених оптужници у погледу периода операција у Јабланици и Топлици у 1944 године.

Депеша бр. 6788 од Бибија (Мајора Цветића) послата 8 маја 1944 Врховној команди под. 576 допуна депеши 2591. У депеши се јавља да има у простору Куршумлије и Лесковца око 15 хиљада Цемаца са 70 тенкова Намера четника је да од комуниста рашчисте Топлице и Јабланицу, а у том им жели помоћи и СДС.

Депеша 821 од 8 маја 1944 године. У депеши се истиче да четничке снаге око Ниша и Лесковца имају главни задатак тући комунисте и да требају у томе искористити немачке акције. „Ми требамо искористити немачке акције за рашчишћавање Топлице и Јабланице“.

Депеша од Ханса бр. 812 (то јест генерала Трифуновића). У депеши се истиче да се прикупе све снаге у Јабланици и дејствују у непознатом правцу против комуниста, искоришћавајући у борби акције Немаца. Затим се истиче да, на познати начин, дође до муниција, да Орел искористи акције Немаца у рашчишћавању Топлице и Јабланице и да му се стави на расположење Књажевачки и Делиградски корпус, и на познати начин да дође до муниције. „Мића да одмах помогне Орела за акције на Јастрепцу у Моравском срезу...“

Претседник: Акт штаба IV групе јуришног корпуса са бр. 18 од 25 августа 1944 у селу.... Команданту ове групе јуришног корпуса и начелнику штаба корпуса. Каже се:

„Ситуација: V дивизија црвених је у Жупи, јачина та и та итд... Наше трупе и трупе потпуковника..., уз подршку једног немачког батаљона, нападаће 26 у зору на V дивизију са задатком да је туку и да је избаце из Жупе. Нападај ће почети са положаја тачке села...“

Претседник: Из истог штаба акт команданту јуришног корпуса од 11 јуна 1944. „Комунистичке снаге налазе се на линији... Бригада потпуковника Кесеровића повукла се пред надмоћним комунистичким снагама. Непријатељ надире на северу. Јачина непријатељских снага, према извештају обавештајних официра, око 6.000 људи. Једна бугарска дивизија кренула је из Блага и оперише лево и десно од Јанкове Клисуре ка Александровцу.“

Претседник: *Дакле, Рачић и Кесеровић заједно са Бугарима и Немцима.*

Претседник: Читају се документа, приложена уз оптужницу, за период од почетка септембра 1944 па до распада и уништења организације Драже Михаиловића.

Акт штаба четврте групе јуришних корпуса од 4 септембра 1944, село Љубић. Директива бр. 6.

„Комунистичке снаге, у намери да овладају Србијом, продрле у област Ужица и држе варошицу Пожегу и простор западно од Ужица до Дрине. Јачина комунистичких снага: прва, шеста и седма дивизија. Комунистичким снагама сада су задржане: у блокираном Ужицу: један батаљон Немаца, један батаљон добровољаца и један батаљон СДС, на Јеловој Гори четнички златиборски корпус јачине 600 бораца, на линији Пожега - Трешњица група од око 2.000 бораца, из Чачка на дан 6 септембра крећу два батаљона Немаца...” „Наша идеја је тући комунисте.”

„Напомена: црвени су од савезника напуштени, материјалну помоћ не добијају. Према томе, наша борба за Србију је одлучујућа за Југославију и Балкан. Од наше одлучности и брзине рада зависиће да ли ће на наше тло доћи англо-американци или совјети. На извршење! Командант југословенске војске у отаџбини, горски штаб, мајор Рачић.”

Још једна **заповест** од 6 септембра 1944.

„Шеста личка дивизија разбијена је од наших трупа и повукла се. Наредбујем: десна колона..., лева колона..., веза... резервна група... исхрана реквизицијом... рањенике упућивати у почетку у Пожегу.”

„Напомена: Друмом Пожега - село Тврдићи нападају два немачка батаљона који полазе у напад у 11 часова увече. Командант Драг. Рачић, начелник штаба Нешко Недић.”

Командантима другог, трећег и петог корпуса, 30 септембра 1944 године у 17,30 часова.

Претстоји наш покрет сутра у циљу повлачења према Медведнику. Заповедите да се овај покрет изврши у току ноћи. Ваљевски корпус ухватиће везу са Немцима у Дебрцу. Капетан Нешко Недић”.

Писмо Драгослава Васиљевића команданту вишеградске четничке бригаде Крсти.

„Чујем да црвени прете да ће нас ових дана напасти. Известити о овоме Немце нека изиђу до Тетребнице и Ровиња. Реци им да тамо има и свиња, волова и жита итд. Наговори их да дођу по сваку цену и дај им путовође. Чујем да добровољци гладују. Дај људима хране да не гладују, а ја ћу за четири пет дана доћи па ћу све уредити.”

Акт горског штаба бр. 18. Командант капетан Кондор.

„У ноћи између 17 и 18 овог месеца после 8 часова комунисти су потпуно разбили око 1.800 Бугара и 200 Немаца. Бугари се повлаче из Ужица извлачећи тенкове. Од 5 тенкова, колико су Бугари имали, 3 су оштећена, а два су у стању да се извуку. Један одред Бугара организовано се повлачи и води борбу с комунистима. Наши одреди ступили су у борбу у правцу Кнежевца. Очекујемо да ће комунисти у току дана напасти Ужице. Капетан Митић виђен у цивилном оделу у немачком аутомобилу. Сигурно иде у Београд да ухвати везу.“

Команди шумадиског корпуса, команданту првог корпуса Музикавићу, 28 септембра 1944 године.

„Иде се на виђење за долазак другог шумадиског корпуса. Одржавајте сталну везу са 11 (Немцима) и тражите њихово ангажовање. Будите енергични и брзи.“

Претседник: Јесу ли сви команданти знали да ово 11, 22 и 33 да су Немци, Италијани и усташе?

Оптужени Михаиловић: То је спровео Остојић скроз.

Претседник: Писмо ЈБубе Ђорђевића Музикавићу 6 септембра 1944 године.

„Твоје писмо примио. Хвала на обавештењу. Издржи још мало. Организуј курирску службу, како би сваки твој извештај могао да ми се достави, како бих могао код Немаца предузети кораке да се ситуација поправи. За сада у Драчи нема никаквог неспоразума. Немци покушавају да се провуку од села Врбаве на запад. За два дана треба да избацимо 500 бомби. Начелник штаба команде Србије долази да види ситуацију у овим крајевима.“

Претседник: Сарадња четника, Немаца и СДС.

Депеша бр. 166 фор 100 - 100. Нуди ми се умирење прилика од стране Немаца. Пио јавља да је Чича наредио операције према трећем црвеном корпусу у области Мајевце - Требаве. Чича ће лично водити ове операције. Наређује да Митрановић суделује са свим расположивим снагама у простору Кладња. С обзиром на ову претстојећу акцију примићу понуду Немаца да осигурам залеђе. Пио се позива на вашу депешу, коју ми нисмо примили.

Депеша бр. 208 фор 9814 о.м. разговарао сам са бројем 11 (то јест са Немцима) предочио тражење у погледу усташа. Изговарају се да то не могу наредити, јер би то довело до дипломатских заплета. Са њихове војничке стране учиниће све могуће. Генерал Трифуновић прима већ извесну помоћ од трупа које се налазе на терену. Пуковник Борота.

Депеша бр. 210 фор 98 од 16 децембра 1944 године. „Тражио сам да нам избеаве из домобранске болнице мајора Марка Радоњића са још једним четником. За курс др. Андрића добили смо изванредан материјал, а данас одећу и остало.“

Претседник: То је за курс командоса.

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Немци дају преко Бороте материјал. (наставља да чита депешу): „... тако да ће се моћи обучавати курсисти. У оружју смо добили помоћ."

Наставак депеше: „Молим за наређење ко ће људству ове групе дати упутства, а ко ће упућивати на задатке поред оних који долазе са стране **11** тј. Немаца. Ради споразумевања са Немцима употребио сам знак распознавања „Митровица". Молим за одобрење да се достави нашим јединицама. Пуковник Борота."

Претседник: Ово је наговештавање Бороте за долазак терористичке групе Гашпаревића. **Депеша** број **220**, фор **98**, од **29** децембра **1944** године. „Примио сам данас изврстан материјал за курс. Број **11** (то јест Немци) нису још упутили групу у Беч јер су два вагона са материјалом за ову групу отишли у ваздух услед напада из ваздуха. Због тога не могу и наши курсисти добити оружје од њих. Поздрав - пуковник Борота."

Депеша бр. **217** и **218** од **29** децембра **1944** године фор **98**, од пуковника Бороте. То је за Врховну команду. „Мајор Милан Грозданић извештава да је све рањенике из области Горажде и Рогатице пребацио у немачку болницу. Са њима се налази потпоручник Ратко из Калабићевог корпуса. Такође извештава да је удесио са немачким генералом Арктом да лакше рањенике евакуише, ако би се ситуација код Немаца погоршала. Зато предлаже поручника Вејина Илију за везу са болницом."

Наставак депеше бр. **219**, фор **198**. „Што се тиче пребацивања лакших рањеника постоји могућност да се пребаце возом до Добоја или моторним возилима, ако је мост поправљен. Немци кажу да се мост поправља. Успео сам добити од Немаца 300 литара нафте."

Оптужени Михаиловић: Мајор Гроздановић припадао је СДС.

Претседник: Вас извештава пуковник Борота.

Претседник: **Депеша** број **292** од **5** јануара **1945** године упућена Врховној команди од пуковника Бороте: „Број **11** (то јест Немци) поручују ми хитно да су све жеље у погледу муниције испуњене и да ће бити отпослата куда треба. Да се споразумемо с вама и да дођемо код њих са вашим опуномоћеником, да се све ствари уреди. Они ће вршити напад на фронту, а ми да у позадини уништавамо оно што они поклјену, а за ово нам дају муницију и остале потребе. Траже да се с њима успостави радиовеза најхитније. Желе нам дати једну станицу. Траже једног нашег телефонисту. Све ово траже најхитније. Молим за најхитније инструкције. - Пуковник Борота."

Депеша бр. **287** од оптуженог Михаиловића, упућена **9** јануара **1945** год: „Имамо извештај да ће се вакцине и најпотребнији лекови за нас доставити ових дана у Сарајево. И муницију добићемо из Сарајева. О току рада подносите извештај. Чича."

Депеша бр. 242 од 13 јануара 1945 године од пуковника Бороте: „Команда број 11 (то јест Немци) стављају нам на расположење групу од 64 саботера под командом Гаре, понављам под командом Гаре. Гара поручује да има специјалне наставнике. Гара жели хитан састанак са мном. Молим хитне инструкције по овоме. Број 11 (Немци) ургирају за једног официра за везу. Пуковник Борота."

Претседник: Вас је, Михаиловићу, Борота обавестио о доласку Гарином.

Депеша бр. 8 од 14 јануара 1945 године Врховне команде: „Позовите пуковника Павловића. Он треба да узме шифре од Гаре. Реците Павловићу да немамо ништа против тога да људство под командом Гарином примимо код нас у команду. Павловић треба да узме од Гаре специјалне наставнике. Одржите састанак са Гаром. Добро је да пуковник Павловић буде ту. Чича."

Депеша број 256 од 16 јануара 1945 године: „Борота јавља: Гарина група јака 64 човека, наоружана" и тако даље. Даље јавља да је дошла Гарина група.

Депеша број 339 од 21 јануара 1945 године од Врховне команде: „Гарину групу радо ћу помоћи и учинићемо све да му олакшамо пут. Слажем се са вашом одлуком да најуриште Петра Рајковића. Пуковник Остојић има вашу депешу број 259. Дајте потребне податке. Чича."

Наредба број 230 начелника штаба Врховне команде југословенске војске у отаџбини за 21 јануар 1945 године. За специјалне задатке на терену Србије неопходно је потребно ставити на расположење команди краљевих командоса подесна лица која се, поред осталог, морају одликовати и осталим потребним условима, карактерним и другим, за извршење поверених им задатака. Та лица морају знати да ће, у случају неизвршења задатака, бити осуђена на смрт, те да према томе не долазе у обзир они који би хтели само да се што пре врате у отаџбину. Начелник штаба Врховне команде, армиски генерал Драгољуб Михаиловић."

Претседник: Ово је наредба о оснивању командоса.

Депеша Врховне команде број 375 од 24 јануара 1945 године са потписом генерала Трифуновића у којој се вели: „Видите са бројем 11 (то јест са Немцима) да ли би могли да нас снабдевају са бацачима пламена?"

Депеша штаба, динарске четничке дивизије од 25 марта 1945 године команданта војводе Ђујића који пише командантима корпуса личког, босанског, далматинског и кордунашког: „Наредбом Чичином од 1 децембра 1944 године, за команданта хрватске армије постављен је генерал Парац Матија... Нека команданти корпуса схвате озбиљно ово наређење које је строго озбиљне природе... Командант Ђујић."

Депеша штаба четничке дивизије од 30 марта 1944 године у 23 сата, у којој командант војвода Ђујић пише: „Вести са фронта: Наша делегација стигла је од Чиче где је сав посао успешно завршен. Добровољци су ушли у састав југословенске војске у отаџбини под Чичом (добровољци то су љотићевци) - Чича вам је послао свог помоћника генерала Дамјановића ради важних задатака. Са њим сам се видео у Бистрици где је извршио инспекцију добровољаца и нашег корпуса под Јевђевићем. Ово наређење по пријему спалити како не би дошло у руке *непријатеља* и оних који за садржину не би требало да знају."

Депеша истакнутог дела штаба југословенске војске у отаџбини од 15 априла 1945 године: Команданту Динарске дивизије. Ово је прва заповест, наредба, обавест Дамјановића, у којој обавештава о формирању истакнутог дела штаба Врховне команде који ће носити назив горски штаб 1.

Депеша бр. 237 од 5 маја 1945 године, од пуковника Бороте у којој се каже да се немачки штаб жали што нема подесног официра за везу са радиостаницом.

Депеша упућена Мати Матићевићу, у којој се каже: „Веома сам задовољан са резултатима првог састанка са вама. Много рачунам на вашу сарадњу, на човека који је у народу успео да провуче велике снаге... Сарадња ће остати тајна, али ће бити већи успех ако сарадња буде јавна. ... На нашем састанку решићемо питање о вашем чину у војсци онако како вам припада... Са братским поздравом генерал Дража Михаиловић."

Наредба начелника штаба Врховне команде за 1 децембар 1944 године: „На предлог Врховне команде за стечене ратне заслуге краљ Петар унапредио је резервног пешадиског поручника Мату Матићевића у чин капетана II класе - Начелник штаба Врховне команде ДМ."

Претседник: А ко је Мата Матићевић да видимо. Међу документима нађен је и овај: „У борбама које су задњих дана водиле наше јединице против заосталих усташких крвопија и четника, убијено је много наших људи а убио их је познати зликовац и организатор усташке милиције у Варешу и околини Мато Матићевић. Међу документима, који су код њега пронађени, налазиле су се и две наредбе Драже Михаиловића које је он чувао као највећу драгоценост: једна наредба од 1 децембра 1944 године којом је Матићевић одликован орденом белог орла са мачевима петог степена и друга којом је унапређен у чин капетана друге класе. - Потпис Бранислав Лалић".

Оптужени Михаиловић: Матићевић није усташа.

Претседник: Даље Св КЗЖ6. „Матићевић постаје један од највернијих помагача Францетића, који га често посећује, и Францетић га поставља за заповедника усташке милиције која учествује у борбама код Вареша, нарочито у Шестој офанзиви када је убио 72

партизана... Приликом повлачења Матићевић је повлачећи се из Вареша, убио на железничкој станици 2 партизана."

Наредба начелника штаба Врховне команде за 1 децембар 1944 којом се одликује поручник Мата Матићевић орденом Белог орла са мачевима V степена.

Команда југословенске војске у отаџбини - Горски штаб бр. 73, Обр. 40 од 20 јануара 1945 године. - Начелнику штаба Врховне команде: „Данас 20 јануара 1945 године тражен састанак са католицима и усташама. Долазили су у село Кладаре Домазет Аугустин, Анте Јосиповић, заповедник усташа и Живан Лазовић. За те преговоре поднети су и писмени услови: тражено је да се прекине покољ, да се зајемчи сигурност заједничке борбе противу црвених да се „свако бори под својом заставом итд." *Обавештава и тражи одобрење да се може ићи у Чардак - Потпис: Живан Лазовић.*

Оптужени Михаиловић: Јесте, и ја сам тада послао Владимира Предавца.

Претседник: Послали сте њега ево шта каже: Начелнику штаба Врховне команде бр. 73 од 23 јануара 1945 године: „На основу добијеног овлашћења састао сам се на дан 20 јануара у Чардаку са заповедником усташа Антом Јосиповићем и Аугустином Домазетом и приликом преговора постигнути су следећи резултати" и тако даље.

Оптужени Михаиловић: Ја сам тражио Матићевића и два католичка свештеника и они су били тамо. Међутим 20 јануара ја сам се већ налазио на Требави. Лазовић је са штабом остао сам у тој области.

Заступник тужиоца: Споразум је закључен раније, а одобрење оптуженог Михаиловића стигло је касније.

Оптужени Михаиловић: Ја се сећам да сам ја радио са Предавцем. Он је први пут ухватио са њима везу. Они су се налазили на путу између Средње и Требаве.

Претседник: „Овлашћење за пешадиског капетана Богдановића Добривоја, које се упућује за мога одржаће везе. Команданту бојне у Грачацу поручник Капетановић. Ова веза једина је са којом ће се до даљег између потписаног и поручника Капетановића одржавати контакт и све док се не измени на други начин неће се користити друга веза ни са једне стране. Командант србијанских трупа дивизиски генерал Дроња", (то је генерал Трифуновић). „20 јануара 1945 године".

Претседник: „Команданту једанаесте бригаде требавског корпуса ЈВУО Палежница. Капетан брат Добривоје Богдановић упућен је од стране Трифуновића за сталног одржаће везе са муслиманима. Са вером у бога. Живео краљ! Живео Дража!"

„**Штаб** број 107, команди југословенске војске у отаџбини, 1 фебруар 1945 године, начелнику штаба Врховне команде. У прилогу

под/. достављам писмо заповедника села Чардак Августина Домазета с обзиром на сарадњу. У изгледу је да се прими 10 католичких села и да се одвоје од усташа. Преговори се воде са селима. Командант мајор Лазовић Живан."

Поштовани господине мајоре Лазовићу, (пише му заповедник Домазет Августин) „примио сам ваш допис и све разумео. Чуо сам с друге стране да се нешто слично ради по вашим селима око Шамаца. Мој рад на смирењу оба народа није од јуче. Чини ми се да се прилике нормализују и у оним редовима који нису одобравали мој досадањи рад итд."

Претседник: „Усташка посадна бојна, Шамац. Заповеднику пете сатније Шамац. Стално ми стижу заповести да се са вама не смем спријатељити као до сада што смо били и што смо се пријатељили, него ја сам мишљења истога и надаље. Али ако нешто радите и ако нешто мислите побоље би било да се уклоните из Грачаца..., заставник Ахмет Токић. 6 фебруар 1945 године."

Депеша број 241 од Врховне команде дана 8 јануара 1945 године. „Примљена депеша број 241. Не знам да ли комунисти мисле сада на Сарајево, али треба предузети све мере да се области које сада имамо одрже у својим рукама. Нека се Митрановић што јаче повеже са католичком и муслиманском милицијом у области Вареша. Ситуацију код нас води Лалатовић. Чича."

Претседник: Бр. 586 од Врховне команде, 23 II 1945 године. Доставља следећу заједничку депешу за Баћовића, Митрановића, Лазу: „У Пазарићу налази се муслимански вођа Санџака хоџа Пачариз. У Пазарићу има под својом командом 1.000 својих муслимана, а у Санџаку може подићи у свако време 4.000 наоружаних муслимана. Наређујем, обратите пажњу оптужени Михаиловићу на ово, да се са хоџом Пачаризом ступи у везу и да му сви указујете вољу за заједнички рад. - Потпис Чича." То је докуменат бр. 347.

Ви, оптужени Михаиловићу, кажете да са хоџом Пачаризом уопште нисте имали везе?

Оптужени Михаиловић: Ово се хтело, али раније никада.

Претседник: Депеша 9 од Врховне команде из 1945 године: „Регулишите питање усташа у основици, да се уклоне и не ометају рад наших у чишћењу партизана. Понављам: регулишите питање усташа у основици, да се уклоне и не ометају рад наших у чишћењу партизана, понављам: у чишћењу партизана - Чича."

То је ваша депеша, оптужени Михаиловићу, и како да регулише.

Оптужени Михаиловић: Појма немам.

Претседник: Како појма немате кад је депеша ваша?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: Писмо оптуженог Михаиловића упућено његовој преузвишености др. Алојзију Степинцу, надбискупу Загреба и митрополиту хрватском, - Загреб...

Претседник констатује да је то писмо већ читано. То писмо је упућено из Врховне команде.

Претседник: *Писмо опШуженог Михаиловића од 5 априла 1945 Године:* Драги господине, журим да одговорим на ваше питање о гледишту Врховне команде коме у погледу официра хрватског домобранства следеће: *Супротно од става Тита*, ми сматрамо да се официри хрватског домобранства не могу анблок сматрати издајницима и колаборационистима. У будућој држави сматрамо да они треба да заузму одговарајућа места. Разумљиво је да само они који су се истакли рђавим држањем у току 4 године имају да снесу одговорност и последице таквог свог поступања. Срдачан поздрав ваш генерал - Драг. Михаиловић".

Већ је прочитано писмо оптуженог Михаиловића упућено из Врховне команде 15 априла 1945 године господину В-у. „То је оно писмо за везу са Павелићем.

Одређујем 15 минута одмора. Изведите оптужене.

Одмор је дат у 11,20 часова.

После одмора до 11,35 часова

Претседник: Наставља се претрес. Наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене. Оптужени Дража Михаиловић заузима место за пулом пред Судом.) Наставља се читање докуменЛта, приложених уз оптужницу, и то докумената који се односе на део оптужнице који говоре о ратним злочинима.

Писмо Добросава Јевђевића (као и увек без датума), које почиње са „господине министре", упућено оптуженом Михаиловићу.

„Питање муслимана. Још приликом напада на Фочу ја сам заједно са Баћовићем. *Претседник прекида читаве реченице и затим наставља нову реченицу.* Тако пре три дана у Дрежници, где су гатачке трупе кантонирале пре покрета за Прозор, поклали су недужних муслимана стотину, а међу њима и једнога који је спасао десетине Срба, као што су и приликом напада на Фочу заклана два најбоља српска пријатеља. И Баћовић и ја у Дрежници и у Коњицу, у присуству све војске и муслиманских првака, одржали смо говоре, у којима је изложена наша нова линија према поштенним муслиманима, што је трупе дисциплинирало, а међу муслиманима изазвало огромно одушевљење..."

„Питање Италијана. Сада нам предлажу да нам дају 5.000 униформи каки боје (као енглеске), да ми на њих ставимо наше знаке, а официри орлове, а да ми у Херцеговини преузмемо гарнизоне и касарне, док би они повукли своје трупе."

„Питање прехране... Војску такође обезбеђујемо за сваки случај и већ сада имамо у Калиновику 10.000 конзерви и 10.000 бисквита. Затим долази „питање Хрвата", „Интерно стање наше организације", „Питање емисионе радиостанице", „Случај Баћовић-Аћимовић" и на крају „С вером у бога, за краља и отаџбину. Добросав Јевђевић."

Акт војне команде места Никшић од 27 јуна 1942 године број 907, предмет: Атентат против италијанских официра.

„Као репресалија, због атентата извршеног јуче над италијанским официром, наређено стрељаше 20 комуниста, од којих 17 који се налазе у четничком затвору. Моли се да се 17 заробљеника о којима се горе говори предају у 11,30 команди краљевих карабинијера."

Затим име мајора италијанске војске, и у вези с тим, акт команди народне војске у коме се каже:

„Народном војном суду... У вези горњег наређења ставите на расположење команди краљевских карабинијера у Никшићу 15 најопаснијих комуниста који се налазе у вашем затвору." Потписао капетан I класе Влад. Ђукић.

Акт команданта другог милешевског корпуса од 8 јула 1943 године упућен команданту среза Сеничког Селимиру Поповићу. У овом акту се каже да се са присталицама. комуниста, који нису осетили велики терет од борби и мучења, поступа врло строго. Пре неки дан, каже се даље у акту, убили су једног националисту из заседе и као одмазду стрељао сам 14 комунистичких присталица." Потписао Командант поручник Вук Калаитовић.

У **писму** из Омиша од 9 листопада 1942 године говори се о покољу у Гату од стране четника. Овај смо акт читали. Четници су дошли и заклали, заједно са Италијанима, велики број људи и запалили велики број кућа. У овом писму износе се детаљи о злочинима четника и Италијана у селима у околини Омиша.

Акт поручника Виђана од 18 октобра 1942 године, означен: колоне МВАЦ, предмет: Извештај о операцијама. То су операције октобра месеца у околини Прозора. У акту се каже да су антикомунистички одреди, заједно са италијанским одредима, наставили покрет према Прозору, издржавајући тешкоће и напоре на врло тешком терену. У акту се каже између осталог: „Антикомунистичка колона... дале су и овога пута доказ њихове издржљивости, њиховог полета, њихове агресивности и њихове сарадње са италијанском борбом у борби против заједничког непријатеља - комуниста."

Претседник: **Писмо** Баћовића упућено оптуженом Михаиловићу које почиње са насловом:

„Господине министре, примио сам пошту. Према вашем наређењу извршио сам мобилизацију од 5.000 четника за борбу у правцу Прозора. Војвода Бирчанин и Јевђевић имала су састанак и договор са командантом италијанске војске за заједничке операције... У овој операцији поклато је и убијено око 2.500 Хрвата... У Источној Босни..."

Писмо Петрарке - то је Саве Вукадиновића - документ бр. 355

„Сасвим неочекивано морам доћи поново у Београд. Павле ме послао да рашчистим неке тешкоће које су настале после нашег чи-

шћења у јужној Црној Горн и у позадини комуниста. Не знам да ли сте обавештени, послао сам једно писмо преко Косовског корпуса. Водимо борбу на свима фронтовима са комунистима и у позадини са неваљалцима сваке врсте. Мислим да смо се ангажовали прецењујући своју снагу. У позадини је стрељано 49. Суђење је одлично припремљено и обављено јавно. *Што се Шиче зеленаша, који нису погинули, Ши мру на ноГама. Више се сиГурни не осећају и Шраже пасоше. Ваш одани ПеШрарка.*"

Писмо Павла Ђуришића упућено оптуженом Михаиловићу од 6 јануара 1942 године:

„Чича Ђоко, нарочито новости нема. Операције у Бијелом Пољу отпочеле су јуче у 12 часова. Све смо изводили по плану и Раде је спалио 15 кућа, убио 10 муслимана и 5 сагорело у кућама. Известна села, која су упоришта муслимана, морају се спалити. Шаље вам честитке за наступајући празник да вам бог подари дуг живот и да Ускрс славите у престоници."

Депеша број 760 упућена од Иштвана - Баћовића - за број 570 2 априла 1943 под бр. 215 (то ће бити за оптуженог Михаиловића)

„Нити сам тражио, нити тражим да ме спасава Бајо а још мање Павле. Нисам наиван да не видим ситуацију. Видео сам борбеност јединица које су послане да спасавају Херцеговину. Иако ми је давано - ову помоћ нисам осетио. Знам тачно да је на Дрини. Читава сам села спржио, 170 имам у затвору, сваког дана стрељам. Грехота је да се пребацујем на Невесиње..."

Депеша 280 од Иштвана - Баћовића:

„Заробљено је неколико митраљеза и неколико пушкомитраљеза. Све положаје повратили смо. Све што је заробљено стрељано је - као и сумњиви мештани..."

Депеша 2550 од Фрикеа (Раковића) команданту II равногорског корпуса, Србија, под бр. 110 и његова депеша 251 послата истог дана као број 111.

Хапшења наших људи више неће биШи. Погинуле окупаторске војнике нећу спаљиваШи, неГо само по нашем списку и само ће се партизани убијати. На другом састанку, док сам ја уништавао комунистичке групе Лабуда Лабудовића, које су биле у срезу Таковском, Качерском и Орашачком... Коста Костић води ову групу. Тако ће искористити Немце за уништавање и за чишћење среза Качерског, али је одвојено од Немаца и илегално. Добили смо 5.000 метака за чишћење мога рејона од комуниста.

Писмо Јевђевића и Баћовића по питању Фоче. То смо већ читали.

Депеша бр 9861 од Дра-Дра (Саве Вукадиновића) од 22 априла 1943 године упућено Врховној команди. За убиство Станишића тражио сам од наших људи да интервенишу, преко Арсе Петровића, код Немаца да се стрељају 300 комуниста пуштених из

затвора из Бара, које смо ухватили у Подгорици и поново ухапсили. (И то смо читали)

Писмо Ивана Рашића од 18 XI 1942 године са Боана, које је већ читано и његово писмо од 20 XI 1942 године команданту трупа у Црној Гори и Санцаку. „С обзиром на појаву комунистичких тројки наређујем да се предузму најенергичније мере за уништење комуниста и зеленаша, нарочито комуниста. Употребити сва могућа сретства, по заповести врховног команданта, командант армије генерал Драг. М. Михаиловић 22 XI 1942 године. Бр. 962. (То сам вам већ показао)

Оптужени Михаиловић: Нисам видео.

Претседник: Друже заступниче тужиоца, покажите тај оригинал. (Оригинал се показује оптуженом Михаиловићу) Је ли то ваш потпис, ваш оригинал?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Штаб команде четничке бригаде пов. бр. 50 од 15 XII 1942 године командант одреда војно четничког корпуса. Пише Славко Војновић. „По усменом договору са вама и по договору са начелником Романиског корпуса и са Савом Деликонићем, мој брат Момчило учествовао је у нападу на комунистичко гнездо и тако даље. И то је читано.

По његовом причању убијено је 150 људи и жена, док је с друге стране, лизао пламен попаљених села." *Видите, како песнички описује.*

Претседник: Ово је била права манифестација национално обојених народних вођа и људства који спонтано, са осећањем срца и душе, бране част кућног огњишта (а пале и разарају домове) вјеру прадједовску и свога краља и отаџбину.

Поделисмо нешто хране по 15 метери жита, што кукуруза, јечма и зоби, нешто пасуља на сваки батаљон".

Претседник: Чита се **списак** списак активних комуниста, њихових сарадника и симпатизера са рејона прве топличке бригаде југословенске војске у отаџбини.

Село **Рашица:** Тодосије Радивојевић, симпатизер, ликвидирати. ЈБубица Радивојевић, симпатизер, интернирати. Драгутин Миљеновић, симпатизер, ликвидирати. Драгомир Трифуновић, највећи сарадник, ликвидирати, итд.

Село Музаће: Гвозден Страхинић, симпатизер, носи петокраку звезду, ликвидирати. Живота Кнежевић, довео партизана на наше положаје, ликвидирати. Гвозден Савић, потајни обавештајац, интернирати итд.

Село Дрежница: Јелена Јеленић, показала партизанима наш миотраљез, ликвидирати. Ђорђе Петровић, симпатизер, интернирати, итд.

Село Кутловац: Радош Милановић, симпатизер, ликвидирати. Јордан Стефановић, симпатизер, син му активни партизан, ликвидирати. Младен Планинчић, пропагатор, ликвидирати. Хранислав

Милојевић, сарадник, ликвидирати. Радојка Петровић, син јој активни партизан, оца интернирати а сина убити.

Село Гргуре: Радош Јовановић, сарадник партизана, заменик команданта, ликвидирати. Милан Јовановић, активни партизан, ликвидирати. Радомир Јовановић, активни партизан, ликвидирати. Воја Јовановић, командант места, ликвидирати, итд. Војин Радовановић, син му активни партизан а он симпатизер. Оца интернирати, сина убити. И тако даље.

Село Вишесело: Миломир Јовановић, сарадник у одбору, ликвидирати. И тако даље.

Село Коњуба: Михаило Марковић и кћи, сарадници, интернирати, Рајко Максић, сарадник, интернирати; Мирослав Симић, Милорад и Миљко Обрадовић, Цана Јовановић, сарадници, ликвидирати.

Варошица Блаце: Обрад Лазовић, активни вођа партизана, ликвидирати, Даринка Лазовић, активни сарадник, ликвидирати; Ненад и Милорад Васић, Ненад Стевановић, Стеван Стевановић, Рајко Симић, активни сарадници, ликвидирати; Обрад Симић, активни вођа, ликвидирати; Драгиша Јовановић, Илија Секулић и Живорад Симић, активни сарадници, ликвидирати; Миодрог Ђурковић, главни сарадник, ликвидирати; Радомир Ђурковић, обавештајац, ликвидирати; Радош Пејић, симпатизер, интернирати."

Претседник: И тако се ређају села: Врбовац, Пребразе, Попово, Сибница, Трбуње, Кашевар, Стубал, Суви До, Лазаревац, Чунгуле, Барбатовић, Тмава, Плочник, Туларе, Доња Коњуша, Горња и Доња Трнава и Шиљомане, - укупно 400 и неколико лица која су записани за ликвидацију или за интернацију. Па онда долази рејон Друге топлічке бригаде.

Претседник: *Претседник чита даље спискове лица из овог рејона која треба да се ликвидирају или интернирају:*

„У Прокупљу 52 лица пребијено, у Великој Драгуши 38. Ту има још осам сумњивих, у Малој Драгуши 9, у Придворици активних сарадника 15, сумњивих 7."

Претседник: И тако се ређају села: Горња Јошавица, Сварча, Мађер, Прекопуна, Горња Бресница, Доња Бресница, Велика Плана, Меровац, Доња Трпчица, Дреновац, Поточић, Хишмановац, Горње Точане, Доња Јелашница, Крушевица, Арбанашка, Пролог, Гласовик, Велики Камен, Нови Ђуровац, Стари Ђуровац, Старо Село, Житни Поток, Ранкова Река, Злата, Бублица, - преко 1.000 лица које је требало које побити које интернирати.

Акт штаба лимско-санџачког четничког одреда стр. пов. 23 од 10 I 1943 упућен начелнику штаба Врховне команде (тј. оптуженом Михаиловићу) од команданта Павла Ђуришића у којем се описује извршење наредбе у погледу покоља. (То смо читали). У срезу Бијело Поље, када су спаљена 33 села, која су именована Губавица, Усковићи, Доњи Блах итд. и када је међу муслиманима било 400 мушких убијених, а жена и деце око 1.000.

Мирко Ковачевић, својим **актом** од 16 I 1943 из Хагбе, извештава чика Ђоку (тј. оптуженог Михаиловића) да се са људством налази на територији са столачком и невесињском бригадом. Где се појаве и најмањи нереди, или побуне одмах се упућује људство. Људство је добро наоружано и одевено. Храна се добија од Италијана. Остаци Комунистичке партије сваки дан су мањи. Помоћу тројки ликвидирају се из дана у дан... Са вером у бога... командант Ковачевић.

Писмо Драже Михаиловића упућено Баји Станишићу. „Драги Бајо, извештен сам да на територији старе Црне Горе влада керенштина.... нарочито на територији среза Никшићког, . . . 20 јануара 1943 године." (То је читано.)

Писмо мајора Пантића чика Бранку (Остојићу) од 25 јануара 1943 „Да би се једном заувек рашчистио са Поповим Пољем, које је гнездо партизана, наредио сам заступнику команданта корпуса и командирима појединих бригада извршићемо једну акцију чишћења већег стила. У њој ће учествовати билећко-требињска бригада и 150 људи из летеће бригаде Мирка Ковачевића. Све похватане бандите, за које тачно знам ко су, стрељаћемо на лицу места".

Писмо мајора Пантића упућено чика Бранку (Остојићу) од 8 II 1943 године (тј. у току IV офанзиве) „Драги чика Бранко, данас је дошао Дукић који је донео твоје писмо. Сада ће бити лакше, јер је Дукић специјалиста за комунисте. Обавестићу те шта је било у Веричанима... Запалили смо 80 колиба, где су одметници одржавали састанке и издавали летке, и куће одметника који су у бекству. Операције смо продужили од Поповог Поља преко Требињске Шуме. Том приликом је у Чешљарима, који су искључиво насељени Хрватима, побијено 16 људи и запаљено 8 кућа. Одметници су се пребацили у Далмацију. Тражио сам од Италијана да нам дозволе да претресемо села Мојково и Слано. После дугих преговора Италијани су нам јавили да ће дозволити претрес али само са њиховим трупима, *јер се боје да нас пусте само да не би запалили села и побили Хрвати*. Како сам пре јавио откривена је велика комунистичка организација и извршена су велика хапшења у Мостару, Стоцу и Требињу. Интересантно је да су сви ухапшени комунисти муслимани. Сада се води истрага у штабу бригаде, у селу Дужинама, где се налази 50 ухапшених који после две до три серије батињања признавају све. Са вером у Бога... мајор Пантић."

Штаб Лимско-четничког одреда стр. пов. од 13 II 1943 године начелнику штаба Врховне команде, пише Павле Ђуришић. У извештају се говори о покољу који је изведен у срезима Пљеваљском, Чајничком и Фочанском и том приликом:

„Сва села муслиманска су у поменута три среза потпуно спаљена, тако да ниједан њихов дом није остао читав. Сва имовина је уништена осим стоке, жита и сена. За време операција приступило се

потпуном уништењу муслиманског живља без обзира на пол и године старости. Код муслимана жртве су око 1.200 бораца и до 8.000 осталих жртава жена, стараца и деце. Све остало становништво је уништено. Херојски потхвати сваког појединца и читавих јединица, *са својим јединицама* у овој ситуацији, дошли су до видног изражаја и заслужили сваку похвалу..."

Читају се **предлози** штаба корпуса горске гарде њ. в. краља пов. бр. од 8 XII 1943 године, 12 јуна 1944 пов. бр. 115, са потписом команданта горске гарде њ. в. краља Николе Калабића, којим се предлажу за одликовање извесна лица четници. Тако на пример, артиљериски наредник Тихомир Милошевић, из села Трнаве, срез Опленачки, Округ Крагујевац погинуо 11 септембра 1943 године у борби против комуниста. Са њим се предлаже Војислав Балагић, такође из Трнаве, Милован Ђакић, Милош Обрадовић, Радоје Штуловић итд. војним орденом Карађорђевог звезде са мачевима за храбро држање у борби с непријатељем а који су погинули у борби с истима, у борби с комунистима.

Богдан Дамњановић, резервни пешадиски поручник, обавештајни официр, предлаже се за одликовање орденом Белог орла, учествовао у више борби, а нарочито се истакао 22 јуна 1943 године у борби с комунистима на Руднику, да се одликује Белим орлом петог степена с мачевима.

Претседник: Мислим да је ово ваш рукопис, после можете да видите...

Претседник: Мартин Јујић за учешће у борбама 12. маја 1944 године против Друге и Пете пролетерске, и 13. маја 1944, предложен за Карађорђевог звезду, а ви сте метнули Бели орао петог степена с мачевима. Савко Танасић, активни артиљериски поручник борио се у селу Друговцу и убио 15 комуниста без својих губитака, а 11. маја 1944 у Сирогојну опет се тукао, предложен за Карађорђевог звезду, ви сте ставили златни орден Обилића.

Милан П. Недић активни артиљериски пешадиски капетан II класе, истакао се у борби у Шумадији, где су до тада комунисти држали власт у својим рукама. У крвавим борбама успео да очисти од комуниста срез Опленачки и организирао равногорски покрет у оба среза. Предложен за Белог орла, ви сте ставили златни Обилић.

Тихомир Г. Јовановић, учествовао у свим борбама које је водила гарда. На положајима у селу Друговцу као командант у борби убио 200 комуниста. Предложен за Карађорђевог звезду, ви сте ставили Бели орао петог степена с мачевима...

Живорад Марић, арт. пеш. наредник, убијено 12 комуниста. Предложен (овде нема ништа) ви сте ставили: златни Обилић.

Славко Рашовић, рез. пеш. п. поручник, убијено и заробљено 11 комуниста у борбама од 12. маја. Предложен за Карађорђевог звезду, а ви: златни Обилић.

Момчило Обрадовић, за Карађорђевог звезду, а ви: Бели орао петог степена.

Претседник: Нигде овде нема да је неко одликован у борби против Немаца,

Тужилац: Никада се са Немцима нисте ни тукли.

Оптужени Михаиловић: Доцније се прешло само у област Груже.

Претседник: Ма добро, али овде нема ниједног предлога да се одликује неки **који** је Немцу макар капу украо. Сви су одликовани са Друговца, Сирогојна...

Оптужени Михаиловић: Гарда се доцније формирала.

Претседник: А Звонко Вучковић пише о Хитлеровом изасланику.

Оптужени Михаиловић: Из мојих се депеша јасно види да је то због свађе.

Претседник: Депеша 947 од Иштвана (Баћовића) од 21 августа 1942 године.

„После политичког осигурања од последица јуче су наше трупе, под командом мајора Остојића, после оштрих борби заузеле Фочу. Наши губици 4 мртва а непријатељски 1.000, од чега 300 жена."

Депеша 154 од 15 јула 1942 године, распис оптуженог Михаиловића свима.

„У појединим крајевима почеле су се јављати комунистичке банде у јачини 20-30 људи. Најенергичније, свим силама, посредно или непосредно, без икакве милости настојати да се униште комунисти, јер у свима крајевима њихова зверства су велика. Ово наређење пренети свима суседима."

Депеша бр. 116 од 27 јула 1942 године: „Председнику југословенске владе, за примену слова „3". Сада треба прилазити обазриво с преда, а обратно прилазити с леђа. Слово „3" треба да прате тројке."

Претседник: Ето видите, оптужени Михаиловићу.

Оптужени Михаиловић: Ја сам већ објаснио да смо ми тиме хтели на неки начин да заплашимо људе. Та ствар има сасвим други значај. Хтели смо и ја и Хадсон, и сви заједно, да заплашимо оне у Београду да они, кад иду улицом, морају да се окрећу... (смех у сали).

Претседник: **Депеша** број 461 од 18 августа. Распис оптуженог Михаиловића свима. „У Југославији комунисти морају бити уништавани без милости свуда где се појаве, не бирајући сретства."

Депеша број 376 од 18 августа 1942. Депеша оптуженог Михаиловића за Ђорђа и Иштвана то јест за Рачића и Баћовића. „Неопходно је потребно и врло важно потући комунисте да им се трага не зна. Предузети кампању против нас из разлога што су у земљи скоро потпуно уништени. Акцијом из Источне Босне, Херцеговине, Далмације и ЈТике уништити..."

Депеша 459 од Остојића од 21 августа 1942 године. „У Фочи има свега и свачега, па се надамо добром плену. Једва чекам да се људи прикупе па ћу им маму мамину за сва времена..."

Претседник: Лепо богами.

Оптужени Михаиловић: То су били усташе.

Претседник: Нису усташе.

Оптужени Михаиловић: Напад на усташе у Фочи.

Претседник: Јуче смо имали докуменат да је касније било са усташама.

Оптужени Михаиловић: Не, 22 августа.

Претседник: А какав је Баћовићев извештај из депеше да је поклано 300 жена. Ово је депеша Остојићева од 16 августа.

Оптужени Михаиловић: 377 од 22 августа.

Претседник: 477 од Баћовића где се каже: „У оштрој борби заузеле смо Фочу и побили 300 жена.“ Управо поклана су муслиманска деца и жене.

Оптужени Михаиловић: *Фочу су храниле усташе. Заробљене су тада и две хаубице.*

Претседник: Депеша 466 од Остојића 24 августа 1942. „Јуче завршио акцију у Устиколини из града Јахорине. Усташе тучене добро. По досадашњим подацима 500 мртвих и око хиљаду до две хиљаде покланих муслимана. Све трупе добри борци, још бољи пљачкаши...”

Депеша 554 од 4 септембра 1942 године од Иштвана Баћовића. „Вратио сам се са пута по Херцеговини. Четири наша батаљона око 900 људи кренули су 30 августа преко Љубушког, Имотског и код Макарске избили на море. 17 усташких села спаљено, 900 убијено, неколико католичких свештеника живо одрано. Први пут после слома пободена застава у море и клицало се краљу Петру и Дражи...”

Оптужени Михаиловић: Мислим да су ово 900 усташа.

Претседник: Јесте, за њега су усташе и деца. Била је овде Љубица Антићевић.

Депеша од 6 септембра 1942 године од Иштвана Баћовића. „Стрељани су: Правица, Тома Голуб, помоћник сенатора Вујачића, Јован Љубобратић, Таса Косовић...” Набрајају се имена стрељаних људи.

Депеша од 21 априла 1942 од Михаиловића. „Тројке за примену слова. „3” носе знак распознавања детелину од четири листа од сивог картона.”

Депеша од 22 септембра 1942. „Слово „3” почели су поједини команданти употребљавати у своје личне сврхе. Команданти нека пазе да им се не поткраде грешка. Ко се једном стави под слово „3” више се никад не скида. За грешку одговарају команданти, јер су последице тешке.”

Претседник: Кога сте ви све стављали под слово „3”?

Оптужени Михаиловић: Љотићевце, Пећанчеве...

Претседник: Објасните нам шта је био Стева Стефановић, индустријалац из Крагујевца?

Оптужени Михаиловић: Лицика? Он је био немачки човек.

Претседник: Ви сте њега ставили под слово „3“. А знате ли да је његова жена кумовала вашој застави?

Оптужени Михаиловић: Он је радио за рачун Немаца.

Претседник: Јесте ли му скинули слово „3“?

Оптужени Михаиловић: Ја не верујем да му је скинуто.

Претседник: Скинуто је. Његова жена је кумовала застави прве четничке Крагујевачке бригаде у Шумарицама.

Претседник: Дешеш бр. 2000, 2003, 2004, 2005, од Иштвана, упућене 9 октобра 1942 године: „Италијани много незадовољни ради покоља усташког становништва (то јест хрватског становништва). Ако нам успе план сигуран сам у успех. Тражимо колаборацију Бирчанинових одреда. Ја идем у Прозор. Јевђа.“

„Доктор Мачек мисли да тражи састанак ради убијања хрватског становништва од стране четника на разним странама. Његов делегат аутентичан. Бирчанин озбиљно болестан. Јевђа.“

„Један одред четника напао комунисте и усташе између Сплита и Омиша. Погинуло 800 непријатеља. Погинуо наш командант Илић. Немци и усташе траже да не крећемо даље. Идемо у Прозор. Савладаћемо отпор.“

Дешеш 2649 од 5 новембра 1942 године под бројем 665 од Хермана. То је читано.

Дешеш од 17 новембра 1942 године од оптуженог Михаиловића за Драгишу Нинковића-Леонарда.

„Да ли Драгиша Нинковић беше у срезу Опленачком?“

Оптужени Михаиловић: У срезу Качерском.

Претседник: „У вашем крају комунисти узимају маха. Одмах предузмите све да се они потпуно истребе, као што и они нас истребљују. Известите шта сте предузели.“

Дешеш 1760 од 17 XI 1942 године од Михаила Баћовића. То је поводом онога што је речено да су ухваћене три крупне зверке.

Дешеш бр. 3494 од 7 септембра 1942 године од Иштвана, под бројем 227: „Четници су стрељали на нашој територији три црногорска комуниста. Италијани су извештени да смо побили одметнике. То су: Јауковић, Момир Јакић и Мирковић.“

Дешеш бр. 159 од 13 јануара 1943 године. Михаиловић пише Леонарду, Феликсу и Драгиши. То су Драгиша Нинковић, Вучковић и Трифуновић: „Добио сам извештај да су комунисти из ваљевског краја пребегли у руднички крај, а има их и на Космају. Гонићете их, јер би иначе могли да добију поново терена. Велики догађаји се приближују крупним корацима. Као издајници покушали би да нас омету у новој отаџбини коју не признају.“

Депеша 804 од 13 јануара 1943 године од Стипе (Јеше Симића) односи се на покољ у селу Бањи код Аранђеловца.

Чита се **депеша** 853 од 16 јануара 1943 године, Дражин распис свима у Србији у коме се између осталог каже: „И поред свих невоља, нарочито подвлачим, комунистичка опасност је највећа. Те злотворе и крвнике уништавати без милости. Сви служе Немцима као и ЈБотићу...”

Депеша 854 од Комарчевића, која је већ једном прочитана, а односи се на 50 комунистичких јатака.

Депеша број 1011 од мајора Цветића, број 264 од 21 јануара 1943 у којој се између осталог каже: „Комунистима не дозволити да дижу главу. Уништавати их без милости. То су наши највећи злотвори. Поступати без сентименталности...”

Депеша број 284 Леонарда виа Феликс (за Драгишу Нинковића од капетана Митића). „Примио сам извештај да чистите комунисте. Уништавајте их без милости. Настојте да сада из Источне Босне не пређу пошто их тамо наши делови разбијају и гоне. Не треба то вама објашњавати. Ви знате. Уништавајте их, понављам, уништавајте их без милости. ”

Депеша од 22 јануара 1943 године за Рас-Рас (За Калабића) у којој се између осталог каже: „Извештен сам о Додићу. Изгледа да је било издаје. Наредио сам да Дроња општи преко нас транзитом. Комунистички одред који је прешао уништити га по сваку цену. Настојте да будете бар четири пута јачи од њих.”

Депеша 999 од Драже Михаиловића, која је већ прочитана, а односи се на комунистичку групу под командом Бранка Костића.

Депеша број 2567 од 24 марта 1944 године од Леона (Дача Симовић) која је такође раније читана.

Депеша број 2.568, која се односи на ликвидирање комуниста и у којој потписник каже следеће: „У мом срезу направио сам вартоломејску ноћ.”

Акт штаба зетског летећег одреда број 321 упућен команданту четвртог четничког батаљона капетану Спири Стојановићу у Даниловграду од стране команданта пуковника Баје Станишића. Ту се каже: „За убијеног одметника Јагоша Контића примљено је на каси дивизије „Ферари” 30.000 лира на име уцене.”

Депеша бр. 2033 од 9 маја 1944 године од оптуженог Михаиловића Ђуришићу: „Преко Радуловића достављен ваш захтев за Ружића... Моје је мишљење да се комунисти имају уништити гоњењем на свима фронтовима. Баћовић надире од Равнога ка... заузео је Калиновик. Целу команду преузео је Кесеровић и побиће све што не ваља...”

Претседник: То ће бити онда кад је било око вашег прелаза, почетак Пете офанзиве.

Оптужени Михаиловић: Не, ми смо отишли.

Депеша бр. 2293 од 23 маја 1943 године: „Задатак Богдана... биће да дефинитивно очисти терен од комуниста и њихових симпатизера, уколико то до сада није урађено... Избегавати сукобе с окупатором.”

Оптужени Михаиловић: То је таква била тренутна ситуација, *то се, види се, не односи само на партизане него и на све друге разорне елементе.*

Претседник: Али ту се изрично каже: избегавати сукобе с окупатором.

Оптужени Михаиловић: Тада је било и других, на пример Пећанчевих четника.

Претседник: **Депеша бр. 171 од 29 септембра 1943 године** упућена од оптуженог Михаиловића за Хе-Хе: „Продужите са чишћењем ваших крајева од комуниста... Са тројкама очистите симпатизере.”

Депеша бр. 715 од 15 октобра 1943 упућена од оптуженог Михаиловића Емилу (тј. потпуковнику Радојевићу) „Најенергичније рашчистите комунисте... То су услови за заједнички рад... Делиградски корпус има сада други посао, а комунисте имате да уништите. Кесеровић стигао на Јастребац.”

Депеша бр. 334 од Ферда (Душана Смиљанића) - од 4 новембра 1943 године: „Командант прве бригаде, помоћу полиције у Крагујевцу, пронашао око 60 лица комуниста, међу којима и сина индустријалца Стефановића, који је дао комунистима 2 милиона динара.

Претседник: Каква вам је ово информација да је син индустријалца Стефановића дао комунистима 2 милиона динара!?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Претседник: Даље у тој депеши се такође

„Помоћу ухапшених у Крагујевцу откривени су комунисти и по другим местима... Потребно је бомбардовати фабрику Стефановића, која искључиво ради за Немце.”

Депеша бр. 511 од 8 новембра 1943 од оптуженог Михаиловића Емилу. Примио сам вашу депешу итд." И ова је депеша већ чиШана. Депеша бр. 635 од 12 новембра 1943 године од Михаиловића Орелу (тј. Кесеровићу. И ова је депеша читана). „Уништавамо њихове симпатизере и јаШаке без милости... итд." То је у вези са радом Топличке бригаде.

Депеша бр. 788 од 19 децембра 1943 године Михаиловића „Рас-расу" - Калабићу: „Космај мора да се очисти по сваку цену. Радите према ситуацији да се Космај, па све до Београда, што пре очисти”.

Депеша број 12819 од 21 новембра 1943 године од Стипе-Јеше Симића-Дршке. (И ова је депеша читана).

„Хитно Саши наредите да дође на терен да организујемо рад са црним тројкама и да почне убијање комуниста у Београду.“

Депеша број 10460 од Луја, од новембра 1943 године, и ова је читана. Каже се: „Треба веровати мени као гардиском официру да је Милош силовао комунисткињу и после је убио.“

Депеше бр. 22-23 од 25 новембра 1943, распис оптуженог Михаиловића свима:

„Подвлачим важност оснивања летећих бригада, какве да буду, да неће да се мења људство, од мобилисаних неће да се узима и да се неће попуњавати итд.“

Депеша бр. 907 од 21 новембра 1943 године распис оптуженог Михаиловића свима:

„Комунисти су груписали јаче снаге у Санцаку и области Прибоја. Овим снагама узалуд покушавају да продру у Србију. Наређујем свима, како у Србији тако и у осталим нашим покрајинама, да искористе ову ситуацију и да комунисте униште у свима покрајинама до последњег. Предузето је чишћење.“ (И та је депеша читана).

Депеша бр. 12348 од Дра. Дра. Вукадиновића Саве, од 11 децембра 1943 године (И ова је депеша читана). „Мајор Петричевић, у борби на Вележу, заробио 28 комуниста. 6 комуниста осуђено на смрт, а такође зетска чета ухватила 6 комуниста итд.“

Депеша бр. 12616 од 19 децембра 1943 године од др. Саве Вукадиновића. (И ова је депеша читана). „Вратили се из Зете. У Зети ухапшено 8 комуниста који су били у Колашину као делегати на конференцији. Свих 8 стрељани. 1 од учесника на конференцији није ухапшен.“ И ту смо депешу читали.

Депеша бр. 12546 од 15 децембра 1943 године упућена од Стипе-Јеше Симића:

„У Селевцу ухваћено 15 комуниста који су по саслушању ликвидирани по моме наређењу. Ишао сам на терен авалског корпуса и вратио се. Ухваћена веза.“

Депеша бр. 12692 од 17 децембра 1943 од Дал-дала.

Претседник: Ко то беше?

Оптужени Михаиловић: То је поп Ђујић.

Претседник: Поп Ђујић. „Ухваћено је 14 живих и заклано.“

Оптужени Михаиловић: Партизани су ухватили *14 па заклали*.

Претседник: То није било никад. „Потом је нашим стигло појачање и 200 људи из граховске и црмничке бригаде. Уз буру и снег водила се борба. Наши гоне комунисте према Тичеву и Гламочу. Убили су 93 комуниста, а 28 ухватили живих и заклали.“ *Биће и оних 14 ранијих да је заклао поп Ђујић.*

Оптужени Михаиловић: *Не, него видећеш да је 14 наших ухваћено и заклано од сШране партизана.*

Претседник: Депеша бр. 12407 од 13 децембра 1943 године од Јураја о раду и растурању материјала. „Наши људи пребачени у Срем. Са народом поступају тактички. Наши људи разбили неколико партизанских група.“

Депеша 12627 од 17 децембра 1943 године од Дал-Дала, читана је. То је она депеша која говори о 150 заробљених партизана, од којих је три пуштено а остало поклано.

Депеша бр. 12710 од 19 децембра 1943 године од Ђакома (мајора Трифковића): „Молим да се позовем на реферисање у Врховну команду. У случају моје спречености, молим да примите мога заменика. Примео сам депешу бр. 961 и по истој ће бити поступљено. Чишћење комунистичких јатака врши се увелико.“

Депеша бр. 12688 од 22 децембра 1943 године од Рам-Рама (Воје Лукачевића): „Вишеградски срез је још лабав. Треба Васиљевића покренути на енергичнији рад. Да је нешто било урађено, могли смо заробити Другу далматинску и Другу србијанску бригаду. На левој страни Лима остало око 400 кола и комора без заштите. Ови су коњи из Северина. Ми све заробљено шаљемо на вечни пут. Чича Раде.“

Депеша бр. 178 од 23 децембра 1943 године од Георгија, потпуковника Радојевића. (Ова депеша мислим да је читана). У њој се каже да Кесеровић чисти расинске партизана и да треба да напада у правцу Велике Плана. „Са десне обале Мораве не би се могле слати снаге у Јабланицу због ситуације овде. За последњих десет дана ухваћено и ликвидирано 40 партизана. Сада их гонимо на све стране и убијамо све што их симпатише. За овај крај не брините. Пречистићемо са тим изродима без милости.“

Депеша бр. 12951 од Ђакома (мајора Трифковића) од 25 децембра 1943 године: „У низу предузетих акција око чишћења комуниста у овом корпусу постигнут је одличан резултат. У врачарској бригади је ликвидирано неколико илегалних комуниста, заједно са својим јатацима, тако да у овој бригади сада не постоји ни трага од комунистичке организације. Капетан Нинчић непрестано крстари са одредом по целом срезу. Људи сви за нас. Морал и дисциплина на достојној висини.“

Депеша бр. 13007 од 28 децембра 1943 године од Георгија (потпуковника Радојевића). Ову депешу смо читали.

Депеша бр. 13008 од 29 XII 1943 године, од Рас Раса (Калабић), такође читана. Она се односи на хватање 24 комуниста у Копљару.

Депеша бр. 600 од Игора, датирана 3 јануара 1944 године. Њу смо такође читали.

Депеша бр. 359 од Игора, од 4 јануара 1944 године, такође читана.

Депеша бр. 314 од 4 I 1944 године: „Данас примио од Дише Јовановића списак комуниста из Пожеге, који је састављен по вашем наређењу и одмах предао на погодан начин коме треба." (То смо читали.)

Депеша бр. 60 и 79 од Ви-Ви (тј. Весића), а има ли Би-Би?

Оптужени Михаиловић: Тек кад будете читали по тексту ћу моћи да кажем.

Претседник: „Пошто су дугим радом комунисти у Топлици и Јабланици комунизирани 80%..."

Оптужени Михаиловић: То је Васић.

Претседник: И та је депеша читана. „Да попали и побије што више. Разбијене групе комуниста на свим странама дочекивати и уништавати, а после ове акције наши одреди да поседну ову територију и одрже у својој власти."

Депеша бр. 6508-9-10 До-До, упућена Врховној команди 13 маја 1944 године под бројем 90, 91, 92. (Ко је овај До-До?)

Оптужени Михаиловић: Видећу касније по садржају.

Претседник: „У Подунавском срезу нашим присуством и радом поправили смо ситуацију. Народ се постепено ослобађа страха и постаје искрен. Официра, који су до сада радили, много се плаше, јер се њихов рад састојао из немилосрдног пљачкања, силовања жена и девојака итд..."

Оптужени Михаиловић: То је један кога сам послао у истрагу, мајор...

Претседник: Да није Додер?

Оптужени Михаиловић: Не, не.

Претседник: Слушајте даље: „Са малим изузетком официри Драже Михаиловића у овом срезу заиста су вође разбојничких пљачкашких банди. Писмена документа о свему овоме имам. Крајем маја издао сам наређење да Лазовић формира суд и да ниједно лице без пресуде не сме бити ликвидирано."

Оптужени Михаиловић: То је ђенералштабни мајор, *који је после ухваћен од Немаца* не могу имена да му се сетим тренутно.

Претседник: „Исте ноћи заклао и Росу Ивић због тога што је живела са неким ђаком који је побегао у партизане. Трећег маја тучао сељака Милојка Милића, ратника без руке из Сеоне наневши му тешке телесне повреде и једну дубоку рану на глави. Исто тако претукли су и 4 жене..."

Оптужени Михаиловић: Знам за то, али не могу да се сетим имена.

Претседник: Депеша бр. 867, распис свима у Србији, од 13 маја 1944 године: „У Београду ухапшено неколико носача са железничке станице због комунистичког делања и пружања помоћи партизанима. Носачи: Душан Тица и Мија Лесић побегли у унутрашњост. У случају хватања..."

- То је оптужени Михаиловићу, ваш распис. Ови носачи побегли су од специјалне полиције, и ви их јурите по читавој Србији. По-

стоји жив сведок, који се понудио да сведочи, и који тачно зна да су ови сиромашни носачи Тица и Лесић убијени од неких ваших команданата. Сведок је жив и налази се у затвору Војног суда града Београда. Кад је за ово чуо, он се сам јавио да сведочи и Војни суд упутио је тај акт.

Претседник: Ту је у затвору Војног суда града Београда. Сам се је јавио да сведочи кад је чуо да се говори о вашој депеши на Суду.

Оптужени Михаиловић: То није наређено.

Претседник: Па није ваљда наређено да се премаже медом.

Оптужени Михаиловић: Потребно је било да се онемогући у раду.

Претседник: Па, ето, онемогућен је, убили су га.

Чита писмо мајора Поповића упућено Остојићу 25 децембра 1942 године. „Стигао сам у Билеће. Извршио саботажу на воз. Наредио сам да се сумњиви комунисти одмах ликвидирају путем тројки: Чеда Мијовића, Сава Обрадовић и Сима Божић да се метну под слово „З“. Јави Ђоки да се лише чина: ваздухопловни капетан Бјелица..., резервни поручник Коста Перушица... и тако даље.

Данашњи се претрес прекида и наставља сутра тачно у 7 часова.

1 јул
Почетак у 7,35 часова.

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића и осталих. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Затим су уведени сви оптужени). Мољевићу, ви можете се-сти овде, јер ће се читати документа која се односе на вас. (Оптужени Мољевић заузима одређено му место испред Суда).

Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице Мољевића, Виловића, Живка Топаловића и Младена Жујовића.

Чита се брошура Југословенске демократске народне заједнице: одлуке светосавског конгреса у слободним српским планинама. Предговор... Од 25 до 28 јануара 1944 године под планином Сувором одржан је велики народни конгрес... У име владе Краљевине Југославије конгресу је присуствовао министар војске, морнарице и ваздухопловства, начелник штаба Врховне команде, армиски генерал Дража Михаиловић. Он је пред конгресом дао изјаву у име своје и војске под његовом командом. Најважнији закључак конгреса је оснивање „југословенске демократске народне заједнице“ и утврђивање њеног програма. Политику народне заједнице и њен програм протумачио је у свом реферату др. Живко Топаловић. О целокупном раду овог знаменитог конгреса објавиће се посебна књига. Ова брошура служи искључиво томе да се објасне основна начела народног ослободилачког покрета и намењена је у првом реду нашим пропагандистима. - Извршни одбор централног комитета Краљевине Југославије..."

„Изјава Драже Михаиловића: - Захваљујући вам на позиву у име краљевске владе и југословенске војске, поздрављам вас као представнике организација демократског народа Југославије и желим вам срећан рад на овом великом народном државном послу. Најенергичније са гнушањем одбијам тенденциозне гласове ма са које стране долазили, да војска и ја лично имамо ма какве диктаторске тежње и намере..." *Најенергичније са Гнушањем одбијам злонамерне гласове о колективној одмазди према масама.*

Реферат др. Живка Топаловића о програму југословенске демократске народне заједнице: „Браћо и другови делегати... На конгре-

су су са српске стране претставници и припадници радикала, демократа, самосталних демократа, земљорадника, националиста, социјалдемократа, републиканаца и неопредељених. Недостају само комунисти. И са словеначке стране имамо претставнике и припаднике све три велике народне странке: словеначке људске, југословенске, националне и социјалистичке. Недостају само комунисти..." *...Комунистичка странка Југославије данас није са нама и ми ћемо према њој и њеној војној политичкој акцији одредити врло јасно становиште и њој ће, под условима које ћемо поставити, бити отворена врата народне југословенске заједнице... Зависиће само од ње хоће ли или не прићи тој заједници. Ова општа народна слога која је још од самог постанка тежња равногорског покрета омогућиће да и он приступи заједници. Тако је општом слогом створена једна нова целина која ће се звати југословенска народна заједница... Зато је наш народни покрет чврст, несаломљив као ове планине, као грмље у планинама, док су комунистички покушаји слични сухом лиићу које је један ветар донео, а други ће однети са планине... Нама се приговара да недемократски поступамо када наш народни покрет везујемо за војну формацију под командом генерала Михаиловића и за његову личност. Комунистичка пропаганда у иностранству раширила је тврђење како је равногорски покрет створен око генерала Михаиловића, фашистички, како тежи диктатури, обнови монархистичких и других насилничких и неморалних режима који су задњих година одвели Југославију моралном, политичком и војничком слому. Да то није истина доказује овај ваш конгрес. Ви сте чули потпуно јасну и потпуно одређену изјаву генерала Михаиловића, која је његова исповест и заклетва пред лицем народа. Неће бити никаквих војничких диктатура и никаквих вештачких режима. Кад комунисти хоће да разбију српско народно поверење то је само доказ њиховог политичког слепила, њиховог развијања са историјом и са нормалним развићем у чему се мора разбити сва њихова снага. Насупрот овоме демократском путу којим ми идемо иде комунистичка странка Југославије својим посебним недемократским путем. Како су комунисти успели да унесу забуну у редове наших савезника, морамо поклонити посебну пажњу њиховој акцији. Пред рат се сав народ диже на паролу бранићемо земљу ако буде нападнута, само су комунисти били ван те заједнице, Комунисти се тада нису хтели придружити овој борби. Напротив они су били једини који су морално олакшали немачку окупацију. Тек кад је крајем 1941 Године немачка војска напала на Совјетски Савез.*

Комунисти су се активизирали. Они се нису ограничили на оно што ми чинимо, да сузбију распламтелу мржњу земље, да гасе жељу за осветом, да мире завађену браћу, да унесу мир у питању одговорности, да штите невинне, а онима који су криви за ратне злочине да спрече вршење злочина, препуштајући казну над њима судовима... Они су не само широм отворили своје редове крво-

лоцима у ХрваШској да се склоне од одговорносШи, већ су дали прилике да сада као парШизани, војници Народноослободилачке војске, продуже своје злочине. У комунистичком вођству стално расте мржња на Србе. Разлози су потпуни слом у Србији. Комунисти су имали среће да под видом борбе против фашизма не само попуњавају своје редове људством и метријалом из фашистичке средине, већ да од фашиста добијају врло велике количине оружја и муниције. Крајем 1943 године настуила је војничка капитулација фашистичке Италије. Италијанске трупе, њих преко 200.000 у Санцаку, Црној Гори, Херцеговини, Далмацији и половини Босне, имале су положити оружје. Оне су добиле наређење да то оружје предаду комунистима, и да се, уколико хоће да се боре, ставе под њихову команду. То је последњи допринос који је италијанска фашистичка империјалистичка влада учинила за растројство Југославије. Главни непријатељ Југославије била је империјалистичка Италија."

Према реферату Живка Топаловића излази да је главни непријатељ Југославије била империјалистичка Италија.

Тужилац: А пре тога шта каже?

Претседник: „Они су добили наредбу да то оружје предаду комунистима и да уколико хоће да се боре ставе се под команду комуниста. То је последњи допринос који је италијанска фашистичка империјалистичка влада учинила за растројство Југославије".

Тужилац: То значи, Мољевићу, Италијани су са партизанима сарађивали? Јесте ли чули овај став?

Оптужени **Мољевић:** То је реферат Топаловића.

Претседник: Је ли истинит или лажан?

Оптужени **Мољевић:** Па знате, то је ствар Живка Топаловића.

Претседник: Онако како се узме... Није вам познато ко је сарађивао са Италијанима.

Оптужени **Мољевић:** Познато ми је.

Претседник: Јесу ли четници?

Оптужени **Мољевић:** Извесни четнички команданти сарађивали су са Италијанима... Како ко.

Тужилац: Шта је ово што Живко прича?

Оптужени **Мољевић:** То има да се објасни и то би могао Живко објаснити.

Претседник: Живко је побегао и избегао објашњење. „Ако би се десило да ко призна комунистичку владу и да с њом склопи уговор, то нема никаквог значаја за Југославију."

Претседник (наставља читање): „Једина народна и државна војска у Југославији јесте војска под командом генерала Михаиловића и ко напада на ту војску државни је и народни непријатељ."

Затим се говори о доласку Хитлера у Аустрију, па се каже: „И наравно, народно гласање било је једнодушно за Хитлера. Тако су и бољшевици поступали у балтичким земљама. Ми ни под којим условима нећемо допустити да се изврши овакво фалсификовање народне воље у Југославији.

„Без обзира на посебна теориска гледишта о монархији, ми смо трамо безусловно нужно имати стабилног шефа државе, као основну тачку мирења, збивања, уједињавања. Зато смо за монархију, уставну и парламентарну“.

Тужилац Минић: Је ли то све Топаловићев реферат?

Претседник: Јесте, то је све Топаловићев реферат, друже тужиоче.

Тужилац: И социјалисти за монархију?

Претседник: (наставља читање) Одлуке народног конгреса...

„На великом народном конгресу, одржаном у дане 25, 26, 27 и 28 јануара 1944 године у слободним југословенским планинама, а по саслушању изјаве претставника југословенске краљевске владе министра војске, морнарице и ваздухопловства и команданта југословенске војске у отаџбини армиског генерала Драже Михаиловића, као и по саслушању реферата др. Стевана Мољевића, адвоката из Бање Луке, члана Централног националног комитета Југославије, и реферата претставника заједничког мишљења именованих странака др. Живка Топаловића, новинара из Београда, шефа социјалдемократске странке Југославије, Предавца, Антуна Кречића, Мустафе Мулалића, Велимира Ђојића ... донета је резолуција:

„Конгрес са одушевљењем и нарочитим признањем поздравља југословенску народну војску, која се под командом генерала Драже Михаиловића организовала у отаџбини...“

Тужилац: Са одушевљењем и признањем...

Претседник: Да, и признањем. „Друго, конгрес поздравља и подвлачи изјаву команданта југословенске војске у отаџбини генерала Михаиловића, да он и војска под његовом командом јесу и остају верни свом врховном заповеднику краљу Петру Другом и уставном законском поретку Југославије. Исто тако конгрес поздравља генерала Дражу Михаиловића... да су лажни сви гласови да ће југословенска војска вршити неку колективну одмазду, јер Југославија има своје позитивне законе по којима ће сви кривци одговарати за ратне злочине... а они који нису кривци имати законске заштите...“

Тужилац: Ја бих молио да Мољевић објасни каква је то колективна одмазда?

Претседник: Објасните, Мољевићу.

Оптужени Мољевић: Мисли се на одмазду за оно што се догађало у Хрватској. Пре конгреса, далеко, још у 1943 години, кад сам ја имао да израђујем поједине линије...

Тужилац: (прекидајући оптуженог Мољевића): Ја бих хтео да знам шта сте ви подразумевали под колективном одмаздом. То нам објасните.

Оптужени Мољевић: Подразумевали смо одмазду за она зверства над Србима која су починили усташе.

Тужилац: Зашто је онда Михаиловић вршио одмазду у Србији?

Оптужени Мољевић: То ја не знам.

Тужилац: А је ли то била одмазда као она у Фочи, Чајничу и другим местима?

Оптужени Мољевић: Ја то не знам. Ја сам имао своју линију ...

Претседник (чита): „У томе смислу конгрес са одушевљењем и одобрењем прима изјаву присутних претставника демократских странака и њихових припадника да су се вољно потчинили народној дисциплини, да су се до обнове државе и нормализовања прилика одрекли сваке посебне партиско-политичке делатности и да заједно са припадницима равногорског покрета чине народну демократску заједницу и усвајају њен програм. Конгрес овлашћује одбор да у договору са претставницима група прошири национални комитет који постаје народно вођство и помагач краљевске владе и оружане силе у извршењу њихових задатака на ослобођењу народа и обнове државе.

Конгрес констатује да је краљ Петар Други народни краљ по уставу и законима Југославије и сматра да је он по њима обавезан на вршење краљевске дужности, те сматра да нема нико ни у земљи ни у иностранству право да га разрешава ове дужности, да на вршење дужности утиче да ни он сам не може да напусти вршење ових дужности, нарочито дужност врховног команданта војске, нарочито данас кад је земља у рату, док Га врховно народно претставништво не би од вршења те дужности ослободио... Стога конгрес „одлучно протестује против познате одлуке усташко-комунистичке мањине, која у тежњи да наметне своје превратничке идеје и оствари политику свршеног чина чини злоупотребу народске воље и прејудуцирање народне воље."

Тужилац: Нека оптужени Мољевић објасни каква је то усташко комунистичка мањина?

Претседник: Овде се мисли на Друго заседање у Јајцу.

Тужилац: Кога ви називате усташко-комунистичка мањина?

Оптужени Мољевић: То није мој израз.

Тужилац: Ви сте учествовали у редиговању, шта значи усташко-комунистичка мањина?

Оптужени Мољевић: Ја сам учествовао у редиговању, али не могу сваке речи да се сећам.

Тужилац: То потсећа на оно Лазе Марковића: „Усташко-комунистичка банда". Шта то значи?

Оптужени Мољевић: Ја сам увек делио усташе од комуниста.

Тужилац: А у резолуцији вашег конгреса то је једна иста ствар?

Оптужени Мољевић: То не знам ја.

Тужилац: Јесте ли из досадашњег тока претреса видели ко је сарађивао са усташама, јесте ли видели да је Раде Радић у читавој Босни сарађивао са усташама?

Оптужени Мољевић: Ја понављам да ја нисам.

Тужилац: Ко ме је било намењено?

Оптужени Мољевић: Ја мислим народу...

Тужилац: Широки народним масама... Да ли је било намењено иностранству и како се називају такве лажи?

Оптужени Мољевић: Ја нисам везивао...

Тужилац: Је ли то Живково?

Оптужени Мољевић: Ја сам учествовао у кориговању колико сам запазио.

Тужилац: Тако је исто називао Недић и Лаза Марковић. Интересантно је да сте се сви заједно поклапали.

Оптужени Мољевић: Нисам се ни са Недићем слагао.

Бранилац адвокат Јоксимовић: Да ли се сећате да је Живко Топаловић инсистирао да тај текст остане, да се не мења?

Оптужени Мољевић: Не сећам се, верујте, нисам то запазио.

Претседник: (продужава читање): „Конгрес осуђује акцију комунистичке стране Југославије која се одвојила из опште народне заједнице и ствара партизанску војску и чини напоре да рушењем једног уставног поретка дограби и узурпира власт и заведе диктатуру у Југославији.” Комунистичка акција, која изазива Грађански рат, слаби отпор снага народа против окупатора. Комунистичка странка Југославије да би попунила своје редове врши на једној страни насилно мобилисање народа угроженог од окупатора и усташа, а на другој страни прима у своје редове ратне злочинце, које ослобађа одговорности за почињене злочине.

Тужилац: Је ли ово тачно?

Оптужени Мољевић: Били смо тога мишљења.

Бранилац: Шта вам је дало повода?

Тужилац: Јесу ли то оне депеше које сте добили од Михаиловића?

Претседник: (продужава читање) „Конгрес осуђује покрет комунистичког већа да једностраном одлуком присвоји право да мења уставни поредак у Југославији. То су одлуке без икакве вредности и влада Броз-Рибар и Пијаде није никаква влада него једнострано творевина комунистичке странке Југославије... Конгрес жали што се услед необавештености о нашим стварним приликама од наших савезника придаје значај посебној комунистичкој акцији и изражава наду да ће овај конгрес то исправити у интересу Југославије и савезничке ствари утолико пре што ова акција бива све већа и бива подржавана од немачких сателита у овом рату” и ратних злочинаца...

Тужилац: Какав је то став резолуције, објасните? Јесте ли чули овај став? Какво је ваше схватање? Имаћете сутра прилике да видите.

Бранилац Јоксимовић: Ми треба да видимо све то благовремено.

Претседник: Јоксимовићу ви се бојите да вам се не узурпира право одбране. То неће бити.

Претседник: (чита): „Да се окупе сви у народну заједницу и да помогну југословенску војску у борби за обнову Југославије и победу светске демократије...” Прочитана је резолуција.

Тужилац: Још једно питање. На једном месту у резолуцији осуђују партизане да се не подвргавају општој народној дисциплини, а

напред се изјављује да се све странке подвргну заједнички народном покрету. Шта значи то: општа народна дисциплина? Да ли то значи оно што је радио Михаиловић?

Оптужени Мољевић: У овој борби треба употребити све снаге, а после ћемо решити заједнички кад будемо слободни.

Тужилац: Добро, а зашто да се употребе те снаге?

Оптужени Мољевић: За борбу...

Тужилац: Да ли за оно зашто је Михаиловић употребио?

Оптужени Мољевић: Ја не знам зашто је он употребио, зашто је био присиљен да их употреби. Ја сам имао своје поље рада које није било војничко.

Тужилац: И јесте и није било војничко, али нисте објаснили шта је „општенародна дисциплина“.

Оптужени Мољевић: Општенародном дисциплином је тражено да се уједине све снаге према непријатељу споља, а да унутрашње ствари и уређење препустимо времену, кад земља буде слободна.

Тужилац: Да ли је „општенародна дисциплина“ значила да треба престати са акцијама против окупатора и чекати повољнији момент, па да сви заједно нападну?

Оптужени Мољевић: То су војничке ствари које ја не разумем.

Тужилац: Да ли су војници унели те тачке у резолуцију или сте ви редактори?

Оптужени Мољевић: Ми смо овај став заузели, а како ће борба да се води то није наша ствар.

Тужилац: Да ли сте хтели и желели да Комунистичка партија и Народноослободилачка војска прекину борбу против окупатора или да раде оно што је радио Михаиловић?

Оптужени Мољевић: Никада нисам био против борбе, али сам мислио да треба...

Тужилац: Је ли Народноослободилачка војска водила борбу против окупатора?

Оптужени Мољевић: Ја сам мислио да борба треба да буде смишљена.

Тужилац: Значи не борити се, а смишљено сарађивати са окупатором.

Оптужени Мољевић: Не, него да се води према приликама и могућностима.

Тужилац: Да ли то значи да је Михаиловић водио борбу према приликама и могућности? Да ли је његова борба била смишљена?

Оптужени Мољевић: Тако је водио и желео да води.

Тужилац: Ви сте чули како је борбу водио. Сматрате ли да је та борба била смишљена?

Оптужени Мољевић: Јасно је да су прилике његове намере и тежње окренуле другим смером...

Тужилац: И ви то нисте знали док сте били заједно? Зашто ћутите и не изјашњавате се?

Оптужени Мољевић: Ја сам рекао што сам знао и уколико сам знао. На своме пољу рада ја сам радио друге ствари, а друго ме ни-

је интересовало. За оно што сам радио нримам пуну одговорност пред богом и људима.

Тужилац: Ви сте у врху организације, ви примате одговорност за то.

Оптужени Мољевић: Има принцип поделе рада и принцип одговорности.

Бранилац Јоксимовић: *Ја бих хШео једно питање.*

Претседник: *Ви нисте његов бранилац?*

Бранилац Јоксимовић: *Израз „усташко-комунистичка мањина“ потсетила ме да учиним питање: Да ли је по вашем мишљењу било више народа уз партизана у току рата или уз равногорски покрет?*

Оптужени Мољевић: *Уз равногорски покрет.*

Тужилац: *Браниоца интересује мишљење Мољевића.*

Претседник: Чита се **проглас** Србима, Хрватима и Словенцима и изјава народних претставника и југословенске војске потписана од стране Михаиловића,³²⁹ а за Централни национални комитет др. Мољевића, а за удружење демократских странака и неполитичких народних друштава др. Топаловића.

То је проглас од 1 децембра, то сте ви написали?

Оптужени Мољевић: Проглас од 1 децембра ја сам написао и потписао.

Претседник: Ово је ваше. „Да поништавају устав ЈуГославије и да обарају монархију...” „...Комунистичка партија, оружане Групе и њихово вођство мисле да већ сада могу остварити праве циљеве, оборити закониту владу, иако немају никакву оргАнизацију кроз коју би воља народа дошла до изражаја комунисти су се дрзнули да уништавају устав Југославије, да обарају монархију, да забрањују краљу ЈуГославије да се поврати, да преузимају законичну власи. Да постављају своју владу и да одричу међународне уговоре и обавезе државе... Они су извели један политички пуч”.

Претседник: То се односи на ДруГо заседање АВНОЈ-а.

(Чита даље): „Партизанске јединице су се налазиле у пуном унутрашњем растројству које је Шренутно заустављено новим приливом Шућих снага у њихове редове. ПарШизански покрет у Србији није могао привући никога другога до комунисте и зато је брзо ишчезао. Борци за народно ослобођење груписали су се око генерала Михаиловића иза кога стоји безусловно оГромна већина српског народа”.

Претседник: Ко је то написао?

Оптужени Мољевић: То је донео Живко Топаловић.

Претседник: Јесте ли ви потписали, јесте ли се ви сагласили?

Оптужени Мољевић: Ја сам потписао.

Претседник: *Ако сте ви поШписали значи да сте се ви саГласили.* (Чита даље): „КомунистШи су тада, када су од талијанских фашиста добили оружје не само примили савез са италијанским

официрима и војницима него су широм отворили редове за улазак хрватских фашиста"...

Тужилац: Ја понављам питање ко је добијао од италијанских фашиста оружје?

Бранилац Јоксимовић: То је питање расправљено.

Претседник: Друже тужиоче, ја се слажем са Господином Јоксимовићем да је то питање расправљено. То је ноторно.

(Чита даље): „... Примили су као своју војску мноштво хрватских усташа па чак и њихове официре а једног су именovali за министра у својој влади.

Претседник: Ко је тај усташа, ту мислите на Филиповића?

Мољевић: Може да буде да се мислило на Филиповића.

Претседник: Како то да сте потписали ви што је Живко доносио? Да ли је Живко по знању и свакојако био јачи од вас интелектуално?

Мољевић: Ја сам се први пут састао са Живком и он је то доносио. Ја нисам могао друго него сам потписао. Али проглас од 1 децембра ја сам написао и ни за једну реч не отступам.

Претседник: (Чита даље) „Ова срамна спрега са талијанским освајачима, њиховим сарадницима у Хрватској само је тренутно појачала снаге партизана. Она већ има за последицу да њихове редове напуштају сви поштени Срби, Хрвати и Словенци, који су још веровали у комунистичку камуфлажу националне борбе за ослобођење, а сада доживљују срамоту да сарађују са страним и домаћим фашистима и њиховим целатима својих народа. Комунистички блеф са искоришћавањем туђих снага је политика заснована на превари и лажи и она се мора сломити. То ће ускоро постати јасно и иностранству које не познаје наше прилике.”

Бранилац Јоксимовић: Чије је то мишљење?

Претседник: Па мишљење Националног комитета, Генерала Драже Михаиловића, Живка Топаловића и свих оних који су били са Живком Топаловићем, претставници појединих Група и разних странака у равногорском покрету Господине Јоксимовићу.

(Чита се даље проглас) Било је таквих који су свесно и вољно служили и служе непријатељу. Ово су путеви за излаз из стања забуне у народу. Вође и претставници и команда, југословенске војске у отаџбини одлучили су да иду овим путем и позивају све Србе, Хрвате и Словенце да их следе. (Потпис министра војске и морнарице и ваздухопловства и начелник штаба Врховне команде армиски генерал Драгољуб (Дража) Михаиловић, за Централни национални комитет др. Стеван Мољевић, с.р. за уједињене демократске странке и неополитичка народна друштва др. Живко Топаловић, с.р. и на. крају следе још остали потписи).

Претседник: Чита се статут ЈДНЗ, југословенске демократске народне заједнице.

Циљеви - Члан 1. југословенска демократска народна заједница обухвата све грађане Југославије који у целости прихватају оп-

шти народни програм који је утврдио народни конгрес одржан у селу Ба од 25 до 28 јануара 1944 године.

Органи - Члан 3. југословенска демократска народна заједница има ове органе: народни конгрес, Централни национални комитет са свим одборима и извршни одбор, Обласни национални комитет, среске и општинске одборе, градске и месне одборе и сеоске одборе.

Централни национални комитет - Члан 7. Централни национални комитет је народно вођство и помагач краљевске владе и народних оружаних снага под командом генерала Михаиловића у извршењу њихових задатака *на ослобођењу народа и обнови државе...*

Тужилац: *Молим како рече, народно вођство и помагач краљевској влади и народним оружаним снагама?*

Претседник: *Истовремено...*

(Наставак прогласа) ... Истовремено Централни национални комитет јесте извршилац одлука конгреса.

Одбори - Члан 11. Централни национални комитет дели се у 5 одбора: Одбор за политичко-управне послове, Одбор за правне и судске послове, Одбор за економско-финансиске послове, Одбор за социјалне и здравствене послове, Одбор за пропаганду...

Задатак Одбора за пропаганду је да организује и управља целокупном пропагандом у земљи и иностранству. *(Оптужени Виловићу, да организира целокупну пропаГанду покрета у земљи и иностранству).*

Извршни одбор је извршни орган Централног националног комитета и његов је задатак нарочито да руководи целокупном унутарњом и спољном политиком покрета и да врши све дужности Централног националног комитета кад овај није на окупу. Извршни одбор ЦНК састоји се од једног претседника ... признатих политичких странака и група и толиког броја претставника равнаторског покрета *и чланова ЦНК..."*

(Обраћа се Мољевићу) Ви сте били члан овог Извршног одбора. Претседник тог комитета, у неку руку, дође као претседник владе. „...Овај статут ступа одмах на снагу и може се у случају потребе променити, али измене се врше на седници кад присуствује најмање половина чланова комитета који су у земљи. Овај статут усвојен је на првој седници ЦНК Краљевине Југославије одржан на дан 30 јуна 1944. Потписи: претседник М. Кујунџић, секретар др. Ђуро Ђуrowић.

Претседник: Чита се акт претседништва владе Краљевине Југославије ст. пов. ДВК бр. 69 од 3 априла 1943. Као лично строго поверљиво, Слободан Јовановић доставља министру двора, министру спољних послова, министру саобраћаја господину Гролу, министру просвете г. Трифуновићу, министру правде г. Гавриловићу и амбасадору Фотићу. Доставља се у прилог извештај централног народног одбора, који се налази уз генерала Михаиловића, поводом комунистичке кампање против генерала Михаилови-

ћа, ради знања. Претседник министарског савета и заступник министра војске, морнарице и ваздухопловства Слободан Јовановић.

Извештај централног одбора:

„Наш свет недавно је имао прилику да слуша преко лондонскоГ радија позиве СвесловенскоГ одбора у Москви упућене малим словенским народима, а који су се односили на потребу да се све снаГе уједине у тешкој борби...”

Тужилац: Молим вас, да поставите Мољевићу питање да ли је он писао то, јер кад се прочита, он ће можда рећи да није он то писао.

Претседник: Јесте ли ви то писали?

Оптужени Мољевић: Нисам писао.

Претседник (чита): „Да се све снаГе уједине у тешкој борби коју воде уједињени народи против Хитлерове тираније...” Дакле, ово је писано 3 априла 1943 Године када сте у одбору били само ви, Васић и Младен Жујовић. „...Овом позиву Свесловенски одбор у Москви изражава своје дивљење онима који учествују у заједничкој борби...” Ево одговора Свесловенском комитету у Москви.

„Наша руска браћа знаће сада сасвим јасно разлоге нашег пораза 1941 Године. Норед небратскГ издајства, које је сам признао хрватски издајник, храброст нашеГ народа је сломљена издајством и оних који су данас тако повољно примљени под скут Москве. У тренутку кад је наш народ ушао у велику и неједнаку борбу са непријатељем, иако је знао да ће то значити пораз државе, добио је од тих издајника највећи подли ударац у леђа.

Наш народ је народ побуњеничких традиција према неправди и он је знао како да се понаша. Он је свестан да општи устанак може имати успеха само ако буде предузет у одговарајућем моменту. То је био разлог да је, са великим инстинктом предвиђања, отпочело са орГанизацијом четничких одреда и герилском акцијом која је од завршетка рата отпочела...

Народ је био присиљен бруталном силом да отпочне побуну у најнезгодније време. Кад је превремена борба осуђена унапред на неуспех отпочела је. У својој неизлечивој наивности наш народ није видео оне који су Га отерали у неравну борбу. Он је био пун најогорченије мржње према непријатељу. Мислио је да се ослободи окупат-орскоГ јарма, а то је искоришћавано.

Тужилац: Оптужени Мољевићу, ви сматрате да је у најнезгодније време и да треба чекати. То је политика чекања.

Бранилац Јоксимовић: Он је казао „за смишљену борбу”.

Тужилац: Народ је био за борбу, а оптуженоГ др. Мољевића су рече да су они били за неку смишљену борбу.

Претседник: (наставља да чита):

Оскудица осећаја, коју су показали странци према нечувеним и непошtedним жртвама српскоГ народа, њихова лакоумност и неозбиљност, њихов кукавичлук и њихово скривање у дубоку позадину, њихово немилосрдно вођење младића на касапницу и вој-

на неспособносШ, која је често партизанске одреде претварала у неорганизовану руљу као и бесмислено крвопролиће, отвориле су очи онима људима који су раније били заведени. Наш народ је видео истину

На основу овога Свесловенски одбор у Москви хита, са тако важним закључцима, стављајући се на страну једне шаке странаца, а против нашеГ народа верном мајци Русији."

Тужилац: Ко су ти странци?

Оптужени Мољевић: Не знам.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, устаните и приђите. Јесте ли ви писали овај одговор Свесловенском комитету 1943 године?

Оптужени Михаиловић: Нисам. Васић је писао. Он је био члан комитета и био је у вези и са београдским комитетом.

Претседник: Је ли Мољевић био члан Централног националног комитета?

Оптужени Михаиловић: Био је.

Претседник: Јесу ли радили заједно?

Оптужени Михаиловић: Не знам како су радили.

Тужилац: Пре сте нам казали да су увек заједно радили. Ово није пропаганда, ово је одговор.

Оптужени Михаиловић: То је писао Васић. Мољевић му ништа није могао.

Тужилац: Је ли то због тога што Васић није овде?

Оптужени Михаиловић: Не, него зато што је Васић био такав.

Претседник: Откуд је могао да пошаље Васић 3 откуцане странице збијеног текста?

Оптужени Михаиловић: Преко моје радиостанице.

Тужилац: Па значите ли ви у тој организацији нешто, или не значите ништа?

Оптужени Михаиловић: Ја нисам то прочитао.

Тужилац: Ово није обична пропаганда. Ово је одговор на извесне одлуке Свесловенског комитета. Да ли је могао неко да на своју руку то напише и пошаље преко ваше радио службе, а да ви за то не знате. Ви сте казали да сте се консултовали заједно Мољевић, Васић, Жујовић и ви.

Оптужени Михаиловић: Ми смо се консултовали. Када је био овај проглас, ја нисам био тамо.

Претседник: Михаиловић није био тамо. То је било 1943 године.

Оптужени Мољевић: Има хрпа ствари које сам ја написао. Ја од онога што сам написао не одустајем. Код вас је архива. Нађене су моје три забелешке. Нема ниједне речи о томе.

Оптужени Михаиловић: Мислите да би вас тај материјал правдао?

Оптужени Мољевић: Ја сам држао извесну линију. У поступку је речено да је било натезања на конгресу.

Тужилац: На, је ли то упућено у иностранство?

Оптужени Мољевић: Ја то не знам.

Тужилац: Резолуција?

Оптужени Мољевић: То је синтеза.

Бранилац Атанацковић: Овде се расправља о његовој личној одговорности.

Тужилац: Цео рад организације, Шо је његова лична одговорност.

Бранилац др. Јоксимовић: Он се од тога и не ограђује.

Тужилац: Не би могао ни кад би хШео.

Претседник: (Чита одговор) „Хвала ти мајко Русијо на таквом савету, али српски народ никада неће и не може да га усвоји. Истина је да интереси Русије захтевају да се поробљени народи подигну против окупатора, да ангажују његове снаге, да га троше и ремете у његовој позадини. То српски народ добро зна, и ово гледиште је разумљиво, али малобројни народи, гледајући са својих гледишта, садашњих и будућих интереса, имају право да одлуче о моменту устанка против заједничког непријатеља..." Дакле, не прима се борба.

Оптужени Мољевић: То није моје гледиште. Ја сам имао сШав заједничко исШупање Срба, ХрваШа и Словенаца.

Бранилац Атанацковић: Ја сам хШео да видим Шај документ.

Тужилац: Тај документ је прочиШан на ранијем процесу који је ШереШио Ђуру Ђуровића. На основу Шога Ђура Ђуровић је оШишао на 20 Година робије.

Оптужени Мољевић: На основу ШоГа ни Ђура Ђуровић ни ја не би моГли да одГоварамо.

Претседник: ХоћеШе ли да браниШе Ђуру Ђуровића? Можете да Шражите ревизију процеса ако хоћете.

Тужилац: Да ли сте, друже претседниче, прешли преко овоГ документа ?

Претседник: Јесам и чита се даље.

Тужилац: Ја сам хтео да поставим два три питања оптуженом Михаиловићу. Оптужени Михаиловићу, то је писано априла месеца, шта кажете на ово?

Оптужени Михаиловић: Ја не знам о томе ништа.

Тужилац: Оптужени Мољевићу, ви сте ово свакако писали?

Оптужени Мољевић: Ја то нисам писао, иначе ја сам написао хрпу материјала али свега тоГа овде нема.

Тужилац: То је писано у априлу месецу. Шта се тада одиграло? Је ли вам позната Четврта офанзива?

Оптужени Мољевић: Не знам. Ја се не разумем у војничке ствари.

Тужилац: Када сте заступали гледиште о акцији да треба почети када дође моменат, како онда да не знате то?

Оптужени Мољевић: То су војничка питања.

Тужилац: Значи да треба да се сломи све преко Михаиловића, а ви ни лук јели ни лук мирисали?!

Оптужени Мољевић: Ја о свему томе не знам.

Претседник: Чита депешу од Младена Жујовића, у којој се између осталог каже: „Случај у вези мога хапшења решавао Мусолини. На првом саслушању изјавио сам да сам ваш делегат, то јест

легализовани официр. Италијани ми указују сваку пажњу. Питају ме да ли имам какве инструкције и моле да их од вас тражим, и да о томе са мном лично решавају у армији на Сушаку."

Писмо Младена Жујовића са потписом потпуковника Аћимовића од 2 августа 1943 године писано из Сплита, а упућено Докићу и Грђићу: „Драги господине Докићу и Грђићу, у својој презаузетости принуђен сам да пишем обојици на истом табаку. Хвала на свима извештајима. Пошто смо установили сталну везу обавештаваћу вас и даље. Молим истим путем везу са Чичом. С обзиром на ситуацију треба учинити све да се од Италијана добије што више оружја. Са њима потпуно отворено разговарати. Дошао сам у Сплит да са генералом Спигом, са којим ћу имати састанак данас, расправљам следећа питања."

Тужилац: *Је ли то Жујовићево писмо.*

Младен Жујовић даље вели: „Данас ћу имати састанак са генералом Спигом да расправљамо следећа питања: разоружање и наше наоружање. Чини ми се да нам ништа друго не би остајало него да се помоћу Италијана пребацимо на овај сектор мора и да овде образујемо компактну и јаку групу, са којом би чистили терен, наслањајући се на заједничку основицу. Ухватио сам везу са Дреновићем." Даље се говори о организацији власти, о книнском сектору, о штабу, о интервенцији од пуковника Карла итд., па се да-ЈБ6 КН.Ж6: „Молим да испослужете одлазак у Енглеску једног нашег човека. У комбинацију долазе овдашњих два до три господина, од којих ћу једнога ових дана изабрати. То би могло користити, не само нама, него и Италијанима." Затим се говори о Јевђевићевој вези са Дубровником, инжењеру Андрејевићу, отоку Крку, о селачкој заштити, и тако даље.

Писмо Младена Жујовића од 15 августа 1943 године, од 17 августа као и 18 августа упућено из Сплита оптуженом Драгољубу Михаиловићу:

„Драги и поштовани мој Чича. Јевђа ће вам дати слику општег стања ствари. Он зна и појединости преговора и разговора које смо водили, а који нису уродили плодом, из разлога који ће вам он усмено саопштити. За ваше наређење знају пре ваших команданата. Откуда издајство, мислим, прокљивићемо. Што је горе, мислим, да је 11 (то јест Немци) у току свих наших намера и подухвата. Послао сам вам по Дукићу извештај. Користим сада и ову прилику. Морам упитати за везе. Молићу да ми пошаљете директиву, немам је и не знам је." Сад се говори о Личком сектору и о нашем свету у Сплиту. Даље се калсе: „Ако дође до слома верујем да ће 22 (то јест Италијани) нама предати ситуацију ако има дну времена. Вештина ће бити одржати је. Енглези су морали доћи до споразума са Италијанима и чак их превести у наш штаб, али истицањем одлуке у Казабланци, као кондицио сине ква нон, све су покварили. Морал је сада бољи него под Мусолинијем. Не-

мци су преплавили Италију. *Кад би Енглези хтели ми бисмо могли доиста помоћи Италијанима. Јевђа успео да се ослободи. Држан је у Абацији под присмотром. Пошто су га насилно довели својом окретношћу успео је да оде. Док је био у Абацији ишао је у Словенију, реферисаћу вам и видео се са Новаком.*

„Наредио сам Ђујићу и Бјелајцу да одмах припреме све да у сваком моменту могу да се одлепе. Ја ћу гледати да се снабдем новцем и да њих њиме снабдем. После, видећемо... Шта мислите о Бјелајцу. Волео бих да дође неко из ваше близине... Вас много поздравља и поштује ваш Млађа" (Младен Жујовић).

Писмо Младена Жујовића од 17 и 18 августа 1943 године, које почиње насловом „Драги пријатељу",... „шаљем ти пошту. Немам ни пребијене паре. Лецима ударам по партизанима и усташама и донекле их збуњујем. Претим трупам из Србије и Херцеговине, хвалим се потајним организацијама наоружаним до зуба итд. То унеколико и наш свет умирује, али то је само камфорна инјекција. Италијани ће нас помоћи али прекасно, непосредно пред слом... Видите, он 17 августа већ зна са слом. (Затим председник наставља читање)

„Раније не, јер нам не верују. Слаб сам за офанзивну акцију... Потребно је издејствовати да у овим крајевима савезници наложе Италијанима да имају одржавати ред до доласка савезника, а партизанима и нама да имамо остати на месту. Ово образложити, да би се избегао грађански рат. Предлажем још да савезничка комисија има испитивати кривице и судити за злочине из времена окупације. Забранити устаничким војскама провођење освете"...

Затим друго писмо: „Драги пријатељу, данас рањен тешко др. Рачић... Молим вас да меморандум, који шаљем за енглеску владу, данас собом понесете. Врло је добро израђен и надам се имаће значаја, а можда и одјека. Мајку им савезничку. Сада знам зашто Чича није дао сагласност за ваш одлазак у иностранство. Рђаво стојите код Енглеза, који вас сматрају италијанским човеком. Умолио сам депешом Чичу да учини најенергичнији протест и да вас узме у заштиту од клевета"...

Тужилац: Кога то да узме у заштиту? (Обраћајући се Мољевићу) Је ли реч о Јевђевићу?

Претседник: Свакако о Јевђевићу. (Наставља читање)... „Додао сам свој лични суд о вама и ви сте то морали осетити, чим сте ми рекли да се ваш боравак у Абацији приказује као намештена ствар"... То је Јевђевић.

„Министарству војске, морнарице и ваздухопловства Краљевине Југославије, ДВК бр. 173 од 26 децембра 1943 године. - Претседнику министарског савета. „Молим да се британском амбасадору на нашем двору достави писмо следеће садржине: „Господине амбасадоре, по жалби британске војне власти, садржане у вашем писму од 22 X текуће године, генерал Михаиловић одговорио је теле-

грамом бр. 2171 од 10 XI текуће године, који гласи: „Капетан Стојановић је мој најбољи командант. Британска мисија је код нас покушала да спроведе извесне ствари које нису одговарале улози мисије. О томе није потребно ништа да говоримо, јер сам ја, у своје време, истакао тај случај... (итд.)

„Што се тиче свештеника Ђујића, Баћовића и учитеља Дреновића, ... то су људи који увек воде народ против Немаца а не дозвољавају да... комунисти ... униште оно што нам је најсветије.

Што се тиче Добросава Јевђевића, он није никад командовао и о њему немамо гласова последња два-три месеца.

Бранилац Драгић Јоксимовић: *(обраћајући се председнику) Зашто сте прекидали са читањем и читали само делимично?*

Претседник: *Зато није интересно.*

Бранилац Јоксимовић: *Како да није интересно...*

Претседник: *Ако је за вас интересно, а ви читајте, па онда употребите то у свом пледоајеу. А Суд узима оно што је важно.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја предлагем да се прочита цео текст.*

Претседник: *Суд сматра да то није потребно.*

Тужилац: *Ту се говори и о два команданта, чијем се он смењивању проШиви. Који су то команданти?*

Претседник: *Ђујић и Стојановић.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја предлагем поново да се прочита цео текст.*

Претседник: *Прочитан је. Идемо даље.*

Депеша бр. 128 од 24 фебруара 1944 године, послата по заповести помоћника врховног команданта потпуковника Младена Жујовића. У њој се говори о депеши упућеној преко Вила Реста председнику владе. „Централни национални комитет Краљевине Југославије и Врховна команда југословенске војске сматрају за корисно и потребно да упуте једну војно-политичку делегацију, која би у Каиру и Лондону дошла у додир са југословенским и савезничким владама. Она би се састајала из политичких личности и двојице официра. Затим се каже: „Част нам је замолити да се са овим сагласите и влади његовог британског величанства спроведете нашу молбу и умолите да се омогући остварење ове жеље." У име Централног националног комитета потписали су др. Живко Топаловић, др. Стеван Мољевић, начелник штаба Врховне команде, министар војске и морнарице армиски генерал Драг. Михаиловић.

Тужилац: *Каква је то делегација, оптужени Мољевићу?*

Оптужени Мољевић: *(ћути).*

Претседник: *То је она делегација с којом је отишао др. Живко Топаловић преко Вила Ресте.*

Оптужени Мољевић: *То су тражили Енглези. И пошто смо ми хтели да сачекамо да се пошаљу и претставници политичких странака...*

Тужилац: *Је ли послата та делегација?*

Оптужени Мољевић: Тада није.

Тужилац: *Је ли и Топаловић?*

Оптужени Мољевић: *Не.*

Тужилац: Је ли и Топаловић отишао као делегат?

Оптужени Мољевић: Не, он је отишао.

Тужилац: Са вашим овлашћењем, са овлашћењем Централног комитета?

Оптужени Мољевић: Отишао је као члан комитета.

Тужилац: *Је ли уШекао?*

Оптужени Мољевић: *Није уШекао.*

Претседник: Како је могао да оде?

Тужилац: Да није осетио вруће па побегао?

Оптужени Мољевић: Не знам.

Тужилац: Јесте ли га сматрали као вашег претставника?

Оптужени Мољевић: Па кад је отишао био је члан комитета.

Тужилац: *ЈесШе ли га овласШили?*

Оптужени Мољевић: *Нисам, овлашћени су били др. Белајчић и Адам Прибићевић.*

Претседник: Чита се „Уједињено српство бр. 2" и то чланак „О ускоцима" написан од оптуженог Виловића. Је ли тако Виловићу? То је већ читано.

Претседник: Чита се **исказ** Ковачић Анте од 2 јула 1945 године.

„Особито су ми биле упадне везе Јевђевића са официрима италијанског штаба. Ја сам и ту протестирао код Илије Бирчанина и тражио да га позове... итд. Ту сам нашао Ђуру Виловића, једног од уредника „Крика из јаме" и г. Мољевића, и у разговору о приликама у Сплиту, рекао ми је да је све изгубљено за тај покрет. А како ми рече Виловић да су све истакнуте личности уз нас. Ја нисам веровао у то ... Ја сам се после седам дана чекања састао са Дражом Михаиловићем. Извинио ми се ..."

Претседник: Овај је Ковачић код вас долазио Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Јесте, био је.

Претседник: Био је, чекао седам дана док сте га примили.

Претседник: Чита се **записник** о саслушању др. Ива Мијовић од 15 септембра 1945 године „Негде у септембру 1941 године обавештен сам да је у Сплит стигао у италијански затвор један југословенски официр. Како сам имао прилике долазити у контакт са италијанским властима то су ми се пријатељи обратили да би требало учинити нешто за њега. То је био Илија Трифуновић Бирчанин. У том међувремену у Сплиту је изишао један летак да је Бирчанин побегао из Црне Горе као велики противник партизана. После објаве тога летка Бирчанин је пуштен из затвора без моје интервенције. У Сплиту се налазио Бирчанин са женом и сином. Како сам имао нешто новаца..."

„Ја сам видео да четници не воде борбу против Италијана, са чим сам се слагао. Мој став је увек био да треба чекати и чувати снаге

свакога све док се западне силе не искрцају на Балкан, а дотле смо одобравали стварање војних формација да би дочекали дани моменат. *Партизане смо сматрали као идеалисте који ништа неће моћи урадити.* О сарадњи некој између четника и усташа сматрао сам да је то тактика којом се чувају само животне снаге и имао сам прилике да видим да нису на ратној нози. То сам видео у Дрнишу кад сам био на погребу братовљевом где је долазила Павелићева војска, а где су били и четници, али до сукоба није дошло. Ја сам онда тумачио да је овај моменат што је дошло до сукоба било чисто борба за власт. Четници су осетили, на време, да су им партизани једини противници, и зато су настали и нису се жацали сарадње са Италијанима и усташама. Главно је било уништити партизански покрет. Једном приликом разговарало се са Светиславом Тшровићем који је рекао да у Боки има и један каноник који прима од владе помоћ преко Ватикана, и дели тамошњим болницама. Он је рекао да и бискуп Бонифачић прима новац као и овај каноник у Боки. Овај бискуп Бонифачић радио је са Иком Бартуловићем који је био у Бирчаниновом штабу. Пошто нисам добио никад ништа од краљевске владе питао сам др. Лукача из Швајцарске да ли он зна штогод о доласку тога новца преко Ватикана. Приметио сам да он врло нерадо говори о овоме, али се интересовао откуда сам дознао за ову ствар. Будући да нисам за видела стигао у Косјерић, то сам преноћио у Пожези и сутрадан сам наставио пут. Преноћио сам у кући неке попадије која је била близу команде на једно три километра. Дошао је после и Ђуро Виловић, шеф пропаганде, који је имао жену и сина који је после умро. *Његова жена слабо је живела и долазила често к мени да прима помоћ и ја сам је наговарао да се пребаци код сестре у Бјеловар.* Виловић је отишао из Сплита за Врховну команду и тамо се налазио стално. Сутра после подне дошао сам у команду и ту нашао Мољевића, а пред вече је дошло много непознатих људи, јер су у то време имали конференцију политичку. *Том приликом приметио сам да сви они нису познавали живот у Далмацији. Они су се бавили принципом на коме има да се уреди нова Југославија. Предвиђали су да се Југославија састоји од 4 јединице које сачињавају монархију Југославије. То су прво Србија, друго Хрватска, треће Словенија и четврто Приморска.*

Претседник: *(Чита даље):* С тим у вези ја сам дошао с њима у размислажење по питању Далмације. Неки су тврдили да је Далмација претежно српска и да треба да припада Србији, а неки су тврдили да је Хрватска и да је природно да припадне четвртој јединици Приморској. Ја се нисам слагао неГо сам заступао мишљење да Северна Далмација нема ништа заједничкоГ, већ је далеко сличнија и по менталитету и по обичајима једним делом Лики а другим Босни и Херцеговини. На основу овоГ изгледа да су моја излагања др. Мољевићу била интересантна и замолито ме да то напишем.

Суширадан ја и Марко Сшојанић врашили смо се у село где смо становали и од тада ништа више не знам...

Претседник: **Издак** из писмене изјаве Нике Бартуловића о „Уједињењу" и „Крику из јаме".

Од „Уједињења" сам видео случајно само један број. Учинио ми се штетан и конфузан. Излазио је свакога дана а није давао никакве позитивне мисли. Због назива „Уједињење" ја сам веровао да то издаје неки млађи соколац. Распитивао сам се код Шимунића и Мурата, а и они су се сами распитивали ... Пало ми је у очи међутим, да га мени нису слали као ни „Крик из јаме."

„Крик из јаме" сам виђао често, зато што је сваки његов број значио саблазан и понижење за цео Сплит па су га делили као пропаганду не за четнике него против њих. Нападао је Хрвате и партизане ... Познато ми је да су главну реч водили Алфировић и Виловић. У њему је, уколико се сећам, било и таквих изјава да је Србија увек била тамо где је Италија, што је изазвало опште згражање... Осим тога његов дух је био изричито великосрпски и реакционаран, уперен против СССР али и против западних демократија које је називао трулим, против либерализма и демократије уопште. Чист великосрпски шовинизам у коме није било тешко открити службу фашистичким силама.

Претседник: Чита се записник о саслушању Мустафе Мулалића од 13 II 1946.

„Предочено ми је да се испитујем као сведок и упозорен сам да говорим истину. Ја сам и на дан претреса изјавио да сам у Врховну команду ДМ дошао почетком октобра 1943. Стражар ме је привео др. Мољевићу који је био шеф цивилног штаба Драже Михаиловића. Др. Мољевић је био обавештен да ја треба да дођем, и ја сам са њим кратко време разговарао. Он ме је сутрадан одвео код Драже Михаиловића. После тога одређено је да радим заједно са др. Мољевићем. Међутим, све до конгреса у Ба нисам имао шта да радим. Заједно су били Виловић, др. Предавец, Миша Поповић и један омладинац, мислим Обрадовић. Познато ми је да су Мољевић и Виловић одлазили у штаб и присуствовали конференцијама на којима су референтима давали упутства војно-политичке природе, која су имала бити достављана теренским командантима. Једанпут и ја сам присуствовао једној таквој седници, на коју сам дошао по позиву из штаба, да се видим са једним пријатељем. На столу пред Дражом Михаиловићем стајала је хрпа депеша из иностранства и земље. Дража их је читао и наређивао начелницима шта да одговоре. Међутим, кад је била ствар политичке природе тада би се Дража Михаиловић обраћао за мишљење др. Мољевићу, а овај је давао сугестије шта и како треба одговорити."

Присуствовао је и Виловић али изгледа само за прибирање материјала за будућу историју ДМ. Они су присуствовали стално све до конгреса у селу Ба. После конгреса стално су присуствовали

Драгиша Васић и Живко Топаловић, који су били као неко врховно политичко тело, који су давали политичке сугестије Дражи Михаиловићу. Познато ми је да је Мољевић био јако агилан и експедитиван, примао поједине делегације, давао сугестије за установу војних судова и тако даље. Читао је сву штампу и давао присутнима упут у коме правцу да се пише. Разрађивао разне планове и сам писао идеолошке чланке. Колико ја знам излазило је око 60 разних четничких листова, које штампаних које литографисаних. Мољевић је уређивао лист „Равна Гора“ који је био службени орган Драже Михаиловића, и сам је писао чланке. Између Мољевића и Драгише Васића водила се борба око прстижа те је Дража поверавао уређивање листа час једноме, час другоме... Толико сам имао да кажем. Потпис, Мулалић."

Бранилац др. Омчикус: У овом исказу Мулалића речено је да је Виловић учествовао на свима конференцијама и тако даље. Ја овде располажем једним документом у коме Виловић, кад је ухапшен, односно кад се пријавио у Загребу, наводи...

Претседник: Молим вас, ако имате само какво конкретно питање, да упутите поводом овог саслушања.

Бранилац др. Омчикус. Ја сматрам да је потребно ради одбране оптуженог Виловића да упозорим на овај документ.

Претседник: То изволите као предлог поднети преко секретара. Суд ће прочитати обавестити тужиоца, саопштити вам његов одговор и донети одлуку. Не могу се свакога часа чинити предлози. Има ли тужилац какво питање? (Нема)." Можда имате ви оптужени Мољевићу, ако имате а ви само поставите конкретно питање, немојте бити опишени.

Оптужени Мољевић: Ја ћу да кажем само у погледу Мулалића. Он је врло плаховит човек и врло субјективан. Он каже да су то биле конференције и седнице на којима сам ја присуствовао, међутим то нису биле никакве нарочите седнице него је само оптужени Михаиловић читао неке депеше. Мулалић уопште повећава ствар. Он каже како сам ја примао делегације а ја нисам имао ни времена ни где да их примам, јер смо живели врло скучено. Каже како сам давао инструкције за организацију равногорског одбора. Равногорски одбори међутим били су ствар Генерала Трифуновића иако су појединци долазили да се жале за те одборе, ја сам им само казао да пишу жалбе.

Оптужени Мољевић: То је све што сам говорио по равногорским одборима. У погледу војних судова знам да је Мулалић раније дружичије казивао. Тражио сам да учествују у равногорским одборима и војним судовима два човека из народа и један правник да се обезбеди објективност и сузбије самовоља команданата.

Тужилац: Једно питање, јесу ли то питања практичне активности? Ви дајете директиве?

Мољевић: Господине тужиоце, ако неко дође мени и жали се не би био човек кад не би реаговао и урадио.

Тужилац: Да ли је то практична политика или није?

Мољевић: *Генерал Михаиловић је сваки мој предлог у поГледу по-бољшања усвојио.*

Имам још нешто. Речено је да сам измиривао. Десило се једном да ми је пуковник Врањешевевић упутио једно писмо о Крајишнику. Ја сам одговорио да треба бацити све размирице на страну. Ми треба да делом покажемо Хрватима и муслиманима, да је јуГословенска војска у отаџбини под командом Драже Михаиловића једини фактор реда и мира. Ту има писмених докумената. У поГледу овога, да сам ја давао инструкције у коме правцу да се пише...

Претседник: *То је рашичићено, молим вас то сте рекли.*

Мољевић: *Господин Васић био је уредник „Равне Горе“, други уредник је био Јањић. Ја сам уредио само два броја.*

Претседник: *Били сте уредник, молим вас то сте признали.*

Мољевић: *Није било војничких питања...*

Претседник: 15 минута одмор.

Претрес је прекинут у 9,15 а настављен је у 9,45.

Претседник: *Наставља се претрес. Друже заставниче, наредите да уведу оптужене.*

Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице оптуженог Рада Радића.

Бранилац Јоксимовић: *Који број?*

Претседник: *Не могу говорити, узмите попис и пратите. Не могу време.*

Акт војно-четничког штаба „Кочић“ бр. 138 од 12 јула 1942 упућен Радугу Радићу, команданту Босне на терену, а пише га командант Дреновић. У овом акту се каже: „Пошто су код нас огорчене борбе са партизанима то нисмо могли присуствовати седницама за избор команде за Босну. Овом приликом честитам ти на положају и желим ти много среће у раду... Са доста страна има критике у поГледу избора. Што се тебе лично тиче за тебе нико не говори... Уколико би се ово средило код нас морали би се састати претставници из свих одреда па да донесу заједничко решење у поГледу избора.

... Много натезања имамо око сређивања с једне стране са партизанима а с друге стране са хрватским властима. Код нас односи са хрватским властима (то јест НДХ) су примерни, дочим, како сам обавештен, на неким другим секторима наших одреда не иде све како би требало. Не знам ко је за све то одговорио само сам приметио да Грешака има доста код наших људи. Са своје стране настој да ухватиш везу са Врховном командом и да је обавестиш о нашим одлукама о којима она мора водити рачуна.

Све ово сачувај у највећој тајности и саопшти само командном особљу и то само сигурнима да наши нови савезници не дознају. Командант Дреновић“.

Претседник: (Чита се акт НДХ четврта пешадиска пуковнија бр. 6080 од 17 јула 1942 године заповеднику Грујици Б. Радићу).

„Од стране попунидбеног заповедништва позвани су на служење обавезног делатног раздобља младићи са територије тактичког деловања тога одреда. Позив заповедника упутила су котарске области обвезницима и уручили, али се позвани нису одазвали обавези, јер наводно нису добили одобрење тога одреда. Издајте заповед, свим вашим подређенима да не чине никакве сметње свим позванима него их упутите да се позиву одазову ...

Затим се истиче да подређени заповедници у зони тактичког деловања требају упознати сваког лојалног држављанина НДХ да мора испунити све дужности које се од њега, као лојалног држављанина, траже, па се према томе и младићи са територије тактичког деловања имају као лојални држављани на добивени позив одазвати. Заповедник пуковник...”

Оптужени Раде Радић: *Молим да ли могу одмах сада на ово рећи или могу касније?*

Претседник: *Не, то је читање доказног материјала.*

Оптужени Радић: *Ми нисмо дали ниједног човека...*

Претседник: *Па ту се види из споразума...*

Оптужени Раде Радић: *Али нисмо дали војнике...*

Претседник: НДХ Министарство унутарњих послова В. Т. бр. 44/1-а 42 године 25 септембра. Предмет: Тачке споразума са четницима, пристанак на понуду четника за преговоре... Ово смо читали...

„Четничка постројба суделоваће добровољно у сузбијању и уништавању комунистичкобољшевичке банде са оружаним снагама НДХ под опћим заповедништвом ових оружаних постројба. Заповедници четничких постројба заповедају четничким постројбама.”
То је онај уговор по којем се четници обавезују да заједно са...

Оптужени Раде Радић: Ми нисмо испунили овај уговор.

Претседник: Види се из документа.

НДХ стожер четврте пуковније бр. 2939 тајно од 1 августа 1941 године Теслић. Заповеднику Борјанског четничког одреда Радојици Радићу. Пише заменик заповедника потпуковник Тракше... (То је читано). *Актом се помиње потреба продужења рада у Тесличкој дестилацији и спречавање пљачке и крађа од стране четника. Затим се у акту поменутом четничком заповеднику до знања да се четник Недо Недић са једном скупинам четника налази на Црној Гори, то јест на „нашем територију” деловања и моли се помоћник команданта да се исти удаљи са ТОГ терена.*

Бањалучки здруг број 6812 тајно дана 27 августа 1942 године, Вукашину Марчетићу у штабу Рада Радића. - Четнички батаљон Митрановића извештава немачког мајора Путлица ...

Претседник: Овај смо акт читали. У овоме акту се каже да су немачке, усташке и четничке снаге нападе 10.000 партизана. Акт је потписао генерал Брозовић.

Акт команде босанских четничких одреда бр. 163 од 15 септембра 1942 године упућен Драгославу Рачићу, команданту бригаде, по-

ложај, послано од Рада Радића са потписима Рада Радића, Василија Палића, Мирка Топића, Јове Лакуша и неког Мирка П. Ц.

Претседник: И то је читано. То је акт којим се извештава Рачић да је извршена организација, да је у борби која је трајала 75 дана убијен велики број комуниста итд.

Бранилац Рада Радића: Молим Суд да пита оптуженога Радића да ли има данас ко жив од ових потписника.

Претседник: Има ли ко жив?

Оптужени Радић: Што ја знам. Ја мислим да је овај Мирко П. Цумалић жив.

Претседник: Да није можда у затвору?

Претседник: Команди босанских четничких одреда југословенске војске у отаџбини ст. пов. бр. 224 - 1 децембра 1942 године. Брату Дражи Михаиловићу министру војске, морнарице и ваздухопловства у отаџбини.

„Драги наш брате, (и ово је читано, овде се говори да вас помогну и на крају: „Милица је здрава“. На крају је потписан командант Раде Радић, помоћник Василије Ђ. Чалић.)

Бојница прве мешовите пуковније број уредовно тајно 3 IX 1942 Прњавор. Команданту босанских четника Раду Радићу, веома журно, особено на руке. Наређење примљено телефоном из Славонског Брода које треба да се пренесе а које гласи:

1) За време тешких акција у Мотајици нека ваше људство носи знак на левој страни груди и на леђима. Тај знак за распознавање има да буде у облику слова В латиницом и то од белог платна. На све друге који не буду имали такво обележје домобрани ће отворити ватру. Поставите захтеве где и када треба појачања од наших бацача, евентуално и топништва које би могло потпомагати акцију западно од Дервенте. Одговорите по истом ордонансу који чека на одговор у Шаманској. Ако вам је згодније, убудуће, можете се ставити у везу са надлежним војним властима у Дервенти, Добоју и Броду путем телефона који вам стоји на расположењу. Натпоручник Чојат Ивановић."

Претседник: *Цео овај договор је када су битке на Мотајици постојале.*

Оптужени Радић: *Битка није постојала на Мотајици.*

Претседник: *Врањешеву какве су Шо операције биле?*

Оптужени Врањешев: *Нисам ја био.*

Претседник: Оптуженом Радићу, јесте ли правили уговор са Немцима и усташама?

Оптужени Радић: Уговор јесмо, али нисмо испуњавали.

Претседник: Команда босанских четничких одреда, 4 октобра 1942 године. Командант Раде Радић. Пошао из Јошавке. „Пре одласка на Мањачу кренуо сам да растури Ступара и његову банду. То сам извршио."

Оптужени Раде Радић: Уопште до битке није дошло.

Претседник: Па како сте написали ово?

Оптужени Радић: Капетан је написао. Није било битке а није било ни партизана.

Претседник: Пошто Босански Кобаш није био ничији оставио сам четничку власт ступивши у везу са усташким командантом. У исто време разоружали неке пљачкаше. Успут је било изрицања казни на лицу места. Дочек народа не може се описати. (Раде Радић)

Оптужени Раде Радић: За пљачку један је човек избаШињан и Шо ја нисам наредио.

Претседник: Него по жељи народа?

Чита се акт команде босанских четничких одреда од 18 децембра 1942 упућен Душану Новаковићу и свој браћи четницима и командантима.

„Ова ствар је хитна. Немцима је стало да се држи само Челица, да комунисти не продру према Бања Луци, а нама је у интересу да комунисти не продру према Прњавору. Био сам са Немцима. Обезбедили сарадњу.“

Чита се записник босанско-четничких одреда, предмет састанак у селу Кулашима 1 децембра 1942 године, Прњавор.

Овај записник смо читали. Дневни ред: над однос према Дражи, борба са комунистима, однос са Хрватима и Немцима. Поред осталога добили смо упутство бр. 5. Браћо Стеван Бошковић који опширно говори о организацији.

Прелази се на питање борбе против комуниста. „Борбу против комуниста треба схватити озбиљно јер она неће бити нимало лака и треба нас још много жртва.“ То је Лазичићев реферат о односу према Хрватима и Немцима, који је нагласио да би с обзиром на развишак спољних догађаја као и на појаву да се све већи број хрватске војске Гошова без икаквог ошпора предаје партизанима, треба ревидирати све односе према Хрватима.

Ако би савезничке трупе ускоро дошле у наше крајеве, могло би се приговорити да смо били и ми сарадници непријатеља, већ самим тим што их нисмо напали, мада је наш циљ да у часу слома имамо што више оружја, због чега је потребно да почнемо разоружавати мање усташке посаде и одузимају им оружје, јер ће га иначе они предати у руке комуниста. Брат Радић мисли да Немци не би од овога правили неко нарочито питање. Брат Сава Божић поводом овога каже: да треба извршити разоружање, и он је наредио својим снагама које су одређене за Мајевцу да разоружају све Хрвате које нађу на путу. Не треба да се врши неки организовани плански напад на усташе, јер би Немци сигурно реагирали. Записничар - потпис нечитак. Командант босанских четничких одреда Раде Радић.

Заповест Рада Радића и команданта операција мајора Враћешковића:

„Према добивеним и провереним подацима, непријатеља а то су партизани - под притиском немачких јачих снага повукао се 15 о.м. преко Угаре у Парићане и Димљане, оставивши заштитне делове на Шишави и води 16 о.м. борбу на Витавили. Како је ово јединствена прилика да се непријатељ опколи и уништи, рад сам да прикупим све снаге, како је то наређено ранијим наређењем, и најенергичније нападнемо непријатеља и уништимо га. На основу предњег наређујем...

Претседник: *Ви наређујете груписање четника, заједно са Немцима, да бисте докусурили партизана и дајете упутства појединим командантима како имају да поступе.*

Оптужени Раде Радић: *Ми у те крајеве нисмо ишли.*

Претседник (чита): „Команда босанских четничких одреда, број 14, од 13 јануара 1943 године. - Требовање Рада Радића за муницију од усташког здруга у Бањој Луци." - Прочитано је раније.

Претседник (чита): Команда босанских четничких одреда, број 17, од 17 јануара 1943 године. Акт Рада Радића команданту немачке војске у Бања Луци: „Трупе немачке војске које су 16 о.м. биле упућене да оперишу против партизана од Калишњика према Дрвеници, повратиле су се, јер су партизани били груписали своје снаге према Прњавору и Прњавор је јуче пао у руке партизана. Четнички борбени одреди који сарађују са немачким трупама нека заузму прелазе. Командант Раде Радић."

Оптужени Раде Радић: Ја сам био тада болестан. Помоћник је можда нешто шкрабао, нешто писао.

Претседник: Је ли то шкрабање када Немци и четници заједно на терену нападају партизана?

Оптужени Раде Радић: Ја то не знам.

Претседник: Овде из вашег акта то се види.

Независна Држава Хрватска, предмет: одговор на допис пуковника Пилетића. „Примљен је ваш допис број службено, од 9 овог месеца са потписом команданта четничких одреда Рада Радића од 7 овог месеца. На састанак можете изићи и саопштити да се нису могле темељно дискутовати и примити обавезе. Заповедник босанско-четничких одреда Раде Радић склопио је споразум у Бањој Луци са претставницима хрватске власти." То је већ читано. (Наставља) Хрватска војска је далеко од помисли да води борбу против Рада Радића, већ жели борбу и сарадњу раме уз раме против партизана.

Чита се акт бањалучког здруга 1009 од 9 фебруара 1943 године упућен заповеднику босанско-четничких одреда Раду Радићу, затим Лазару Тешановићу, Урошу Дреновићу, Јовану Мишићу, у коме се, између осталог, каже: „Од стране овог заповедништва тражено је преко бањалучког здруга да се са четницима утаничи споразум у погледу осигурања меса са њиховог подручја, с тим да се ова опскрба врши преко одређених органа".

Чита се **акт** комаиде босанских-четничких одреда 69 од 10 фебруара 1943 године, уиућен „заповеднику четврте пешачке пуковније“ са потписом Рада Радића у коме се каже: „Код команданта немачке војске у Бањој Луци предузео сам најхитније кораке у циљу да се са подручја четничког сектора ове јединице хрватске војске повуку на своје раније положаје и да не прилазе на подручја предвиђена споразумом, као и на она подручја која су четници очистили од комуниста и држе их виа факти у својим рукама. Одговор 48 сати. Док се ствари не објасне молим да изволите наредити да се јединице хрватске војске повуку.“

Чита се **акт** немачке команде из Бање Луке команданту четничких одреда Раду Радићу, у коме се каже: „Наређује вам се да четничке јединице имају да надиру у правцу преко реке Врбаса и да 16 фебруара 1943 године заузму Мркоњић Град. Има се успоставити веза са хрватском војском.“

Претседник: Видите, оптужени Радићу, вама Немци наређују.

Оптужени Радић: Могу они писати шта хоће, али до акције није дошло.

Претседник: Откуда то да вам они пишу овакве ствари? Значи да вас мрзе?

Оптужени Радић: Наравно да су нас мрзели.

Претседник: Народ каже да се са непријатељем разговара преко пушке, а ви пишете и шаљете курире. *То није место, да на протесту кажем, али случајно тада сам био код Калешнице, кад су били Немци и четници у јануару 1943 Године.*

Оптужени Раде Радић: Ја сам само потписивао, а други је писао.

Претседник: Ви сте само потписивали, доста је и то.

Чита се **акт** четничке команде 22 од 18 фебруара 1943 године, свима командантима четничких одреда у Босни, са потписом Рада Радића.

У томе се акту каже: „Наш став према Немцима и усташама остаје исти све дотле докле они не покажу да имају друге намере према нама, нарочито с Немцима треба одржавати коректан став...“

Претседник: То је ваше писмо и тада нисте били болесни, оптужени Радићу.

Оптужени Радић: Ја сам имао 8 људи уза себе и нисам ја сам одлучивао.

Претседник: Овде стоји само ваш потпис: „Раде Радић, командант.“ Ово наређење сте потписали као командант изабран на оној конференцији: да имају да се одржавају коректни односи с Немцима.

Акт „домобранске болнице број 34 од 23 II 1943 године да се онај Миле Ујаковић пусти на 30 дана отсуства,“ и дозвола да се у болницу прими. И то је читано.

Акт, записник немачке команде у Бањој Луци, одељења I П. од 5 марта 1943 године" о састанку између Немаца и г. Рада Радића са г. Падискијем... од стране немачке команде." И ово је читано, то је онај споразум с Немцима написмено написан, у коме се каже да се четничко вођство обавезује да ће сва лица која му немачка команда именује, одмах да изручи Немцима... „Четничко вођство изјављује своју лојалност Немцима..." и тако даље.

Оптужени Раде Радић: Ми смо ту написали да смо против организације оптуженог Михаиловића и све упутили заједно тамо, и тек после 15 дана Немци пишу.

Претседник: Молим вас то је просто и једноставно: Ви са Немцима, као командант четничких одреда, правите писмен уговор.

Оптужени Радић: Под силом сам потписао.

Претседник: Па кога сте тражили у Бањој Луци? Јесте ли ишли Немцима на ноге?

Оптужени Радић: Јесам.

Претседник: Акт немачке команде П бр. 97 од 18 марта 1943 године команданту Раду Радићу: „Следеће особе на које се сумња да су партизани и које се налазе у јединици Вукашина Марчетића имају се предати немачкој команди..." И то смо читали.

Оптужени Радић: *Никада нико није предат од наших Немцима.*

Претседник: Акт команде четничког корпуса од 2 априла 1943 године упућен немачкој фелдјандармерији у коме се извештава од стране команданта четника да је у селу Врбљанима држан збор за партизанае и да би наведено место требало бомбардовати... То значи да ви тражите од Немаца да убијају српски народ зато што је држао један збор код цркве.

Оптужени Радић: Можда је то Дреновић, ја не знам.

Претседник: Акт строго поверљив број службено, Делегат за Западну Босну Бора Митрановић 3 марта 1943 године упућује распис командантима четничких одреда па и оптуженоме Радићу у коме им доставља депеше оптуженог Михаиловића.

„Потписани од Врховне команде Драже Михаиловића добио је наређење и депеше следеће садржине: прво, комунисти нису успели у борби; друго, Немци држе Ливно; треће, наша је намера да *користећи окупатора* и чувајући се, предузмемо гоњење и то веома енергично свих разбијених партизанских снага, у циљу чишћења свих српских крајева до Саве. У Санџаку је време да Турке по селима ликвидирамо. Мајора Фехима Мисакадића Чича је поставио за команданта муслимана. Са вером у бога... Поздрав борцима. - Чича." И сада Митрановић каже: „Преносећи примљене депеше ја вас молим да по њима у свему поступите."

Претседник: Акт команде босанског четничког одреда Ч. бр. службено, 15 априла 1943 године распис командантима четничких одреда, потписали су мајор Врањешевећ, делегат Врховне коман-

де Бора Митрановић и командант Раде Радић, у коме се наређује: „Образовани су преки судови. Према примљеним подацима братски четнички одреди озренски и зенички у Бањој Луци и Зеници образлагавају ситуацију каква је данас молећи да се непријатељство са њихове стране обустави те да се, ако постоје какви инциденти, ови ликвидирају. С обзиром на то да није дошло до оружаних сукоба са Немцима и усташама, а нарочито стога што народ појединих одреда Мајевица и Борја води борбу с партизанима, с нашим највећим непријатељима, то је у интересу борбе и покрета да се избегавају што је могуће више сви сукоби са Немцима и усташама. Команданти одреда треба одмах да нареду потребно и то ако непријатељ обустави оружани сукоб, да и одреди који су били нападнути, одмах такође обуставе оружану акцију.”

Акт команде четничког одреда Борје, Б. 100, 1943 године штабу бањалучког одреда: „Заступник команданта Миладић доставља записник конференције одреда Борје, одржане 29 јула 1943 године у команди одреда у селу Бранешцима на којој су били присутни Радић, Челић, Видовић, Лалић, Лука Радић, делегат Врховне команде Митрановић, Брана Лазичић.”

Акт команде четничког одреда Борје, број 469, између осталог каже и следеће: „Односи између четника и усташа. - Командант одреда Раде Радић позива све присутне да ако сматрају да је време да ратујемо са Хрватима да се закључи да ли ћемо ратовати или не. *Дајем на знање свима присутнима да ће Врховна команда одредити кад ће почети борба са Хрватима и Немцима.*” Ово су, оптужени Радићу, ваше речи: „Закључује се да се са усташама сарађује што се боље може, а да се избави оружје што се више може...”

„Да се са муслиманима из Хрватске како на нашем сектору тако и ван сектора што боље поступа и не пљачка, јер ће доћи време да се и са њима рашичисти.

Народно мишљење о војсци: народ о војсци има добро мишљење али се жали што се стално пуца по селима. Предузети да сваки сељак који би пуцао буде кажњен са 500 динара или 25 батина. Са вером у бога ...

Комаидант Раде Радић, Видовић, записничар, Алексић, Чолић, Милошевић, Милосављевић, Рајевић, Душан Новаковић...”

Претседник: То су закључци ваше конференције.

Оптужени Радић: Можда.

Претседник: Можда? Командант Раде Радић позива све присутне ако сматрају да је време да ратујемо са Хрватима па да се закључи да ли ћемо ратовати или не.

Али Раде Радић каже и ово: „Дајем на знање свима присутнима да ће Врховна команда одредити кад ће отпочети борба са Хрватима и Немцима.”

То значи, ја вас позивам да раШујеШе али немаШе права да одлучиШе и конференција због ШаквоГ вашеГ сШава доноси одлуку да се са Немцима и ХрваШима посШупа што се боље може.

Оптужени Радић: *Па видиШе да је Шо писао сељак, неписмен.*

Претседник: *Сељак? Раде Радић, Видовић, Чолић, Милошевић, Милосављевић...*

Оптужени Радић: *СШварно сви су сељаци.*

Претседник: Чита се акт команде босанских четника број службено, од 31 јула 1943 године, о измени шифре.

Оптужени Радић: То је Лука Радић, а не ја.

Претседник: Лука Радић, командант позадине?

Оптужени Радић: Јесте.

Претседник: А ви сте ово потписали, доставио га је Лука преко вас.

Претседник: Акт немачке команде Н. Ц. 33/Ц од 26 фебруара 1943 године, команданту четника Раду Радићу, Урошу Дреновићу, Лази Тешановићу, Јовану Мишићу... Пишу Немци: „Откако се немачке дивизије налазе на овом подручју њихов првенствени задатак је да се старају за мир и ред у земљи. Настојали смо сарађивати са свима елементима који су вољни да одржавају ред. Истражни поступак против преступника вођен је објективно и кривци доведени праведној казни. У задње време на дневном реду су убиства, пљачке. Полиција тражи да се ови преступници спроводе у сагласности са вођством четника на даљи поступак. Због тога немачка команда апелује - значи моли - последњи пут да се приступи рашчишћавању њихових крајева од неповерљивих елемената, те да се вође изразе да ли имају воље да и даље сарађују са немачком командом у корист њихове домовине, стога треба да се немачкој команди предаду сви који су сумњиви, а исто тако да се предаду и они који су пребегли из хрватске војске четницима."

Акт „стожер 104 пешадиске пуковније од 25 просинца 1942 године. Четничком батаљону Танкосић за Китића: Безувјетно 26 о.м. у 5 сати да будете са четама. Ако није могуће да прикупите чете онда се у Горњем Теслићу ове имају јавити сатнику Арпаду... пуковник Биндер."

Чита се писмо Радића Рада од 25 VII 1944 године као члана Централног националног комитета упућено командантима срезова, претседницима четничких општина и члановима равногорског одбора... И ово је читано. Овде се обавештава да сте ви постављени за члана Централног комитета.

Чита се писмо од 21 августа 1944 године упућено Митру Трифунчићу, команданту бригаде, које је потписао Раде Радић, члан ЦНКЈ. „Ви пожурите организацију... Цре двадесет дана... Ових дана поћи ћу да обиђем..." И то је читано.

Акт команде треће бригаде поверљиво број службено, од 10 јула 1943 године, начелнику штаба Божановићу: „Пошто 17 јуна истиче рок прописане шифре то се за наредну седмицу прописује следеће: Да за наредну седмицу па даље буде збир од 4 цифре..." То је акт за познавање. И ово је читано.

Оптужени Раде Радић: Ја га нисам дао.

Претседник: Не знате. Добро.

Акт команде босанских четника од 18 II 1943 године број 92, упућен свима командантима: „Овим сматрам за дужност да вас упознам са ситуацијом у вези са догађајима и односима са Немцима." И то је читано.

„Кад се овоме дода... да су разбијени главни делови партизана... Саопштите: наш став према Немцима и усташама остаје дотле док не покажу да имају друкчију намеру према нама. Нарочито према Немцима треба показати... С вером у бога... Раде Радић."

Претседник: **Акт** војно четничког батаљона „Карађорђе", број 36, од 1942 године, упућен од команданта Арсенића заповеднику четврте пешадиске пуковније пуковнику Биндеру у Теслић којим се тражи муниција за *разбијање комунистичких банди*. „Пуковнија враћа акт под бројем 2.820 од 23 септембра 1942 и упозорава с обзиром на ранији уговор, да акт не може бити писан ћирилицом, да не сме да носи четнички грб, него да мора бити уредан грб и мада нису предуслови у реду ипак ће урадити да се муниција пошаље..."

Чита се **акт** босанско-крајишког четничког одреда поверљив број 103, од 8 новембра 1943.

Оптужени Раде Радић: Тада ја нисам био.

Претседник: По заповести команданта, ађутант босанско-крајишког корпуса М. Божић доставља немачкој команди у Бањој Луци извештај о навали партизана и тражи хитну помоћ у муницији, људству и авионима и да се о резултатима обавести.

Претседник: То Дреновић тражи преко овог. (Чита) „Војно четнички штаб „Кочић", број службено, од 5 јуна 1942. Акт Дреновића упућен посадном заповедништву Мркоњић Град.

Оптужени Раде Радић: То нема везе са мном. Ја нисам био у то време, ја сам био командант од краја јула 1942 године, тек 25 јула 1942 године.

Претседник: Позива се на закључке у Бањој Луци у смислу заједничке сарадње и каже да се рањеници и болесници имају хранити на државни трошак, то јест на трошак НДХ.

Оптужени Раде Радић: То је ствар Дреновића.

Претседник: А оне раније, то су ваше. Можете сести на своје место.

Претседник: Читају се документа по предмету кривице оптуженог Врањешевевић Славољуба. Од ових је доста читано у току испитивања. „Наредба строго пов. бр. 6, команда Западне Босне од 21." Ово је за слово „3". Да ли је то 1944 или 1945 година?

Оптужени Врањешевих: 1944.

Претседник: Ово је читано. То је наредба да се одмах организују тројке. Исто тако наредба строго пов. број 8, да се путем тројки до 1 фебруара изврши ликвидација партизанских симпатизера.

Чита се **заповест** команде босанско-четничких одреда, службено, број од 10 марта 1943. Заповест је са потписом оптуженог Врањешевића. И ово је читано. У њој се између осталог, каже да тешке рањенике треба упутити у болницу у Котор Варош, а врло тешке одмах у болницу у Бању Луку.

Акт команде босанских четничких одреда од 12 августа 1943 године у 1 час, упућен команданту босанско-крајишког четничког корпуса војводи Урошу Дреновићу са потписом команданта операција и начелника штаба босанских четника оптуженог мајора Славољуба Врањешевића.

У томе акту Врањешевић наређује да командант бригаде војвода Живојин Мишић са снагама своје бригаде изврши блокаду Врбаса. *У случају непријатељскоГ приШиска*, повлачити се у правцу Котор Вароши, где да се чврсто ослони на усташке трупе.

Чита се даље **наредба** број 9 од 12 октобра 1943 са потписом мајора Врањешевића, којом се наређује да убудуће разговоре и преговоре са Немцима, усташама и муслиманима воде уредбом предвиђена лица, а никако ненадлежни, па и поједини војници, јер сте од тога имали само штете, а никако користи. „Сва неподесна лица, која ма на који начин саботирају, имају се уклонити било да се евакуишу у нарочите логоре, било да се униште. Забрањује се одлазак четника у Бању Луку без дозволе команданта бригаде” итд.

Чита се **акт** команде четничких одреда у Западној Босни од 25 новембра 1943 године, упућен команданту босанско-крајишког четничког корпуса са потписом Славољуба Врањешевића. Тај је акт већ читан... он се односи на храну и реквизицију за четнике. Исто тако ту се излажу задаци летећих бригада.

Чита се **акт** команде четничких одреда Западне Босне од 15 јануара 1944 са потписом команданта мајора Славољуба Врањешевића, у коме су дате инструкције у вези са радом после повлачења партизана. Ту се каже да команданти корпуса имају да формирају летеће батаљоне по свима четничким бригадама ради борбе против мањих партизанских група које успеју да се провуку кроз немачки обруч.

Чита се **наредба** пов. бр. 36 команданта четничких одреда Западне Босне за 22 фебруар 1944 са потписом команданта Врањешевића, којом се наређује да команданти корпуса убудуће одреде места где ће Немци сместити своје радиостанице и докле ће немачки курири долазити, да не би дубље залазили у просторију четника.

Чита се **наредба** бр. 37 команданта Западне Босне за 22 фебруар 1944 са потписом Врањешевића. Та је наредба већ раније читана.

Чита се **писмо** оптуженог Драгољуба Михаиловића упућено оптуженом Славољубу Врањешевићу од 21 априла 1944. Писмо почиње са „Драги Врањешевићу..." И ово је писмо раније читано. На крају се каже: „Курир Илија Станић, који вам доноси ово писмо, носи вам и 500 златних фунти стерлинга."

Бранилац Јоксимовић: *Господине председниче, било би љубазно да се ово прочита.*

Претседник: *То је читано.*

Бранилац: *Ја не сумњам да је читано али је у интересу ствари да се прочита.*

Претседник: *То је читано у претресу.*

(Оптуженом Михаиловићу, који такође тражи да се ово прочита) Ваша је дужност да као оптужени тражите јер се тиче вас а не других. Ви сте овде оптужени а не обичан Грађанин. Ви сте испитани по том питању, питао вас је тужилац и ја.

Дајете му упуте шта има да ради, да уништава комунисте и шаљете му 500 фунти стерлинга.

Наредба оптуженог Михаиловића од 21 априла 1944 године о унапређењу Врањешевића у чин потпуковника.

Команда југословенске војске у отаџбини горски штаб, 300 строго, поверљив бр. 230 од 15 маја 1944 године. Акт упућен од Врањешевића „команданту босанско-крајишких четничких корпуса, брату Урошу Дреновићу..." Ово је читано... Једини опуномоћени... за вођење ма каквих разговора и преговора јесте ви и Лаза као команданти корпуса, а у сагласности са Браном Лазичићем".

По прикупљеним подацима у Дервенту су дошли Козаци, у Добој СС-овци. То је од 15 маја 1944 године. То је концентрација трупа пред Седму офанзиву, напад на Дрвар. У акту се каже „да се припрема офанзива против партизана на просторији између Врбаса и Босне." Затим се даје правац кретања од Дервенте, Добоја, Травника, Теслића и Бања Луке, па: „Да би ова офанзива имала сто посто успеха потребно је да у овој офанзиви учествују све четничке снаге, које би допуњавале ову офанзиву и вршиле претрес упоредо са Швабама и усташама претрес шума и јарака да не би партизани ма где остали сакривени. О овоме ће се издати потребна наређења и инструкције за детаљни рад... С вером у бога, за краља и отаџбину... Дража нас води величини и слободи - Командант потпуковник Врањешев!^.."

Оптужени Врањешевић: Ова припрема није за саму операцију.

Претседник: Ту се скреће пажња на концентрацију снага, на претстојећу офанзиву и издаје се задатак.

Врањешевић: Није заједничка.

Претседник: Ако крене ова офанзива онда ће и четници. То је практична сарадња.

Врањешевих: *То је чишћење територије, Шо је искоришћавање немачке офанзиве за чишћење ШериШорије.*

Претседник: *То је за Немце, допуњавање Немаца, Шо човек мора да схваШи да је сарадња.*

Наредба пов. бр. 336, команда југословенске војске у отаџбини, Горски штаб 300 од 27 I 1944 године са потписом команданта потпуковника Врањешевића. „Прије десетак 15 дана у селу Плочно код Добоја извршено је од непознатог лица убиство над једним домобраном из добојског гарнизона. Убиство је извршено из користољубља. Наредујем у вези с тим да се свим војницима као и грађанским лицима у позадини скрене пажња да се оваквих и сличних инцидената убудуће клоне и да ће свако лице које учини слично дело бити приведено преком војном суду ради суђења, који ће оваква лица осудити на смрт стрељањем или вешањем.”

Акт команде југословенске војске у отаџбини, Горски штаб 300, пов. 355, од 12 јуна 1944, на положају. Акт упућен од стране команданта Врањешевића заступнику команде 301 корпуса Петру Тривунчићу. Ово је читано... каже се, поред осталог: „По повратку акта - доставити исцрпан извештај о офанзиви коју су предузели Немци против партизана, а која је почела 25 маја 1944 и то у следећем: које су немачке снаге, које су четничке јединице...”

Ево вашег одговора: „Између осталог говорите о четничким снагама са подручја Јајца, Мркоњић Града и Лијевна да су ове четничке снаге за вријеме акција учествовале...” Кажете да је заробљено толико и толико и на крају: „Овом офанзивом као никада до сада партизани су погођени...”

Претседник: Ето, молим у Седмој офанзиви четници заједно с Немцима. Тривунчић пише.

Наредба бр. 375 командант ЈВ УО, Горски штаб бр. 300 од 15 јуна 1944, са потписом команданта потпуковника Врањешевића у коме кажњавате домаћине Ђорђа Лазића, Милана и Цветана Лазића, новчаном казном од 5.000 динара јер нису хтели да четницима донесу вечеру...

Горски штаб бр. 300, пов. бр. 402, од 22 јуна 1944 године акт Врањешевића упућен заступнику команданта 301 корпуса, брату Трифунчићу. „*ТиШова република у Западној Босни је уништена.* Делеша бр. 346 од оптуженог Михаиловића од 7 јуна 1944 године говори о неким Грцима, онда да је њему командант Далмације доставио извештај *да је ТиШова република у Западној Босни унишШена.*” Даље пише: „Смрт, пустош, пожари и потоци крви на свим странама. Штаб је успео да побегне из Дрвара према Кучеву, ту му је нестао траг. Постоје разне могућности. Сада се тачно зна да је на просторији под контролом партизана уништена или разбијена главнина. На територији где су оперирале наше трупе било је мртвих или заробљених око 2.000, на осталим секторима, где су оперирали Немци са подручја Дрињаче било је око 4.000 мртвих

или заробљених партизана. Дакле свега око 6.000 мртвих или заробљених, од којих су већина убијени. У овој офанзиви узела су учешћа четири дивизије Немаца и четника. С наше стране у акцијама је било око 3.000 војника...

Претседник: *Је ли у Седмој офанзиви? Четници, ето, у томе обавештавају Врховну команду, а ви обавештавате ове...*

(наставак пређашњег акта) На свим тим правцима Немци даље јуре померајући своје снаге према Јадрану. Наши их јуре на правцима и на подручју бивше партизанске републике. Врши се чишћење и претрес шума од стране четника. *Српска, застава вије се на врховима Илице, Јаворника, Троглава и Шаторње. С вером у бога...* Депеша од команданта оптуженог Михаиловића.

Чита се наредба Д. Михаиловића од 17 августа 1944 године којом се активни пешадиски мајор Славољуб Д. Врањешевећ унапређује у чин пешадиског потпуковника.

Чита се својеручно писмо оптуженог Михаиловића упућено Врањешевећу 6 јануара 1944- године на једном парченцету хартије које гласи:

„Налазим се на Требави. Било би потребно да прикупите снаге отуда и да поново прочистите терен све до реке Босне, а нека потпуковник Сергије дође на састанак са мном. Собом поведите Тешановића и Лазичића као и Воркапу. Поздрав Чича."

Чита се акт команде Западне Босне пов. бр. 117 од 23 јануара 1945 године упућено начелнику штаба Врховне команде и министру војске, морнарице и ваздухопловства оптуженом Михаиловићу од стране Врањешевећа, који му подноси извештај. У извештају се каже да је Врањешевећ ступио у везу са генералом Владимиром Метикошом кога познаје од пре рата и од кога је добио довољно муниције за борбу против комуниста.

Чита се акт команде ст. пов. бр. 164 од 31 марта 1945 године, упућен команданту бањалучке бригаде од стране Врањешевећа, којим овај доставља акт команданта истакнутог дела штаба Врховне команде пов. бр. службено од 25 марта 1945 године и препис пуковника Захарија Остојића. „Овим наређењем има да се изврши општа мобилизација крајишког и првог сарајевског корпуса на левој обали Врбаса у близини Бања Луке на територији која није узнемиравана од непријатеља."

Чита се наредба број 196 од 11 априла 1945 године којом ви похваљујете четнике што су убили два партизана.

Чита се акт команданта Западне Босне пов. бр. 217 јуна 1945 године. Овде је ваше наређење у вези рада петорки. То је због оне групе партизана која се је налазила 19 марта 1945 године у Хан Колима. То је дакле после свршетка рата, после 9 маја. Оптужени Врањешевећ: Да.

Претседник: Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице Милоша Глишића.

(Оптужени Глишић прилази Суду и седа за оптуженички сто).

Претседник: И код вас је добар део докумената прочитан, јесте ли све бележили?

Оптужени Глишић: Нисам све бележио.

Претседник чита: акт Окружног начелства округа Ужице бр. 175 од 25 11942 године.

„Команди жандармерије, од Окружног начелства Манојла Кораћа, којим вас предлаже за начелника штаба пожешке Групе.”

То је прочитано и код жандармерије усвојено.

Акт строго пов. бр. 255 од 19 маја 1942, наређење због оне групе партизана која се налазила 19 маја у Хан Колима да је срамота за четнике што их трпе ту и да предузму акцију. То је после завршетка рата, после 9 маја.

Претседник: Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице Милоша Глишића. (Оптужени Глишић седа на оптуженичку столицу) и код вас је добар део прочитан. Јесте ли бележили?

Оптужени Глишић: Јесте, нисам све забележио.

Претседник: *много је прочитано.*

Акт окружног начелника Округа ужичког бр. 175 од 27 јануара 1943 године упућен Министарству унутрашњих послова, команди жандармерије од окружног начелника Манојла Кораћа који предлаже за начелника штаба пожешке групе оптуженог Милоша Глишића. То је прочитано и команда жандармерије ово усваја.

Извештај капетана Марковића од 25 јануара 1942 у 12,15 упућен Глишићу. Ово је прочитано, примећујем покрете ка Рутошима.

То је број документа 503, то је прибелешка. Имате под бројем 500 ово ваше блокче и ово је одавде читано. Читали смо о затварању жена комунисткиња да се злоупотребљавају полно. Ово је извештај о операцијама на Увцу од Марковића 20 јануара 1942.

Извештај команданта Матовића оптуженом Глишићу. *Ово је читано, према наређењу Ортскоманде ПожеГа сећате ли се? Матовић кад пита Г. Глишићу према наређењу ортс команде ПожеГа, а пошто трећи одред мора да се хитно прикупи и крене на други задатак. Према наређењу команданта жандармерије молите се да људство одреда разрешите службе и да дође у Пожегу до 16 часова.*

Извештај Милоша Марковића од 6 јануара 1942 у 9 часова упућеноГ команданту пожешкоГ одреда, село Високо је овоГ момента заузето, тражи паре, уређена је телефонска веза код оних села, тражи муницију.

Претседник (чита): „Извештај Мил. Марковића од 7 11942 ГОдине у 16,15 часова, упућен команданту пожешко-ужичких одре-

да - Ариље: Комунисти после разбијања у борби у Високом, у Шоку ноћи повукли се. "

Извештај капетана Мил. Марковића од 7. фебруара 1942 године у 8,30 часова упућен Глишићу: „У 8,30 сам на линији Високо-Ријека-Саватуша. Комунисти разбијени. Јединица на Братови још нема, нити имам везе. Чим стигну, заузећу линију Бела Река-Кмекова. Зваћу вас телефоном да известите да не би бомбардовали место на коме сам. Друго ништа ново. Христос се роди."

Акт четничког пожешког одреда српске оружане силе бр. 486 од 17 фебруара 1942 године, упућен претседнику министарског савета о проблему Сјенице, потписан од Глишића. То смо читали. Јесте ли ви, Глишићу, нотирали да је то читано?

Оптужени Глишић: Јесам.

Претседник: Да би се обезбедила ослобођена територија око Сјенице, ви пишете претседнику владе да се осигурају потребни кораци.

Писмо од 10 I 1942 године из Ариља које почиње: „Драги Милоше, шаљу се три сандука муниције, 400 лебова... И то је читано.

Наредба без потписа - Глишићева - да пожешки четнички одред изврши напад на групу комуниста у току ноћи између 2 и 3 о.м. у селу Висока. Ту С6 КЗ.Ж6. „Једна комунистичка група јака 150 људи између 2 и 3 о.м. стигла у село Високу."

То се види из извештаја Марковића.

Оптужени Глишић: Ја сам Шада био у заШвору. Треба да видим Шо. Можда је Шо било доцније.

Претседник: У селу Висока је било између 2 и 3 јануара, а између 5 и 6 фебруара ушли су у Нову Варош.

Оптужени Глишић: Ја сам Шада био у заШвору.

Претседник: Овде се каже: „КоманданШу првог баШаљона. По заповесШи команданШа, начелник штаба, капетан I класе."

Сада смо чиШали. ВидиШе, он вас извешШава.

Оптужени Глишић: Ако је Шо било између 2 и 3, ја Шада нисам био Шамо.

Претседник: Ово је ваша наредба из које се види распоред команди. Тако се, на пример, каже да други батаљон треба да крене под командом поручника Ерића, први под командом Тијанића итд. Ту се каже да је збориште код села Висока, а шестог овог месеца, пре него што падне мрак, јединице имају бити на линији. Још се каже да је најсПрожије забрањено принудно узимање ма чије имовине иШд.

Ово је ваша наредба и онда он вас о Шоку операције извешШава и каже да је збоГ ШоГа иШо је нападао снеГ одредио чеШири коњаника којима ће слаШи депеше до Добраче а одатле телефоном.

Чита се акт оружаних снага из кога се види да се у селу Висока налази око 400 комуниста и да су њихове патроле дошле у селу

Чичкову и код Бјелуше. Даље се каже: „Шестог овог месеца креће једна немачка чета из Ужица и покушаће да избије на линију да би помогла напад.“

Чита се писмо упућено министру Недићу 1 V 1942 године из Нове Вароши, потписано од мајора Глишића и још неког капетана.

Оптужени Глишић: То писмо није упућено. Било је само расправе са Остојићем у погледу Санџака.

Претседник: У томе ви писму протестујете против смене Недића, када се о томе чуло.

Чита се билтен број 2 од 7 фебруара 1942 године штаба пожешко-ужичког одреда српских оружаних сила.

Претседник: То је било сутрадан по уласку у Нову Варош, када сте известили да су комунисти потучени и да се налазе у бекству према Златару. Ту извештавате да је пао у руке велики плен. Гоњење комуниста успешно се наставља.

Претседник: Знате, то се односи на оне операције, када четници нису смели да уђу у Нову Варош и чекали су да сване.

Чита се акт штаба четничких одреда број 328 од 1 II 1942 године, у коме се говори у стању на фронту на крају јануара 1942 године, које износи заступник команданта штаба начелник штаба мајор Глишић.

Претседник: То је онај акт где кажете да комунисти држе Нову Варош и да не знате опште стање трупа. Тражите бомбардовање ради уношења нереда. Тражите да се акције ширег обима изведу по могућству са италијанском војском и да се спречи извлачење комуниста у Босну, на југ према планини Златар.

Чита се писмо Манојла Кораћа, као команданта пожешко-ужичких одреда, од 18 децембра 1941 године упућеног шефу кабинета Претседништва министарског савета Милошу Масаловићу, Београд. То смо писмо читали под бр. 520.

Акт штаба групе пожешко-ужичких одреда од 17 децембра 1941 године - извештај о раду, упућен команданту шумадишког одреда, Чачак поднет од Манојла Кораћа и достављен и Министарству унутрашњих дела, команданту жандармерије и жандармерије О - обавештајаца. И то смо читали: „Пожешки одред после борбе код Рудника, упућен је и ступили смо са Немцима у Пожегу и у Ужице и споразумно с њима настављен је рад итд.“

Писмо капетана Глишића од 17 јануара 1942 године упућено Милошевићу из Ариља у 16 часова - мислим да смо и ово читали. Ту се каже: „Примио сам твој извештај. Милоше, знај да имаш одрешене руке за рад... поред ранијих 600 хлебова шаљем ти још толико... Ја морам ићи у Прилике ради сарадње... Тражићу да нове снаге, преко Високе, пребаце у Брешје...“

Писмо оптуженог Глишића Марковићу од 8 јануара 1942 Године у 12,30 часова: „Примио сам твој извештај од 7 ов. мес. у 16,15 часова.

Претседник: Ето видите, Глишићу, примили сте његов извештај. То је ово „Потпуно се слажем са твојим планом и лично бих био најсрећнији да могу да будем са људима али у овоме хаосу морам бити овде, јер и сам знаш како је у позадини... Док ти тамо, можда, патиш гладан ја се морам борити са 300 тешкоћа... Командант батаљона, из Брекова јавља да је добио наређење да иде за Равну Гору. Према томе, претпостављам, да си успоставио везу..." (То значи са Михаиловићем). „Уколико би се појавила потреба да пређете границу, сматрам да треба дипломатски уредити са Италијанима... Имао сам намеру да се пребацим у Прилике, али је саобраћај скоро немогућ и врши се само саоницама које су Немци све узели... Чета добровољаца нека остане тамо. Истина има наређење да напусти Пожегу, али сам данас послао телеграм да не иде док не изврши задатак. Ако то не буде одобрено јавићу ти. Трупама из Ужица саопштено да те стално прате. Храбро напред, јуначе! свака срећа!..."

Летак из штаба пожешко-ужичкоГ одреда од 14 децембра 1941 са потписом команданта Манојла Кораћа и начелника штаба Глишића.

Оптужени Глишић: *Нити сам Га потписао, нити сам знао за то.*
Претседник: *Ваљда вас није он сам потписао.*

Оптужени Глишић: *То се могло урадити. Ја сам уложио протест јер он и даље штампа летке у својству окружноГ начелника а не у својству команданта одреда.*

Претседник: **Писмо** Глишића Славку од 25 децембра 1941 године: „Па добро, ево сада кажи, молим те да ми овај летак најхитније оштампају у 1.500 примерака и са рачуном пошаљите у Пожегу, где ћу вероватно стићи кроз два дана."

Оптужени Глишић: *Ко то пише?*

Претседник: *Милош Глишић.*

Оптужени Глишић: *Молио бих да видим писмо. Уколико се сећам био сам тада у затвору.*

Претседник: *Како, кад сте примили извештај? (претседник показује писмо оптуженом Глишићу)*

Оптужени Глишић: *То моје није. Неко ме је потписао. Ово је копија моГ потписа. Тврдим да сам био у затвору од 24 децембра до 24 јануара.*

Претседник: *Интересантно да се овако подудара! Ви тврдите да је на овоме документу копија вашеГ потписа?*

Оптужени Глишић: *Не бих порекао да је мој потпис. Ја сам био у затвору од 24 децембра до 24 јануара.*

Претседник: **Акт** штаба пожешког одреда оружане силе бр. 24 од 22 децембра 1941 Године упућен команданту пожешкоГ одреда

гласи: „Према Шелефонском наређењу Манојла Кораћа обрашном поштом по куриру дославише хишан извештај о следећем: на којој сше положај стигли са одредом као и да ли у Шој околини има још комунистичких одреда и у коме броју. Капетан друге класе Саво Буковић." И Маршић одговара:

Писмо командира чеше Николе Драгићевића од 4 јануара 1942 Године из Гривске упућено команданту месца Ариље извештава да су дошли партизани.

Акш ишаба првог батаљона 1 јануара 1942 Године ишабу армије упућен од команданта... Наредник Мил. извештава о борби против партизана да су партизани имали велике губишке. И Шај смо акш чинили.

Телефонска депеша од Вука Калаитовића у 20,30 часова 8 јануара 1942 године извештава о ситуацији. То смо читали. То је оно писмо у коме се каже да се извештај доставља Немцима.

Претседник: Команданту првог батаљона, потпоручнику Радојку Ђурићу. И ово је читано. Ту се говори о спровођењу оних 17 партизана за Пожегу и каже се: „Одредите једну чету која ће извршити претрес у селу Оглед. Одредити одељење наоружаних људи које ће спровести из Ариља у Пожегу 17 комуниста који се налазе у затвору. Комунисте предати уз потврду преком суду у Пожези. Суд се налази у згради среског начелства.

Заступа команданта капетан II класе..." без потписа.

Помоћник тужиоца: Ко је написао?

Претседник: Без потписа.

Писмо од 6 јануара 1942 године из Ариља у 22,30 часова:

„Извештај од 15,30 примљен" (Ово је такође читано) „примљен је следећи извештај да су ступили у борбу са комунистима, они су доста јаки, Радуловић није притекао у помоћ итд., теби се остављају одрешене руке да руководиш акцијом до талијанске границе... итд. Поздравља те твој".

Ово је ваше писмо. Има примедба: „Немогуће доћи у ЈБубиш."

Претседник: Нареднику Тијанићу од 6 јануара 1942 године са потписом капетана прве класе али без имена са печатом штаба пожешког одреда:

„Извештај од 6 ов. месеца примљен. Муниција ће ићи преко Калужереве воденице у село Бреково. ЈБуде пратите у село Бреково. О току данашње борбе извештена и наша и немачка команда итд."

Писмо које почиње „Драги Марковићу" - и ово је чинано.

Ово је ваше писмо?

Оптужени Глишић: Могуће.

Претседник: (чинш): Драги Господине мајоре - писмо пона Селимира из Шшавља. То смо чинили.

Акт поручнику г. Танкосићу Милану, без потписа, а треба да потпише капетан II класе:

„У току јучерашњег дана око 200 наоружаних партизана дошли су у село Каран, где су покушали да разоружају наш одред и нису успели. Партизани су до сада у два маха покушавали да заузму Каран али оба пута су одбијени. Наш одред има 250 наоружаних људи..."

То је Пожега 1 септембра, нема дашума али је сигурно 1 септембар.
„Опколити партизана, разоружати их и спровести их у Пожегу. По завршеном задатку најхитније доставити извештај. Везу са Ужицем пресећи."

Ево збоГ чеГа мислим да је 1 септембар, зато што има друГи акт поручника Филиповића на коме стоји 1 септембар 1941 Год., а писан је на истој хартији и истом машином.

Претседник: Поручнику Филиповићу Каран.

„По сваку цену разоружајте партизана, затворите их и њиховим оружјем наоружати наше људе. Нареднику Драгачевцу наредите овакав исти поступак. Ако капетан Новаковић... Према досад прикупљеним подацима партизани нападају положај и намерни су да своју одлуку спроведу у дело. Морамо ово спречити. По свршетку задатка останите на месту где се затекнете. Из правца Косјерића обезбедити се и спречавати долазак партизана. О овоме најхитније известите, итд.

Оптужени Глишић: *Ја сам то од њега добио.*

Претседник: *Шта је био он - Капетан Пкласе?*

Оптужени Глишић: *Сад је први пут овде то читано.*

Претседник: Шта је био Вучко Игњатовић?

Оптужени Глишић: Капетан.

Претседник: Је ли био капетан II класе?

Оптужени Глишић: Јесте.

Претседник: А ви капетан I класе?

Оптужени Глишић: Јесте.

Чита се телефонски **извештај** Марковића Глишићу од 14 I 1942 године из Биочевог Брда. То смо читали.

Писмо наредника, чије име не може да се прочита са примедбом Глишићевом. И ово је читано. То је онај извештај о пролазу преко Пожеге..." Ако се у Немачкој команди не налази тумач, оставите ово за сутра. Капетан Глишић."

Акт VII батаљона ПожешкоГ одреда бр. службено од 13 I 1942 ГОдине упућено команданту ПожешкоГ одреда од команданта тоГа батаљона Златка Чудића којим извештава о бекству војника.

Претседник: Чита се својеручна **изјава** оптуженог Глишића. То је онај ваш исказ само је врло дугачак. *После капитулације нашао сам на служби у Горњем Милановцу.*

Претседник: Јесте ли ви то писали или вам је то тражио оптужени Михаиловић?

Оптужени Глишић: То сам ја сам писао. Не знам поводом чега. Он мени не може да штети.

Претседник: То вам нико и не каже.

Оптужени Глишић: То нема никакве везе.

Претседник (чита): „За време борављења у Београду... Кад сам стигао доцније дознао сам да на Маљен Планини постоји један одред југословенске војске под командом Драже Михаиловића...”

Оптужени Глишић: Причало се да има везе са Енглеском и Русијом и да ћемо добити авионе.

Претседник: (Продужава читање): „Отишао сам... Добио сам обавештења. Гледао сам да цео народ одобрава овакву акцију и да радо ступа у њу, ово тим пре што је терор Немаца био велики. Већ у почетку рата са Русијом почело је у земљи прогоњење њених политичких симпатизера. Услед овога извештан број људи одлази у шуму и ствара Групице... Услед овога... а како су ови људи у Немцима гледали непријатеље српства, сматрао сам да је потребно да дођем у везу са њима. У Горобиљу сам се састао са Петром Тирјаком. Тражио сам да се састанем и са ЈБубом Мићићем, из Годовика, али он је изјавио да не зна где је и да ће видети. Сутрадан је рекао да је у Радобуђи. У Годовику сам се сутрадан састао са Новаком... Разговорао сам с њим једне вечери, једно пре подне па смо се о свему споразумели, постигавши негде споразум, а негде не. После извесног времена био сам у Радобуђи и састао се са Стевом Чоловићем...”³³⁰ Да ли је то онај партизански командант Чоловић што га четници убише?

Оптужени Глишић: Он је погинуо у борби.

Претседник: Да ли у борби?

Оптужени Глишић: У борби.

Претседник: Али у мучком препадану. (Чита даље): „С њим сам врло дуго разговарао и ми смо се споразумели у свему сем у два питања. Прво ми смо мислили да није још време за општи устанак, јер Немци су тада још напредовали на фронту, док је код партизана владало гледиште да се треба дићи на устанак...”

Оптужени Глишић: Тако је.

Претседник: (Чита.): „У поГледу политичкоГ уређења доцније државне заједнице партизани су имали извесну своју већ одређену линију, док смо се ми сматрали да цео покрет не сме да има ни трунке политичког обележја и да о уређењу државе треба да се изрази сам народ и то без икаквоГ притиска. Растали смо се врло пријатељски и обећао ми да ће опет доћи.

Претседник: (Чита): Милоше немој да се шалиш да се Граница прелази. То је од 16 јануара 1942. То је ваљда Милошу Марковићу.

Оптужени Глишић: Не знам ко је писао.

Претседник: Личи на параф Кораћа.

Оптужени Глишић: Мој није не знам ко је писао.

Претседник: Акт министарства унутрашњих послова команди жандармерије од 17 децембра 1941, Београд.

„Под команду српских трупа бр. 1 стављају се следеће групе: рудничка група Милан Калабић, крагујевачка група потпуковник

Михаило Стефановић, чачанска група Божидар Костић, пожешка група Манојло Кораћ..."

Претседник: Ово је формирање СДС, је л те?

Оптужени Глишић: То није спроведено.

Претседник: (даље чита) „Задаци команданата група састоје се у спровођењу енергичног чишћења свих комунистичких и анационалних елемената. Зато наређујем да се формира команда српских оружаних снага."

Акт капетана Глишића од 7 јануара 1942 у 5,25 часова. „Немци ће у 6 часова бити у ЈБубишу и предузети напад на височној школи."

Акт Марковића капетану Глишићу од 10 јануара 1942 послат из Беле Реке, где извештава о ситуацији и између осталог каже: „Молим, упутите снаге од Ужица са левим крилом наслоњеним на ЈБубиш а десним на Италијане у долини Лима."

Акт капетана Глишића од 15 јануара 1942 упућен из Ариља претседнику владе Недићу, министру унутрашњих послова и команданту жандармерије. Ту се обавештава о борбама код села Високе и о продирању партизана према Увцу и Кокином Броду. Глишић тражи муницију.

Писмо Глишића претседнику владе Недићу, министру унутрашњих послова и команданту жандармерије из пожешке групе О. бр. 85 од 16 јануара 1942 и писмо капетана Марковића Глишићу од 15 јануара 1942. У тим Писмима каже се да су комунисти, у току јучерашњег дана напустили Нову Варош и кренули према прилазима Увца. Претпоставља се да су напустили варош из бојазни од бомбардовања.

„Молим најхитније шаљите муницију и аутоматска оружја. Молим да се Кокин Брод, ако је икако могућна оријентација, нападне из ваздуха у току данашњег дана."

Претседник: (Обраћајући се оптуженом Глишићу) Овај материјал је из ваших личних бележака. Ту се говори о силовању комунистичких жена од стране четника.

Оптужени Глишић: Четници их нису силовали.

Претседник: *Па ко их је силовао? Ви овде пишете.*

Оптужени Глишић: *Ја сам добио изврстан број жалби и сматрао сам да треба по томе да поступим.*

Претседник: Чусте ли ви јуче, у оном документу, како гардски официр гарде краља Петра изјављује да је видео својим очима да је Милош силовао комунисткињу па је потом убио?

Оптужени Глишић: Не знам.

Претседник: Па, ваљда, неће лагати официр краљеве гарде?

Претседник: Министру Недићу реферисати... Рад добровољаца... Пријем у одреде. Ево: „Комунистичке жене се искоришћавају сексуално што рђаво делује ... и у Ужицу код Матића дактилографкиња..."

Оптужени Глишић: *Ја мислим да сам поводом ТОГ случаја.*

Претседник: Ваше писмо од 26 јануара 1942 године упућено Марковићу на Мурајев Вис „Пушкар креће данас... Одведи га у једну чету... Да ли си примио хлеб и сандуке с муницијом."

Капетану Глишићу у Ариље, пише Марковић из Нове Вароши „Комунисте гонимо без даха... Један део побегао је у Златибор... Изгубили смо много чекајући на авијацију... Неколико Италијана је одробљено. Због умора задржао сам се у Новој Вароши... Од јуче немам везе са Калаитовићем."

Потпуковнику Матићу и капетану Игњатовићу „Вама и вашим херојима који су у страховитој зими Нову Варош заузели и прославили српство ... Стара Рашка је колевка српства, а ви сте достојни славних предаха." (Недић)

Наређење немачке команде за превоз, кроз Ариље, 85 кубних метара дрва... То је читано ...

Писмо Милоша Глишића, без датума, општа ситуација, унутрашњи фронт „Овде је јуче био немачки крајскомандант, био је љубазан и захвалио се на твојим успесима."

Писмо оптуженог Глишића Милошу Марковићу, без датума, „Немци извештени о заузећу и да се људству саопшти похвала коју су Немци изразили."

Акт Главног штаба народноослободилачких партизанских одреда за Србију - Ужице 17 октобра 1941: „Примили смо ваше писмо, послано преко г. Милорада Тимотијевића, датирано од 10, стр. пов. 7. С обзиром, да ви још увек не схватате довољно озбиљност Пожеге и нашег потпуно неоправданог напада на пожешку чету нашег Ужичког народноослободилачког партизанског одреда..."

Оптужени Глишић: Ко то пише?

Претседник: Главни штаб народноослободилачких партизанских одреда за Србију 17 X 1941 године.

„... Последица тог напада и правилно решење, не само овог питања већ и свих односа између војно-четничких и партизанских одреда, диктирани споразумом, то сматрамо за потребно да се на ово опширно осврнемо писмом које ћемо упутити сутра. Напомињемо да вас чинимо одговорним за све што се до сада, у вези са вашим нападом на Пожегу догодило, као и одговорним за оно што се још може догодити. Што нисмо до сада приступили решавању свега онога што је у вези са вашим нападом на Пожегу не значи да смо се помирили са садашњим стањем ствари. Очекивали смо састанак са вашим командантом пуковником Дражом Михаиловићем, који се требао одржати јуче, али због озбиљне ситуације на фронту одложен је за неки дан. Са поздравом смрт фашизму - слобода народу! За Главни штаб народноослободилачких одреда за Србију - Новак Животић."

Оптужени Глишић: То писмо је врло важно, има много важних ствари и требало би, у вези с тим писмом, справљати. Ту се

помиње извештај споразум. Ја бих желио да се прочита тај споразум.

Претседник: Који споразум, је ли то онај који је обећан пре оног напада да нећете уопште да вршите нападе?

Оптужени Глишић: Да се прочита јер ту се помиње извештај споразум. Тај не могу да вам добавим.

Оптужени Глишић: Има Га партизанска Врховна команда.

Претседник: Не знам да ли Га има, ви предложите па видећемо. Да ли ви мислите да је пре 17 октобра постојао још један писмени уговор између партизана и четника?

Оптужени Глишић: Јесте, постојао је.

Претседник: Нисмени.

Оптужени Глишић: Да.

Оптужени Михаиловић: Ја мислим да није.

Глишић: То је приликом напада на Пожегу од стране... регулисано са Николом и Жујовићем у Ужицу. Онда је дошао Жујовић и Арса Јовановић и ми смо направили локални споразум који је касније био дат Врховној команди и он је веома значајан, не само по овој ствари него по цели процес уопште.

Претседник: Кад је тај локални споразум направљен?

Оптужени Глишић: Ја се тачно не сећам, али знам да је био пре тог писма, јер се то из писма види.

Претседник: А када?

Оптужени Глишић: Писао је од 17. и, према томе, тај споразум имао је бити раније, објаснио би се тада и случај из Пожеге, писмо је врло лепо написано.

Претседник: Нема сумње.

Јесте ли ви у септембру месецу са Игњатовићем напали партизане у Пожеги.

Оптужени Глишић: Не.

Чита се писмо Глишића упућено неком Драгом Николи од 1 јула 1941. године из Нове Вароши.

Ово је писмо читано. То су упутства за даљи рад.

Претседник: Акт штаба Пожешко-четничког одреда бр. службено од 14 децембра 1941. године, Пожега. Доставља се елаборат истраге над комунистима од начелника среза Пожешког команданту мајору Манојлу Кораћу. „Ниже наведена лица предата су том начелству као учесници у комунистичким акцијама. Они су активни били као сарадници или шпијуни или сарадници комуниста те се моли да се њихова кривица истражи и са њима по закону по законском поступку поступи. За оне, за које се утврди да су стварно учествовали у комунистичким акцијама, да буду спроведени у концентрациони логор у Београду, или да се стрељају а само потпуно невини да се пусте на слободу. За друге опет се набраја да су саботери, активни комунисти, као курири ухваћени. Код Владимира Ђоковића нађена је пушка и „верује се да је сарађивао са ко-

мунистима. Ковачевић Благоје није предао пушку и верује се да је сарађивао са комунистима." Тако редом тачно 50 лица на броју.

Акт штаба пожешко-ужичког одреда српске оружане силе Стр. Пов. бр. 485 од 17 фебруара 1942 године у коме се износи ситуација у Санцаку и Црној Гори. „Ви овде, у тачки петој, молитe да вам се хитно пошаљу спремна политичка лица у Пљевље."

Ево још једно писмо капетана Мил. В. Марковића од 9 јануара 1942 године из села Високе упућено Глишићу. (И то смо читали.)... Према подацима комунисти држе Нову Варош, шаљи мало дуванa, муниције и хлеба.

Затим извештај о ситуацији, упућен немачкој команди Пожега, у коме се извештава да су комунисти преко Кокиног Брода заузели од Италијана Нову Варош...

Одмор од 15 минута настао је у 12 часова.

После одмора у 12,30.

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче наредите да се уведу оптужени (оптужени се уводе). Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице лица из емигрантске владе побројаних у оптужници.

Акт претседништва владе Краљевине Југославије строго пов. бр. ДВК 432, од 14 маја 1942 године. - Министарству иностраних послова доставља акт претседник министарског савета и заступник министра војске и морнарице Слободан Јовановић. Молим да се нашим посланицима у Москви и Вашингтону, Анкари, за војне изасланике, генералног конзула у Цариграду за Перића и Врховну команду у Каиру достави следећи телеграм:

„Генерал Михаиловић 10 маја јавља: Прво, народ преживео комунистичку напаст, Србија прошле јесени, Босна овога пролећа. Црна Гора се листом дигла против њих. *Комунисти главна сметња уједињењу свих патриота. Одржавају се терором, убијају националисте. Побиеше офицере и најбољеГ мајора на терену Бошка Тодоровића. Циљ социјална револуција.* Немци гурају комунисте против четника. *Народ је листом уз нас.*"

Акт „претседништва владе Краљевине Југославије строго пов. ВК бр. 444 од 15 маја 1942 године." Министарство иностраних послова доставља акт Слободана Јовановића у коме каже: „Молим да се краљевском посланику у Каиру г. Смиљанићу достави шифрован телеграм следеће садржине:

„Саопштити Ђонићу и Ракићу према извештају генерала Михаиловића: воде се огорчене борбе... Поново гшшите о борбама нашег народа, али не говорите о пролећној офанзиви и о помоћи која се шаље генералу Дражи... јер ова му није достављена. Слободан Јовановић."

Депеша бр. 202 од 26 маја 1942, упућена из Врховне команде оптуженог Михаиловића са његовим потписом претседнику југословенске владе, то јест Слободану Јовановићу:

„Прошле јесени примили смо к знању саопштење британске владе да Југословени има да се боре за Југославију а не да се борба претвори у побуну комуниста за Совјетску Русију. Понављам комунисти су омрзнути у народу због ужасног терора. Запамтите народ их неће и ускоро им је крај. Србија, Санџак, Источна Босна су потпуно слободни од њих. У Црној Гори сам се народ ди-Гао листом против њих. Понављам сам народ и сада се Црна Гора чисти. Капетан Хадсон прошле јесени омео ми долазак помоћи у оружју и тиме довео тада до велике кризе. Бојазан да услед неразумевања наше ситуације и сада то не учини кад је најпотребнија и кад се ближи крај нацизма и фашизма и победа демократије. Озбиљни удар према непријатељу не може се предузети без оружја и муниције... Запамтите цео народ је уз југословенску војску генерала Михаиловића.“

Тужилац: Ја бих оптуженом Михаиловићу упутио неколико питања.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, устаните и приђите Суду.

Тужилац: Да ли сте чули депешу која је прочитана?

Оптужени Михаиловић: Јесам.

Тужилац: Та депеша је од 22 маја 1942 године упућена од вас претседнику југословенске владе?

Оптужени Михаиловић: Да.

Тужилац: Ви сте у њој казали: да сте прошле јесени примили саопштење енглеског изасланика. Пред Судом ви сте казали да вам је неку поруку дао мајор Хадсон. Је ли то та порука?

Оптужени Михаиловић: То је та порука.

Тужилац: Да ли је он то саопштио вама као своје властито мишљење, или овако како пише?

Оптужени Михаиловић: Како ту пише. И ја сам тако и доставио влади.

Тужилац: Је ли то ишло преко енглеске службе или тајним каналом?

Оптужени Михаиловић: Преко британске службе.

Претседник: (чита): Акт „претседништва владе Краљевине Југославије, строго поверљив, број 526 од 10 јуна 1942 године, којим оптужени Слободан Јовановић доставља начелнику штаба Врховне команде реферат шефа војног кабинета, број ... тај и тај, Живана Кнежевића од 8 јуна 1942 године, у коме се, између осталог каже: „Молим да се Врховна команда у Каиру пребаци у окупирану отаџбину, а за начелника штаба наименује министар војске, морнарице и ваздухопловства, дивизиски генерал Драгољуб М. Михаиловић, а да се досадашња Врховна команда у Каиру претвори у команду југословенских трупа на Блиском истоку, а ово из следећих разлога: 1)... 2) Борбом у окупираној отаџбини већ више од

годину дана штаб генерала Михаиловића не само да се одржао, већ се иоказао и потпуно дорастао да узме на себе улогу врховне команде. Овај штаб је не само организовао потребне снаге и успешно водио борбу с окупаторима, него је и васпоставио везу са извесним бугарским и румунским круговима за заједничко дејство у отсудном часу. Према томе, сви су изгледи да ће се овај штаб моћи да одржи у окупираној отаџбини. Садашња наша врховна команда у Каиру потчињена је у најбуквалнијем смислу енглеској команди на Блиском истоку. Последњи догађаји у Каиру и насилна смена наше врховне команде 5 марта 1942 године показали су да је незгодно да се једна тако висока институција, као што је штаб врховног команданта Њ. в. краља, налази под командом штаба не енглеске врховне команде, него штаба на једном од многобројних бојишта британске империје. Образовањем Врховне команде од штаба генерала Михаиловића избегле би се све незгодне последице од потчињавања овога штаба ма коме савезничком штабу. С обзиром на евентуалност нереда, врло је корисно да цела територије наше отаџбине од првог тренутка потпадне под власт Врховне команде, која ће моћи да спречи сваку анархију примењивањем ратних закона. Међутим, једина незгода била би ако би се штаб генерала Михаиловића уништио, јер би његово уништење било уништење Врховне команде. Међутим, ово је само питање форме, јер ништа не би сметало да се образује штаб Врховне команде ван отаџбине, као што је био образован после капитулације коју је наредио генерал Симовић без знања и одобрења владе и врховног команданта. - Шеф војног кабинета, мајор Живан Кнежевић, 8 јула 1942 године." - И на том истом акту 9 јула стоји забележено: „Приликом мог реферисања краљу на дан 8 јула, краљ је изволео наредити да се изврши премештање Врховне команде. - Слободан Јовановић."

Претседник: Чита се акт Претседништва владе *Краљевине Југославије* стр. пов. бр. 386 од 15 јула 1942 године, којим Слободан Јовановић моли министарство иностраних послова да се свима нашим посланицима и отправницима послова стави до знања и саопшти телеграм следеће садржине: „Образује се штаб Врховне команде са свима правима и дужностима по уредби о формирању министарства војске и морнарице у мобилно и ратно доба, од досадашњег штаба нашег министра војске у окупираној отаџбини. Досадашња Врховна команда у Каиру укида се и образује команда југословенских трупа на Блиском истоку. За начелника штаба Врховне команде у окупираној отаџбини наименован је дивизијски генерал Михаиловић Драгомир, министар војске, тако да је сада у његовим рукама усредсређено све." И једна примедбица: „Ово још не објављивати."

Чита се акт „Претседништва владе Краљевине Југославије бр. 646 од 14 јула 1942 године", којим оптужени Слободан Јовановић мо-

ли министра иностраних послова да се генералном конзулу у Јерусалиму достави шифровани телеграм за Ђоновића следеће садржине: „Влада нема контроле над енглеским радиостаницама. Генералу Михаиловићу издате су прецизне инструкције да подигне устанак само на случај искрцавања јачих савезничких снага или на случај слома Немачке, и ниу ком другом случају. Преко војних мисија сваког четвртка влада даје упутства народу.”

Чита се **акт** Претседништва владе Краљевине Југославије бр. 91 од 28 августа 1942 године, којим оптужени Слободан Јовановић извештава следеће: „Генералу Михаиловићу, веза ваша 402. 12.000 долара депоновано код националне банке у Њујорку на означено име.”

Чита се ед **мемоар** краљевске југословенске владе поводом саопштења које је господин Лозовски учинио нашем посланику у Кујбишеву 3 августа 1942 године:

1) Напори владе да се постигне сарадња са партизанима.

2) Генерал Михаиловић 19 октобра 1941 Године моли председника југословенске владе да учини код надлежних органа да се борбе које су комунисти започели у Црној Гори обједине са националним снагама које се такође боре против Италијана. Молим да се издају потребне инструкције за јединствену акцију на терену.

5 новембра 1941 Године Генерал Михаиловић извештава председника владе о озбиљности ситуације у Србији и Црној Гори и каже да је вођа комуниста у Србији под лажним именом Тито и да се он не може сматрати као вођа неког националног отпора. Борба комуниста против Немаца, каже Генерал Михаиловић само је привидна. Комунисти, снабдевени оружјем у Ужицу, напали су моје трупе у Ивањици, Пожези, Ариљу и другим местима. Борбу сам морао да примим и њен исход је био у моју корист, јер је народ уз нас, понављам да комунисти немају вође отпора против Немаца. Партизани су отимали оружје од народа. Ја то нисам хтео да радим. Партизани имају фабрику оружја у Ужицу и нису хтели да ми дају из ње оружје.

Претседник чита даље: „9 новембра 1941 Генерал Михаиловић поново моли председника владе да се преко радио-Лондона и Москве подвуче неопходност јединства у борби против окупатора. Он лично са своје стране предузима све потребне мере да се започете борбе које су партизани започели код Чачка и Ужица окончају и несугласице отклоне. 11 новембра 1941 Генерал Михаиловић доставља телеграм председнику владе у коме Га извештава да су комунисти напали његове одреде и приморали Га да се бори истовремено и против Немаца, усташа и других фракција; да је поред свега овога цео народ за краља, да располаже са 100.000 четника без оружја, а они који имају оружје немају муниције, да су комунисти утврдили се углавном у пределима око северне Мораве. Генерал Михаиловић доставља мишљење енглеског официра да су

комунисти којима се налазе на челу „иарШизани“ Шакође про-Шив осовине. ИзвешШава да и он и сви његови официри осШају дубоко одани краљу и да се учини све да се ова браШоубилачка борба прекине и каже да би грађански раШ Шрајао дуго, а у међувремену нишша не би било учињено проШив Немаца. Овај ШелеГрам 13 новембра 1941 Године. „Претседник владе доставља британском министру иностраних дела Идну телеграм додајући: По пријему овога телеграма предузео сам потребне кораке да телеграфски известим нашег посланика у Москви да се опомену комунисти у Југославији да пруже сарадњу генералу Михаиловићу против Немаца. У исто време сам тражио од Мајског да употреби свој утицај код руске владе у томе смислу.

Генерал Симовић ово писмо завршио је: био бих дубоко захваљан влади њ. бриШанскоГ величансШава ако би хШела да преко сер СШафорда Крипса пружи подршку овој нашој молби код руске владе.

... У исто време 13 новембра 1941 године претседник министарског савета депешом пов. бр. 209 доставио је нашем посланику у Москви следећи телеграм: „Молим дејствујте да се комунистима да упутство да сарађују са пуковником Михаиловићем и да се потчине под његову команду. По последњим извештајима комунисте нападају Михаиловића и његове трупе и ометају га у борби против Немаца. О резултату известите писмом...”

16 новембра 1941 Године под бр. 3131 Г. Александар КадоГан известио је преШседника владе да је видео МајскоГа који је јавио да је послао ШелеГрафски у Москву одГовор нашеГ преШседника владе. Мајски је обећао да ће послаШи и друГи ШелеГрам у коме ће јавити инШересовање бриШанске владе по овом пиШању. У исШо време извесШио је преШседника владе да би Идн желео да о овом питању продискутује идуће недеље.

...17 новембра 1941 године наш отправник послова у Кујбишеву јавља да је посетио Вишинског и замолио сам Га да сарађивање са партизанима схвати врло озбиљно и да њихова интервенција мора бити енерГична, хитна и убедљива...

Претседник: „Излаже неопходност да се све устаничке снаГе и све Групе уједине под једном командом, ако се жели да се цео покрет продужи и дође до каквоГ већеГ успеха... Рекао сам да краљевска влада жели да цео покрет буде потчињен пуковнику Михаиловићу, као војном лицу... који најбоље уме да орГанизује и води борбу против непријатеља, да он, као генералштабни официр, најбоље познаје и уме да искористи земљиште. Ако се покрету жели да да карактер једне замашне операције, њу може водити само стручно лице. Саопитите Г. Вишинском низ примера из беоГрадскоГ радија и скрените му пажњу да је покрет пуковника Михаиловића узео у Југославији крупније размере. Вишински ми је одГоворио следеће: Ваши захтев ми је јасан. Лично ја не могу дати никакав одговор, пошто о Шоме има да решава влада. Овај ћу

разговор послати у Москву. Потребно је, поред тога, посаветовати се и са нашим војним стручњацима. Учинићу све да одговор добијем у току ове недеље..." Примио сам из последњеГ разговора са Вишинским да му није познат ваш разговор са Мајским о коме је реч, у телеГраму упућеном енглеском амбасадору био је исти став, а тако исти и догађаји у Југославији. Саопштио сам овај разговор енглеском амбасадору који иде сутра код Вишинског да говори у истом смислу."

Претседник: 24 новембра 1941 године отправник послова у Кујбишеву доставља депешу строго поверљиви број 231, која гласи: „Током данашњег дана енглеска војна комисија поднела совјетском министарству војном меморандум у коме тражи најхитнију интервенцију код устаника наше земље. Русима је скренута пажња да је већ 9 дана прошло од прве интервенције и да до овога тренутка они нису још ништа учинили. На изричан захтев совјетске владе британска влада охрабрила је устанике у Југославији, а то значи да је у интересу совјетске владе да помогне да се дође до јединства међу устаницима у Југославији. У меморандуму је још речено да енглеска влада сматра пуковника Михаиловића као јединог могућног вођу и да због тога све групе треба да му се потчине или да бар с њим сарађују. Још нисам добио одговор о моме већ учињеном кораку."

Претседник: 30 новембра 1941 Године пуковник Михаиловић депешом број 53 извештава претседника владе, да комунисти за сада нема на терену, да су се њихове вође показале као потпуно нестручне и да је то Главни разлог, што су партизански одреди потпуно разбијени и да је комунистичко вођство отступило према Црној Гори.

Претседник: 3 децембра 1941 године претседник југословенске владе упутио је писмо г. Идну у коме га извештава „да је мишљење британске и југословенске владе по питању неопходне потребе јединства акције у Југославији потпуно идентично, да се са своје стране учини све да се јединство фронта свих патриота под војничким и политичким вођством пуковника Михаиловића не само одржи, већ и ојача."

Претседник: „22 марта 1942 године генерал Михаиловић поново извештава претседника владе Слободана Јовановића да му комунисти и даље ометају рад, да има позитивних доказа да окупационе власти пружају подршку комунистима, јер непријатељ жели да с пролећа обе стране буду заузете међусобном борбом, да су у Босни комунисти пришли усташама, и моли претседника владе да се учини све и партизани упуте на прави пут.

1 априла 1942 Године, по одобрењу претседника југословенске владе Слободана Јовановића, а у циљу да се учини крај братоубилачкој борби у Југославији, шеф војноГ кабинета претседника владе предао је совјетском војном изасланику пуковнику Широву (или Шизову) полуслужбено следећу забелешку: „1) У национал-

ној акцији која се прошле године борила у Србији, нарочито како је почела немачка агресија против Совјета, осећало се извесно двојство. С једне стране одреди Генерала Михаиловића, стручно командовани од једног штаба у коме су елитни официри Србије, а са друге стране тзв. партизани, састављени од националног сељачког елемента и имајући као старешине извесне више или мање проносниране комунисте. Партизански одреди доживели су тешку катастрофу у току новембра и децембра 1941 Године, јер нису имали квалификовани старешински кадар који би их водио. Кад су дошли у сукоб са четама квислинга Недића и редовним формацијама немачке војске, ти партизански одреди били су сатрвени. Одреди Генерала Михаиловића успели су да у Главном очувају своје снаге.

2) „... данас одреди генерала Михаиловића оперишу нарочито у Црној Гори и Босни, где се боре са снагама Павелићевих усташа и регуларним италијанским и немачким трупима, које су морале притећи у помоћ усташкој војсци. Босанске и црногорске планине служе Михаиловићевим одредима као неосвојиво упориште. Полазећи из тих планина, одреди генерала Михаиловића чине упаде у Србију, долазећи под сам Београд. и у Хрватску, где су последње борбе водили код Карловца, у близини Загреба...

3) На територији Хрватске, Словеније и Далмације, поред мањих националних снага, које стоје под командом Генерала Михаиловића, јако су развијене чете партизана. Оне с једне стране имају да се боре са формацијама усташа, Немаца и Италијана, а са друге стране са клерикалним елементима у Словенији и Хрватској, који нису присталице Хитлера и Мусолинија, али су веома нерасположени према Русији... Партизани су подељени на троцкисте и стаљиновце. Мржња међу њима развијена је до те мере да, према једном недавно добијеном извештају из Далмације, кад не могу да се међусобно боре те партизанске чете, извесни троцкистички елементи посебним путевима обавештавају Немце и Павелићеве усташе о кретању стаљиновских чета." ...

Претседник: (Наставља читање): „Неколико одреда Стаљинових партизана било је уништено услед тога издајничког потказивања. Гледиште је југословенских војних кругова да акцију свих одреда, који оперишу на територији Југославије, треба објединити под стручном командом. Исто тако је препоручио становништву да све Групе које се образују за борбу против фашиста стави одмах под команду Генерала Михаиловића. Стручност команде његовог штаба даће најбоље резултате и за ударац који треба наносити осовини и у потреби очувања снага југословенског народа."

29 априла 1942 године претседник краљевске владе упутио је посланику у Кујбишев телексом строго поверљиво број 381 који гласи: „У нашој земљи партизани нападају Драже Михаиловића одреде. Троцкисти са територије Хрватске, Словеније и Далмације нападају и Дражу Михаиловића и стаљинске партизане. Пома-

жу им Немци, Италијани и усташе. Недићеве трупе нападају и Дражу и партизанае. Партизански српски одреди одбили су сарадњу са Михаиловићем. Недић их уништава јер немају стручно водство. Један Недићев одред од 50 људи разбија партизанску чету од 300 људи. Главни и заједнички наши непријатељи су: Немци, Италијани, Мађари, њих треба сви да нападају. Издејствујте од совјетске владе да се позову партизани да престану са братоубилачким ратом и да иду под команду Драже Михаиловића против заједничког непријатеља. Комунистима у Француској издато је наређење да иду под команду кога народ изабере."

На ову депешу наш посланик доставио је 5 маја следеће:

„Краљевски посланик пита да ли је опортуно да учини корак по томе питању. Краљевски посланик мисли да треба имати у виду следеће: 1) Прошле Године, кад је учињен исти корак, добијен је неГативан одГовор. 2) Влада СССР стоји на становишту да сви комунисти раде у иностранству ван њеног домаћаја и да је то чисто унутрашња ствар респективне земље... 3) Иницијатива у Француској није дошла ни од француске владе ни из Русије. 4) Краљевски посланик вели да споразум постаје на терену".

Белешка о разговору претседника владе г. Слободана Јовановића и посланика г. Богомилова гласи:

„Г. БоГомилев дошао је по позиву Г. Слободана Јовановића. Циљ разГовора: о штетном раду партизана у нашој земљи који нападају одреде Генерала Михаиловића заједно са усташама и Немцима у Босни који су још сада за време рата наметнули и националну револуцију.

Претседник владе г. Слободан Јовановић дотакао се тешкоћа које комунистички одреди чине Генералу Михаиловићу. Свратио је пажњу како комунистичке вође стављајући социјално питање усред рата слабе отпор снага Генерала Михаиловића према непријатељу. Напоменуо је да би добро било на неки начин разумети да се комунистички одреди ставе под Врховну команду Драже Михаиловића, којима је од наше стране саветовано да раде заједно са свима који се боре против Немаца и Италијана... па и са нашим комунистима.

Богомилов је разумео ово излагање као да влада жели интервенцију совјетске владе код Коминтерне, па је казао да совјетска влада не прима одговорност за рад Коминтерне и да су односи између Михаиловића и појединих партизанских одреда унутрашња ствар Југославије у коју Совјети не желе да се мешају. Потсетио је претседника Јовановића да су на скорашњем свесловенском конгресу позвани сви Словени на борбу против Немаца и да је осим тога Стаљин одао похвалу свим партизанима без разлике, а даље од тога совјетска влада не може и неће да иде.

То је оно ед мемоар. Ујединити све снаГе... Сарадња са Недићем... Лишавање чина, деманти итд.

Закључак:

Из целокупног материјала овога проистиче овај логичан закључак.

1) Генерал Михаиловић преко владе у Лондону још од октобра месеца 1941 године непрекидно моли да се преко Лондона и Москве утиче на партизане у Југославији и предлаже заједничку сарадњу свих патриотских снага против непријатељских снага.

2) Сви напори Југословенске владе да се у Лондону и Москви постигне јединство акције као и напори Михаиловића на терену заједничку сарадњу са партизанима остали су безуспешни. Краљевска влада је учинила све да се прекине братоубилачка борба и радила на томе да се све наше снаге сједине под командом Генерала Михаиловића против јединог нашег заједничког непријатеља који су окупирали нашу отаџбину.

3) Сарадња са Недићем и осталим издајницима измишљена је од ових немачких издајника које је Михаиловић лишавао чина и жигосао као издајнике наређујући да се на њих примени слово „З”. Целокупан рад краљевске владе Слободана Јовановића и Михаиловића био је упућен против издајника Недића, Љотића и Нећанца. Усташка штампа је ту сарадњу Драже Михаиловића са Италијанима протурала... јер су Италијани у приморској области спасавали Србе. Ни у једној депеши не потврђује се сарадња Михаиловића са усташама. Сарадња Михаиловићева са усташама искључена је с обзиром на зверски покољ Срба у НДХ где је побијено 600.000 људи, жена и деце Срба. Сем тога због усташких зверстава је побегло у Србију преко 300.000 избеглица. Усташе врше и даље масовно убијање Срба. Борба Михаиловићева на терену и рад Југословенске владе јасно показује да је ова сарадња у сваком погледу искључена.

Тужилац: Јесте ли ви њима ову измишљотину лансирали о троцистима и стаљиновцима међу партизанима.

Оптужени Михаиловић: Не знам ја то.

Тужилац: Значи они су сами измислили.

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Тужилац: Јесте ли ви јављали да се ваше снаге боре против Италијана у Црној Гори?

Оптужени Михаиловић: Ја не знам.

Тужилац: Значи и то су они измислили?

Оптужени Михаиловић: Вероватно. Сам сам имао и неке извештаје од Баћовића да је тукао Италијане.

Претседник: И емигрантска влада у Лондону је знала. Како објашњавате, оптужени Марковићу, да је емигрантска влада у Лондону знала 1942 Године да су усташе извршили покољ у Хрватској, а ви усред Београда нисте то знали, неГо сте мислили цео хрватски народ. Земун је одмах прекопута.

Оптужени Лаза Марковић: Ја сам објаснио на основу којих података сам писао своју студију, на основу извештаја избеглица.

Претседник: Ида сте проверавали извештаје...

Оптужени Марковић: Проверавао сам

Претседник: *Ииосле ироверавања осиали ири својој брошури.*
 Оптужени Марковић: *Проверавао сам и извесне делове порекао.*

Претседник: Чита се акт „претседништва владе Краљевине Југославије ДВК број 84 од 6 августа 1942 године генералу Михаиловићу: Сви ваши предлози за одликовање усвојени и објавиће се преко радија, сем за капетана Ђуришића коме ви саопштите одликовања Карађорђевог звездом са мачевима. Потпоручнику Павловићу враћен чин. - Слободан Јовановић".

Тужилац: Што то не објављују за Ђуришића?

Оптужени Михаиловић: Ја сам то дао у исказу.

Претседник: Претседништво владе Краљевине Југославије ДВК бр. 75 од 6 августа 1942 године, генералу Михаиловићу: Одобравам и похваљујем ваш рад као и рад свих ваших команданата, сарадника за добро наших народа и васкрс наше отаџбине. Спроведите сличну организацију у свима крајевима Југославије. Врховни командант Петар II, Слободан Јовановић."

Бранилац адвокат Суботић: Молим једно објашњење од оптуженог Михаиловића.

Претседник: *Ту нису потребна објашњења. Ради се о оригиналним документима.*

Бранилац Суботић: *Значи да је Михаиловић обавештавао владу у Лондону...*

Претседник: *У документу стоји јасно: „Одобравам ваш рад, као и рад свих ваших команданата... сарадника за добро нашег народа и васкрс наше отаџбине..."*

Бранилац Суботић: *На шта се то односи.*

Претседник: *Вама то треба да буде јасно. О документима нећемо дискутовати, нарочито кад су они оригинални.*

Бранилац Суботић: *Не спорим ја важност докумената, него хоћу да ствари изведем начисто, да се види да ли је емигрантска влада била обавештавана од стране Михаиловића.*

Претседник: *Питајте то Слободана Јовановића.*

Бранилац: *Не могу ја питати Слободана Јовановића, који није овде.*

Оптужени Михаиловић: *Ја сам тада послао извештаје влади о организацији корпуса и бригада, и уопште о бројном стању.*

Бранилац: *Ја тражим да се те ствари објасне, па ће се видети да није онако како ви покушавате да претставите, Господине претседниче.*

Претседник: *Ви би требали да се понашате учтиво пред Судом.*

Бранилац: *Ја се понашам учтиво.*

Претседник: *Ја вас опомињем, иначе бићу принуђен да предузнем против вас одговарајуће мере. Суд је рекао да се о документима нема шта да дискутује.*

Бранилац адвокат Јоксимовић: *(упада): Још како има да се дискутује.*

Бранилац Суботић: *Молим вас објашњење....*

Претседник: *Нема објашњења. Можете да седнете.*

Тужилац: Молим вас, друже претседниче, од кога је датума тај акт.

Претседник: Од 6 августа 1942.

Ту^{жилац} Д: То значи да влада Слободана Јовановића одобрава и Трећу офанзиву, легализацију Михаиловићевих четника и све остало.

Претседник: Чита се акт „краљевског посланства у Вашингтону од 27 августа 1942 године." То је депеша претседника владе Слободана Јовановића министру иностраних послова Нинчићу за сва посланства у иностранству. Министар иностраних послова Нинчић доставља ту депешу посланствима у Вашингтону, Москви, Анкари и тако даље као директиву за сва посланства. Директива гласи:

„У вези коминикеа од јуче, у одбрани Михаиловића не нападати совјетску владу ни комунизам уопште. Истицати национални карактер акције генерала Михаиловића, који ужива поверење целог српског народа, а има везе и са хрватским и словеначким националистима. Одбијати свако сумњичење да је он у било каквом договору с Недићем и Италијом. „Осуђивати оне који се у Југославији боре под комунистичком заставом.... „што не увиђају потребу сарадње између свих противника осовине и што стварају братоубилачки рат."

„Акт претседништва владе Краљевине Југославије број 94 од 31 августа 1942:" „Генералу Михаиловићу. Потпуно се слажем с вашим гледиштем. Борба коју водите може да носи само карактер војнички и општенародни. Целу територију Југославије сматрајте као војишну просторију и према томе примењујте на њој законе. Претседник министарског савета - Слободан Јовановић."

„Претседништво владе Краљевине Југославије, акт број 782 од 31 августа 1942 године", којим се команди југословенских трупа на Блиском истоку доставља реферат шефа војног кабинета Живана Кнежевића, мајора.

Претседник: *„... Част ми је извести господина претседника да ни до данас 31 мемоар који је израдио војни кабинет да се преда Г. Богомилову као одговор на кампању против Генерала Михаиловића, није предат Г. Богомилову. На конференцији 22 VIII којој је поред претседника владе присуствовао министар Гавриловић и помоћник министра спољних послова Милановић имао сам прилике да изложим хитност предаје овоГ мемоара. Навео сам депешу нашем посланику у Кујбишеву да се спрема борба против Михаиловића и да овај мемоар можда би ублажио кампању и спречио публикавање новог материјала. На тој конференцији решено је да се изоставе три реченице. Према томе мемоар би имао да се прекуца онакав какав га је израдио војни кабинет по инструкцијама претседника краљевске југословенске владе.*

ОдуГовлачење предаје мемоара претставља Господине претседниче, свесну саботажу према Михаиловићу и националној борби

наших народа у окупираној домовини. Ово још теже погађа наше народне интересе што је војна емисија спремна за четвртак 28 августа забрањена на ББС-у. Тако је Михаиловић изложен нападима без могућности да јавно говори преко радија. Молим тражите разјашњење од одговорних лица у министарству спољних послова и с њима по закону поступите. Шеф војног кабинета Живан Кнежевић".

Претседник: Акт „Претседништва владе ДВК број 97 од 1 VIII 1942 године генералу Михаиловићу... - посланику Богомилову достављене службене новине са официрима лишених чина, око 50 Недићевих сарадника и око 600 Павелићевих официра. Све ово по вашем предлогу. Исто тако и предлог о партизанским зверствима у вези депеше 333. Нарочито подвучено да су сви побијени не у ослободилачкој борби против њих него код куће. Чинимо све да побијемо интриге о вашој сарадњи с Недићем, окупаторима и усташким разбојницима - Слободан Јовановић."

„Претседништво владе Краљевине Југославије ДВК број 110 од 11 IX 1942 генералу Михаиловићу - Сви одликовани, први четнички војвода није објављен из нарочитих разлога - Слободан Јовановић".

„Претседништво владе Краљевине Југославије стр. пов. БК бр. 837 од 22 IX 1942 године. У прилогу се доставља реферат команде југословенских трупа на Блиском истоку... Закључак... У билтену потпретседника краљевске владе Михо Крек у једном натпису тврди да су официри усташке војске 75% југословенски оријентисани...., То је сукоб са Креком."

Претседник чита: Мишљења сам Г. претседниче да из целокупног овог излагања излази да је потпретседник краљевске југословенске владе др. Крек злонамерно дао један напис са циљем да оскрнави оних 600.000 Грובהа које су усташе посејали по разбојничкој држави Гангстера Павелића и да баца љагу на српски народ који је у свету чувен по својој Гостољубивости. Заузимањем да се хрватски официри из редова Павелићеве војске, не лишавају чина а сада злонамерно тврђењем за усташке официре да се 75% југословенски оријентисани потпретседник краљ. југ. владе показује да нема везе са осећајем словеначког народа чији претставник треба да буде. Рад његове странке и сарадња њена са непријатељем јасно показују њену националну вредност у борби коју сада воде Словенци, - показује да рад странке Г. Крека нити је био нити је у складу са осећајем и интересима већине Словенаца.

Мишљења сам, господине претседниче, да потпретседника кр. југ. владе др. Крека, који је са својом странком гласао за тројни пакт и сада се противи у претресу усташких официра... треба разрешити чланства у краљ. влади. Исто тако и досадашњег шефа дирекције за информације Вилдера...итд." Ово траже 600.000 Грובהа итд... Шеф војног кабинета Живан Кнежевић.

Бранилац Драже Михаиловића Јоксимовић: Могли би завршити

Претседник: *Завршићемо данас с емиграншском владом иа нека буде и до 10 сати.*

Депеша број 9-58 за Иштвана...

„Претседништво владе, војни кабинет број 110 известило је ово: Одликовани Карађорђевог звездом четвртог реда с мачевима мајор Петар Баћовић, поручник Радослав Буловић, војвода Добросав Јевђевић, Радојица Перишић и Момчило Ђујић. Претседник владе извештава из специјалних разлога да ова одликовања нису објављена преко радио Лондона за јавност *можда због задњих протеста Москве...* али је у исто време влада признала да смо на правом путу... *„Предње доставити...”*“

Претседник: То је ваша депеша, Михаиловићу.

Оптужени Михаиловић: Вероватно да је.

Претседник: Како вероватно?

Оптужени Михаиловић: Огроман је материјал, откуда могу знати да је моја?

Тужилац: Ја бих хтео знати да ли сте ви тражили да се за Јевђевића не јави?

Оптужени Михаиловић: Не.

Тужилац: Значи они су сами то тако учинили.

Оптужени Михаиловић: Ја верујем, ето, видите да се спомиње из специјалних разлога... Ја не могу да знам да ли сам ја то тражио.

Тужилац: А шта мислите који су то специјални разлози?

Оптужени Михаиловић: Ја не знам шта је било.

Тужилац: Да није због сарадње.

Претседник: * Акт такође „Претседништва владе, строго поверљиво од 12 октобра 1942 године: Миодрагу Ракићу, команданту југословенских трупа на Блиском истоку. Слободан Јовановић доставља као лично у најстрожијој поверљивој природи списак материјала који је достављен генералу Михаиловићу... Списак материјала спуштен у Југославију од 1 јуна 1942 године предао Слободан Јовановић....” То смо већ читали. Набраја се један део материјала, митраљеи, пушке, муниција, ципела 1.700, ђонови, санитетски материјал 45 фунти, експлозив, златних фунти 25.000, лира 32 милиона, долара 8.000, наполеондора 500...

Акт ДВК бр, 128 од 23 октобра 1942 године и депеша Слободана Јовановића генералу Михаиловићу у којој јавља о одликовању и унапређењу. То је указ за 1156 да се изостави Бајо Станишић, Павле Ђуришић и Ђорђе Лашић из специјалних разлога.

ДВК 173 од 29 новембра 1942 године Слободан Јовановић команданту југословенских трупа на Блиском истоку доставља у прилогу препис писма Г. Кирк Патрику од 5 новембра текуће године и следећи одговор на исто писмо. „Ако се не може преко лондонског радија преносити права истина о раду партизана против нашеГ народа у Југославији, изгледа да би се могло избацити величање партизанске борбе преко радија у интересу опште ствари. Јер

наш народ шачно зна прошиву кога се боре иаршизани и иша су до сада урадили против народа и са каквим циљевима."

Одговор на ово писмо Кирк Патрика од 10 новембра 1942 Године.

„Захваљујем вашој екселенцији, међутим, уверен сам да ћете се сложити у томе да је проблем обраде партизанског питања деликатан. Немогуће је наравно из неколико разлога које ћете разумети да се одмах осуди њихова активност. Није могућно њихову активност потпуно игнорисати. У нашим емисијама у вези са овом ствари ми се руководимо политиком изношења аутентичних вести после најпажљивијих проверавања и ми обрађујемо питање партизанског отпора према осовини о чему имамо доста доказа у духу ове политике. Ако је изражено ваше мишљење тако онда једино могу да изразим жаљење да је учињена грешка. Могу додати да изјаве „Слободне Југославије" веома пажљиво разгледам. Мислим да вас могу уверити да нас ова станица неће навести на погрешно разумевање ситуације у Југославији. Са искреним поздравом Кирк Патрик."

Пов.бр. ВК 2305 од 14 децембра 1942 године команданту југословенских трупа на Блиском истоку као докуменат трајне вредности Слободан Јовановић доставља **препис** депеше о кампањи која се у Америци води против генерала Михаиловића од стране наших чиновника у америчкој штампи и преко радија.

ДВК исти број министарству спољних послова да се уручи краљевском посланику у Вашингтону, Анкари, Москви, Берну, Каиру, Штокхолму итд. следећи телеграм: „Усташка пропаганда у Италији пустила је у цели свет вест да одреди Генерала Михаиловића врше покољ над невиним Хрватима. С друге стране протурaju фотографије, тобож снимане у Добоју 1 јуна 1942 Године. У једној фотографији виде се усташа, домобран, Немац и четник. На дрвећу нема лишћа а постоји снег у јуну месецу. Ова фотографија претставља најобичнију фотомонтажу што је установљено детаљним прегледом. Немац и домобранац осветљени су са леве стране а четник са десне стране као да су два сунца светлила у исто време. Домобранац је пуковник Фрањо Шимић који је био лични ађутант краљев а сада се налази као командант пука. Четник је мајор Ђокић који је са својим сином из Сарајева отишао у шуму. Мајору Ђокићу усташе су убиле жену и две кћери. Сама ова чињеница довољна је да демантује ово. Наређујем да се демантује аутентичност ове фотографије. Генерал Михаиловић чак не уништава ни све домобране већ их разоружава и пушта кући. Убија усташе до последњеГ. Цела ова пропаганда има циљ да спречи Хрвате који све више прилазе отпору против усташа."

Акт Претседништва владе: министру иностраних послова, доставити амбасадору у Вашингтону кратак садржај БановоГ интервјуа и АдамовићевоГ чланка. Сузбијати пропаганду против Драже Михаиловића ма с које стране долазила. Претседник министар-

ског савета и заступник министра војске, морнарице и ваздухопловства - Слободан Јовановић.

Пов. ЗК бр. 22/90 од 14 децембра 1942, војном изасланику у Вашингтону за амбасадора Фотића. У вези кампање која се води против генерала Михаиловића са циљем да га прикажу као неактивног и као сарадника осовине јављам вам следеће засновано на поузданим подацима с којима располаже влада. „Одреди Михаиловића организовани су скоро у целој земљи. Добро су повезани међу собом и одлично командовање. Своју активност врши на целој Шериторији Југославије. Од Словеначке до Границе према Грчкој. Остале борбене снаге које делују независно од Михаиловића незнатне су по свом броју и по замаху свој делања ако се упореде са војском Михаиловића. Делатност Дражиних одреда није престала ниједног часа и поред тврђења од стране необавештених или злонамерно. Тежиште борбе преноси се с једног краја на други према потребама и могућностима, али за све то време то је претстављало и претставља непрекидну акцију. Искључиво. Акција Дражиних одреда везује у Југославији 30 до 40 дивизија. У току јесени и зиме акција се пренела у центар Србије. Сада се врше операције у Србији долином Саве по савезничком ратном плану. Ове операције проузроковале су довођење две дивизије у Србију поред оних пет. О свим операцијама које су у току по жељи Дражиној нећемо давати обавештења. У неким крајевима постоје одреди тзв. партизана (Босна, Хрватска, Словеначка) који су надахнути извесном политичком идеологијом под именом партизанска војска (Хрватска, Западна Босна) или народноослободилачки покрет (Словеначка). Постоје ту и извесне формације српских националиста ван Дражине команде под заповедништвом Бирчанина и Јевђевића којима је циљ борба против Павелића и усташа да би се донекле спречило убијање Срба. Али мешавина борбеног покрета трупа Драже Михаиловића претставља Главну југословенску силу која врши највећи део отпора према осовини. Многе у ствари Дражине акције приписују се погрешно партизанима.

Претседник: (чита): „Вести које су се појавиле о некој уставотворној скупштини у Бихаћу, чији би рад био у сукобу са акцијом Драже Михаиловића, потичу из истих злонамерних извора, а публицист им даје тајна радиостаница „Слободна Југославија“. Југословенска стварност, крвава и пуна борбе, показује целокупно свету злонамерну и неосновану кампању вођену у светској штампи против једног од највећих јунака и организатора које је дао данашњи рат.“ Генерал Михаиловић је централна фигура југословенског отпора и носилац борбе против осовине у Југославији. Претседник министарског савета Слободан Јовановић. Додао је: „Ова депеша је дата у Америку и Енглеску као коминике владе. Достављена је свима претставништвима на страни 15 децембра 1942 године, Лондон, шеф војног кабинета мајор Кнежевић.“

Претседник: (чиШа): Парафраза Шелеграма „нов. број 1018 од 10 децембра 1942 Године. Амбасадор ФоШић скреће пажњу на чланак објављен у данашњем броју часописа „Тајмса“ који је досПављен оШвореним ШелеГрамом. ШШамбиљ. МинисШарсШву иносШраних послова..." Молим да се свима нашим посланицима на сШрани достави шифровани телеГрам следеће садржине: „Генерал Михаиловић извештава да је Вељко Рајић отишао у Швајцарску и тамо је Главни дописник за светску кдмунистичку штампу. Он шири све лажи о борби партизана против усташа, Италијана и Немаца. Уколико има партизанске борбе против усташа и окупатора у Хрватској, њих воде само одреди под мојом командом. У америчкој и енГлеској штампџ излази низ чланака о партизанским борбама против усташа и Немаца у Хрватској, тврдећи да су одреди Генерала Михаиловића уништени или су Га напустили. Све је то потпуно измишљено. Одреди Генерала Михаиловића су Господари ситуације у две трећине ЈуГославије. Они воде борбу у нашој отаџбини по инструкцијама британске врховне команде на Средњем истоку. Борбе у Западној Босни воде уГлавном одреди Генерала Михаиловића. Њему је пришао велики део партизанских одреда који нису учинили никакве злочине. Већина борби које воде одреди Генерала Михаиловића приписују се хрватским партизанима. Британска врховна команда тачно познаје чињенице о тој борби. По жељи Генерала Михаиловића не даје се никакав публицитет. Један мали део бораца налази се ван команде Михаиловићеве. Све вести о партизанској војсци и влади у којој су заступљене све националне Групе потпуно су измишљене - Јовановић."

Претседник: Фотић одговара Јевтићу. Ове депеше смо чини ми се читали. То је прилоГ III у бр. 570 под В. Ту се Говори о кампањи у новим листовима, у којима се не помиње борба Генерала Михаиловића. Билтен јуГословенскоГ информационоГ центра. Тврди се да постоји нека врста прећутноГ споразума између усташких јединица и хрватских партизана. - Претседник владе Слободан Јовановић скреће пажњу Фотићу на два чланка која су изашла у „Словенском Гласу".

„Приликом боравка у ЧикаГу дошао сам у конШакт са свима лицима. Том приликом на првом месту наишао сам на трагове Г. Косанови?а кроз ЧикаГо њеГове чланке. Речено ми је да се сумњицења против Генерала Михаиловића ироносе кроз америчке канцеларије и редакције, од људи запослених у нашим информативним ценШрима. Да то не би шкодило њеГовом уГледу требало би такве људе сменити са положаја.

Претседник: Сада имамо саопштење достављено Г. АрмстронГу које му је учинио Г. Косановић а онда одГовор Г. АрмстронГа. То су депеше које смо и раније читали.

Бранилац Суботић: Ту има једна изјава Косановића преко АрмстронГа.

Претседник: Нађите па ћемо је прочитати.

(Чита се реферат Живана Кнежевића шефа војног кабинета до-сШављен команданту југословенских Група Слободану Јовановићу, у коме се каже да би поручника фрегате СШаманковића Шребало позвао да дође у војни кабинет и саслушао, а за тим га повући и упути на Блиски исток).

То су ови што су хтели да иду у земљу да се боре.

(Чита се акција Слободана Јовановића команданту југословенских Шрупа са парафразама о кампањи против Генерала Михаиловића. 28 децембра пов. бр. 1029 - краљевски амбасадор у Вашингтону саопштио: „Данас сам поново разговарао са директором одељења за Европу и шефом секције. Обојица изјавили су још једном да би америчкој влади било много лакше да заузме став у кампањи против Михаиловића да је у питању само радиостаница „Слободна Југославија“. Међутим, ни из сведочанства наших званичних и полуваничних личности и неке вести које долазе из наших званичних извора потпуно су супротне званичном ставу југословенске владе.)

Ако хоћете можемо да читамо све ове парафразе. Тако на пример преко емисија за европску радио-службу пре неколико дана упућена је босанској бригади једна вест. о ослобођењу неких рејона у Западној Босни што је од велике важности за америчко-енглеску акцију.

Претседник (чита даље): ДВК стр. пов. бр. 18 - Претседник министарског савета Слободан Јовановић министру иностраних дела 17 јануара 1943 доставља телеграм. *Господине министре, из Мадрида писмо од 25 децембра 1942 Године од тамошњег посланика, не може да се прочита потпис.* Имам част да вам доставим поруку коју ми је Исак Коен доставио од новинара и вође Сокола Грђића. Од Коена добио сам извесна обавештења од којих вам шаљем о бившем народном посланику и некада истакнутом раднику у покрету ОРЈУНА Јевђевићу. Та обавештења Грђић је добио од самога Јевђевића. Према тим обавештењима Јевђевић је вођа једне групе четника. Он га је видео у Абацији. Он је персона грата код Италијана, креће се италијанским аутомобилима, прате га италијански мотоциклисти, отседа у најбољем хотелу „Палма“. Он је одржавао конференције, а поред њега налази се један пуковник и један млађи, човек без руке, чије име нисам могао да сазнам. Сви га зову војвода, то је Бирчанин - изгледа да је и после Јевђевића најстарији. Према истом обавештењу Јевђевића подржавају Италијани, дају му новац, оружје, храну, одећу, једном речју све. Мој информатор последњи пут видео је Јевђевића и разговарао с њим у августу. На питање мога информатора како генерал Михаиловић гледа на његову акцију, Јевђевић је одговорио да је са Чичом, како из милоште назива генерала Михаиловића, имао више састанака и да је с њим у врло добрим односима. Додао је како је генерал Михаиловић казао како он не гледа сретства Јевђевића нити кога помаже, јер је данас главно борити се против усташа и партизана. Кад је мој информатор запитао Јевђевића ко-

га снабдева оружјем, одговорио је да му га достављају Енглези из Каира авионима. Јевђевић се моме информатору хвалио да би за три дана могао да ослободи Сарајево кад не би морао да зазире од Немаца. Говорећи о сектору својих бперација Јевђевић је рекао да су сва брда око Сарајева у његовим рукама и казао је да са својим четама оперише само на територији усташкој, а не и тамо где су Немци. Напоменуо је да је Фоча ослобођена (*то је тачно 11 фебруара 1943*).

С обзиром на ова обавештења, у светлости обавештења које ви имате, моћи ћете проверити њихову тачност и вредност. Међутим, постоји једна чињеница која по моме мишљењу вреди ваше особите пажње. Како ми мој информатор рече, напред изражени момент да га енглески авиони снабдевају оружјем, и да је Михаиловић потпуно сагласан с њиме. - Јевђевић обилно искоришћава у својој пропаганди по селима. Стога уколико ове чињенице не би одговарале правом стању ствари и не би биле у складу са интересима ослободилачке борбе у земљи, чини ми се да би било целесходно да се преко наших службених емисија пошаље свету у земљи одговарајуће обавештење. Изволите примите... итд.

Претседник: Ово писмо упућено је на Нинчића. Приликом реферисања претседник владе наредио је да се ово стави у досије генерала Михаиловића и да се нареди да овај специјални извештај шаље на личност министра војске.

Тужилац: Је ли Живана Кнежевића?

Претседник: Ово је лична информација упућена од посланика министру спољних послова Нинчићу. Међутим ово је писмо реферисано претседнику владе Слободану Јовановићу и овај је наредио да се ово стави у досије Драже, и да се Вишицком, ваљда је то тај посланик, нареди да специјалне извештаје шаље на личност министра војске - Живану Кнежевићу.

Бранилац: *На личност Слободана Јовановића, пошто је Слободан био заступник министра војног.*

Претседник: Дајем 15 минута одмора.

Настаје одмор у 14 часова.

После одмора у 14,15 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене. Оптужени Михаиловић заузима место за пултом пред судиским столом)...

(чита) Акт Претседништва владе Краљевине Југославије стр. пов. ВК бр. 1055 од 11 јануара 1943 године којим оптужени Јовановић Слободан доставља команданту југословенских трупа на Блиском истоку препис потсетника који је претседник краљевске владе предао британском министру иностраних послова г. Идну 11 јануара 1943 године.

У потсетнику се под I говори о помоћи генералу Михаиловићу. *Ту се између осталог каже: „БриШанске војне власШи досШавиле су извесне мање количине наоружања које нису довољне ни за Герилску акцију мањих размера за везивање преко 30 осовинских дивизија у ЈуГославији. МеђуШим, у отсудном часу необично је поШребно да све способно сШановнишиШво наших народа, а нарочиШо сви способни Срби, узму учешћа у помаГању савезника при евенШуалном искрцавању на Балкану. Због тога наш министар војске генерал Михаиловић поново моли да му се доставе све веће количине оружја.“*

Затим се каже да природа герилског рата омогућава употребу лаког наоружања, па се истиче да би било од неоцењиве користи да се генералу Михаиловићу што пре достави помоћ, и то 30.000 пари одела, обуће и рубља, да би генерал Михаиловић могао да одене своје четнике за зиму. Уз то требало би му доставити и концентрисану храну за борце, - јер, како се каже, - „у нашем народу не само по градовима него чак и у селима влада глад.“ Потребан је што већи број ручних бомби и лаког аутоматског оруђа са што више муниције.

ЗаШим се Говори о непримању депеша Генерала Михаиловића. „ЗнаШан број депеша, које Генерал Михаиловић упућује преШседнику краљевске владе, уопиШе се не предаје преШседнику владе. Депеше које примамо добијамо са великим задоцњењем, чесШо више од месец дана. Ово је имало и Шешких последица понекад. Краљевска јуГословенска влада била би врло захвална ако би све депеше које је Генерал Михаиловић упуШио претседнику владе биле предаване и ако би се скратио рок предаје на неопходну меру.“

Претседник: ВК бр. 151 од 27 јануара 1942 године, Живан Кнежевић, шеф војног кабинета, по заповести Слободана Јовановића доставља команданту југословенских трупа на Блиском истоку депешу амбасадора у Вашингтону *сиГурно Фотића*, о кампањи која се у Америци води против генерала Михаиловића, ради знања. Ово су извадци из новина. Вашингтон, 10 децембра 1942 године, часопис „Тајмс“ доноси чланак под насловом „Југославија - Михаиловић у засенку“, уз слику генерала Михаиловића под којом пише: „Други су наставили борбу“. Главни ставови чланка гласе: „Појава партизана прошле недеље као главне противосовинске снаге на Балкану отворила је нову епоху *ГрађанскоГ рата*, који је час тињао час пламтио у ЈуГославији откако је пре скоро две ГОдине Немачка кренула на ЈуГославију. Партизани су организовали једну војску и једну државу. Они су оперисали на једном фронту дугачком 100 миља и већ су уништили једну нацистичку оклопну колону. Заведени ранијим извештајима, многи су грађани Сједињених Држава сматрали генерала Михаиловића и његове четнике као оличење отпора европских народа против нацистичких освајача. Али, прошле недеље било је јасно да су партизани ставили Михаиловића у засенак. Осовински војни коминикеи стално су говорили о отпору партизана, а ретко су помињали Ми-

хаиловића. Као што се могло очекивати, осовинска пропаганда називала је партизана убицама, комунистима и р^бојницима. У Лондону југословенски чиновници у служби владе у изгнанству, употребили су исте изразе."

У чланку се затим каже да су четници који су хтели да наставе отпор формирали чете под командом Косте Нађа,³³¹ који није био аматер и који је учествовао у борбама у републиканској Шпанији. Нађ је стекао глас умешног команданта и бори се са својим партизанима у Босанској Крајини. Око њега је окупљено шест највећих и најактивнијих партизанских група које се непрестано и огорчено боре против Немаца и Италијана преко целе године. *„Партизани Босанске Крајине створили су неколико државица у једном простору у облику клина у Хрватској, који је ограничен градовима”*... „Они су се политички припремили тиме што су усвојили демократске методе које су скоро непознате из ранијих времена на Балкану."

Претседник (наставља читање): „Варошки одбори изабрани су гласањем. Лекарска служба основана је под управом чувеног београдског лекара др. Симе Милошевића. У ослобођеној територији отворено је позориште са познатим глумцима загребачког народног казалишта. Држава је имала и министарство спољних послова и ако је био присутан један дипломата итд.

Крилатица нове државе: „Слобода за све народе - Смрт фашизму." Осиротели сељаци, Срби, Хрвати, Словенци, Црногорци, Македонци, хришћани и муслимани показују све веће расположење према партизанима. Они су напустили генерала Михаиловића који ради за већу Србију, Павелића који ради за већу Хрватску и српског квислинга Милана Недића. Има своју војску чији број износи 200-300.000."

„Њујоршки Дејли Воркер, Тајме, целокупна вашингтонска штампа 12 јануара 1942 године. Дејли Воркер од 13 јануара, њујоршки Тајмс од 14 јануара 1944 године, Њујорк Пост, лист Пи-ЕМ доноси изјаву виолинисте Златка Балоковића."

Претседник: Депеша Слободана Јовановића упућена оптуженом Михаиловићу бр. 14 од 2 фебруара:

„Укупно бројно стање целокупне наше снаге ван отаџбине: 89 официра, 6 војних чиновника, 1.185 подофицира, каплара и редова, 53 музичара и мајстора, што свега чини 1.238 војних лица ван отаџбине. Од талијанских заробљеника јавило се за нашу војску још 350. У погледу претварања батаљона у мото-механизоване одреде под командом пуковника Профита нема изгледа за даље повећање овога бројног стања."

Депеша бр. 15 од 4 фебруара оптужени Михаиловићу:

„Молим овластите нас да под вашим потписом упутимо изјаву америчкој штампи у којој ћемо изнети: прво, да ниједног дана нисте престали да се борите, друго, да сте учинили све да спречите братоубилачку борбу; треће, да не сарађујете ни са једним окупа-

тором нити са народним издајницима. Наши амерички пријатељи сматрају да је ово неопходно потребно у овом тренутку."

Депеша бр. 20 од 25 фебруара: „Добили смо извештај да је Јевђевић склопио пакт са Италијанима и да сте посетили у Мостару италијанског генерала Негрија. Тврде даље да су Јевђевић и четници уништили хрватска насеља у Далмацији. Услед тога совјетска влада саопштава да сматра да ви сарађујете са Италијанима. У том смислу почели су продирати гласови у америчку штампу. Ми сузбијамо те гласове на основу ваших ранијих извештаја, али како се упорно одржавају на штету опште ствари молим вас да нас тачно што пре обавестите. Јовановић."

Тужилац: *Мислим да сте прескочили бр. 376.*

Претседник: *Може бити. Можда је погрешно означено (разгледа) 575, 577. Ако није ово: - Вама Слободан Јовановић тражи овлашћење да у име ваше упуту америчкој штампи месаж у којој се тврди да се ви борите стално, да чините све да се спречи братоубилачка борба и да не сарађујете са окупатором. Да ли сте оптужени Михаиловићу дали ово овлашћење?*

Оптужени Михаиловић: *СиГурно.*

Претседник: Текст писма 2313 шеф I отсека. Претседник краљевске владе и заступник министра војске Михаиловића у Лондону Слободан Јовановић упуту је следећу честитку о новој години Михаиловићу: „На завршетку ове године, у име краљевске владе, југословенске војске, морнарице и ваздухопловства ван отаџбине, вама господине министре, и вашим бесмртним борцима изражавамо пуно признање за тешку борбу са непријатељем у окупираној али непобеђеној Југославији." *Краљевска влада и југословенска војска, морнарица и ваздухопловство ван отаџбине са поносом Гледа на неравну борбу коју водите, привезујући преко 20 осовинских дивизија и тиме доприносите победи наших савезника. Југословенска војска, морнарица и ваздухопловство ван отаџбине Гори од жеље да ступи на тло своје отаџбине што пре и стави се под вашу команду за одбрану наше лепе отаџбине, Југославије. Година која се рађа надам се Господине министре да ће донети нашем народу слободу и уједињење наших оружаних снага у слободној и срећној Југославији. Нека вас и даље прати ратна срећа и Бог чува за добро краља, нашег народа и отаџбине. Живео краљ, живела отаџбина Југославија. Слободан Јовановић с.р."*

Претседник: *Прилог бр. 582: „Драги Господине претседниче. Веома ми је мило што сам примио ваше писмо од 1 IV 1943 Године којим сте ми доставили, ради мога обавештења, примедбе Генерала Михаиловића на оптужбе које су учињене на њега да има односе са италијанским властима.*

Претседник: Овај се захваљује на акту ДВК бр. 64 од 30 марта 1943 године. Тај акт са потписом Слободана Јовановића упућен је министарству иностраних послова и гласи: „Молим да се свима

нашим претставницама на страни достави шифровани телеграм следеће садржине:

„Краљевска влада генералу Михаиловићу поставила је следећа питања: Да ли је прошле године заиста Јевђевић склопио неке споразуме са Италијанима. Да ли је он, генерал Михаиловић после овога посетио италијанског генерала Негрија; да ли уистину Јевђевићеви четници под италијанском заштитом укиштавају хрватска насеља у Далмацији.

На ово је генерал Михаиловић доставио следећи одговор: „Потпуно је неистинито да је Јевђевић крајем прошле године, нити ма кад, закључио споразум ма каике врсте са Италијанима. *Јевђевић нема четнике ниШи било какву команду па према Шоме није могао да унишиШи хрваШска села. ИсШина је да он у сШвари са највећим Шешкоћама спречава народ да се освеШи над усШашким: елементима у Херцеговини. Ови су елеменШи дали најкрволочније чланове за црну легију са којом су разарали српска села у Босанској Крајини.* Нити у речено време нити у друго време у току рата нисам био у МосШару, још мање имао састанак са ма каквим Италијанима или иШалијанским Генералима. Било је неколико покушаја од стране Италијана а такође и од стране Немаца, да удесе какав састанак, али до њих није никада дошло, *јер сам увек одбијао са крајњим Гнушањем.* Пре неколико дана Немци су наново покушали и о овом следи засебан извештај. *УзГред напомињем да је од априла месеца па и сада енГлески капешан непрестано уз мене и није се од мене одвајао. С њим, сам боравио досШа далеко од МосШара. Циљ ових плиШких и бесрамних лажи јасан је. СовјеШска Унија непресишно понавља своју одлуку да се не меша у унутрашње сШвари малих народа а сШално чини све да ослаби и унишиШи национални покреШ и да на друГој сШрани ојача један друГи покрет који нема никаквих могућности и који је за свагда осуђен од народа. Овај друГи покрет пом,ажу страни аГитатори а преко њеГа Совјетска. Унија нада се да постиГне циљеве а да не прекрши своју обавезу. Истина је да су састанке и споразуме одржавали и склапали само Гестаповци и комунисти и на основу ових састанака њихова уједињена сарадња данас бесни против нас. Интересантно је да Совјетска Унија води рачуна и показује толико инШересовање за ХрваШе чије су Шрупе имали пред собом на фронту као и то да толико католици помажу православне Србе против ХрваШа католика. У својој тешкој борби и надчовечанској одбрани изГледа да су наши савезници на страни непријатеља, докле смо ми потпуно остављени сами себи. Познато је да се у ЈуГославији налазе као окупатори и Италијани, Немци, БуГари, Мађари и усташе поред мноГих квислинских формација. По свима околностима једновремени напад на све био би унапред осуђен на неуспех. Поред давања крвавог отпора приморани смо да тучемо непријатеља једноГ по једноГ под условима који су за нас најповољнији. Ово је уосШалом основни принцип ратне вештине. У погледу Италијана дајем следеће примере: у августу*

прошле године разбили смо и уништили усташку и италијанско-муслиманску милицију у срезу Фоча о чему сам већ известио.

Претседник: Је ли то онда кад вам је италијански командант наредио да извршите напад око Фоче?

Оптужени Михаиловић: То је било у августу 1942 године, када смо напали Фочу.

Тужилац: Тада су ваши четници, Баћовић, Глишић и Павле Ђуришић заједно с Италијанима били око Фоче.

Претседник: (Даље наставља да чита докуменат):

„Почетком јануара ове године (тј. 1943) наше јединице разбиле су и скоро потпуно уништиле итало-албанску милицију у срезу Бијело Поље. Ову милицију су Италијани добро наоружали и потстакли да напада народ.“

Тужилац: То је онај покољ муслимана, жена и деце, од стране четника Павла Ђуришића.

Оптужени Михаиловић: Не, они су имали задатак да разбију милицију.

Претседник: Видели сте како су они разбијали жене и децу и хвалили се тиме. То сте видели из докумената које смо прочитали.

Ви после кажете: „Почетком фебруара наши су одреди разбили и већим делом уништили усташко-муслиманску милицију у срезу Чајниче.“

Тужилац: То је опет онај покољ жена и деце. Хвалили сте се цифрама жртава.

Оптужени Михаиловић: Задатак је био да се разбије милиција. Ја мислим да су они бројеви, које су они навели, били претерани.

Претседник: Оптужени Михаиловићу, ноторна је ствар да су Павлови и Баћовићеви четници напали онај народ од Велике Стене, па су се људи, жене и деца бацали у Дрину.

Оптужени Михаиловић: Они су пошли тамо да изврше чишћење италијанске милиције, која нам је правила сметње и ми нисмо могли пролазити кроз села.

Тужилац: Нисте ви ишли да чистите италијанску милицију. Зар нисте и ви, као и они, добијали храну и муницију од Италијана. Колико сте водили борби против Италијана?

Оптужени Михаиловић: Ја мислим да је било.

Претседник: (наставља да чита): „У Србији саботаже на железницама изводе се у таквим размерама да ће тек доцније бити могућно утврдити колико смо тиме допринели савезничкој ствари. Наше јединице у исто време потстичу општу Грађанску непослушност, која захтева много веће жртве, и лове аГенте Гестапоа, као и Недића и Љотића.“

Оптужени Михаиловић: (Упада): То је тачно.

Тужилац: Сад ћу ја вама одмах показати да ли је то тачно. Ви кажете да је потпуно неистинито да је Јевђевић закључивао уговоре о сарадњи с Италијанима. А шта је онда с оним документима који су овде прочитани и из којих се види та пуна сарадња. Ви сте Јевђевића по директиви број 1, одредили да сарађује са Италијанима.

Оптужени Михаиловић: Нема директиве.

Тужилац: А ваше примедбе на извештаје Јевђевића?

Оптужени Михаиловић: То је сасвим друго. Кад једног човека не можете да уразумите, онда морате на тај начин да радите.

Тужилац: Видите како сте у вашим извештајима за иностранство варали и обмањивали.

Оптужени Михаиловић: *Ја нисам никога варао ни обмањивао.*

Претседник: Министру спољних послова Краљевине Југославије, Лондон - пов. бр. 1592 од 31 марта 1943 године - предмет пласирање чланака у Шведској - претседнику министарског савета и цивилном кабинету, в.д. начелнику отсека за штампу Ђуровићу, доставља се неколико чланака и извештај краљевског посланства, којим се доставља неколико чланака написаних о трећем фронту у Југославији. Краљевском посланству част је умотити за телеграфски одговор да ли се може продужити овим начином тј. хоће ли министарство иностраних послова да покрије те издатке."

Ту су чланци из шведских новина и одлука претседништва Министарског савета Краљевине Југославије - кабинет - Лондон - 3 III 1943 године. „У одговору на ваше писмо можете продужити у истом правцу. Настојте да сви они, који се у земљи боре, да се називљу патриотама. У вези мог телеграма ПБ 65 молим да ми јавите колико 500 круна износи фунти како би их Павловић дао вашој госпођи - Јовановић".

ШШаб команде југословенских Шрупа стр. пов. од 11 априла 1943 године телеграм упућен Ђенералу Михаиловићу. Добио сам извештај да је концем септембра прошле Године Јевђевић склопио пакт са Италијанима и да сте после тогп посеШили у Мостару талијанскоГ Генерала НеГрија, да су Јевђевићеви четници под заштитом Италијана уништавали хрватска села..."

Акт ПреШседништва владе стр. пов. 381 од 28 IV 1943 Године Министарству иностраних послова доставља се телеграм с тим да се дослави шифрованим путем посланику у Москви Симићу овакве садржине: „У нашој земљи партизани нападају Дrajине одреде. ТроцкисШи на територији Хрватске, Словенацке и Далмације нападају Дrajине одреде и стаљинисте партизане. Помажу их Немци, Талијани и усташе. Недићеве трупе нападају и Дrajу и партизане. Партизански српски одреди одбили су сарадњу са, Дrajом. Недић их уништава, јер немају стручно вођство. Један Недићев одред од 40 људи разбио је једну партизанску чеШу... „Слободан Јовановић"... То смо читали.

Стр. пов. БК 409 од 7 маја 1942 министарству иностраних послова. Молим да се нашем краљевском посланству у Москви достави шифровани телеграм следеће садржине: „Учините поново покушај у смислу телеграма стр. пов. 38.1. Сви покушаји споразума на терену пропали. Чинимо све тајним путем и преко радија да се не приступи прелажењу акција." *Слободан Јовановић збоГ бескорисних жртава и страшних репресалија. Већа акција ГерилскоГ от-*

пора без помоћи савезника довела би до уништења српског народа. Нека кажу барем партизанима да су сада заједнички непријатељи Немци и да не воде братоубилачки рат... Слободан Јовановић."

Претседник: Ово ипак потсећа на цинизам. - маја после Четврте офанзиве и пред Пету офанзиву писати овако.

Тужилац: Да ли сте ви оптужени Михаиловићу казали Јовановићу да овако пише?

Оптужени Михаиловић: Не.

Претседник: Погрешно сам то је било 7 маја 1942 године.

Претседник: Реферат министарском савету: *Одреди генерала Михаиловића састављени су углавном од официра и војника југословенске војске. Они су војничка одела морали махом да замене сељачким и Грађанским оделима јер им је врло мала количина војних одела добављена са Блиског истока. Да би се јасно обележили официри и војници у одредима који се боре под командом Генерала Михаиловића, неопходно је потребно да имају на себи некаква обележја...*" Генерал Михаиловић доставио је предлог да се израде кокарде - бели орао од белог емаила са утиснутим краљевим именом Петар II и круном... Затим се спомиње да је једна фирма понудила израду оваквих кокарда али не из емаила него из бронзе. Из приложеног писма те фирме види се да би 25.000 оваквих кокарда стајало 2.187 фунти, то јест за једну кокарду 1 шилинг и 9 пенија. Међутим, потребно је да се изради 100.000 оваквих кокарда, и моли се да се одобри кредит за израду истих, јер су оне неопходно *потребне будући да замењују војничке униформе код бораца и официра*. Потпис: претседник владе Слободан Јовановић."

Акт ДВ бр. 1484 министарства финансија, на предлог претседника владе, поверљиво 1944 од 7 нов. 1942 године: „Финансијски одбор на својој седници од 19 новембра 1942 године у начелу одобрава кредит за набавку 100.000 кокарди за генерала Михаиловића са напоменом, да о томе треба да донесе коначно решење министарски савет. Том приликом је наглашено да на кокардама треба да буде истакнут грб Краљевине Југославије и да се прикупе још неке понуде од фирми како би се израдиле споменуте кокарде. У вези с предњим достављам у прилогу још две понуде и потребне допунске скице према примљеним понудама и два метална примерка предложених одобрења за израду кокарда од оксидираног сребра (*понуда фирме Донтон и Довен*). Претседник министарског савета Слободан Јовановић."

Тужилац: Да ли сте добили кокарде?

Оптужени Михаиловић: Ни једну.

Тужилац: А шта се носило на војничким капама.

Оптужени Михаиловић: Биле су везене кокарде.

Претседник: Акт од 18 III 1943 године шеф војног кабинета Живан Кнежевић, у усменом разговору с претседником министарског савета Слободаном Јовановићем, са шифром војног кабинета мајора Живана Кнежевића по питању комуникаеа краљевске владе за одбрану генерала Михаиловића... 15 маја после разговора министра двора са претседником владе, претседник краљевске владе господин Слободан Јовановић говорио је поновно са амбасадором... После разговора министра двора са претседником владе, претседник краљевске владе господин Слободан Јовановић говорио је поново са амбасадором господином Ренделом 17 маја 1943 године у 18 часова и том пљвициком рекао му да краљевска југословенска влада мора да узме у одбрану генерала Михаиловића и да не може више да ћути док британска штампа напада и претставља господина Михаиловића као издајника. Амбасадор господин Рендел рекао је да генерала Михаиловића не осуђују као сарадника Немаца већ га осуђују за сарадњу са Италијанима и да треба наћи погодну форму да се ово демантује.

На ово је издат коминике краљевске владе који се састоји у следећим тачкама:

- 1) Министар војске армиски генерал Драгољуб Михаиловић нити је одржавао нити одржава ма какве везе са силама осовине па ни са Италијом.
- 2) Покушаји у последње време од стране Немаца и Италијана да ступе у контакт са министром војске генералом Михаиловићем или са неким од његових команданата генерал Михаиловић нај-енергичније је одбио... чак заједнички покушаји немачко-италијански да ступе у везу са Генералом Михаиловићем био је категорички одбијен.
- 3) Да министар војске Генерал Михаиловић доиста не сарађује са силама осовине доказ су не само Гоњења присталица Генерала Михаиловића већ и масовна стрељања „Дражених присталица“ у Београду, међу којима велики број угледних политичара, новинара, јавних радника и официра.
- 4) Краљевска југословенска влада, као и министар војске генерал Михаиловић, осуђују сваку сарадњу са силама осовине јер је Југославија изгубила своју слободу и поднела огромне жртве баш зато што није хтела никакву сарадњу са силама осовине. Краљевска југословенска влада има пуну веру у министра војске и начелника штаба Врховне команде армиског генерала Драгољуба М. Михаиловића".

Депеша заведена у врховном штабу ДМ под бр. 13023 од „Фам Фама“ 30 децембра 1943 године, (то јест од Ђура Ђуровића) гласи: „Од Фотића смо примили следећу депешу: Рај Брок пита да ли је његово присуство пожељно, ако је то случај, он вас моли да га позовете као ратног дописника. Молим хитан одговор.“

Претседник: Јесте ли одговорили да може Брок да дође код вас?

Оптужени: Ја сам називао и совјетске официре. Позивао сам све.

Претседник: Припуцавало, мрзело га да дође.

Тужилац: Је ли радио за вас?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Депеша владе Петра Живковића бр. 50 од 20 јуна. „У Цариград стигао неки Бошко Костић и донео поруку од Недића мајору Перићу. Порука садржи да је Недић покушао да дође у везу са генералом Михаиловићем и да није успео. Он изјављује да генерал Михаиловић изабере место Лор&вка где жели и са бројем људи које жели а које он може да држи у руци. *Али да не убија безначајне Немце за које се после убија сто Срба.* Његово снабдевање и оружје биће Недићева брига. Кад Немци почну евакуацију Недић сматра да је улогу завршио и тада нека. дође генерал Михаиловић или лице које њ. в. краљ одреди." *Сматрам да не треба са Недићем ступити у преговоре без претходног договора са ЕнГлезима, односно са њиховим делегатом Бејлијем.*

Депеша бр. 35 од 3 августа. „Молим известите да ли сте задовољни са овим мајором Перићем у Цариграду и како уопште цените његов рад. Живковић.

Депеша бр. 66 од 27 октобра. Британске власти обавестиле су ме да су мајор Ђурић и пуковник Стојановић неспособни за акцију против непријатеља. Ову смо депешу имали. Прочитана је и депеша 594 за новинарчића Брока.

Претседник: Извадак из записника са седнице министарског савета избеглицке владе у Лондону одржане 1 септембра 1942. Седници су присуствовали: Слободан Јовановић, Крњевић, Грол, Нинчић, Трифуновић, Шутеј, Будисављевић, Божа Марковић, Гавриловић, Бањанин. *Бањанин чита најпре предлог свој и др. Будисављевића који Гласи: „Одлука о предлогу за именовање амбасадора у Вашингтону одлаже се за сада док се не проведе у што скоријем времену уз учествовање свих чланова владе опсежна и стварна дискусија о целокупном нашем положају и о општој државној политици и док се на основу такве дискусије не донесу неопходно потребне одлуке које ће наћи свој изражај и у постављању владиних органа за извођење државне политике.* Затим образлаже свој предлог овако. *Личност г. Фотића није важна. Ни наше личности нису важне. Важне су једино земља и народ и догађаји у земљи и око ње, а Фотић је само симптом нездравог стања наше државне политике..."* Једна озбиљна адерација и дезорганизација читавог нашег политичког рада и схватања је зато што ми нисмо никада претресали општу политичку ситуацију, што досада никада нисмо имали политичке дискусије..." *Под Симовићем имали смо један режим неспокојства, неповерење и сумње па је јасно да се тај режим није могао одржати. Дошла је ова влада Г. Јовановића. Сећате се сви да је приликом образовања ове владе било дато једно службено саопштење у*

коме ее као разлог промене наглашава да је Симовић као војник био добар за прелазан период и да је сада поШребан чисШо полиШички кабинеШ јер да су на помолу крупна полиШичка, опиШа државна и међународна пиШања. Ми у сШвари немамо владе и не радимо као влада. Ја оШворено велим да се у нашем случају може ГовориШи о владајућим и Шолерираним минисШрима.

Претседник (чиШа): Владајући о свему одлучују, а Шол,ерираним минисШрима нишШа се не казује и они никако нису упућени у послове владе. ПолиШика се води изван минисШарскоГ савеШа, а поједина пиШања решавају се само инциденШално. Јасно је да збоГ ШоГа мора долазиШи до Шаквих неприлика које нам руше и морају рушиШи уГлед на све сШране. Нпр. писмо Симовића преШседнику владе није влада као Шаква никада видела ни о њему решавали. Као одГовор на Шо писмо долази један анонимни, једнако ружан памфлеШ проШив Симовића, и има се уШисак да је Шај памфлеШ писан са знањем владе. Симовићево писмо доносе чак „Ново време“ и „ДонауцајШунГ“ у БеоГраду. Говорило се да Шреба Симовића позваШи на одГоворност, али се од ШоГа одустало кад се видело да је то писмо дошло у БеоГрад друГим путем, а не преко Симовића. То је све зато што немамо владе. Ја ћу изнети један моменат у вези краљевоГ пута у Америку. Да се није радило о одобрењу кредита за краљеву пратњу, министарски савет не би уопште био обавештен, као што и није био обавештен о тој сШвари. Након повратка краљева из Америке Нинчић је 6 о.м. дао извештај који не могу квалификовати као озбиљан извештај поднет озбиљним људима. Са великим задовољством примио сам к знању оно што је краљ лично учинио у Америци. Симпатије које је краљ стекао у Америци су једна тековина на којој треба изграђивати даље односе са Америком, јер ће њена реч у будућој изГрађи Европе иГрати и те како важну улогу. Али са извештајем Нинчића нисам задовољан, јер је он Говорио као са људима којима неће ништа да каже. 22 авГуста тражио сам писмено преко претседника владе седницу о извештају Нинчићевом, јер је било закључено да се о његовом извештају поведе дискусија; а истоГа дана је разаслат позив за седницу од 24 авГуста 1944 Године за решавање хитних административних ствари. Та хитна административна ствар била је постављење Фотића за амбасадора. Ја овакав поступак не могу да разумем. Када сам једном зГодом Говорио о мање важној ствари, тада ме је претседник прекорео зашто нисам Шражио посебну седницу. Сада када сам Шражио посебну седницу, нисам добио одГовора. Бањанин чита из коминикеа објављеноГ након посете краљеве у Америци и наГлашава извесне ставке које су еминентно политичкоГ карактера. Нинчић је Говорио у свом извештају само о декоративним сШварима. Што се Шиче политичких разГовора, о њима ништа није Говорио. Исто тако не знамо какве је упуте дао за даље вођење политике. Нинчић није заборавио свај дуГи разГовор са Грофом Сфорцом и шта је с њиме разГоварао. Читава

вањска полиШика води се од почеШка мимо минисШарски савеШ. Једном само, на инсисШирање моје и Будисављевићево код 2. преШседника била је сазвана седница са следећим редом: 1) ИзвеШтај о вањској полиШници, и Ша седница била је испуњена говором Нинчићевим о споразуму између Енглеске и Русије. Да случајно Шај споразум није био Ших дана публикован, не знам шта би минисШар спољних послова имао да говори. О сасШанку са МолоШовом није нас никако извесШио. Односи са СовјеШском Русијом су за нас најважнији, и ми морамо са великом пажњом истиШиваШи Ше односе. Борба између парШизана и националисШа продрла је у јавносШ енглеску и америчку. То пиШање посШало је већ међународно питање. Ја сам чуо на улици да смо од совјеШске владе добили ноШу о Шоме и да смо дали одговор на Шу ноШу. ШШа је било у ноШи и одГовору влада не зна. НаједанпуШ чиШамо у „Тајмсу" саопиШење јуГословенске амбасаде о Шом пиШању. То се не спомиње као одГовор јуГословенске владе неГо као информација са јуГословенске сШране. Исто Шако у Америци посланство је дало извештај у коме се тумачи да је борба између партизана и националиста настала збоГ шога што партизани у борби Михаиловићевој виде Главну запреку за победу бољшевизма. Не знам ко је овластио посланство у ВашинГтону да даје такве изјаве али Шо је једно велико зло јер видимо до каквих реакција долази у тој осетљивој ствари.

Претседник: (чита) У званичном билтену руске амбасаде у Лондону имали смо прилике да читамо вест о томе да борбе на терену воде само партизани, То је резултат читаве наше пропаганде. Када се радило о оснивању једне пропаГандне станице у Бајруту, ја и Будисављевић тврдили смо да то претставља једно читаво питање и да Га треба решавати на посебној седници владе али није дошло до тоГа. Онда како се може именовати један добар орГан. Тако смо имали прилике да видимо да је написано да Хрвати воле немачке официре и војнике, а особито хрватске жене. Како је ова пропаГанда имала овакву инфамију? Наше колоније чине у оГромној већини Хрваши из Далмације и Приморја и збоГ ШоГа се доГађа да чланови Ших колонија одбијају да примају тај лисШ. Коме Шо треба?!

Исти је случај и са нашоом војском. Наша војна полиШика вводи се без знања и одобрења владе. Једном смо имали прилике да дадемо накнадно одобрење за пензионисање неких генерала. Али, ми не знамо шта је са побуњених 300 официра у Каиру, шта је са војном мисијом у Америци. Војни кабинет води своју политику и води своју пропаганду. За Годину и по дана влада није умела и није могла да изда и најмање упутсиво. Ако овако дође до конца рата можемо очекивати највећу несрећу. Када се само узме да 200.000 Срба из Павелићеве Хрвашке пута по Србији, разумљиво је да се Шу развија највеће оГорчење. Па зар може влада да то дозволи и да не предузима нишшиа да се то огорчење отклони. Мени је на седници владе једном добачено, да не би требало да се

мешам у државне поелове. Можда ја нисам поуздан, за државне послове. Назван сам чак и агенШом усШаша. Из свих Ших разлога мора се знаШи ко води полиШику, а онда је лако посШављаШи органе државне политике.

Поред тиШања вањске полиШичке сиШуације Шреба испитиваШи и извештаје, међу којима има и добрих извешШаја. НарочиШо у последње време примљене су две депеше, једна од др. РизоГона и друГа од др. Јуретића. Сада већ можемо имати јаснију слику о стању и расположењу у земљи. Те седнице треба унапред добро припремити и добро орГанизовати како би из њих произишла владина политика, а онај ко неће то нека се повуче.

Претседник: (чита даље) „Исто тако је потребно да се из Америке позову и остали чланови владе. Осим тоГа тражи да претседник југословенске националне странке дође у то време у Лондон, јер је он једини шеф једне политичке Групе који није у Лондону. Постоји истина закључак владе из Јерусалима о коме је пренесено овлашћење на чланове владе у Лондону али ова дискусија по своме значају прелази сваки обим и за рад ове владе је од историскоГ значења. Кад би се сва ова питања претресла онда би се јасно видело да ли ће се политика водити у духу ЈуГославије или У (Јуху кампање Фотић-Дучић. Онда ће се и питање Фотића лако решити. Бањанин наставља: после посете краљеве кампања „Србобрана“ још је интензивнија, да је емиГрантска влада једно разбијено оГледало које хоће неки да закрпе. Већина чланова владе нападани су као издајници, нападани су.... нападан је др. Мачек као помагач Немаца, и најзад „Србобран“ и не признаје владу у Лондону неГо само као Дразину владу.... И после свеГа тога Фотић и Дучић још су увек високи функционери ЈуГославије и Фотић треба да буде још одликован подизањем за амбасадора. Наши највећи савезници одају признање Краљевини ЈуГославији а ми треба да одамо признање онима који руше ЈуГославију. Не верујем да Шакав рад користи...,

Чита извадак из записника са седнице Министарског савета избегличке владе од 6 новембра 1942 године. Присутни су Слободан Јовановић, Крњевић, Крек, Нинчић, Трифуновић, Грол, Шутеј, Будисављевић, Бањанин и Марковић. Узима реч Нинчић и каже: питање је сукоба нашег министра војске Драже Михаиловића са партизанима развија се ван домаћаја наше спољне политике и у томе не може се њеном вођи ништа приписати ни у заслугу ни у кривицу.

На седници од 23 новембра 1942 Године министар Будисављевић каже: „Жалим што још ни данас влада не зна зашто Совјети опШужују Дражу Михаиловића, шта су казали нашим представницима усмено и шта су написали у својим нотама.“... Влада не зна ни то како је наш министар бранио нашеГа колеГу Дражу и како је после те његове одбране настала толика кампања противу Драже.

На седници од 10 јуна 1943 године Будисављевић каже: „Ја сам толико иута тражио обавештење о Михаиловићу и оптужбама против њега, а још данас ништа немам и ништа не знам." Претседник Јовановић објашњава да се ствар господина Михаиловића развија добро, да се ради на закључењу новог војничког споразума, да морамо ову ствар подупирати и да су наши односи са Енглеском потпуно задовољавајући."

Чита се **записник-извадак** из записника - са седнице министарског савета избегличке владе у Лондону од 18 и 19 маја 1944 године.

Претседник: Да није погрешка 1944 године?

Тужилац: Није, треба да буде 1944 године.

Претседник: Седници су присуствовали Пурић, Милићевић и др. Гризогоно. Како влада са свега три министра!

Тужилац: Тројица њих. Било је 5 или 6 али нису били сви.

Претседник: Цела влада три министра! И на овој седници владе, претседник владе Пурић, осталим министрима - оној двојици - излаже политичку ситуацију и каже: „Његово величанство краљ био је данас позват од претседника британске владе господина Черчила, који је од њега и овога пута, као и неколико пута раније, захтевао да промени владу и да из владе изостави министра војске генерала Михаиловића. Овога пута је захтевао да се још у току данашњег дана промени влада. Претседник је одговорио његовом величанству краљу да у данашњој ситуацији не може примити одговорност за неузимање у владу генерала Михаиловића, јер би то значило јачање позиције револуционарног партизанског покрета на штету националног покрета и саме круне. Претседник је образложио, и овога пута, њ. вел. краљу да сазове шефове политичких партија, који се налазе у Лондону и господина Слободана Јовановића, бившег претседника владе, ради покушаја састава, по могућству, једне политичке владе, која би задржала генерала Михаиловића као министра војске."

Данашњи претрес се прекида и наставља се сутра у 8 часова изјутра.

Претрес је завршен у 15,25 часова.

2 јул

Почетак у 8,15 часова.

Претседник пуковник Михаило Ђорђевић: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића Драгољуба-Драже и осталих. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уведени су сви оптужени)... Наставља се са **читањем докумената предло-жених у оптужници**. Читају се документа приложена уз предмет кривице оптуженог Јовановића Драгомира... Чита се „**обзнана**“ од децембра објављена у листу „Наша борба“ од 14 децембра 1941 године са потписом оптуженог Драгомира Јовановића, као управника града Београда којом је прописана смртна казна за комунистичке јатаке у Београду.

„Обзнана“: „Сваки грађанин који сазна да се у Београду настанило и дошло лице које је учествовало у дефетистичко-партизанској акцији, сматра се јатаком са којим ће се поступити као са кривцем. Ова пријава властима оваквих лица обавезује у првом реду домаћина породице, настојника зграде, станодавца, односно сопственика.... Прописи уредбе о преким судовима примењиваће се на све оне за које се утврди да су знали да је једно лице учествовало у дефетистичко-комунистичкој акцији, а то не пријави властима....“ То смо већ читали раније.

Чита се **акт** министарства унутрашњих дела, кабинет, пов. бр. 361 од 19 септембра 1942 године упућен шефу српске државне безбедности од стране министра унутрашњих дела - то је Аћимовић, „Од претседника министарског савета примио сам 18 овог месеца акт број 2357 следеће садржине: „Из штаба командујућег генерала и заповедника Србије примио сам акт од 11 септембра 1942 године ове садржине: Пошто је целокупна полиција стављена у руке градског претседника Јовановића па је истоме од стране министра унутрашњих дела дат ранг министра, сматрам да би било у највећој мери потребно да би он могао учествовати у седницама министарског савета. О овоме обавестите г. министра унутрашњих дела како би издао одговарајуће наређење...“ И то се вама доставља, оптужени Јовановићу. Затим постоји ваш одговор који упућујете министру Аћимовићу 20 септембра 1942 године у коме се каже: „Сматрам да шеф српске државне безбедности, уколико и ако тре-

ба да присуствује министарским седницама, онда то мора министарски савет да одлучи. У томе случају имао бих лично присуствовати свима седницама као пуноважан члан министарског савета, јер по моме схватању сва питања која се расправљају у државној управи важна су по државну безбедност, без обзира о коме се ресору ради..." И онда у том акту инсистирате да министарски савет о томе донесе одлуку. „Лично не желим да узмем учешћа у седницама министарског савета ако би моје право било само консултативног карактера."

Претседник: Чита се акт управе града Београда, одељење специјалне полиције бр. 169 од 7 октобра 1942 године. Предмет: предлог за одређивање сталне комисије при концентрационом логору. Шефу српске државне безбедности на личност. „Указала се неопходна потреба да се при концентрационом логору на Бањици образује једна стална комисија од 5 чланова, која би имала дужност да врши окатегорисавање свих криваца, који се по било коме основу ставе у концентрациони логор од стране српских власти. Чланови ове комисије састајали би се сваке суботе и у логору обављали свој посао. Предлажем: Миливоја Јовановића, полициског инспектора, Зеку Константина, вишег полициског комесара, и Божицара Бећаревића, шефа антикомунистичког отсека специјалне полиције. За заменике: Грујичића Радисава полициског комесара специјалне полиције, Штерића Јована управника канцеларије чиновника седме групе и Пантелића Јована полициског писара девете групе. Замењивање једнога од отсутних чланова комисије. За друга два члана требало би одредити једног делегата из министарства унутрашњих дела и једнога из подређеног вам надлештва. Шеф немачке полиције сигурности Штурмбандфирер Сатлер са овим је сагласан. Шеф одељења специјалне полиције, полициски инспектор И. Паранос."

По овоме предлогу оптужени Јовановић, под стр. пов. бр. 133 од 31 октобра 1942 године донео је решење којим се по указаној потреби при концентрационом логору на Бањици образује стална комисија од 5 чланова, која ће имати задатак да узме у разматрање расположиви материјал ио кривици појединаца. Претресање сваког појединог случаја вршиће се у колегијуму комисије у присуству свих чланова, односно њихових заменика, а коначну одлуку, где буду разна мишљења, доносиће шеф одељења специјалне полиције управе града Београда. За чланове комисије одређујем: Миливоја Јовановића полициског инспектора, управе града Београда, Стајића Душана, секретара СДБ, Ђорђевића Ђорђа секретара СДБ, Зеку Константина, вишег полициског комесара у управи града Београда и Бећаревића Божицара.

Заменика Грујичића Радисава, Ђајића Миливоја, Штерић Стевана, Пантелића Јована. Шеф СДБ Драг. М. Јовановић.

Актом истим, под истим бројем од истог датума по наредби шефа СДБ за начелника Сарапа.

Оптужени Драг. Јовановић: То је чисто административни акт.

Претседник: Доставља у препису ову одлуку о образовању комисије Гестапоу у Београду.

Претседник: Овај је акт преведен на немачки.

Чита се **чланак** - говор оптуженог Јовановића, одржан на београдском радију поводом 26-годишњице оснивања црвене војске а отштампан у листу „Обнова“ на страни 5 23 II 1943 године, у коме се између осталог каже: „Али клица болести још постоји, жаришта заразе почињу поново да куже... Пропаганди црвене Москве и њених бескрупулозних савезника није ништа доста, треба још крви... Свуда и на сваком месту борба против јеврејско-комунистичког деловања је заповест наше народне будућности. Борба у кући, на улици, у цркви, у школи, у радионици, борба против комуниста до коначног истребљења и тако даље.“

Чита се акт шефа српске државне безбедности Кбр. 33348 од 25 фебруара 1943 године.

Оптужени Јовановић: То је читано.

Претседник: Да, читано је. То је акт упућен Велибору Јонићу, којим се очекује чиновник у Смедеревској Паланци у заводу за принудно васпитање.

Чита се **акт** стр. пов. бр. 37 од 20 маја 1943 године који је упутио оптуженом Драг. Јовановићу министар просвете и вера Велибор Јонић у коме по питању полициског надзора у заводу у Смедеревској Паланци за принудно васпитање извештава да је ствар уређена директним путем између оптуженог Јовановића и управника завода.

Оптужени Јовановић: И то је читано.

Претседник: Чита се **одлука** комисије по концентрационом логору на Бањици од 17 V 1943 године, потписана од чланова Жив. Јовановића, Рад. Грујичића, Вујковића и још двојице, *чија имена не могу да прочитам*. „За категорију I свега једно лице.“ За шта је та категорија?

Оптужени Јовановић: То је стрељање.

Претседник: За категорију II лица 12. - Каква је ово категорија?

Оптужени Јовановић: Не сећам се сада. То ће бити категорија за принудни рад.

Претседник: Чита се **акт** комисије при концентрационом логору од 19 јула 1943 године упућен шефу српске државне безбедности, Београд, са потписом комисије, у коме се предлаже 9 лица за категорију II, једно лице за категорију 3/1, за категорију 3/3 лица 24. На полеђини тога акта исписано је руком оптуженог Јовановића, зеленим мастилом, 20 јула 1943 године, следеће: „Нико из овога списка не може бити сада пуштен на слободу. Да шеф логора за сваког да тачне податке, који говоре за пуштање, па ће се тек онда донети одлука.“

Оптужени Јовановић: Била је пракса да министарство унутрашњих послова, односно да шеф јавне безбедности за она лица, која су била предложена за пуштање, доноси сам одлуку.

Претседник: Чита се **летак**, проглас оптуженог Јовановића као претседника општине града Београда од 21 јуна 1943 године у Београду. То је оно давање поште, то је читано.

Оптужени Јовановић: Давање помена.

Претседник: То је читано.

Претседник: Чита се **објава** општине града Београда II бр. 13826 од 1943 године и то је читано, то је мобилизација.

Оптужени Јовановић: Регрутовање обвезника за Бор.

Претседник: Регрутовање обвезника за рад.

Чита се **акт** шефа СДБ стр. пов. бр. 1-67 од 19 марта 1943 године одлука оптуженог Јовановића којом у вези своје раније одлуке прочитане стр. пов. 133 од 31 октобра 1942 решава: „Заседање комисије вршиће се убудуће редовно једанпут недељно при чему ће настојати да се до сада непретресени предмети узму у разматрање, а по појединим случајевима донесе одлука. Све закључке комисије доставити ми у сумарном прегледу на сагласност.”

Оптужени Јовановић: Молим да се то записнички констатује: „у сумарном”.

Претседник: Ту сам реч нагласио: „Све закључке комисије доставити у сумарном прегледу”. То сте могли да се уверите током процеса. Закључци после доношења одлуке могу се изменити само у оном случају ако постоје оправдане чињенице, које су постојале и комисији биле непознате у часу доношења одлуке, које су такве природе да оправдавају измену раније одлуке. У овим оваквим изузетним случајевима писмену одлуку поднеће комисија као свој предлог, као једини и искључиви иницијатор. Овакви изузетни случајеви могу се узети поново у претрес тек по моме одобрењу. За чланове комисије одређујем: Радомира Петровића, инспектора; Душана Путниковића, саветника; Миливоја Јовановића; Светозара Вујковића, полициског комесара; Божицара Бећаревића, полициског комесара. За заменике: Живојина Јовановића, Миливоја Ђурића, Радослава Грујичића, полициског инспектора, Бранислава Глигоријевића, полициског писара, и Јована Витаса, полициског приправника. Препис овога решења доставити Управи града Београда и немачкој сигурносној полицији у Београду. „Онда начелник доставља Управи града и тако даље.”

Наредба оптуженог Јовановића број 416 за 8 септембар 1943 године: „Навршиће се година дана од дана оснивања српске државне безбедности. То је једна плодна година рада и прегалаштва органа шефа државне безбедности и то како српске државне страже тако и полиције у свима видовима њихове делатности. Органи заслужују највеће признање у првом реду српског народа коме су се беспоштедно ставили у службу у најтрагичнијем моменту нашег на-

родног битисања. Ја сам као шеф горд и поносан на вас, све официре, подофицире и шефове полиције, чиновнике и агенте. Ви сте сви одговорили својој дужности онако како је од вас очекивао српски народ. Нико боље од мене не зна са каквим сте се тешкоћама имали борити да одговорите својој дужности и да ћете до последњег часа витешки служити српском народу. Ви сте у борби против деструктивних елемената и наоружаних банди остали први и то вам нико не може оспорити. Пали у борби ваши другови официри, чиновници и агенти су вечни мemento те беспoштeдне борбе. Слава палима..."

Чита се акт војне команде за Управу града Београда за срезове Врачарски, Грочански и Посавски пов. бр. 68 од 29 априла 1943 године са потписом оптуженог Јовановића, а то је наредба којом се наређује строга приправност за 30 април 1944 године. Ту има још неких ситница. То је уочи првога маја. Оптужени Јовановић: То је било уобичајено.

Чита се ускршња честитка од стране Шефера упућена оптуженом Јовановићу: „Поштовани господине полициски претседниче, ваше жеље за ускршње празнике узвраћам најсрдачније. Са другарским поздравом Шефер."

Чита се честитка упућена шефу Јовановићу 4 априла 1942 године од стране државног саветника Турнера. „Поштовани господине Јовановићу... љубазне жеље упућене за ускршње празнике такође одвраћам..."

Оптужени Јовановић: То је уобичајена куртоазија.

Чита се захвалница за честитку о ускршњим празницима Бадера упућена оптуженом Јовановићу. Он је био главнокомандујући?

Оптужени Јовановић: Јесте.

Претседник: И ова: Динстштеле Београд-Земун, Дојче Луфтханза.

Чита се записник о саслушању Богдановића Цветка, гробара Новог гробља, састављен 30 децембра 1944 године од комисије за испитивање ратних злочинаца и њихових помагача у логору на Бањици: „Цветко Богдановић стар 45 година, ожењен, једно дете, неосуђиван, православне вере, казано на исказу као и они испитани сведоци.

Чита се исказ - записник о саслушању Милутиновића, чиновника Централног гробља, од 30 децембра пред комисијом за испитивање ратних злочинаца и њихових помагача. Овај је сведок саслушан, али његов исказ пред Судом, дат писмено, разликује се утолико што он износи своје забелехике колико је било сахрањено. Помоћник тужиоца: *То је Миловановић, а овај други је Милутиновић.*

Претседник: (Наставља читање): „Дана 9 јула донето је охштинским камионима осам лешева, 17 јула 1941 донето је на Централно гробље 13 лешева са Јајинаца. Доношење извршено ноћу под

надзором специјалне полиције. 18 јула донето је 15 лешева, 26 августа два мушка леша. Распитивањем сам утврдио да се ради о особама које су биле легитимисане у Студентском парку, па како нису имали уредне исправе, а поред тога код једног је нађено оружје, то су од стране Немаца на лицу места убијени. У августу је донесено пет лешева који су били обешени на Теразијама. 21 марта 1942 године сахрањен је Лукач Карло који је убио Штерића и почео да бежи, па је у бекству убијен.

Оптужени Јовановић: То је онај што је убио погрешно Драгомира, а хтео је да убије Стевана Штерића.

Претседник: (Наставља читање): „10 јуна 1942 донета су три леша, 9 јула 3 леша, 11 јула 3 леша, 6, 7, 8, 9 и 10 августа 1942 донето је у моме отсуству више лешева. 12 августа донето је из логора више лешева. 17 августа донета су три леша, 4 септембра 3 леша, 25 септембра 11, 13 септембра донесен је из војне болнице односно притвора један мушки леш за који сам распитивањем утврдио да је леш инжењера управе водовода Ивановића Василија. Како никога од полиције, односно Немаца, није било присутно сахрани, сахрана је извршена у засебном гробу у парцели број 5, без сандука...." и тако даље. 29 децембра донешено је 18 лешева лица стрељаних у логору. Колико сам могао сазнати та лица су дотерана из Пожаревца. Дана 22 јануара 1943 донети су лешеве Вишњички Петра, Стојановић Милана, Давидовић Цветка, који су стрељани по одлуци преког суда у богословском интернату... Отприлике од почетка августа стрељања су вршена на Бањици, на стрелишту у Јајинцима, на Богословском факултету, Ташмајдану.... Стрељање је вршено убијањем у потиљак. Једном приликом Радосав Грујичић ме је питао да ли се ко интересује шта се ноћу збива на гробљу. Да би га заплашио ја сам рекао да је долазило 20 наоружаних партизана са петокраким звездама, оружјем и бомбама који су се распитивали кад полиција доводи жртве на стрељање. Он се уплашио како ми се чинило и рекао: „Пази багру једну, откуда они овде кад је све наше око Београда." После тога ниједно стрељање није вршено на Централном гробљу.

Претседник: Сем случаја са стрељањем Јанка Јанковића, није ми познато да су читане пресуде.

Оптужени Јовановић: То је био преки суд.

Претседник: Овде је исказ Загорке Милошевић, Београд, Страхињића Бана 26. Она саопштава у своме поднеску о стрељању др. Милоша Милошевића и окривљује вас.

Оптужени Јовановић: Кога Милоша Милошевића? Ја га не знам.

Претседник: Др. Милош Милошевић, доктор финансиских наука.

Оптужени Јовановић: Ја знам једног Милоша Милошевића, али тај је био уредник „Српског народа".

Претседник: Тај сигурно није. Ево шта каже Загорка Милошевић у свом поднеску:

„Кад сам ја отишла код њега (то јест код Драгог Јовановића) да га преклињем да се сажали и да казну смрти замени принудним ра-

дом у Немачкој, он се издерао на мене како сам ја уопште смела доћи код њега, јер ја сам за њега само ђубре комунистичко. И одједном је стао и повикао: „Шта мислиш, да ћу ја имати милости према теби, комунистички? Што се тиче твога брата, он је додуше научник и образован човек, али је доказано да ради против Немаца, мене и Недића; он се усудио да пише у комунистичком листу „Глас“ против Немаца, Недића и мене...”

Оптужени Јовановић: Ја бих волео да видим тога сведока. *Можда Шреба ја да му дам приступницу за Комунистичку партију.*

Претседник: *Оптужени Јовановићу, немојте да вређате сведока.*

Ово је акт Управе града Београда, административно одељење, I бр. 406 од 23 маја 1941. Свима надлештвима Управе града Београда. Управник града Београда наређује да сви униформисани слугбеници УГБ, ма у коме звању били, имају прописно поздрављати све немачке офицере, док ће полициски стражари и жандарми поздрављати и немачке подофицере.

Оптужени Јовановић: Јесте, то је препис једне моје наредбе.

Претседник: Чита се акт управника града Београда, Драгог Јовановића, упућен комесару унутрашњих послова Милану Аћимовићу, 26 јуна 1941 године, којим се доставља једно наређење. У томе акту каже се да још увек траје несавесна и злочиначка акција ширења алармантних гласова. Према извесним обавештењима, на дан 28 или 29 јуна текуће године, то јест 1941, комунистички настројени елементи требало би да покушају да изврше неки демонстративни акт. Сваки такав покушај, каже се у наредби, има бити најенергичније спречен. Приликом спречавања, органи се имају придржавати раније датих наређења о употреби оружја. Затим се даје распоред полициских снага, које обухватају цео Београд.

Претседник: Можете да седнете. Немам ништа више.

(Оптужени Јовановић одлази на своје место)

Претседник: Читају се документа приложена уз оптужницу по предмету кривице оптужених **Тасе Динића, Јонић Велибора и Докић Ђуре.**

„Акт министарства унутрашњих послова стр. пов. 38 од 15 августа 1944 године, упућен свим окружним начелницима и свим формацијама војним, да се конфинирају политички сумњива лица и узимање талаца. „Једнообразно да се врши у целој земљи и дају се наређења у интересу за мир, безбедност и сигурност, да се за таоце и конфинирање узимају они који покушавају нарушити ред и мир итд. Конфинирани се морају у логоре ставити привремено или трајно. *(Ево која су то лица)* која проповедају комунистичке идеје и симпатишу с њима и у извршењу злочина и дела и помажу. То су она лица која покушавају да данашње стање путем силе промене, нарушавају ред и мир и доводе у питање саобраћај и безбедност, која руше или кваре пруге

итд, која у породици имају кога од рођака у првој линији сродства, који се у шуму одметнуо као комуниста. (*Значи конфинирање породица бораца у шуми*), симпатизери комуниста и њихови агитатори. Сва ова наведена лица кажњаваће се на следећи начин, вршиће се категорисање:

Прва категорија на трајно елиминисање из друштва.

Претседник: Шта значи ово трајно елиминисање из народа? Убити? „Без обзира на пол и године старости.“

Оптужени Јонић: То је акт министра унутрашњих дела.

Претседник: Овако крупну ствар није могао донети сам министар унутрашњих послова на своју руку.

Тужилац: То је било на основу уредбе владе. Влада је донела уредбу о преким судовима, а он је донео ову наредбу.

Оптужени Јонић: *Ја нисам онда био члан владе.*

Претседник: *А шта се онда мешате у читаву ствар, ако се не односи на вас. Можда хоћете да адвокатишете?*

Друга категорија на дуже елиминисање из друштва и евентуално упућивање на принудни рад који су симпатизери - комуниста итд.

Трећа категорија, да у логору проведу од 3 месеца до 2 године.

Четврта категорија, имају се судити од шест месеци до 2 године, да проведу у заводу у Смедеревској Паланци ради праксе.

Претседник: Да ли се на вас односи ова уредба или вам је подметнуо министар унутрашњих послова

Оптужени Јонић: (ћути)

Претседник: Ви пажљиво пратите претрес јер, чини ми се, да се вас не тиче.

Оптужени Јонић: (ћути).

- *Акт министарства унутрашњих послова стр. пов. 38 од 15 VIII 1944 Године.*

Оптужени Јонић: *Упада у реч и доказује да се то њеГа не тиче.*

Претседник: *Вероватно да је овде поГрешка у откуцавању. Стоји 1944 Година а ја читам како стоји. „Претседник министарског савета армиски Генерал Милан Недић.“*

Оптужени Јовановић: *(Упада у реч) То је парафраза једне Недићеве наредбе која је постојала од 1941 и која је обновљена 1944 Године.*

Претседник: *Молим да уђе у стеноГрафске белешке наредба која се чита је парафраза једне Недићеве наредбе од децембра 1941 па је обновљена 1944 Године. Ово је исказао оптужени Јовановић.*

Претседник: Дакле, ипак на вас се односи оптужени Јонићу.

Оптужени Јонић: Не.

Тужилац: Ви сте били министар 15 августа 1944 године.

Оптужени Јонић: Не, а у 1944, да.

Претседник: Сада се одричете и свога министровања.

Оптужени Јонић: *То је био прво комунистички лоГор па онда завод.*

Претседник: *Како комунистички, ваљда лоГор за поправак.*

Претседник (чита акт) 3348 од 29 августа 1941 године, предмет нова српска влада. Опуномоћенику иностраног министарства код заповедника Србије господину Бенцлеру. „Наредио сам генералу Недићу да образује једну српску владу, да среди несређене политичке прилике које постоје и да се брине за безбедност за јавни ред и сигурност....”

Претседник: Чујете ли оптужени Марковићу, фашистички разбојнички окупатор Србије каже: наредио сам Милану Недићу да образује владу.

Оптужени Марковић: Шта имам ја у вези с тиме.

Претседник: Чини ми се да у вези око избора Недића имате везе.

Оптужени Марковић: Па ја нисам био..., па ја нисам био на тој конференцији.

Претседник: Оптужница вам ставља на терет.

Оптужени Марковић: То ми ставља на терет Милан Недић.

Претседник: И оптужница.

Оптужени Марковић: Базирана на изјави Милана Недића.

Претседник: Чита се декларација објављена у листу „Ново време” 1 септембра 1941 године. Помињу се чланови владе: Милан Недић, Милан Аћимовић, Узуновић, Јосиф Костић, Панта Драшкић, Јанковић, др. Чедомир Марјановић, Олћан, Тривунчић, др. Мијушковић.... Декларација коју сам поменуо позива на ред, рад и мир и да се поштује немачки Рајх јер, и ако победник у рату, он неће да буде непријатељ српскога народа. И он нам је данас повратио право на употребу народног знамења, грба и заставе и верујемо да ће и сутра имати право разумевање за ове потребе српскога народа. *(главно да барјак поврати а после...)*

Чита се Уредба о преким судовима од 16 септембра 1941 године „Министарски савет на основу чл. 1 Уредбе о изменама постојећих прописа... у вези с бр. 1118 од 16 септембра 1939 Године на основу те Уредбе, доноси Уредбу о преким судовима.

Тужилац: Ово је допуна то јест измена Уредбе.

Претседник: Уредба прети смртном казном ономе ко насилно употреби ватрено или хладно оружје, или друга исто тако опасна сретства или сретства која иначе угрожавају живот или тело. Исто тако кажњавају се казном смрти они који нападају предмете који служе за рад српских власти или постројења, као што су железнице, пошта, телеграф, телефон, електрична централа итд.

Чита се допуна те уредбе од министарског савета МС бр. 2145 од 5 децембра 1941 године, објављена у 132 броју службених новина од 12 децембра 1941 године. После прописа о изменама и допунама каже се на крају: „Казниће се смрћу свако лице које, знајући да је ко био члан оружаних комунистичких банди или активни помагач ових, прими овакво лице у свој стан или му на који начин да склониште. Ко, знајући да је неко лице било члан оружаних

комунистичких банди или активни помагач ових, примети такво лице па га не пријави надлежној војној полицији или општинској власти. Органи јавне безбедности дужни су...."

Чита се **акт** Управе града број 9991 од 23 септембра 1943 године упућен свима надлештвима Управе града. Овим актом наређује се, да се у Управи града образује преки суд с надлежношћу за подручје Управе града. Преки суд састоји се од команданта СДС, Управе града Београда и два официра Димитријевић Невена и Ђурић Јована, капетана СДС. *За заменике....*

Чита се **извештај** начелника среза Заглавског од 25 октобра 1941 године број 10856, *упућен банској управи моравске бановине*, у коме се између осталог каже: „На интервенцију потписаног начелника, а после многобројних апела упућених српским и немачким властима на дан 20 о.м. у Књажевац је стигла једна снажна казнена експедиција, сачињена од немачких трупа, мањег броја жандарма и повећег броја четника из Бољевачког среза, која је плански приступила својој акцији на подручју среза Тимочког и Заглавског."

Чита се **акт** министарства унутрашњих послова, одељење државне заштите бр. 1036 од 30 октобра 1941 године упућен среским начелницима, у коме се између осталог каже: „Наређујем да се сви саботери, њихови инструктори, помагачи, јатаци, убеђени комунисти, активисти и њихови сателити и уопште сви они који делом или речју помажу покрет, буду немилосрдно кажњени и у сваком погледу онемогућени. Ово ће проводити односни преки судови, и уколико је потребно и буде могуће, о свима одлукама и поступцима извештавати месне немачке власти и са њима у свему сарађивати."

Акт министарства унутрашњих послова, Одељење за заштиту државе бр. 11995 од 19 XI 1941 године, достављен свима среским начелницима. У акту се каже да ће комунисти за време зиме тежити да се што удобније склоне да би што одморнији и реорганизовани дочекали пролеће и пролећну акцију. У вези с тим наређује се да се до максимума организује обавештајна служба и да се од општинских управа прибаве извештаји о бројном стању мушкараца. Затим се каже да је потребно образовати контроле у циљу контролисања кретања сеоског становништва... Акт је потписао Милан Недић.

Акт претседништва министарског савета бр. 11984 од 22 XI 1941 године, упућен команданту жандармерије. У акту се наређује начин обезбеђења саобраћаја од саботаже коју врше комунисти. Затим се истиче важност саобраћаја.... Акт је потписао претседник министарског савета армиски генерал Милан Недић.

Чита се **депеша** начелника Округа ваљевског Калабића, бр. 1490, у којој се каже да је председник владе доставио депешу следеће садржине: „Казните село Славковицу што стално примају комунисте...” Депеша је шифрована.

Чита се летак „У борбу против лажи”. У летку се каже, између осталог: „Уништите црва који нагриза српско тело. Не заборавите, сваки онај који се устеже да пође у ову свету борбу убица је своје деце и своје отаџбине...” Затим се каже да је генерал Недић повео у борбу против убица и паликућа, па се позивају сви на окупљање око њега.

Чита се **акт** шефа српске државне безбедности стр. пов. бр. 60 од 16 априла 1943 године, упућен окружним начелницима, сем начелницима Петровца и Косовске Митровице. У акту се каже да су у току последњих месеци учестали случајеви напуштања дужности појединих активних припадника СДС и пребегавање појединаца у илегалне одреде. У вези с тим наређује се да се **по** завршеном прикупљању података без одлагања предузме хапшење чланова породица свих одбеглих и њихово упућивање у концентрациони логор у Београд.

Председник: То је ваш акт, Јовановићу?

Оптужени Јовановић: Јесте.

Председник: „Министарство унутрашњих послова, бр. 10154 од 17 априла 1942 год. Војни заповедник за Србију у погледу добровољачких и четничких одреда издао је следеће наређење, које одмах ступа на снагу: „Сви оружани четнички и добровољачки одреди подређују се до даљег дивизијама на чијем се подручју налазе. Додељивање месним трупним командантима регулишу дивизије. Свима српским добровољачким и четничким одредима одређује се за сваког од њих његово подручје које не сме напустити без наређења немачког трупног команданта. Сви ти одреди имају се пријавити надлежним немачким командантима. Њима се имају приделити немачки официри за везу. Све четничке одреде, добровољачке одреде, као и одреде СДС снабдети бројевима. Добровољачке одреде бројевима од 1-20.”

Председник: Мушицки, које су бројеве имали ваши одреди?

Оптужени Мушицки: 1942 године био сам удаљен са службе.

Председник: Јесу ли добровољачки одреди били под директном немачком командом?

Оптужени Мушицки: Нису били под директном немачком командом, него под командом генерала Недића, уколико је он прихватио њихове захтеве.

Председник: **Акт** од 10 јуна 1942 године потерница због извршеног атентата на вишег СС вођу Хајдриха Рајнхарта. У Чехословачкој је извршен 1942 године атентат на тог вишег СС вођу и расписана је потерница против атентатора и расписана награда од 10.000.000 чехословачких круна ономе ко ухвати атентатора. Не-

мачка полиција прави потерицу и овамо, и министарство унутрашњих послова доставља то свим властима.

Претседник: Командујући генерал и главни заповедник за Србију претседнику владе Недићу: „С обзиром на ваше **писмо** од 6 јула 1942 године и у њему наведене разлоге, одлучио сам да за сада одустанем од потпуног разоружања и распуста четничких добровољачких одреда." И Недићевом руком је написано „Ђорђевићу строго поверљиво, одмах узмите ово у проучавање и обавестите о овоме г. министра унутрашњих послова."

Чита се **акт** председништва министарског савета, кабинет број пов. 990 од 26 јула 1942 године, Милан Недић Ђури Докићу, у коме се између осталог каже: „Дешава се да се у путничке возове увлаче Цигани као певачи и музиканти и тиме стварају неред, сакупљајући бакшиш и омогућавајући тиме себи зараду, Између осталих песама чују се и песме које су далеко од тога да представљају душевно стање народа и његове родољубиве особине, чак и песме које носе левичарско-комунистички карактер. Овакве песме не помажу моралном васпитању народа. Све ово ви са вашим особљем равнодушно гледате. Крајња је тежња да наш саобраћај треба да пружи слику достојанства реда и створи утисак организације и духа који влада у нашој земљи." Затим Ђура Докић наређује да се забрани у возовима песма и музика.

Чита се **акт** генералне дирекције безбедности из Задра број 12048/35-374 о комунистичкој активности на Балкану, у коме се, између осталог, каже да је инспектор полиције у Хрватској добио обавештења да је у Земуну ухапшен неки комунистички благајник за Балкан, код кога је нађена нека врста исплатне књиге, из које је утврђено да је исплаћено око 3.000 куна разним комунистима. После овога хапшења хрватске власти са немачким и српским властима у Београду похапсиле су извешан број лица и стрељала их без процеса чим је утврђена њихова активност.

Чита се **извештај** штаба руководиоца Ниш: од 30 августа 1942 године, у коме се говори о акцији партизана у области Малог Јастрепца, па се, између осталог, вели: „Данас 30 овог месеца одреди СДС из Ниша открили су један партизански одред на врху Јастрепца и ступили са њим у борбу". Затим се описује ток борбе и у акту где стоји „партизани" прецртано Недићевом руком и стављено „бандити-комунисти". Сем тога Недић је својом руком написао: „Примљено к знању 30 августа 1942 године Н."

Чита се акт председништва владе, опште одељење, бр. 1059 од 22 јула 1942 године, предмет: јеврејско-комунистичка пропаганда, из кога се види да претседник владе генерал Недић пише командујућем генералу и загшведнику Србије артилериском генералу Бадеру и скреће му пажњу на активност у заробљеничком логору у Оснабрику. У томе акту се каже да око 340 Јевреја и извешан број

резервних официра и активних официра који су комунистички настројени шире комунистичку пропаганду међу осталима.

Чита се **акт** министарства унутрашњих послова број 35602 од 26 новембра 1943 године, којим Милан Недић пише господину Велибору Јонићу, министру просвете, поводом бекства питомаца из васпитног завода. Том приликом га обавештава да је наредио да се у заводу додели један политички комесар који ће вршити надзор. Сем тога тражи се за тога политичког комесара да се одреде историје за канцеларије и стан.

Чита се акт шефа државне безбедности број 787 који се односи на догађаје у земљи на дан 26 новембра 1942 године.

Претседник: Уз овај акт иде примедба Недића: „Г. Драги Јовановићу, - Српска државна стража не чује се да је жива. Оволика убиства и оволико вршљање... предузмите хитне мере... Генерал Недић."

Оптужени Јовановић: То су дневни рапорти.

Претседник: Добро, дневни рапорти, али видите шта вам каже Недић: „Српска државна стража не чује се да је жива."

Претседник: Чита се **акт** шефа српске државне безбедности под бр. 33348 упућен Велибору Јонићу од оптуженог Јовановића. Овде је опет реч поводом логора у Паланци, да се постави један полициски службеник који би поред своје редовне дужности дискретно посматрао рад питомаца у логору. Малочас смо читали акт Недићев упућен Велибору Јонићу из 1943 године, а ово је сад однос између оптуженог Јовановића и управника школе... То је прочитано.

Акт оптуженог Јовановића од 7 XII 1942 достављен Недићу и Динићу којим у прилогу доставља препис писма упућен генералу Мајснеру после конференције са окружним командантима: „Вишем вођи за ред у Србији генералу Мајснеру доставља се извештај са конференције окружних и среских начелника..."

Оптужени Јовановић: Не окружних и среских начелника, него команданата српске државне страже.

Претседник: Јесте, та конференција је команданата.

Претседник: Чита се **акт** српске државне безбедности бр. 123 од 21 октобра 1942 године. То је ваша наредба, оптужени Јовановићу, у којој између осталог стоји под тачком б): „Начелници окружни и окружни комгшданти под личном одговорношћу дужни су у свима покушајима нарушавања реда и мира да исте сузбијају... стога треба у духу наредбе бр. 59 од септембра 1942 године постављати заседе, врпгати претресе..."

Чита се **акт** Бадера од 14 децембра 1942 године бр. 64614 упућеном претседнику министарског савета... Тај је акт већ читан и односи се на оне одмазде у Крушевцу.

Чита се акт управника града Београда кабинет од 5 марта 1943 под потписом оптуженог Јовановића којим ставља до знања шефу одељења специјалне полиције акт председника министарског савета бр. 334 од 5 марта 1943 године којим се похваљује рад специјалне полиције: Да су постигли успех својим несебичним залагањем... ви сте стално у борби чувања национализма од жгадије интернационале... наставите и даље у истом правцу у служби мајке Србије." Ову похвалу ви достављате: „Као ваш старешина и први друг у борби противу комуниста, ја вам захваљујем... наређујем... похваљујем... и тако даље."

Чита се акт Управе града Београда, административно одељење бр. 12856 од 26 децембра 1943 Године.

Претседник: Наредба председника српске владе Милана Недића, свима установама Управе града Београда под бр. 60: „Управи града. Да се свима органима Управе града Београда, овом наредбом, ода, у име нације и у моје лично име, пуно признање и похвала управнику града Београда министру Драгомиру Јовановићу, моме верном, оданом и вредном сараднику као старешини и шефу тих врлих службеника. Одајем у име владе Народног спаса, своје високо признање за личну храброст и залагање и енергично национално држање".

Оптужени Јовановић: *То је посмртна песма.*

Претседник: *Наредба од 26 децембра 1943 Године и ово сада раписује помоћник управника Града на шапироГрафу.*

Претседник: (Претседник министарског савета пов. бр. 43 од 13 јануара 1944 године господину министру саобраћаја:

„Претседник владе изволео је наредити, у вези достављеног наређења војног заповедника за југоисток војне управе бр. тај и тај, које је упућено свима крајскомандама у земљи, да се СДК, СДС, СГС појачавају. Појачање се односи на годишта 1909 до 1924. Неће се позивати државни и општински службеници, службеници жељезница и особље запослено у једном од предузећа, која раде за немачку ратну привреду. Ако би се, и поред тога, морало позивати особље за чије се ослобођење мора молити неко немачко место, онда одлуку има да донесе крајскоманда. У позитивном случају саопштити окружном начелнику ко има даље да спроведе ослобођење. Окружни начелници добиће упутства. Захтеви, које упућују непосредно друга немачка места, доставити крајскоманди. Достављајући предње, наређујем, да се у свему поступи по захтеву команданта југоистока..." *По наредби председника министарског савета шеф кабинета Масаловић.*

Претседник: Министарство унутрашњих дела, кабинет стр. бр. 4 од 31 августа 1944 године. Наредба председника министарског савета, свима министрима, свима командама српских оружаних одреда, свима окружним начелницима у земљи и среским као и свима претседницима општина. (Ово смо читали).

„Нико не сме да напада окупатора, који нам помаже да уништавамо комунисте. Окупатора ако буде из којих било разлога да напусти нашу земљу, нико не сме нападати нити узнемиравати. Ради оджавања реда и поретка имају се образовати преки судови. Са сејачима панике немилосрдно поступати. Њима ће судити преки судови по постојећим наредбама и законима. Не сме се презати од драконских мера, јер то захтева спас Србије и српског народа, армиски генерал Милан Недић.“

Спас Србије 1944 Године захтева стрељање и забрањује да се пуца на Немце ако се буду повлачили!

Претседник: Акт Српске јеврејске општине бр. 48 од 10 јануара 1945 године гласи:

„Пре рата у Југославији је било 80.000 Јевреја. У Београду живело је око 12.000. У току окупације уништавани су тако да је остало данас још око 250 Јевреја и Јеврејки, а од укупног броја око 500.“

Претседник: Чита се **записник** састављен од 6 фебруара 1945 године у окружном повереништву Земаљске комисије Србије за испитивање ратних злочина у Шапцу. Извештај немачке команде у Подрињу 1941 године - шабачки логор. Злочинци: немачка казнена експедиција, Гестапо, Недићева специјална полиција. Описује се стрељање.

Стрељање српског живља на Бубњу. Извештај Комисије за утврђивање злочина из Ниша. Садржи место стрељања, порекло жртава, превоз жртава на стрелиште, стрељање, закопавање, држање жртава за време стрељања и пре стрељања. Број жртава на Бубњу од 17 до 20 фебруара 1942 године. Тада је извршено прво масовно стрељање на Бубњу и том приликом стрељано око 1350 лица разог доб старости оба пола. Тада су стрељани Јевреји, лица из логора на Црвеном крсту, а остатак из специјалне полиције, немачког судског затвора и нешто из Управе полиције у Нишу. *Остале жртве, главни злочинци, очевици и тако даље.*

Чита се **извештај** Градског повереништва Земаљске комисије Србије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача Убр. 7562 од 27 новембра 1945 године из Београда упућено Земаљској комисији Србије, у коме се описује стрељање Цигана. *ЗбоГ оскудице конкретних података о начину извршења злочина у Београду, у појединим случајевима и збоГ једностраног поступка, приступа се скупном утврђивању свих злочина извршених према Циганима. Услед тога што су ови злочини извршени доста давно, углавном 1941 Године, те су утисци прилично избледали, а с друге стране Грађани збоГ тога што су злочинци поименично непознати, отсутни или већим делом ликвидирани, не виде потребу у утврђивању ових злочина и злочинаца те ни разлог да подносе пријаве. ЗбоГ тога је ова комисија, успела да прикупи релативно мали број података.*

Чита се **извештај** Среског повереништва за утврђивање ратних злочина из Бора бр. 1410 од 30 XII 1945 године, у коме се описује начин мучења радника, упућених на принудан рад у Бору, са једном врло опширном статистиком одакле су дошли. 15 минута одмора. Изведите оптужене.

Одмор је почео у 9,30 часова.

Наставак суђења после одмора у 10 часова

Претседник: Наставља се претрес. Наредите да се уведу оптужени. (После увођења оптужених)

Претседник: Читају се списи приложени уз оптужницу по кривичи **оптуженог Танасија Динића.**

Акт министарства унутрашњих дела бр. 1210 од 17 јула 1941 године са потписом Аћимовића као комесара унутрашњих послова, којим се саопштава, даје на знање начелницима срезова уредба од 11 јула 1941 године по којој је заповедник у Србији прописао да ће се казнити смрћу или робијом, не испод 3 године, ко намерно руши, или квари постројења водена, електрична, телефонска, железничка, штете и тако даље.

Акт Команде јавне силе Србије бр. 1 од 23 јуна 1941 године упућен одељењу за државну заштиту. Комесар од 22 јуна 1941 године донео је следеће решење: „По указаној потреби решавам да се обједине организације и службе свих наоружаних јединица јавне безбедности: те жандармерија, полиција, полицијска стража и полицијски агенти под команду и руководство заменика комесара господина Танасија Динића. Одмах и што пре господин Динић ће предузети мере да се заведе борбена дисциплина код свих органа јавне силе.

Ово решење одмах саопштити.

„У поступку, према предњем акту примајући врховну управу над свима јединицама јавне силе Србије, обраћам пажњу на тешко стање у које је Србија запала, што изискује самопрегор свих наших снага, а нарочито оних који су се ове јавне службе примили. Обраћам пажњу свима на витешко држање немачке војне управе у Србији, која у своме ставу испољава тежње да се Србија што пре среди и уреди. Стога наређујем да сви органи јавне силе настоје да се захтеви немачке војске одмах извршују. Командант јавне силе Србије, заменик комесара унутрашњих послова Танасије Динић.”

Чита се акт министра унутрашњих послова упућен генералу Недићу 24 новембра 1942 године: „Господине претседниче, част ми је извести вас, да сам у смислу ваше наредбе да и сам треба нешто да предузмем у циљу побољшања службе безбедности, па сам доставио главнокомандујуће Бенцлеру и Мајснеру акт, који у препису достављам с молбом на увиђај.

Тај акт садржи како партизани пале архиве, забрањују рад по општинама, забрањују испоруку жита и кукуруза и других потреба, утичу на народ да напусти службу српској влади и да испољавају непокорност окупатору. Ту су предложене као неопходне мере да се изврши дислокација четника и добровољаца у јачини од по 500 људи у наведеним окрузима. *Тај смо акт читали,*

У вези са изложеним моли да се предлог прихвати који предлаже: под а) да се сви они елементи који сарађују са Москвом и Лондоном, нарочито из Београда, ставе у концентрационе логоре.

Пошто је један велики проценат активних официра дао доказа да нису достојни обзира, који су испољавани према активним официрима, то је потребно да се сви активни официри, који у својим односима испољавају нелојалност, врате у заробљеничке логоре. Налазим да су ове мере неопходне и предлажем да буду примљене. Нарочито је потребно да се предузму мере под тачком 1) јер, док се не врати вера код народа, не може се очекивати да се исти опредељује ни у корист српске управе, ни у корист сарадње са немачким окупатором. - Ово даље је исто само на немачком.

Чита се уредба о уклањању национално непоузданих службеника из јавне службе, чија тачка 1 гласи: да не могу остати у служби нити, се користити стеченим правом, сви они који припадају интернационалној организацији комунисти и масони, као и они који исказују симпатије према непријатељу и сарађују с њим и помажу их 2) Сви они који распростиру лажне вести и уносе забуну код народа; 3) *Сви они који су испољени као корупционаши.* 4) Сви саботери и у служби немарни и несавесни који стварају неред и нерад. 5) Сви они који су довели дотле да се земља и народ гурну у несрећан рат са немачким Рајхом.

Претседник: Је ли ово владина уредба или ваша?

Оптужени Динић: Владаина.

Претседник: Чита се уредба о завођењу систематизације места у државној и самоуправној служби.

Оптужени Динић: И то је владина уредба.

Претседник: По тој уредби о систематизацији места у државној и самоуправној служби по члану 2 одређује се ком./сија у коју улазе по један члан из ресорног министарства или његов заменик, из министарства финансија и изванредни комесар за персоналне послове. Ви сте били изванредни комесар за персоналне послове оптужени Динићу?

Оптужени Динић: Јесам.

Претседник: У члану 10 каже се да се о извршењу ове уредбе има старати комесар за персоналне послове. Све државне и самоуправне власти дужне су давати комесару за изванредне послове неограничена обавештења по питању персонала као и да допусте увид службених акта. Изванредни комесар за персоналне послове овлашћује се да може у интересу службе а у споразуму са ресор-

ним комесаром, привремено ставити на расположење и пре рока предвиђеног у 2 ставу члана 6 ове уредбе.

Претседник: Допуна уредбе о уклањању национално непоузданих службеника из јавне службе.

То је допуна уредби која је донета под бројем Ц. К. 214 од 19 јула 1941 године.

Оптужени Динић: Је ли то од септембра?

Претседник: Допуна је од 16 фебруара 1943 године. „Министарски савет на својој седници донео је уредбу о допуни уредбе о уклањању национално непоузданих службеника из јавне службе, Ц. К. број 214 од 19 јула 1941 године.”

Мења се члан 6 уредбе који гласи: Извршење ове уредбе поверава се комесару за персоналне послове с тим да су његове одлуке извршне”. Тај члан се мења и гласи: „Извршење и тумачење уредбе поверава се изванредном комесару за персоналне послове с тим да су његове одлуке извршне и против истих нема правног лека, ни у редовном ни у ком другом поступку. Све одлуке изванредног комесара за персоналне послове засноване на овој уредби имају се извршити по најкраћем поступку.”

Додаје се нов члан, 6 а који гласи: „Одлуке донете по овој уредби може поништити или ставити ван снаге само изванредни комесар за персоналне послове. Сви случајеви где није тако поступљено имају се сматрати неважећим.

Претседник: Акт шефа српске државне безбедности од 21 марта 1943, упућен генерал-лајтнанту СС групенфиреру и генералу полиције Мајснеру. У томе акту изложен је ток конференције окружних начелника, која је одржана 18, 19 и 20 марта 1943 године. Оптужени Јовановић подноси извештај на српском и немачком језику „Даље сам констатовао да окружни начелници до овога момента ни у једном случају нису известили да стража ма где није одговорила на њихове позиве. На примедбе у погледу немачких „полицајкрајсштела” рекао сам да је пожељно да окружни начелници својим тактичким држањем успоставе тешњи контакт с немачким „крајсштелима”, јер је то у обостраном интересу. А на депласиране примедбе о потреби укидања права мешања немачких „крајсштела”, у наше унутрашње ствари, енергично сам упозорио да велики интереси захтевају да се то питање уопште не поставља, јер цела Европа стоји и стајаће, све док се не постигне победа, под вођством и командом рајхсфирера Химлера и његових органа, и да никако питање аутономије у томе погледу не може се поставити.”

Претседник: Шта вам би, оптужени Јовановићу, да напишете овакав извештај?

Оптужени Јовановић: Ја не знам шта је то.

Претседник: То је онај извештај са конференције кад се Недић нешто истрчао.

Оптужени Јовановић: Ја сам ту сигурно цитирао његов акт.

Претседник: Даље ви у извештају кажете: „Ја сам рекао да сам у погледу одмазде за управне органе наредио одмазду у три случаја, а да сам за убиства припадника и органа СДС наређивао одмазду и извршење исте и пре наредбе командујућег генерала и да ћу то и убудуће радити, јер то тражи од мене заштита мојих органа, без обзира на закон. С обзиром на напред изложено, ја вас молим, господине генерале, као ваш одани и поуздани сарадник, да се ово питање реши како од оваквог стања не би трпела служба. Примите изразе поштовања"... и тако даље. То је та конференција окупних начелника, о којој сте ви изнели њен ток.

Претседник: Ово је акт претседништва министарског савета број 452 од 25 марта 1943 године. Претседник владе шаље оптуженоме Драгомиру Јовановићу:

„Достављам вам препис писма које је поднео под данашњим датумом господин министар унутрашњих послова ради вашег знања и равнања."

Он оптуженом Јовановићу овим актом доставља препис писма које је вама упутео Динић, а то је писмо војног заповедника за Србију. Ту се каже овако: „Господине министре, господин војни заповедник Србије изволио ми је упутити следеће писмо..." Ово је копија Недићевог писма вама. „Није потребно, као што ви истичете, да се претходно прибави сагласност немачких полицијских власти, што би у већини случајева имало за последицу задржавање брзе употребе." Ради се о употреби органа СДС за извесне потребе, јер су се срески и окупни начелници жалили да не могу да их употребе без претходне дозволе немачких власти. И сада командујући објашњава да те ствари не стоје тако. Ако се укаже стварна потреба, могу се и органи употребити и онда немачке власти да буду накнадно извештене." Једино код намеравањих већих операција, треба да буду извештене немачке власти...

Исто тако министар унутрашњих послова може код садашње организације у судовима са шефом државне безбедности у свако време да спроводи своју вољу путем упутстава за окупне начелнике. Молим да у предњем смислу свим надлежњима учините потребна објашњења... Доставља се предње писмо - (то је Недићев текст - са молбом да по њему садејствујете са шефом СДБ. Изволите хитно издати сходно наређење подручним властима водећи нарочито рачуна о претресу угрожених терена и истребљењу комуниста и других одметника. Примите господине министре уверење о мом поштовању - претседник министарског савета, армиски генерал Милан Недић".

Чита се акт оптуженог Динића као министра унутрашњих послова упућен заповеднику службе безбедности СС-штандртфиреру др. Шеферу од 12 априла 1943 године..." То је читано, то је повод масона и телефона.

Чита се **писмо** оптуженог Динића као пуковника у пензији од 26 марта 1943 године упућено министру двора Милану Антићу... Ја мислим да је и ово читано.

Тужилац: Није.

Претседник: Ја мислим да је читано кад се ради да је Динић био за тројни пакт...

Копија **писма** оптуженог Динића од 11 октобра 1939 године упућеног министру двора Милану Антићу, лично. Један референт у ствари несрећености информативне акционе службе, прогон непосредне службе двору. Ви се жалите да сте гоњени због тога што сте лично обавештавали Александра на име, „начелник главног генералштаба у очи ми је рекао да сам нелојалан према главном генералштабу зато што сам по изричном налогу краља по извесним питањима непосредно обавештавао краља”.

Онда сте једном приликом добили хитан налог да одете у специјалној мисији у иностранство. „Питање мог актуелног ангажовања опет услед недостатка једног центра... поводом фантастичних сугестија распопа Воје Јањића и Николаја Велимировића, кад је све било припремљено одустало се од даљних циљева” да нећете служити као плаћени агент јер ма шта да радите радите из убеђења... Предлажете да се друштво „Путник”, по узору на немачки „Феркерсбиро” и италијански уреди тако да у њему буду људи који ће моћи пружити потребна обавештења”.

Чита се **рукопис брошуре**, не знам да ли је штампана *оптужени одговара да није*. „Погледајмо истини у очи” коју је написао оптужени Динић у Београду 1941/42 године на којој се налази примедба од 26 октобра 1942 Милана Недића, где стоји „господине Перићу прегледајте ово и реферишите ми може ли се штампати као брошура.”

Поднаслови „Елементи битног разарања Југославије - јудомасонски Лондон главни носилац растројства и пропасти Југославије - француско-енглески односи - енглеско-српски односи...Кад је Енглеска у грчко-турском рату видела да се преварила у рачуну и да је Грчка почела да трпи поразе у том рату, који је био поведен по интенцијама Енглеске, Енглеска је тражила од регента Александра да упути једну српску армију у помоћ Грчкој. Кад овај није пристао она се била окренула... Италија и њена акција против Југославије - Бугарска и њена акција - Албанија и њена акција - Мађарска и њена акција - акције из бивше Аустрије - хрватско питање - убиство краља Александра - закључак...” Ви у овој брошури доказујете да је енглеска политика била уперена потпуно против Југославије.

Оптужени Динић: То сам писао на основу тадашњих утисака.

Претседник: *Истина да се дође, истовремено желите - али тачан закључак, на име, „да је Енглеска настојала непрекидно... да је била до краја највећи непријатељ Југославије јер је све предузимала*

и чииила да консолидацију Југославије онемогући. Чак је по њеним интенцијама и духовном вођству убијен Александар... Према томе сваком је јасан закључак: служити у свему Енглежима и њиховим пакленим плановима, највећа је издаја српскога народа... То је истина и последњи је секунд у 12 часу да се тој истини погледа у очи..."

Реферат оптуженог Динића упућеном министарском савету у погледу извршења уредаба на завођењу систематизације у ресору министарства пошта, телеграфа и телефона... Чита се тај извештај који је у ствари много преопширан да у детаље улазимо. Разрађује питање размештаја чиновника, да се у дирекцији пошта постављају људи и ако није то потреба, иако је противно уредби, у *том одјелу има више*, а у Крагујевцу их толико и толико...

Оптужени Динић: Ја мислим да је то вредело за сва министарства, мислим да има још реферата.

Претседник: Ето, овај тужба је предложила.

Оптужени Динић: Ја бих молио да се сви реферати приложе.

Тужилац: *Ми немамо других реферата.*

Претседник: *Ни Суд их нема, оно што је предложено то имамо.*

Оптужени Динић: *У комесаријату је остало око 10.*

Тужилац: *То је један примерак да се види.*

Претседник: Чита се **изјава** оптуженог Динића штампана у листу „Ново време“ 30 јануара 1943 године на трећој страни под насловом „Смисао националсоцијализма и значај његове борбе. „Не знам да ли је читана или није. „... При свему томе основ на којем је засновано... дошло је учење Адолфа Хитлера који у основи заступа да сваки народ у свом животном простору има предност властитог интереса по свим гранама живота..."

Оптужени Динић: Сада кад бих писао било би друкчије, то је писано под Немцима.

Претседник: *На ипак је мало...*

„Кроз националсоцијализам створена је нова епоха у ијеторији човечанства, а то се каже да је дошла нова епоха препорода која је с великим немачким народом и са националсоцијалистичком револуцијом почела и која се данас с надчовечанским напором бори да би се извојевао општи спас и напредак света... Српски народ у тој победи може дочекати спас и срећну будућност...."

Претседник: Чита се **чланак** оптуженог Динића објављен у **ускршњем** броју „Новог времена“, уперен против народноослободилачког покрета: „... Све то није ослободилачка борба. То је измеђарска служба туђину која место слободе само све веће страдање српском народу доноси. Велики немачки народ који је и сам кроз векове од истих елемената страдао и који данас чини надчовечанске напоре да сачува европске народе и да их врати њиховој националној свести и срећи, види страдање српског народа, види га како му прети пропаст од јеврејског разједања, указује му на пут

тражећи од њега само да се врати себи, својој српској националној свести и то себе и свога опстанка ради. Треба разликовати шта значи сарадња са великим немачким народом а шта она јеврејском империјализму, ЈТондону, Вашингтону или Москви".

Претседник: Затим имате чланак на немачком језику...

Оптужени Динић: То је пропаганда радила, господине претседниче, ја не знам немачки.

Претседник: **Допис** оптуженога Динића командујућем генералу и заповеднику у Србији од 3 маја 1943 године у коме Динић предлаже да се реорганизује управна служба на подручју командујућег генерала и да се похапсе таоци који раде за Лондон, а за децу испод 15 година да се уреде посебна обданишта. Ови таоци били би стрељани после сваког бомбардовања од стране Енглеза и извршених саботажа.

Претседник: Чита се **чланак** оптуженога Динића објављен у листу „Наша борба“, од 1 марта 1943 године у коме оптужени говори противу савезника и Народноослободилачке војске *која се назива плаћеничком итд.* У чланку се позива на борбу против комунизма.

Претседник: Чита се **текст говора** оптуженог Динића на интернационалном заседању штампе у Венедику.

Оптужени Динић: То није мој говор господине претседниче, то је немачки говор. Нисам био на конгресу.

Претседник: Је ли ваш састав?

Оптужени Динић: То су Немци дотеривали на свој начин.

Претседник: Оптужени Динић каже да он није састављао говор нити је он употребљен. У истрази стоји друкчије?

Оптужени Динић: Мене су позвали и тражили да идем на конгрес. Ја нисам ишао нити сам говорио, нити сам новинар. Они су казали то је питање лако. Удружење српских новинара изабраће вас за почасног претседника. И ја нисам могао да се извучем и рекао сам да питам претседника владе. И отишао сам претседнику владе и известио га. Он је рекао: „Добро је да идете да се чује глас Србије.“ После тога је дошло до састава говора. Ја сам скицирао говор, али тај говор слали су, мислим, у Беч и мени су после донели који је требало да научим да читам пошто не знам немачки.

Претседник: Да ли се сећате јесу ли мисли, скице и основне идеје биле унете у говор?

Оптужени Динић: Они су инсистирали да се говори о припремама пуча. Они су ставили неке податке које ја нисам знао. Нисам отишао на конгрес. Говор није објављен нити је употребљен.

Претседник: Ми смо га већ у ствари читали.

Бранилац: Спорно је питање да ли је он саставио.

Претседник: Суд ће то оценити. Иначе говор се завршава са „хајл Хитлер“.

Оптужени Динић: Ја нисам могао то да ставим. Ја бих признао да је то мој говор. Немци су дотеривали оно што је њима у прилогу. Да сам отишао направио бих и ту глупост.

Претседник: Читају се **документа** приложена од стране оптужбе по предмету кривице оптуженог **Јонић Велибора** (оптужени Јонић Велибор прилази Суду) *и седа на оптуженичку столицу.*

Акт министарства просвете бр. 323 од 22 децембра 1941 године упућен банској управи просветном одељењу, директору реалне гимназије, директору реалке, директору учитељске школе, у којем министар Јонић наређује да се сви ученици одмах подвргну критичном прегледу у погледу националне поузданости. „У сарадњи са разредним старешинама и свима наставницима, у току од месец дана по пријему расписа имају се ученици категорисати: а) у национално поуздане безусловно, б) у комунисте организоване или неорганизоване, симпатизере и сараднике комуниста, в) у оне који лако подлежу сугестијама и утицајима, било под упливом својих домова, било под упливом пропаганде која штети интересе итд. Ученике категорисане под б) сврстати у нарочити списак и предложити за искључење из свих школа, без права полагања испита, и послати списак одељењу за наставу. Списак треба да садржи: име и презиме ученика и тачну ознаку његовог стана. Категорију ученика под в) ставити под стални надзор и утицати на њихово преваспитање. Сви наставници и директори извршиће тај посао у одређеном року. Ако се после тога рока успостави и утврди да су остали у школи несигурни и незгодни елементи, одговоран је на првом месту директор, а затим и целокупан наставнички збор, а сем тога одговараће и школским и управним властима. Директор и наставници дужни су неуморно радити на преваспитавању колебљивих ученика, на истребљивању комуниста, на одржавању српског националног духа код поузданих ученика, на организацији повремених састанака са родитељима и предузети мере за давање обавезе да ће чинити све напоре на подизању националног и уништењу ненационалног духа код ученика. Директор и наставници заложите се свим снагама на томе послу. Министар просвете Велибор Јонић. - О предњој одлуци господина министра извештавате се ради знања. По наредби министра просвете, в.д. начелника одељења за наставу - потпис нечитак."

Чита се основна и општа **уредба** о универзитету коју је донео оптужен Јонић, са изменама. То је нова уредба. У њој се говори о задацима универзитета, о издржавању универзитета, затим универзитетска организација. По овој уредби професоре универзитета поставља министар просвете.

Оптужени Јонић: По предлогу.

Претседник: Уводи се универзитетска полиција. Успоставља се дисциплински суд за слушаоце универзитета. Судија дисциплинског суда универзитета може бити лице са најмање 10 година су-

диске службе. Из тога излази, Јонићу, да је аутономија универзитета потпуно нарушена.

Оптужени Јонић: То је чиновник универзитета.

Претседник: Који је то чиновник универзитета који има најмање 10 година судиске службе. Лице ван универзитета учествује у суђењу. Ту нема аутономије универзитета. Ту је она нарушена.

Оптужени Јонић: То је комисијски предлог.

Претседник: Ви сте то прописали. Затим се каже: редовне професоре предлажу редовни професори универзитета. Мањина у факултетском савету може упутити министру просвете свој одвојени предлог с образложењем. Министар просвете је потпуно слободан у оцењивању образложених предлога већине и мањине. Он може и без предлога факултетског савета именовати наставнике универзитета.

Оптужени Јонић: Ја то право нисам употребио.

Претседник: Нисте употребили, али овде је чињеница да постављате професоре као полицајце.

Оптужени Јонић: Ја то право нисам употребио.

Претседник: Факултетске уредбе прописале услове за полагање пријемног испита пре ступања на универзитет. Јевреји и Цигани не могу бити слушаоци универзитета.

Оптужени Јонић: То је наредба окупатора.

Претседник: То је фашизација универзитета. Је ли ово фашистичка одредба?

Оптужени Јонић: То је сигурно фашистичка одредба коју је окупатор наметнуо силом своје суверене власти.

Претседник: „Слушаоци који припадају покрету који поткопава темеље националног и државног живота, али који су у том смислу активни, имају се искључити и уклонити са универзитета." Значи да на универзитету могу остати само присталице ваше политике и сарадње.

Оптужени Јонић: Под окупацијом било је немогуће то друкчије извести.

Претседник: Сад имамо одредбу о семинарским радовима и о директору који води надзор. Је ли то директор универзитета?

Оптужени Јонић: Да, то је административно лице које води административне послове.

Претседник: *Ово сигурно није по угледу на енглеске универзитета, како сте рекли. ?*

Оптужени Јонић: *То је по угледу на енглеске универзитета.*

Претседник: Затим имамо **допуну основне и опште уредбе** о слушаоцима универзитета високих школа, где се каже да они слушаоци универзитета, високих школа, који су до краја новембра 1941 јавили се у добровољачке четничке одреде, па у њима непрекидно провели најмање четири месеца, стичу право признања семинара са вежбама, (додуше без испита) али са правом на полагање испита без обзира да ли су радили или не. То је уредба о. бр. 212.

Оптужени Јонић: Молим вас ту је уредбу саставио генерал Недић у свом кабинету и донео нама да је потпишемо. Генерал Недић је тако наредио и свршена ствар.

Претседник: Али, ту се говори о добровољцима и четницима који су се јавили до краја новембра 1941 године, када почиње Прва офанзива на Народноослободилачку војску. Те борбе трају до 6 фебруара, када је Глишић са својим четницима, уз помоћ Немаца, заузео Нову Варош.

Оптужени Јонић: Молим, ја сносим за то одговорност али кажем да сам ту уредбу примио од претседништва владе и морао да је потпишем.

Претседник: Зато што је Милан Недић сада мртав ви бацате на њега сву одговорност.

Оптужени Јонић: Ја *примам сву одговорност, али објашњавам* како је било.

Претседник: Сада имамо ону изјаву родитеља којом су морали да јамче за исправност, што је читано. Онда имамо реферат оптуженог Јонића, упућен генералу Недићу, 21 августа, не знам које године, на коме је Недић написао: „Врло добро. Може. Генерал Недић.”

Помоћник тужиоца: Видите оптужени Јонићу, овде ви предлагате Недићу, не наређује вам он.

Оптужени Јонић: Он је тражио од мене да види шта ја намеравам и ја сам му изложио.

Претседник: („Двадесетогодишња наопака и непланска политика није водила довољно рачуна о националном васпитању омладине и због тога није никакво чудо што су и наопаки резулати, што је међу комунистима прошле године било не само професора, студентата него чак и средњошколаца”).

„Избори на универзитету приводе се крају... Да се узме кадар прецишћених и подмлађених.... просветни план... за ђаке добровољце и четнике нарочити течајеви како би се оспособили да наставе своје школовање.

Претседник: *Је ли вам овај Ђурчић био једини директор једног оваквог завода?*

Оптужени Јонић: *Најобјективнији и најисправнији директор у Србији. Зато сам Га и ставио ту као објективноГ човека и он је половину ученика оборио на испиту.*

Претседник: *Је ли он из Немачке упућен на овајрад? Јесте ли Га познавали прерата?*

Оптужени Јонић: *Никада нисам с њим Говорио.*

Претседник: *Је ли вам познато да је био Љотићевац?*

Оптужени Јонић: *То сам касније сазнао, међутим он се није тако испољавао.*

Претседник: Чита се акт - реферат за господина министра о категорисању ученика и ученица Учитељске школе у Неготину... Недельковић ЈБилана, ученица I раз. у категорију б., Станковић Момчило ученик II раз. у категорију В, Мишић Меланија, Ш-Б,

Радосављевић Стојанка Ш-Б, Костић Вера, Петровић Мариола III, Трајковић Јелена, Игњатовић Меланија, Флорић Михаило... То је категорисање и ево шта је урађено са тим ученицима: Љиљана Недељковић кажњена изгнанством из свих средњих и учитељских школа без ирава на полагање испита; Станковић Момчило исто тако; Мишић Меланија одобрен јој прелаз у Учитељску школу у Београду; Косић Вера, итд.; огромна акта око свега тога. Читава ова ствар покренута је зато што су присуствовали сахрани једног обућарског радника.

Оптужени Јонић: Постојала је тужба једног љотићевца на ту школу и ја сам то морао да урадим.

Претседник: Како то објашњавате, влада „Народног спаса“, и они који су национално поуздани ти су обезбеђени, а оне друге у категорију Б шаљете у Смедеревску Паланку?!

Претседник: Чита се акт К пов. бр. 23 од 15 децембра 1942 године којим оптужени Јонић тражи од оптуженог Јовановића да се нареди старешини да принудно васпитање омладине у Заводу у Паланци да се питомци завода не спроводе у Управу града на саслушање већ да се то саслушање врши у самом заводу.

Претседник: Значи да је по вашој иницијативи дошло до тога да тражите да Јовановић пошаље једног специјалног чиновника у Паланку?

Оптужени Јонић: Не, него ја сам тражио да се питомци не доводе у Београд на саслушање него да се то врши у Паланци.

Претседник: Чита се акт пов. бр. 127 од 7 марта 1944 године - извештај о одласку 6 ученика на антикомунистички течај у Смедеревској Паланци... У вези наређења министра унутрашњих дела основан је једномесечни курс за оспособљавање ученика за борбу против комунизма.

Акт министарства просвете и вера, опште одељење, пов. бр. 486 од 18 октобра 1943 године: „Одобравам одлуку управе завода за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци, којом се питамац Петровић Александар, као и остали питомци, отстрањају из завода и враћају Управи града Београда. Министар просвете и вера - Јонић. Исто тако одобравам к. пов. бр. 269 од 26 јула 1944 године одлуку да се упуте Маријан Миле и још тројица.“ То смо већ читали.

Претседник: Прилог акту 152 о програму на курсу.

Тужилац: Очеvidно за наставнике су постављани све сами љотићевци.

Оптужени Јонић: Нисам ја питан при њиховом постављању.

Претседник: (чита) „Павле Никитовић - подела рада и организаторско схватање живота, Веселин Кесић-марксистичка економија; Милован Поповић - комунизам, комунистичка тактика; ширење комунизма у Југославији, Совјетска Унија, Словенство, о пра-

вослављу у Совјетској Русији, изградња иове Србије и антикомунистичка тактика, - то су све предмети на антикомунистичком курсу на коме су предавали наставници љотићевци...."

Оптужени Јонић: То је радио управник завода.

Претседник: Акт претседништва министарског савета пов. бр. 938 од 28 августа 1944 године којим Милан Недић наређује да министар просвете и вера Велибор Јонић, поред редовне дужности, врши и дужност при претседништву владе у циљу координације полова које му он повери.

Чита се **саслушање** оптуженог Јонића - дато у штабу команде среског штаба 56/5 од 11 септембра 1944 године, то јест у штабу среза организације Д. Михаиловића. То је читано.

Чита се **списак** чланака оптуженог Велибора Јонића који су штампани у листу „Српски народ“, 42 на броју, као и чланци штампани у „Новом времену“, 54 на броју.

Оптужени Јонић: У „Новом времену“ моји чланци?

Претседник: Јесте.

Заменик тужиоца Јовановић: То су извештаји са зборова и ваша предавања.

Претседник: То су извештаји са зборова о вашем раду, на пример отварање зимског семестра на Коларчевом универзитету, дужност је наша да омладину изведемо на прави пут", то су све ваше изјаве приликом приредби и свечаности, разни ваши говори и тако даље. Па онда први свечани скуп главног просветног савета, велико такмичење, уредба о привременом скраћивању наставе на универзитету, реорганизација београдског универзитета, уредба о Филозофском факултету и тако даље. Изјава Јонића о новој уредби о универзитету. *Претседник: Немате ту те нове изјаве Јонићеве о новој уредби на универзитету, тамо је наведена. Претседник наставља читање аката по кривици оптуженог Јонића.*

И најзад говор у Нишу, у коме се каже да су се Срби определили за Европу, да се води борба за Европу. Два фронта. Нечисте савести и тако даље.

Претседник: Читају се **списи** приложени уз оптужницу по предмету кривице **Ђуре Докића**.

(На подијум пред судским столом пење се оптужени Ђура Докић и његов бранилац Драгољуб Јоксимовић).

Претседник: Акт бр. 124 од 31 XII 1941 године у коме се говори о отпуштању из службе железничких службеника по одлуци министра саобраћаја Ђуре Докића. У акту шеф персоналног отсека, комесар државних железница, наређују да се са даном доношења ове одлуке ставе на расположење без права на принадлежности Стојковић Владимир, саобраћајни чиновник из Младеновца, Стојановић Милош, из Аранђеловца, и тако даље, око тридесет лица

укупно. Онда се ово спроводи изванредном комесару за персоналне послове.

Затим, други предмет, у коме се каже: „Част ми је у прилогу доставити вам одлуку господина министра саобраћаја пов. бр. 124 од 1 I 1942 године којим се стављају на расположење без права на припадљивости.“... четрдесет и два службеника, радника и других. Ово се односи на део пруге Обреновац - Ваљево и Лајковац - Горњи Милановац. (То је карактеристично, јер су ово партизанске релације.)

Акт министра саобраћаја пов. бр. 42 од 9 децембра 1941 године, у коме се преноси наредба претседништва министарског савета да се избаце из службе сви они који су сумњиви да су припадали комунистима, па прибавили легитимације и тако даље.

Акт министарства унутрашњих послова бр. 445 од 8 јануара 1942 године упућен од Аћимовића Ђури Докићу, у коме се каже између осталог: „Част ми је умолити вас да изволите наредити једном од врло поузданих својих чиновника да изради спискове у два примерка свих оних службеника подручног вам ресора и других надлештава и установа који су од 1 јуна па досада поднели оставку на државну службу“... „Овакви спискови потребни су подручном министарству ради евиденције контроле ових лица, јер се имају подаци о нелојалном држању знатног броја оваквих лица“... И оптужени Докић наређује да се ово достави начелнику општег одељења, генералном директору СДЖ.

Акт министарског савета бр. 102 од 17 јануара 1942 године упућен министру саобраћаја Докићу од стране Недића, у коме се наређује да се постепено преместе сви железнички службеници са територије Краљевачког, Ужичког, Ваљевског и Шабачког округа на територију Источне Србије. Министарство саобраћаја, својим актом бр. 12 од 20 јануара 1942 године, под потписом оптуженог Докића, извештава о спровођењу ове наредбе.

Оптужени: *То је само делимично администрирање.*

Претседник: Претседништво Министарског савета, акт број 202 од 1 фебруара. 1942 године упућен од стране Недића оптуженом Докићу, да се изузетно од овога наређења, које је малопре прочитано, број 102 од 17 јануара могу задржати у распореду на територији она 4 округа сви службеници који су се за време комунистичке акције на тој територији истакли у борби против комуниста... Дакле, поправља се решење да се сви ти службеници не пребаце за Источну Србију?

Оптужени Докић: Нико и није био премештен, можда свега један-двојица.

Помоћник тужиоца: Значи да су ова наређења забадава писана?

Претседник: Испада да су се као деца играли владе.

Бранилац оптуженог Докића: *Ја бих могао навести примере да је тачно ово што Докић каже.*

Претседник: Министарство саобраћаја пов. бр. 21 од 2 фебруара 1941 године спроводи напред прочитани акт као распис свима.

Чита се акт окружног начелника Округа моравског бр. 247 од 17 фебруара 1942 године, упућен министру унутрашњих послова Аћимовићу, у коме окружни начелник - не могу да му прочитам име...

Оптужени Докић: Мислим: Бошковић.

Претседник: ... у коме окружни начелник Округа моравског извештава о величанственој широј конференцији свих сталежа из Јагодине и делегата из осталих срезова овога округа, на којој је присуствовао и оптужени Ђура Докић, одрлао говор и објаснио укратко присутним да је циљ његовог доласка да народ упозна са приликама у земљи те да га упозори на све опасности које му прете од разних деструктивних елемената, а нарочито комуниста, као и шта народ треба да предузме да се ова опасност уклони и народ спасе од пропасти. Рекао је да је народ увучен пропагандом и жељом Енглеске у један рат који сам није желео, и у њему је доживео пораз какав није претрпео од Косова. Онда је рекао да је баш у најтежим данима по српски народ дошла влада народног спаса са генералом Миланом Недићем на челу, која је примила на себе тешку дужност да се бори против унутрашњих непријатеља, *разних Јевреја, масона и комуниста...* Рекао је да је против Немачке борба свршена и престала, да је енглеска офанзива у Африци пропала, да је зима на Источном фронту попустила, да Јапанци продиру у унутрашњост Кине, те да према томе ми сами врло мало можемо да утичемо на исход ове борбе, поготово што немамо никаквих заједничких граница са онима који се данас боре против осовине. Даље упозорава народ да не наседа пропаганди комуниста нарочито у погледу обраде земљишта, већ да се свака стопа земље засеје, јер ће у противном наступити глад која је најстрашније народно зло...

Претседник: Пошто је поздравио присутне завршио је свој говор... Видите сад шта каже начелник о вама?

Оптужени Докић: Баш прочитајте.

Претседник: „Овом је говору недостајала добра дикција, говорничка вештина и подвлачење извесних ставова и момената тако да је остао једностран и без резултата који се очекивао и без јачег утиска на присутне. Мишљења сам да на овакве и сличне приредбе требало би слати госпуду министре млађе и опробаније говорнике, јер грађани морају бити јасно убеђени о томе шта треба радити на нашој обнови. Изволите, господине министре, примити"... и тако даље.

Бранилац Драгољуб Јоксимовић: *Он је војник који не уме да говори политички.*

Оптужени Докић: Зато сам Недићу после тога и рекао: „Не идем више на зборове.”

Помоћник тужиоца: А та предвиђања из вашег говора нису се остварила.

Оптужени Докић: Што?

Помоћник тужиоца: Па видите, Јапанци су слабо прошли као и остали.

Претседник: Чита се **чланак** оптуженог Докића написан у листу „Српски народ” од 28 августа 1941 године на страни деветој са насловом „Обнова и уређење саобраћаја у Србији”. Тај смо говор прочитали прошлог пута.

Оптужени Докић: Јесмо, то је стручан чланак који је написао један инжењер, а ја потписао. Била је годишњица и сваки је одређен да да по један чланак.

Претседник: Баш није тако стручан.

Оптужени Докић: Јесте.

Претседник: (Чита): „Али све су тешкоће преброђене захваљујући немачким властима.”

Оптужени Докић: *Да ми нисмо били то би много брже било кад би Немци радили сами.*

Претседник: *Ви сте саботирали!*

Претседник: Чита се **говор**, некролог оптуженог Докића оштампан у листу „Ново време” 10 марта 1944 године, а изговорен на сахрани Масаловића: „Рођени јунак, прави Србин, пуковник, без големог мријет јада, знао је да нема ништа узвишеније него положити свој живот за народ и отаџбину”. Шта је он био код Недића?

Оптужени Докић: Шеф кабинета. *То је одличан у свакоме погледу.*

Помоћник тужиоца: *Да, одличан, за вас.*

Оптужени Докић: *Не мора за свакоГ да буде одличан.*

Претседник: По предмету кривице **оптуженог Косте Мушицког**. Чита се **писмо** које су упутили Павлу Ђуришићу његора делегација Божо, Миле и Миливоје, који су дошли у Београд, ради подизања извесне спреме: „Овде у корпусу наишли смо на слаб пријем. Примили су нас хладно и са резервом, изузев пуковника г. Мушицког који је једино нас примио и био према нама предусретљив и пажљив.” То је онда било кад је Павле организовао огкај батаљон под вашом командом и кад је послао ову делегацију за спрему?

Оптужени Мушицки: Тачно.

Претседник: Кажу да су наишли само на леп пријем код Косте Мушицког. Штавише „противили смо се томе, јер нисмо добили ни цокуле ни осталу спрему. Али тако је наредио немачки интендант који се налази при корпусу.”

Оптужени Мушицки: То није, не може да командује.

Претседник: Како да не може кад не даје цокуле? Кажу: „Од предвиђене спреме ништа нисмо добили, нити 500 пари цокула. Противили смо се томе, али је тако наредио немачки интендант који се налази при корпусу...

Оптужени Мушицки: *Није тачно.*

Претседник: *За спрему смо се обратили Г. Мушицком који нас је упутио на пуковника Вукадиновића. Још истога дана ја сам написао једну преставку Недићу и Недић је својеручно написао да пуковник Мушицки дође одмах код њега. Подвукао је трипут зеленом оловком као хитно. Шеф кабинета је дао наређење Мушицком који је сутрадан ишао код претседника владе и том приликом претресана је цела претставка и оловком забележено шта ко има да ради ово што се прилаже као концепт. Претседник истог дана прочитао је претставку и одредио комисију, у коју су ушли генерал Стојановић, пуковник Павле Бошковић, Мушицки, Божа и ја. Два дана смо претресали тачку по тачку и закључак постоји приложен под 5. После смо ја и Божа ишли код главног команданта за југоисток Шуицког. Том приликом је мајор рекао да је командант за југоисток наредио да се упути за наш корпус из Крагујевца и других места... и то толико и толико пушака, толико митраљеза и тако даље... „За нашу интервенцију за транспорт на сретства казао је др. Шуицки..." и тако даље. Данас су нас известили у корпусу да је за нас предвиђен извештај број коња заплени у Русији.*

Чита се **записник** о саслушању Мајснера од 4 марта 1946 године у коме каже да корпус стоји под командом Недићеве владе, али она га није могла употребити ни у које сврхе без знања и одобрења немачке команде за Србију. И то је читано.

По предмету кривице **оптуженога Лазара Марковића**. Чита се **брошура** о Хрватима и хрватском питању која је прочитана. Хоћемо ли да се чита скроз?

Оптужени Марковић: Нема потребе. То зависи од Суда, ја не тражим.

Помоћник тужиоца: Које се је одрекао.

Оптужени Марковић: Ја се ње не одричем, ја сам је писао, али је нисам објавио, *ни употребио. Ко год пише он зна да се овакве ствари не пишу у једном потезу.*

Претседник: Чита се **брошура** „Старо и ново, која је такође прочитана... Меморандум.

Оптужени Марковић: *То бих молио да се прочита.*

Претседник: Чита се **декларација** удружења српских странака. Чита се апел српском народу. И ово је читано.

Оптужени Марковић: Прочитан је један одломак.

Претседник: Чита се записник о саслушању Александра Анђелића. Он је казао да је декларација прекуцана у три-четири примерка.

Чита се изјава Попадић Божидара дата 25 септембра 1945: у *ОЗНИ за Срем*. „Око 20 до 25 септембра долазило је у Београду до чешћих додира међу разним политичким личностима. У ово време највише су запажени Лазар Марковић, Коста Кумануди, Веља Поповић, Анта Радојевић, Блажо Анђелић, Илија Михаиловић и неки други. И поред тога што је окупаторска војска била још увек ту нико се није обзирао, јер су сви погледи били уперени на ону страну одакле се кретала огромна руска и Народноослободилачка војска.

Мени је било познато да се спрема одбор у коме ће бити заступљене све политичке странке као и све постојеће организације у Београду. Као иницијатор за стварање овог одбора, *који је имао сврху да припреми дочек ослободилаца*, налазили су се Лазар Марковић, Коста Кумануди и Блажо Анђелић. Ово сам чуо на улици, а концем септембра 1944 у просторијама спорт клуба „Југославија“, у Франкопановој 33 одржан је састанак овог одбора. На овај састанак позвао ме је један младић, кога не познајем уопште, и рекао да дођем на други спрат. На овом састанку била су запажена лица: др. Лазар Марковић, Коста Кумануди, Илија Михаиловић, Блажо Анђелић, Белић, Тадић, Јојић, Риста Ђорђевић и неки из Кола српских сестара. Реферисали су: др. Марковић, Коста Кумануди и Михаиловић о потреби стварања једног престоничког одбора...”

Претседник: *То смо већ раишчили.*

Чита се записник Александра - Аце Павловића, дан 29 IX 1945 у ОЗНИ за Срем: „Иза окупације живео сам на Златибору. Крајем септембра 1944 позван сам на састанак са Лазаром Марковићем и Костом Куманудијем. Мени је саопштио Драги Јоксимовић индустријалац да сам позван на састанак и да смо нас двојица одређени од стране националног комитета као делегати да присуствујемо. Отишли смо на место састанка у банку Илије Михаиловића (то је Шумадиска банка). Ту су били Илија Михаиловић, Лазар Марковић и Коста Кумануди. Они су објаснили да су пре извесног времена одржали ширу конференцију.

После овог састанка позвао ме је Анђелић, чијег се имена не сећам, да дођем код њега у стан, у кући Хипотекарне банке Трговачког фонда. Ту сам затекао, колико се сећам, Лазара Марковића, Косту Куманудија, Илију Михаиловића, др. Зеца, чије име не знам, а био је претседник Црвеног крста, Јојића, коме исто тако име не знам, а био је комесар за просвету у првој комесарској влади. Анђелић је рекао да су ме позвали да ме обавесте шта су урадили у одбору итд. *О апелу који је др. Лазар Марковић упутио савезницима нисам. чуо раније док није објављен преко новина.*

Оптуђени Лазар Марковић: *Кад је уопиШе чуо?*

Претседник: *Каже „раније нисам чуо“.*

Оптуђени Марковић: *Кад раније?*

Претседник: *(Чита) „О апелу нисам чуо раније док није објављен преко новина. А о састанцима није било говора...“*

Оптуђени Марковић: *Није могао ни видети ни чути.*

Претседник: *Вероватно мисли на апел српске владе?*

Претседник: Чита се **исказ** Божидара Попадића:

„Знам да се говорило да је др. Лазар Марковић радио на остварењу јединства радикалне странке под паролом: „Радикали на окуп“. Ту се подразумевало спајање свих пет радикалских група у једну моћну партију. Лазар Марковић је чинио и друге покушаје, а поред осталог, одлазио је у Параћин, код своје родбине, и том приликом долазио у Везу са командом моравског одреда.“

Затим Попадић у свом исказу прича о састанку између Милице Топаловић и др. Лазара Марковића. Прича затим о његовом, Попадићевом, састанку са др. Лазаром Марковићем.

„Једном приликом, када смо се склонили од бомбардовања, јуна месеца 1944, нашао сам се са Лазаром Марковићем на месту званом Маринкова Бара. Тада ми је причао да је написао једну књигу о Хрватима. Рекао је да је у књизи настојао да буде што објективнији, али да је за време окупације добио нова искуства о Хрватима. Ова књига мора да је утолико интересантнија, што је он њу писао у доба окупације у току 1942 и 1943 године, и у њој су наглашена нова искуства о Хрватима.“

Затим поново говори о састанку са Милицом Топаловић, женом Живка Топаловића... и тако даље.

Чита се **изјава** Милана Јовановића званог Бата, бившег новинара и управника Државног архива.

„Одмах по доласку на власт Милана Недића, 1941 године, добио сам од њега позив, и том приликом, изложио ми програм владе народног спаса, *саопштио ми је да није имао намеру да се за време окупације прими положаја претседника владе, иако су га нагостили на то његови пријатељи.* Том. приликом рекао ми је да су га пре преузимања власти посетили др. Спалајковић, Коста Кумануди, Лазар Марковић, бивши министри, и други пријатељи, чија ми имена. није поменуо. Приликом те посете сви присутни су утицали на њега да. се прими дужности претседника владе. Недић ми је казао да је и др. Лазар Марковић, том приликом, апеловао на њега. да преузме власт у Србији, обећавајући му да ће га и он помоћи. Марковића су у томе помагали и Коста Кумануди и Мирослав Спалајковић, који је био енергичнији од Куманудија. Овом састанку присуствовали су претставници радикала и демократа.“

Претседник: *(обраћајући се оптуђеном Марковићу): Из овога би испало као да је претходио неки састанак у кући оном свечаном састанку.*

Оптужени Марковић: Г. председниче, у оптужници на страни 145, стоји овако, да иследник пита Генерала Недића: „Ко је пре одржавања те конференције долазио код вас од политичких првака?" Недић на то одговара: „Љотић, Илија Михаиловић, мислим Цинцар-Марковић и још неки људи више познати као угледни Грађани неГо као политичари." Иследник пита. „Да ли је код вас по овој ствари долазио др. Лазар Марковић?" А Недић одговара: „Није долазио код мене у кућу". Према томе, исказ тоГа Милана Јовановића, који је са мном и у личном и у политичком непријатељству, очигледно је лажан.

Претседник: Можда је реч о другом састанку. Уосталом Суд ће то ценити.

Чита се записник о саслушању Мулалић Мустафе од 30 IX 1945 Године.... то је прочитано.

Чита се записник о саслушању Боже Анђелића од 17 X 1945 године.... да ли вам је Марковић дао том приликом... (Тужилац и оптужени Марковић упадају у реч дискутујући када је то било).

.... „У разговору о изборима, и ставу по истима, говорили смо да треба опозиција да изиђе заједнички на изборе".

„Је ли вам Марковић доносио материјал, када и какав?" Пре извесног времена Марковић је концептирао једну декларацију, која би била издата ако се заједнички изиђе на изборе. Међутим, Грол је после оставке дао изјаву... итд. После Гролове оставке отишли смо ја и др. Кумануди Гроловој кући и разговарали о његовој оставци и излажењу на изборе. Том приликом Грол је изјавио да не жели да се у опозицији појави вођство ЈНС са Живковићем, Јевтићем и другима. Мени је дао Марковић концепт декларације а ја сам га дао мом сину да га прекуца."

Да ли вам је познато о прекуцавању проГласа радикалне странке? Није ми познато да је мој син прекуцао, али је тачно да сам му ја дао један примерак ТОГ проГласа, који сам нашао у мом сепфу поште..."

Претседник: Чита се записник о саслушању Славка Теокаревића од 12 децембра 1945 године. Пожаревац у казненом заводу....

Помоћник тужиоца: Ту има нешто о брошури.

Претседник: О брошури је рашичићено. Нема потребе.

„Колико се сећам Марковић је писао једну расправу о хрватском питању. Два пута га је посетио неки немачки мајор који је дуже становао код њега. Он је био на служби у Ћуприји Овог пута Марковић га је задржао на ручку и водио конвенционалне разговоре. Једном приликом дошао је немачки генерал Штрактел из Врњачке Бање и задржао се на вечери. Ту је био и Марковић." Одмах после вечере дат је знак за узбуну. Ја сам побеГао, али не знам да ли је остао Марковић.

Чита се депеша из Врховне команде оптуженог Михаиловића бр. 6.209 која је послата команди од Дум-Дума (Комарчевића) 19 априла 1944 Године... То смо читали...

Депеша бр. 5208 послата од Комарчевића истог датума под бројем 169.... Ово је наставак прве...

Чита се депеша бр. 6895 од Лиде упућена под бр. 237 од 29 маја 1944, Врховна команда ДМ гласи: „Др. Лаза Марковић извештава Живка Топаловића да се налази у Параћину код Теокаревића....”

Претседник: Чита се записник о саслушању Милана Недића... То смо прочитали, да не понављам.

Тужилац: Он је углавном цитиран у оптужници.

Претседник: Он је већ цитиран у оптужници и ту је прочитан готово у целости.

Пауза у 11,35 часова.

Наставак процеса у 12,50 часова, у салу улазе редом оптуженици.

Претседник: Разгледају се фотографије приложене уз оптужницу које приказују стрељање, вешање и клање становништва извршено од стране окупатора, Српске државне страже, четника и осталих формација у служби окупатора. Показује слику на којој се виде стрељани уз пласт сена и вешани у групи од 10-15, затим другу фотографију где Недић, Драги Јовановић и други разгледају штету на усевима). Шта гледају?

Оптужени Јовановић: (Упада) Шта гледају?

Претседник: Штету на усевима коју је вероватно проузроковао град.

Оптужени Јовановић: Ја сам мислио на вешала (Смеје се).

(Ово је изазвало смех и код тужиоца и код претседништва Суда).

Претседник: Показује другу слику на којој се види око 15 повешаних људи око цркве или школе. (Затим показује слику на којој се види вешање партизана из Ваљева. Пред обешеним партизаном држи говор Будимир Босиљчић са четничком кокардом. Обешени партизани су Светозар Поповић и Добросав Симић из Ваљева).

Тужилац: *(обраћа се Дражи Михаиловићу): То није било под вашиом командом? Ви сте интервенисали да се пусте и пуштени су на вашу интервенцију?*

Оптужени Михаиловић: Нисам.

ГХПретседник: Ово је слика партизанског првоборца пред вешањем који има већ омчу око врата, али држи стиснуте песнице.

Тужилац: Је ли то Стеван Филиповић?

Претседник: Јесте, првоборац Стеван Филиповић, металски радник, који с губилишта држи говор против окупатора и ако му је омча на врату. Наравно, то су Немци, сдесовци (српска државна стража) и четници покрај вешала. (Разгледају се фотографије.)

Претседник: Ево слике где су Немци и четници загрљени. Сигурно су ови из Калабџевог одреда, краљева гарда. На овој слици

Немац загрлио четника, овде опет четник загрлио Немца. Ево једне слике вежбање у клању - четници организације ДМ...

Оптужени Михаиловић: *много ШоГа, Господине преШседниче, било је у „сивој књизи хрваШској“. Све је Шамо било намешШено.*

Претседник: Овај овде што седи са Немцима налази се заједно са вама, оптужени Михаиловићу и са мајором Лалатовићем и другима. *Је ли Шо намештено?*

Оптужени Михаиловић: (прилази столу и разгледа фотографију).

Претседник: Ко је овај између вас и овога другога?

Оптужени Михаиловић: То може да буде неки од Јаворчевих.

Претседник: А овај овде? Је ли ово Звонко Вучковић?

Оптужени Михаиловић: Да, то је Звонко Вучковић, ово сам ја, ово је Бејли, а ово је Крста Кљајић који је поГинуо од љоШићеваца.

Претседник: *Ево слике са Теразија 17 авГусШа 1941 Године.*

Оптужени Михаиловић: *А има слика и мојих који су обешени 1941 Године у Ужицу.*

Претседник: Има овде око 100 комада разних фотографија са сахране војводе Бирчанина у Сплиту... Јевђевић држи говор, италијански карабињери чувају стражу, четници у спроводу, ево одликовања. Овде опет последње опело...

Тужилац: Јесте ли ви, Михаиловићу, у своје време разгледали фотографије о сахрани Бирчаниновој?

Оптужени Михаиловић: Нисам имао времена.

Претседник: ... Ево на ковчегу црне заставе са мртвачком главом и натпис: „С вером у бога - за краља и отаџбину“...

Бранилац Николић: Чији су снимци?

Претседник: Ђаво би га знао.

Претседник: Изведени су сви докази приложени уз оптужницу, али током претреса дошли су разни предлози за допуну доказног поступка. Дошли су предлози од тужбе и од одбране. Предлози поднети писменим поднесцима са стране тужбе саопштени су противној страни на једном од прошлих заседања и поменути су у записнику, а односе се на писмена документа и на извесне сведоке. Одлучено је по некима пошто се одбрана изјаснила. Од тада је дошао и предлог од стране одбране. Тако бранилац оптуженог Марковића Лазара, адвокат Александар Николић, својим предлогом поднесеним од 26 јуна предложио је да се саслушају сведоци Недељко Савић, Влада Илић, Влада Митић, Александар Цинцар-Марковић и тако даље. *Александар Јовановић, Александар Белић, Косић ПеШар, Александар Цинцар-Марковић на околносШ да опШужени Марковић није присусШвовао сасШанку крајем авГусШа 1941 Године кад је изабран Недић за преШседника владе. Под два Белић Александра и Ерчић Милана на околносШ да је преШсШавнички одбор био само за Шо да спреми дочек Црвеној армији и Народноослободилачкој војсци. Сведоци Аца Павловић, адвокатаШ, и Божидар Попадић да је у БеоГраду био излепљен један плакаШ, а поШом објављен један чланак у лисШу „Глас БеоГрада“ којим се проШесШовало и преШило проШив беоГрадскоГ одбора за*

дочек... Под чеШири да никада није био у инШимним и добрим односима са Недићем, напроШив да је одбио позив за свечану академију поводом двадесеШогодишњице смрШи Алексе ШанШића. Предлаже саслушање сведока Видоја Бјелице и да се опШужени Марковић својим ранијим писањем и држањем замерио, односно могао замериШи Немцима, предлаже чиШање прегледа краШких извода из студија и расправа и чланака опШуженог Марковића, које је раније писао, а Ше изводе и расправе подноси на увид. Исио Шако 1 јула поднео је предлоГ по кривици Марковић Лазара да се изведе чиШање списка под насловом „ДраГиша ЦвеШковић и пакШ са Немачком" чиме Шреба да се уШврди сШав оптуженог Марковића према Шројном пакШу и саслушање сведока Филиповић Бранка који Шреба да посведочи околносШ да опШужени Марковић није имао иденШичан сШав са. Немцима, Недићем и Михаиловићем за време окупације и да оснивање одбора претсШавничкоГ у БеоГрад у није имао друГи циљ сем дочека Црвене армије. АдвокаШ Атанацковић Рајко бранилац оптуженоГ Мољевића поднео је....

Адвокат Александар Николић: Нисте цео предлоГ прочитали.

Претседник: У праву сте.

ПретСедник: У допуну овоГ предлоГа за читање ове брошуре, предлаже да се саслуша као сведок Миле Вукосављевић на околности: да оптужени Марковић није познавао Комарчевића, него напротив да Га је овај позвао на Уб, те му је Марковић описао бомбардовање БеоГрада, и да је оптуженом Марковићу од стране команде ДМ забрањено било излажење из вароши Уба и села, као политичару, и да је збоГ тоГа он напустио Уб и вратио се у БеоГрад. ПредлоГ Рајка Атанацковића, браниоца оптуженоГ Мољевића од 26 јуна садржи предлоГ: да се из списка судских прочита изјава опШуженоГ Михаиловића: „Пред нама је само један пут", коју је написао оптужени Мољевић и у којој се одражава његов став према окупатору. Даље да се прочита из судскоГ списка концепт писма оптуженоГ Мољевића пуковнику Врањешевућу, писмо бугарским политичарима које је саставио оптужени Мољевић, и увода из брошуре оптуженоГ Мољевића: „Значај и улоГа Врбаске бановине." Концептом писма пуковнику Врањешевућу хоТге да се утврди, супротно оптужници, да настојања оптуженоГ Мољевића нису била уперена на истребљење муслимана и Хрвата, а писмом бугарским политичарима изражава се жеља: да се заведе пуна демократија и позивају се и они да пођу тим путем, и према томе он није настојао да заведе диктатуру, - а то писмо су потписали др. Топаловић и Васић. Увод у брошуру „Значај и улоГа Врбаске бановине" треба да докаже став оптуженоГ Мољевића супротно ставу оптужнице.

Друго, да се из архива оптуженоГ Михаиловића пронађу и прочитају: проГрамска декларација 1941 Године којом се позива на слогу Срба, Хрвата и Словенаца и у којој је изложен у ратни проГрам слободе, демократије и друштвених реформи. Да се прочита

порука Драже Михаиловића хрватском народу коју је написао оптужени Мољевић. Да се прочита порука Драже Михаиловића муслиманима коју је написао оптужени Мољевић, и у којој се залаже за сарадњу са муслиманима. И да се прочита порука радницима и намештеницима коју је написао оптужени Мољевић и у којој се истичу крупне економске и друштвене реформе. Поменута програмска декларација и све цитиране поруке јесу линија изведена од оптуженоГ Мољевића са оптуженим Михаиловићем у мају 1942 Године.

Бранилац Рајко Атанацковић: Ја сам у предлогу назначио: да се из архиве Драже Михаиловића то пронађе и прочита, из те архиве која је била одузета и која се налази пред Судом.

Претседник: Пред Судом нема тоГа. Пред Судом је прочитано све што је било.

Бранилац Рајко Атанацковић: Ја не могу знати Где се то налази, ја сам предложио да се то пронађе и пред Судом прочита.

Претседник: Бранилац предлаже да се прибаве и прочитају изјаве британскоГ бриГадира-АрмстронГа, потпуковника Хадсона и америчкоГ пуковника Мак Дауела, Бејлија, и то АрмстронГ на околности да се оптужени Михаиловић, настојањем оптуженоГ Мољевића, заузимао код енГлеске мисије да би ова посредовала код британске владе да се створи споразум између орГанизације ДМ и народноослободилачкоГ покрета, као и пуковник Бејли на околност да је тражио од Мољевића да пође са њим у Лондон, а када је упитан од Мољевића збоГ чеГа, овај је рекао: „Да покажем човека који је први отишао у шуму и није пружио руку окупатору.“ Онда да је на питање шта Мољевић жели да доноси лондонски радио, Мољевић одговорио: „Само истину.“ Као и на околност да је оптужени Мољевић пуковнику Бејлију дао напред цитирану изјаву, која се завршава тиме да у земљи ваља створити уставно стање да више никада судбина народа и државе не дође у зависност самовоље појединаца. Затим на околност да је оптужени Мољевић потпуковнику Хадсону у јесен 1942 Године изјавио да демократски принципи траже опстанак и слободу рада Комунистичке партије у ЈуГославији и да је у томе била поГрешка прошлих режима што није дозвољаван рад Комунистичкој партији, чиме би се добиле две корисне ствари. Она би била вентил за изразе народноГ нерасположења и пионир за проГрес. Затим пуковник Мак Дауел да посведочи на околност да Га је оптужени Мољевић у два маха молио да америчка мисија достави влади Сједињених Америчких Држава апел, а друГи пут претседнику Рузвелту за посредовање ради успостављања добрих односа између народноослободилачкоГ покрета и ДМ. Затим, да је оптужени Мољевић на зборовима и конференцијама свуда 1941 Године говорио о федеративном уређењу ЈуГославије, равноправности, демократије итд. Предлаже да се прочитају искази Мулалића датих приликом ислеђења на прошлом претресу, уколико се односе на оптуженоГ Мољевића и да се прочитају прибелешке

које је оптужени Мољевић предао иследнику, које се односе на његов став пре рата а нарочито против Немаца. Предлог се завршава тиме да уколико Армстронг, Хадсон и Мак Дауел не би могли да се саслушају као сведоци да се то учини преко британске амбасаде и амбасаде Сједињених Америчких Држава, којима је свакако познато где се именовани налази.

Бранилац оптуженог Јонића, адвокат Живановић, својим поднеском од 26 јуна 1946 Године предложио је да се позову и испитају као сведоци: Уколико се тиче рада оптуженог Јонића и његовог става према Немцима пре рата: Добривоје Стошовић, Драгољуб Динић.... Мија Мирковић, да би доказали да је Јонићево држање пре рата према Немцима противно што тврди оптужница. Затим предлаже да се саслушају сведоци Драгомир Симић, Јаношевић, Цветко Поповић, Јован Јовановић и Петровић на околности у вези са радом оптуженог Јонића у министарству просвете. Да је повећавао број чиновника, оснивао мензе, приређивао посела, културне коморе. Што се тиче поделе ученика у Групе „А“ и „Б“ то је учинио зато да би се заштитили ђаци од прогона од стране окупатора и да би школе могле да раде.

Претседник наставља читање: „да је Уредба о универзитету донета ради спаса институције, и да извесан број професора универзитета није хтео да се пензионисе и ако су били стари него је у томе смислу донео уредбу да се ставе на расположење под платом. О томе би имао да посведочи др. Никола Поповић и директор Женске учитељске школе у Београду Бакић, Борђе Ђорђевић, Александар Цинцар-Марковић и др. Лисавац,“ - У вези са Заводом за васпитање омладине у Наланци да се испитају као сведоци Јевремовић Драгољуб и Милутин Мрваљевић. У вези са Гоњењима од стране окупатора да се позове Тома Росандић, Михаило Јевтић (он или његов син? Оптужени Јонић: он) даље: Славко Лисавац, Мија Мирковић, Мрдаљевић, Миодраг Стојиљковић, - да их је он спасавао лично, а Славко Лисавац да је у Тополи спасао 26 сељака од стрељања... пето, предлаже у вези са написима у „Српском народу“ да се саслушају Војин Пуљевић и Славко Лисавац. Да је уредник био стварно Милош Милошевић, да су Јонићеви чланци мењани и допуњавани, да је Јонић у неколико махова хтео да оставку на положај уредника листа, због мешања окупатора у рад. Предлаже да се позове и издавачко-просветна задруга „Проспект“ о чланку „Аграрна политика и смена Генерација“, и бројеве 11 и 12 „Просветног Гласника“ који садрже рад првог заседања Великог већа Главног просветног савета. Затим: разматрање уз цивилни план - Говор Велмара Јанковића - извештај о раду Просветног одбора, као и чланак о Карлу Жиду „Солидарност“, да сте превели с француског језика. Предлогом од 2 јула предложено је да се саслушају сведоци: Бугарски, Петров, и Аћимовић на околност да су приликом потписивања апела били присутни, да нису хтели да га потпишу и да им се услед тога није догодила никаква непријатност.

Такође да се саслуша Милош Милошевић, новинар - Је ли Шо секретар Шпанке Драгољуба Јовановића?

Чује се од бранилаца: Није, овај Милошевић је извршио самоубиство....

Претседник: Да се саслуша Милошевић, да посведочи да је он био иницијатор апела.

Такође предложите да се позове др. Шеван Јаковљевић, који ће да посведочи да му је он у вези мишљења о главњаци у роману „Смена Генерација“, да му је казао: ако је Шо Шако онда не треба писати романе неће узети пушку у руку и срушити режим у коме се Шако свирепи поступци могу дешавати.

Претседник: Је ли ово пре рата?

Оптужени Јонић: 1940 Године.

Претседник: Да ли послушасте Стеву Јаковљевића и узесте ли пушку у руке?

Оптужени Јонић: Стева Јаковљевић требао је мене да послуша.

Претседник: А ви после са Недићем у владу.

Претседник: Предлог адвоката Радовића Блажа као браниоца Врањешевевића од 28 јуна 1946 Године којим предлага да се по предмету кривице његовог браника испитају: Љупко Станаревић из Бања Луке, Петар Ђукановић и Влада Зечевић министар Грађевина. Затим да се позову и саслушају Хамдија Церић, Бего Хусејиновић као и неки Катан звани „Ноне“. Први треба да докаже да оптужени није никад био за време рата у пријатељским односима нити имао какав међусобни уговор са Немцима и усташама. Ђукановић има да докаже околност да му је лично познато да су се 1942 Године у борби код Хан Пијеска против Немаца и усташа борили заједно четници и партизани: Зечевић да је са својим одредом који је био у саставу са пролетерским јединицама прешао и борио се у Босни и да исти није нападан од стране четничког одреда. Како могу то да утврде из марта 1942 Године кад сте ви са одредом дошли у Фочу?

У вези ове изјаве, а ово је ваш први предлог оптуженом Врањешевевићу који сте данас дали преко свога браниоца, дајете објашњење поводом појединих битака и наводите како се у оптужници тврди „да су црне тројке, под мојом командом убијале велики број и тако даље.“ Пре свега ово су објашњења вашеГ предлога да се саслушају сведоци Перо Ђукановић и остали. Ви сте то већ споменули. Сада набрајате околности. Ово су исти сведоци из поднеска, само детаљисано. Ви сте углавном рекли о каквим околностима има да сведоче а само сте овде сада прецизирали.

Претседник: Предлог оптуженог Глишића Милоша преко браниоца Радовића да се саслушају: Јосип Броз Тито, Арса Јовановић и Сретен Жујовић на околности изнесене у поднеску да сте их ви пропустили преко моста. Какве то везе има са овим. Нико вас не тужи што сте Тита пустили преко моста.

Сведок Жујовић имао би да посведочи о случају под 1 о нападу на Пожегу.

Оптужени Глишић: Ја нисам учествовао у томе нападу.

Претседник: У ствари ви хоћете да докажете да нисте учествовали у нападу на Пожегу.

Арса Јовановић да докаже даљи развитак догађаја.

Бранилац Блажо Радовић: Још један предлог. Предлажем да се саслуша као сведок адвокат Слободан Суботић.

Претседник: Како може да се саслуша адвокат који треба да врши своју функцију браниоца. Немојте молим вас.

Претседник: Како може да се саслуша бранилац као сведок? Онда је потребно да напусти бранилачку дужност, па да се саслуша као сведок. А хоћете ли ви да примите његовог брањеника?

(Бранилац и оптужени Глишић инсистирају да се адвокат Суботић саслуша као сведок).

Тужилац: (обраћајући се оптуженом Глишићу) Боље би било да ћутите.

Оптужени Глишић: Молим вас, ја сам оптужен и браним се.

Претседник: Затим имамо предлог адвоката Ђоновића Николе, браниоца оптуженог Михаиловића, од 29 јуна, којим предлаже да се прочита објава плакатирана у „Новом времену“ 23 јула 1943 Године, а којом је оптужени Михаиловић уцењен са 100 хиљада златних марака. Поред тога бранилац Ђоновић предлаже да се саслуша Јелица, супруга оптуженог Михаиловића, о чињеници да је као таоц ухапшена од стране Гестапоа, не због свог политичког уверења, него због оптуженог Михаиловића, и да је остала у логору до фебруара месеца 1944 Године.

Бранилац Драгић Јоксимовић, својим поднесцима, седам на броју, од 1 јуна, предлаже да се од месног одбора у Крагујевцу прибави плакат извешен (истакнут) од стране Немаца поводом стрељања у Крагујевцу, а у коме се износи због чега је стрељано 2.300 комуниста и - писано крупним словима - присталице Драже Михаиловића и њихових помагача, као одмазда за десет убијених Немаца. Ако то не може да се додвори, онда да се испита које су то разбојничке банде убиле 10 а раниле 28 Немаца између Крагујевца и ГорњеГ Милановца.

У свом другом предлогу бранилац Јоксимовић је прво поделио све ратне злочине који се стављају на терет оптуженом Михаиловићу на Групу злочина за које су означена имена команданата, на Групу за коју су означени само одреди познатих команданата и на трећу, за која оптужница каже да су их починили четници, али не означава ни одреде којима су припадали четници ни имена команданата који су командовали, - па затим, пошто је набројао све злочине из оптужнице, каже да ти злочини можда нису довољно утврђени и расветљени исказима сведока код ОЗНЕ, као истражне власти, или код кривичних одељења народних одбора (који су на претресу прочитани), као ни личним преслушањем извесних сведока на овом претресу.

Затим каже, пошто је после ослобођења Београда образована Државна комисија за утврђивање ратних злочина окупатора и њи-

хових помагача, и пошто је претпоставка да је комисија водила истрагу по ратним злочинима, потребно - он то предлаже - да се од Комисије за утврђивање ратних злочина добаве сва акта у вези са злочинима који се приписују Михаиловићу и да се на претресу прочитају. Друго, да се од поменуте Комисије добаве и њени закључци и одлуке донете након окончања истраге о сваком ратном злочину и да се те одлуке прочитају. При томе истиче да је једино меродавно за утврђивање ратних злочина окупатора и његових помагача мишљење те Комисије. - То као пориче да може ОЗНА да саслуша по питању злочина, а исто тако и други иследни органи.

(Претседник чита предлогу одбране) У погледу покоља извршеног у Вранићу и Друговићу предлаже комисију од два вештака, и то да Суд одреди једног а одбрана другог, па да се на лицу места утврди како је фактично дошло до покоља и ко је непосредни или посредни кривац за трагедију у тим селима.

Што се тиче масовног покоља муслиманског живља из околине Фоче, Чајнича, Горажда и других места предлаже да се утврди да ли ти покољи имају основу у мржњи и одмазди због раније извршених покоља српског живља од стране муслимана у тим крајевима или они претстављају крвоопитство четничких команданата. Каквом ће процедуром то да се изврши, оставља Суду на оцену. Предлаже даље да Суд добава пресуду мешовитог немачко-четничког суда, којом је у децембру 1941 Године у срезу Пожешком у један мах осуђено на смрт 12 присталица партизана и да се прибаве пресуде којима је осуђено на смрт око 1.000 црногорских партизана и сељака.

Најзад предлаже да се преко народних одбора прибаве имена свих побијених и закланих лица, о којима Говори оптужница на страни 36 до 41, јер жртве означене бројем не само да нису довољан доказ него је то и кроз несигурно.

Овде у овом предлогу прича и о неким депешама које је добио из иностранства, а то није важно, и подноси предлог да се као сведоци саслушају (наводи имена лица из иностранства, чланова мисије у своје време при штабу Драже Михаиловића и спасених авијатичара које је бранилац већ раније предлагао Суду као сведоке), који треба да посведоче да их је Дража Михаиловић спасавао и да је оптужени Михаиловић мрзео окупатора, затим да их је оптужени Михаиловић о својим војним намерама и радњама као чланове мисије обавештавао, да су они о томе подносили верне реферате; да су они знали не само шта Михаиловић лично ради, него шта се у земљи уопште ради, да су се саглашавали са свима његовим поступцима, да је оптужени Михаиловић мрзео окупатора, да су о свему што се на терену радило редовно извештавали своје претпостављене органе и да њихови претпостављени органи никада нису чинили никакве приговоре против рада Михаиловића. Затим да ће један од авијатичара сведочити о захвалности авијатичара које је Михаиловић спасао од смрти.

Пошто браниоцу нису познате адресе ових сведока, он тражи закључак Суда о томе па да Суд то достави америчкој амбасади или њему лично те ће они долетети, а ако се то не усвоји, онда да се усвоји читање сведочења две стотине авијатичара датих код њихових власти, па ако Суд то усвоји да му се саопшти закључак да би за пет дана добио то из Америке.

Надаље каже да је неки енглески часопис „Волрд Ривју“ у свесци за децембар на страни 27 објавио писмо које је Хитлер 16 фебруара упутио Мусолинију, па предлаже да Суд потражи ово писмо од Италијана, да се оно на Суду прочита и види из тога да Михаиловић није сарађивао са немачким окупатором, јер наводно Хитлер се буну против Дучеа што помаже Михаиловићеве четнике.

Претседник: Такође предлаже да се саслуша злочинац, шеф бившег немачког Генералштаба фелдмаршал Јодл, који се у Нирнбергу испитује а који је изјавио да је Дража Михаиловић љути противник германске политике на Балкану и био непомирљив противник, претставник отпора против окупаторских снага. Па пошто оваква изјава потиरे навод оптужнице а њему је лично немогуће да је прибави тражи да Суд добави Горе означену изјаву фелдмаршала Јодла у легализованом препису. И обавештен је да је Милан Недић 1944 Године у лето поднео немачком изасланику за Југославију Нојбахеру меморандум о нашим приликама, у коме је за Михаиловића рекао да је енглески човек и да немачки рајх не може на њега да рачуна, и предлаже да с обзиром да наше народне власти су у поседу архиве Милана Недића исти пронађе и прочита на Суду.

У погледу стрељања у Јајинцима предлаже да се прибави списак свих Срба, који су прошли кроз лоГор са потребним Генералијама из лоГорских књиГа и да се после тоГа путем судске комисије вештачењем - сигурно на лицу места - утврди, колико је међу лоГорашима било комуниста, дражиноваца, и неутралних Грађана, и да се извештај те комисије прочита.

Предлаже да се од разних месних одбора добаве извештаји да је Радован Стојановић, четнички командант са 80 до 120 четника отеран у Маутхаузен Где је завршио мученичком смрћу. Исто тако четнички командант Марић из ЖаГубице. Поред тога да је спроведен Миле Обрадовић, претседник општине у Великој Лаоли, са целим одбором. Да се добави извештај да је Марко Смиљанић из Комарице заклао Чедомира Обрадовића, из Милешевца, што је пријавио немачким властима у Лапову, да сељаци прикривају храну. Марија Орбоњев да је њен муж отеран зато што је организацији ДМ предао ваГон муниције. Видосава Чукуљац посведочиће да су на путу БеоГрад - Шабац четници зауставили камион са путницима, Где су били шест немачких војника, и да су тим војницима одузели само оружје и пустили камион да иде. Добрила Перишић, која је држала жур у својој кући на Славујевом Вениу 24, да је полиција упала и да је све са жура одвела и мал-

третирали као дражиновце. Да се позове Макарије познати игу-
ман манастира Раванице, или извештај од управе манастира да
је овај као дражиновац спроведен за логор и тамо умро. Да се до-
бави извештај од среза Ваљевског, месног одбора у Бранковини
или извештај преко среског архијереја о томе да су Чеда и Алек-
са Вићентијевић, свештеници из Бранковине, као дражиновци
завршили у логору на Бањици.

Да се потражи званичан извештај преко месног одбора у Рековцу
да је Воја Гавриловић, председник општине још 1943. Године
стрелян као дражиновац. И тражи да се добави званичан изве-
штај Месног одбора у Багрдану да су четнички команданти Ви-
дић и Марко Смиљанић са својим људством ускали у воз на
прузи Лапово - Јагодина и односили робу.

Тужилац: Је ли то у договору са машиновођом?

То је онај што јавља да ће извршити сечу у Параћину. То је ова
сеча већега стила.

Председник: И предлог да су Немци у Степојевци код Турје убили
60 сељака зато што је 13. X 1941. Године на Немце припуцано од
стране партизана или четника.

И опет у селу Конатици да су партизани или четници убили 2
немачка војника и да су похватили 17 сељака из Конатице и 36 у
Дражевцу и затим стреляли 150 похватаних сељака, - да су
Немци отишли сутрадан у Вранић и похватили још 40 људи и
убили их као одмазду за она своја 2 војника и да се из напред на-
веденога види да су Немци за своја 2 убијена војника и 1 рањенога
у Степојевцу и 12 у Конатици убили ради одмазде 250 сељака.

Ово под римско V није никакав предлог. Говори о репресалијама и
ништа се конкретно не предлаже. Предлаже да се набави изве-
штај.

Бранилац оптуженог Нинчића адвокат Алкалај својим подне-
ском од 1 и 2 јула предложио је да се прочита депеша оптуженог
Нинчића упућена сада из Лозане пре неки дан на његову адресу
којим тражи а се прочитају писма које је оптужени Нинчић упу-
тио својој жени и своје браниоцу а на околност да је сведок Си-
мовић, који је испитан пре неки дан непријатељ оптуженог Нин-
чића и да ће можда хтети да му се свети верујући да је Главни
потстрекач његовога пада. У писму жели да се докаже каква је
чињеница био у емигрантској влади и да у ствари није био ни-
шта, да је све рањено без њега и да уколико се налазе депеше са
његовим потписом да он зато није знао. Јер како се радило тако
је морало да буде.

И даље предлог од 2 јула којим предлаже да се прочита телеграм
од 22 јуна, 24 јуна и опет 24 јуна. Прво пише своје адвокату
„Овлашћујем вас да, предате Суду као доказ писмо од 16 јуна по-
слато мојој породици. Примео сам текст оптужнице.... Два те-
леграма и цитира. -

Председник: Предлог браниоца Танасија Динића, адвоката ГО-
сподина Јовановића од 2 јула којим предлаже да се саслуша Ни-

кола Динић као сведок по кривици његовог браћеника, који ће посведочити да је пук који је имао у току рата водио у борбу. Петко Букумировић и Милан Андоновић који ће посведочити да је оптужени у заробљеничком логору третиран као и остали заробљеници, Станоје Протић, Живан Ђурић, Душан... лични секретар оптуженог Динића који ће посведочити да оптужени није био у Венецији. Да се саслуша Душан Јеремић на околност да је Динић као министар радио на обезбеђењу јавне помоћи. Да се саслушају као сведоци Бора Леонтић и Динчић.

Адвокат Суботић Слободан бранилац оптуженог Павловића предлаже да се саслушају сведоци Тодоровић Петар професор, Попадић Милан, Николај Обрадовић, Драгица Нановић, Виктор Новак, Ристић Светозар, Богдан Банковић из чијих ће се исказа видети да се за њих заузимао за време окупације. Да се нареди надлежним властима код којих се налази архива из које ће се видети да је иницијативом Павловића спасено 115 људи као партизана из околине Ниша и да се може извидети да он није био германофил и да као такав није сарађивао са окупатором у земљи.

Предлог браниоца оптуженог Мушицког адвоката Ђорђа Ст. Ђурића, од 2 јула којим предлаже да се из архиве српске владе, државне штампарије или народне библиотеке прибави статут српског добровољачког корпуса; да се на претрес позове Будимир Вујичић из Чачка као привремени председник општине који треба да исприча ток догађаја 1941 Године...

Адвокат Ђурић: Он треба да посведочи да није било масовног Стрелања јер моме браћенику се импутира да су његови одреди вршили масовна стрелања.

Претседник: Даље да се на претрес позове Десанка Тодоровић која је била тада професор Гимназије у Чачку и да се испита на Горњу околност,

Да се позове Васиљ БиГа адвокат из Београда да посведочи да је њему познато да је Мушицки до стварања бивше Југославије сарађивао са покретом на националном ослобођењу и стварању Југославије, да је оптужени Мушицки за време окупације као командант СДК продавао своје ствари и тиме издржавао породицу.

Претседник: Има предлог браниоца оптуженог Виловића адвоката др. Милана Омчикуса, који предлаже да се прочита једна изјава књижевника и културних радника Хрватске о неким околностима; да није био фашиста и у томе смислу, да је био прогоњен од Италијана, усташа итд.

Оптужени Кумануди: Мој бранилац др. Попс такође је поднео један предлог, који нисте прочитали.

Претседник: Предлог браниоца адвоката Поиса поменут је раније међу осталим предлозима. То је онај предлог да се саслушају као сведоци Драгиша Михаиловић, Младен Ерчић и Александар Белић.

Оптужени Кумануди: Јесте, ја бих молио да се саслушају.

Претседник: *Ти предлози налазе се у склопу осталих предлога. (Обраћајући се Шужиюцу пуковнику Минићу) Друже Шужиоче, изволиШе се изјасниШи о предлозима одбране.*

Бранилац Ђорђе Тасић: *Ја бих молио да се прочита мој предлог, да се прочита чиШав записник а не одломци из изјаве Бањанина.*

Претседник: *Наложите се Шужби да тај записник поднесе. Друже тужиоче, изволите се изјаснити о предлозима одбране.*

Тужилац пуковник Минић: *Ја ћу се мало дуже задржати на неким предлозима одбране и зато се не могу држати оног реда којим сте ви ишли, друже претседниче. Најпре, о предлогу браниоца оптуженог Михаиловића, г. Ђоновиха.*

Под тачком 1) г. Ђоновић предлаже да се прочита немачка уцена Драже Михаиловића. Ја се противим томе предлогу, а ево из којих разлога: сам Михаиловић признао је да се у новембру 1941 састао са претставницима немачког војног заповедника у Србији, а затим да се пет пута састао са Штеркером, изаслаником фон Нојбахера, а сведок Влада Јовановић потврдио је да се састао и са Нојбахером. Даље, из докумената који су на претресу прочитани види се да је Михаиловић давао наредбе и директиве четницима да не нападају Немце, него да заједно са Немцима нападају јединице Народноослободилачке војске. Из прочитаних докумената видело се јасно да су сви Михаиловићеви команданти сарађивали с Немцима. Укратко, документима и исказима сведока већ је до сада јасно доказана сарадња Михаиловића, његових команданата и његових четника са окупатором у борби против Народноослободилачке војске. Због тога је предлог г. Ђоновиха, да се прочита тобожња немачка уцена Михаиловића, не само неумесна, него баш доказује да су Немци тиме извели један перфидан покушај да помоћу једног прогласа претставе Михаиловића пред масама као тобожњег непријатеља Немаца. Тај немачки проглас имао је за искључиви циљ да заустави дискредитовање Михаиловића код маса и код савезника, да ојача Михаиловића који се дискредитовао у борби против Народноослободилачке војске. Зато се противим предлогу г. Ђоновиха.

Бранилац Ђоновић под тачком 2) предлаже да се саслуша као сведок Михаиловићев жена Јелица на околност да је била у логору. И томе предлогу се противим. Ноторно је да су Михаиловићева жена и деца провели извесно време у лоГору, али исто Шако је ноШорно да су после краћеГ времена били пуштени из лоГора, док су чланови породица многих обичних бораца Народноослободилачке војске провели све време окупације у лоГорима, а хиљаде су биле стрељане од Немаца и Италијана. То поређење само показује како су Немци сматрали Михаиловића за своГа „непријаШеља“. ДруГо, тиме иШо је Михаиловићева породица била извесно време у логору, Шакво доказивање нема никаквоГ смисла за оцену да ли је он или не сарађивао са окупатором.

Тужилац: *По кривици Славољуба Врањешевића и предлогу Г. Радовића, браниоца Врањешевића, проШивим се предлогу под Шач-*

ком 1) за саслушање Ђуке Станаревића, да Врањешевећ није сарађивао са Немцима. Он треба да каже оно што је Врањешевећ изложио да побије Врањешевећа. То је неумесно. Друго, противим се саслушању Пере Ђукановића зато што он треба да по предлогу браниоца побија пред Судом опште познате чињенице, да су четници и партизани водили заједничку борбу против усташа. То је познато, све док нису Михаиловићеви официри дошли у Источну Босну, који су изазвали сукоб између четника и партизана у Источној Босни. Четници и партизани су се заједнички борили до зиме 1942 Године. Ту је излишно да се позивају сведоци. Исто тако противим се саслушању сведока Владе Зечевића. Он је прешао са једном групом партизана у пролеће 1942 године из Србије у Босну. На том делу није било сукоба између четника и партизана. Према томе та је чињеница позната. Мислим да нема смисла да доказујемо оно што је сувишно.

Што се тиче осталог, ја се противим осталим доказима и осталим сведоцима, јер ко је могао убијати тај је могао и човечно поступити. За мене је вероватна претпоставка да је Врањешевећ могао поступити и човечно и зато сам против тога да се сувишни докази изводе.

Прелазим на предлогу господина Живадиновића, браниоца Јонића. Под тачком један 1) предлаже се да се саслушају као сведоци Добривоје Стошовић, Душан Летица, Мијо Мирковић. Ја се противим томе. Јонић је познат да је био један од оснивача „Југословенске акције“ и Љотићевог „Збора“. Ноторно је да су обе биле фашистичке. „Збор“ је био немачка експозитура, од свој оснивања. Што је Јонић иступио 1938 Године не може навести Суд на то какав је био његов став пре рата. Од значаја је за утврђивање одговорности Јонића. Његово држање за 4 Године окупације и Суд може знати његово држање према Немцима. Јонић је био обичан слуга немачког окупатора, он је служио Немцима.

Такође се противим предлогу Г. Живадиновића да се саслушају Драгомир Симић, Трифуновић, и сви под тачком 2) (Цветко Поповић, Јован Јордановић и Петровић) у вези Јонићевог рада у министарству просвете у Недићевој влади. Сви ови сведоци требали би да докажу да Јонић није спроводио ону политику, коју је захтевао окупатор, да није спроводио ону линију негов своју неку. То се не може тако доказивати. Значи, да би сведоци требали да побијају писане документе пошто је доказано да је за време читаваог рада у Недићевој влади Јонић искључиво проводио наређења немачког окупатора. Разуме се да је Јонић радио по властитој иницијативи да се директиве што боље разраде.

Мислим и верујем да је Суду барем јасно да је такав слуга окупатора, као што је оптужени Јонић, који се од првих дана окупације ставио отворено у службу окупатора, да није у свом ресору у Недићевој влади радио ништа друго него што су хитлеровци желели, јер да је радио нешто друго они би га најурили. Хитлеровци не би трпели да он ради нешто што се њима не сви-

ђа. Допустити Ши извођење тих сведока, значило би допустити доказивање да Недићева влада није квислиншка влада, да рад те владе није био издајнички, да је био неки националан рад, као што Јонић излаже рад на спасавању српског народа. По мом мишљењу то би било супротстављање Суду познатог стања, општепознатог да је Недићева влада била квислиншка влада, и да су он и остали били отворени сарадници окупатора, отворене службе окупатора. Због свега тога и за тај предлог изјављујем да Га одбијам.

По тач. 3) Г. Живадиновић предлаже да се саслуша Драгутин Јевремовић и Милутин Мрваљевић у вези са Заводом за принудно васпитање у Смедеревској Паланци. Наиме, први треба да посведочи да је неки трговац у Ивањици рекао како његова деца имају да захвале Јонићу што су му била у Смедеревској Паланци, а други хоће своју рођаку да пошаље у Смедеревску Паланку. Мишлим да Суд не треба да усвоји тај апсурдни предлог који треба да докаже да тај васпитни завод, кога је Јонић начинио, није био тамница него неки узорни завод за васпитање омладине, који је помагао омладину у васпитном раду. Цели српски народ зна и с мржњом се сећа ТОГ завода у Смедеревској Паланци где су многи синови и кћери проживљавали прави пакао, теške патње, зато изгледа чудно да је бранилац оптуженог Јонића могао дати тај предлог. Ако су се од стотина и стотина српских родитеља, од српских омладинаца и српских омладинки нашли неки г. Мрваљевић или неки трговац у Ивањици и они су тек двојица. Није могуће да се сети што се све догађало са децом, која су била мучена у Смедеревској Паланци и... За ову двојицу, ако су и спремни да посведоче, они не само да су непријатељи овога народа него и своје властите деце. Ја сам могао предложити неколико стотина омладинаца и омладинки као сведоке да је Јонићев завод за принудно васпитање деце био само експозитура специјалне полиције, али то нисам учинио јер држим да је ноторна ствар, да је ноторно доказано пред Судом, да је то без потребе да је потребно да се само спомиње пред Судом, да се заведе у записник.

Што се тиче предлога браниоца г. Живадиновића под 4) први став нека Суд слободно цени.

Противим се предлогу под 5) и сматрам да је неумесно саслушање сведока Војина Пуљевића и Славка Лисавца, да је уређивао и цензуришао чланке и стварни новинар српског народа био новинар Милош Милошевић. Он је сам признао да је био уредник „Српског народа“ и да је писао по један чланак недељно. Ако предложени сведок докаже да је редакцију листа водио Јонић а Немци су можда изменили нешто у којем чланку којеГ је радио Јонић, ипак је ноторно да је он давао линију чланку и да је он давао линију читавом листу и да је разрађивао линију издаје и потстрекивао на ратне злочине. Због тога изјашњујем да сам против овог предлога.

Прелазим на предлог браниоца оптуженог Мољевића Г. Атанацковића. Предлогу по тач. 1) противим се, јер је овај неостварљив, пошто уколико ја знам судски списи не постоје, ни Мољевић списе не помиње и кад би постојали ипак се противим, јер је на Суду било прочитано довољно докумената и осталих доказа и по томе било је довољно могућности да се упозна рад оптуженог Мољевића.

Тужилац: Уколико се документи под 2) нађу, ја остављам Суду на слободну оцену.

Противим се извођењу доказа предложених у 3) тачки. Утој тачки Говори се о неком програму оптуженог Мољевића који је састављен марта 1945 Године.

Претседник: Је ли вам овај програм у 1945 Години?

Оптужени Мољевић: То је програм који је синтеза онога од 1942 Године.

Тужилац: Молим, програм из марта 1945 године. Какав значај може да има за Суд проглас који је тада написан, када се можда тада Мољевић одвојио од Михаиловића и када је била ликвидација остатака Михаиловићевих банди, то је март 1945 Године и то не може имати никаквог утицаја. У време када пропада читава четничка организација покушава се да се оптужени Михаиловић прикаже као демократа и антифашиста. Ја бих желео да видим његов програм од 1942 Године, када су се четници заједно са Италијанима и Немцима борили против партизана 1942, 1943 и 1944 Године. Али о томе имамо докумената. Имамо његов говор на конгресу у селу Ба, имамо резолуцију и друго. Зато мислим да је ово сувишно.

Противим се предлогу да се прибаве изјаве бригадира Армстронга и пуковника Бејлија, прочитане пред Судом, да се они и саслушају из разлога: 1) оно што је откривено на овом претресу о раду пуковника Бејлија за време док је био при штабу показује да је директно потстрекивао Михаиловића да предузима операције са својим снагама против Народноослободилачке војске заједно са немачким и италијанским окупаторима у непријатељској Четвртој офанзиви од јануара до маја 1943 Године. Изјава једног таквог британског официра, као што је пуковник Бејли, који је у време ослободилачке борбе наших народа против немачког фашистичког окупатора имао према нашим народима непријатељско држање, мислим да не може допринети утврђивању материјалне истине. 2) Бригадир Армстронг, својом изјавом, не би могао допринети ништа осветљавању рада оптуженог Мољевића што до сада није расветљено. Бранилац оптуженог Мољевића Господин Атанацковић жели да Армстронг утврди четири чињенице под тачком 4 а), б), в) и г) његовог предлога. Чињеница под 4 а) пред већем је расветљена, наиме да је оптужени Михаиловић, по властитој иницијативи, тражио посредовање Енглеза за споразум са партизанима 1943 године и да му је Армстронг одговорио да његови претпостављени не могу ову улогу примити.

Оптужени Михаиловић: То се не може видети.

Тужилац: То се види из сШенографских бележака. Ако опШужени Мољевић тај корак оптуженог Михаиловића приписује себи и Суд сматра да није довољна изјава оптуженоГ Михаиловића, Суд може извести суочење између оптуженог Михаиловића и Мољевића о њиховим исказима. Сад је Михаиловић дао исказ шта ће нам АрмстронГ. Према томе за утврђивање ове чињенице није потребна изјава АрмсШронГа.

Што се Шиче чињеница под 4 б), в) и Г) предлоГа браниоца оне за Суд не моГу имати интереса, јер њихово утврђивање не би могло допринети расветљавању материјалне истине о раду оптуженоГ Мољевића, као једноГ од вођа четничке орГанизације, за које су Суду поднети многобројни докази да је сарађивао са окупатором и друГим слугама окупатора у борби против народноослободилачкоГ покрета народа ЈуГославије.

КаквоГ интереса може имати то што је пуковник Бејли позивао оптуженоГ Мољевића да иде у Лондон и рекао да Га прикаже као човека који је отишао први у шуму и који није никада пружио руку окупатору, или изјава оптуженоГ Мољевића пуковнику Бејлију да жели да створи само истину, или изјава оптуженоГ Мољевића да ваља створити такво стање у земљи да више судбина народа и државе не дођу у зависност ни о какав случај или самовољу појединаца. То су само Мољевићеве Голе речи, евентуално исказане у најужем кругу, да не кажем у четири ока, које су у контрадикцији са чињеницама које произилазе из хиљаде докумената који су приложени и са читавим радом те четничке орГанизације под вођством Мољевића и свих осталих.

Под тачком 5) предлоГа браниоца противим се прибављању изјаве британскоГ потпуковника Хадсона, ако треба да се прочита на Суду о некаквим демократским концепцијама оптуженоГ Мољевића. Пре свеГа тобожња изјава оптуженоГ Мољевића, дата у разГовору са потпуковником Хадсоном, да је он за слободу опстанка Комунистичке партије, коју бранилац оптуженог Мољевића хоће да доказује изјавом потпуковника Хадсона, у противречности је са писменим документима прочитаним на претресу, које је оптужени Мољевић потписао и написао, у противречности је са читавим његовим радом за време четири Године рата и окупације. Према томе, иако је оптужени Мољевић дао потпуковнику Хадсону једну такву изјаву то су Голе фразе против којих стоји његов четвороГодишњи практичан рад у вођству четничке организације. Поред тоГа, мислим да нема смисла тражити од потпуковника Хадсона изјаву из оних истих разлоГа којим сам мотивисао предлоГ браниоца оптуженоГ Мољевића да се Шражи и прочита пред Судом изјава пуковника Бејлија, јер је држање потпуковника Хадсона, за време док је био при штабу опШуженог Мољевића почев од јесени 1941, како се Шо показало на овом претресу, било према ослободилачкој борби наших народа исто као и држање пуковника Бејлија.

Под Шачком 6) предлога браниоца опШуженог Мољевића Шакође се проШивим да се прибави изјава Мак Дауела о садржини говора опШуженог Мољевића, одржаноГ крајем 1944 у Босни после бексШва чеШника из Србије, у времену нпглог растура чеШничке орГанизације. Пре свеГа, о садржини Ших Мољевићевих Говора моГу посведочити опШужени Михаиловић и Виловић који су присусШвовали зборовима на којима је Говорио опШужени Мољевић, а одбрана, ако налази за поШребно нека предложи Суду или Суд према власШиШом нахођењу, а не да се прибавља нека изјава пуковника Мак Дауела.

ДруГо, ја се проШивим Шражењу било какве изјаве од пуковника Мак Дауела и мислим да нема никаквоГ смисла прибављаШи Ше изјаве из исШих разлоГа, које сам изнео кад сам се проШивио Шражењу изјаве од пуковника Бејлија и поШпуковника Хадсона, јер је пуковник Мак Дауел, за кратко време боравка у штабу оптуженоГ Михаиловића, како је на претресу установљено, и како се то из властитих изјава Михаиловићевих види, имао према народноослободилачкој борби наших народа слично држање као и пуковник Бејли и потпуковник Хадсон, и то у времену када је сарадња оптуженоГ Михаиловића са окупатором и његових команданата и читаве орГанизације била потпуно очиГледна и јасна за цео свет. Чак и иностранство је знало за то.

Под тачком 7) предлоГа остављам Суду на оцену.

Под тачком 8) предлоГа нисам у моГућности да се изјасним, јер не знам каква је садржина. Наиме, предлаже се неки предлог који је предат иследнику. Ја не знам Где се тај предлог налази.

Да се задржим сада на предлозима Г. Јоксимовића, браниоца оптуженоГ Михаиловића. На оним ранијим предлозима сам се дуже задржао, а на овим предлозима нећу се толико дуго задржавати.

Претседник: Немојте само на свима одреда тако дуго, а на овом можете.

Тужилац: Затим се противим предлогу г. Јоксимовића да се прибави и прочита на претресу некакво писмо Хитлера Мусолинију од 16 фебруара 1943 године, као и исказ фелдмаршала Јодла, дат пред Судом у Нирнбергу о томе како су Немци сматрали љутим непријатељем оптуженоГ Михаиловића, и да он није сарађивао са Немцима и Италијанима. Морам изјавити да су ови предлози г. Јоксимовића побудили код мене велико чуђење. Зар за г. Јоксимовића није довољно што је сам оптужени Михаиловић признао да се 1944 године лично састао са претставницима немачког војног заповедника у Србији, као и то да се састајао са Штеркером и Нојбахеровим изаслаником. Зар му није довољно признање оптуженог Михаиловића да су његови команданти сарађивали са окупатором у борби против Народноослободилачке војске. Зар г. Јоксимовићу није било довољно признање самог Михаиловића да су готово сви његови команданти сарађивали са окупатором, било са Италијанима, било са Немцима, било и са једнима и са другима. Зар г. Јоксимовићу није било довољно с^едочење толиких сведока

и стотине и стотине иисмених докумената, написаних руком оптуженог Михаиловића и његових сарадника Остојића, Лалатовића и осталих, него тражи некакво Хитлерово писмо Мусолинију из 1943 године. Најзад зар г. Јоксимовићу нису довољни искази сарадника Михаиловићевих Радића, Враћешевића, Глишића, и његовог бившег команданта пуковника Ђурића о сарадњи Михаиловића и његове организације са окупаторима? Ја нисам склон да верујем да Г. Јоксимовић спада у ред људи за које наш народ каже да су недоказани, па зато се и чудим оваквим његовим предлозима. Ја налазим да Суд ове његове предлоге не би могао да прихвати, јер пискарања Хитлера Мусолинију, уколико таква постоје, не могу да потру извршена дела заједничких конкретних операција Михаиловићевих четника, Италијана и Немаца против Народноослободилачке војске, заједнички рад оптуженог Михаиловића и Штеркера, заједнички рад, с једне стране, Навла Ђуришића и Баја Станишића и, с друге стране, Пирција Биролија; заједнички рад Живка Топаловића и генерала Трифуновића са Штеркером; заједнички рад Илије Бирчанина с једне стране и генерала Роате с друге стране, и тако даље. Ко би све набројао све те Генерале и команданте који су сарађивали са оптуженим Михаиловићем и његовим командантима. То све не може да потре једно Хитлерово писмо.

Противим се такође предлогу браниоца оптуженог Г. Јоксимовића да се трага за неким тобожњим меморандумом Недића, из кога би се, по наводу Г. Јоксимовића, видело да је Недић био љути непријатељ оптуженог Михаиловића. Овај предлог је неумесан. О односима Недића и Михаиловића мислим да је Суд довољно чуо на овом претресу. Чуо је исказе самог Михаиловића, Драгомира Јовановића и осталих, прочитан је исказ Недићев и други документи. Односи изм.еђу Недића и оптуженог Михаиловића довољно су расветљени. Видели смо како се Недић августа 1944 године састао са оптуженим Михаиловићем и направио споразум о сарадњи против Народноослободилачке војске. Видели смо како је оптужени Михаиловић, под окриљем Недића и под његовом командом, легализовао своје одреде. Због свега тога, ја мислим да је сасвим оправдано одбацити тај предлог.

Треће, противим се предлозима браниоца оптуженог Михаиловића да се прибаве спискови и Генералије свих Срба који су прошли кроз лоГоре да би се утврдило колико је комуниста, а колико дражиневаца и других неутралних Грађана прошло кроз ове лоГоре. Ја ово цитирам његове речи да се не би помислило да су ово моје. Г. Јоксимовић се позива на речи друга Ђиласа да је из лоГора на Бањици стрељано преко 30.000 Срба, а да је међу њима мали број комуниста, па вели: „Ко су ти Срби, ако нису комунисти, онда дражинеовци.“ Цитирам опет речи Г. Јоксимовића. Међутим, када би они стрељани на Бањици могли да чују речи Г. Јоксимовића преврнуле би им се кости у Грбовима од Гнева што им Г. Јоксимовић не да да мирују неГо их клевета и назива дражинеовцима и

ако су дали своје животе за слободу отаџбине. Изгледа да г. Јоксимовић партизане изједначује са комунистима, исто онако као што су радили Гебелс, оптужени Михаиловић, Слободан Јовановић, Јонић и други. Изгледа да г. Јоксимовић није схватио речи друґа Ђиласа, које значе да су Немци и њихови сарадници стрељали како комунисте тако и остале српске родољубе и да је међу стрељанима присталица народноослободилачке борбе више неґо што је било комуниста, што потврђује да су широке масе српскоґ народа, предвођене од комуниста, учествовале у борби против окупатора. Према томе, из тогп произлази да то није била никаква комунистичка побуна за рачун Совјетске Русије, како су мноґи покушавали да то прикажу.

Зар Г. Јоксимовић није чуо оптуженоґ Драґомира Јовановића, ако то сам раније није знао, да су Немци скупљали родољубе Србе не питајући ко је шта и зар Г. Јоксимовићу није познато оно што је познато и домаћој и страној јавности да су изведени на стрељање мноґи само зато што су Срби. Казао би човек да он то не зна и да је доба окупације преспавао. Међутим, мало је вероватно да Г. Јоксимовић ово не зна, неґо је вероватно да жели да докаже оно што је немогуће доказати: да оптужени Михаиловић и њеґова организација нису сарађивали са окупатором и да је њеґова организација била некакав национални покрет који се само борио против комуниста, што би хтели да прикажу неки политичари из земље и друґи елементи из иностранства, који заступају извесну тезу, као и бранилац оптуженоґ Михаиловића Г. Јоксимовић. Међутим, у образложењу Г. Јоксимовића има зрнце истине када каже да међу Србима у Краґујевцу, Мачви и свуда где су масовно стрељани има и таквих родољуба који су мрзели окупатора али су веровали Михаиловићу, јер су били у заблуди да ће их он водити у борби против окупатора.

Тужилац: Такви људи или су пали Немцима и њиховим слуґама у руке приликом скупљања за стрељање одреда без обзира на опредељење жртава, или су сами на своју руку предузимали неке акције против окупатора наивно верујући да је то у складу са линијом рада оптуженог Михаиловића, па су поводом таквих акција и падали у руке Немаца и били стрељани. Ми смо видели на претресу да су чак и поједини Михаиловићеви команданти, чија савест и љубав према отаџбини нису били потпуно утрнули, предузимали на своју руку извесне акције против Немаца упркос тоґа што су од Михаиловића добијали строґа наређења да не смеју нападати Немце и да „користе” Немце у борби против НОВ тј. да сарађују са Немцима у борби против НОВ. Најлепше је то приказао сведок пуковник Ђурић бивши Михаиловићев командант, који је само потврдио оно што садрже Михаиловићеве депеше и остала писмена документа прочитана на претресу. Учинио бих грех према оним поштеним родољубима који су из заблуде веровали Михаиловићу, и у том веровању издисали на разним немачким стрелиштима, мислећи да су Михаиловићеве ци-

љеви, за које су живот жртвовали, они исти чије су они остварење желели: ослобођење испод јарма окупатора и истинска демократија, ако не би констатовао ову чињеницу.

Г. Јоксимовић најмање има права да жртве ових преварених људи потрже као доказе да оптужени Михаиловић и његови четници нису били сарадници окупатора, јер када би ти људи могли устати из Грובהа, они би с Гнушањем осудили издајника Михаиловића, као што Га изврстан број поштених људи који су били његове присталице, можда све до овог процеса, данас са Гнушањем осуђују увиђајући да су живели у великој заблуди.

Кад овако стоје чињенице које су опште познате, а које су на овом процесу добиле изванредно снажну потврду, онда верујем да Суд неће усвојити бесмислене предлоге браниоца Јоксимовића изложене у овој тачки.

Противим се такође предлозима браниоца оптуженог Михаиловића г. Јоксимовића да се прибављају и изводе докази о томе шта је било са четничким командантом Радованом Стојановићем, четничким командантом Марићем, претседником општине у селу Велике Лаоле Милошем Обрадовићем, Србољубом Јанковићем, из Београда, Макаријем, игуманом манастира Раванице, Чедом и Алексом Вићентијевићем из Бранковине, Војом Гавриловићем, из Рековца.

Овим предлозима се противим из истих разлога које сам изложио у претходној тачки. Чиним само једну напомену. Г. Јоксимовић ћутке прелази преко чињенице да је четнички командант капетан Радован Стојановић био отворен слуга окупатора и стајао под командом Милана Недића. Ако Суд сматра да је то важно утврђивати може о томе испитати оптуженог Михаиловића, а ја стојим Суду на расположењу да зато пружим и писмене доказе. Слично је и са четничким командантом Марићем. Жалим што се г. Јоксимовићу десила можда омашка па оплакује Недићеве команданте.

Пето, противим се предлогу браниоца оптуженог Михаиловића Г. Јоксимовића да се позову и саслушају као сведоци: Добрила Пешић из Београда.

И овом се предлогу противим из разлога изложених у претходне две тачке.

Шесто, противим се такође предлозима браниоца оптуженог Михаиловића Г. Јоксимовића да се саслуша као сведок Видосав Тукуљац из Београда, да се од Месног народног одбора из Баграда на прибави извештај о јуначким подвизима на возовима четничких команданата - познатих ратних злочинаца Видића и Марка Смиљанића, и да се прибави извештај Месног одбора села Милошева о подвигу Марка Смиљанића, ратног злочинца који је наводно ликвидирао неког немачког потказивача.

Ови докази су сувишни. Ми смо у току претреса видели да су из разних личних рачуна четници ликвидирали и три таква издајника као што су Цека Ђорђевић, Масаловић и раснон Булић. Ви-

дели смо такође да је било неких хитних саботажа на возовима које је на своју руку изводио пуковник Ђурић док је био Михаиловићев командант.

Тужилац: *А видели смо такође како се Михаиловић састајао са Недићем, Аћимовићем и Д. Јовановићем. Видели смо такође како су Михаиловићеви команданти резали један другоме главу: Ајдачић Радовићу, Раковић Јанковићу и Јеврему Симићу и тако даље. Видели смо и како су четници чували пруге и мостове од напада партизана за рачун Немаца и тако даље. Да ли је онда потребно губити време да се са још два три ситна случаја докаже оно што је већ потпуно расветљено. Мислим да је то сувишно.*

Седмо, противим се и свим предлозима браниоца Јоксимовића, који садрже доказе да су Немци вршили репресалије у Србији. Бесмислено је доказивати оно што је општепознато, па су зато бесмислени и предлози г. Јоксимовића, да се од средњег народног одбора у Умци прибави и прочита званичан извештај о немачким злочинима у Степојевцу, Конатици, Дражевцу, Вранићу. Мене чуди да г. Јоксимовић није предложио да се прибави званичан извештај да су Немци стрељали Србе у Крагујевцу, Краљеву, Јајинцима, Мачви, на Бубњу код Ниша. Могло се и то десити, пошто изгледа да је г. Јоксимовићу потребно доказивати и оно што је општепознато. Шта г. Јоксимовић тиме жели да подастре доказима своју тезу да је Михаиловићева парола: „Још није време за акцију против окупатора“ и изговор да се плаши репресалија против народа, била оправдана, то мислим за суд не може имати никаквог интереса, а поред тога довољно му је, ако при тој тези остаје да се позове и на општепознате догађаје. За г. Јоксимовића би било боље, ако му је иоле стало до истине и до тога да схвати правилно оптуженог Михаиловића и његову линију рада, а уз то и да као бранилац помогне Суду у истраживању материјалне истине, што му је професионална дужност, да себи постави питање: кад за Михаиловића „није било време“ за борбу против окупатора, како је за њега „било време“ за братоубилачку борбу против партизана? Бар сада, у овој фази претреса, могао би то питање себи поставити, ако му то питање није долазило у главу за ове четири године. Кад би тако поступио, можда би увидео бесмисленост своје тезе. Можда би закључио да је бесмислено бити већи дражиновац од самог оптуженог Михаиловића.

Противим се и предлозима браниоца оптуженог Михаиловића г. Јоксимовића да се од државне комисије за испитивање ратних злочина прибаве докази, да су заиста извршени ратни злочини, који су наведени примера ради у оптужници. Овај предлог је сувишан. Зар за г. Јоксимовића нису довољно јаки докази оригиналне депеше и писмени извештаји Михаиловићевих команданата и самог Михаиловића који доказују злочине набројане у оптужници? Зар за г. Јоксимовића нису довољни сведоци са прережаним вратом, које је Суд испитао и очевици злочина изложених у

оптужници?! Зар г. Јоксимовић није запазио да су сведоци изнели већи број злочина него што је набројано у оптужници?!

Државне комисије за испитивање ратних злочина не могу имати других доказа осим писмених докумената и сведока, према томе оне исте доказе, који су већ у току претреса изведени. Зашто је онда потребно од државних комисија додати доказе који су већ пред судом изведени.

Ако је то потребно г. Јоксимовићу, мислим да ником другом није потребно па ни Суду. Зато сам и предложио да Суд одбаца и овај предлог г. Јоксимовића као сувишан.

Бранилац тражи да се прибаве имена убијених, на пример у срезовима Чајничком, Прибојском и Фочанском, према наводима у оптужници. Он тражи прибављање имена оних хиљада људи убијених о којима је јавио Павле Ђуришић. Ми нисмо у стању да прибавимо ни имена стрељаних на Бањици, где су неке књиге вођене, али у које, узгред буди речено, нису уношени сви који су били стрељани. Ко би онда могао прибавити спискове 9.200 убијених у четничком покољу над становништвом из околине Чајничка? Такви предлози су бесмислени, тим пре што се број жртава зна из писменог извештаја Михаиловићевог команданта Ђуришића. За г. Јоксимовића није још потпуно расветљен ни злочин у Вранићу, Друговцу и Болечу. Он прелази ћутке преко Михаиловићевих депеша, којима је наредио својим командантима да очисте околину Космаја, како од партизана тако и од симпатизера и јатака њихових. Он прелази ћутке преко чињеница да су Михаиловићеви команданти Трифковић, Лазовић и Калабић извршили те злочине спроводећи Михаиловићево наређење. Г. Јоксимовић још тражи да се „путем увиђаја утврди на лицу места, (цитирам његове речи), „како је и зашто дошло до покоља у означена два села и ко је непосредни или посредни кривац за трагедију, која је снашла иста села?" Г. Јоксимовић тражи разлоге како би оправдао ове злочине. Изгледа да он погрешно схвата да треба овде да правда злочине, уместо да брани оптуженог.

Вероватно да би он хтео да се утврди да су сељаци села Вранића и Друговца сами криви што су их поклали четници. Још само да им каже: „Снесите што вас је снашло. Не били помагати партизана, па вас не би поклали."

Г. Јоксимовић предлаже такође да се утврди да ли је основ четничкоГ покоља хиљаде становника Фоче и околине - „у мржњи и одмазди збоГ раније извршених покоља српскоГ живља у тим крајевима, или означени покољи претстављају крвоопитство четничких команданата у дотичним местима?" Ове речи Г. Јоксимовића не показују зашто је потребно да се то утврђује, али ја мислим да је јасно шта тиме хоће да постигне Г. Јоксимовић.

По његовој логици, изгледа да би било допуштено остварење правила: ако ти убијаш и ја ћу убијати, ако ти крадеш и ја ћу красти, зато што ти крадеш.

Друкчије речено, ако су чеШници клали муслимане и ХрваШе и усташе су клали Србе. Према Шоме, не могу биШи криви чеШници што су клали муслимане и ХрваШе. Само што Г. Јоксимовић заборава да по тој лоГици и усташе моГу рећи: ни ми нисмо криви, јер ми смо клали Србе зато што су четници клали Хрвате.

По тој лоГици би изашло да нису криви ни усташе ни четници, иако је од једних и друГих поклано стотине хиљада Срба, Хрвата и муслимана.

Изази да је то лоГика оправдавања најстрашнијих ратних злочина.

Г. Јоксимовић би требало да пази да и по овом питању не склизне на линију оправдавања ратних злочина, уместо да даје одбрану оптуженоГ Михаиловића. Ако би му се то десило, оГрешио би се и о своју професионалну дужност и према безбројним четничким и усташким жртвама.

Г. Јоксимовићу Шребало би да буде јасно да су ти обострани поклољи само конвенирали окупаторима и ником друГом, јер су на тај начин четници и усташе, полазећи привидно са различитих становишта, разоравали братство и јединство народа ЈуГославије у ослободилачкој борби против окупатора.

Уверен сам да је од Суда далеко лоГика Г. Јоксимовића и даће Суд умети да, држећи се закона наше Републике, правилно оцени ратне злочине Михаиловићевих четника, исто онако као што друГи судови наше РепуБлике умеју правилно да оцене ратне злочине Павелићевих усташа.

ЗбоГ тоГа ја мислим да је и овај предлоГ Г. Јоксимовића потребно одбацити.

Осмо, о предлозима браниоца оптуженоГ Михаиловића Г. Јоксимовића да, се саслушају Волтер Менсфилд, Мајк Ми-Кул, Вилијам Лен Џоџерс, Ђорђе Мусулин, Елсфорд Крамер, Мајк Рајачић, Гас Браун изјаснио сам се већ у току претреса. Морам само да изјавим да ми је заГонетно зашто Г. Јоксимовић понавља предлоГ у поГледу неких од горе именованих, када је тај предлоГ Суд већ једном одбацио. Не знам коме је у интересу такво држање Г. Јоксимовића.

Девето, противим се предлогу да се прибављају и читају на претресу искази 200 америчких авијатичара. Мишљења сам да су такви докази сувишни, јер се њима иде на то да се доказује нешто што је опште познато, а то је да је Михаиловић изванредан број америчких авијатичара, које је народ спасио, прихватио и предао америчкој војној мисији која се налазила при његовом штабу и која их је авионима упутила у Америку. Михаиловић је морао било какву услугу учинити Американцима, када је рачунао на њихову подршку коју му је обећао пуковник Мак Дауел чак и крајем 1944 Године, када је била његова сарадња са окупаторима потпуно јасна и очигледна. Разумљиво је да је у таквој ситуацији Михаиловић учинио услугу америчким авијатичарима захваљујући томе што их је народ спасао а он предао америчкој војној мисији.

Што се тиче осталих предлога, изјављујем да се свима тим доказима противим, јер мислим да су досадашњим доказним сретствима расветљене све чињенице.

Претседник: Саопштава се још један предлог који је дошао по кривици оптуженог Рада Радића од стране његовог браниоца Лазара Вујичића, који предлаже саслушање сведока *Бранка Гркинића, Станка Антонића, Данила Вуковића, ДраГољуба Рајоеића и Крунића из Чечаве и друге.*

Бранилац Вујичић Лазар: *На околности што оптужница ставља мом брањенику да је сарђивао са усташама, да је водио борбу против усташа и да је организовао пуч у Јошавци.*

Претседник: (Обраћа се тужиоцу) Друзе тужиоче, изволите се изјаснити о овоме предлогу.

Тужилац: Документа се не могу побијати сведоцима. **То** не иде.

Претседник: Данашњи се претрес прекида и наставља сутрадан у 7 часова. Изведите оптужене.

Претрес је прекинут у 14,5 часова.

3 јул
Почетак у 7,45 часова.

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића Драгољуба-Драже и осталих. Друзе заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене и они седају један за другим на оптуженчку клупу). Од јуче, поред осталих предлога који су до јучерашњег дана дошли са стране тужбе и са стране одбране Суду, и који су ту саопштени, па су се по предлозима изјаснили тужба и одбрана, дошла су и два предлога браниоца оптуженог Михаиловића Драгољуба, г. Јоксимовића Драгића, који у једном предлаже да се преслушају код овога суда Давид Ј. О'Конел и његови другови, наредници Винк Лебел и Хам, који су као авијатичари спасени, *од четника организације ДМ*, а у вези сведочења раније испитаног сведока на овом претресу Јовановића из Ваљева, чиме хоће да се утврди да се истима ништа није догодило, већ да су остали живи и здрави, што нас радује. Сведок Јовановић није ни посведочио да су исти убијени, него да је о њима изгубио сваку вест и да је правио питање код америчке амбасаде, где су му рекли да се не воде у картотеци живих, а да он претпоставља да им се нешто догодило после тих обавештења. *Хвала богу кад су живи.* Другим предлогом предлаже се да се прочита осам преписа саопштења вишег СС фирера и заповедника полиције у Србији Бадера, о томе да су у циљу одмазде вршена стрељања *припадника организације ДМ* (Обраћајући се браниоцу Драгићу Јоксимовићу). Ви сте овде приложили преписе и гарантујете да су они верни оригиналу? Да ли ви имате те оригинале?

Бранилац Драгић Јоксимовић: Имам, али моментано их немам овде.

Претседник: Да ли их уопште имате и да ли можете да их поднесете Суду?

Бранилац Јоксимовић: Имам и могу.

Претседник: Друзе тужиоце, изволите се изјаснити о овим предлозима данас поднетим.

Тужилац Минић: Противим се првом предлогу. Ја могу да изразим своје велико задовољство што су ти авијатичари о којима је реч у животу. Сведок Јовановић није пред Судом ни изјавио да зна сигурно шта је било са њима. Он је само изјавио да се у амери-

чкој амбасади воде у списку изгубљених и зато је дошао да посведочи ту чињеницу. А кад су они у животу, онда то човек може само да поздрави. Сматрам да је сувишно и свакако је сувишно да се тај доказ изводи. Узмимо то као готову чињеницу, кад то тврди у свом поднеску г. Јоксимовић.

Исто тако противим се и другом предлогу. *ШШо се Шиче упиШе Шога тиШања сШрељања Дражених присШалица и објаве Немаца да су сирељане присШалице Драже Михаиловића, ја сам по томе већ јуче дао једно опширно образложење поводом другоГ једноГ случаја. Мислим да Шо није потребно понављати данас и моГу само констатовати да су те немачке објаве баи у том поГледу што су назначивале да су стрељане присталице Драже Михаиловића, претежно обичан фалсификат. Ја се врло добро сећам случаја у Младеновцу када су објавили Немци да су стрељали 40 дражиноваца, а у ствари је било стрељано 10 сељака, а сви остали били су партизани, међу њима и комесар батаљона Јевтић, судија из Чачка.*

Друго, колико ми је познато, Г. Јоксимовић изГледа оплакује Милана Калабића³³² и наводи Га да је стрељан као присталица Драже Михаиловића. Ја мислим да је српски народ тоГа крвника запамтио добро. Мене чуди и запрепастићује да се Г. Јоксимовић може позивати на те људе, који су боГзна из којих личних рачуна, који су избили између њих и Немаца, стрељани, чуди ме да се на њих Г. Јоксимовић позива као на жртве Драже Михаиловића. Ја не знам да ли има детета у ОкруГу крагујевачком да није запамтило злочине Милана Калабића. Преко Калабића Дража Михаиловић је леГализовао своје одреде, а Г. Јоксимовић сада наводи да су Га Немци стрељали као дражиновца. Мислим да Суд не треба да усвоји те предлоге, јер су потпуно сувишни и депласирани.

Бранилац Драгић Јоксимовић: Ја нисам поднео ту плакату као доказ, нити сам за Калабића нити против Калабића. Ја сам Шражио да се прочита плакат о стрељању извесноГ броја лица, међу којима се налази и Калабић. Ја Шражим да се прочита тај плакат. Није овде реч о Калабићевим злочинима или о његовим врлинама. Ништа више.

Претседник: О свима до сада, до трећег јула 1946 године, поднетим предлозима тужбе и одбране усмено у записник о главном претресу и у поднесцима предатим Суду, Суд је донео решење.

1) Усвајају се предлози тужиоца да се на претресу прочитају поднети документи означени бројевима 785а, 790, 791, 794, 796, 798, 799, 802, 806, 809, 911 и 912. Као и документа и поднесци од 22 јуна 1946 године означени од броја 815 закључно са бројем 907, сем докумената у овом поднеску означених под бројем 815, 816, 823, 25, 26, 29, 931, 35 и 36. Мало пре требало је рећи број 806а, 811 и 812 који се дозвољавају.

Тужилац: А од броја 703?

Претседник: Све вам је то одбачено.

Тужилац: Недостаје 110 докумената?

Претседник: То је решење Суда.

Тужилац: Добро, констатујем да сте ми одбацили 110 докумената.

Претседник: То је право Суда... Друго, усвајају се следећи предлози одбране:

а) Николе Ђоновиха, браниоца оптуженог Михаиловића, да се изведу докази: читање плаката, објаве о уцени оптуженог Михаиловића;

б) Предлог Драгића Јоксимовића, браниоца оптуженог Михаиловића, да се изведу докази преслушавањем сведока Марије Орбоњев, Видосаве Туркулац и Добриле Перишић, свих из Београда, на околности означене у поднеску, и да се добаве извештаји од народних месних одбора из Петровца на Млави, села Бранковине и села Багрдана по околностима у поднеску означеним;

в) Предлог Живадиновић Милана, браниоца оптуженог Јонића, да се изведе доказ преслушавањем сведока Росандић Томе и Стојиљковић Миодрага, земљорадника из Велике Плане;

г) Предлог Алкалаја Давида, браниоца оптуженог Нинчића, да се на претресу прочита депеша оптуженог Нинчића од 15 јуна 1946 године упућена Алкалају, затим писмо оптуженог Нинчића од 20 јуна 1946 године упућена Алкалају, писмо оптуженог Нинчића од 26 јуна *упућено Олги Хумо*, као и три телеграма од 29 јуна 1946 године и телеграм од 30 јуна 1946 упућени Алкалају;

д) Предлог Александра Николића, браниоца оптуженог Марковића Лазара да се изведе доказ преслушањем Ерчића Милана, из Београда, на околност у предлогу означену;

ђ) Предлог др. Попс Фридриха браниоца оптуженог Куманудија Косте, да се преслушају сведок Ерчић Милан и Драгиша Јоксимовић на околности у предлогу означене;

е) Предлог Александра Николића, Суботић Слободана и Миљакловић Павла, да се прочита оригинални записник седница емигрантске владе одржане 1 септембра 1942 године, 6 новембра 1942 и 19 маја 1944 године.

Треће: сви остали предлози тужбе и одбране одбијају се са разлога, јер су с обзиром на досадашњи резултат претреса, делом сувишни, а неки су предложени за доказ чињеница које се оптужбом уопште не инкриминишу, неки су предложили за доказ чињеница које тужба није ни оспорила, а неки су од њих неизводљиви. То је решење Суда по поднетим предлозима.

Претседник: Решењу Суда приговарају у погледу усвојених предлога браниоци Драгић Јоксимовић, Ђорђе Ђирић и Лазар Вучетић.

Приступа се извођењу доказа, читањем списка из предлога тужиоца, 703-785 а.

Писмо упућено оптуженом Михаиловићу од Хадсона. „Поштовани, господине министре, стало ми је до тога да вас још једном известим да вам се стављам потпуно на ваше расположење ако сматрате да могу користити вашој организацији. Желео бих се састати са капетаном Ђуришићем и пуковником Станишићем и оста-

лим вођама, који су се тако успешно борили против комуниста и ослободили своје крајеве од њих. Ја мислим да би можда помогло, кад бих тиме лично саопштио, да је Велика Британија решена да стопроцентно помаже вас за уједињење под вама као јединог лица свих националних снага у земљи и спремите за предузимање акције против окупатора онога дана кад ваше шансе буду имале изгледа на успех. Ја сматрам да је то један више израз и настојање британске владе да подупре вашу националну акцију што сам добио унапређење. Желео бих саопштити својој команди да сам се лично видео са вођама из ових крајева и да сам био на територији коју су они сада очистили од комуниста и да им потврдим њихово национално гледиште као и да раде само по вашим наложима. Сматрам као важно да се претходно посаветујем са вама о свему ономе што треба да тим вођама саопштим, да би то било што ефикасније за вашу организацију и да немате нимало сумње у оно што ћу им рећи. С друге стране можда ви мислите да ја хоћу да се мешам у чисто југословенске ствари. Али будите уверени, ако сматрате, да је боље за ваше интересе, ја ћу остати у једној усамљеној колиби до краја рата и да не видим, не чујем и не говорим ништа. Само наредите и ја ћу то извршити". - Ово мастилом нејасно не могу да прочитам.

Тужилац: (чита): „Ја сам имао потпуно слободне руке да сарађујем и да останем код кога било вође или организације, коју ја сматрам као важну за савезничку акцију".

Претседник: Али оно горе, онај горњи став?

Тужилац: То је тај исти став.

Претседник: (Продужава читање): „Прошло је време за примитивно драматизирање моје улоге. Пре су ваши официри замишљали моју улогу изгледа као улогу једнога Лоренса, и то је јако сметало моме раду и изазвало сумњу. Сад они гласно и случајно у мом присуству говоре о мени као баксузу за српско наоружање. Дакле моја улога официра за везу и посматрање прилика под којима би Велика Британија могла дати већу помоћ у погледу материјала и ваше евентуалне акције. Ако могу да помогнем вашу ствар и у свим могућним начинима, зато сам ја ту и стављам се на расположење за ваш национални покрет. Могуће ви ћете ми саопштити једног дана на који би се начин најбоље могла помоћи ваша ствар, ако сматрате да је то корисно. 11 јуна 1942 године, положај. Са одличном поштовањем - Хадсон."

Претседник: Додатак записнику од 20 маја 1942 године састављен у Липцу између претставника државне власти НДХ и претставника Озренског и Требавског четничког одреда. *Присутни за озренски и четнички одред Вукашин Марчетић... Саво Божић...*

„Претставници горе назначених четничких одреда изјављују: Само се по себи разуме да се тренутком прекида непријатељство са хрватским домобранством, прекидају и непријатељства против савезника немачких и италијанских чета."

Претседник: НДХ велика жупа Сана и Лука тајно 785 од 11 јуна 1942, предмет: четнички споразум. **Акт** упућен министарству унутрашњих послова господину министру на руке, Загреб, и каже:

„У правцу датих ми упутстава и овлашћења, у заједници са војним властима и усташким претставницима у Бања Луци, склопио сам са задњом скупином четничких постројби на територији жупа Сана и Лука споразум у погледу признања фактичког државног стања и даље сарадње у сузбијању и уништењу партизанских банди. Напомињем да је споразум начињен и у погледу једног дела територије велике жупе Ливац и Запоље, као и велике жупе Посавље и молим да се исти одобри и за територију ових жупа, а препис записника достави истим ради знања и тачног извршења. Приликом споразума напосе сам нагласио вођама четничких постројби да је у знак пуне лојалности нужно да како они, тако и њихова момчад положи заклетву (присегу) верности држави и поглавнику. Они су изјавили да за њих ово полагање присега не значи никакву потешкоћу, јер искрено приступају држави и желе да и присегу положије уколико то буде тражено.

Како се исти налазе у доста тешком материјалном стању, што они и наглашавају нужно би било да се истима признају благодети у погледу плаћа и снабдевања сирочади и породица, како је признато и другима. Велики жупан др. Гвоздић."

Претседник: Актом бр. Б.Г. 399 у Загребу 16 липња 1942 године, главном стану поглавника, велики жупан код министарства унутрашњих послова др. Николић доставља акт у коме каже:

У прилогу доставља се препис даљег споразума између претставника ваших власти у великој жупи Сана и Лука и заповедника четничких постројби Борја Радосава Радића. Приликом овог споразумевања напосе сам нагласио вођама четничких постројби да је у знак пуне лојалности нужно да положише присегу (заклетву) поглавнику НДХ, па су изјавили да то не претставља за њих никакве тешкоће"....

Претседник: **Записник** састављен у великој жупи у присуству великог жупана Гвоздића, пуковника Брозовића с једне стране, и Радисава Радића, с друге стране. „Закључено је: 1) Припадници четничких постројби са територије те и те... држе ту и ту територију... 2) Ради тога обавезују се претставници четничких постројби са својим постројбама са данашњим даном прекинути сва непријатељства према војним и грађанским властима НДХ... У тачки 4) под а и б каже се, да у вези са хрватским оружаним снагама суделују добровољно на сузбијању и уништавању комунистичко-бољшевичких банди, те да у ту сврху задржавају оружје, затим да се и досадањим припадницима четничких постројби признају права на одликовања и награде, уколико се особито истакну у борби против комуниста. Четничке постројбе суделоваће добровољно у сузбијању и уништавању комунистичко-бољшевич-

ких банди заједно са осталим оружаним снагама, о чему ће заповедници четничких постројби заповедати својим постројбама. Четничке постројбе могу изводити неопходне потребне акције мањег значаја самостално, но о свакој ће владу известити заповедник оружаних снага... Потписано у Бања Луци, 9 липња 1942 године велики жупан Сана-Лука, Гвоздић, заповедник Брозовић и од стране четника Радисав Радић."

Претседник: Окружница БТ бр. 9 од децембра 1942 године. С обзиром на чињеницу да су неки четнички прваци изразили жељу да као лојални држављани сарађују са властима НДХ, министарство унутрашњих послова саопштава да поздравља од свег срца сваки покушај потпуног смирења на терену и да је припремило све што би довело до тог смирења... Многи претставници власти и до сада су у неким случајевима успешно водили разговоре и преговоре са четницима у циљу смиривања... Неки су за то били ваљано овлашћени, а неки су то радили из властите побуде, добронамерно, а има и таквих који су били у повољном положају да такве разговоре успешно поведу, или су их пак повели и после прекинули... Да би рад на смиривању био..., и да би свако ко је приправан суделовао у томе раду и био сигуран да никада неће учинити нешто за што би био позван на одговорност, читав тај рад има бити усредсређен у министарству унутрашњих послова, у равнатељству за јавни ред и сигурност. У ту сврху основан је посебни одсек. Достављајући вам предњу окружницу као првонамечено упутство након оснивања отсека у главном равнатељству за јавни ред и сигурност, изволите га спровести итд."

Претседник: *Писмо опШуженог Михаиловића Баји Станишићу од 5 марта 1942 „Драги Бајо, овдашњи инШелекШуалци показују велику ГоШовост да свим својим моћима поШпомажу четничку и опитенационалну акцију. У данашњим приликама хитно је неопходно искористити све способности да свим родољубивим...." Није то важно.*

(Оптуженом. Михаиловићу) Ово је ваше писмо од 5 марта 1942 ГОдине Баји Станишићу?

Оптужени Михаиловић: *Не знам.*

Претседник: *(Помоћнику тужиоца) Имате оригинал да није Грешка? Михаиловићу приђите.*

Помоћник тужиоца: *То је од 5 марта 1942 Године.*

Михаиловић: *(Дуже времена разГледа оригинални документ)*

Претседник: *Је ли то ваше писмо?*

Оптужени Михаиловић: *(Најпре ћути) Ја мислим да је Грешка у Години. ОвоГ писма се не сећам.*

Претседник: Чита писмо, са потписом Баја Станишића бр. 1020 од 24 августа 1943, упућено команданту дивизије „Тауринензе" онда бр. 1024 од 24 августа 1943 команди президија Даниловграда, итд.

Помоћник тужиоца: Станишић јавља да је постигао споразум са гувернером.

Претседник: То је било онда ноторно. (Разгледа документа)

Овај бр. 1024 је од 1942 године. „Команданту алписке дивизије Тауринензе“, то је од августа 1943. Тако стоји у препису....

Претседник: Акт 798 команде народне војске Црне Горе и Херцеговине, главни штаб бр. 1812 од 25 августа 1942, са потписом пуковника Баја Станишића. Каже се „Према споразуму, постигнутом са његовом екселенцијом гувернером, а да би постојала сагласност у раду између четничких јединица и италијанске војске, сваки покрет четничких јединица на терену треба претходно пријавити дотичној италијанској власти, сем случаја када хитна оперативна потреба друкчије налаже, кад ће се покрет пријавити доцније. Према напред наведеном команданти ће сваки покрет пријавити дотичној италијанској власти но с тиме што ће то команданти лично чинити да не би покрет трупа био откривен... „Достављено командантима одреда, командантима четничких батаљона.“

Претседник: Акт штаба лимско-санначких четничких одреда пов. бр. 368 од 30 августа 1942 године, упућен од стране Ђуришића Павла, капетана команданту среза Нововарошког поручнику Калаитовићу. „Споразумом потписаним са њ. екселенцијом гувернером Црне Горе предани су под команду лимско-санџачког четничког одреда територији ових срезова: Бјавнички, Дурмиторски, Колашински, Андријевачки, Берански, Бјелопољски, Пљеваљски, Пријепољски, Прибојски, Нововарошки и Сјенички, а према наређењу Врховне команде, ове јединице југословенске војске у отаџбини напред поменутих срезова стоје под командом потписатог. О предњем се, овим путем, обавештавате знања ради и управљања ради будућим наређењима врховне команде. У састав лимско-санџачких јединица формиран је поред осталих и санџачки корпус под командом капетана Лукачевић Воје, чији је начелник штаба капетан Рељић Радован, који се већ налази на том терену.

Да би олакшао рад на терену издат је акт ове команде бр. 304 од 26 ов. меооца, објављен од команданта дивизије Веиесија, да вас у подручју ваших срезова сматра одговорним као и ваш одред, пошто сте ви командант. Потписани Павле Ђуришић.“

Акт команде пешачке дивизије „Ферара“ бр. 1137 од 14 августа 1942 године.

Пуковнику Баји Станишићу, команданту четничких одреда манастир Острог. „Јутрос сам у зони Брезовика извршио ревију трећег батаљона одреда вама предложених под командом капетана Симе ... Изражавам вам своју живу радост за марцијалан и ратнички изглед под којим су се јединице претставиле и молим вас да изразите официрима, подофицирима и војницима батаљона моје задовољство и моју похвалу.“

Штаб зетског летећег одреда... Ово је број 802 што смо већ прочитали. Потписао генерал, командант Франческо Зари... и онда сада циркулација саопштења предњих аката четничким батаљонима... Трећи штаб зетског летећег одреда број 320 од 13 маја 1943 године, Никшић - „Командант дивизије „Ферара“ извештава ту команду да сам овластио мајора Блажа Гојнића да може потписати у име моје сву пошту материјалне природе. Према томе мајор Гојнић овлашћен је да за мој рачун и у моје име може потписивати и подићи припадности за 1.000 милиционера који су учествовали у борби против комуниста од 26 марта до краја априла 1943 године. Командант мајор Ђорђе Лашић."

Претседник: *Овај Гојнић је учествовао у Четвртој офанзиви.*

Оптужени Михаиловић: *Гојнић?*

Претседник: *Да, Гојнић, то се види из распореда Остојића.*

Команда Старог Раса, предати мајору Касаловићу, 14 априла 1944 године, у 10 часова. Командант, капетан Вук Калаитовић, између осталог каже да се на положају налазе комунистичке снаге и моли „да се тражи од Немаца један део снаге која ће учествовати заједно с њим у поновном нападу на село Козице-Црни Врх-Греда и другим правцем Врело-Гроица... Молим да ово схватите као најозбиљније, јер се може десити да картизани нападну Павла с леђа. Поводом овога најхитније извести Павла. Циљ партизана је; пробијање у позадину..."

Командант места Нова Варош, предмет: инструкције, Нова Варош, 6 јула 1942 године.

„Четничкој команди Нове Вароши. На основу споразума између пуковника команданта нашег сектора, пуковника немачког команданта сектора Ужице и мајора Глишића, команданта четничких одреда у Санцаку наређујем да оружје, које се има дати санцачком батаљону, све ако је некада и било, раздели четничким командама у Србији и остави наоружаним појединцима. Молим да што пре доставите овој команди попис четника у Санцаку, њихове чинове, име и презиме, место рођења. Они ће имати овлашћење наших команди и сачињаваће милицију која ће остати на месту. Данас, у 16 часова приказаће се овој команди Вук Калаитовић као што је јуче говорено. Командант пука Ренато Перико, командант места Нова Варош".

Тужилац: Из овога се јасно види да је постојао споразум између италијанског пуковника команданта тога сектора и немачког команданта сектора Ужице и вас оптужени Глишићу?

Оптужени Глишић: *Није постојао споразум. Ја сам почетком јула месеца дошао на положај и пошао у Србију. Наредио сам да Калаитовић остане у Новој Вароши и да по мом наређењу преговара.*

Претседник: Команди места Нова Варош, број 974 од 9 јула 1942 године.

„Четничкој команди Нова Варош, наредио сам за сада овој команди распоред четничке милиције и то првој чети 50 људи на Златару, која ће имати дужност да надзире сва кретања и да пребацује елементе преко ради обавештавања. Једна чета од 50 људи остаје да чува Нову Варош. Од овога броја 40 људи су размештени на сектору код „Барака“, а 10 остаје у самом месту као стража. Командант места Ренато Перико.“

Наредба министра војске и морнарице за 30 септембар 1942 године. „Пошто се ставио под моју команду резервни наредник четнички војвода Божићар Ђ.осић-Јаворац, по потреби службе распоређује се за команданта јуришних батаљона...” - Јаворац је био под вашом командом, а ви кажете да није.

Оптужени Михаиловић: Тек 1942, а убили смо га 1943 године у пролеће.

Претседник: Писмо Богдана Брајевића, команданта четничког колубарског одреда од 7 јула 1942 године упућено оптуженом Михаиловићу бригадном генералу и министру војске. „Први пут после 14 месеци долазим да обиђем моју напаћену и сиромашну породицу. *Нисам крив ни најмање. Моја савест је чиста. Свако ваше наређење ја сам извршио, а у извршењу ја сам се послужио тактиком лукавства и онако како сте ми ви у неколико прилика саветовали. После вашег наређења које сте ви у Мионици издали пред напад Немаца на нас и на Равну Гору рекли сте из ваших уста: „Брајевићу ради и учини све што можеш да спасаваш наш народ.“ Свесрдно ја сам ово прихватио и у овом правцу учинио све што до мене стоји, а то чиним и данас због чега страдам ја и моја породица за општу ствар.*

Од 26 XI до 10 XII 1941 ја сам за спас националних домова у Колубари издао 16.000 потврда и легитимација, аусвајса, вашим пријатељима и сарадницима. И док сам радио и ноћу и дању на спасавању дотле је Нешован Папић заједно са немачким шпијунском Војиславом Петровићем трчкарао и тужио код команде вављевског центра до штаба немачке дивизије све дотле док мајору Ацу Мишића није дошао Главне. Он је тужакао код Немаца мајора Мишића како пребија народ, узима људску и сточну храну... Оптужени Михаиловићу, ово не испада како ви причате.

Оптужени Михаиловић: У свом писму лаже Богдан Брајевић да је стављен под слово „3“.

Претседник: (Даље претседник чита писмо Богдана Брајевића у коме он каже да је Нешован Папић, користећи пријатељство Немаца и ЈБотића, хтео да дође на његов положај војводе колубарског, међутим њега је Аца Мишић, по наређењу Михаиловића, поставио за команданта колубарског одреда и у исто време наредио му да Брајевић ухвати Папића и њему преда на стрељање или да га он убије. Брајевић каже да ово наређење није могао да изврши јер је Нешована Папића чувала банда.)

Оптужени Михаиловић: Писмо је до краја интересно што он моли да му се скине слово „3". Он је осуђен на слово „3" преко радио Лондона.

Претседник: „Поред свих мојих заслуга сазнајем да сам стављен под словом „3", као признање за мој досадашњи рад..."

Оптужени Михаиловић: То је тачно.

Претседник: Ви се у овом случају сећате свих појединости?

Оптужени Михаиловић: Ја знам шта је писао, јер је његов рад оставио дубоки траг.

Претседник: Хоћу да констатујем да имате одличну меморију.

Чита се бележница Драже Михаиловића од 1942 године, у којој су забелешке о везама са Хрватима, Бугарском, Софијом, Словенијом.

Помоћник тужиоца: То је читано.

Претседник: Јесте читано је доста. Даље се говори о Илији Бирчанину, затим да је добијен извештај од 1002, извештај од Рачића, затим белешка да се љотићевци боре на фронту итд.

Чита се писмо Баје Станишића о туженом Михаиловићу од 5 марта 1943 године у коме се, између осталог, каже: „Према вашем наређењу са територије мога рејона, са једном невероватном брзином, сакупио сам и довео у Мостар 2.200 Црногораца, цвет наших снага..."

Оптужени Михаиловић: То је Остојић наредио.

Претседник: Овде је докуменат. Ви можда нисте наредили да оде у Мостар, али општа наређења ви сте издали.

Оптужени Михаиловић: То је према директиви број 1.

Претседник: Даље се у писму каже: „Молим да имате пуно поверење у мене и моје сараднике и будите уверени да нећемо ништа учинити што би ишло на штету српских интереса и што не би служило на част српском народу и оружју".

Чита се писмо упућено Баји Станишићу од 9 марта 1943 године од чика Ђоке, односно оптуженог Михаиловића, у коме се, између осталог, каже: „Драги Бајо, добио сам ваше писмо од 5 овог месеца..."

Тужилац: Т® је писмо читано.

Претседник: Не сећам се да је читано. У томе писму ви кажете овако: „Целокупним радом руководим ја преко Бранка. Ниједно предузеће и наређење није без мога одобрења. Бранко ме обавештава о свему, до ситница. Сви његови предлози се прегледају, студирају, одобравају или коригују. При овом се руководи следећим начелима..."

Оптужени Михаиловић: На овај начин ја сам хтео да га потчини Остојићу.

Бранилац др. Јоксимовић: А како тумачите онај пасус да је све у вашим рукама?

Оптужени Михаиловић: То сам рекао, зато да би га потчинио Остојићу, јер је он старији и не би од њега примао наређења.

Бранилац др. Јоксимовић: *А у ствари како је било?*

Оптужени Михаиловић: *Он се никако не би потчинио Остојићу, јер је Остојић млађи а на овај начин је то учинио.*

Претседник: Чита се писмо од 25 јуна 1944 године од бр. 1001 (тј. од оптуженога Михаиловића): „Драги војвода, даћу вам у овоме писму инструкције којих треба да се придржавате у вашем раду. Ово у општим линијама, јер би било дуго ако би се упуштао у детаље. Иначе ви сами знате како треба да се ради по многим питањима. Изложићу вам прво информације о спољној ситуацији и држању краља и наше емиграције. Политичари су увидели... даћу о овоме врло важне и интересантне податке. Врло истакнути и важни функционери енглески поручили су да што пре ликвидирамо комунисте. Чим ликвидирамо комунисте настаће друкчије стање то јест одмах ће променити своје погледе и своје држање. Баћовић и Лукачевић чврсто су убеђени да је ово тактизирање од стране савезника и да ће се стање утолико пре променити уколико ми раније ликвидирамо комунисте. Према томе ви знате шта вам треба даље радити... Потпис: 1001".

Оптужени Михаиловић: Ја верујем, по садржини овога пасуса, да је то моје писмо. *Јевђевићу ја никада не бих писао о таквим тајнама, зато што знам да је он брбљив.* Према томе и ако постоји моја шифра испод тог писма и вероватно је, да је Остојић ставио ту шифру сам.

Претседник: Писмо је од вас упућено и са вашом познатом шифром.

Оптужени Михаиловић: Могао је и Остојић сам да стави такав потпис јер уколико се сећам 1944 ја сам био у Србији и ја *Јевђевићу* никад не бих тако писао.

Бранилац оптуженог Михаиловића Јоксимовић: Да ли је бивало случајева да вас Остојић на такав начин потписује без вашег знања?

Оптужени Михаиловић: То је могло бити, а ја сам често давао и бланко потписе.

Бранилац Јоксимовић: *То је једна шифра и такви документи без оригиналноГ потписа по моме мишљењу не значе ништа.*

Претседник: Суд ће ту ствар ценити.

Бранилац Јоксимовић: *Ми ћемо правити од тога питање, јер је било више таквих случајева да се налази та шифра 1001 без оригиналноГ потписа оптуженоГ Михаиловића. Маса докумената има са том шифром 1001. Чим нема оригиналноГ потписа оптуженоГ Михаиловића ми таква документа не можемо признавати.*

Претседник: *Молим вас хоћете ли сада да држите завршну реч. Оставите то за доцније.*

Оптужени Михаиловић: Овај став о Енглеској, то је тачно што би се могло мени приписати, али цело писмо по својој садржини ја не бих могао писати Јевђевићу.

Претседник: Дакле, оптужени каже да не би овакву садржину писма могао доставити Јевђевићу, али да је сама садржина писма тачна.

Претседник: Чита се **писмо** претседнику владе народног спаса, армиском генералу Милану Ђ. Недићу, које пише Владимир Марковић, бивши полициски чиновник а сада избеглица из Пећи, од 13 јула 1944 године, у коме између осталог каже: „Стога молим г. претседника да ми изволи доделити помоћ у готовом новцу, као и издати налог центрами одеће, коже и гвожђа да мени и детету издаду налог за потребан материјал, да бих се могао снаћи у тешким приликама у којима се налазим. Напомињем да сам учествовао у национално четничким одредима Старога Раса против комунистичке немани, али услед старачке и физичке неспособности ослобођен сам.”

Претседник: Претседништво министарског савета бр. 477 од 13 јула (истога дана) 1944 године пише: „Господину пуковнику Павлу Ђуришићу. По налогу господина претседника министарског савета с молбом да се да мишљење по предњој молби.”

Оптужени Драгољуб Михаиловић: *Павле Ђуришић одметнуо се је од мене кад се је вратио из ропства, отишао у Санџак и прешао у добровољце.*

Претседник: *То је из јула 1944 године кад је долазио његов делегат.*

Оптужени Михаиловић: *много раније.*

Претседник: *Он се је борио на страни Немаца у почетку 1944 Године. Имате депешу од њега.*

Оптужени Михаиловић: *Он је нешто мало везе одржавао, али је прешао потпуно у добровољце.*

Претседник: *И добијао је налоге на самом почетку 1944 Године.*

Заменик тужиоца Јовановић: *Ви сте га предложили за чин.*

Оптужени Михаиловић: *Нисам га ја предложио за чин. Није добио чин по моме предлогу.*

Претседник: *Зашто толико питање правите. Овде се пише писмо Ђуришићу од Недића.*

Претседник: Претседник српске владе, опет по писму Александра Ненадовића, учитеља пострадалог избеглице из Берана, којим тражи помоћ, упућује писмо Павлу Ђуришићу.

Претседник: Штаб Врховне команде О бр. 403 од 24 септембра 1945, положај.

„Команданту остављено празно с обзиром на садашње прилике и околности извршиће се нова подела територијалних јединица у Источној Босни и Санџаку. Ова подела биће следећа: прво, босанско јаворски корпус, командант пешадиски капетан прве класе Петар Јосић. Територија овога корпуса састоји се из срезова тих и тих.

Зенички корпус, командант мајор Митрановић. Под њега спадају срезови Кладањ, Биоска, Романијски корпус - командант пуков-

ник Гојко Борота. Дрински корпус - командант мајор Драгиша Васиљевић. Сви команданти успоставиће везу. По заповести командант, армијски генерал Драгољуб Михаиловић."

Претседник: Да ли је грешка 24 септембра 1945 године.

Оптужени Михаиловић: Није грешка.

Претседник: Значи, овакав ваш акт од 1945 године постоји?

Оптужени Михаиловић: Постоји.

Претседник: Депеша број 121 од 30 маја 1942 године из књиге примљених телеграма број 122 од 3 маја, веза ваш број 1097 од 24 маја: „Атертон наш човек, послат овамо у јануару. Помогните њему и пазите на његове савете." То сте ви примили. Радиограм 832 и 3 документа депеша из књига примљених депеша од 1002. то јест од Остојића... Је ли тако, од Остојића?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: ... од 15 маја 1942 године: „Јуче, 10 маја, дошао је капетан Недељковић, члан мисије, која се је искрцала 10 фебруара и била у партизанском ропству до 15 априла."

Претседник: (наставља читање)... „Ослободио је Љуба Новаковић, који упућује покајничко писмо"... Енглески мајор Атертон још гори од Марка и тражио помоћ за комунисте, али није добио везу са Малтом. Он жели да вас види и пише писмо. Сада је негде у Босни. Има од своје команде упутство да свим силама мути и подрива борбу против окупатора, без обзира на губитке нашег народа..."

Бранилац Јоксимовић: Молим вас, ја нисам добро чуо.

Претседник: „... Сада је негде у Босни. Има од евоје команде упутство да свим силама мути и подрива борбу против окупатора, без обзира на губитке нашег народа". Ето то каже. А затим наставља: „Политички жели да образује неку шумску владу, на коју би он имао утицаја као Енглец, а и у Лондону на нашу владу тамо. По свему, жели гробницу нашег народа за рачун Енглеске."

Бранилац Јоксимовић: Чији је то докуменат?

Претседник: То је депеша из књиге докумената. (Претседник наставља читање) „Он је шеф четири - пет мисија у Југославији, упућених без нашег знања. Сви имају исти мрачни задатак." То је страна 3 у књизи 17.

Оптужени Михаиловић: Молим вас, по овом питању Атертона ја бих хтео да кажем неколико речи.

Претседник: Па немамо ништа да говоримо о томе. То је било рачишћено.

Оптужени Михаиловић: Не, не, ја овај докуменат нисам знао, или га се не сећам.

Помоћник тужиоца: Па то је познато.

Претседник: То је депеша од Остојића од 15 маја 1942 године, записана у књизи депеша у штабу ДМ.

Оптужени Михаиловић: Ја сам тада био у Драгачеву. Мој штаб био је у то време на Голији. Остојић се дописује са Лалатовићем.

За мене она претставља извесну вредност у погледу расветљавања смрти Атертона...

Претседник: *Па то је расветлио Узелац.*

Бранилац Јоксимовић (*Обраћајући се оптуженом Михаиловићу*): „Наставите, наставите, Суд вам није узореч.”

Претседник: *Обраћајући се браниоцу Јоксимовићу*) Молим вас, ја водим претрес, а не ви.

(Претседник наставља читање докумената)

Акт мајора Узелца од 6 јула 1942 године. Енглеска војна мисија - трагање. Информативан извештај и подаци. Подноси опширан извештај лично оптуженом Михаиловићу о истрази коју је спровео на основу усменог наређења од 20 јуна 1942 године у вези са нестанком Атертона и његовог каплара. У акту се каже да је отишао, вршио вештачење, приложио препис писама Атертона, која је овај упутио Спасоју Дакићу, и дошао до извесног закључка, не сасвим сигурног, али највероватнијег, да је убиство над Атертоном извршио четнички командант Спасоје Дакић. Из свега се види да се није могао пронаћи траг мајора Атертона и његовог каплара после растанка са Дакићем и Шарановићем. А види се исто тако да су и ова двојица поступили врло лакомислено. Затим се каже да су Атертон и његов каплар прешли преко Татаревине за Србију. У акту се каже да су можда нарочито и протурили глас да су Енглези отишли за Србију, што све изазива сумњу у њихову исправност. Узелац није могао да дође до поузданих констатација да је баш то и то лице убило Атертона, али последњи моменат који је утврдио је тај да су Шарановић и Спасоје Дакић отпратили преко Њехотине Атертона и његовог каплара до села Татаревине, одакле им се губи сваки траг. Нема их, и он то објективно износи. Ми смо овде прочитали докуменат истражне власти НДХ, у коме се каже да је приликом претреса неког Митровића нађено око 130 златника и другог новца. А тај Митровић ишао је са четничким командантом Дакићем.

Оптужени Михаиловић: Теретио је и Новаковића. Ја сам Новаковића оптужио код црногорских команданата и казао да му суде, али му они нису судили, а ја нисам хтео да се мешам у њихове ствари.

Помоћник тужиоца: А Спасоје Дакић био је ваш командант.

Оптужени Глишић: Кад сам био код Челебића, састао сам се и са Новаковићем. Био је извештај о овом убиству, али ко је Атертона убио, не знам.

Бранилац Ђоновић: Да ли су Енглези трагали због овог убиства?

Оптужени Михаиловић: Хадсон је ишао заједно са мојим иследником на терен. Ја сам добио писмо од Атертона да он долази код мене.

Претседник: Из Лондона пишу: „Атертон је наш човек, послат је вама у јануару, помогните њега и пазите на његов савет”, - а Атертон је већ у априлу убијен.

Оптужени Михаиловић: Ја знам по изјави Недељковића да је Љуба Новаковић настојао да придобије Атертона да њега призна за главног вођу у земљи.

Претседник: Све то није важно, није важно какве је амбиције имао Новаковић, већ је важно да вам је Атертон упућен из Лондона у јануару. На чистину није изведено ко је Атертона убио, али све се своди на то да је Дакић. Види се и из тога што је његов пратилац Сава Митровић ухваћен у Фочи и том приликом нађен је код њега 51 комад новца од по 1.000 италијанских лира, 16 комада од по 1.000 југословенских динара, затим 300 лира, и онда 111 комада златника енглеских већих, 20 комада златника енглеских мањих и један кожни новчаник. 111 златника сигурно Атертон није дао Сави Митровићу на чување.

15 минута одмора.

Одмор је дат у 9 часова.

Наставак претреса у 9,35 часова

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени.

(После увођења оптужених).

Чита се акт Штаба Врховне команде О. бр. службено од 25 јула 1944, упућено Горској Гарди за космајски корпус, потписан од оптуженог Михаиловића Драгољуба.

Тужилац: Друже претседниче, то је читано у току испитивања.

Претседник: *Депеша број 546 до 548 од 18 јануара 1944 Године за Лазовића и Комарчевића о неактивности авалског корпуса. То смо читали.*

Депеша 377 од 18. јануара 1944 Године за Шору. И то је мислим читано.

Штаб команде југословенских трупа О. бр. 397 од 24 јула 1942 године начелнику обавештајног одељења. Ово је из Каира, из иностранства:

„Према вашем тражењу доставља вам се званично саопштење министра војске. Шеф тројки у Југославији наредио је да се узму у евиденцију и примени слово „3“ следећа лица: Ђорђевић, Перих, Шкава, Милован Гркић, Анђелко Михаиловић итд.“

Претседник: Команда босанских четничких одреда О. бр. службено - заповест:

„Непријатељ, комунисте налазе се у повлачењу. Намера ми је да их сутра 13 ов. месеца у 6 часова нападне на означеним положајима.“ (Чита означене положаје).

„Командант батаљона ће се одмах споразумети са усташком бојном и саставити план за напад.“ Дакле, са усташком бојном, у истом учествоваће батаљон „Крађорђе“, батаљон „краља Петра II“, „батаљон Танкосића“... Командант Раде Радић.

Оптужени Радић: Не сећам се тога наређења.

Тужилац: Можете да погледате. Можда ће Врањешевевић моћи утврдити потпис и рукопис.

Оптужени Радић: Можда. Не знам ја, не верујем да, је то мој потпис.

Тужилац: Нека се Врањешевевић изјасни.

Оптужени Врањешевевић: (прилази): Ја се не потписујем тако.

Претседник: Молим вас да видим тај оригинал. (Тужилац му предаје оригинал). Ово нмје Врањешевевићево. Врањешевевић сасвим другачије пише. (Обраћајући се Врањешевевићу) Ви имате велико В. Ово је оверени препис, копија?

Тужилац: То је копија. Индигом је писано. Има и Радићев потпис.

Претседник: Радићево је ово „ић“.

Претседник: Заповест бањалучком здругу НДХ. Операциони бр. 4371, поверљиво од 25 V 1943 Године, заповеднику чета пука Мањача. Наредити заповеднику усташке бојне ... Генерал Врозовић...

Да би се партизани одбацили на северозапад и спречило њихово даље надирање на југ заповедам:

1) 18 овог месеца почеће акција у пет часова општим правцем... (набраја правце) Акцијом ће руководити потпуковник Бучар Јосип. У акцији, поред домобрана, узимају учешћа и четничке формације под заповедништвом Марчетића.

Формације се имају 28 о.м. прикупити на тој и тој линији. Полазак тачно у пет часова. Удесно од четника наступа прва јуришна бојна са којом одржавати везу како у току напредовања тако и после на положајима."

Претседник: Чита се писмо Младена Жујовића...

Тужилац: То је писмо читано.

Претседник: Јесте, то је писмо које почиње са „поштовани и драги мој Чича“. Читано је у току претреса.

Претседник: Шеф војног кабинета при претседништву владе Кнежевић Л. Живан генералштабни мајор 20 децембра 1942 године Лондон. Упућује акт, претседнику министарског савета Слободану Јовановићу у коме моли да му се додели специјални додатак. И каже:

„Као шеф војног кабинета у току целе године одржавао сам врло тесне додире не само са британским министарством војним већ нарочито и са многобројним британским војним сервисима, јер сам лично везан пословима око целокупне акције у нашој земљи. Овај посао је изазвао и нарочите издатке које није имао ниједан други официр. До сада нисам тражио никакав специјалан додатак и ако је мој однос са енглеским министарствима и сервисима три пута већи него ма кога шефа кабинета ма кога министарства у Лондону, или ма кога војног изасланика на страни. Међутим, како ми је даље немогуће да одговарам основним друштвеним обавезама изазваним искључиво потребом службе, јер ми је плата од

сто фунти смањена на 81, овде рачунам и на породични додатак... Молим председника да ми се од 1 јануара 1943 године додели специјалан додатак."

Слободан Јовановић упућује, под пов. В.К. бр. 2382 акт министру финансија: „Мајор Кнежевић објективно је изнео своје службене односе са енглеским министарствима и енглеским тајним сервисима. Мишљења сам да се његовој молби изиђе у сусрет.

Претседник: Писмо Питербоја од 16 септембра 1942 године упућено Живану Кнежевићу гласи: „Драги Жико, хвала вам за ваше писмо В.К. 1474 које сте ми упутили као одговор на моје писмо бр. 642 од 4 септембра претседнику владе. Чини ми се да нисте потпуно схватили главне тачке мога писма господину претседнику владе, јер се ми нисмо ниуколико бојали да се о свим питањима ви не би темељно поразговарали са нама пре него што би се Рајтеров кореспондент или фотограф концерна „Тајм енд лајф" упутили у Југославију. Ми смо били озбиљно забринуте, и још смо забринуте, услед одсуства мера за безбедност. Из вашег писма изгледа да је ова ствар још озбиљнија него што смо у почетку мислили, јер изгледа не само да су свима министрима како у Лондону тако и у Америци познати ваши планови и ангажмани у Југославији, него је чак и југословенски министар при канадској влади обавештаван о свим појединостима. Кад ми мислимо предузети најстрожије мере предострожности да би очували безбедност, нама пада тешко кад видимо да се нашим напорима одузима сваки смисао бесумње добронамерно, али свакако и опасна индискреција лица која се налазе изван наше контроле.

Нека ми буде дозвољено да опет предлажем да се ствари тако тајне природе, као што су операције у Југославији, које су скопчане са опасностима по живот како југословенског тако и британског особља, стављају до знања само најограниченијем броју личности. *„Предлажем да се саопштавају једино вашем сопственом департаману и само претседнику владе. Када протекне довољно времена и тиме односна обавештења буду постала безопасна, онда би могли да њ.в. краљу и члановима министарског савета дате општу индицију рада у ЈуГославији.*

Надам се да ћете ми опростити што оволику важност придајем овоме питању, али сам уверен да можда не схваћате... (прекид у слушаљници) Из предњег ћете разумети да се не могу сложити са вашом примедбом да је војни изасланик потпуно коректно поступио када је казао да се ствар може једино решити са одобрењем британске владе и британских сервиса, јер сматрам да је био некоректан поступак тиме што је разговарао о војним стварима са новинарима... осећам да су и министар двора и г. Цанкар такође рђаво поступили када су то исто учинили. Ја бих вам био много захвалан ако бисте замолили претседника владе да им ствар предочи... Ваш искрени Питербеј."

Писмо В.К. бр. 1540 од 21 септембра 1942 године, упућено мајору Питербоју од стране шефа војног кабинета емигрантске владе Живана Ј. Кнежевића. „Примио сам ваше писмо П.Б. 713 од 16 септембра на чему сам вам веома захвалан. Бојим се да се нисмо разумели довољно... Што се тиче депеша генерала Михаиловића могу вас умирити уверењем да је са њима код нас упознат веома мали број личности и у њихову смо дискрецију сигурни. Говоримо само о ономе што војни кабинет чини... Не знам да ли ваши надлежни органи саопштавају депеше Михаиловића још каквим југословенским лицима. Ако би то био случај, не само да не би било у реду, јер те депеше Михаиловић упућује председнику владе и оне не би смеле бити саопштене трећим лицима без његовог знања, већ би то могло бити заиста и опасно, и за индискрецију која би потекла са тих страна ја не бих могао бити одговоран. *ШШШо се Шиче ваше сугесШује да се депеше Михаиловића не саопштавају чак ни њ. в. краљу, признајем да... (прекид у слушајници) То, уосталом, није у мојој компетенцији. У том погледу ваше претпостављене старешине могу се обратити југословенском председнику владе... Ваши искрени, шеф војног кабинета - Кнежевић Ј. Живан.*”

Претседник: „Претседништво владе Краљевине Југославије, строго поверљиво ВК 344 од 24 априла 1942 године - краљевском амбасадору Илији Шуменковићу...” доставља се копија писма строго поверљиво 333 од 20 априла које је упућено лорду Гленкonerу, његов одговор број 1184 од 22 IV и копија писма од данас - „претседник министарског савета Слободан Јовановић.”

Писмо Гленкonerу: „Господине по упутству Господина председника југословенске владе част ми је обавестити вас о следећем: јуче 19 априла, у 8,45 по подне кад сам отишао у „Бушхаус” који је Генерал Михаиловић упутио маршалу Петену, Господин министар двора разгледао је цео текст емисије од 8,45 после које је имала доћи на ред Грамофонска плоча „Краљевић Марко и белг Костадин” пропраћена после емитовања речима да је то песма која се „последњих дана месеца априла пева на планини Голији и Санџаку...” 20 априла 1942 - Трећа офанзива (примећује председник) „министар двора је скренуо пажњу Г. Харисону да има крупних разлога да се име Голија и Саниак уопште не спомињу преко радија. Предложио је да се у пропратној реченици стави да је то песма која се певала по југословенским брдима. Господин Харисон питао је надлежне за одобрење и тако је учињено.

Г. председник владе упознаш са овом чињеницом наредио ми је да вам на Шо скренем пажњу да таква сШилизација реченице са именом Голија и Санџак последњих дана априла, такве је природе да чак кад би претстављала неку шифру довела би у опасност живот генерала Михаиловића и његов штаб. Стилизација је тако неопрезна да би Немце, чија интелигенција није тако Шупа као што се понекад замишља, навела да обрате врло велику

пажњу на „последњих дана априла на Голију и Санџак“ и нанела непоправиву штету акцији у којој је дискретност и тајнош један од битних елемената успеха.

Господин председник југословенске владе био би вам веома захвалан за објашњење како је могло доћи до такве индискреције и такве неопрезности која би Немце ставила сигурно и учинила непроцењиве услуге њиховој ствари.

Изволите примити Господине ... шеф војног кабинета Живан Кнежевић.

Писмо г. Ј. У. 1084 упућено од Гленконера Живану Кнежевићу „Драги мајоре Кнежевићу, хвала вам на вашем писму. Узимам на знање да југословенски председник сматра вест, за коју је ББЦ умољен да је емитује, као индискретност и неувиђавност. ББЦ је био умољен од нас да емитује ову вест. Ја сам више него изненађен да је министар двора узео на себе да наша упутства мења. По питању да ли је сама вест неувиђавност или не немам намере да дискутујем. О томе смо ми надлежни да одлучујемо. Морам јасно да истакнем да док ми будемо одговорни за ове операције ми не можемо дозволити министру двора да наша упутства мења, а да нас о томе не пита. (Са искреним поздравом - Гленконер.“

Писмо од 24 априла број 344 упућено лорду Гленконеру од стране Живојина Кнежевића.

„По упутствима председника југословенске владе част ми је потврдити вам пријем вашег писма број тај и тај и изнети вам следеће: југословенске владе не тиче се обавештење које ви издајете својим органима и она нити је имала нити има некаквих претензија да се у то меша, али пропраћена реченица, која је давана уз плочу „Краљевић Марко и бег Костадин“ не би се ништа тицала ни Југославена и југославенске владе да се њом није сасма недвосмислено целом свету, па и Немцима, открило место и време када се може наћи генерал Михаиловић и цео његов штаб. Да генерал Михаиловић није наш министар рата и да није шеф југословенске гериле ми бисмо били потпуно равнодушни према поменутој реченици. Срећа је што се само једном случају има да захвали што је генерал Михаиловић и цео његов штаб спасен смртне опасности у коју би био стављен да је поменута реченица остала непромењена.

Слажем се с вама да министар двора, као и ма која друга југословенска личност, немају права да се мешају у ваш рад и у ваше ствари и верујем да он у том погледу нема никаквих претензија, али нећете да спорите да му је дужност коју он схвата као Југословен и као официр да на неопрезност, којом је доведена у питање глава генерала Михаиловића и цео његов штаб скрепе пажњу чиновнику Бибисија.. „Ви знате да је улога министра двора сведена само на то пријатељско упозорење и да су о измени мериторно одлучили наши надлежни фактори у министарству рата.

Писмо Живојина Кнежевића председнику мин. савета. Командант трупа на Блиском истоку пуковник Путник, депеша бр. 77 од 5 јануара 1943 године молио је да се хитно објави неколико пута преко Лондона следећа порука: „Миле поздравља Мирка и моли да му се одмах јави“.

6 јануара као и увек до сада достављао сам мајору Питербоју писма следеће садржине: „По наређењу председника краљевске владе част ми је умолити вас да будете љубазни и објавите преко лондонског радија следећу поруку: „Миле поздравља Мирка и моли да му се одмах јави“. На дан 11 јануара 1943 Године из сервиса лорда Гленкорнеа дошао је капетан Г. Емери и саопштио ми да не могу да објаве ову поруку председника владе док не знају шта она значи, јер њихова служба безбедности ово не дозвољава. Рекао сам Г. Емерију да ми није познато шта значи ова порука али да ћу питати председника владе. Председнику краљевске владе реферисао сам усмено одмах у 11 часова. Г. председник владе изволио је наредити да обавестим капетана Емерију да председник владе није хтео да ми каже шта значи ова порука и да умолим Г. Емерију да се ова порука одмах објави. Капетана Емерија звао сам телефоном у 16,50 и рекао поруку владе. Капетан Г. Емери одговорио је да ће ме за који минут обавестити да ли се ова порука може објавити или не. У 17 часова јавио је телефоном да се ова порука не може објавити јер они не знају што она значи.

Част ми је да о овом обавестим Г. председника краљевске владе ради знања. Ово чиним писмено да би остао докуменат у архиви из којеГ ће се доцније видети енглеска сарадња са једном савезничком владом и поверење које су извесни енглески сервиси имали чак и у председника краљевске владе.

12 јануара 1942 Године Лондон - Шеф војноГ кабинета мајор Живан Кнежевић.

Претседник: Реферат Живана Кнежевића председнику министарског савета Слободану Јовановићу од 23 октобра 1942 године.

„На дан 22 октобра у 16 часова био сам код мајора Питер Боја и господина Гленконера са којима сам уредио следеће ствари: слање новина и листова, слање слика њ. в. Краља. По питању слања новца г. Поповићу чиновнику нашег посланства у Букурешту према тражењу генерала Михаиловића у депеши бр. 653, мајор Бој саопштио ми је да су они већ послали 2.500.000 леја. Рекао је да је наша влада вољна да пошаље још новца ако је потребно, с обзиром на везу генерала Михаиловића са румунским народом и организацијом.“

Тужилац: Са Хоријом Симом.

Претседник: Не знам... (чита даље)

„Упитао сам мајора Боја да ли имају податке у вези депеше Генерала Михаиловића бр. 690 и 725, да ли је наша делегација прешла у Румунију. Мајор Бој казао ми је у највећем поверењу с тим да не кажем ништа члановима владе и председнику. Био сам

веома изненађен и да бих ипак сазнао шта је са овом делегацијом обећао сам му да нећу ником ништа рећи. Тада ми је мајор Бој рекао да је прешло наших 14 официра, све шефова и да су се саслали на румунској Шериторији са румунским официрима и да су сви они похваљани и одведени у војни зашвор у Букурешт. Рекао ми је да им је Шо јавио генерал Михаиловић. Ово је доказ да нам Енглези не дају депеше од највеће важности за нас и показује несхваћљивост мењалишта мајора Питер Боја. Шеф војног кабинета мајор Живан Л. Кнежевић."

Претседништво краљевске владе стр. пов. ВК. бр. 443 од 16 маја 1942 године. Реферат министарском савету за потребе издржавања војске нашег министра војске, морнарице и ваздухопловства дивизиског генерала Драгољуба Михаиловића у Југославији, молим да се одобри 40.000 енглеских фунти. Овај ће се новац доставити генералу Михаиловићу тајним путем у динарима, који циркулишу у Србији, рачунајући 600 динара за једну фунту.

Претседник министарског савета Слободан Јовановић".

Тужилац: Је ли то 16 маја?

Претседник: Да 16 маја 1942 године.

Тужилац: За време Треће офанзиве.

Претседник: Тако је.

Тужилац: Ја бих у вези са овим документом, хтео да скренем пажњу на то колико су неистинити искази сведока Милоша Трифуновића и Милана Грола да влада није решавала о сумама које треба дати Михаиловићу.

Претседник: Чуо је Суд.

Претседник: Министарство финансија Краљевине Југославије пов. бр. 85 од 20 маја 1942. Претседништво владе Лондон. ВК бр. 443 од 16 маја ове године, то јест 1942, а на основу решења седнице министарског савета од 20 маја ове године којим је одобрено 40.000 енглеских фунти за потребно издржавање војске нашег министра војске, морнарице и ваздухопловства дивизиског генерала Драгољуба Михаиловића у Југославији, изволите ме обавестити коме имам овај новац предати, односно дозначити. Министар финансија Шутеј.

Ево чека на 40.000 фунти за једну енглеску банку.

Претседник: Забелешка о разговору између Г. министра иностраних послова и совјетског амбасадора Г. Богомилова. Совјетски амбасадор Г. Богомилов долазио је да преда одговор совјетске владе на меморандум југословенског посланства од 19 августа прошле Године, 1942. У разговору, који се отворио Богомилов на питање да ли му је шта познато о уставотворној скупштини у Бихаћу, одговорио је да све о њој што зна то је оно што је чуо од Г. Грола. Са своје стране интересује се да чује да ли смо успели да добијемо директну везу са Генералом Михаиловићем. Одговорено му је да је то питање пре неколико дана поново покренуто. Овом приликом учињена му је иста она изјава о Павлу Суботићу која

је за време његовог бављења у Москви била учињена и југословенском амбасадору.

Претседник: Шифрован телеграм отпремљен из Кујбишева 26 јануара 1943 у 19,25 а примљен у Лондону 27 јануара 1943 у 10 часова, заведен код Министарства иностраних послова владе емигрантске под бр. 21, депеша послата из Кујбишева од амбасадора Симића под бр. 37.

„Данас ми Лозовски предао кратак писмени одговор у форми ед-мемоара. *Такве кратке информације објашњавају се вероватно тиме што се оне базирају на једностраним чињеницама које не одговарају стварности.* Руска влада располаже сасвим другим информацијама по овим питањима. Усмено додао ми је да све њихове информације говоре да генерал Михаиловић има споразум с Италијанима о заједничкој акцији против партизана и да он ради по том споразуму.”

Претседник: Шифровани телеграм из Кујбишева од 3 августа 1942 године примљен у Лондону 4 августа 1942 године и заведен у министарству иностраних послова емигрантске владе строго пов. бр. 382 4 августа 1942 године. Он гласи: „Данас ми је Лозовски, у присуству Новикова предао следеће писмено обавештење: „Народни комесаријат иностраних дела сматра за неопходно да обавести Југословенско посланство о извесним подацима који се односе на чињенице о делатности генерала Михаиловића и четника којима он командује. Ти подаци су следећи:

1) Приликом пораза 2 марта италијанских одреда у Вишеграду и заплетења штаба Недићевих одреда, партизани су заробили 120 четника генерала Михаиловића и пронашли преписку, којом се утврђује сарадња генерала Михаиловића са немачким и италијанским окупаторима.

2) 27 марта о. г., приликом пораза 56 италијанског пука, код Билећа, утврђено је: да су Италијане помагали четници руковођени Перишићем.

3) 5 априла о. г. народни партизански делови водили су борбу у околини Новог Пазара против Италијана, у којој су Италијани дејствовали заједно са четницима.

4) Средином априла о.г. народне партизанске трупе разбиле су Италијане у области Никшића, којом приликом су оперисали са Италијанима и четници Станишићевима.

5) У операцијама против партизана, који су се борили против Немаца у области Горњег Милановца и Равне Горе, четници, одреди Недићеве дејствују заједно против партизана.

6) 30 маја о.г. у Мостару, приликом уништења италијанске моторизоване колоне између Мостара и Певесиња, заједно са Италијанима против партизана дејствовали су усташе и четници генерала Михаиловића.

7) Крајем маја о.г., у близини албанске границе у планинским крајевима југозападног дела Југославије, четници генерала Михаиловића, под командом Станишића, у сарадњи са италијанским окупаторским трупима, воде активну борбу против народних партизанских делова.

Постоје обавештења да генерал Михаиловић има свог сталног представника код италијанске окупационе власти у Херцеговини, неког Добросав Јевђевића, који је по наређењу Михаиловића путовао у Далмацију ради мобилизовања четника против народноослободилачког покрета у Босни и Херцеговини. Јевђевић је издао апел Србима у Босни да се ставе на страну Италијана у борби против партизана. Италијани овај летак свуда растурају. Додаје да је разлог зашто ме је Видински питао пре неколико месеци: да ли генерал Михаиловић заиста хоће да се бори против Недића и Немаца и зашто совјетска штампа не помиње његово име; нагласио сам; да немамо везе са иностранством и рекао сам му: да ћу ову тешку и невероватну оптужбу која није у сагласности с извештајима из наше земље, доставити својој влади. У последње време штампа доноси извештаје о борбама против народних партизана у Југославији. *Требало би проверити да ли ти извештаји долазе из извора који су наведени, или из њихових извора.*" Симић. Пов. бр. 43. - На полеђини пише: „Совјетска нота о сарадњи генерала Михаиловића са Италијанима, Недићем, Немцима и усташама.

Претседник: Чита се акт претседништва владе Краљевине Југославије ст. пов. бр. 711 од 20 августа 1942 године, упућен министарству иностраних послова: „Молим да се нашем посланику у Кујбишеву постави шифрован телеграм следеће садржине: „Веза ваша строг пов. 52, то јест нота Лозовског - ед мемоар. Саопштите Лозовском следеће: као и до сада краљевска влада стоји одлучно на гледишту да је јединствен отпор у земљи преко потребан и да је свако разбијање снага корисно једино непријатељу. *Напори краљевске владе били су стално упућени у два правца: званичне интервенције у Лондону и Москви и војне радио-емисије из Лондона, са којима се почело првог или 11 марта тек. Године, и у којима се стално позивали сви борци на јединство у акцији против окупатора.*

Последња званична интервенција била је 16 маја тек. Године када је претседник краљевске владе Слободан Јовановић позвао к себи совјетског посланика Богомилова и изложио му ситуацију у земљи и изразио жељу да се престане са међусобним борбама. И други, из депеша генерала Михаиловића излази јасно да до сарадње није дошло. Кривица је партизанских вођа који се не сам нису хтели споразумети са њим и воде отворену борбу против снага Генерала Михаиловића и то баш у моменту кад овај моли Лондон да се организује јединствена акција још почетком новембра 1941 Године. У једној депеши од 22 марта Михаиловић јавља чак да има позитивних доказа да окупаторске снаге пружају подр-

шке партизанима, јер желе да с пролећа обе стране буду заузете међусобним борбама. У истој депеши се јавља да су партизанске Групе пришле усташама. Партизани су чак Генерала Михаиловића осудили на смрт а у једном телеГраму се жали да су му партизани побили најбоље офицере. Сарадња генерала Михаиловића са усташама искључена је ма у коме виду. То се види из његове борбе на терену, из његових депеша и рада краљевске владе у Лондону. Оваква сарадња искључена је и збоГ страшноГ покоља који су усташе извршили над пола милиона Срба..."
Мени се чини да смо све ово читали.

„У истом циљу растурају се гласови о сарадњи Михаиловића са Недићем. Те гласове протурају Немци, недићевци и љотићевци. Међутим, да та сарадња не постоји види се јасно и из његових депеша да се рашчињавају официри Недићевци и Љотићевци и да се примењује смртна казна над тим лицима.

Краљевска влада на тражење генерала Михаиловића од 2 и 25 јуна ове године објавила је оштар деманти, у коме генерал Михаиловић одбија помисао да сарађује са народним издајницима, недићевцима и љотићевцима... 30 јуна, опет на захтев генерала Михаиловића дато је саопштење у коме се нападају издајници Недић и Љотић и додаје да је Генерал Недић обећао велику новчану помоћ ономе ко убије Генерала Михаиловића..."

Ми смо ово читали.

Претседник: Чита се акт ВДК стр. пов. 385 од 2 маја 1942 године којим се доставља начелнику штаба Врховне команде нота упућена Британском министарству иностраних дела: „Господине министре, претседник министарског савета и заступник министра рата Слободан Јовановић молио је да вам доставим следеће саопштење: Генерал Михаиловић још од новембра месеца непрестано моли да му се достави наоружање. Услед разних узрока ова помоћ није му достављена и сви одреди генерала Михаиловића остали су без оружја и муниције, нарочито без крупних бомби, митраљеза итд... Напади Немаца, Италијана и усташа већ су отпочели и прети опасност да цела акција Генерала Михаиловића услед немања наоружања не само стане неГо може доћи и до потпуноГ уништења Генерала Михаиловића и његових одреда. Није потребно да вас нарочито убеђујем да је крајње време да се генералу Михаиловићу достави наоружање да би се уклонило уништење његових одреда. Достављајући вам предње молим итд... Потпис: Министар Нинчић. - „Да је препис веран тврди Живан Кнежевић."

Претседник: Чита се акш стр. пов. ВДК бр. 736 од 17 августа 1942 Године којим се Илији Шуменковићу од стране Слободана Јовановића доставља препис писма У бр. 70 саветника британске амбасаде и копија напред поменуто која је достављена као одГовор. - Бр. У 70 од 13 августа 1942.: ДраГи Господине претседниче, пре краткоГ времена покренули сте питање с британским амбаса-

дором а заШим са Форен Офисом непосредне везе између Генерала Михаиловића и југословенске владе. Са сваке сШране ово пиШање било је Шемељно проучено од сШране владе њ. величансШва и као исход ове дискусије досШављају вам се наши закључци по овом пиШању... На првом месШу морам исШакнуШи да је цЗло пиШање везе са Генералом Михаиловићем више оперативно неГо полиШичко... На бриШанској влади лежи одГоворносШ за целокупан рад и посШупке у Југославији. Тај посао обухваћа не само Шрансмисије и дешифрирање Шелеграма неГо и сам апараШ за извршење Ших операција као спушишање падобранаца и сви леШови... Јасно је да је и полиШичка сШрана овога пишања од највеће важносШи али се питању безбедности мора поклонити превасходство. На једном сасШанку поводом шоГа дискуШовало се: а) да се Генералу Михаиловићу пошаље Шелеграм који би реГулисао положај мајора Хадсона како би моГао радиШи у свом пуном својсШву Шј. као једини канал за све операШивне сШвари. Овим би се ШелеГрамом Генерал Михаиловић имао учиниШи обавезним да искључива одГоворносШ за целокупну акцију лежи на бриШанским власШима. Претседник: Пожељност формирања једног југословенског Дезијен-бироа који би, између осталог, имао дужност да спречи објављивање свакога телеграма који се односи на операције, да време код односног обавештења не би користило непријатељу. На исти начин овај биро треба да буде у могућности да контролише све емисије и пропаганду путем штампе југословенских власти у Лондону, које се на ма који начин односе на питања операливне природе... „Са веома искреним поздравом Цон Греј."

Писмо Слободана Јовановића ВК стр. пов. бр. 736 од 17 августа 1942 године упућено британском амбасадору г. Ренделу: „Господине амбасадоре, примио сам ваше писмо у 7,30 сати од 13 августа 1942 године којим предлагете да ја лично и један члан наше армије присуствујемо конференцији, на којој би се размотрило питање непосредно везе између генерала Михаиловића и југословенске владе. Краљевска југословенска влада писмом стр. пов. бр. ВК 273 од 8 априла 1942 године имала је част да изложи своје гледиште, којим је истакла хитност овога питања. Врло сам захвалан вашој екселенцији што ће се одржати конференција за решење овога тако деликатног питања. Молим вас да ме известите о дану и часу ове конференције као и о личности која би од стране кабинета његовог британског величанства била присутна овој конференцији. Ваш искрени претседник министарског савета... Слободан Јовановић."

Акт стр. пов. ВК бр. 736 од 17 августа 1942 године којим се доставља: министру иностраних послова, команданту трупа на Блиском истоку, министру двора, посланицима Вашингтон, Анкара, Москва од стране Слободана Јовановића копија писма У 70 саветника британске амбасаде и копија писма 736...

То је у ствари исто што смо сада читали.

Акт Дв К бр. 45 од 22 јуна 1942 године „претседништва владе Краљевине Југославије“ упућено под потписом претседника оптуженог Слободана Јовановића Илији Шуменковићу којим доставља препис овога акта, а који је достављен британском амбасадору Ренделу ради знања. „Лондон 21 јуна. Господине амбасадоре, у вези вашег писма У 8 од 18 јуна ове године извршили смо преглед списка примљених телеграма и нашли следеће: Нисмо примили 38 телеграма и то бројеве 133, 134, 135, 138...”

Претседник: Под бројем стр. пов. ВК бр. 543 од 15 јула 1942 године, писмо Слободана Јовановића упућено британском амбасадору Цорцу Ренделу. „Господине амбасадоре, из депеше генерала Михаиловића број 226 од 6 јуна 1942 године видим да је генералу Михаиловићу упућена од стране енглеских органа депеша број 113 без знања краљевске југословенске владе. Био бих вам врло захвалан ако бисте могли да ми доставите садржај депеше број 113 која је упућена генералу Михаиловићу. Исто тако нису предате... укупно 15 депеша. Ваш искрени - претседник министарског савета Слободан Јовановић”.

Писмо Слободана Јовановића упућено г. Ренделу под стр. пов. ВК. број 504 од 4 јуна 1942 године - „Господине амбасадоре, част ми је да скренем пажњу у име краљевске југословенске владе на ове чињенице: и поред ноте коју сам имао част да вам упутим под бројем 273 ипак краљевска југословенска влада не добија све депеше које министар војске генерал Михаиловић упућује претседнику југословенске владе из окупираних отаџбина. Тако нису примљене депеше... Истичем депешу број 212 у којој генерал Михаиловић изражава чуђење претседнику југословенске владе што његова депеша број 143 још није објављена преко радија. Међутим, ова депеша уопште није предата претседнику југословенске владе. Из депеше број 207 види се да енглески органи, који држе везу са генералом Михаиловићем, и даље издају наређења без знања и сагласности југословенске краљевске владе, иако је депеша чисто техничког карактера: питање шифре или слање авиона. Једним писмом умолио сам да овдашња штампа не пише о пролећној офанзиви генерала Михаиловића и о дотурању материјала које се врши. Међутим, овдашња штампа ово је схватила тако да уопште ништа више неће да објави о акцији генерала Михаиловића, иако су се водиле крваве борбе у Босни и Санцаку 4 јуна 1942 године. Москва за то време говори о борбама, али истиче само партизане, па би изгледало да генерал Михаиловић не постоји, иако његови одреди воде борбу против окупатора. Изволите примити... претседник Слободан Јовановић.”

Под ВК бр. 504 4 јуна 1942 године. Препис је достављен Шуменковићу, а ово друго носи да је достављено министру двора, мини-

стру иностраних послова, начелнику штаба, посланицима: Фотићу, Шуменковићу, Симићу.

Претседник: *Шта сте ово приложили?*

Помоћник тужиоца: *То је исто.*

Претседник: ДВК бр. 123 од 5 октобра 1942 године депеша Слободана Јовановића оптуженом Михаиловићу: „Генерал Михаиловић, веза 646, шифром рукују Енглези они к дешифрирају телеграм. Кажу да није згодно објавити радиом.”

Штаб Команде југословенских трупа Стр. пов. бр. 419 од 27 новембра 1942 године претседнику краљевске владе Лондон, пише Ракић: „У вези вашег поверљивог телеграма 954 одговара: „У мојим је рукама, уколико то може да буде све у вези са нашом земљом. Ми немамо никакве везе са пријемом свих депеша из земље нити у мојим рукама нити у рукама Ђоновића, али је добро што дешифрирају депеше наши људи, ако сматрате да се овде у Каиру обавља овај посао.”

Претседник: Шифрован телеграм отправљен 29 октобра 1942 године а примљен у Лондону 30 октобра 1942 године. Отправљен од стране Фотића Пов. бр. 132 лично за министра: „Армстронг вас моли известите га да ли је тачно да је генерал Михаиловић пре 6 месеци обуставио сваку борбу, како му је рекао министар Косановић чим га је упознао. Ово му је обавештење потребно пошто се води кампања и тешко је давати нетачно обавештење. И у тој кампањи највише истичу борбу генерала Михаиловића.” И ова је депеша званично заведена 30 октобра 1942 године под бр. 541.

Претседник: Претседништво владе Краљевине Југославије Стр. пов. бр. 925 од 31 октобра 1942 године, под потписом Слободана Јовановића, министру иностраних послова као хитно где се каже: „Молим да се краљевском амбасадору у Вашингтону г. Фотићу достави шифрован телеграм следеће садржине: - Веза ваш извештај 32: (то је одговор на ову депешу коју смо сад читали) генерал Михаиловић непрекидно наставља да се бори противу Немаца и окупатора. У Западној Босни воде се крваве борбе против усташа, Немаца и Италијана. Овим одредима командују млађи генералштабни официри. У целој Босни и Херцеговини генерал Михаиловић свакодневно врши препаде на поједине вароши и уништава окупаторске гарнизоне”...

Тужилац: Генерал Михаиловић!?

Претседник: Тако пише овде. (Чита): „У Србији врши саботаже на железницама највећег обима. Због тога Немци врше присилна хапшења и из варошице Милешевца одвели 500 талаца у Београд. У Јајинцима ископан гроб за 1.000 људи. Генерал Лер, главнокомандујући, изјављује да ће српски народ поморити глађу и дотући штукама јер је уз Михаиловића. Препади у Босни и заузеће Фоче, које се приписује партизанима, у ствари су дело начелника штаба мајора Остојића. Уништено 2.000 усташа и окупатора. Дража моли да се о овим препадима ништа не објављује. А ове

суирошне изјаве су неосноване и шенденциозне. Претседник владе Слободан Јовановић."

Претседник: Па није ово баш сасвим тачно јавно оптужени Јовановић. Писмо армиског генерала министра војске и морнарице и ваздухопловства и начелника штаба Врховне команде упућено британском официру за везу у Врховној команди мајору Хадсону.

Тужилац: Ту би требало претходно да прочитате прилог.

Претседник: Ово „Господине генерале."

Тужилац: Да.

Писмо капетана Робертсона од 14 новембра 1942 године упућено оптуженом Михаиловићу. „Моја британска армија данас врши победоносно нападе на свим фронтовима"... Наводи случај Блажа Вукановића у Каиру, који је познат као италијански шпијун, издајник црногорски и квислинг југословенски... „Известио сам одмах моју команду и владу и ове не признају моје хапшење, па према томе ни ја сам. Данас, кад наше англоамериканске трупе чисте непријатеље пред собом, заједно са својим савезницима, Совјетском армијом, борећи се за слободу малих народа, који нису у стању да се сами ослободе, нити да се бију сами, место једном британском официру је у оквиру сва три велика народа. Победоносна англо-американска армија је дала до сада милионе жртава за вашу слободу. Хиљаде Англо-Американаца и Руса падају ових дана да вас ослободимо испод туђинског јарма. За овакав рад не желим никакво признање. Јунаци, а не издајници као што сте ми рекли из Канаде, Новог Зеланда и других страна стижу свакога дана, не презајући ни од какве опасности, преко океана и не жалећи ништа и да погину за ваш народ. Ја сам прешао све опасности кроз које један Американац може проћи да дође да вас ослободи. За своје напоре био сам лоше награђен. Никакве награде не примам. Моја ме команда позвала као доброг официра, али провокатори Ђорђевића успели су класичним методама Управе града Београда да ме сметају да вршим своју британску дужност. Мерило ми је моја британска армија, и нико други није у стању да ми то да. Господине министре, у интересу савезника, а поготову у интересу малих народа, молим да ме не сметате у вршењу своје дужности у борби против окупатора, њихових савезника, издајника и плаћеника. Замолио бих да се престане да ме зову радикалом, демократом или комунистом, јер ја сам војник и то ми шкоди у вршењу наших војних задатака. Пред нама су велики дани борбе за ослобођење народа Европе. Оставимо интриге за после рата, а сада - посао и борба. У том циљу вам пишем ово писмо, и молим вас, да ми одговорите какве сте мере предузели да се једном Британцу обезбеди војни рад на терену против осовине, пошто вам је познато да Британија никада није потписала срамну капитулацију. Известите моју Бритиш

мисију или комаиду. С поштовањем, капетан Ц. Робертсон. 14 новембра 1942 године."

Тужилац: То је тај Робертсон што је оптужени Михаиловић наредио да се ликвидира.

Претседник: На ово писмо оптужени Михаиловић 15 новембра 1942 године упутио је писмо британском официру за везу при штабу Врховне команде Хадсону. „У прилогу достављам у препису писмо капетана Робертсона које ми је упутио 14 новембра. Молим вас, известите ме да ли се ви слажете са оваквим начином општења и неуљудним тоном писања и увреда нанетих југословенској војсци која се већ годину и по дана бори за своју слободу и својим акцијама везује око 40 непријатељских дивизија, као и увредама нанетих мени лично. Да ли се слажете са нападом генерала Ђукановића, о чијем раду сам вас лично обавестио, иако је то чисто унутрашња ствар а тако исто и своју владу. Зашто се мени обраћа капетан Робертсон, кад је мени познато да сте ви шеф мисије и саопштите да са Робертсоном нећу да општим. Молим вас да ми по предњем доставите писмени одговор. Изволите примити"... и тако даље.

Примедба на полеђини писма написана руком Михаиловића: „Наши савезници Енгл. (Енглези)... за архиву чувати да се види каквог су комунистичког пропагатора послали из Каира. Описати и друге његове поступке.

Претседник: Чита се забелешка о разговору господина В. Милановића, помоћника министра са Орм. Сарцентом у Форин Офису: „Предао сам му ед мемоар о кампањи радиостанице Слободна Југославија и молио за повољан одговор да можемо реагирати преко станице „Карађорђе". Сер Орм. Сарцент рекао ми је, са равнодушношћу и цинизмом, да су комунисти много активнији од генерала Михаиловића, да се једино они боре у Југославији. Да се овај од октобра прошле године више не бори *иШо оШежава могућност сузбијања совјетске пропаганде против Генерала Михаиловића.*

Тужилац: Значи од октобра 1942 године?

Претседник: Јесте: (чита даље)

„На моју примедбу да је активност генерала Михаиловића једно време била сведена, по узајамном споразуму наших и енглеских надлежних кругова и да је у последње време поново био врло активан у борби против окупатора, сер Орм. Сарцент, са истим цинизмом, одговорио је да га чуди да је ико са енглеске стране могао да се сложи да Михаиловић умањи активност и да му није познато да се генералови четници боре. Он се затим трудио да ублажи утисак који је оставио на мене и показао разумевање да је комунистичка пропаганда тенденциозна, али да би се нешто успешно могло учинити потребно је доказати да се четници генерала Михаиловића заиста боре. Видите њихова је главна активност била да се боре против комуниста". *Овом примедбом је*

завршио, да би било врло корисно ако би могао добићи наш кратак извештај о борби Михаиловића.

Ова забелешка о разговору заведена је у претседништву министарског савета у Џондону под бројем 2.500.

Претседник: Акт штаба команде југословенских трупа број 2618, 20 априла 1943 године, претседнику краљевске владе, Лондон: Лист „Фервард“, који излази у Јоханесбургу, број 11 од 19 марта 1943 године донео је следећи чланак: „Са оне стране фронта“ - Време је коначно обелоданило причу о генералу Михаиловићу, југословенском министру рата, који по причањима носи заслугу за герилске успехе на Балкану. Важно је да се изложи какав је положај био генерала Михаиловића. Овај преглед, састављен из неколико новинарских извора од Стевана Дедијера и Томи Мајечерића, јасно показује да је Михаиловић сарађивао са осовином или нападао праве герилце иза леђа. Било је плагијата у књижевности, али никада у историји ратова није било крађа у коминикеима. - Америчке новине доносиле су те плагијате о њиховом љубимцу генералу Михаиловићу. Наша земља зна да су герилци у Југославији разбијали и осакатили италијанско-немачке окупационе власти, и ми смо почели сада да откривамо Михаиловићеве „тријумфе“, који у ствари нису истинити, јер су успеси припадали партизанским одредима, које Михаиловић и његови четници немилосрдно нападају. Ако је Михаиловић имао каткада борбу, то је било против југословенских партизана и добровољачке војске, која је дала много примера херојског отпора против окупатора. Ево једне приче о Михаиловићевој „победи“: 9 октобра 1942 године партизанска војска објавила је преко тајне радиостанице „Слободна Југославија“ следеће: Према примљеним извештајима у операцијама у околини Јајца и у самом граду, партизанска бригада заробила је 500 непријатељских војника... Три дана доцније у њујоршком „Тајмсу“ изишао је чланак о истој акцији, којом приликом први пут је било помена о партизанској борби. „Тајмс“ каже: „У другој половини месеца септембра, дању и ноћу битка се водила у Јајцу, у Босни. Одреди под вођством Косте Нађа, ранијег команданта у републиканској шпанској војсци, напали су Јајце и после његовог заузећа почели су са чишћењем непријатеља у околном подручју.“ Овај извештај каже да се Коста Нађ налази на челу свих босанских патриота.“ 17 и 25 октобра „Тајмс“ поново доноси вест из Москве, да су партизани заузели Јајце. Ово није спречило „Тајмсовог“ извештача да осуди партизане на исти начин као и кинеске герилце пре неколико година. „Тајмс“ је окарактерисао југословенске добровољце као комунистичке бандите, *подржаване од Москве, и додао је да је и вођ тих герилаца обичан бандит.* У том циљу „Јунајтед прес“, публикујући неколико вести о победи партизана и добровољачке војске у Југославији, извитоперио их је у славни тријумф генерала Михаиловића, који је без сумње био исто толико изненађен

колико и сами Немци. Тако претстављену победу Михаиловић је срећно прихватио"... У службеном билтену југословенске владе у Лондону изјављује се да су патриотске снаге генерала Михаиловића заузеле Јајце близу Бање Луке после оштре борбе..."

Депеша Пурића послата посланику у Берну 9 октобра 1943 године Авакумовићу, стр. пов., лично за посланика: „Одговор на ваш телеграм стр. пов. 1428: Лазаревић дао једну изјаву у име генерала Михаиловића, да се у последње време није борио нити ће се борити све док савезници не пошаљу трупе у Југославију, што је произвело неповољан утисак. Оваква пропаганда не само да није корисна него штетује. Стога вас молим да упозорите Лазаревића да убудуће не даје изјаве у име генерала Михаиловића, члана краљевске владе. Он треба да потпуно сачува инкогнито. Нека ради водећи рачуна о овој потреби. Ако постоји могућност да пласира што год од донетог материјала, преко тамошњих дописника, нека чини са вашом претходном сагласношћу - Пурић".

Тужилац: *То је Лазаревић из Црне Горе.*

Посланству Берн од Пурића 9 октобра 1943 године: „Веза ваш телеграм стр. пов. 1544: У Шведској објављена је 2 октобра од дописника у Цириху изјава генерала Михаиловића коју је дао генералов повереник, који је стигао у Швајцарску. У изјави Михаиловић признаје да се његова војска досада није борила и да се и даље неће борити. Он сматра да би без праве помоћи савезника борба било узалудно проливање крви. Спреман је да интервенише кад се прва савезничка дивизија искрца у Југославији. Тада ће бацити у засену све подвиге партизана".

Депеша 1122 са потписом Авакумовића достављена амбасадору у Лондон. Садржина иста.

Тужилац: Да упитам Михаиловића да ли је Лазаревић био његов делегат?

Оптужени Михаиловић: Он није био овлашћен да даје такве изјаве, он није био делегат, он је побегао у Швајцарску.

Претседник: **Акт** „Претседништва владе Краљевине Југославије стр. пов. ВК. 983 од 30 XI 1942 године". Министарству спољних послова, пише претседник министарског савета оптужени Слободан Јовановић. Каже: „Молим да се нашем амбасадору у Кујбишеву достави шифровани телеграм следеће садржине. За Лозића веза ваш број 48. Кампања против Драже у највећем жеку. Ни о каквој сарадњи не може бити говора, док се ова кампања не обустави. Ситуација на терену захтева обустављање ове кампање као претходни корак за даљи рад. Сви напори посланика и војног изасланика треба да се упуте ка остварењу циљева из наше депеше 958. - Слободан Јовановић."

Претседник: *Ове су депеше углавном читане.*

Депеша 48 од Бенита. То беше Павле, чини ми се.... Не Бенито беше Ђуришић. Депеша од 28 априла 1942 Године.

Претседник: (чита) „Бацање летака и оружја силно подиже морал и храброст народа. Убудуће новац добацити тамо где буде наређено. Тражити аутоматско оружје и муницију, санитарски материјал и одећу, само на места припреме и означена за примање. Муницију за нашу пушку 7,92 милиметра и обичну пушку са муницијом заједно са лецима бацити на целом простору који је означен, али далеко од великих насеља. - Потпис Чича."

„За Лондон: Шаљите летке, муницију за нашу пушку 7,90 обичну пушку са муницијом, добацити на следеће просторије: Хомоље, Вељкова Крајина, Рудник, Паланка, Груж, око Бруса, северног дела Копанника, Овчара, Илице, планине Драгочева, око Косјерића између Ужица и Нове Вароши, између Космаја и Авале, око Авале, око Берана; Чича."

Претседник: (обраћа се тужиоцу) Па шта сте хтели овом депешом...?

Тужилац: Тражим материјала...

Оптужени Михаиловић: То је врло важна депеша, говори се где да се баци оружје и муниција, по целој Србији.

Тужилац: Ради тога смо је прочитали да се види да сте тражили оружје за братоубилачки рат.

Оптужени Михаиловић: *Да се баца на слободне планине, без ознаке места.*

Претседник: *Депеша од 28 априла 1942 године.*

Тужилац: *Па јасно.*

Претседник: *Депеша од 2 маја 1942. „Они идиоти опет бацају материјал и људе у турска села. Све похватао и предано Немцима."*

Претседник: *„Бр. 94 од 1001.*

Депеша од 5 маја 1942 од 1001, (значи да се ово вама јавља Лалатовић, то је ваше, са вашим потписом „Чича"...)

Претседник: „Да известите Лондон по пријему оног што је стигло, тражите детаљно шта је послато. Новац не шаљите док не тражимо. Материјал нека се дотури како смо тражили и то хитно. То је најбоља пропаганда поред радија.

Јавите колико је Црвенић примио новаца и за кога. Од Лондона тражите експлозив најбољи и упуте за рад с њиме. Лазаревић да пошаље врло сигурног човека за већу суму новаца и да се јави Јанковићу. Колико генератора сте примили, да Лондон објави следеће „шеф тројка у Југославији наређује да се што више ради, а ништа не прича, јер непријатељ слуша и много дознаје због лаковерности нашег света. Потпис Чича."

Претседник: Значи да сте ви Михаиловићу, са ваших радиостаница упућивали ове депеше Лалатовићу, који је био мало даље од вас и да их он пребаци за Лондон? Депеша је у књизи примљених депеша на стр. 9, под бр. 74 а кажете од 1001.

Оптужени Михаиловић: (прилази микрофону) Од мене је.

Претседник: Од 5 маја 1942 године.

Оптужени Михаиловић: Тако је.

Претседник: Ви кажете на заповедни начин да обавести Лондон о слању и кажете да новац не шаљу више. Значи да сте ви у мају месецу били даље од Лалатовића.

Оптужени Михаиловић: Не, ја сам био као што сам и рекао на Драгочеву, а Лалатовић је био на Голији.

Тужилац: А ко је онај Црвенић.

Оптужени Михаиловић: То је банкар из Ниша.

Тужилац: То је био ваш финансијер.

Оптужени Михаиловић: Помагао је, *њега су претукли у Гестапоу и поломили му вилице (Оптужени се обраћа на претседника). Ја бих молио, нисам чуо добро, да се шаље најбољи експлозив?*

Претседник: Из Лондона тражите експлозив најбоље врсте и упутства за рад с њим. Лаза треба да пошаље врло сигурног човека да узме новац. Је ли то значи да Лаза пошаље човека код Милутина Јанковића?

Оптужени Михаиловић: Да, ваљда је то Лаза Тркља.

Претседник: Обавештајни официр у Турској Стр. пов. бр. 134 од 28 маја 1942 године доставља Врховној команди копију и извештај обавештајног официра мајора Перића.

„Имајући ранија искуства са штабом Врховне команде где су моји извештаји излазили на јавност, молим да се они сматрају као апсолутно строго поверљиви. У противном рад ће ми бити онемогућен“.

Претседник: Ево и депеше из Лондона у којој се говори о убацивању у земљу 22 милиона динара и о курсу размене 600 динара за једну фунту или 50 динара за једну турску лиру.

Претседник: ДВК бр. 34 од 9 јуна 1942 године Слободан Јовановић јавља Михаиловићу:

„Овлашћени сте да примате динаре у Југославији од грађана патриота у замену за признанице које ћете ви издавати са гаранцијом југословенске и британске владе. Гарантујте да ће се зајмодавцима надокнадити у банци када покажу признаницу. Ви одредите курс.“

ДВК бр. 36 од 15 јуна 1942 год.: Слободан Јовановић упућује Михаиловићу: „Имам могућности да вашим органима у Љубљани и Сплиту доставим новац. Известите ме коме и како треба слати.“

ДВК бр. 154 депеша бр. 226 од 27 јуна 1942 године упућена од Драже влади, претседнику југословенске владе која гласи:

„Новац у италијанским лирама и папиру молим доставите по пет милиона војводи Илији Бирчанину у Сплиту и мајору Карлу Новаку у Љубљани. Генерал Михаиловић“.

Телеграм отпављен из Цариграда 16 јула 1942 године а сутрадан примљен у Лондону и заведен у Претседништву владе Краљевине Југославије под ДВК стр. пов. бр. 63 18 јуна 1942 године гласи:

„Рапотец донео врло важну поруку за владу и министра двора. Генерал Михаиловић сада у Црној Гори где води борбу против комуниста. Помажу га генерал Ђукановић и пуковник Станишић. Његов човек у Београду јесте мајор Жарко Тодоровић. Имам **ра**-диовезу са генералом Михаиловићем. Поруку коју смо послали са ваше стране генерал Михаиловић примио. Он оскудева у новцу. Перић."

Претседник: ДВК бр. 59 од 20 јуна 1942 оптужени Слободан Јовановић оптуженом Михаиловићу: „Да ли резервни поручник Рапотец који по други пут излази „из земље преко Истамбула има везе са вама и носи ли вам поруке. Оскудевате ли у новцу."

ДВК бр. 138 прима депешу оптуженог Михаиловића бр. 328 од 4 августа 1942. Претседнику југословенске владе. Рапотец зна где да пошаље новац за Сплит. Тамо чека наш човек. На исто место пошаљите и три радиостанице. Генерал Михаиловић."

Писмо неког Ратислава од 3 августа 1942 у Тепаце упућено Захарију Остојићу: „Драги Бранко данас 3 августа у 7 часова пронашли смо један пакет број 16 у селу Тепцима на месту званом окуке. У њему смо нашли 1.007 златника које носе са собом и 450 метака (Примедбе претседника: више златника него метака - смех у судници). Констатацијом на лицу места установили смо да је у овом пакету било две кесице од по хиљаду наполеона, то се види из отисака у земљи као из пакета што смо га нашли Ратко и ја."

Тужилац: Шта је био Јанкетић?

Оптужени Михаиловић: Јанкетић је био одређен од Павла као познавалац терена.

Претседник: ВК 114 од 19 септембра 1942. Оптужени Слободан Јовановић јавља оптуженом Михаиловићу. „Веза ваша 92. Новац можете, ако вам је потребно, узимати на исти начин и за вас. У Лондону одређено 80 хиљада фунти за помоћ вама. Када се ова сума исцрпи може се још дати. Јовановић."

ДВК 115 од 19 септембра 1942 Слободан Јовановић Михаиловићу. „Веза ваша 114, послата преко Берна милион швајцарских франака"....

Шифрован телеграм послат из Лондона 3 октобра 1942. Веза 1589.

„Резервисати суме као награде лицима до сада убаченим у земљу а неисплаћеним. Лицима која ће бити накнадно упућена у земљу ове награде исплаћивати одмах. Јовановић."

Оптужени Михаиловић: Награде некима који су били код нас?

Претседник: Не јавља он то вама. То онима доле у Каиру.

Претседник: Шифровани телеграм од 23 септембра 1942 године, заведен у штабу југословенских трупа на Блиском истоку под о. бр. 1496 24 септембра 1942 године гласи: „Министарски савет на министарској седници 11 септембра 1942 године одобрио је пред-

лог материјалног обезбеђења људи убачених у земљу, и то: награде вишим и нижим официрима по 250 фунти стерлинга, подофицирима 200 фунти, капларима и редовима 150 фунти. Принадлежности људи убачених у земљу биће регулисане са припадностима осталих бораца у отаџбини, по предлогу заменика врховног команданта - Пере Живковића. Осигурање људи убачених у земљу у случају смрти или онеспособљења је пуна пензија по закону, бесплатно школовање деце. Родитељи нежењених бивших хранилаца добиће пензију 75% од пензије погинулог. Породице погинулих имају право на неисплаћену награду која следује погинулом до дана смрти. Писмено следује. Слободан Јовановић."

Оптужени Михаиловић: О томе ја ништа нисам добио. Сваки који је долазио из Каира био је снабдевен златом за његову личну употребу. *Преко мене нишШа није слаШо.*

Претседник: Ова је депеша заведена у штабу команде југословенских трупа на Блиском истоку.

Претседник: ДВК бр. 124 од 7 октобра 1942 године депеша Јовановића оптуженом Михаиловићу: „У Београду се може образовати фонд од 100 милиона динара за помагање ваше акције. Ако се слажете, јавите да Перић почне преговоре."

Претседник: Бр. 121, депеша од Михаиловића послата 26 октобра 1942 године под бр. 859 претседнику југословенске владе: „Неопходно ми је потребан новац у динарима за Србију. Нека Перић одмах почне преговоре. Јавите ми о резултату. Генерал Михаиловић."

Оптужени Михаиловић: Мени је био потребан новац, али ја сам то на други начин регулисавао.

Претседник: Ради се о документу који се сада чита.

Оптужени Михаиловић: Сигурно да је то било.

Претседник: ДВК бр. то су бројеви претседништва владе у Лондону.

Оптужени Михаиловић: Биле су извесне суме које су долазиле пре Максимовића и осталих.

Претседник: Преко онога из Паланке?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Чита се акт ДВК бр. 157, под којим бројем је примљена депеша оптуженог Михаиловића број 123 од 20 септембра 1942 године, а која гласи: „Претседнику југословенске владе. - Молим да се нашој организацији у Словеначкој, преко Швајцарске, пошаље 5 милиона лира или одговарајући износ у доларима. Адреса: Францисканска 10. Лозинка: Доносим сир из Обреновца. Одговор: После десет динара. Молим да се ово што пре пошаље а мене извести ради задужења. - Генерал Михаиловић."

Чита се акт ДВК бр. 155 од 1 децембра 1942 године. Телеграм оптуженог Слободана Јовановића генералу Михаиловићу који

гласи: „Гашић да узме од Максимовића два и по милиона динара са лозинком: Јово Белић за рудник магнесита."

Тужилац: Ко је овај Гашић?

Оптужени Михаиловић: Ја не могу да се сетим.

Претседник: Чита се акт ДВК 156, којим оптужени Јовановић Слободан доставља Михаиловићу следећи телеграм: „Ваша веза 653. Поменуто лице примило 5.000 долара и послато још 5 милиона леја. Треба ли још послати. - Јовановић".

Тужилац: Вама једнако нуде паре."

Оптужени Михаиловић: Ја нисам тражио.

Претседник: Чита се акт ДВК 159 од 16 децембра 1942 Јовановић - Михаиловићу: „Дошла интервенција из Абације. Депоновано је 1 милион франака, као што је Славко рекао."

Оптужени Михаиловић: Тај новац је дохватио Никић и њега, је нестало.

Претседник: Чита се акт ДВК 55, решење Врховне команде бр. 809 од 3 јула 1942 године, односно решење министарства војске које гласи:

„На предлог начелника штаба Врховне команде, за прекршај војничке заклетве и издаје краља и народа, а на основу тачке В. Чл. 120 става 1 и 2 закона о устројству војске и морнарице лишени су чина и оглашени за војне бегунце следећи официри: „Пешадиски пуковник Саво Оровић, коњички пуковник Раде Авшић, Вељко Булатовић, Бранко Пољанац; пешадиски капетани Велимир Терзић, Арсо Јовановић, Петар Ћетковић, пешадиски поручници Ратко Мартиновић и резервни поручник Шекуларац Никола."

Чита се акт ДВК бр. 158 депеша оптуженог Михаиловића бр. 83 од 6 фебруара 1942 године: „Претседнику југословенске владе. - У знак признања за досадшњу борбу и јуначко држање предлажем да се одликују Карађорђевоом звездом четвртог реда артилериски мајор Тодоровић Бошко и пешадиски поручник Тома Мишић."

Чита се акт ДВК бр. 48 од 17 јула 1942 године: „За храбро држање пред непријатељем предлажем да се одликује Иван Перишић, а предлажем да се лиши чина Раде Авшић."

Чита се акт ДВК бр. 261 од 27 јуна 1942 године - депеша оптуженог Михаиловића оптуженом Слободану Јовановићу: „Молим да се достави моја дубока захвалност њ. в. краљу на унапређењу у чин армиског генерала. Овим чином сматрам да је учињено признање свима борцима који су пали за отаџбину."

Чита се акт ДВК 158 депеша оптуженог Михаиловића под бр. 528 од 29 августа 1942 године: предлаже влади и моли да се одликују Карађорђевоом звездом са мачевима четвртог реда генералштабни мајори Захарије Остојић и Мирко Лалатовић... Истакли су се у

операцијама својом храброшћу, њихова сарадња ми је од необичне важности... Указ треба објавити на дан 6 септембра.

Чита се ДВК бр. 149, под којим је заведена депеша оптуженог Михаиловића под бр. 45 од 1 септембра 1942. Оптужени Михаиловић предлаже југословенској влади Слободана Јовановића да се за јуначко држање у борби са непријатељем одликују Карађорђевоом звездом четвртог реда са мачевима и да се указ објави 6 септембра: мајор Драгутин Кесеровић, мајор Петар Баћовић, капетан Душан Смиљанић, резервни капетан Лукачевић и поручник Звонимир Вучковић, војвода четнички Јевђевић и свештеник Момчило Ђујић, с тим да се не објављују укази за потпуковника Бају Станишића, Ђорђа Лашића и Предрага Лековића.

Тужилац: Зашто да се не објављују?

Оптужени Михаиловић: У оним крајевима било би врло незгодно објављивати, нарочито због свађе између Лашића и Павла Ђуришића.

Претседник: Чита се ДВК бр. 58, под којим је заведена депеша оптуженог Михаиловића бр. 253 од 29. јуна 1942 године којом предлаже југословенској влади да се капетан... (име нејасно) одликује Карађорђевоом звездом IV степена са мачевима с тим да се то не објављује.

Чита се депеша ДВК бр. 75 под којим је заведена депеша оптуженог Михаиловића од 11 јуна 1942 године бр. 297 којим предлаже да се одликују пешадиски капетан I класе Павле Ђуришић, с тим да се његово име не објављује.

Чита се депеша ДВК бр. 149 под којим је заведена депеша оптуженог Михаиловића бр. 545 од 1 септембра 1942 године којом предлаже југословенској влади да се за јуначко држање у борби с непријатељем унапреде у чин мајора Душан Смиљанић, Видосав Дедић и Драгослав Радишић... Да се унапреди у чин капетана I класе и да се прими у активну службу Војислав Лукачевић и придода штабу оптуженог Михаиловића.

Претседник: Депеша бр. 445 од 15 јануара 1944 године упућена од оптуженог Михаиловића Павлу Ђуришићу-Берти и њен наставак под бр. 446 „Павловом личношћу верујем да ће Васојевићи бити привучени у великом броју. Лукачевић извештава о покретима комуниста према северној Албанији као и да комунисте празне област Берана и Андријевице. Јавите о сваком покрету комуниста. Нарочито у случају отступања из Албаније, Павле нека предузме све, да им Албанци припреме достојан дочек."

Његово величанство краљ дознавши за бекство Павла Ђуришића произвео га је у чин потпуковника за његов последњи подвиг."

Указ од 31 децембра 1943 године. Овај указ доставља претседник владе Пурић. Честита Павлу Ђуришићу чин потпуковника и вели: „Овај указ утолико је значајнији што нисам ја поднео предлог већ њ. в. краљ, као признање од њега лично.

А 11 октобра исте те године лист „Ловћен“ на Цетињу доноси овакву вест: „Високо одликовање потпуковника Павла Ђуришића. Четнички командант г. Павле Ђуришић кога је генерал Недић унапредио у чин потпуковника *и поверио му дужност команданта добровољачког корпуса* добио је од стране Врховне команде немачких оружаних снага нарочито признање за своје војничке врлине те је одликован од Фирера орденом гвозденог крста.“

Оптужени Михаиловић: *Од куда сам ја могао знати. Нисам то знао. Таман посла. Зар бих ја могао тако нешто да дозволим.*

Претседник: Интересантан је пут развитка Павла Ђуришића од Карађорђевог звезде до гвозденог крста Фирера! (смех у публици)

Оптужени Михаиловић: *Он није хтео да носи чин кад је дошао из ропства. Његов долазак из ропства за мене је доцније био јасан. Он је бар мене преварио.*

Претседник: 20 минута одмора. Изведите оптужене.

Настаје одмор у 11 и 40 часова.

Наставак претреса после одмора у 12,10 часова.

Претседник: Наставља се претрес. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (Уводе оптужене). Наставља се са читањем докумената.

ДВК бр. 75, депеша оптуженог Михаиловића бр. 278 од 9 јула 1942 године упућена претседнику југословенске владе: „Организацију југословенске војске проширили смо и на наше заробљеничке логоре у Немачкој. Официри организовани као обични борци. На њих се може рачунати, ако им се из ваздуха добаци оружје у да- ном моменту и ако за то имају интереса наши савезници приликом образовања ... фронта. - Генерал Михаиловић.“

ДВК бр. 554 од 15 јула 1942 године, депеша Слободана Јовановића генералу Михаиловићу: „Од ваздухопловаца остали верни заклетви 35 официра, 22 подофицира, 19 редова и 4 мајстора. Чинимо све да их вратимо и упутимо на обуку.“

ДВК бр. 66 од 20 јула 1942 године, радиограм депеша оптуженог Јовановић Слободана оптуженом Михаиловићу. - „Веза ваш бр. 284. Бројно стање снага ван отаџбине - урачунато и заведено људство - војска: официра са лекарима и војним чиновницима 87, подофицира са мајсторима 108, каплара и редова 591; ваздухопловство: официра са војним чиновницима 164, подофицира са мајсторима 123, каплара и редова 100; морнарица: официра са лекарима и војним чиновницима 25, подофицира 68, каплара и мајстора 83. Сви напори да се прикупе добровољци безуспешни. Чинимо све у Америци, али нема изгледа за формирање наших јединица. Чинимо све да се добију бомбардери“ итд.

- Ова југословенска војска ван отаџбине бројала је свега око хиљаду и неколико стотина. (У публици смех)

Писмо оптуженог Михаиловића од 28 марта, вероватно 1943 године, упућено Остојићу гласи: „Драги Бранко, у летку дати краљев говор на дан 27 и 28 фебруара"... „Цео народ да се окупи око Врховне команде и одреда југословенске војске и да слуша моје наређење, пошто ја знам где, како, кад и са колико снага треба ударити. *Помоћ гладнима осигурана је. Да јуначки истрајемо у борби коју водимо, јер нам је 27 март осигурао нашу будућност.*"

ДВК бр. 158 **депеша** оптуженог Михаиловића влади у Лондону бр. 634 од 14 септембра 1942 године: „Немци евакуишу своје породице из Босне, нарочито из Сарајева. Радимо интензивно између Бугара и Румуна. Ускоро ће бити могуће вршити... Емисије и са ове станице. Молим, припремите да нам доставите емисиони апарат за ову станицу за дужину од 1.000 рм., како би се могла чути у Југославији, Бугарској, Румунији и Грчкој." Затим се каже да радиостаница Шумадија мора да побољша свој програм.

Депеша Луке Балетића, команданта оптуженог Михаилвића од 20 марта 1944 године за генерала Живковића. - „Господине генерале, шаљем вам једну Чичину фотографију. Ваше поруке Чичи сам тачно испоручио. Било му је врло мило. После вам је одмах одговорио депешом. Срдачно вас поздравља и поштује ваш Балетић."

Тужилац: *Да ли се можете сетити какве су те поруке Петра Живковића биле вама, а које вам је испоручио Балетић?*

Оптужени Михаиловић: *Ја сам дао на то одговор у истрази. Ја сам се морао дуго сећати. Бележио сам то код мене у нотесу. Знао да ми је казао да се Петар Живковић неће да меша у политику, да је његова једина брига да доведе краља у земљу и на прво острво које се буде ослободило доћи ће са краљем. Тога се сеЈам.*

Тужилац: *А да ли вам је рекао да се генерал Петар Живковић потпуно слаже са вашим радом?*

Оптужени Михаиловић: *Ја сам о томе на записнику дао одговор, али се сада свега тога не могу да сетим.*

Претседник: **Писмо** оптуженог Михаиловића бившем краљу Петру II. - „Са искреним задовољством сазнао сам из вашег телеграма да су на вашу веридбу са њеним краљевским височанством принцем Александром пристали ваша узвишена мати, њено величанство краљица Марија, њено краљевско височанство принцеза Аспазија, грчки краљ и кум вашег величанства. Захвалан сам вашем величанству што се поводом своје тако судбоносне одлуке обратио за моје мишљење зато што сам у непосредном додиру са народом. Ја пре свега молим ваше величанство, захваљујући у име наших хероја и своје лично на поздравима које сте нам упутили, да верује да ћемо ми нашу свету заставу по планинама Југославије носити до крајње и потпуне победе."

Претседник: Извештај специјалног курира мајора Душана Мистрића, од 12 IX 1942 године, писан у Мојсињу, упућен оптуженом Михаиловићу као министру војске, морнарице и ваздухопловства.

Тужилац: Ја вас молим да првих шест пасуса прочитате.

Претседник: Сувише је дугачко, можемо нешто мало. Извештава о своме разговору са Слијепчевићем. На дан 6 IX текуће године спустио се падобраном на Копаоник капетан I класе Слијепчевић у пратњи једног радиотелеграфисте са радиотелеграфском станицом. Капетан Слијепчевић је упућен био као тајни курир краљевске владе и њених претставника у Каиру. Како је при скоку из авиона сломио ногу, то је на место њега упућен официр код г. министра мајор Милић.

Капетан Слијепчевић поднео је следећи реферат: „Приликом капитулације одлетео сам у Никшић где сам био присутан одласку краљевске владе. Чланови владе изгледали су бедници, клика стараца која бежи да сачува своје животе. Међу њима нарочито се истиче министар Јевтић, који вуче са собом своју породицу, што чине и већи број цивилних и војних претставника. У Никшићу, после капитулације, скупило се много официра из разних родова војске и свакако имали намеру да се пребаце у Грчку или Далеки исток. Ђенерал Богољуб Илић, пред сакупљеним официрима, званично је саопштио да су две дивизије, а вероватно и трећа, прешле у Грчку, позивајући официре да се пробијају за Грчку, јер ће се тамо образовати солунски фронт. После се видело да ово није било тачно, *имао је намеру да одврати пажњу официра од бекства виших официра и других на Блиски исток. Његово величанство краљ одлетео је авионом потпуно несигурним јер није било ниједног ловца за пратњу итд. Пуковник Радовић упућен је у Битољ да ухвати везу са нашим трупама, које су у повлачењу прешле у Грчку. Међутим пуковник Радовић се нашао у Грчкој где организује укрцавање наших трупа у бродове итд.*

Тужилац: Нисте прочитали испоручену поруку коју је донео оптуженом Михаиловићу?

Претседник: Ово је сувише дугачко, а кад будете нашли то место, прочитаће се накнадно.

Претседник: На седници финансиског одбора од 29 јула 1942 године под тач. 3) донето је ово решење:

„Предлог претседништва министарског савета бр. 1011 од 3 јула 1942 године закључује се следеће: За Словенску свезу у Љубљани има се дозначавати почев од 1 августа 1942 године стална месечна помоћ од 50.000 швајцарских франака. Ова помоћ има да служи за борбене акције, за оне који су изложени акцији и оне који се прогањају и страдају од те акције“.

Претседник: Михо Крек, потпретседник министарског савета и министар грађевина пише Слободану Јовановићу 23 јула 1942 године у коме каже да су се организовали у Словенску свезу у

коју су ушла сва словенска удружења осим комуниста. *Р- Је ли то Рапотец.*

Оптужени Михаиловић: *Ја знам неколико личности: Босарда, Казавура. Све су политичке странке биле. Све вође политичких странака, али тренутно не знам који.*

Претседник: (чита у изводу) Рапотец се искрцао на Јадранску обалу. Омогућио је набавку финансиских сретстава за Словенију. Сада радимо са добровољним прилозима. Потребна су стална сретства и предлаже следеће: да се у износима од по 100 франака швајцарских шаљу потребне суме. Одмах би требало 200 сума у износу од по 100 швајцарских франака положити на име Бреда. То је за помагање овога покрета.

Тужилац: Је ли Словенска звезда помагала Новака?

Оптужени Михаиловић: Новак је смењен. Био је постављен Иван Презељ.

Претседник: (чита у изводу): Мијо Крек 16 XI 1942 године упућује писмо Милошу Трифуновићу, као министру просвете где каже да у Швајцарској студира права Марко Патлачен, син бившег бана у Љубљани, *и пошто су му убили оца остао је без сретстава.* Старији син добио је одликовање „за ратну заслугу“. У Љубљани погинулога Крека породица има једну малу кућу за становање и пошто је читава породица у очајном положају моли за помоћ за студирање у Швајцарској.

Тужилац: Крек препоручује да му се одобри помоћ.

Претседник: Јесте.

(чита у изводу) И на седници финансиског одбора од 19 XI 1942 године донето је решење којим се одобрава Марку Натлачену сину бившег бана у Љубљани ради студирања у Швајцарској сума од 200 швајцарских франака месечно почев од 1 новембра, пошто му је отац убијен а породица остала без сретстава.

Тужилац: Је ли Натлачан био привржен Немцима?

Оптужени Михаиловић: Он је био Корошчева група која је била за припајање једној католичкој земљи.

Тужилац: Он је био бан у Словенији.

Оптужени Михаиловић: Био је бан.

Тужилац: А у почетку рата какву је улогу имао?

Оптужени Михаиловић: Није имао никакву улогу.

Тужилац: Је ли радио на стварању „беле гарде“?

Оптужени Михаиловић: Он је био немачки човек.

Претседник: Писмо, акт пов. бр. 283 од 6 маја 1944 године упућено Светозару Рашићу, министру пољопривреде, снабдевања и исхране, Каиро од стране в.д. начелника министарства финансија. „Господине министре, с обзиром да се ради о подложном вам министарству пољопривреде... нема стручњака (*мањкавост струч-НОГ особља у емиГрацији*)... ја вас молим, господине министре, да се изволите заложити на меродавном месту да се све учини од стране надлежних да се из земље, и било на који начин, изведу и

доведе на рад следећа Господа. Напомиње да се из земље изведе и употреби на раду при краљевској влади прво др. Лазар Марковић министар на расположењу и други (*Обраћајући се оптуженом Марковићу*): *траже вас оптужени Марковићу.*

Претседник: Чита се од Суда усвојени предлог браниоца Николе Ђоновића, плакатирана објава о уцени оптуженог Михаиловића издата од врховног заповедника немачких трупа у Србији. Знате ли за ту објаву Михаиловићу?

Оптужени Михаиловић: Знам.

Претседник: (Чита) „Награду од 100.000 рајхсмарака у злату добиће онај ко доведе живот или мртвог вођу банди Дражу Михаиловића. Овај злочинац бацио је земљу у највећу несрећу... Као енглески плаћеник овај смешни хвалисавац није ништа друго радио него ударио пут болшевизму..." и тиме помогао да се униште сва национална добра која су народу одвајкада била висока и света... Стога се овај бандит уцењује са 100.000 рајхсмарака у злату. Онај ко докаже да је овоГ злочинца учинио безопасним или га предао најближој немачкој власти не само што ће добити награду од 100.000 рајхсмарака у злату неГо ће тиме извршити једно национално дело јер ће ослободити народ... Врховни заповедник немачких Шрупа у Србији.

Претседник: Чита се телеграм оптуженог Нинчића упућен из Швајцарске, Лозана, током месеца јуна 1946 његовом браниоцу, господину Алкалају, писмо, страна 6, оптуженог Нинчића, упућеног 20 јуна 1946 господину Алкалају, и писмо од 6 јуна 1946 оптуженог Нинчића, сведоку *Олги Хумо*.

Бранилац се постарао да преведе пошто је депеша била на француском језику:

„Г. Алкалај, адвокат, јеврејски дом Београд - Лозана 25 јуна 1946 године...

„Симовић је мој непријатељ. Можда ће штети да ми се свети, верујући да сам главни потстрекач његовог пада јануара 1942 године. Поред тога он не зна ништа у погледу владе. Потсетите приватно Грола на сцену коју ми је направио претседник владе у његовом присуству што сам ишао у војни кабинет да тражим обавештења о тајним односима у погледу ситуације у земљи, коју ми нису хтели да саопште. Грол је био бесан због ове исте ствари".

Претседник: Оригиналном писму Нинчића од 20 јуна 1946 године хотел „Карлтон", Лозана, на страни шестој каже: „Ако би случајно оптужба, да докаже основаност својих тврђења, саопштила какав мој телеграм, то би једино могао бити телеграм претседништва владе или министра војске. То је лако утврдити на оригиналном телеграму, јер потпис правог пошиљаоца увек се ставља на крају текста, а у дну телеграма увек се налази моје име, пошто је оно, као име министра иностраних послова, било пријављено британским властима, и оне су пропуштале само оне шифроване

телеграме, који су носили мој потпис, без обзира ко их је слао. Чиновници министарства иностраних послова, обично и не обавештавајући мене, слали су такве телеграме онима којима су били упућени, сматрајући да ни ја ни министарство не носимо за њих одговорност. Обратите на ово велику пажњу. Са пријатељским поздравом... Нинчић."

Чита се **писмо** оптуженог Нинчића Момчила од 6 јуна 1946 године, писано у Лозани, хотел „Карлтон“, упућено *Олги Хумо*, које гласи: „*Мила моја Олгице! Врло сам изненађен био, када сам јутрос прочитао у новинама, да сам ја међу оптуженима у Дражином процесу. Међутим, нетачно је ово што се против мене износи...* „Ја сам изишао из владе 2 јануара 1943 године, а пре тога, од мога повратка из САД крајем јула 1942 године, ја сам био у кризи и нисам предузимао никакву акцију. Уосталом, сву везу са Дражом Михаиловићем одржавало је, преко Енглеза, министарство војске, а осталој влади није ништа саопштавано. Исто тако и сва акција у иностранству у корист Драже Михаиловића вршена је од тог министарства, независно од нас, других министара. У ствари, акција за Дражу, а против Тита, вођена је углавном крајем 1942 и у 1943 години, када ја више нисам узимао учешћа у владином раду. Можда је, док сам ја био министар, министарство иностраних послова по званичној дужности неки акт даље спровело, али се ни тога ја не сећам..." Остали део писма је потпуно интимне природе и нема никакве везе са процесом.

Претседник: Чита се **телеграм** Нинчића из Лозане, упућен 29 јуна браниоцу Алкалају, који гласи: „Овлашћујем вас да предате Суду као доказ моја писма од 6 и 16 јуна послана мојој породици. Да ли сте примили моје писмо од 20 јуна. - Нинчић." Из истог места од 24 јуна телеграм од Нинчића: „Примио сам текст оптужнице која не даје никакве доказе нити ма какве факте прецизира против мене. Нисам никада био консултован чак ни информисан о чињеницама које ми се стављају на терет и импутирају другим члановима владе. Послао сам на вашу адресу дуго писмо од 20 јуна. Нинчић."

Телеграм од 24 јуна упућен Алкалају од Нинчића гласи: „Два телеграма које оптужница цитира и којима се жели да докаже моја кривица послати су из Лондона, први 14 јула 1942 године, кад сам био у Америци, а други 16 јануара 1943. године кад нисам био у влади и рђаво стајао с њом што доказује линију која се водила мимо мене. Телеграфирајте пријем - Нинчић".

Депеша од 30 јуна из Лозане упућена браниоцу оптуженог Нинчића Алкалају гласи: „Ако је потребно можете изјавити да никада нисам имао везе са Мађарима или њиховим посланицима за време рата. Никада нисам ништа чуо о конзулу Перићу. Никада и никаквим доказима не може се порећи ова тврдња. У 1942 години

одбио сам сваки контакт са Поповићем, који је дошао у Берн и желео разговарати са владом. Акт мора да постоји у министарству. Јавите, телеграфирајте пријем, да ли сте примили телеграм од 28 јуна који се тиче ове ствари, која се одиграла 1943 године, у време када нисам био у влади, од 2 јануара 1943 године - Нинчић.

Претседник: По предлозима бранилаца оптужених отсутних, Алкалаја, Суботића Слободана, Павла Миљковића и др. Тасића читају се оригинални записници емигрантске владе у Лондону од 1 септембра 1942 године, 6 новембра 1942 и 19 маја 1945 године... Само једно објашњење, мислите ли ви да, с обзиром пошто су извесни делови прочитани као тужба, да се читају или само оно што се односи на ваше браћенике? (Браниоци се слажу и изјашњавају да се чита само са седница на којима су узели учешћа њихови браниоци).

Претседник: Чита се оригиналан записник са седнице министарског савета од 1 септембра 1942 године на којој су присуствовали Јовановић, Крњевић, Грол, Нинчић, Трифуновић, Шутеј, Будисављевић, Божа Марковић, Гавриловић и Бањанин. Записник је оверен од Слободана Јовановића и од Шутеја. „Претседник Јовановић отвара седницу и предлаже да данашњи записник води др. Шутеј, што министарски савет усваја и даје реч др. Нинчићу.

Др. Нинчић: „Ви добро знате о чему се ради, Америка се одлучила да своје посланство код нас дигне на ранг амбасаде, већ је затражен агреман за њиховог посланика, за г. Бидлоа. Ја држим да је потребно да тражим агреман и за г. Фотића, иако ја подизање посланства на ранг амбасаде у овом случају сматрам као један аутоматски чин и именовање посланика за амбасадора као протезање статус квоа, ја нисам ипак хтео да учиним ово без знања владе него сам тражио ову седницу. Ја имам намеру да дам агреман за г. Бидлоа и тражим агреман за г. Фотића.

Претседник даје реч г. Бањанину“...

Тужилац: То смо читали!

Бранилац Нинчића адвокат Алкалај: *Упрепису који је прочитао јавни тужилац стоји да је...*

Тужилац: *То је у оригиналу...*

Претседник (чита даље записник): „...Бањанин и др. Будисављевић дају предлог који гласи: одлука владе по предлогу за именовање амбасадора у Вашингтону одлаже се за сада... У вези с овим разлогом претседник Јовановић жели да да само једну напомену, а то је да се са г. Бањанином и С. Будисављевићем већ разговарало потанко о каирској афери и да их је тачно обавестио. Г. Бањанин се буни да није био обавештен. Г. Бањанин додајује: „Јесте, али не у министарском савету, а о генералима увек онда кад је било све свршено. Састанак с појединцима не води ничему, а за мене је меродавно само оно што се расправља и закључује у министарском савету.“ Онда узима реч др. Крњевић, затим опет Нинчић, упада и протестује...

Бранилац Фотића: Не чујем.

Претседник: *Ако не чујете и ако вас интересује приђите ближе.*

Бранилац: Је ли је ту реч о Крњевићу?

Претседник: Јесте, што вас толико интересује он? Њега нико не тужи.

Бранилац: Сви су били у влади па се интересујемо.

Претседник: Даље се каже у записнику:

„Крњевић: Сматрам за своју дужност да подупрем предлог г. Бањанина, јер сам и ја дубоко уверен да не може бити ништа озбиљно предузето за темељно побољшање прилика у влади и поправку положаја владе, док влада не расправља о спољној и унутрашњој политици... У том смислу ја сам дао иницијативу пред Ускрс...

После тога Крњевић..." *(Примедба претседника)*

Дакле, он се слаже потпуно са Бањанином, подупире његов предлог (наставља читање):

„Нинчић упада и протестује противу Крњевићеве изјаве и тврди да он то никада није рекао, док Крњевић остаје код свога и наставља: „Већ то схватање спољне политике није згодно и ми бисмо могли доћи у тешкоће с Енглезима на тај начин." Онда Нинчић истиче да он неће сада да одговара на критике Бањанина и Крњевића, јер те критике захтевају једну посебну дискусију како они то сами предлажу, а питање постављења амбасадора у Вашингтону је једно аутоматско административно питање. Не смемо давати политички значај постављењу Фотића за амбасадора и због тога не сматрам да је тиме питање Фотићево закључено и немам ништа противу тога да се у току дискусије то питање расправи и реши. Сад би, међутим, одлагање постављања амбасадора било незгодно и штетно.

Бањанин упада: А што није енглеска амбасада попуњена ни то не смета.

Јовановић: Ја сам морао и те како да се изговарам због непопуњавања амбасаде у Лондону, али је то питање много лакше, јер је овде министар спољних послова, влада и краљ.

Нинчић истиче да би то значило одбијање предлога о подизању нашег посланства на степен амбасаде.

Онда говоре Трифуновић, Будисављевић, Бањанин, па Грол и Гавриловић.

Трифуновић: Намера господина Бањанина и Крњевића је добра, али са решењем наименовања амбасадора у Вашингтону не може се тако дуго чекати. Ако позовемо министре из Америке требаће чекати до конца септембра и у дискусији се ни у једном случају неће моћи свршити пре половине октобра, а шта ће бити ако се ни тада не сложимо.

Бањанин: Онда ће остати у влади они који се слажу, па ће се опет питање Фотића решити.

После тога говорио је Грол који каже за Фотића да је то чиновник који служи свим владама и режиму па и овом најгорем. Он очекује дискусију целокупне политичке ситуације.

Потом претседник чита говор Гавриловића са седнице владе који пледира за то да Фотић буде амбасадор.

После тога опет говори Бањанин: „Србобран“, Фотић и Дучић су се идентификовали. Ту Бањанин наводи писање „Србобрана“, а претседник Слободан Јовановић примећује: „Зар ћемо се на питању Фотића разићи?“

Шутеј каже да нико не може нормалан од Хрвата тражити да Фотић остане и даље амбасадор.

Трифунровић се ограђује да је Фотић исто што и Дучић и разлаже да се прецењује значај и улога Фотића.

Претседник (чита): Оригинални записник са седнице министарског савета од 6 новембра 1942 године. „Присутни: Јовановић, Крњевић, Крек, Нинчић, Трифунровић, Грол, Шутеј, Будисављевић, Бањанин и Марковић. Записник седнице од 4 новембра чита се и одобрава се. Дискусија о спољној политици. Реч добија Нинчић и читава ова седница испуњена је једино излагањем Нинчићевим о спољној политици. Територијалне ревандикације према Италији и Немачкој. Он каже овако: „Нарочито Крек и Крњевић говорили су опширно о питању наших територијалних ревандикација према Италији и Немачкој. Захвалан сам им што су тако отворено Говорили о томе, јер ми допуштају слободу да и ја о томе отворено Говорим. Крек замера да нисмо искористили многе моменте да учврстимо наш положај у том питању. Већ при ступању у рат требало је да саопштиммо наше послератне циљеве... Када су јављене борбе, успеси и оГромне жртве Драже Михаиловића, ми нисмо то искористили и нарочито подвукли шта ми после овоГ рата очекујемо и тражимо. Изненађује Га критика досадањеГ њеГовоГ рада.

Претседник: (чита) Крњевић сматра да се постављање захтева према Италији није учинило блаГовремено и он се боји да се то доцније неће моћи учинити. Затим се говори о састанку Нинчића са грофом Сфорцом, о нашој политици према Албанији и Бугарској..." цео записник је у ствари излагање Нинчићево.

Претседник: Чита се „Записник са седнице министарског савета одржане 18 и 19 маја 1944 године, од 20 часова до 3 часа изјутра. Присутни претседник Пурић као и министри Милићевић и др. Гризогоно"... Дакле свега тројица. У записнику се, између осталог, каже:

„Југословенски претседник владе излаже политичку ситуацију и износи следеће: „Краљ је био данас позват од претседника британске владе Черчила, који је од њега и овога пута као и неколико пута раније захтевао да се промени влада и да се из владе изо-

сШави министар војске Генерал Михаиловић. Овога пута захтевао је да се у току данашњег дана промени влада."

Затим се у записнику наводе рачунски подаци колико је коме дато и одобрено новца. Тако министарски савет одобрава уговор о закупу стана за шефа краљевског конзулата у Њујорку од 1 септембра 1943 године до 31 августа 1944 године, за суму у односу од 3.000 долара.

Адвокат Павле **Миљаковић бранилац оптуженог Пурића:** Мене интересује да ли су увек и у коме времену вођени записници седница владе?

Претседник: Право да вам кажем ја то не знам. Ваљда онда кад су имали седнице. Ви сте тражили да вам набавим записнике седница владе и ја сам то учинио. Да сте још нешто друго тражили можда бих и то набавио.

Данашњи претрес се прекида и наставља сутра у 7,30 часова.

Претрес је прекинут у 13,10 часова.

4 јул
Почетак у 8 часова

(При улазу претседника и судија у судницу сви у судници устају и присутна публика аплаузом поздравља Суд).

Претседник: Наставља се претрес по кривици оптуженог Михаиловића Драгољуба-Драже и осталих. Друзе заставниче, наредите да се уведу оптужени. (После увођења оптужених)

Претседник: Саопштава се да су до сада по предлогу браниоца Јоксимовић Драгића добављени извештаји од месних одбора на околности предложене у поднеску, Месног одбора из Петровца на Млави и Месног одбора села Багрдана док извештај Месног одбора из села Бранковине још није дошао.

Бранилац Јоксимовић Драгић: Ја бих имао још један мали предлог. Мало је незгодно што тек данас предлагем, али јуче сам сазнао за једну ствар и хтео бих да је пласирам као предлог. Предлажем да се саслуша Десанка Пајчић из Београда о следећој чињеници: *Да је од стране Гестапоа од 25 новембра 1942 Године до 17 фебруара 1943 Године око 200 виђених чланова орГанизације ДМ у БеоГраду похапшено, батинано и стрељано, да су стрељани инж. Томашевић, један од двојице браће Милетић и многи други.*

Бранилац Јоксимовић: *Да је за Горње време 20 хелија Гестапоа у Ратничком дому било резервисано искључиво за Дражине људе и да су оне биле пуне. Људи су одлазили и нови долазили. Једном речју да је за напред означено време вођство орГанизације ДМ у БеоГраду растурено и разорено. Све те чињенице су познате сведоку Пајчићу зато што је она била обавештајни орГан пропаГандноГ одељења орГанизације ДМ у БеоГраду. Тек јуче сам то сазнао и за мене је ово важна чињеница јер се односи на крај 1942 Године. Спремио сам био и писмен предлог, али сам га у брзини заборавио и зато га чиним сада. Она има и свој телефон, ако би се погледало у телефонску књигу, само не знам да ли је на њено име, могла би се позвати како би се још данас испитала.*

Тужилац: Ја се противим овоме предлогу. *Те су ствари већ расветљене досад.*

Претседник: Нека уђе сведок **Марија Орбоњев.**

Бранилац Јоксимовић: Ја одустајем од мога предлога за који није стигао извештај Месног одбора.

Тужилац: У вези са овим ја предлажем да се прочита изјава жене Алексе Вићентијевића и снахе његовог оца.

Бранилац Јоксимовић: Ја сам добио обавештење да су ствари друкчије но што сам у први мах мислио. То је била моја лична информација из тога доба, али она се не поклапа са оним што сам изнео.

Претседник: (обраћајући се сведоку) Како се зовете?

Сведок: Орбоњев Марија.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Враћа.

Претседник: Колико година имате?

Сведок: 25 година.

Претседник: Удати?

Сведок: Удата, али нисам венчана.

Претседник: Имате ли деце?

Сведок: Једно дете.

Претседник: *Чим се занимате.*

Сведок: *Ја сам приватни чиновник али моментално незапослена?*

Претседник: Ви сте позвани пред Суд као сведок да дате исказ по околностима које су вам познате. Упозоравам вас на дужност казивања истине пред Судом, јер неистинито казизање пред Судом казни се, као кривично дело.

Сведок: Разумем.

Претседник: Шта ви знате да посведочите?

Сведок: Молим, о чему се ради? Извините никада нисам била пред војним судом. Жена сам, можда ћу се збунити, али ви ми упутите питања ја ћу одговорити кратко и јасно.

Претседник: Како се звао ваш невенчани муж?

Сведок: Србољуб Јанковић.

Претседник: Где је он сада?

Сведок: Сада ми је непознато. *ОЗН-а за Србију прогласила је да је стрељан.*

Претседник: Је ли био у ропству?

Сведок: Није био у ропству. Био је заробљен код Сарајева, али је успео да побегне *још за време борби са Немцима после 6 априла.*

Претседник: Је ли био интерниран од стране Немаца?

Сведок: Није.

Претседник: Друже тужиоче, имате ли питања?

Сведок: *Па нисам још завршила.*

Претседник: Суд је чуо и Суду је довољно. *Ваш муж уопште није интерниран за Немачку и шта имам даље да питам.*

Сведок: *Интерниран није био испочетка, али пред крај 8 септембра 1944 Године.*

Претседник: *Малочас сте рекли обрнуто.*

Сведок: *Ви можете да ме збуните. Ја нисам била свесна питања...*

Претседник: *Опомињем вас да се на Суду понашате учтиво. Суд не покушава ничим да вас збуну, поставља вам одређена питања. Је ли ваш муж био уопште интерниран?*

Сведок: *ИнШернација може биШи широког обима. Мој муж је инШерниран од сШране немачког ратног суда, а да ли то подразумеваје под интернацијом или отеран пред евакуацијом Немаца, кад су извесни људи пуштени, извесни стрељани а извесни поведени. Ја не подразумевам интернацију у широком обиму...*

Претседник: *А у ужем обиму?*

Сведок: *У ужем обиму 8 септембра интерниран је од немачког ратног суда збоГ разлоГа што је Дражиним одредима предао камион муниције.*

Претседник: *А да ли је вама о томе рекао нешто?*

Сведок: *До 8 септембра није ми било познато.*

Претседник: *Је ли вам немачки суд рекао?*

Сведок: *Јесте.*

Тужилац: *Чиме се занимао ваш муж?*

Сведок: *За време окупације радио је све.*

Тужилац: *Откуда њему камион муниције? Где је радио?*

Сведок: *Радио је код окупатора.*

Тужилац: *Да ли је побеГао са Немцима?*

Сведок: *Није.*

Тужилац: *ЗнаШе ли ви да су Михаиловић и Недић склопили споразум да се Михаиловићу испоручи муниција?*

Сведок: *Није ми познато, јер се политиком нисам бавила.*

Тужилац: *Суд може ценити...*

Сведок: *Дозволите да кажем...*

Претседник: *Суд вас је позвао да дате извесна обавештења...*

Сведок: *Мени муж није...*

Претседник: *То Суду није важно.*

Бранилац Јоксимовић: *Да ли је ваш муж припадао организацији ДМ и да ли је у том својству као дражиновац извршио предају камиона муниције Дражиној орГанизацији?*

Сведок: *Да. Али то сам сазнала 8 септембра кад је било суђење. Кад се Суд повукао на већање ја сам питала мужа: Србољубе шта си радио без моГа знања. Он је одговорио: Женама се не поверавају такве ствари. А у Суду преко тумача питали су Га да ли је муницију предао партизанским одредима или четничкој орГанизацији. Он је одговорио да је муницију предао чеШничкој орГанизацији.*

Тужилац: *А да ли сте ви били у орГанизацији Драже Михаиловића?*

Сведок: *Не, нисам друже државни тужиоче.*

Тужилац: *Откуда све то знате?*

Сведок: *Знам пошто сам била на Суду.*

Тужилац: *ЈесШе ли присуствовали сами?*

Сведок: *Јесам.*

Тужилац: *Како је био састављен Суд?*

Сведок: *Веће тројице је било.*

Тужилац: *Ко су били?*

Сведок: *Имена не знам...*

Тужилац: *Јесу ли били Немци?*

Сведок: Јесу, немачки ратни суд.

Тужилац: Којим су језиком говорили?

Сведок: Говорили су немачки, преко тумача.

Тужилац: Је ли био још ко са вама?

Сведок: Било је моје дете, била је Фелджандармерија која га је чувала.

Тужилац: Је ли ко од Грађана био присутан?

Сведок: Од Грађана није био нико присуШан.

Тужилац: Од куда вас да пусте пред немачки ратни суд?

Сведок: Ја сам становала у Зориној 48 за време окупације. осмог септембра је било бомбардовање тога краја. Ја сам мислила да мом мужу неће бити суђено, пошто се десило бомбардовање. Пре подне, око 1.1 часова, било је бомбардовање, а око 2 часа, кад сам ишла по воду, једна Госпођа коју могу да именујем - Даница Парчиновић (?) - Казала ми је: Мери - то је мој надимак - тебе је тражио неки човек...

Тужилац: Немојте дугачко. Никада Грађанска лица нису била присутна пред немачким ратним судом.

Сведок: Ја сам била присутна, кунем вам се животом детета.

Претседник: Ви сте преслушани и можете ићи.

Сведок: Али ја нисам све казала...

Претседник: Довољно је. Нека уђе сведок Тукуљац Видосава... Како се ви зовете?

Сведок: Ја се зovem Тукуљац Видосава.

Претседник: Колико имате година?

Сведок: 22 године.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Сремске Митровице.

Претседник: Где живите?

Сведок: У Београду.

Претседник: Јесте ли удати?

Сведок: Јесам.

Претседник: Имате ли деце?

Сведок: Имам сина од годину и по дана.

Претседник: Чиме се бавите?

Сведок: Не бавим се ничим, јер немам права у данашњици...

Претседник: Јесте ли ви, у лето 1943 године путовали из Београда за Шабац, или обратно?

Сведок: Да, путовала сам 1943 године из Београда, са Чукарице, за Шабац, камионом.

Претседник: Ко је још био са вама?

Сведок: Са нама је било неколико цивила и 6 Немаца.

Претседник: Јесу ли Немци били под оружјем?

Сведок: Немци су били са револверима.

Претседник: Је ли вас ко пресрео на путу?

Сведок: Јесте. Од прилике на пола пута пресрели су нас људи који су били са брадама и до зуба наоружани... Један Немац је пуцао.

Претседник: Јесу ли зауставили камион?

Сведок: Јесте, било је њих два три, који су зауставили камион. један Немац је тада извадио револвер и убио једног од војске генерала Михаиловића...

Претседник: ОптуженоГ Михаиловића...

Сведок: Извините, он је „оптужени“ за комунистичку партију, за мене није...

Претседник: Упозоравам вас да као сведок имате да се понашате учтиво пред Судом, иначе Суд има моГућности да вас одмах казни збоГ непристојног понашања.

Бранилац Јоксимовић: Ви сте дошли да сведочите по друГој ствари...

Тужилац: Јоксимовић доводи провокаторе на Суд...

Бранилац Јоксимовић: Ја протестирам против такве изјаве. Никада у животу се таквим сретствима нисам служио...

Претседник: Шта је било када су Немци пуцали?

Сведок: Један је био рањен. Међутим из некоГ жбуна појавила су се још осморица са јуГословенским кокардама на шајкачама, односно неки су имали шајкаче а неки шубаре. Окренули су камион и наредили нам да сиђемо доле. Немце су разоружавали а нас су легитимисали. Питали су нас у коју сврху где путујемо и зашто? Ми смо одговорили. Узели су извесну количину бензина.

Претседник: Јесу ли ти људи узели Немцима оружје?

Сведок: Јесте, разоружавали су Немце.

Претседник: Шта су ти људи узели Немцима?

Сведок: Узели су им револвере и све што су имали, имали су фишеклице, не знам како се то зове. Кад су нас легитимисали и њих разоружавали, један који је био најстарији међу њима рекао је „Браћо и сестре...”

Претседник: Шта је било даље, јесу ли четници пустили Немце?

Сведок: Јесу, пустили су их, али допустите ми.

Претседник: Суд вас пита колико му је потребно. Шта је било сарањеним Немцем?

Сведок: Погрешно сте ме разумели, не Немац неГо четник.

Претседник: Друже тужиоче, изволите ако имате питања.

Тужилац: Само бих хтео да питам: јесу ли Немци побијени?

Сведок: Нису побијени, дозволите да довршим, ја сам сведок.

Тужилац: За мене је довољно, а ви причајте на улици. Кад је то било ?

Сведок: То је било 1944 године у мају месецу, односно 1943 у мају месецу.

Претседник: Одбрана ако имате питања.

Бранилац Јоксимовић: (ћути).

Претседник: (Сведуку): Ви сте преслушани, можете ићи, а ако хоћете можете остати у сали. Упозоравам вас да се у сали понашате учтиво, јер се сви учтиво понашају.

Тужилац: Ја протестујем што се од стране одбране као сведоци доводе личности из беоГрадскоГ подземља. Молим претседника да

не дозволи да сведок остане у сали, јер не знам са каквим је намерама доведен пред Суд.

Бранилац Јоксимовић: Колега председниче, ја сам раније рекао да протестујем. Ја поновно протестујем због последње изјаве јавног тужиоца. Сматрам да томе није место овде и могу да изјавим да такво понашање од стране јавног тужиоца према одбрани није ни мало колегијално.

Тужилац: Зашто не доводите озбиљне сведоке а не из подземља.

Претседник: Нека уђе сведок Перишић Добрила.

(Претседнику јављају да овај сведок није стигао).

Претседник: Нек уђе сведок **Росандић Тома** (Микрофону тешком муком прилази сведок Росандић). Ви сте Росандић Тома.

Сведок: Ја сам Росандић Тома.³³³

Претседник: Ви сте ректор Академије ликовних уметности.

Сведок: Јесте.

Претседник: Колико имате година?

Сведок: Ја сам рођен 1878 године. То би значило 68 година.

Претседник: Живите ли у Београду?

Сведок: Живим у Београду од пре прошлог светског рата.

Претседник: Ви сте позвани на Суд као сведок да искажете извесне околности које су вам познате.

Сведок: Не разумем...

Претседник: Позвани сте пред Суд да будете саслушани као сведок на извесне чињенице, упозоравам вас да сте пред Судом дужни говорити истину.

Сведок: Разумем.

Претседник: На вас се позвала одбрана. Ви сте у току окупације притворени од стране Гестапоа, је ли то тачно?

Сведок: Јесте, на свршетку, то је било два месеца пре пада.

Претседник: Пре пада Немаца.

Сведок: А и више, сада не могу да се сетим.

Претседник: То значи 1944.

Сведок: Тада.

Претседник: У пролеће, или лето?

Сведок: То је било у лето, касно лето.

Претседник: На који сте начин успели да се извучете из затвора, да изиђете из затвора?

Сведок: То ја не бих знао тачно, ја ћу рећи што је мени жена причала.

Претседник: Опростите, је ли ваше стање здравља и приликом хапшења било такво?

Сведок: Јесте и још горе. (Затим сведок исказује на који начин је био ухапшен од стране Гестапоа. Каже да је једног дана дошао у његов стан оружани војник и рекао му да се спреми да ће отићи на једно мало саслушање у Гестапо. Али пре него је изишао из свога стана тај војник му је рекао, да понесе и једно ћебе. Кад је дошао у Гестапо започело је испитивање).

Дошао сам у једну собу у згради Гестапоа, у бившем Ратничком дому. Исти онај човек који је дошао по мене да ме ухапси рекао ми је на саслушању да сам комуниста. Ја сам му одговорио да нисам. У ствари и нисам. А он ми каже: „Видећемо сутра“. Тада су ме одвели у једну мрачну собицу, они су је звали бункер. Собица није имала прозора. Имала је само једна гвоздена врата и електричну сијалицу коју су они палили кад су хтели. Ја сам их молио да пусте да сијалица стално гори, јер ја не бих могао ни корака учинити без светлости. Сутрадан ме је позвао онај исти човек, који је дошао по мене и онда је почело испитивање. Рекао ми је да сам ја имао да спроведем неке људе. Споменуо ми је и њихова имена. Требало је да их спроведем, како он каже, у неку планину која је била 200 километара удаљена од Београда. Ја сам му рекао да је то апсолутно немогуће, јер имам болесне ноге и једва се крећем. Споменуо ми је и неку госпођу Христу Ђорђевић. Питао ме је да ли познајем Рибара, Смодлаку. Ја сам рекао да познајем те људе, јер су они били раније у мом друштву. Чиновник, који ме је испитивао, није добро изговарао Христа, већ је казао Крста Ђорђевић. Онда сам ја рекао да је то човек.

Претседник: Суд интересује колико сте дуго остали у затвору?

Сведок: Ја сам остао осам дана. За то време моја жена је радила да ме пусте. Изгледа да је била код господина Драгог Јовановића који јој је *тог приликом дао једно писмо за шефа Гестапоа. Ја не знам да ли су то уважили јер сам ја остао осам дана у затвору. После су ме пустили и тражили су да потпишем да у затвору нисам био злостављан, као што и нисам. Да, још су ми показали неку фотографију и питали ме да ли кога познајем. Ја сам казао да не познајем никога.*

Претседник: Како рекосте, код кога је ишла ваша госпођа?

Сведок: Ишла је код шефа општине Драгомира Јовановића. Тамо је дошла преко неког познанства. То би требало она да каже јер она то боље зна. Она је мени то све причала.

Претседник: *Је ли вам ваша Госпођа причала да је још неко интервенисао за вас да budete пуштени осим Јовановића?*

Сведок: *Не верујем. Ми се познајемо са Госпођом Јованком Драшковић и она је интервенисала да Господин Јовановић прими моју жену.*

Претседник: Је ли за вас интервенисао оптужени Јонић Велибор?

Сведок: Колико ја знам, није.

Претседник: Друже тужиоче, ако имате питања изволите.

Тужилац: Немам.

Претседник: Одбрана?

Бранилац Милан Живадиновић: Ја бих молио да се саслуша жена господина Томе Росандића, *пошто је она радила на његовом пуштању.*

Оптужени Јовановић: Ја бих могао да се сетим случаја господина Росандића. Госпођа Росандић је сестра госпође Копач са којом сам

ја становао у истом стану. Она је једном приликом лично разговарала са мном и молила ме да интервенишем.

Претседник: Друже тужиоче, изјасните се по предлогу одбране.

Тужилац: Остављам Суду на оцену.

Претседник: Како је име вашој госпођи?

Сведок: Марија Мара Росандић, рођена Богдановић.

Претседник: Ви сте саслушани, можете ићи кући, а ако хоћете можете остати у судници. Нека уђе сведок **Ерчић Милан**. (Сведок Ерчић Милан прилази Суду) Ви се зовете?

Сведок: Ерчић Милан.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Шапца.

Претседник: Ваше занимање?

Сведок: Бивши адвокат.

Претседник: Колико сте стари?

Сведок: Шездесет и једну годину.

Претседник: Ожењени?

Сведок: Ожењен.

Претседник: Имате ли деце?

Сведок: Немам.

Претседник: Ви сте позвани пред Суд као сведок. Познато вам је како сведок треба да исказује... Ради се о томе што сте ви по предлогу одбране дошли као сведок, пошто је Суд претходно усвојио предлог, да искажете извесне околности по питању београдског претставничког-престоничког одбора. Ви сте учествовали у раду тог одбора?

Сведок: Само на једној седници.

Претседник: Где је одржана?

Сведок: Одржала се у неком спортском клубу.

Претседник: У којој улици?

Сведок: Мислим сада Ресавској, раније Франкопановој.

Претседник: Кад је отприлике то могло бити?

Сведок: То је било у почетку октобра.

Претседник: Јесте ли учествовали још на неким састанцима тога одбора?

Сведок: Ни на једном.

Претседник: Какав је био задатак, какав је био циљ тог претставничког одбора?

Сведок: Онако како смо онда разговарали. Био је циљ тога одбора да се од претставника појединих корпорација, научних установа и свих staleжа створи један одбор који би дочекао Народноослободилачку војску и руску војску, и да евентуално, спречи да не буде нереди у престоници када се повуку тадашње власти и док не дођу редовне власти. Ништа друго није било на тој седници на којој сам ја био.

Претседник: Је ли на тој седници учествовао оптужени Лаза Марковић?

Сведок: Јесте.

Претседник: Је ли на тој седници учествовао оптужени Коста Кумануди?

Сведок: Јесте.

Претседник: Да ли је тада вама речено или вам је познато са тога састанка да Београдски претставнички одбор у исто време има да се веже и са организацијом оптуженог Михаиловића Драже.

Сведок: Није.

Претседник: Је ли вам то уопште било познато?

Сведок: Није ми ништа о томе било познато.

Претседник: Је ли вам познато да је спреман какав меморандум влади у Лондону?

Сведок: Није ми ни то познато.

Претседник: Друже тужиоче, ако имате питања - изволите.

Тужилац: Да ли вам је познато да је пре те последње седнице било више седница тога одбора у септембру?

Сведок: Није ми познато. Ја сам само дошао на ту последњу седницу и предложио сам Јашу Продановића³³⁴ за претседника.

Тужилац: Је ли он био присутан?

Сведок: Није, него су били присутни Александар Белић и Милорад Белић...

Претседник: Одбрана, ако имате питања, изволите.

Бранилац Александар Николић: Да ли је то требало да буде престонички или претставнички одбор?

Сведок: Ту су требали да буду у том одбору претставници свих к[р]шорација, установа и сталежа, тако се говорило на том састанку али ми тај одбор нисмо звали претставничким, већ престонички одбор.

Бранилац Савко Дуканац: На тој седници, на којој сте ви били, је ли било говора о томе да треба да се изаберу неке личности између највиђенијих грађана, које би у име ТОГ престоничког одбора изашле пред Русе и нашу војску, поднеле со и хлеб и поздравиле их. Која су то лица требала да буду?

Сведок: Био је предлаган за претседника одбора Александар Белић, али ја сам био за Јашу Продановића. Г. Александар Белић се сагласио и ишао са мном и Милорадом Белићем код Јаше Продановића. Ја сам сматрао да Јаша Продановић треба да буде због тога што је он најстарији политичар. Кад смо отишли код њега тамо је био Виктор Новак, професор универзитета. Речено нам је да се у 6 часова морамо вратити и нисмо се састали са Јашом Продановићем.

Бранилац С. Дуканац: Према томе, не знате да ли је Јаша одбио да, буде та личност.

Сведок: Он је имао да да одговор. Ја сам сутрадан отишао код њега да га питам, и он је рекао да ће одредити личност која ће бити претседник.

Бранилац: Је ли на том састанку био и Александар Белић?

Сведок: Он је био са мном заједно код Јаше Продановића. Он је био кандидат за претседника одбора, али он је био познат само

у интелектуалним круговима, и збоГ тоГа еам ја сматрао да је боље да председник буде Јаша Продановић као најстарији политичар који је познат у свим политичким круговима.

Претседник: Преслушани сте и можете ићи, а ако хоћете можете остати у судници... Нека уђе сведок **Јоксимовић** Драгиша-Драгољуб. (улази сведок) Ви се зовете?

Сведок: Драгољуб Јоксимовић?

Претседник: Занимање?

Сведок: Каменар и грађевинар.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Крагујевца.

Претседник: Колико сте стари.

Сведок: 57 година.

Претседник: Жењен?

Сведок: Ожењен, удовац.

Претседник: Деце?

Сведок: Имам сина.

Претседник: Ви сте иззовани да као сведок по предлогу одбране посведочите у извесним чињеницама које су вам познате. Опомињем вас на дужност казивања истине пред Судом.

Сведок: Молим.

Претседник: Јесте ли ви учествовали у раду и на састанцима такзваног београдског претставничког, престоничког одбора?

Сведок: Учествовао сам на састанцима престоничког одбора.

Претседник: На којим сте састанцима били?

Сведок: Био сам на једном састанку у Шумадиској банци.

Претседник: Јесте ли били још на коме састанку?

Сведок: Био сам још на једном.

Претседник: Где?

Сведок: У једној кући, код Анђелића, мислим да се тако звао. Богами ја га нисам познавао.

Претседник: Кога сте ви претстављали у томе одбору тада на састанцима у Шумадиској банци?

Сведок: Самога себе.

Претседник: Ко је све био на састанку у Шумадиској банци?

Сведок: Било је тако око десет људи. Били су др. Лаза Марковић, др. Коста Кумануди, Аца Павловић, адвокат, које сам ја познавао, и још неки.

Претседник: А да ли је био Божидар Попадић?

Сведок: Тада није био.

Претседник: Илија Михаиловић?

Сведок: Илија Михаиловић био је.

Претседник: Је ли на томе састанку у Шумадиској банци било речи о томе да се одбор, престонички, претставнички, повеже, или позове на сарадњу и београдска организација ДМ?

Сведок: Не. Било је људи из разних професија, одбор разних претставника професија, хуманих друштава, виђених грађана и тако даље.

Претседник: Јесте ли на неком од састанака који су одржани пре овога присуствовали?

Сведок: Нисам.

Претседник: А тај други састанак је ли био после овога?

Сведок: Јесте.

Претседник: На које време после првог састанка?

Сведок: Можда на десет дана, седам до осам дана после првог.

Претседник: Када је био тај састанак?

Сведок: Половином септембра месеца.

Претседник: Друзе тужиоче, ако имате питања, изволите.

Тужилац: Да ли вам је познато нешто о састанку оптуженог Марковића и Илије Михаиловића?

Сведок: Није ми познато.

Претседник: Да ли има питања одбрана?

Бранилац Дуканац: *Молим вас да буде* *Ше добри па да ми одговорите на два три питања. Каква је одлука и је ли пала каква одлука на томе састанку?*

Сведок: *На првом састанку није пала никаква одлука. На другом састанку пала је одлука да грађани престонице образују један одбор, који ће да оде до Г. Јаше Продановића и да Га умоли да се он прими да буде на челу тоГа одбора који ће отићи и дочекати браћу Русе.*

Сведок Јоксимовић: *Таква је одлука пала ту. Шта је после било, ја нисам био даље, обавештавао сам се, чуо сам да је отишао један одбор - пао је предлоГ за др. Александра Белића и другог Белића - ... (Претседник: то смо већ чули)... да они оду и да замоле Јашу Продановића да се и он прими да иду тамо да дочекају пријатељску војску и браћу Русе. Падало је неколико предлоГа...*

Бранилац Дуканац: Јесте ли учествовали још на којој седници?

Сведок: Нисам.

Бранилац Дуканац: Јесу ли после тога наступили догађаји, који су прекинули тај рад, или не.

Сведок: Рад је продужен, ја сам само после сазнао да су они ишли код Јаше Продановића, шта им је он казао ја не знам. Можда сам нешто и чуо али лично не знам ништа.

Претседник: Оптужени Кумануди, приђите Суду. Видите, сведок Јоксимовић каже да сте били на састанку у Шумадиској банци?

Оптужени Кумануди: Јесте, био сам, пре оснивања овога одбора, око половине септембра, пре него што је основан одбор за дочек Црвене армије.

Претседник: У реду.

Бранилац Дуканац: *Ја бих хтео, ако дозволите, још само једно питање. (Обраћајући се сведоку) Да ли се на томе састанку у кући Анђелића или у Шумадиској банци, било на једном месту или на друГом, говорило о томе да неко из организације Драже Михаиловића треба да ступи у тај одбор?*

Сведок: Уопште није говорено о орГанизацији Драже Михаиловића.

Претседник: Ви сте преслушани као сведок, можете да идете, а ако хоћете можете и остати у судници да слушате.

Сведок: Хвала.

Претседник: 15 минута одмора. (9 часова)

Наставак претреса после одмора у 9,15 сати.

Претседник: Наставља се претрес. Наредите да се уведу оптужени. (уводе се оптужени у судницу) Нека уђе сведок Стојиљковић Миодраг.

(Сведок Стојиљковић Миодраг прилази Суду).

Претседник: Како се ви зовете?

Сведок: Миодраг Стојиљковић.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Велике Плане.

Претседник: Шта сте по занимању?

Сведок: Земљорадник.

Претседник: Колико имате година?

Сведок: 61 годину.

Претседник: Јесте ли ожењени?

Сведок: Јесам.

Претседник: Имате ли деце?

Сведок: Имам троје.

Претседник: Ви сте позвани пред Суд као сведок да искажете извесне ствари које знате и ако их знате. Упозоравам вас на дужност казивања истине пред Судом, јер неистинито казивање пред Судом казни се.

Сведок: Молим.

Претседник: Шта вам је познато о спасавању од погубљења неких 30 сељака из Велике Плане?

Сведок: Не 30, него 11.

Претседник: Једанаест. Хајде, укратко испричајте како је то било.

Сведок: То су 11 наших млађих људи, који су били мобилисани од стране четничких команди и они нису добровољно отишли него су по позиву команде одређивани. Кад су ови младићи отишли, онда је негде, мислим око Друговца или Колара, не знам тачно на коме месту, или простору, одржана борба.

Претседник: Које је године то било?

Сведок: То је било 1943 године.

Претседник: Кад 1943 године?

Сведок: 1943 или 1944 године, сад тачно не могу да знам.

Претседник: У пролеће или у лето?

Сведок: Било је тако у пролеће, у априлу.

Претседник: Око Ускрса?

Сведок: Око Ускрса.

Претседник: Добро.

Сведок: Онда су отишли тамо и ступили у борбу. Са ким су водили борбу - непознато ми је. Кад је свршена борба, неки су побе-

гли из борбе и дошли кућама. Једанаест њих је отишло. Девет је било затворено на Бањици, а два су била у болници. Ја сам онда наравно, као претседник општине трчао по Београду и молио да се ти људи пусте, пошто сматрам да ти људи нису били криви. Они су отишли као присиљени, па су ухваћени од стране Немаца. Међутим, Немцима је било познато да су ови људи отишли по позиву, па сам ја према томе сматрао да треба да се обратим немачкој команди и да питам како то да се с једне стране позивају ти људи, а са друге стране хапсе. Одлазио сам и код немачких команданата и код појединих истакнутих функционера онога доба, а нарочито код Велибора Јонића, који је тада био министар просвете. Сматрао сам да је он истакнут човек, а познавао сам Га од раније, док је био члан земљорадничке Групе од 1920 Године. Отишао сам код њеГа и замолио Га да се на неки начин, ако је то могуће, спасавају ти људи, који су били око месеца и по дана у затвору. После тоГа долазио сам врло често и они су на крају крајева били пуштени. Како је и ко их је пустио, ко је утицао и помагао при томе, мени је непознато.

Претседник: Јесте ли ви још код коГа ишли поводом спасавања тих људи, сем код Јонића?

Сведок: Ишао сам код окружноГ начелника, код Душана Поповића, пошто сам сматрао да су то људи који о тој ствари морају да поведу рачуна.

Претседник: А код коГа сте највише одлазили?

Сведок: Највише сам одлазио код Велибора Јонића.

Претседник: Да ли знате ко је успео да их спасе?

Сведок: То ми је непознато. Ја сам предавао молбе, носио сам окружном начелнику, ишао сам код многих и молио. Ишао сам и код оптуженог Јонића и он је обећао да ће помоћи, али да ли је шта урадио, то ми је непознато.

Претседник: (Обраћајући се тужиоцу): Друже тужиоче имате ли каква питања?

Тужилац Минић: Немам.

Претседник: Има ли одбрана каквих питања?

Бранилац оптуженог Јонића адвокат Живадиновић: Ја немам, али можда би мој брањеник хтео да му поставим које питање.

(Са оптуженичке клупе устаје оптужени Велибор Јонић, стаје пред подијум и Говори).

Оптужени Јонић: Ја бих моГао само толико да кажем, да ми се сведок захвалио кад су ти људи после хапшења били ослобођени.

Сведок: Ја сам сматрао да је и он нешто учинио, пошто сам се и њему обраћао.

Претседник: (Обраћајући се сведоку). Ви сте преслушани и, ако хоћете, можете да останете у сали, а можете и да одете. Сада имамо да свршимо још неке ствари. (Обраћајући се дежурном заставнику) - Видите је ли дошла и ако је дошла нека уђе сведок **Перишић Добрила**. (После проверавања, заставник извештава да сведок Перишић Добрила није дошла).

Сведок Перишић Добрила није дошла, а по гласу доставнице позив јој је уредно достављен.

Адвокат Драгић Јоксимовић: Ја одустајем од њеног преслушања.

Претседник: Бранилац одустаје од саслушања од стране Суда усвојеног сведока Добриле Перишић.

По предлогу одбране господина Јоксимовића тражен је и добијен **извештај** од Месног народног одбора у Петровцу на Млави о томе да ли је капетан Стојановић Радован био четнички командант и да ли је и због којих разлога са четничким одредом од 80 до 100 људи 1943 године интерниран у Немачку од стране Немаца из Петровца на Млави. У вези депеше овога суда Месни народни одбор у Петровцу на Млави пов. бр. 115 одговорио је на депешу Суда и послао извештај који гласи:

„Војном већу Врховног суда ФНРЈ - Београд, Топчидер.

У вези ваше депеше бр. 1/46 достављамо вам тражени извештај: Четнички капетан командант четничког одреда у Петровцу на Млави, Радован Стојановић, дошао је са својим одредом у срез Млавски, односно у Петровац на Млави на Велики петак 1942 године.

Он је припадао одреду Милана Калабића, тадашњег Недићевог окружног начелника у Пожаревцу. Милан Калабић је дошао априла 1942 године за окружног начелника у Пожаревац из Горњег Милановца, Ваљева или Ужица, и са собом довео у Округ поЖаревачки свој одред од око 800 људи.

Чим су дошли распоредили су се по читавом округу, по селима и варошима у којима су били и Немци и добровољци као и СДС. Одмах по свом доласку, са одредима Драже Михаиловића, који су већ били на овом терену, предузели су потере ради уништења партизанског одреда „Велжо Дугошевић“. У тој потери, као и за време читавог боравка на терену среза Млавског, вршили су притисак и репресалије над становништвом, због тога што је помагало партизане и што се није одазвало тражењима окупатора о испоруци жита, стоке и других окупатору потребних намирница. На Духове 1942 године водили су борбу са партизанима у селу Манастирици и убили партизана пушкомитраљесца Вујицу Милојевића-Мују, родом из села Мишљеновца, среза Звишког. У даљој потери за партизанима, после недељу дана дошло је до сукоба на месту званом Беле Воде између села Рановца и Кнежице, којом су приликом ухватили сељака Косту Шајића, коме је син био у партизанима, и преки суд у Петровцу, састављен од капетана Стојановића, капетана Уроша Катанића, капетана Косте Јеремића и неког капетана Бузолића, осудио је на смрт овога сељака и стрељао јавно пред народом у Петровцу, у присуству окружног начелника Милана Калабића.

У исто време при повлачењу партизана ухваћен је од стране Дражених четника у Горњаку, под командом. Пилетића и Оцокољића, син Косте Шајића, Миланче Шајић. Стојановић лично са једним

камионом својих четника отишао је у Горњак, где су му Оцокољић и Пилетић предали Шајића Миланчета кога је лично Стојановић, када су ушли у Петровац, убио из револвера без икаквог суђења, на сред улице.

О духовској рацији у Петровцу, под личним руководством Радована Стојановића, уз помоћ агената специјалне полиције из Београда, неког ЈБупчета и ЈБубе, похапшено је око 35 лица из Петровца и околине, осумњичених због сарадње са партизанима, међу којима су били: Стојан Танчић, Радомир Московлић, Драгољуб Московлић, Душан Петровић, Драгољуб Петровић, Милутин Петровић, Лука Петковић, Радомир Мидић. Живојин Којић, Милоје Драгуљевић, Лазар Гечевић, Александар Николић, Деса Билић, Мила Карацић, Живојин Дичић, Душан Богосављевић, Станисав Степановић, Мена Степановић, Бора Стаматић, Јубомир Петровић, Јован Илић, Чедо Ђорђевић, Милош Ђурђијевић, „Фирга“ из Мелнице, Миша Манојловић и други, које је Стојановић хтео одмах да стреља, али су од стране Немаца, после батинања и малтретирања одведени у Пожаревац, а одатле на Бањицу, Сајмиште, Немачку и Норвешку. У тој интернацији умрли су Радомир Московлић, Станисав Степановић и Јован Илић, а од болести коју је добио у интернацији умро је при повратку Радомир Мидић. Остали се налазе у срезу Млавском пошто су се вратили из интернације после ослобођења. За време свога боравка на територији среза Млавског одред капетана Стојановића батинао је најмање око 400-500 сељака, а специјално Влахе зато што су говорили влашким језиком. У селу Лесковцу, где су имали једну своју чету, ишли су усред дана потпуно наги кроз село и јурили жене, а у селу Рановцу су на путу и на очиглед мужа силовали старицу Правду, жену Јаноша Богдановића, која је и сада жива у истом селу.

После два-три месеца њиховог боравка на овом терену постали су права банда. Плату коју су добијали од Недића грабили су они који први наиђу, управо они који су били у Петровцу. А они одреди, који су били по селима, долазили су у Петровац и са упереним оружјем изнуђивали њихов део плате и правили скандале, који су некада били тако крупни да су морали Немци да интервенишу и да заводе ред.

Почели су се распадати, неки су почели да беже кући а неки су пребегли партизанима. Тако је, на пример, код партизана пребегло неки четник звани „Француз“, ваздухопловни наредник бивше југословенске војске, који је имао оца ђенерала у заробљеништву. Онда још неки подофицир бивше југословенске војске, чије име не знамо и неки Јагош, шофер. Сваким даном све су се више и више распадали и деморалисали, опијали се, пуцали, а свађа међу њима сваким даном постајала је све оштрија. Тако је од око 500, колико их је дошло у Петровац, остало око 120 у августу 1942 године. У таквој ситуацији, у другој половини 1942 године, Немци су их разоружали и отерали из Петровца. Чули

смо касније да су неки отерани у лагере а неки пребачени у друге њихове одреде. Смрт фашизму - слобода народу!

Претседник,

Драг. Поповић с.р.

Секретар,

Драг. Московлић с.р.

Тужилац: Као што се види то је официр Милана Калабића.

Претседник: Тако извештава.

Бранилац Јоксимовић: Он не би био интерниран као Недићев командант, он је био командант организације ДМ.

Тужилац: Суд ће то ценити.

Бранилац Јоксимовић: Молим да одговорим Г. колеГи тужилоцу?

Претседник: Немојте да ми нарушавате ред, јер тужилац сматра да је то Недићев командант а ви сматрате да је четнички командантШ ...

Тужилац: Ако вам је потребно ја ћу ставити на расположење списак Недићевих команданата, па ћете у њему наћи и Радована Стојановића. Питајте ДраГог Јовановића јесу ли стрељали њеГове офицере.

Бранилац Јоксимовић: Како се схвата та ствар да је Радован Стојановић један од команданата Недићевих моГао бити интерниран у Немачку.

Претседник: Шта то инШересује Суд како ви схватате.

По предлогу браниоца г. Јоксимовића да се пвтражи званичан извештај Месног одбо]а у селу Багрдану или Милешеву...

Бранилац Јоксимовић: Ту сам погрешно, трежал* је да кажем и Милешева.

Претседник: Нисте погрешили, то је једно до другог, ту се не разликују.

Бранилац: Ја сам отуда.

Претседник: Онда не треба да вас учим... Да Народни месни одбор поднесе извештај о томе, да ли су у другој половини 1943 године и првој половини 1944 године четници под командом Видића и Мирка Смиљанића ускакали у теретни воз између Јагодине и Лапова и из возова узимали оружје, муницију и другу робу. Да ли се је Видић са железничким особљем споразумевао да успоре вожњу како би он са својим људима могао узимати оружје.

Претседник чита: „Месни народни одбор - бр. 2079 од 3 јула 1946 године Багрдан. Врховном суду Југословенске армије. Београд, Топчидер. У вези вашег телеграма број 30153 од 3 јула текуће године достављамо вам следећи извештај:

Овоме одбору није познато да су четници под командом Видића и Мирка Смиљанића ускакали у теретне возове у другој половини 1943 године нити у првој половини 1944 године а на прузи Јагодина-Лапово.

Овом одбору је добро познато да су Видић и Мирко Смиљанић били обични сарадници окупатора, јер се Видић често виђао у луксузним аутомобилима са немачким официрима као и Видићев

командант батаљона Вукићевић Власта, који је у првој половини 1944 године често долазио у Багрдан код немачког официра. Исто тако су и тројке Мирка Смиљанића често долазиле у Багрдан и одржавале везу са Немцима.

Смрт фашизму - Слобода народу?

Оверава

претседник,

Вид. Милановић с.р."

секретар,

М. Гојаковић с.р.

Бранилац Јоксимовић: *Да се месни одбор мало распитао односно мога предлога он би могао да утврди да је тачно оно што сам ја предложио да се испита, јер је то ноторна ствар за цео свет.*

Претседник: *Молим вас, прочитан је извештај месног народног одбора.*

Тужилац: *Јоксимовић боље зна од месног одбора.*

Бранилац Јоксимовић: *Ја 4 Године тамо нисам отишао али су ноторна ствар оне чињенице које сам предложио да се испитају.*

Претседник: Докази по предлозима су проведени.

Тужилац: Ја бих имао да предложим, још, ако дозволите.

Претседник: Изволите да чујемо.

Тужилац: Прво, по кривици отсутног оптуженог Фотића, предлажем да се прочита пред Судом исказ Саве Косановића, који је за време рата провео у Сједињеним Америчким Државама и познаје добро рад Фотићев. Друго, по кривици оптуженог Бошка Павловића предлажем да се саслуша др. Мате Карацић, који је био претстојник полиције у Крагујевцу за време масовног стрељања у Крагујевцу, да би се расветлила његова улога.

Претседник: Јесте ли у стању.

Тужилац: Ја изјављујем да могу да га прибавим за врло кратко време. Даље, за доказ сарадње Драже Михаиловића и његове организације са сателитима немачким, мађарском владом и генералштабом, Румунијом и другим, предлажем оригинална документа по списку доказа од броја 908 до 958 а. По кривици оптуженог Фотића, Јовановића и Кнежевића предлажем такође оригинална писмена документа од броја 959 до 970 по списку доказа. За доказ одлучујуће улоге оптуженог Михаиловића у четничкој организацији, а не да је он био патријарх који је само мирио, предлажем писмена документа од броја 971 до 1010.

За доказ сарадње четника са Италијанима, Немцима и усташама предлажем оригинална документа од броја 1011 до 1090. Толико сам имао.

Претседник: Има 180 докумената. Добро... Одбрана изволите.

Бранилац Јоксимовић: Ја се противим предлозима јавног тужиоца уколико се исти односе на нове документе којима би требало доказати сарадњу мога браћеника оптуженог Михаиловића са Немцима, усташама и Италијанима. *Противим се, колега претседниче и Господо судије из једног простог разлога. Колега јавни*

тужилац кроз ова 24 дана уби се доказујући, па је чак и мени рекао да сам ја недоказан човек, пошто сам неке ствари противно тврдио, уби се доказујући да је сарадња Драже Михаиловића потпуно утврђена ствар и шта хоће тај Јоксимовић...

Тужилац: Ја ово хоћу за недоказане људе да дам...

Бранилац Јоксимовић: Стога разлога ја сам против извођења свих доказа које је поднео колега јавни тужилац о сарадњи која не постоји по моме мишљењу а за коју је колега јавни тужилац тврдио да је потпуно доказана.

Тужилац: Ја износим документа...

Бранилац Јоксимовић: Изношење докумената је деманти вашем тврђењу да је сарадња оптуженог Михаиловића са окупатором доказана до сада. Очајан деманти...

Претседник: Бранилац Фотића?

Бранилац оптуженог **Фотића:** Оставља се Суду на оцену.

Претседник: Бранилац оптуженог Павловића?

Бранилац Павловића: Оставља се Суду на оцену.

Претседник: Има ли евентуално још неких предлога са стране одбране?

Одбрана: Нема.

Претседник: Суд се повлачи на већање ради одлуке. Десет минута паузе. (после одмора)

Претседник: Наставља се претрес. Наредите да се уведу оптужени... По предлозима тужбе и одбране, Суд је донео решење:

1) Усвајају се предлози тужбе, и то: а) преслушање сведока Карацића Мате, с тим да га тужилац приведе у току данашњег дана Суду; б) читање записника о саслушању Косановића Саве; в) читање докумената од броја 908 до броја 970.

2) Прима се на знање одустанак браниоца Драгића Јоксимовића од преслушања сведока Перишић Добриле, из Београда, и тражења извештаја од Месног народног одбора села Бранковине о случају Чеде и Алексе Вићентијевића, оба свештеника из села Бранковине, па се ови докази неће ни изводити.

3) Сви остали предлози тужбе и одбране одбијају се као сувишни. То је решење Суда.

Тужилац: Хоћу да кажем неколико речи поводом решења Суда. Знам да за ову одлуку нема апелата, али желим да кажем да жалим што сте ми одбили две трећине докумената, а нарочито оних педесетак докумената о сарадњи са окупатором. Ја могу да поднесем Суду још неколико хиљада сличних докумената из којих се види неоспорна сарадња организације ДМ. Ја сам хтео да се ти документи прочитају пред Судом, да би свако, ко слуша овај процес, видео, колико је смешно доказивати непостојање сарадње таквим сведоцима, женама, које се возе са Немцима у камиону... То ми је била жеља, а кад сте ви одбили, ја не могу ништа.

Претседник: То је решење Суда, друже тужиоче.

Приступа се читању докумената припуштених данашњим решењем Суда.

Депеша 195 од 23 маја 1942 године упућена од оптуженог Михаилаковића председнику југословенске владе у Лондону оптуженом Слободану Јовановићу. „Зимус разговарао сам са потпуковником Захаријевим из Војне лиге. Сада везу тражи генералштабни пуковник Иван Маринов, командант дивизије у Ћуприји."

Тужилац: Молим да оптужени Михаилковић дође пред Суд у вези са постављањем питања. (Михаиловић прилази Суду)

Претседник: (Чита даље горњи документ) „Познајем га добро, војни аташе у Паризу. Славенофил, ипак обазрив сам да се не протуре Борисови агенти - генерал Михаилковић."

ДВК бр. 79, то је **акт** претседништва емигрантске владе којим је примљена депеша 275 од 25 јуна 1942 године упућена од оптуженог Михаилковића председнику југословенске владе. „Мој претставник имао је састанак са бугарским пуковником Мариновим. Он је изјавио да у слози Срба и Бугара лежи спас, да се прикупе интелектуалци васпитани и да се постави јасан задатак, а оно што не ваља да се уништи. Једно лице, које је питало о будућој граници Србије и Бугарске, каже да му је хтео заврнути шију. Он сматра да садашњи генерали око њега нису дорасли задатку. Жели да се на нашем будућем састанку видимо у слободном Београду, заједничкој престоници".

Тужилац: То су били бугарски официри?

Оптужени Михаилковић: Маринов је данас генерал-лајтнант.

Тужилац: Питам вас шта је био онда?

Оптужени Михаилковић: Био је командант петнаесте дивизије. Захаријева ја не знам.

Претседник: **Депеша** 131 за Илијева (од Оцокољића) 2Ке - наредник Вујичић - јуна 1942 године - „Маринову поручили да је Чича са задовољством примио његову поруку и да жели сарадњу још сада. Нарочито је важно да се бугарски народ организује на националном пољу насупрот комунизму и окупатору. Лозинка за везу с нашим „пријатељ **СП** Јунион клуб" - мајор Остојић".

Депеша 83 за Валтера (Жарка Тодоровића), је ли тако Михаилковићу?

Оптужени Михаилковић: Јесте.

Претседник: Од 6 јула 1942 године гласи: „Станчев је мој добар пријатељ, мајка му је Српкиња, човек Дамјана Велчева, веза с њиме необично важна. Што пре да је остварите. За ово користите Александра Цветковића бившег подбана Скопља, који је лични пријатељ Станчева. Цветковић је такође интиман пријатељ турског конзула. Преко њега створите канал за пошту. Адресу Цветковића узети код госпође Баћовић, Приштинска 3/11. Лозинка за Цветковића: „Је ли ваш син Бранко".

Оптужени Михаилковић: Не мога сина, а да не знам.

Претседник: Адресу за Цветковића код гђе Баћовић у Приштинској, то јест вероватно у Београду. Лозинка за Цветковића: „Је ли ваш син Бранко“.

Оптужени Михаиловић: Ја бих дао објашњење. Генерал Станчев, ја сам мислио да је Стојчев, а није Станчев. Станчев је други и с њиме је хватана веза, али је Стојчев тај који је имао матер Сргосињу.

Тужилац: А је ли он био у Београду?

Оптужени Михаиловић: Да, али ја га нисам познавао, ја сам мислио да је био он у вези с Цветковићем.

Претседник: Депеша бр. 477 за Хермана од 21 августа 1942 године упућена од Михаиловића Херману (Ђурићу) гласи: „Драгољуб Јовановић од интереса за нас за везу с Бугарима. Нека Густав одмах ступи у везу преко Драгољуба са Асеном Стамболиским. Асен није богзна шта па нека потражи другог. Поручите Бугарима да наговоре војнике да пођу кућама са оружјем и тамо по шумама да организују националне земљорадничке чете, као и ми нашу војску, али не комунистичке. Ставићемо новчана сретства на расположење, али не Асену него неком другом ко је поштенији. Акцији да приступе одмах. За ово нам Драгољуб може послужити одлично - Чича.“

Оптужени Михаиловић: Драгољуб Јовановић, то је професор универзитета.

Тужилац: Да ли је учинио?

Оптужени **Михаиловић:** Ја мислим да није. Не знам сигурно.

Претседник: Депеша ДВК бр. 99 од 1 септембра 1943 гласи: „Генерал Михаиловић, веза ваша 364 Димитров (то јест Гемето); предлажем следећа лица која би вам се могла ставити у везу с Остојићем: Грују Полинског, улицу Баба Виде број 69 Видин, Ангела Угарова, адвокатског приправника, Видин, Младена Костова, село Трново, Арсена Друндова.“ Потпис Јовановић, претседник министарског савета.

Депеша бр. 797 од Илијева (Оцокољића) од 15 септембра 1942, (то јест од Соколца-Пазарца). „Неки курири су послати за Бугарску с циљем да ми доведу до границе Георги Колева, чувеног бугарског првака једног вишег официра коме су дата упутства за рад, с тим да се повежу с бугарским дезертерима који се прикупљају у тројкама по Бугарској са задатком сличним нашем. Са видинском и зајечарском облашћу сам у вези. Тешкоће су око добијања бугарског новца, јер наш новац тамо није важећи. Предузмите мере зато. Синиша“.

Акт ДВК бр. 159 у коме је депеша Михаиловића број 654 од 16 септембра 1942 године, гласи:

„Ојачали наше везе са Бугарском. Наши људи ступили су у везу са видинском територијом и покушавамо да развијемо што већу

активност. Потребно је да Георг дође и састане се са нашим људима овде."

Тужилац: Је ли то Георги Димитров Гемето?

Оптужени Михаиловић: Да.

Претседник: „...Имамо тешкоћа око новца. Молим доставите нам место 9 и 10 заједно са другим материјалом милион бугарских лева, као и 1.000 златника".

Депеша број 1263 упућена 2 октобра 1942 године од Илијева Пазарца (Синиша Оцокољић), Врховној команди ДМ: „Досадашњи војни бегунци су већином комунистички настројени. Међу њима је Жидов Еленко који код себе има известан број земљорадника, око 1.900 људи. Треба упутити у видинску област Димитрова, Александра Нацова, из Цумаје, и Салева, да у видинској области образују један четнички одред који ће носити назив „одред Георги Димитрова-Гемета." Циљ је окупљање националних снага и сузбијање комунизма, саботаже и оријентације к нама. Да ли се Чича слаже са овим? Издржавање пашће на наш терет. - Синиша".

ДВК бр. 179 који садржи депешу број 807 од 16 октобра 1942 године, то јест депешу оптуженог Михаиловића упућену емигрантској влади која гласи: „Имам намеру да рад у Бугарској са наше територије што више оживим. Помоћ Георги Димитрова-Гемета и пропаганда радио Лондона на бугарском језику неопходан. Јавити Димитрову да у групи за рад треба да буду Нацев и Салев као и други претставници земљорадника и „Звенара", и као делегат Драже Михаиловића одређен је Лазар Тркља."

Акт бр. 1291 - 505, Виа Илијев, од 25 октобра 1942 године, то јест ово је за Лазара Тркљу преко Оцокољића:

„Ваш центар треба да се развије у општи центар за праћење свих догађаја у Бугарској. Због тога развијте и обавештајну службу поред организације у Бугарској. Димитров поручује следеће: Слаже се с нашим предлогом у погледу образовања центра на нашој територији, али под условом да се постигне сагласност са унутрашњим круговима у Бугарској, нарочито војничким. Ако имамо сигурну везу са Младеном Костовићем, онда преко њега доћи у везу са Пецом Трајковим."

Порука упућена 23 новембра 1942 године Велчеву и Гиневском: „Веома сам срећан што смо у овом тешком времену ступили у везу са бугарским великаном г. Дамјаном Велчевим, као и са претставником земљорадника великог Стамболиског г. Гиневским. Њихово заједничко дело од 19 маја 1934 служи данас за основицу бугарско-југословенских односа. Тешка борба г. Велчева добро ми је позната. У време његовог најтежег страдања имао сам са њим дуг састанак у Софији. Тада смо претресли будућност заједничких односа и дошли до потпуног разумевања.

Заједничка сарадња г. Велчева и земљорадника Стамболиског удружује бугарски народ у великом делу које их очекује. Поздрав г. Дамјану Велчеву и г. Гиневском са дубоким поштовањем и жељом да наш заједнички напор уроди плодом - „заједница Јужних Словена, чему сам и сам одан са најдубљом вером. Ову моју поруку доставити од речи до речи...”

Примедба Михаиловића: „Моје везе са Велчевим у 1939 години, с Кимоном Георгијевом лично.”

Писмо Георги Димитрова-Гемета упућено оптуженом Михаиловићу 24 новембра 1942, које гласи:

„Драги брате и војводо Дражо. У тим историским и судбоносним моментима које преживљавају наши народи и цео свет нема места сентиментализму. Ипак ја не могу да искажем своју неизмерну и искрену радост што је братски српски народ и цело јужно словенство нашло у вашем лицу достојног изразитеља љубави и велике самопрегорности за њу.”

Даље се у писму каже да је уверен да се Михаиловић неће задржати на похвалама и поздравима него то погледати као на један тежак светли дуг који је добровољно примио на себе као и они народни апостоли. Даље каже да ће се око Михаиловића сигурно искомпликати и многе ситне и мизерне личности и неке од њих ће ненамерно, а други по плану покушати да искористе његово велико дело за њихове личне и материјалне циљеве, па каже: „Ја сам задовољан и срећан што до сада између наша два братска народа није дошло до крвопролића. Надам се да неће ни доћи до краја рата. Напротив верујем да ћемо постићи пуно разумевање за заједничку акцију против општег непријатеља, те ће се на тај начин моћи да реализује пре свега јужно словенство а затим балканска федерација.

Претседник (чита: „Ето због чега са чистом савешћу ми можемо да кажемо да не треба жалити за смрћу нашег великог учитеља и вође Александра Стамболиског и за 30.000 храбрих бугарских синова који су пали за ту велику идеју, за то што су они спасли животе милиона Јужних Словена и цементирали основе нашег братства на којима сви заједно треба даље да градимо. Остаје ми неколико месеци да покушам организовати један део мојих послова и док се не уреди питање мога долетања до вас. О свему говорите с човеком који вам доноси ово писмо. С њиме ћете моћи да се потпуно споразумете. Он је најлојалнији и најискренији наш пријатељ. Он ће моћи да вам осигура све што је неопходно потребно од стране савезника. По нашим бугарским стварима молим да не журите, да не бисте пали у грешку која би могла покварити целу ствар. Оставите тешке и компликоване проблеме и акције док ја не дођем до вас. На само ваше дело ја гледам као на наше заједничко. Сећам се увек искрених и интимних разговора које смо имали у Софији, али ви треба да се чувате и задржите на висини положаја који заузимате. Молим вас да ме информисете о

свему што сазнате за Бугарску. Увек сам на вашем расположењу ради успеха наше заједничке ствари. Очекујући да вас ускоро видим, братски вас поздрављам и љубим са најлепшим жељама за вас и за нашу заједничку ствар. Ваш Георги Димитров."

Депеша бр. 861 за Илијева од 25 новембра 1942 године: „Извести-те број 505 - то је Лазар Тркља -, да је Димитров дао имена следећих Бугара са којима треба ступити у везу у Видину: Младен Костов, Иван Балев, студент у Софији, лични познаник броја 505 - то јест Лазара Тркље -, Ефим Арсов, студент из Софије, Никодим Попов адвокат у Лому. Јавите броју 505 да је број 506 ухапшен. Улажемо све напоре да га новцем ослободимо."

Претседник: Ко је 506?

Оптужени Михаиловић: То је инжењер Томашевић. Тражен је од нас новац да га ослободе.

Претседник (чита): **Депеша** бр. 426 од Илијева - значи Пазарца, послата 18 јануара 1943 године. „Стаматић позван хитно од Станчева у Београд. Он чека ваш одговор. Шта да му кажем и обећам? Без вашег одобрења обећао Бугарима да их наше трупе неће дирати, ма шта предузели. Бугари то много поштују и верују."

Депеша бр. 2328 од Дитриха - (од генерала Трифуновића), упућена Врховној команди ДМ под број 737 10 марта 1943 године гласи: „Обавештајац из Ниша јавља: Поручник Марко Ћирковић послао човека из Пирота да јави да Велчев и Георгијев желе сарадњу. Услов федерација са Бугарском, збацили Бориса и образовати републику; Јужна Србија да буде независна. Молим министра за одговор. Поручник Ћирковић је наш човек."

Читају се **депеше** број 2479 и 2480, упућене од Феликса Врховној команди под бројем 83-84 од 14 марта 1943 године... Да ли је Феликс у ствари Батричевић или Звонко Вучковић?

Оптужени Михаиловић: Њих двојица су се заједно служили.

Претседник: А ко је Лоренц?

Оптужени Михаиловић: Лоренц је Петар Милићевић, железнички чиновник. То је онај што сте ме питали у вези са Гашићем.

Претседник: Ево како гласи **депеша:** „Цветковић јавља да је у 10 срезова околине Ниша извршена национална организација на челу са Богосавом Стојановићем поручником. Цветковић је у вези са неким бугарским политичарима на челу са генералним секретарем Ђорђем Димитровим. Цветковић би нашао људе који би вас довели у везу са Бугарима који би склопили споразум са Чичом. У даном моменту смакао би се краљ Борис. Преко тих Бугара успоставила би се веза са Турском ради стварања антикомунистичког блока од Срба, Турака и Бугара. Цветковић, ако Чича захтева, дао би писмену изјаву у којој би објаснио зашто је потписао пакт са Немачком. Иначе он сада не би узимао учешћа у раду. Молим хитан одговор".

Оптужени Михаиловић: Хтео бих да објасним у вези са том депешом.

Претседник: Ко је Лоренц?

Оптужени Михаиловић: Лоренц је Петар Милићевић виши железнички чиновник који је погинуо на Зеленгори. Он је радио са вишим железничким чиновником Гашићем.

Претседник: Није ли Лоренц онај што је радио у официрској задрузи?

Оптужени Михаиловић: Не, нема везе. То је виши железнички саветник у пензији Петар Милићевић.

Претседник: Чита се депеша број **583** за Зенита.

Оптужени Михаиловић: Молим да објасним. Драгиша Цветковић на све могуће начине гурао се и сметао ми у погледу веза са Турском. Ја га нисам хтео да користим. Нудио ми је 3 милиона динара да ступи у организацију. Одговорио сам да су то државне паре, покрадене и да има времена да држава дође до покраденог новца.

Претседник: Што му не узесте бар ону изјаву зашто је потписао пакт?

Оптужени Михаиловић: Кажем, он ми је стално сметао. Ја сам хтео да хватам везе са официрима из лиге.

Претседник: Чита се депеша број **853** Зенита од **6** октобра **1943** године: „Користите што више бугарске емигранте. Они су код Љубе (Јовановића) „Патка“ известили да су били у области Видина и да су одржали састанак у тој области и на томе састанку изјавили да њихови претставници желе да дођу до мене. Продужите рад. По добијеним упутствима упутиће претставнике земљорадника и капетанске лиге. То би било важно због мојих веза раније са вама.”

Чита се депеша примљена за Љубу Јовановића „Патка“ број **1913** од новембра **1943** године: „Бугарски командант неготинског гарнизона тражи и био је на састанку са мношвом код манастира Вукова. Интелигентан човек, родом из Видина. Успоставио везу са командантом у Зајечару и Бору. *Бугари свјом неактивношћу су против „Мошиноваца“, иначе показују велику симпатију за Дражу.*”

Чита се депеша број 11484 и 11485 упућене од Миховила, то јест Љубе Јовановића-Патка, Врховној команди **1** децембра **1943**, под бројевима 369 и **370**, које гласе:

„Мој сарадник за бугарске ствари извештава ме дословно ово: Нашао сам се са пуковником Ивановим, начелником штаба корпуса из Берова у Нишкој Баши, имао сам с њим двочасовни разговор на бази разговора који сте упутили Бумбарову. Иако сам 14 година од раније познавао ипак сам се зачудио његовом ставу без резерве за наше ствари. Пошто сам му испоручио поздраве од генерала Михаиловића и потпуковника Љубе Јовановића казао

сам му отворено наше жеље. Било му је мило и одговорио је да лично познаје Љубу Јовановића и да је чуо за његов рад. Тражио је од мене обавештење о његовом здрављу. За Дражу Михаиловића каже да је његов рад био пријатељски за време његовог боравка у његовој земљи."

Оптужени Михаиловић: Иванов је припадао војној лиги.

Претседник: Читају се депеше бр. 11552 и 11553 примљене у Врховном штабу од Зенита (пуковника Павловића) 7 децембра 1943 године под бр. 170 и 171 које гласе:

„Вашим депешама бр. 250 и 253 наредили сте командантима корпуса да ступе у тесну везу с Бугарском. Многим вашим наређењима ставили сте то и мени у дужност... бојећи се да ће команданти корпуса радити на своју руку и да ће на тај начин многе наше људе компромитовати, јер наши људи не знају за тајност, - молим да се нареди мени и мени дате инструкције о томе, а ја ћу према приликама радити како је најбоље. Молим одговор на депеше 133-136... Павловић".

Чита се депеша бр. 84 за Валтера инструкције за рад са... ваљда са Станчевом ... Овде стоји Стојчев...

Оптужени Михаиловић: *То је моја погрешка, а треба да стоји Станчевом.*

Претседник: (чита) „Поздрав у моје име. - Шта је са генералом Славом Поповим, Долчаном и Кимоном ...Да ли постоји организација у војсци и грађанству... Шта мисле да ураде?... Какав је однос према комунистима?... Осећају ли опасност од њих?... Њихов план за заједничку акцију... Шта мисле да ураде пре почетка акције, да утичу на обуставу зверстава према нашим људима од стране Бугара... У Топлици убијено 700 људи у току једнога дана... Наше јуре око Лесковца... Наша сарадња и наше пријатељство с Бугарима најлепше је без Бориса... Одговорите о састанку."

Овлашћење са потписом, начелника Врховног штаба министра војске и морнарице армиског генерала Михаиловића од 14 марта 1944 године гласи:

„У споразуму са Георги Димитровом, претставником Бугарске у Каиру, овлашћујем бугарског новинара Стевана Србакова да представљају организовању заграничног бугарског комитета. Истове је стављено у дужност да до организовања тога комитета спроведе целокупан рад на зближењу наша два братска народа. Ови послови спадају у надлежност бугарског заграничног комитета, односно организацији Србакова. Према томе команданти корпуса југословенске војске у отаџбини дуж југословенско-бугарске границе, уколико одржавају какве везе имају убудуће то да чине у споразуму са Србаковом и делегатима Врховне команде, потпуковником Љубом Јовановићем и поручником Видаком Ковачевићем."

Сви бугарски емигранти и бугарски војници бегунци, који се налазе на територији Југославије, имају се повинovati наређењу бугарског заграничног комитета, а до његовог завршног формирања његовом организатору Стевану Србакову. Именовани има право да изриче казне над свима његовим подређеним лицима уколико су држављани Бугарске. У случају потребе добијаће помоћ од команданата југословенске војске у отаџбини. Изрично се забрањује употребљавање бугарских емиграната и бегунаца за какве послове, који се не односе на рад са Бугарима, ако претходно није добијена сагласност бугарског заграничног комитета, односно његовог организатора Србакова.

Командантима јединица југословенске војске у отаџбини наређујем да бугарском заграничном комитету, односно његовом организатору Србакову, у вршењу њихових дужности не чине никакве сметње већ да им у случају потребе у свему у сусрет излазе. Дража Михаиловић."

Претседник: Штаб Врховне команде југословенске војске у отаџбини 14 марта 1944 године, положај. Наредба оптуженог Михаиловића, као начелника штаба Врховне команде и министра војске, морнарице и ваздухопловства за 14 март 1944 године:

„Образован је загранични комитет за све послове у вези са бугарским народом. Овај комитет водиће све послове за везу и сарадњу са бугарским народом. А да би се бугарски народ повезао с нама у борби против заједничког непријатеља, наређујем: наши претставници у заграничном комитету биће потпуковник ЈБуба Јовановић и резервни поручник Ковачевић. Организатор је Стеван Србаков. Организатор Стеван Србаков организоваће овај комитет и у њега увести чланове Бугаре, а он улази лично као члан комитета. Да би загранични комитет могао да се формира и ради како треба, наши команданти у Источној Србији ставиће на расположење комитету бугарске емигранте као и бугарске војне бегунце. Г. Јовановић г. Србакову има омогућити да може слати курире у Врховну команду. Потпуковник Јовановић стараће се да се пошта и предлози Србакова достављају Врховној команди уредно и на време. Исто тако омогућити Србакову штампање летака и пропагандног материјала. Ово важи за сада и убудуће. Од емиграната и војних бегунаца загранични комитет, односно организатор Србаков, има права да формира четничке бугарске јединице. Остали детаљи регулисаће се за ове јединице, кад се буду формирале. Њима ће се дати могућност да раде у националном смислу. Загранични комитет стоји у директној вези са Врховном командом. У финансиском погледу биће обезбеђен од стране потпуковника Јовановића Љубе с тим да ће полагање рачуна бити код Врховне команде. Потпуковник Јовановић стараће се да се у овом погледу излази на сусрет заграничном комитету, а исто тако и у погледу снабдевања код других грана. Кад се укаже прилика омогућити Србакову пребацивање у Бугарску. Омогућити да загранични комитет може слати у Бугарску и друге људе, курире, и

тако даље. Скреће се пажња свима нашим командантима, као и нашим претставницима у заграничном комитету, да омогуће комитету како формирање тако и што успешнији рад. Исто тако има бити загарантована пуна безбедност члановима комитета од стране наших јединица на чијој територији они буду боравили. Наш делегат известиће ме о томе. Загранични комитет је самостално тело и непосредно је под Врховном командом у дисциплинском погледу. Начелник штаба Драгољуб М. Михаиловић. с.р."

Акт штаба Прве рачанске бригаде од 29 априла 1944 године у 16 часова, упућен команданту златиборског корпуса: „На дан 28 овог месеца једна група од 1-500 комуниста упала је на територију ове бригаде - Солотушу и Ступаревиће, са правца Биоске и Поникава. На напред поменутом терену комунисти су се појавили у јутарњим часовима 28 овог месеца, а борба против истих примљена је, то јест били су исти нападнути од стране II, III, и IV батаљона ове бригаде истога дана у 13 часова. Борба је трајала све до 20 часова. У овим борбама наши су имали успеха. Комунисти су били одбачени у Подград. Ноћу између 28 и 29 овог месеца комунисти су извршили напад на положај III и IV батаљона ове бригаде. После једночасовне борбе, а услед великог мрака повукле су се обе стране.

Данас, 29 овог месеца, стигао сам са штабном групом и са једним батаљоном на положај Приседли, а бугарске трупе стигле су преко Пилице у Солотушу. Сада овога момента долази се до закључка да су се комунисти повукли у правцу Биоске. Цела бригада предузела је наступање преко Јасиковица ка Пријевову а одатле преко Доброг и Јбутог Поља на Секулић, где ће остати једни делови а главне снаге бациће се на положај Дрине.

Како Врховна команда тако и чика Бранко упозорава на овај дрински положај. Према прикупљеним подацима комунисти су имали намеру да се са територије среза Сребреничког пребацују на територију Србије на дан првога маја. На левој обали Дрине примећено је копање ровова и осујећено је ватром.

Командант четвртог батаљона ове бригаде, поручник Костић, на дан 28 овог месеца изгубио је торбицу у којој наводи да су били само знаци распознавања за месец мај. Молим да се хитно мењају. Ова команда неће се њима служити.

Бугарска команда из Ужица упућује четнике са Таре да бранимо Дрину, а наглашава да иду потере Немаца и добровољаца за комунистима.

С вером у бога, за краља и отаџбину, Дража нас води ка величини, правди и слободи, победа је наша - командант потпоручник..."

Писмо од 28 августа 1944 године, које гласи: „Много уважајем ја полковник!... Нисам имао срећу да вас за време мога бављења у Софији 1935 и 1936 године лично упознам, али ваша дела позната

су ми као што су она позната у целој Југославији као и Бугарској..."

Ова ознака 0.3. је ли Дамјан Велчев?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: Ко ме се ово пише?

Оптужени Михаиловић: Ја пишем Велчеву.

Претседник: У писму се даље каже: „Ваша борба била је тешка и славна. Ваш труд за успех Бугарске био је плодан и ја према вама лично гајим највеће уважање и поштовање. Сада је прилика да нашу заједничку мисао спроведемо у дело. Судбина је хтела да сам избио на чело нове непокорене југословенске војске која је никла из шума и села кроз време од три и по године напорног рада под окупацијом. Ваше стремљење ми је познато, јер сам као пријатељ највећег зближења Бугарске и Југославије, а посебно Србије, са дивљењем пратио ваш рад. Време је да зближење Срба и Бугара пређе у стварност. Бугарске окупационе трупе у Србији дале су много доказа пријатељства бугарског народа према Србима. За продубљење овог пријатељства ја вам стојим на расположењу. Будите уверени да је ова моја жеља најискренија и најтоплија. Бићемо јаки ако се ми националисти Бугарске и Србије што тешње повежемо. Ја ћу овим путем одржавати везе са вама... а у исто време иштем у истом смислу г. Кимону Георгијеву. Било би пожељно ако бисте и ви са ваше стране предузели мере за ову везу са мном у интересу заједничке ствари, јер Бугарска и Србија имају најбоље услове за најшире пријатељство и сарадњу. Остајем ваш највећи поштовалац."

28. VIII 1944. године

На господин полковник

о.з. - Дамјан Велчев"

Претседник: Реферат упућен начелнику штаба Врховне команде, министру војске, морнарице и ваздухопловства, то јест оптуженим Михаиловићу, 9 фебруара 1944 године од стране мајора Драг. Ђ. Ракића.

Тужилац: Какву је Ракић имао функцију?

Оптужени Михаиловић: Командант Војводине.

Претседник: (чита горњи реферат), у вези раније понуде мађарске владе за успостављање везе са вама извештавам о следећем. Око 28 јануара 1944 године мађарски функционер, преко кога Арсен Урошевић одржава везу, био је позван од команданта Ујсација, који му је саопштио следеће: По пријему нашег извештаја о успостављању канала са Михаиловићем известио сам претседника владе Калаја, који се интересује за ову везу... Пуковник Ујсаци чека писмен позив са наше стране па да дође на састанак који би ДМ заказала. Том приликом изразио је готовост мађарске владе да са Михаиловићем успостави сталну везу и да у границама могућности изиђе у сусрет, као и да у лојалним разговорима са вама нађе предуслове за решење мађарско-српских односа после

рата. Овај функционер замолио је Арсена за потпуну дискрецију да би све што се на то односи ишло преко њега, којом приликом је открио бојазан да се ова веза мимо њега не би извршила. Ова веза је преко помоћника официра за везу у Србији, резервног официра Ласло, преко кога је успостављен канал до Врховне команде. *Због околности да пуковник Ујсаси није послао специјалног изасланика све до овога датума, као и да сам пуковник Ујсаси сматра за најпогоднију личност за успостављење овога канала.* С обзиром на услове под којима се канал установљава, потписати је мишљења да је овај канал за нас најповољнији, јер долази од Будимпеште до Београда под њиховим старањем, а од Београда се пребације на ову команду. Конкретно може се сматрати да је погодан. **Претседник чита даље:** Реферат који углавном садржи: Да Мађари све енергичније траже конкретне предлоге и у име пуковника Ујсасија[^] моли министра за наређење шта може одговорити на питање какви се конкретни предлози имају учинити по предлогу Ујсасија и зашто се није искористила прилика да се с њим успостави веза, а како се од те везе очекује и материјална корист, сматра да би требало ове две ствари пренети на исто лице, јер би се иначе произвео негативан резултат, како је нагласио. У прилогу доставио је чланак о Михаиловићу који је изишао у „Ешти Ујшагу“, а чија је тенденција политичка припрема Срба у корист Михаиловићев, како би се припремао терен за споразум с њима. 9 фебруар 1944 године. Положај Драг. С. Ракић.

На полеђини овога акта написао је руком оптужени Михаиловић: „Луки, писати штабу Војводине да није потребно да се за сада одржава веза преко Ласла. Свршено, у акта.“

Тужилац: Је ли то тачно?

Оптужени Михаиловић: Јесте. Тачно је. Мађари су тражили у Турској везу са Енглезима и са нама. Тамо су добили одговор да ступе у везу са мном на терену. Добио сам обавештење од владе да ту везу треба успоставити и да будем поред тога у вези са британском мисијом. И ја сам ту везу успоставио. Урошевић је, вративши се из ропства у Мађарској, ухапшен и Ујсаси је наредио да се пусти. Ја сам ту везу успоставио.

Тужилац: Од кад се познајете са Ујсасијем?

Оптужени Михаиловић: Ујсаси је био војни изасланик у Прагу.

Тужилац: Јесте ли се упознали тада?

Оптужени Михаиловић: Само тада.

Тужилац: А јесте ли били у Паризу заједно у школи?

Оптужени Михаиловић: Јесам. Само се тада нисмо познавали. То је 1930 године онда је он био мајор или потпуковник.

Претседник: (наставља читање): Под насловом „Ко је Дража Михаиловић“, „Ешти Ујшаг“ у свом броју од 29 децембра 1942 године доноси репортажу Ладислава Форија која гласи у изводу. „На ово је питање тешко одговорити. Догађаји се развијају, али сигурно је да је Михаиловић једино на Балкану који се упорно бори против комуниста. Чињеница је исто тако да са Немцима није

тражио борбу, већ се трудио да резервише преостатак снага за коначно решење и обнову. Осим тога није никад престајао да у комунизму гледа опасност за српство. Можда ће Михаиловић пасти у засенак, јер то захтева виша тактика, али је сигурно да је он на Балкану најистакнутија личност. Непријатељ му признаје да се ничега не боји. „У чланку се даље наводи где је рођен, где се борио и тако даље, *помиње ее 500 година шурски јарам под којим је био српски народ и описује жељу српског народа да се бори и сада за слободу.* Најзад се вели: „Била би срећа за српски народ кад би Нојбахер, Недић и Михаиловић искрено пружили руке један другоме.”

Оптужени Михаиловић: *Ја молим још ради објашњења. Ујсаци је мени поручио: „Мађарска се спрема проШив Немаца. ТренуШно не може ступити, али ступиће.” Носле кад су Немци ушли у Мађарску ухапшен је и веза је прекинута.”*

Претседник: (чита) Акт „горског штаба број 233, поверљиво број 5’ од 10 фебруара 1944 године - Арсену. У вези вашег тражења од 21 јануара 1944 године ради одобрења везе са Мађарском одобравам да употребите сва сретства која вам стоје на расположењу у циљу постигнућа. циља који је вама поставл>ен од стране ове команде. Тако исто одржавати са њима, са позивом на ово наређење, најтешњу везу, како би се ваш задатак што пре остварио. Командант мајор...”

Оптужени Михаиловић: Ко је коме послао?

Претседник: Ракић.

Тужилац: Да ли се сећате ко је то Арсен?

Оптужени Михаиловић: Не.

Тужилац: Обавештајац?

Претседник: Ово је ваљда извештај Изонко Гризе. Ко је тај?

Оптужени Михаиловић: Бративој Урошевић.

Тужилац: Шта је он по чину?

Оптужени Михаиловић: Капетан.

Тужилац: Активни?

Оптужени Михаиловић: Активни.

Претседник: Да видимо шта пише. (Чита): „Стање по специјалном задатку. - У суботу, 26 фебруара био сам примљен код претседника Калаја. Том приликом требало је да се прецизира шта могу и шта хоће да дају од материјала, то јест да се даду дефинитивна наређења за извршење лиферације. Одмах на почетку разговора саопштио ми је претседник Калаји да ће санитарски и радиоматеријал дати без одлагања и да с њим могу да рачунам. Међутим, рекао је да они располажу подацима према којима се у последње време врши јак притисак на вас од стране свих савезника да се измирите са маршалом Титом. *Номенуо је Черчиловог сина у штабу код Тита, Доновановог сина код вас, затим једног енГлеског Генерала, једноГ америчког пуковника итд. Сви ови код вас, каже дошли су да утичу на вас и Тита са друге стране да се*

измирите. Цитирао је један пасус из резолуције са Равне Горе где је речено да партизанска борба мора да престане и да све борбене снаге треба да буду заједно упућене против непријатеља. Даље, навео је ваше речи које сте изговорили неком скорашњом приликом у коме сте се неповољно изразили о мађарском народу. На ово је ставио примедбу да он нема ништа против да сте грдили њега или мађарску владу, али да цео мађарски народ није заслужио да се напада, односно рекао је да вас умолим да не грдите народ већ владу што је више дипломатски, јер владе пролазе а народ остаје. Ову примедбу ставио је на најумеренији начин. Поменуо је да је и претстојећи пут њ. в. краља Петра Другог у Лондон такође са циљем да се нађе решење за измирење између вас и Тита. Као закључак те бојазни да ће доћи до измирења изјавио је да не може дозволити да оружје и муниција оду вама пошто не жели да ниједан метак буде употребљен против Мађара.

На то сам изнео разлоге и уверавао га да до таквог споразума неће нити може икада доћи. Али нисам успео да изменим његову одлуку. Остало ми је да бирам између две солуције: или да му саопштим да се повлачим, јер је суштина мога задатка тражити оружје и муницију, или да извучем пре него што се повучем што се извући може.

То јест дај шта даш. (Чита даље): „Изабрао сам ово друго. Томе је двоје помогло. Разговору је присуствовао и генерал. Саопштили су да желе да продубе што више атмосферу пријатељства између наша два народа, да су вољни да учине све потребно у том смислу, да ће наредити да се једна пропагандна радиостаница и остали материјал да за ваше потребе, да могу користити засебну шифру са вама и поред тога што је узус да се то даје уз реципроцитет. Било је говора и о вршењу пропаганде на нашем језику са тајне резервне радиостанице, само треба наћи модус, јер они желе да место те резервне пропагандне станице остане у тајности, док сам ја захтевао да то буде мој човек, који ће говорити са ње итд. Назад, обећали су ми пуштање људи из Киштарчева, чланова југословенске војске у отаџбини осуђених у сомборском комплексном процесу, као и пребацивање у Банат, или где желе, свих људи и официра, који се налазе интернирани на територији Мађарске. Све то, плус користи које има посао који радим на реорганизацији Бачке, одлучило ме је да прогутам кнедлу и да останем. Али, то не значи да сам се ја одрекао да тежим постигнућу лифериције оружја и муниције... Њима сам саопштио да ћу реферисати по том питању и да ћете ви донети потребну одлуку. У међувремену гледам да добијем радио и санитетски материјал. Генерал ми је казао да би полазак транспорта могао бити око 10 марта. Такође ми је обећао да ће учинити преко својих пријатеља и познаника, утицајних личности, да ипак вама упуту извесне количине оружја и муниције, пошто, каже, разуме ваше потребе.

С друге стране подвлачи да су и они врло сиромашни у том материјалу, али да ће гледати да се упуту бар толико колико је потребно да се покаже њихова добра воља.

Међутим, како ја идем на пут по Бачкој и враћам се осмог или деветог марта, знам да транспорт неће ићи 10 марта, али чим дођем с пута ургираћу тај транспорт и он ће, ваљда, поћи до 10 марта. На пут морам ићи, јер има пуних 30 дана како нисам обишао људе и крајње је време да то учиним.

Појављује се питање начина транспорта материјала. Прва идеја била је лађом, Дунавом, до Србије. Због тајности, јер би посада морала знати, ову идеју смо напустили.... Сада разматрамо комбинацију са вагоном адресованим за Бугарску, транзит преко Србије. Такви вагони никада се не отварају на улазу и излазу из Србије. Вагон би имали сами да негде откачите у Србији.... Само нам треба брза и сигурна веза, кав и добра организација тамо, как* би »агон цел® време би* праћен, да се не изгуби. Молим издајте потребн® наређење Вилију....

Претседник: Оптужени Михаиловићу: Је ли то Саша Михаиловић?

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: да преко моје везе, - младића који станује преко пута моје куће, - очекује моју вест, али на тај начин да истога дана када ја до тог младића доставим вест о дану поласка вагона, може да буде обавештен.... Ја ћу се постарати да вест до младића стигне благовремено, то јест најдоцније онога дана када вагон пређе границу.

Што се тиче наше радиостанице она функционише добро, само молим да ми увек потврђујете пријем телеграма...

Остало је техничке природе, нема потребе да се чита.

Бранилац Јоксимовић: Који је број документа по реду?

Претседник: 396, и прилог којим се доставља списак оружја и муниције на мађарском језику. Примљено је 1.000 сандука пушчане муниције, 10.000 пушака, 30.000 офанзивних бомби.

Оптужени Михаиловић: Ништа није примљено.

Претседник: 200 бацача, 20.000 гранаШа, радиоматеријал, ШпанспорШ... 23 II1944 године.

Бранилац Јоксимовић: (ОпШуженом Михаиловићу): Је ли нишШа није примљено?

Оптужени Михаиловић: НишШа.

Тужилац: По докуменШу не бих рекао.

Оптужени Михаиловић: То се оружје Шребало да довуче и искрца на обали, Шо је тајно од Немаца и ја имам право да радим против Немаца. Ја имам још нешто да кажем.

Претседник: Ви сте рекли да није примљено.

Михаиловић: Он се као мој агент налазио на каналу за Пољску. Он се као агент налазио у Пешти за канал за Загреб. Морао је да употреби сва сретства да се одржи. Он је радио и требало је да ради. За агента ја бих га сутра послао. Агент може све да ради.

Претседник: „Горски штаб, 6. марта 1944 године, команданту Војводине 233 - У вези ваших предлога од 9 фебруара обавештавам вас да за сада не постоји потреба да се одржи веза са Ласлом Торијем. Ако се појави потреба ви ћете бити обавештени уз потребне инструкције - Дража Михаиловић."

Допуна извештаја Изонцо Грize од 16 марта 1944 године: „У току прве половине марта ситуација се изменила у следећем: У суботу 4 марта био сам примљен од министра спољних послова. Ово је било на моје тражење да се нешто предузме и да се оружје и војни материјал вама доставе иако је министар претседник казао да за сада не може дати ниједан метак из бојазни да би могао бити употребљен против Мађарске. У разговору од 45 минута изложио сам потребне разлоге, корисне по њих, ако би изишли у сусрет овом вашем тражењу. Рекао сам да је то „копсПсш зше циа поп" за мој опстанак и колаборацију. Он је на то одговорио и да ће све учинити да помогне вашу борбу коју са симпатијама прате, да ће он са своје стране употребити сав свој ауторитет и уплив како би се вама што пре изишло у сусрет, да ће се санитетски и радио-материјал у најкраћем року послати, да је радиостаница од једног киловата дата у рад, пошто нема готове станице која би се могла ставити на расположење, да су вољни пуштати наше људе из затвора, који су осуђени као чланови југословенске војске у отаџбини да се пребаце у Србију, али да се за сада стрпите у погледу оружја, јер је њима потребно за одбрану њихове североистичне границе од опасности која се приближава. Он се ипак нада да ће по том питању моћи постићи макар шта, да би показао своју добро вољу.

Као резултат разговора и осталог рада до сада биће следеће:

а) Око 18 марта полази један наш човек са нешто радиоматеријала према требовању које сам на своју руку спремио не знајући ваше стварне потребе. Друга количина материјала ићи ће ускоро вероватно са санитетским материјалом.

б) Око 25 марта поћи ће велика количина санитетског материјала, можда у вредности од 100.000 пенга.

ц) Остала количина санитетског материјала и пропагандна радиостаница од једног киловата за средње таласне дужине поћи ће вероватно око 15 априла. Ове податке дао је Вили.

Напомена: под тачком а) врло вероватно ће се остварити, под тач. б) веорватно, а по питању станице немам убеђење да ће је дати. По питању југословенске војске у отаџбини и другим питањима нема никаквих нарочитих промена у односу извештаја од 1 марта.

Ми се налазимо у стању организације. Наилазимо у раду на велике тешкоће, доживљавамо успехе и неуспехе. Бачвани су врло мекани, недовољно свесни, заплашени и збуњени догађајима и пропагандом.

Ових дана указала се могућност да ступим у везу са једним врло значајним и утицајним човеком који сада живи у Букурешту, о њему сам вам већ раније јавио зове се Сафет Лудвик Тоза, родом

из Херцеговине, из Требиња, припада породици Даровића, васпитан као Турчин, али није заборавио да је пореклом Југословен и тако се осећа. Био у турској дипломатској служби као конзул у Финској, ради иначе за Интелигенс сервис и његов је фах војно оружање. Веома је богат и има неку фабрику оружја. Почетком 1943 помагао је нашу организацију, *али као енглески човек помагао је и парШизане*. Сматра да би требало да радимо заједнички сви против окупатора. Он има врло добре везе са бившим румунским претседником владе Маниум који је сада један од вођа опозиционог покрета у Румунији. Са Тозом мислим да ступим у контакт и да покушам преко њега ако има какве могућности за набавку оружја за наше потребе. С обзиром на стање у Румунији, везе његове, као и његову способност у овом питању, надам се да би могло бити резултата. Молим по овом питању одговорите телеграфским путем. Податке о Този мислим да ћете моћи добити од енглеских официра који се налазе код вас. Напомињем још и да је именовани још и раније, док је радио у Мађарској, увек изражавао да је његов ресор Балкан, Мађарска, Бугарска и нарочито Југославија, и да би врло радо дошао код вас. Изгледа да је његов утицај доста јак баш у непосредној близини Черчила, пошто је он један од шефова његове службе. Његова би се реч вероватно слушала и свакако његово присуство на лицу места код вас ишло би у вашу корист. Молим одговорите телеграфски да ли је његово присуство код вас пожељно.

Још један податак. Енглески официри који се налазе код Тита кад су чули да би била моГућна веза са Тозом нарочито су се обрадовали и захтевали да се Ша веза што пре оствари. Међутим, они ову везу покушавају баш преко нас. Ту смо мало наравно задоцнили. Са Пољацима су нам мало ослабљене везе. У последње време сазнали смо да су покушали да дођу у везу са Титом у Хрватској. Тај њихов покушај пропао је из разлоГа што су њихови људи, кад су дошли у Хрватску нашли се на терену напуштеном територију од партизана и нису моГли да дођу у везу с њима на уГовореном месту. Онда су се вратили не обавивши мисију. ДруГи разлоГ лабављења веза је тај што смо сазнали да су добили инструкцију да Пољаци наше преГоворе одуГовлаче док се наша ситуација у Лондону не разјасни. Дакле нису много искрени. ДруГи одГовор по питању наших војних претставника код њих са реципроцитетом није још достављен.

Човек који је ишао у Барању вратио се и дошао са детаљним извештајем. Резиме извештаја је следећи: До сада није постигнуто ништа од наше организације. ЈБуди се боје и по менталитету су слични Банаћанима, ко буде на власти покориће му се. Нашим извесним људима, који су почели да раде за нас, пропагандни материјал је подељен. Ускоро ће ићи поновно да продуже рад. У прилогу под 5) достављам извештај одговора који сам примио из Новог Сада, интересантан је и доста значајан за ваше потребе него за нас. Стога га и достављам. Да бисте били упућени рећи ћу

вам да су сви ти подаци добијени од Воје Граћинца, који се ових дана вратио у Београд.

Санитетски материјал о ком је било речи у извештају од 1 марта под тач. 5 није још отишао, јер још нема података од Вилија да је предан. Потребне цокуле 50.000 пари о којима је била реч није погодба закључена, јер су тесне, узане, изгледа да ће оваква погодба бити закључена у Шпанији, ако нешто сазнам накнадно јавићу се. Гриза Изонко."

Оптужени Михаиловић: Молим овде се јасно види рад једног агента.

После одмора у 11,55 часова

Претседник: Наставља се претрес. Читају се документа. Извештај Изонко Гризе, то јест Урошевића о стању послова по специјалном задатку Марне и Изонко Гризе.

После прочитања овог реферата, претседник чита и три прилога. Прво, у Киштарчи налази се 33 људи који су били осуђени у сомборском процесу као чланови југословенске војске у Бачкој. Укупно је било 94, али је од тога броја 51 пуштено на слободу, јер није био „надлежан“ за суђење тај сомборски суд. Доцније, око половине фебруара, њима је било накнадно суђење, када су поново осуђени, али још нико није од њих лишен слободе.

Претседник: (чита): „Уложили су жалбу на ту нову пресуду и тако се ствар одуговлачи. Мађарске власти су вољне да свима изађу у сусрет и организују „илегални прелаз преко границе у Србију. Вољни су да и онима који су најтеже осуђени омогуће пребацивање у Србију вама на расположење у групама по 3-5 лица. Међутим, цела та ствар запела је код Вилија-Саше Михаиловића. Још немам извештаја да ли су они уредили то питање. - Официри из Комаровске тврђаве, било је њих 8, а налазе се четворица на слободи у Пешти већ 14 дана и чекају на пребацивање у Србију. „Бекство“ из Комаровског логора организовао сам са пристанком мађарских власти. Бегунци не знају како је то изведено, већ мисле да смо потплатили нека лица. Ово сам извео у тајности."

Претседник: То би изгледало као да су они неки јунаци.

Оптужени Михаиловић: Мађари их тајно пуштају из логора, без знања Немаца. Ок • под знаком навода значи тајно од Немаца. *Мађарске власти шо чине тајно од Немаца, супротно немачким Шежњама.*

Тужилац: То само ви можете знати.

Оптужени Михаиловић: Јесте.

Претседник: „Остале интерниране у Мађарској офицере и подофицере, око 150 њих, потребно је посетити и поразговарати с њима да се види шта мисле и осећају. За то ће бити потребно један до два месеца рада и један до два човека непрекидно на том послу. С

обзиром на ову околност, надам се да ћу моћи искористити за наше сврхе 50-60 њих, а од тога броја 20-30 пребацити у Србију.

Тужилац: Павловић Милош каже: да националисти и овамо врше пропаганду. Затим каже: „Ових дана успело је да побеГне из болнице у Беру, али није имао среће и ухватили су Га у Будим Пешти.

Претседник чита: „Француски официри и подофицири интересују се за прелаз у Србију. Желео бих да се с овим официрима изврши замена за наше официре пошто су они кориснији за мене. Њих бисмо задржали овде, иако Мађари желе да их све експедују у Србију. Сада у Србији има врло мали број старешинског кадра. Имамо могућности да добијемо већу количину санитетског материјала бесплатно, вредност преко 200.000 пенга. Фирма која нуди материјал може да га легално отпреми Српском црвеном крсту. У вези с овим, молим извидети ко отвара све вагоне и да ли томе присуствује неко од Немаца, јер би се могао послати и други материјал.

Претседник чита: Пољска организација. - „Контакт одржавамо непрекидно. Нарочито се овде интересују за гледиште у погледу блокова, балканског, средњоевропског и оба заједно. Затим желе вашу помоћ око убацивања њихових људи преко Бугарске у Мађарску. Достављам један спис на пољском језику из кога се виде идеје водиле. Исто тако молим да убудуће достављате сав наш пропагандни материјал, како би се они упознали са нашим гледиштима и приликама. Пропагандни материјал молим да ми се уредно доставља. Радио веза са Сашом Михаиловићем није успостављена, јер нема неке резервне делове. Одговорите на постављена питања. Затим одговорите да ли је фабрикант Ледер познат као ваш и овлашћен да ради као наш функционер. Исто тако да ли је Петар Марковић, син апотекара из Шапца наш човек и да ли је овлашћен да узима новац за нашу организацију у Бачкој.”

Чита се **депеша** број 52 Миленка Пазарца - (Синише Оцокољића) од 24 V 1942 године у којој се између осталог каже: „Вратио сам се са Дунава. У изгледу је да Хорија Сима дође до мене. Молим за упутства, да ли члановима „гвоздене гарде” треба дати објашњења за организацију устаничког рада.”

Депеша број 200 од 24 маја 1942 године: „Претседнику југословенске владе. - Ових дана ухватио сам везу са „гвозденом гардом” и дата су потребна упутства за организацију устаничког рада у Румунији. У изгледу састанак Хорије Симе са мојим претставником - генерал Михаиловић.”

Чита се **депеша** 274 Илије Пазарца-Синише Оцокољића од 1 септембра 1942 године, у којој се тражи да се одреди приближно време када ће се дати преко лондонског радија депеша следеће садржине: „Пуна сарадња броју 707. Ово у вези са нашом службом у Румунији.”

Чита се **депеша** број 552 од 4 септембра 1942 године у којој се, између осталог, каже: „Да би се у Румунији васпоставила обавештајна служба нашег посланства потребно је да влада у Лондону одреди месечну помоћ преко турског посланства у Букурешту, 50.000 динара. Ако се влада слаже, онда молим да се преко радио Лондона објави следеће: „Пуна сарадња броју 707.“

Чита се **депеша** број 10.126 од Дитриха (то јест генерала Трифуновића) од 27 септембра 1942 године, у којој се каже: „Румунска петролејска група нуди нам оружје и новац без икакве наше обавезе. Пребацавање оружја преко Дунава. Ако одобравате тражио бих што више аутоматског оружја. Одговорите. - Дроња.“

Чита се **депеша** бр. 797 од 30 септембра 1942 године упућена Саши Михаиловићу. „Досада ме извештавао Илијев који тврди да је организовао пребацивање... За број 707 јавили смо, биће објављено... Ништа не разумем шта да обавестим Нинчића. Ништа не разумем која је то група којој је додељен дипломатски чиновник Фотије Станојевић... Мајор Вуловић нека ступи у везу са Илијевом да не би понављали Чупи у Румунији... Највише ме је интересовала група.“

Чита се **депеша** број 1282 Илијева од 26 октобра 1942 године: „Наредио сам Валтеру да вам на место Душана Ристића пошаље мајора Чолак Антића... Кад дође Чолак Антић пребацити га у Румунију.“

Депеша бр. 207 од Саше Михаиловића, предата 12 фебруара 1944 за Врховну команду.

„Ваздухопловни капетан Карло Филиповић кренуо је возом за Букурешт ради запослења код друштва за цивилни саобраћај. Изјавио је да путује по налогу штаба бр. 1 да би ухватио везу са румунским претставницима.“

Чита се **депеша** од Попеска-мајора Пилетића од 28 априла 1944 године:

„После вашег интензивног покушаја ступили смо у везу са генералштабним официрима... 6 априла вођени су разговори са румунским капетаном Димитреском. Пре вашег доласка резервни поручник адвокат Вулић био је врло љубазно примљен. Потпис: за Пилетића мајор итд.“

Чита се **овлашћење**: „Мајора Рад. Тезу, на основу овлашћења Врховне команде, овлашћујем да може водити пуноважне разговоре са претставницима војних румунских власти у свима правцима. Потпис: Командант ђенералштабни потпуковник Пилетић.“ Заведено у Команди штаба бр. 607 30 априла 1944 године.

Чита се **писмо** Биклера од 17 јула 1944, године упућено оптуженом Михаиловићу: „15 овог месеца дошао ми је курир кога сам послао Хорију.... Он је ухватио везу, дошао је у додир са личном

групом маршала и тражи да му пружим доказе о вашем измирењу с Немцима. После овога он би с одобрењем Немаца послао оружје Недићу, а ми овде како знамо..."

Претседник: Који је тај маршал? Антонеску?

Оптужени Михаиловић: То не знам, знам да то није примљено.

Претседник: Али на овоме писму стоји ваша примедба: „Веза са Румунијом”.

Оптужени Михаиловић: *Ја само знам да није примљен никакав материјал.*

Претседник: Чита из горњег писма даље: „Врло је кратко време, јер се исти данас морао вратити натраг, кад нисам могао доћи до вас. Ипак сам сматрао да сам морао, у духу ваших инструкција, послати одговор.... Измирење и само измирење... Хортију сам одговорио мало оштрије, и ако нисам био овлашћен, јер сам сматрао да се морало нешто урадити... Ако дође одговор на наш захтев, доћи ћу за одговор тамо.”

Претседник: „Из разговора са куриром, кога лично познајем, маршал мисли да се боји дати помоћ без знања Недића, да иста не би била искоришћена против Недића, који је добар пријатељ са маршалом.”

Изјава од стране Недића упућена генералу.... фиктивно желећи бар донекле...

Тужилац: Који су то генерали?

Оптужени Михаиловић: То су агенти који су отишли у Румунију с тим задатком да траже и хватају везе са Маниуом.

Тужилац: А овамо се воде разговори са Антонеском.

Претседник: „Командант југословенске војске у отаџбини 17 јуна 1944 године.

Г. генералу, у вези ваше групе упућене преко курира да вам пружим доказе о измирењу Дража-Недић, да бисте од нас, преко Недића и Немаца, помогли, министар југословенске војске у отаџбини г. Дража Михаиловић изволео је одговорити: Недић је легалан, ја сам илегалан. Он је у Београду а ја у планини. Моји и његови припадници не ометају се у раду. 90% његовог људства су моји припадници. Зар вам још треба доказа. Понуђена помоћ преко Недића немогућа је и неприхватљива. Ако нас заиста желите помоћи, учините што пре и нека се пребаци ваш претставник илегалним путем и ухвати везу са Вељом. Ваша влада, интелигенција, војска и златна подлога могу увек рачунати на наш прихват и сарадњу. Дража Михаиловић.”

Претседник владе генерал Недић одговара:

„Не видим ништа рђаво ако би се организација ДМ још болје наоружала. Напротив, да бисте овим много и много допринели српству. Као што видите г. генерале, два пута једном циљу. Стога очекујем да ћете у најскоријем времену упутити ваше људе г. Вељи преко везе коју добије ваш претставник К. То је најкраћи, најбржи, најсигурнији и најзад једини пут. С поштовањем...” и тако даље.

Оптужени Михаиловић: *То је фиктивна изјава.* Мени требају агенти тамо.

Тужилац: А ваша изјава: Неднћ је легалан а ја илегалан?! Шта то значи?

Оптужени Михаиловић: Обавештајна служба не тражи поштење.

Претседник: Акт југословенске војске у отаџбини стр. пов. број службено од 11 јуна 1944 године претставнику Овре:"

„Дакле, да се разумемо. Господин министар ми је наредио да најкраћим путем доставиш детаљан извештај о твоме раду тамо. Добио си широко овлашћење не за сојке већ за националну ствар. Потруди се да владајуће личности увиде да Дража-Недић воде истом циљу. Оружајте Србе за борбу против комуниста. Целокупна тамошња влада, интелигенција, војска и златна подлога наћи ће код нас прихвата и сарадње. Бранећи нас од комуниста штитимо и њихово залеђе. Организација ДМ стоји у Југославији, Србији, Босни, Далмацији, Црној Гори и Словенији сада боље него икада. „Целокупан народ, чак и они што су у немачкој служби, види једини спас у организацији ДМ. Са твојим радом пожуре. Време пролази, крај се ближи, можеш закаснити. Поздравља те..." На полеђини примедба оптуженог Михаиловића: „Ђокић - одговори-ти Викару да је врло добро поступио."

Оптужени Михаиловић: Тако је, Ђокић је био мој секретар и ја сам рекао да је Викар добро поступио, јер је он имао да ухвати везу са Маниуом.

Тужилац Минић: Па је ли ухватио везу са Маниуом?

Оптужени Михаиловић: Нисмо стигли.

Претседник: Чита се депеша бр. 1159 од Саше, Александра Михаиловића. У депеши се говори о проласку групе којој је додељен дипломатски чиновник Александар Фотија Станојевић. Затим се

„Веза из Румуније, из Лондона преко Новака Поповића, турског посланика у Букурешту и нашег посланика у Анкари."

Претседник: Чита се писмо од 3 марта 1943 године, од пуковника Бејлија упућено оптуженом Михаиловићу: „Господине министре, пре пар недеља разговарали смо о акцији у Грчкој и везама са пуковником Зервасом. Том приликом сам обавестио свога колегу у Грчкој, да је одговор који је грчки пуковник вама. упутио после пријема ваше поруке лањске године негде залутао, те нисте исти ни добили. Сада сам добио од свог колеге поруку од пуковника Зерваса, која гласи: „Молим вас да будете добри да предате г. генералу Михаиловићу братске поздраве у име моје и слободне Грчке њему и јуначком српству. Желим што скорији додир са њима, ради утврђења планова за заједничку акцију, уз сарадњу Енгле-за." Моји су му послали и неке предлоге за извођење једног сусрета између ваших, српских и наших претставника. О томе можемо подробије да разговарамо кад будем дошао горе. За сад сам хтео да вам одмах изручим поруку.

Предлог г. Мољевића примио сам и већ учинио потребан корак код својих. Изволите, г. министре, примити израз мог особитог поштовања. Ваш одани Бејли пуковник."

Чита се **овлашћење** за резервног ваздухопловног капетана II класе г. Михаила Вемића, који се упућује у Грчку да би ухватио везу са грчким националним снагама, које се налазе у слободним грчким планинама под командом генерала г. Еласа. Капетан г. Вемић отпутоваће што пре у Грчку и чим стигне предузеће потребне мере да дође у везу са генералом Еласом, - „са којим успоставити сталну везу по мојим писменим инструкцијама." Даље се каже да капетан Вемић шаље извештаје из Грчке директном радиовезом, дајући обавештења о тамошњим приликама, а у првом реду о резултату постигнутих веза са генералом Еласом: команданту грчких националних снага капетан г. Вемић саопштиће поруке потписаног и нарочито инсистирати на успостављању директне радиовезе." Датирано је 5 III 1944 - „Положај", а потписао је начелник штаба Врховне команде и министар војске, морнарице и ваздухопловства југословенске војске у отаџбини, армиски генерал Драг. М. Михаиловић.

Претседник: Депеша бр. 503 за Хермана од 23 августа 1942 године.

„Упутите Шерифу Лити моју поруку да одреди место за састанак између њега и мога делегата на коме састанку обостране жеље за сарадњу и узајамни рад. Тај састанак треба да буде у правцу устаљеном првим додиром, он зна где. Јавите да преко вас може имати брзу везу са мном и ставите му се на расположење."

Депеша број 493 од истог датума, 23 VIII 1942 за Хермана: „Ради остварења наших закључака потребно да ступите у везу са личношћима албанске државе, у првом реду са Бајрактар Мухаремом. Претставник за везу са нама је Лити, поручник талијанске војске, сада у Приштини, брат Шерифа Зенела, први сарадник Мухаремов. По овоме случају шифра 500 до 503 закључно."

Депеша број 836 до 838 примљена у Врховној команди ДМ 19 новембра 1943 године за Дра Бра, то јест за Саву Вукадиновића: „Примио сам ваше депеше 114 до 117. Врло је добро што су Арнаути напали комунисте. Ово сте врло добро постигли и ово ће бити залога за будући рад с нама. Настојте да ову везу с Арнаутима што више појачате. Ви ћете примити њихову делегацију ради споразума за балканску унију. Само да истребе комунисте до реке Маћа. Сматрајте Албанце као наше савезнике, спремите проглас на албанском језику. Тражите од Албанаца да нађу свога претставника за везу и развијте однос међусобног поверења."

Депеша 6459 од Орела-Кесеровића, бр. 44 послато по бр 35: „Јачина ове бригаде 286 Срба активних бораца наоружани су пушкама и имају пет митраљеза. О нама се брине владица Серафим који

живи у Тирани. Одржавамо везу са Мухаремом. Везу одржавамо повременим куририма. Курир би могао пренети станицу и материјалну помоћ. Потпуковник Кесеровић."

Писмо Тихомира Шарковића од 27 јуна 1944 године из Рашке упућено оптуженом Михаиловићу и почиње са: „Поштовани господине микистре, примио сам ваше писмо од 12. ов. месеца. Морам признати да ми је причинило велико задовољство и дало потстрека за даљи рад у смислу ваших жеља, премда наилазим на приличне тешкоће као што сте могли из мога писма видети. Одговарајући на ваше писмо жеља ми је да вам у најкраћим потезима изложим ситуацију у овим крајевима. У досадашњим извештајима саопштио сам, да сам имао састанак са Ферат Бег Драгом, Џафер Девом, Атифом Хаџи Ахметовићем и Хасаном Звиздићем. Ова последња двојица су немачки агенти..."

Оптужени Михаиловић: *Цело Косово је све сам немачки агент.*

Претседник: *(наставља да чита):* Као несумњиви претставници муслиманског живља у овим крајевима. Поред њих сам у најтешњем контакту са угледним муслиманима и домаћинима из овога краја. Једнодушна искрена и поштена жеља свих људи јесу: прво, да једном за свагда престане раздор између православних и муслимана; да се обустави међусобно клање и убијање; да престану пљачке и паљења". Да се избегли Срби врате својим домовима а муслимани њиховим домовима да би се одали на посао око обраде земље, и да се поведе још јача борба против партизана."

Претседник: Кад кажете да је то све сам немачки агент што хватате везу са њим?

Оптужени Михаиловић: За мене је споредно, морам радити на Косову и Метохији.

Претседник: Што се тиче борбе муслимана против партизана, о томе имате мој ранији извештај. Ја сам са своје стране у могућности да вам саопштим свакога тренутка како се води борба на Пештеру, Бихору и у долини Лима где муслимани активно учествују у борби са партизанима више од 6 дана. Они се боре на живот и смрт. У тој борби муслимани су имали великих жртава, погинуо је велики број угледних муслимана а и сам Акир. Многи су остали голи и живи. Ваш Тихомир Шарковић." - На полеђини стоји ваша примедба да се пише Шарковићу да настави рад и да се удеси обострани преговор за повратак Колашинаца на своју земљу а у исто време Арнаута на своју земљу. Писати Радовановићу о открићу зајмодавалаца од стране Немаца итд.

Оптужени Михаиловић: *Шарковић је познат као велики туркофил.*

Претседник: *Ја сам вас само питао како то да ви хватате везу са немачким агентима.*

Оптужени Михаиловић: *Цео народ је тамо био наоружан италијанским и немачким оружјем.*

Претседник: *Молим вас скрените пажњу новинарима да се у Суду понашају пристojно, да не спавају у судници.*

Претседник: Децешом бр. 385 од 13 јануара 1944 Године за Миховила (Љуба Јовановић-ПаШак):

„Др. Јовановића упуШиШе код капешана Раковића. Поручише ђенералу ПанШи Драшкићу да се морала хваШаШи веза са обема буГарским групама, и Шо са опозиционим блоком као и са Дамјаном Велчевом и Звенарима. Обе су нам Групе поШребне. Не могу да верујем да су ове две Групе једна према другој непријатељске. Опозициони блок нуди нам сарадњу, али је и Група Велчева нудила Шакође.”

Тужилац: Да ли је ово Драги Јовановић или др. Драгољуб Јовановић?

Оптужени Михаиловић: Ја мислим...

Претседник: Каже овако: „Др. Јовановића упутити код капетана Раковића.”

Оптужени Михаиловић: Нема везе са Драгим Јовановићем, не може да има, то је професор.

Тужилац: Ово „др.” може да буде „доктор” или су то почетна слова имена?

Оптужени Михаиловић: То је одговор на депешу Љубе „Патка”.

Тужилац: Да то није Драги?

Оптужени Михаиловић: Овај овде? Оптужени, боже сачувај. То је др. Драгољуб Јовановић, професор универзитета.

Претседник: Чита се лист „Амерички Србобран” понедељак 11 октобра 1943 године. Чланак на првој сШрани „ДвадесеШи век” између осШалоГ каже...

Бранилац Јоксимовић: По чијем предлогу се чита?

Претседник: По предлогу тужбе. То је документ 959. (Чита): „НиједноГ искреноГ Србина не треба да забрине вест о партизанима. (Претседник: то је 1943 Година 11 октобар, после Пете офанзиве). (Чита): Они то јест хрватски комунисти и некомунисти (усташе и фашисти) су сад удружени те искоришћују крах Италијана, ћутање српских четника (који чекају на миГ Америке) не би ли у мутном што уловили. Ма гита урадили, ма колики „успеси били”, варају се ако мисле да ће српски народ икада пристаШи да живи с њима, Шо јест са Хрватима па ма у каквој заједници.”

Претседник: (Чиша): Амерички „Србобран” од среде 20 септембра 1944 (број није важан) чланак „Усташко-партизански фалсификати” на друГој страни, пише: „Кад би се могло веровати у оно што се чује преко лондонског радија о стању у Југославији у иоследње две Године, кад би било истина оно што усташко-партизанска штампа кљука у своје читаоце у Америци и Канади и кад би било и трунка исШине о снази и броју усташко-партизанске „ослободилачке војске” у Југославији, Југославија је Шребала већ одавно бити ослобођена од свих спољних непријатеља и у њој би сада уместо суза и крви текао мед и млеко”.

Претседник: То му је број од 20 септембра 1944 Године. Тада је Ваљево већ било ослобођено. (НасШавља да чиШа): „Две године дана од кад је „формирана“ усШаико-парШизанска војска, две Године од када је Ша, оГромна војска кренула на ослободилачки пуШ“ доказује сада да је све оно иШо смо слушали, све оно иШо смо чиШали о њеном креШању и победама било само један фалсификаШ исШине... а која је на крају крајева попуШ сунчевоГ зрака продрла на површину. Тај усШаико-парШизански фалсификаШ исШине о сШању и приликама у ЈуГославији почео је да бледи и ишчезава у очима људи и народа који Шраже исШину још пре унишШења усШаико-парШизанске Врховне команде у Дрвару. Али сва Ша насШојања усШаико-парШизанске иШампе нису успела да пољуљају веру америчких Срба у борби коју је оШпочео и коју води Генерал Михаиловић са својим неусШрашивим чеШницима. ЗаШо, управо за Шо, иШо ми нећемо да наседнемо усташко-парШизанској пропаГанди која се овде води они су нас проГласили да смо нацисШи, да смо фашисШи, да сарађујемо са непријатељима демокраШије, у коју они узГред буди речено не верују.

Претседник: (чиШа) Реч уреднишШва у броју „Србобрана“ од 27 окШобра 1944 Године (Шо јесШ после ослобођења БеоГрада) амерички „Србобран“ оСШао је чврсШо и упорно на праведном ГледишШу и сШановишШу да су за оне сШраховите злочине над Србима криви и одГоворни сви ХрваШи као народна целина, а никако „незнаШне усШаике банде“, како су Шо желели да прикажу неки злонамерни адвокаШићи, који су покушали да их бране на један реШко циничан и дрзак начин. Ово је ГледишШе засШупао амерички „Србобран“ од првоГ дана, када су дошли први извешШаји из оне несрећне земље. ДоГађаји који су се доцније низали поШврдили су да је сШановишШе „Србобрана“ поШпуно Шачно и објекШивно.

Ето, још се Шако рећи пуши крв српских мученика по ХрваШској, мученика који су пали под ударом хрваШског ножа, а они „ХрваШи“ опеШ Говоре о браШсШву и заједничкој држави са Србима. Па нека они, неГо има још неиШо блесавих Срба, који верују да се Шо може. Хвала боGu да су Шакви међу Србима као беле врране... Амерички „Србобран“ број од 2 новембра 1944 Године чланак Живка Топаловића: „ТоШалиШаризам проШив демокраШије у ЈуГославији“. Они у сШвари преносе чланак који је објављен у „Њу лидеру“ 7 окШобра 1944 Године каже се:

„ТиШо својом офанзивом у Србији оШпочео је цивилни раШ. Било је онда када се очекивао велики сукоб између Немаца и њихових сарадника на једној страни и Генерала Михаиловића снаГа, на друГој сШрани, да је оШпочела офанзива Титових јединица проШив Србије. Ова офанзива се умешала у унуШрашњу борбу у Србији и присилила Г. Михаиловића да повуче своје Шрупе са фронт-Ша пред Немцима и да их Групише на једном планинском Шерену, у правцу одакле су долазили напади ТиШових јединица. Борба између Михаиловићевих и ТиШових снага вођена је у планинским

пределима између Ибра и Дрине са променљивим успесима за време од пуних 5 недеља, али се је завршила са . . . поразом за партизанае, који су исШерани из Србије и избачени из Лима за ЦрнуГору...

Тужилац: Аирила 1944 године сигурно нисше сами, него заједно са Немцима (обраћајући се Михаиловићу)

Претседник: (чиШа) „Србобран“ од 26 децембра 1944 године, чланак „КарШе су оШкривене“.

Претседник: „Кад се види ШексШ депеша генерала Драгољуба Михаиловића којима је обавешШавао југословенску краљевску владу у Лондону, а кроз њу и осШале савезнике, још од краја несрећне 1941 Године а из којих се види јасно озбиљносШ и реалносШ ситуације коју су комунисШи плански посШавили у земљама Балкана и Средње Европе не усШручавајући се од Грозних злочина а ни од очиШе кооперације са нацисШима и њиховим саШелиШима Где год Шо конвенира њиховим инШпересима. Кад се зна изричиШо да је све ове депеше Генерал Михаиловић слао кроз енГлеске канале а исШовремено кроз проверавање и оверавање енглеске мисије која је била при њеГовом иШабу, а уз Шо Генерал Михаиловић за Шо време био министар војни и врховни командант краљевске југословенске војске у ЈуГославији, онда је Шешко било разумети држање савезника према Генералу Михаиловићу с једне и ТиШу Брозу с друге стране, кроз мучно време од почетка 1942 године па ево скоро до ове Године.

Помоћник тужиоца: На првој страни налазе се две депеше овде.

Претседник: На првој страни нема. (РазГледава даље) А ево има. У чланку „Черчил износи истину“. Ево тих депеша: бр. 8 од 5 новембра 1941 Године. „Господину претседнику краљевске владе. Комунисти су напали моје трупе у Ивањици, ПожеГи, Ужицу, Ражњу, Косјерићу и другим местима. Борбу сам морао примити. Они немају вођу отпора против Немаца. Они отимљу оружје од народа, а ако добију још енГлеско оружје биће највеће зло“. То смо читали.

Тужилац: Само што је ово у „Србобрану“ зато сам поднео ово.

Претседник: То су депеше које су упућене тзв. влади и пролазиле су кроз „Србобран“. То сте хтели да кажете, да је ту веза Фотића и „Србобрана“.

Претседник: Ево „Србобран“ од 19 јануара 1944 Године чланак: „Шта је са ЈуГославијом“.

Помоћник тужиоца: То је из 1945 Године.

Претседник: Да то је 19 11945. „Шта је са ЈуГославијом“: „Вести које су ипак допрле до иностранства показују да је у Србији, ослобођеној од руских Шрупа, не само заведено ограничено кретање за анГлоамеричке мисије неГо у ЈуГославији влада незапамћени терор Титове комунистичке странке. ЊеГова војска састављена је од усташа, БуГара, Мађара, Албанаца и Италијана. Титове снаГе се непрекидно повећавају. Према последњим вестима сви усташки Павелићеви Гарнизони у Далмацији преишли

су усташама, који су већ од раније у партизанским редовима Хрвата Броза Тита. Сада под Титом сви слојсно усташе, Италијани, Албанци, Мађари и Бугари крећу на истребљење српскоГ народа, истинскоГ пријатеља слободе и пријатељства на Балкану".

То пише „Србобран“ јануара 1945 Године.

(Чита даље): „Сви они који су имали одГоварати као ратни злочинци пред демократијама ушли су у Гангстерске банде хрватскоГ комунисте Броза Тита".

Тужилац: Ово су Фотићеве речи.

Претседник: То пише „Србобран". Где се штампало?

(РазГледава лист) штампало се у Питсбургу.

(Претседник) У чланку Срби „у истом листу пише Бранко Пекић". Да ли је могуће после свеГа овоГ да има ко мисли о некој заједници Срба и Хрвата, ако то ко још и данас мисли, тај или је луд или је покварењак до сржи (тако пише „Србобран").

Бранилац Јоксимовић: Тако пише писац чланка Пекић, па и без обзира шта пише, свако је одГоворан за свој чланак.

Тужилац: Чули сте пре неки дан, да је такав став „Србобрана" и ви увек исто....

Бранилац Јоксимовић: Али овде је у питању писац једноГ чланка а не званично „Србобран".

Претседник: Господине Јоксимовићу, за „Србобран" постоји други бранилац, не треба да Га ви браните.

Бранилац Јоксимовић: Значи ја се не требам у то мешати...

...(Чита даље докуменат) Да се ово питање реши заувек треба све Србе ујединити у Србији и раздвојити их од Хрвата, напосто иселити Хрвате са територија који треба да припадну Србима, а Србе са оне територије које треба да припадну Хрватима, тако да не буде ниједноГ Србина у Хрватској, нити једноГ Хрвата у Србији. Кад се то изврши, а треба да се изврши тада ће српски народ сам да реши своју судбину. Уједињен у својој овако насталој и уједињеној држави моћи ће да напредује у сваком правцу, као што је то био случај за време Немањића у средњем веку...

Тужилац: То је по Главном секретару „Србобрана"....

...Разуме се пре тоГа треба да се извесни рачуни плате које Хрвати дугују Србима, треба да се злочинци казне. Срби са Хрватима никада неће моћи у једној држави да живе здравим националним животом...

Бранилац Јоксимовић: То је мишљење писца чланка а не „Србобрана", ни моје ни ваше неГо приватно.

Претседник: (упада у реч) ...

Тужилац: То је мишљење краља, Фотића, Драже и ваше.

Бранилац Јоксимовић: Да се нисам оГрадио ви бисте рекли, и моје. (Смех у дворани). Како тако мало познајете свет.

(Претседник наставља с читањем) Срби с Хрватима никада неће моћи у једној држави да живе здравим националним животом зато их треба одвојити једне од других и пустити Хрва-

тима нека еами своју кућу куће, јер и онако Србе криве за све иако су им Срби давали прошлога рата и слободу и државу и свакаква права, али је мржња код њих јача него здрав разум. Због те огромне мржње никада они неће Србима признати тај њихов велики иентлменски рад... а кад се зна из српске историје да српски народ стално тежи за слободом и уједињењем... Српски народ је тражио и тражиће и убудуће, доГод то не постиГне своју мајку, своју Србију....

Претседник: Као и Недић своју мајку Србију.

Тужилац: Каже да је овај Бранко Генерални секретар „Србобрана“.

Бранилац Јоксимовић: Примећује нешто неразумљиво.

Претседник: (Га прекида)

Лист амерички „Србобран“ од 6 фебруара 1945 Године. У чланку Символ слободе и правде“ каже се: 100 хиљада четника под Михаиловићем спремни да бране слободу српскоГ народа.

„Српске, босанске и црноГорске планине пуне су четника под командом бесмртноГ војска српскоГ народа Генерала Михаиловића. Домови, села и Градови Србије, Црне Горе, Херцеговине и Босне немају мушких Глава, све је способно налази се у планини или у Немачкој као заробљеници... По селима и Градовима крећу се бандитске руље партизана састављене од свију оних који се вековно боре против слободе и васкрса српскоГ народа. Сви они ставили су црвену звезду на капу уместо вековноГ српскоГ државноГ Грба симбола самосталности, слободе живота и демократије...“

Адвокат Јоксимовић: Није тужен „Србобран“. Зашто уопште да се чита.

Тужилац: То је Фотићев „Србобран“.

Претседник: А видите ли шта „Србобран“ пише?

Адвокат Јоксимовић: Било је и Горих ствари.

Претседник: Ја нисам добијао тај лист. Нрви пут Га сад видим. Не знам да ли има и Горих ствари.

Претседник чита: Депеша Слободана Јовановића заведена под стр. пов. бр. 253 од 27 авГуста 1942 Године:

„Генерал Михаиловић депешом 328 од 4 VIII известио је да Рапо-тец зна Где треба послати новац...“.

Ово смо читали.

Претседнику владе Лондон

„Предузети потребно да се тражена ствар упуту водом. На то се чека.

Оптужени Михаиловић: Да то су подморнице.

Претседник чита: Акт Претседништва владе Краљевине ЈуГо-славије стр. пов. ВК бр. 307. Писмо Слободана Јовановића. упу-ћено начелнику штаба Врховне команде Гласи:

„Утврђено је да нам досадашњи сарадници, који су одржавали везу између нас и Генерала Михаиловића, нису давали ни све

депеше ни на време, а сами су издавали инсШрукције без сагласносШи и знања југословенске владе. Да бисмо расвеШлили ово пиШање и знали какво је наређење издао Генерал Симовић док је био преШседник владе, упуШили смо Господину Симовићу питање и добили одГоворе.

Слободан Јовановић 7 априла 1942 Године шаље писмо армиском Генералу Г. Симовићу у коме Га моли да му изволи даШи објашњење по следећим пиШањима. (Овај акШ је заведен под сШр. пов. ВК бр. 273 (293)).

„Да ли сШе издати уопиШе какво наређење Генералу Михаиловићу до 9 маја, сем наређења, да Генерал Михаиловић сарађује са партизанима. Ако сте издати какво наређење Где се то наређење налази. Уархиви војноГ кабинета не постоји.”

Одговор на ово писмо:

„Да ли су те све депеше и наређења која сам издао у архиви ја не знам.

Душан Симовић, претседник Министарског савета на расположењу.”

Претседник: Копија писма стр. пов. ВК. бр. 1595 од 28 септембра 1942 године упућено од шефа војног кабинета мајора Живана Кнежевића мајору г. Питер Боју у коме се говори о депеши генерала Михаиловића за коју зна др. Крек и о политичком раду организације ДМ у заробљеничким логорима.

Писмо стр. пов. ВК 289 од 10 априла 1942 године упућено од стране Слободана Јовановића. „У допуну вашег писма од 8 априла част ми је да вам скренем пажњу још на ове чињенице. Прво, на састанку лорда Гленконера, мајора Лонга и шефа мог војног кабинета, лорд Гленконер инсистирао је да се депеше Драже Михаиловића показују само њ. в. краљу и мени. Шеф војног кабинета обећао је да ће по овом реферисати. Лорд Гленконер писмом својим од 8 априла замерио је што је у телеграму генерала Михаиловића упућеном њ. в. краљу поводом 27 марта дат публицитет. Иако сам потпуно сагласан у погледу дискретности на коју треба пазити, морам подвући чињеницу да су све депеше генерала Михаиловића упућене претседнику југословенске владе и да он има једино право да процени коме треба да их саопшти. Разуме се само по себи да ми исто толико колико и сервис лорда Гленконера желимо да односно тих телеграма сачувамо најпунију тајност.

Друго, капетан Даксал предао је шефу мог војног кабинета телеграм Михаиловића бр. 95 који је Михаиловић упутио претседнику југословенске владе. Капетан Даксал предао је истовремено и одговор који ће бити послат генералу Михаиловићу. Тај одговор не носи никакав потпис и састављен је тако да генерала Михаиловића може навести на веровање да тај телеграм шаље претседник југословенске владе. Према усменом споразуму лорда Гленконера, мајора Лонга и шефа мог војног кабинета од 30 марта

1942 сва наређења и депеше које се шаљу генералу Михаиловићу могу да потписујем само ја. У Лондону. Изволите примити изразе...." итд.

Реферат претседнику министарског савета и заступнику министра војске, морнарице и ваздухопловства, то јест оптуженом Јовановић Слободану, од шефа војног кабинета мајора Живана Кнежевића, написан 30. децембра 1942 године. Реферат гласи:

„29 децембра од 16 до 17,15 часова имао сам необично занимљив и важан разговор са енглеским мајором Питер Бојом, једним од главних у сервису г. Мастерсона, који се стара о помоћи Дражи Михаиловићу и који одржавају везе са Дражом Михаиловићем. Мајор Бој дошао је по својој иницијативи поводом пребацивања у нашу земљу примерка „Службених новина" број 10. Мајора Боја обавестио сам о великој оскудици хране, обуће и наоружања одреда генерала Михаиловића због иначе тешког стања у нашем народу. Напоменуо сам му да је његово величанство краљ предао господину Черчилу једну забелешку у којој је имало поред осталог да се генералу Михаиловићу достави храна, одело и наоружање. Мајор Бој, један од Енглеза који не воли дипломатска увијања и завијања, и који отворено каже шта мисли одмах, у једночасовном разговору саопштио ми је углавном следеће:

Прво, морамо да говоримо отворено и искрено. Г. Черчил пос^е пријема забелешке њ. в. краља затражио" је од господина Идна мишљење по овој ствари. Форењ офис затражио је мишљење од сервиса Мастерсона и мајора Питер Боја, који заступа шефа потпуковника Персена.

Изјавио је да се генералу Михаиловићу не може слати наоружање за борбу против партизана који се сада једини туку против осовине. Исто тако слање хране зависи од министарства блокаде, а стање у нашој земљи у крајевима под италијанском окупацијом није тешко, према њиховим извештајима, док је признао да је стање у Србији тешко. Генерал Михаиловић отворено сарађује с Италијанима и његови одреди потпуно наоружани пребацују се италијанским камионима. У Западној Босни они се боре против партизана заједно с италијанским трупима. Баш данас - То је децембра 1942 године - води се битка северно од Мостара између једног одреда Драже Михаиловића од 2.400 људи из Црне Горе у заједници с Италијанима противу партизана. Мајор Бој је рекао: „Дража је квислинг као и Недић, јер Недић сарађује са Немцима, а Дража са Италијанима". Мајор Бој говорио је да би генерала Михаиловића можда требало сменити и на његово место ставити другу личност. На моје питање која је то друга личност, мајор Бој је рекао можда мајор Ђуришић, који има велике снаге у Црној Гори. Одговорио сам да је мајор Ђуришић до јуче био капетан, да је велики јунак, одликован Карађорђевоом звездом, али није дорастао да буде вођа целог народа. Мајор Бој је на то рекао: „Онда неко други." Ја сам му казао: „Најстарији официр после Драже

Михаиловића је Драгиша Васић." На то је мајор Бој одговорио да. он није погодан, јер је исувиш?4фбин. Нисам хтео мајору Боју да излажем потребу да је генерал Михаиловић једина личност око које се може окупити цео наш народ, и да о његовом смењивању не може бити ни говора. Хтео сам да до краја саслушам излагања мајора Боја, јер знам да његово мишљење деле све званичне енглеске личности до председника Черчила, јер овај сервис даје обавештења о нашој земљи свима званичним органима.

Мајор Бој је рекао да је потребно да се у најкраћем времену одржи конференција између заступника министра војске, морнарице и ваздухопловства и шефа војног кабинета при председништву владе с једне стране, и Мастерсона и његовог сервиса с друге стране, да се расветле сва питања и да се заједничким договором утврди шта да се ради, па да се генералу Михаиловићу доставе прецизне инструкције и политичке и војне природе. Тек после овога њихов сервис указаће пуну потпору свима нашим захтевима за помагање одреда генерала Михаиловића.

Због неактивности генерала Драже Михаиловића, додаје мајор Бој, штампа је потпуно „празна“ и говори само о борбама партизана. Због тога што постоји подељено мишљење, чак и међу члановима југословенске владе о генералу Михаиловићу као и због кампање која се води против генерала Михаиловића од стране званичних органа југословенске владе, створило се једно мишљење код Енглезана да генерал Михаиловић не постоји и да његову борбу претставља само пропаганда. По свима овим тачкама дао сам објективан одговор према подацима којима сам располагао. За сарадњу одреда генерала Михаиловића који се пребацују италијанским камионима, рекао сам да сам сазнао из писама која су писана преко Ватикана и упућена министру финансија Шутеју. Мајор Бој одговорио је да они имају сигурне податке од екипа у Југославији ван састава генерала Михаиловића. Изложио сам потребу да све трупе које се боре у Југославији буду под легалном Врховном командом и упитао да ли бисте ви Енглезана дозволили да у Египту неко други командује вашим трупама или да ли би совјети дозволили да руским партизанима неко други командује. На крају упитао сам мајора Боја „Да ли ви Енглезана хоћете бољшевиизирану земљу и грађански рат или демократију, ред и мир? Ако хоћете ово друго ви морате помагати генерала Михаиловића."

Из овога разговора оптужени Кнежевић Живан изводи закључак: *Излагање мајора Боја у вези сарадње генерала Михаиловића, јасно показују да је Енглезана мало стало до тога што ће српски народ бити истребљен и то без икакве стварне користи за наше савезнике. Извесни енглески сервиси желе да баце наши голоруки народ на митраљезе, што би претстављало најобичнију авантуру у коју наш народ не сме да улети. Ако се наш народ баца у Голоруку авантуру он ће бити истребљен и не знам какве ће користи бити од Југославије макар се она протезала и до Индије, ако у њој нема Срба. Ми сви овде у иностранству носимо тешку*

одговорност и пред нашим народом и пред историјом... Уместо признања данас се генерал Михаиловић, чак и од сервиса који знају његов рад и који су издавали наређења генералу Михаиловићу без знања краља и владе, ставља на исту ногу са Антонеском и Недићем, а сутра ће се ставити у исти ред и са Павелићем... Шеф војног кабинета мајор Живан М. Кнежевић."

Одмор од 15 минута.

Наставак рада у 13,30 часова.

Наставља се претрес. Нека се уведу оптужени и нека уђе и сведок **Мато Карацић**. (Уведени су сви оптужени). За овим је uveden у судску салу позвани сведок који прилази претседничком столу.

Претседник: Како се ви зовете?

Сведок: Мато Карацић.

Претседник: Колико имате године?

Сведок: 49.

Претседник: Одакле сте?

Сведок: Из Фојнице у Босни.

Претседник: Јесте ли ожењени?

Сведок: Јесам.

Претседник: Имате ли деце?

Сведок: Троје деце.

Ви сте позвати пред Суд као сведок да посведочите о извесним чињеницама. Упозоравам вас на дужност казивања истине пред Судом **је** неистинито казивање казни се.

Претседник: Да ли познајете кога од оптужених? Познајете ли Павловић Бошка?

Сведок: Познајем.

Претседник: Да ли се он налази међу оптуженима? (Сведок се окреће према оптуженима и показује руку на оптуженога Бошка Павловића).

Претседник: Ви сте у 1941 години октобра месеца и раније пре тога били претстојник градске полиције у Крагујевцу. Да ли је у то време, када сте ви били претстојник, долазио у Крагујевац оптужени Бошко Павловић, када и шта је радио?

Сведок: Он је дошао по прилици на 10 дана пред оно масовно убијање у Крагујевцу. Појавио се у мојој канцеларији, показао ми је овлашћење са потписом претседника владе Милана Недића као заступника министра унутрашњих дела. Он је казао да је дошао у инспекцију. Питао ме је где је Крајскоманда. Ја сам му показао и с њим заједно отишли смо у Крајскоманду, јер ми је казао да мора тамо да се пријави. Кратко време се тамо бавио и колико знам био је отсео у канцеларији заповедника полицијске страже која се налази у истој згради где и претстојништво. Ту је он спавао и радио. Ја не знам колико се је тачно дана задржао у Крагујевцу. Он је долазио у Крагујевац и после опет отишао, а кад је отишао тачно не знам. Првог дана ме је позвао да идем с њим где је била

команда војног округа, ту је био крагујевачки центар. У крагујевачком центру били су старешине Булић и Савић. Булић није био у Крагујевцу а остао је био само Савић и Павловић је се том приликом интересовао за рад крагујевачког центра. После тога, - а мислим да је то било, не могу тачно да се сетим, на једно 7 до 8 дана - одржао је једну конференцију са претставницима власти. Позвао је на ту конференцију два среска начелника, онда командира жандармериске чете, председника општине и мене. Та конференција одржана је у канцеларији претстојништва полиције. На тој конференцији нама је саопштио да је дошао да се извести о ситуацији код нас. Сваки од нас почео је да говори о ситуацији на своме рејону, и уколико се сећам, први је говорио начелник среза Гружанског.

Претседник: Је ли Предраг?

Сведок: Не, Јован Илић. Он је казао да власти нема код себе. Цео рејон среза Гружанског под влашћу је партизана. То је исто казао и начелник среза Крагујевачког. После је питао мене. Ја сам казао да је у вароши мирно. *Код народа влада страх, да не дође до борбе између партизана и Немаца, да Немци не би предузели некакве репресије.*

Затим је говорио Симовић, који је казао да му је помоћник крајскоманданта казао ако Немци буду натерани да се повуку из Крагујевца, да ће штукама бомбардовати Крагујевац *и онда је рекао, да у вароши влада страховање.* Онда је он њему говорио о томе, да ситуација није баш таква, да је Источна Србија готово већ ослобођена од партизанске владе, а после тога доћи ће на ред и Западна Србија и да је потребно да се предузме борба против партизана. Ту нам је замерио да смо били неактивни, да нисмо обавештавали народ о опасности и специјално се окупио на командира жандармериске чете Бошка Васићића, коме је замерио што не носи униформу већ иде у цивилу. Васићић му је казао: „Срамота ме да носим ону униформу која се у рату 1941 године упрљала.“ Он је рекао: „зашто не обилазите рејон? Ваше чете и ваши жандарми не воде борбу него су се предавали без борбе.“ Онда је Васићић узбуђеним гласом казао: „ни ја, ни моји жандарми нећемо да се боримо“...

Претседник: Против кога?

Сведок: Против евоје браће. Тај смисао је онда био. Павловић је устао и казао: „Сад знам све, сад ми је јасна ситуација“, и после тога је изашао. Пре тога је казао Симовићу да позове на конференцију у општину виђене грађане на којој ће он да говори. Та конференција биће одржана сутрадан или прекосутра. Ја нисам био присутан, само сам чуо да је Павловић био на тој конференцији. Глишић, или неко други, опонирао је на тој конференцији.

Претседник: Да.

Сведок Караџић (наставља): Павловић је, мислим да је то било истих дана, позивао у канцеларију неколико људи, махом официра и са њима, колико знам, разговарао о томе да треба повести

борбу и формирати одреде за ту борбу. Он се састао и са адвокатом Миловановићем Беном. Мени је претходно поручио да би хтео да разговара са њим и рекао ми: „Замолите га да дође код мене.“ Бена је казао да он неће да дође до Павловића, већ ако му треба нека Павловић дође код њега. *На то је Павловић казао да му је незгодно да дође код Бена, већ да Бена ће Га посети после полицискоГ часа. Они су се састали, а колико су разГоварали ја не знам. После сам дознао да је Бошко Павловић разГоварао и са сенатором Каменком Божићем. Накнадно сам дознао да су се ти разГовори уГлавном кретали око обавештавања о опасности која прети народу од те побуне и о потреби да се народ бори против ње.*

Претседник: Да ли вам је познато да ли се оптужени Павловић враћао у Крагујевац, јер ви рекосте да је он био отишао?

Сведок Караџић: Он је отишао, али се вратио. Кад је први пут дошао, он је у Крагујевцу боравио два или три дана, па је отишао. Затим се вратио. Да ли је после, у међувремену, одлазио ја не знам, јер ја нисам могао њега да контролишем. Он је становао у згради заповедника полициске страже и ја нисам имао могућности да контролишем његово кретање, већ сам могао о њему да дознам тек случајно да ли је ту или га нема.

Претседник: А кад сте ви ухапшени?

Сведок Караџић: Ја сам ухапшен 20 октобра 1941.

Претседник: Кад је почело масовно хапшење у Крагујевцу?

Сведок Караџић: Масовно хапшење почело је после осам сати 20 октобра.

Претседник: Да ли је пре масовног хапшења било појединачних хапшења?

Сведок Караџић: Било је појединачних хапшења. Мислим да је било у недељу 19. Да, знам, било је у недељу.

Претседник: Ко је вршио те хапшења?

Сведок Караџић: Појединачна хапшења вршили су Немци. Мислим да су их они сами вршили.

Претседник: Јесу ли суделовали људи Марисава Петровића?

Сведок Караџић: То ми није познато.

Претседник: А приликом масовног хапшења и стрељања?

Сведок Караџић: Кад је била масовна акција, онда су љотићевци хватали неке људе и доводили их у Основну школу „Краљ Петар“.

Претседник: А то је, кажете, било приликом масовне акције? За појединачна хапшења не знате.

Сведок Караџић: Не знам, јер је већина тих појединачних хапшења била извршена у ноћи између 19 и 20 октобра.

Претседник: Рекосте да су у масовном хапшењу учествовали љотићевци?

Сведок Караџић: Јесу. Ја то знам по причању, јер сам у то време и сам био хапшен.

Претседник: Ви сте били ухапшени 20 октобра у 7,30 пре подне?

Сведок Карацић: Тако је.

Претседник: У реду. Је ли тада оптужени Бошко Павловић био у Крагујевцу?

Сведок Карацић: Јесте.

Претседник: Откуд знате то, откуда знате да је тога дана кад је почело масовно хапшење био у Крагујевцу?

Сведок: У пола осам по прилици ја сам хапшен. Дошли су најмре добровољци око седам сати у мој стан да ме ухапсе, али сам ја већ био изишао и отишао у кафану. Они су ме тражили и око пола осам нашли и саопштили да с њима треба да идем код команданта. Кад сам ушао у канцеларију Марисава Петровића он ми је рекао: „Карацићу, ти си ухапшен“. Ја сам питао зашто, а он ми је казао: „Знаћеш сутра“. Приметио сам тада у његовој канцеларији инспектора Павловића и питао га: „Шта је ово?, - а он је рекао: „Не могу ту ништа, то је „фет а компри“. Онда су ме одвели у затвор и тамо сам нашао капетана Васићића који је одмах сутрадан стрељан.

Претседник: А шта је то значило „Видећеш сутрадан“, што вам је рекао Павловић?

Сведок: Ја не знам шта је он тиме мислио, али накнадно размишљајући о томе, мислио сам да је вероватно хтео да каже да ћу сутра изгубити главу. У ноћи, непосредно испред стрељања, наишао је у нашу собу Страхиња Јањић. Ја сам га питао због чега сам ухапшен и он ми је рекао: „Ти си ухапшен на основу извештаја инспектора Павловића.“

Претседник: Кад сте ви пуштени из затвора?

Сведок: Пуштен сам 5 новембра.

Претседник: На који је начин оптужени Павловић допутовао тада у Крагујевац?

Сведок: Ја не знам на који начин, али сам чуо да је допутовао блиндираним возом.

Претседник: Од кога сте то чули?

Сведок: Сада не могу сигурно да кажем од кога, можда ми је и он сам то казао у разговору или сам чуо од мојих органа са железничке станице.

Претседник: Да ли би ви могли да тај свој исказ, нарочито уколико се односи на то да је оптужени Павловић онога дана, када је почело масовно хапшење у Крагујевцу, то јест 20 октобра 1941 године, био присутан у Крагујевцу - да ли би могли да му то поновите и искажете у лице?

Оптужени Павловић: Ја то нисам ни порекао. Ја сам то и признао.

Претседник: Кад је почело масовно хапшење јесте ли били у Крагујевцу?

Оптужени Павловић: Тога дана сам био, и то је било онога дана пре стрељања.

Претседник: Друже тужиоче, имате ли питања?

Тужилац: Да ли су вам познати разлози зашто се вршило стрељање?

Сведок: Кад сам дошао у затвор и тамо затекао Васикића он ми рече: „Бога ми, мени Павловић скиде главу.“ Ја сам онда казао: „Кад сам дознао за твоје хапшење, обратио сам се одмах инспектору Павловићу који ми је рекао: „Чуо сам за то и због тога сам дошао да би му спасао главу“. Кад сам то после казао у затвору Васикићу, он се мало умирио и почео веровати да је збиља Павловић решио да га спасе.

Тужилац: Је ли то све дошло после конференције на којој је Васикић рекао да се он и његови жандарми неће да боре?

Сведок: То је било неколико дана после конференције, а Васикић је ухапшен у недељу по подне.

Бранилац Суботић: *Шта је био Страхинића Јањић у то доба?*

Сведок: *Четник.*

Бранилац Суботић: *Да ли је Јањићу могло бити тада познато држање Васикића и ваше?*

Сведок: *Ја не верујем да су они могли да сазнају за наше држање сем једино ако су их неки Крагујевчани о томе извештавали.*

Претседник: *Марисав је Крагујевчанин и он зна све људе у прсте.*

Бранилац Суботић: *То ја и желим да се рашичисти, желим да се рашичисти да ли је до масовног хапшења дошло на основу извештаја Марисава Петровића и Страхиниће Јањића или Бошка Павловића, који је тек први пут дошао у Крагујевац.*

Бранилац Суботић: Мене интересује шта сте ви мислили о томе, зашто сте ухапшени?

Сведок: Мени је замерено да сам био неактиван против партизана, против ослободилачког покрета, јер сам за извесне људе у затвору интервенисао.

Тужилац: Кад сте дошли у Крагујевац?

Сведок: Ја сам дошао 30 јуна, а остао до 20 октобра.

Бранилац Суботић: Ваше држање није било тајно?

Сведок: Мој став је био познат.

Претседник: Он је као избеглица дошао у лето и ту добио намештење.

Бранилац Суботић: *Зар се није говорило да је Бошко учествовао у неком друГом хапшењу?*

Тужилац: *То нико не каже.*

Бранилац: *Из свих чињеница тако ствар стоји. Сведок каже хапсили су Немци а да ли су неки од вас, од ваше власти учествовали у хапшењу у Крагујевцу?*

Сведок: *Не, није.*

Бранилац: *Да ли су моГли ови и још који други - на пример зна се да је Војиновић учествовао и доводио неке људе - да ли је неко друГи од вас, од власти које сте ви имали као жандармерију, српску државну стражу, имао моГућности да утиче на те доГађаје?*

Сведок: *Ја мислим да није било моГућности, и нико од орГана наше власти није учествовао.*

Бранилац Суботић: *Да ли је Бошко Павловић издавао преко органа, којима је био инспектор, издавао наређење да хапсе и учествују у хапшењу?*

Сведок: *То не верујем.*

Бранилац Суботић: *Хвала, немам ништа више. Кад је Страхиња Јањић дошао у Крагујевац ?*

Сведок: Страхиња је дошао заједно са добровољцима, а сутрадан дошао је и Марисав и Страхињу поставио за председника општине.

Бранилац: Кад је то било?

Сведок: 20 октобра.

Бранилац: Ко га је поставио за председника општине?

Сведок: Поставио га је Марисав.

Бранилац: Је ли то лично знате?

Сведок: То је ноторно. Он је ушао унутра и прогласио да је Страхиња постављен за председника општине. Исто је тако било и са полицијом. Створио је полицију са добровољцима, сатерао све чиновнике и публику у једну собу и објавио да је постављен нови претстојник Стошић.

Бранилац: Какав је чин имао Марисав?

Сведок: Потпуковнички чин, није носио нараменице, само ознаку.

Бранилац: Да ли вам је познато да је неке спасавао од стрељања Марисав?

Сведок: То сам чуо.

Претседник: Па јесте: „Ко припада хришћанској заједници младих људи; ко припада неким богомољским установама, нека изађе“, то је била Марисављева функција. Марисав је на три дана пре стрељања развио српску заставу и са својим добровољцима певао песму о краљу Петру и при пролазу наишли су немачки војници који су певали своје песме, и прошли једни поред других као браћа.

Бранилац: *Ја сам чуо да је Страхиња вршио хапшења а да је Марисав неке људе спасавао.*

Бранилац Слободан Суботић: Да ли сте могли после пуштања на слободу чути да неко оптужује Бошка Павловића?

Сведок: То ми је говорила удовица покојног Васићића. Рекла је да је испитивала ствар и да је сазнала да је за смрт њеног мужа крив Павловић. То сам од ње чуо.

Бранилац: Је ли Павловић био његов шеф?

Сведок: Васићић је био командир жандармерије.

Бранилац Јоксимовић: *Је ли нико други се није жалио сем ГО-спође Васићић?*

Сведок: *Знам да се у команди жандармерије интересовала за Васићића.*

Оптужени Бошко Павловић: Ово што је сведок у почетку казао то је тачно, само је заборавио једну ствар. Сећате ли се да ли је то било пре стрељања кад сам ја пред вама интервенисао и за вас и за капетана Васићића, јер сте били обојица ту да вас обојицу пусте. А кад сам дошао из Београда ви сте били пуштени и

ја сам свратио код вас и изразио срећу да сте ви бар спашени. И да ли се сећате да сам ја осуђивао сав тај рад и терор у Крагујевцу. Можда сам имао консултативни задатак као што каже и сведок, да пренесем што од владе, данас се тога не сећам, али да сам ја тражио неку борбу, то није било могуће јер ја нисам вршио ниједан акт власти. И ако сам можда носио неку поруку, коју је влада послала - то је могуће, али ја нисам могао да терам никога у борбу неГо сам само Гледао да се спасава Крагујевац.

Претседник: Значи да сте знали да ће бити масовно стрељање?

Оптужени Павловић: Објављено је било да ће бити стрељано 100 за једнога.

Претседник: И због тога сте то радили.

Оптужени Павловић: Да. (Обраћајући се сведоку): Да ли сте ви добили утисак да сам ја ма чиме учествовао у тој акцији? Сваки човек треба да има достојанства у себи. Знате ли да су избеглице највише страдале? И ја сам избеглица.

Сведок: Зашто падате у ватру? Кад сам ухапшен мени је Васикић рекао да је то Павловић тражио.

Оптужени Павловић: Ја кад сам се састао са адвокатом Беном у његовом стану, ја нисам смео јавно да идем к њему, него сам дошао ноћу, и изнео му ситуацију, мислим да је код њега било неких грађана ...

Тужилац: А кад је Марисав стрељао Бenu, да није после вашег разговора са Беном? (Оптужени Павловић се нервира и одлази на своје место).

Тужилац: (Обраћајући се сведоку): Да ли се знало у Крагујевцу, да ли се говорило да ће доћи до неког масовног хапшења?

Сведок: Не, нико није слутио.

Тужилац: Да ли се сећате кад је дошло до стрељања у Краљеву?

Сведок Караџић: То ми нисмо знали да је било стрељања у Краљеву. Кад сам изишао из апса чуо сам да је било стрељања.

Тужилац: Да ли је вама познато да у оно међувреме док Бошко Павловић није био у Крагујевцу, да није отишао у Краљево?

Сведок: То не знам.

Тужилац: *На чему осШасмо? Да ли се знало међу вама у Крагујевцу да ће бити стрељања?*

Сведок: *Није.*

Тужилац: *А да ли се почело Говоркати кад је дошао оптужени Павловић?*

Сведок: *Не, нико није мислио.*

Тужилац: Да ли сте ухапшени приликом масовног хапшења?

Сведок: Ја сам ухапшен појединачно, специјално од Марисава. Марисав је послао једног наредника, прво у мој стан, а после су ме нашли у кафани. То је било у пола осам 20 октобра.

Оптужени Бошко Павловић: *Ја се извињавам збоГ своГ малопређашњег поступка. Дозволите ми још једно питање.*

Претседник: *Изволите.*

Оптужени Павловић: У питању је капетан Васикић. Капетан Васикић је био дражиновац организован тада. Довео ме је у везу са једним поручником из Дражиног штаба. Тада су партизани и четници радили заједно. Говорило се о нападу на Крагујевац, Где су Немце требали да сатерају у арсенал и онда се доГоварали какво држање треба да заузму и шта ми треба да радимо. Он је био слободнији неГо што би иначе смео бити на широј конференцији и рекао је ове речи: Дража Михаиловић претставља краља и државу и док иду партизани комунисти са Дражом ми их нећемо дирати. Је ли то тачно?

Сведок: Тако је.

Оптужени Павловић: После те њеГове изјаве, пошто нисмо били сами - ја се позивам на сведока бившег председника општине - ја њеГове старешине нисам известио, неГо председника општине који је ишао за БеоГрад и рекао му: кажите команданту жандармерије Радовановићу нека Га премести јер је учинио једну неопрезну изјаву у широком кругу. МоГли би Немци да сазнају па би он или неко друГи моГао да страда. Ја сам знао да би Радовановић то учинио. То може да посведочи ондашњи председник општине - ја сам то усмено рекао, јер нисам давао ништа написмено. Уколико сам информисан Марисав Петровић...

Тужилац: Један је Васикић, а ту је 7.000 побијено.

Оптужени Павловић: Ја сам учинио Господине тужиоце све да то спречим, ту Грозоту. ТраГично је било. Ја не браним своју Главу, но достојанство човека.

Претседник: Оптужени Мушицки, је ли вам јасно да је Марисав Петровић, ваш потчињени командант, учествовао са фашистичким хордама у масакрирању српског становништва у Крагујевцу октобра 1941 године, или сте и даље у уверењу да је спасавао?

Оптужени Мушицки: Да је спасавао.

Оптужени Јонић: Ја бих молио једно питање.

Претседник: Какве везе има ово са вама?

Оптужени Јонић: Има везе са гимназијом. Шта је било са гимназијом, шта су радили добровољци, а шта сам ја радио?

Претседник: Знамо шта је урадио покојни Милоје Павловић, директор гимназије у Крагујевцу, кад је отишао у смрт са својим ђацима певајући. (Обраћајући се сведоку): Карацићу ви сте испитани, можете ићи.

Претседник: Чита се записник о саслушању сведока Саве Косановића.³³⁵ Рађен у јавном тужилаштву ФНРЈ 7 јуна 1946.

Претседник чита: Под којим сте се условима упутили у Америку? „После слома Југославије и изласка тадашње владе у емиграцију у другој половини априла 1941, влада се привремено сместила код Јерусалима у манастиру „Танпурд". Половином јула настојањем главних фактора у влади влада се разделила у три дела. Један део да иде у Лондон, један да остане у Каиру, односно јужној Африци а трећи да иде у нарочитој мисији у Северну Америку. Ја сам био

одређен са др. Шубашићем, Божом Марковићем, Богољубом Јевтићем и Франц Снојем за Америку.

Сврха мисије била је у првом реду да се у југословенској емиграцији у Америци спречи поразан ефекат, који је могло да изазове разбијање Југославије, а нарочито Павелићев режим, као и рад на обавештавању јавног мњења САД о правом стању и тежњама за успостављањем Југославије. Међутим, приметили смо да се чине препреке нашем брзом одласку у САД, тако да смо упућени бродом преко Јужне Африке, те смо морали путовати око 50 дана, осим боравака од преко месец дана у Јужној Африци. Стигли смо у САД 6 септембра 1941 године.

- На какав сте пријем наишли у Америци од стране југословенског опуномоћеника Фотића?

- Најбоље карактерише како нас је примио тадашњи посланик Југославије чињеница, да ми - иако смо били чланови савезничке владе и у службеној мисији за савезничку ствар - нисмо добили потребне визе за улазак у САД до краја октобра. Ми смо се упутили у Америку стварно без дозволе уласка. Чим смо дошли до америчког острва Св. Томе, грчки министар правде који је путовао са нама, искрцао се уредно, док су нама то спречили. Морали смо путовати до Њу-Порта, где нас је дочекао један саветник посланства, с тим да нам је дозвољен један кратак боравак од 10 дана у Америци, те да после морамо путовати у Канаду. На првом састанку са Фотићем, он нам је саопштио да су велике тешкоће да нам се изда дозвола за боравак у Америци, те да за то морамо ићи у Канаду, па тек после, евентуално, добићемо дозволу за улазак у САД... После боравака од 8-10 дана у САД отишли смо у Канаду и тамо боравили месец дана а да нам се положај није променио. За то време, Фотић нас је стално држао у уверењу да ради за наше визе.

Међутим, нисмо их добили. Половином октобра држан је у Чикагу конгрес свих српских организација, на челу са Епархијом. Министар Божо Марковић и ја добили смо позив да дођемо на тај конгрес, и стварно је било врло важно да присуствујемо, али нисмо имали дозволу за улазак. Ја сам на своју руку, отишао у посланство САД у Отави, и успео са много тешкоћа да добијем дозволу за кратак боравак од 10 дана у Америци. Касио је било да стигнем на конгрес, али када је Богољуб Јевтић телефонирао Фотићу да ја имам пасош и Фотић био обавештен да ћу ја отићи у Вашингтон и лично извидети шта је са дозволом за улазак, ми смо за 24 сата добили визе. Ја сам тада отишао у Америку, где сам сазнао да сам именован за претставника Југославије у међународном бироу рада у Њујорку.

- Молим вас, можете ли нешто казати о вашим првим утисцима у југословенској емиграцији?

- Ја сам био још 1926 године на путу у Америци. Довољно сам био познат у југословенској емиграцији. Као народни посланик 1927/28 износио сам у београдском парламенту многа тешка питања о

југословенској емиграцији. Осим тога, ја сам и сестрић Николе Тесле. Ушао сам у владу са државним ударом 27 марта, а мој друг др. Будисављевић дао је оставку први против потписа Тројног пакта и изазвао је кризу Цветковић-Мачекове владе. Ово износим за то да подвучем да су били сви разлози да будем добро примљен у југословенској емиграцији. И стварно је тако и било. Већ 8 септембра 1941 године тражи ме председник савеза „Србобрана“ Врденић и уредник „Србобрана“ Трбуховић, да се са мном договоре о потребном раду.

По њиховом позиву одлазим одмах у Питсбург, где ме у савезу „Србобрана“ врло срдечно примају и примају моје примедбе на уређивање „Србобрана“, коригирајући неке погрешке које су прављене. Био сам добро примљен и у хрватској братској заједници. Осетило се да емиграција жели да се окупи и да сарађује на успостављању Југославије. Била је поносна на 27 март и јако забринута због брзог слома. Група „Слободне речи“ јасно је изражавала у писању исти став. Пре одласка у Канаду добио сам телеграм од уредника „Србобрана“ којим моли да делујем заједно са Шубашићем, да се по америчком обичају врло брзо направи заједнички банкет „Савеза Србобрана“ и „Хрватске братске заједнице“ за дочек југословенске мисије. На то је дошао наш присилни одлазак у Канаду. Када сам се вратио натраг крајем октобра почели су се из „Србобрана“ јављати први напади на Југославију, у почетку још благи, али стално пооштравани. Министар Божа Марковић и ја телефоном смо звали редакцију „Србобрана“, ја сам слао телеграме председнику Врденићу, упозоравајући на опасност таквог писања. Међутим, наишао сам већ на оштар отпор сасвим противно ономе што је било пре месец дана.

Није тешко било уверити се да је директни уплив Фотићев изазвао ову промену. Још у мају 1941 године добио је генерал Симовић писмо уредника „Србобрана“ Трбуховића, којим моли, нарочито у име српске емиграције, да што пре југословенска мисија дође у Америку и жали се да је извештен од пријатеља из Вашингтона како посланик Фотић чини све да отежа долазак мисије у Америку. У емиграцији, чим сам дошао у први контакт, приметио сам, може се рећи без разлике, нерасположење према Фотићу и осећај да он не делује у правцу хармоније, него разбијања. Фотић свакако није хтео да Божу Марковић, као Србијанац и ја Србин из прека, обојица југословенски оријентисани, дођемо на-конгрес у Чикаго где би пред собом имали све српске организације и говорили им у име земље, па и у име краљевске владе. Фотићу је било непријатно да је мисија састављена од два Србијанца, Србина пречанина, једног Хрвата и једног Словенца и то влада 27 марта која је имала репутацију отпора у оном времену и тако претстављала минијатуру Југославије у емиграцији. Он је одмах употребио свој уплив и положај, везе, нарочито са епископом Дионизијем да парализира ефекат службеног југословенског курса. Међутим, имам и конкретнијих доказа. Мени је

Фотић приговорио на мој говор о југословенском проблему, што сам ја изнео на међународној конференцији рада пред претставнике тридесет и неколико народа и где сам подвукао потребу обнове Југославије и народни отпор. Он ми је рекао „Зашто ви браните Хрвате?“ Половином новембра требала је у Питсбургу да се одржи велика хрватска манифестација на коју је требао да иде Шубашић и на којој би баш срж хрватске емиграције манифестирала против Павелића, а за Југославију и јединство са Србима. Логично је било да ја идем као Србин на ту манифестацију. Фотић ми је телефоном тражио да никако не идем у Питсбург, јер је „Србобран“ почео са својим нападима итд. Оштро сам одбио Фотићево тражење и у Питсбургу сам учествовао на лепој манифестацији слоге Хрвата и Срба. Морам довести у везу кампању коју је „Србобран“ отпочео баш паралелно са повратком југословенске мисије у Америци и са првим активним иступањем чланова мисије за Југославију. „Србобран“ је на пример Шубашићев долазак у ГХитсбург на југословенску манифестацију за Југославију објавио у дебелом црном оквиру а пре тога, мислим 4 новембра, објавио је први део меморандума српске православне цркве кога сам ја назвао „Данкелмановим меморандумом“ зато јер је био упућен немачком генералу Данкелману о масакрима Срба у Хрватској.“

„Србобран“ га је објавио без увода, и са црним оквиром целог формата „Србобрана“. Касније ми је саопштио лично уредник „Србобрана“ Трбуховић, који је дошао 23 фебруара 1942 године у ноћи у мој стан у Њујорку, да је тај меморандум 1 новембра предао посланику Фотић секретару „Србобрана“ Бранку Пекићу строго поверљиво с тим да је захтев југословенске владе да меморандум буде објављен у „Србобрану“ и низ других доказа, које сам касније стицао интензивним радом у Америци, од којих сам један значајан део изнео у мојој брошури „Шта се могло видети из емиграције“, која је штампана у новембру 1945 године у Београду. Већ ово што сам на претходно питање одговорио даје унеколико одговор и на ово питање. Ситуација Југославије после слома, док се још није искристализирала народна борба у великом стилу, која би могла стећи признање човечанства, била је врло трагично. У ономе часу једина репрезентација у савезничком свету Југославије могла је бити југословенска влада са јасном и одређеном политиком јединства југословенских народа и обнове државе. Томе још је могла бити значајна помоћ југословенска емиграција у Америци, која је, иако грађанин Сједињених Држава, ипак везана осећањем за свој стари крај. У томе времену свака изјава за јединство била је силно драгоцен, а свака изјава о братоубилачкој борби и расулу потврђивала је тезу Хитлера и Мусолинија о томе да је Југославија версајски фалсификат и да нема разлога за опстанак. И код пријатеља у савезничким земљама почело се је већ сумњати у Југославију. И сад, у часу кад долази једна југословенска репрезентација, која је још потпуно неком-

промитована са погрешкама које су касније дошле, која је основно југословенски оријентирана, без разлике на друга политичка гледања, која претставља 27 март, коју у Америци силно високо цене, и кад сва југословенско американска емиграција и словеначка, и хрватска и српска без разлике на своја политичка гледања жели да јединствено иступи у одбрани југословенске заједнице и да помогне владину мисију у раду, Фотић разбија свим начинима, злоупотребом свог положаја, мистификацијом неупућенога и нашег и савезничког света и покушава да онемогући рад. Треба се ставити у положај америчког Србина или Хрвата, Личанина, Кордунаша кад му „Србобран“ почне објављивати имена најближих рођака, који су побијени од Павелића, а кад је то приказивано како је устао сам хрватски народ да покоље Србе у Хрватској. Онај, који се томе успео да опре, морао је да има пуно интелигенције и далековидости.

Фотић је стварно зато спречавао рад југословенске мисије да се не демантује акција која је вођена у штампи, добронамерно или злонамерно о међусобним борбама Срба и Хрвата и стварном оправдању разбијања Југославије а нарочито успостављању Недићеве владе у Београду као бранитеља српства. Пре нашег доласка у Америку, Фотић је у њујоршком „Тајмсу“ настојао да личност Недићеву истакне што позитивније у Југославији и мој је лични утисак, за који имам и много стварних доказа, да је Фотић у ствари даполовине 1942 године свом снагом настојао да се Недићев ауторитет сачува, да Недић буде приказан као личност која може још играти врло важну улогу на Балкану и кога треба савезници да чувају.

Стварно акција српске народне одбране из Чикага, која је организована под Фотићевим и Дучићевим покровитељством, водила је ту политику, а тако и „Србобран“.

Давање службених поверљивих докумената на објављивање „Србобрану“, предавање Данкелмановог меморандума службено председнику Рузвелту, спомињање неколико пута у службеним изјавама високих америчких претставника Србије, место Југославије, у току 1941 и 1942 године, стварно су таква акција. Учествовање дипломатских чиновника, војних аташеа и лично Фотићево на скуповима српске народне одбране, измењивање поздрава са организацијом, која је, не само по свом целокупном раду него и по службеној резолуцији, донесеној 28 јуна 1943 године стајала на становишту да је Југославија версајска фикција, тако да је упутила апел влади у Вашингтону да опозове признање Југославије и да призна Србију и упутила апел краљу Петру II да се прогласи за краља Србије, довољно јасно доказују.

У првом периоду док се није знало шта се стварно догађа око Драже Михаиловића, него кад је он претстављан од добронамерних људи као борац за Југославију и за јединство југословенских народа *крајем 1941 годане и првој половини 1942 Године сва југословенска емиграција од левичара па до десничара јединствено је*

иступала за њега у уверењу да брани Југославију. Тада још није било контура Федеративне Народне Републике Југославије. Жеља је била Југославија, па ма каква. У томе времену то је била јуГословенска монархија и тада је јуГословенски краљевски посланик у Вашингтону Константин Фотић учинио све да разбија основе и монархије Југославије. У томе времену имамо примере како радничке организације српске и хрватске дају прилоге за борбу Драже Михаиловића и тад Г. Фотић приликом боравка краља Петра у Америци у лето 1945 Године чини све могуће да разбије и Шакву манифестацију државне заједнице, одбија да Хрвати и Словенци и прогресивни српски елементи манифестују јединство, а краљу доводи вођство „Србобрана“ да му преда један комитет „Србобрана“ са најстрашнијим нападима на основну мисао Југославије.

Велики наш пријатељ, председник њујоршке општине Ла Гвардија код дочека краља у Градској кући у Њујорку 1942 Године одржао је за оно време ванредан Говор са јуГословенском оријентацијом. Шта је то значило за оне који су се борили за Југославију у емиграцији не треба наглашавати. Г. Фотић уложио је протест против тога Говора итд.

Тек половином јула 1942 године, кад су стигла прва документа о стварном стању у Југославији, мислим на црногорску резолуцију са 75 потписа. Тад се је видело да је основ Михаиловићеве акције стварно шовинистичка мржња и разбијање на терену Југославије и борба против оних који се боре за Југославију, онда почиње стварна акција Фотићева за Михаиловића.

Питање иследника: То значи да је Фотић прихватио Михаиловића свом снагом тек онда кад се уверио у шовинистичку основу Дражиног покрета. Да ли можете навести акције које је Фотић предложио у циљу помагања Михаиловића?

Ја бих, мислим, ово боље овако обухватио. Сасвим је друга ситуација у Америци а друга у Југославији. Фотић није радио за Дражу Михаиловића до онога часа док је Дралса Михаиловић могао бити као центар окупљања за Југославију у Америци. У првом периоду такав центар је био позитиван у Америци. Кад се испоставља да је центар окупљања за Југославију Титу, у томе часу Дража Михаиловић је само разорна снага и као такву снагу Фотић га прихвата. Да се ово лакше схвати за просечног Американца било је споредно ко је лично носилац борбе ако је та борба ишла против заједничког непријатеља. Главно је да та личност окупља што више снага и због тога диференцирање на присталице Тита и Михаиловића, постаје ваше тек онда кад се испоставило да се један бори за Југославију а други против Југославије.

„Србобран“, „Српска народна одбрана“, веза са извесним упливним круговима америчког јавног живота, извесна штампа итд. употребљено је за популарисање акције Драже Михаиловића и да се мистифицира америчко јавно мишљење. Употребљено за дифамирање народноослободилачке борбе а после и за приказивање

како је то идеолошка борба између две концепције. У каснијем периоду ширене су вести тзв. „Агенције из шума и планина“ и опште мистификације.

Питање иследника: Шта вам је познато о стању службених америчких кругова према акцијама каква је била „Србобрана“ и слично?

Службеним америчким круговима било је врло непријатно раширивање шовинистичке мржње, јер је то против унутрашње америчке политике и јер је било против савезничких интереса и против ратног напора.

Претседник: (чита) Имао сам пуно пута прилике да будем консултован од службених претставника разних америчких служби и министарстава у току мога боравка у Америци, и знам да им је велику бригу задавало писање „Србобрана“. Један од најкарактеристичнијих докумената је писмо Едмер Девиса, шефа уреда за ратне информације, које је упутио 10 јуна 1943 године претседнику „Србобрана“ Врденићу. Девисов уред, због писања „Србобрана“, био је забринут и позвао све претставнике америчке југословенске штампе да даду и потпишу једну изјаву о њиховом јединственом ставу поводом писања шовинистичке штампе које користи непријатељу. Сви претставници југословенске штампе потписали су ту изјаву, а од стране „Србобрана“ потписао је претседник Врденић, док је уредник Трбуховић одбио да потпише. Тим поводом Врденић се жалио да је био нападнут у Србобрану што је потписао ту изјаву, и због тога је Девис упутио писмо. Исто тако министар правде Ђенерал Бидл упутио је у септембру 1943 године слично писмо Врденићу уочи главне скупштине Савеза „Србобрана“. Сама та два документа најбоље говоре. Због тога је било нарочито нетактично од Фотића да измењује поздраве са тим организацијама после тих писама високих америчких функционера. „Ви у својој књизи на страни 35, у свом одговору Слободану Јовановићу, поводом телеграма о Михаиловићу од 28 августа 1942 године пишете о неком Венжинеку, питајући да ли је влада узела на одговорност посланство због једне Пољске манифестације на којој је краљ учествовао-молим протумачите овај ваш став?“

Када је краљ био у Њујорку, без знања чланова владе, организирана је од стране посланства једна приредба са једном групом Пољака, која је припадала опозицији против Сикорског и његове проруске и прочешке политике. Краљ је том приликом говорио на радију. Главна личност на тој приредби био је Пољак Венжинек, власник пољског реакционарног листа „Нови свјат“ и мађарског листа „Нипсава“. Овај мађарски лист помагао је политику Тибора Екхарта и хабзбуршке подунавске формације. Краљ је фотографан том приликом како се рукује са тим Венжинеком.“

„Шта мислите какав је однос био Фотића према влади у Лондону?“

„Мој утисак је да је влада у Лондону сматрала себе да јако зависи од Фотића. Мислим да су држали да је он у Америци много важнија личност него што је у ствари био. С друге стране, цело време

имао је заштиту претседника владе, без обзира који је био, и министра спољних послова југословенске владе. Верујем да су његови извештаји били меродавни код доношења многих одлука. Имао је и врло тесне везе са краљем. Вероватно да је све скупа скопчано и са тим било, што је Фотић руковао са главним врелима југословенског буџета. Фотићева позиција је била у влади врло јака, јер иначе се не би могло разумети да је он крај свих протеста и упозорења која сам износио ја, а осим мене и др. Божа Марковић и Шубашић, ипак остављан на своме положају и чак појачаван. Он је постао амбасадор од посланика баш као за награду за свој рад против Југославије, а против једногласног мишљења све америчке мисије *и колико ми је познато великог дела тадашњих чланова владе у Лондону.*"

„Претседник владе био је упозораван од мене, а мислим и од других, да личности које добијају плату из диспозиционог фонда посланства, или иначе који су плаћени са југословенског државног буџета, активно раде против интереса Југославије. Таквих има низ, што сам ја знао, на пример: прото Шундић, неки Лугоња, уредник канадског „Гласа Срба“, Божа Марковић и још други. Знам да је са југословенског буџета добио хонорар новинар Анри Висон, против чијег сам се писања морао више пута оградити. На пример, неки Вајнтал, био је пољски аташе за штампу за време режима Бека, и кад је доласком Сикорског уклоњен из Пољског посланства, узео га је Фотић и он је уређивао још 1941 године билтен посланства на енглеском језику код Фотића, у коме је 2 априла 1941 године написан један тежак напад на Мачека и Хрвате уопште, како уцењују Симовића и како се надају Хитлеру."

„Ја сам то написао, а и овде понављам, да је у Америци нарочито српска емиграција, употребљена зато да се у њој шовинизам разбуди до врхунца, да се таквим „Србобрановим“, српским јавним мишљењем, застрашују српски чланови владе у емиграцији и да не буду слободни у своме одлучивању. С друге стране да се један од најверљивијих доказа у Америци да Југославија не може постојати, јер - то је употребљавала изолационистичка пропаганда - ако се Срби и Хрвати не могу да сложе у удобном америчком животу, како ће се сложити у балканском вртлогу.

Таква политика имала је да служи као аргументација у крајњој линији за потпуно разбијање Југославије, не само у складу са циљевима Хитлера и Мусолинија, него и Хабсбурга који је у случају слома Осовине имао да формира своју централну европску државу на штету Југославије и Чехословачке. Ово је излазило из опште линије политике коју је Фотић заступао и која је кроз „Србобран“ као службени орган те политике била брањена... *Онемогућавање, дифамирање свакога, ко је био основно југословенски оријентисан, може се рећи сасвим без обзира да ли је монархиста, републиканац, социјалнопрогресиван или реакционар.* Мислим да су карактеристични чланци који су у „Србобрану“ изишли послати из Лондона сигурном дипломатском поштом

преко Фотића са шифром др. М.С. Ово није могао бити нико други до др. Милош Секулић који је у специјалној мисији дошао из Југославије у иностранство, колико ми је познато са редовном исправом, чланци у којима се поставља теза српско-грчке конфедерације као историски оправдане против југословенске (1943 године).

За исти циљ послужио је већ споменути „Данкелманов меморандум“ о масакрима Срба у Хрватској. Моје мишљење о томе документу изнео сам у својим телеграмима и писмима влади 1941 године и почетком 1942 године. Овај докуменат, упућен немачком генералу, којим се тражи заштита Срба од стране Хрвата, сматрам за један од најуспелијих потеза Гебелсове пропаганде, нешто слично Катинској афери. Овај меморандум, кога је др. Секулић изнео из земље у целини, предао влади у Лондону, др. Иван Суботић пренео у Америку, Фотић га предао „Србобрану“, био је докуменат којим је разбијена југословенска влада у Лондону као влада Југославије, а у Америци развијена најшовинистичкија политика за сузбијање, које су се морале трошити драгоцене енергије уместо да су трошене на позитиван начин. Овде се не ради о самој садржини документа, него о намерама које су уосталом јасно изражене у самом уводнику меморандума."

Претседник: Како су на овај очигледно издајнички рад Фотића гледали виђени Југословени у Америци, као Тесла, Адамич, Балоковић, Петриновић и тако даље да ли су се супротставили Фотићу?

- Ова емиграција у својој великој већини супротстављала се, после прве забуне, овоме раду. Одржан је видовдански конгрес Срба почетком јула 1942 године, на коме су Срби манифестирали за заједницу са Хрватима и осталим народима Југославије и против шовинизма. Тај је конгрес одржаван паралелно са далеко мањим конгресом „српске народне одбране“, која је постављала шовинистичку тезу. Први је одржан у Детроиту 4 и 5 јула, а други у Чикагу 28 јуна. У јесен одржан је конгрес Словенаца у Кливленду и на њему је манифестована у основи иста идеја заједнице Југословена. У марту 1943 године одржан је конгрес Хрвата у Чикагу и на њему је манифестовано исто. Мени као Србину изражено је поверење на томе конгресу. Сви конгреси националних група формирану су у току 1943. Уједињени одбор Американаца југословенског порекла као репрезентативну организацију свих југословенских група у Америци, која је развила ванредно жив и позитиван рад за уклањање раздора и окупљање за конструктивну и југословенску и американску политику. Претседник ове организације био је познати амерички књижевник Луј Адамич, који је после постао почасни претседник, а претседништво преузео Златко Балоковић, познати уметник. Потпретседници су: Едвин Кристан, познати словеначки национални радник, Жарко Бунчић, претседник видовданског конгреса, Пирински, претставник Македонаца итд. Познати југословенски бродовласник, који

.1888

је у прошлом рату много учинио за југословенску ствар помагањем југословенског одбора, Франо Петриновић, од почетка помаже ту акцију. Међутим, најлепши израз онога што је југословенска емиграција осећала, то је био Никола Тесла. И ако у дубокој старости и већ тешко болестан, он је са десетак својих значајних иступа за јединство, против шовинизма, за борбу у земљи пружио најдрагоценију помоћ југословенској ствари у свету. Једини амерички „Србобран“ није публиковао Теслине драгоцене изјаве, иако је Тесла био почасни председник радничке организације савеза „Србобрана“, на чему се није хтео захвалити само зато, јер није хтео због писања „Србобрана“ бацити сумњу на сво чланство „Србобрана“. Тесла се са врло одлучним телеграмом оградио од тога кад су га без његовог знања хтели поставити за почасног председника „српске народне одбране“: „Енергично одбијам сваку везу са српском народном одбраном“. - Сава Косановић

Саслушање рађено у јавном тужилаштву ФНРЈ."

Претседник: Има ли евентуалних предлога?

Бранилац Ђорђе Ћирић: Ја предлажем да се као сведок испита Мајснер.

Претседник: Његова је изјава прочитана. Ви сте заборавили. Хоћете ли лично да се саслуша?

Бранилац: Јесте.

Претседник: *Где ћемо да Га нађемо?*

Бранилац: *А Где сте Га нашли кад сте Га раније саслушавали?*

Претседник: (Диктира у записник): Бранилац оптуженог Мушицког предлаже да се саслуша као сведок виши СС групен-фирер генерал Мајснер, који је у току читаве окупација био у Београду.

Тужилац: Ја се томе противим и налазим да ја сувишно.

Претседник: (диктира у записник) Одбија се предлог браниоца оптуженог Мушицког као потпуно неумесан и сувишан са разлога што већ постоји Мајснерово саслушање које је већ прочитано.

Проглашујем да је доказни поступак по кривичној ствари оптуженог Драгољуба Михаиловића и осталих завршен. Претрес се данас прекида и наставља се на дан 8 јула у 7 часова изјутра, у понедељак, кад ће тужба и одбрана дати своју реч. Друзе застапнике, изведите оптужене.

Претрес је прекинут у 14,40 часова.